Jochs Florals de Barcelona

Jocs Florals de Barcelona. Consistori

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

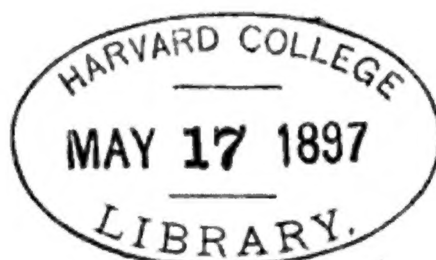
JOCHS FLORALS
DE
BARCELONA

ANY XXXIII DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXCI

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
CARRER DE XUCLÁ, NÚM. 13, BAIXOS
MDCCCXCI

HARVARD COLLEGE
MAY 17 1897
LIBRARY.

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCXCI

MANTENEDORS

D. Joan Permanyer, *President*.

D. Arthur Campion.
» Jascinto Torres y Reyetó.
» Anton de P. Campmany.
» Francisco X. Tobella.
» Sebastiá Farnés.
» Narcís Verdaguer y Callís, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

DONA ISABEL GÜELL Y LÓPEZ.

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr D. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J Lluís Pons y Gallarza.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
» Lluís Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu
» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D Joan Illas y Vidal, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
†D Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
EXCM SR D. VÍCTOR BALAGUER, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona María Josefa Massanés de Gonzalez.*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President.*

D. TERENCI THOS Y CODINA.
† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eussebi Pascual, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President.*

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† D. Gregori Amado Larrosa.
† » Narcís Gay.
» DAMÁS CALVET, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President.*

† D. ADOLF BLANCH.
» GERONI ROSSELLÓ.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
» DAMÁS CALVET.
» Víctor Gebhart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

† D. Francisco Morera.
» Teodor Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Méndez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
† » Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert.
† » Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
» Joseph María Arnau
Mossen Jascinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
† » Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
† » Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislao Reynals y Rabassa, *President*

D. Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

† D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
† D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
Mossen Jaume Collell, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

† D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany
D. Anton Aulestia y Pijoan
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Pigrau,

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Damás Calvet.
† » Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara.
† » Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino.
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† D. Adolf Blanch.
» Frederich Soler.
» Francesch Ubach y Vinyeta
D. Joseph Coroleu.
» Joaquim Riera y Bertran.
» Angel Guimerá, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

D. Damás Calvet.
» Narcís Roca.
» Angel Guimerá.
D. Manel Lasarte.
» Joseph Pella y Forgas.
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

Mossen Jascinto Verdaguer, *President.*

D. Ramon Picó y Campamar.
» Francesch Matheu.
» Jascinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» Jascinto Torres y Reyetó.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader*
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. Frederich Soler *President.*

†D. Manel Angelon.
» Joan B Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President.*

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza.
Excm Sr. D. Victor Balaguer.
D. Geroni Rosselló.
D Marian Aguiló.
» Carles Pirozzini.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manuel Durán y Bas, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» Joseph Franquesa y Gomis. *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

† D. Vicens Wenceslao Querol, *President.*

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Francisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel López de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D Valentí Almirall *President.*

D Francisco Maspons y Labrós
» Ramon Picó y Campamar.
» Joseph Ixart y Moragas.
†D Pau Bertran y Bros
» Gayetá Cornet y Mas.
» Céssar August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr. D. Jaume Collell, *President.*

D Joseph M.ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernard Torroja.
D. Céssar August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas
» Ramon Enrich Bassegoda.
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D Marcelí Menendez Pelayo.
Mossen Jascinto Verdaguer.
D. Angel Guimerá.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona Maria Cristina d' Habsburg-Lorena.
Reina Regenta d' Espanya, Comtesa de Barcelona.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

D. Angel Guimerá, *President.*

D. Joan J. Permanyer.
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós
D. Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria Assumpta Sabé de Brossa.

CÒNSISTORI DE MDCCCXC

D. Joaquim Rubió y Ors, *President.*

D. Manuel Murguia
» Enrich X. Vidal y Valenciano
» Martí Genís y Aguilar
D. Joseph Maria Valls y Vicens
» Bonaventura Bassegoda
» Sebastià Farnés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Lluisa Goldman de Fastenrath.

MESTRES EN GAY SABER

Excm Sr. D Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867*
†» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
†» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885.*
» Terenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887.*
» Joaquim Riera y Bertran, *proclamat en 11 de Maig en 1890.*
» Jascinto Torres y Reyetó, *proclamat en 11 de Maig de 1890.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

† D.ª Isabel de Villamartin.	2
» Dolors Moncerdá de Maciá.	2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	4
†» Thomás Aguiló.	1

D. Ferran Agulló	2
» Miquel Victoriá Amer	1
Excm. Sr D. Víctor Balaguer	1
D. Francisco Bartrina	1
» Ramon E. Bassegoda	1
† » Pau Bertran y Bros	1
† » Adolf Blanch y Cortada	4
† » Francesch Pelay Briz	3
» Damás Calvet	3
† » Antoni Camps y Fabrés	1
» Emili Coca	1
» Jaume Collell	4
† » Marian Fonts	1
» Thomás Forteza	3
» Joseph Franquesa y Gomis	3
» Martí Genís y Aguilar	1
» Angel Guimerá	4
» Joseph Martí Folguera	2
» Artur Masriera y Colomer	2
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres	2
» Jaume Novellas de Molins	1
» Anicet de Pagés de Puig	1
» Ramon Picó y Campamar	4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana	1
D. Isidro Reventós	1
» Joaquim Riera y Bertran	3
† » Lluís Roca y Florejachs	1
» Geroni Rosselló	3
» Joaquim Rubió y Ors	3
» Frederich Soler	4
» Silvino Thos y Codina	1
» Therenci Thos y Codina	3
» Jascinto Torres y Reyetó	3
» Francesch Ubach y Vinyeta	4
» Jascinto Verdaguer	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria de Bell-lloch	1
† » Josefa Massanés de Gonzalez	1
» Victoria Penya d' Amer	1
D. Antoni Aulestia y Pijoan	1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer	2
† D. Joaquim M. Bartrina	1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó	1
† » Pau Bertran y Bros	2
† » Adolf Blanch Cortada	1
D. Antoni de Bofarull	3
» L'abbé Joseph Bonafont	1
† » Antoni Camps y Fabrés	1
Lo Cançoner de Miramar	1
D. Antoni Careta	1
» Francesch Carreras y Candí	2
» Jaume Collell	3
» Joseph Coroleu	1
Srs. Coroleu y Pella	1
† D. Salvador Estrada	1
» Joan B. Ferrer	1
» Alvar Font	1
» Thomás Forteza	2
» Joseph Garriga y Lliró	1
» Joseph Ixart	1
» Víctor Gebhart	1
» Martí Genís y Aguilar	2
† » Joan Guiraud	1
» Víctor Lieutaud	1
» Joseph Martí y Folguera	10
» Francisco Masferrer y Arquimbau	1
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres	1
† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals	1

D. Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Lluís B. Nadal.	3
» Matheu Obrador Bennassar.	1
» Narcís Oller.	3
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere d' Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» Jaume Pomar y Fusté.	2
» Joseph Lluís Pons y Gallarza.	1
» Joan Pons y Massaveu.	3
» Joseph Puig y Cadafalch.	1
» Joseph Puig y Cadafalch-Cassimiro Brugués y Escuder.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Jaume Ramon y Vidales.	1
» Isidro Reventós.	3
» Manel Ribot y Serra.	2
» Joaquim Riera y Bertran.	6
† » Lluis Roca y Florejachs.	2
» Geroni Rosselló.	1
» Joaquim Rubió y Ors.	4
» Salvador Sampere y Miquel.	3
» Frederich Soler.	3
» Ernest Soler de las Casas.	1
» Mossen Joan Segura. Pbre.	1
» Therenci Thos y Codina.	3
» Jascinto Torres y Reyetó.	2
» Francesch Ubach y Vinyeta.	10
Mossen Jascinto Verdaguer.	4
D. Eduart Vidal y Valenciano.	2
» Gayetá Vidal y Valenciano.	3
» Emili Vilanova.	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

†D. Guillem Forteza	1
» THOMÁS FORTEZA	2
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS	5
» Joseph Franquet y Serra	1
» Arthur Gallard	2
» Martí Genís y Aguilar	2
» Salvador Genís	1
» ANGEL GUIMERÁ	1
†» Joan Guiraud	1
Jordi	3
D. Manel Lasarte	1
» Gabriel Llebrés y Quintana	1
» Teodor Llorente	1
» Joseph Martí y Folguera	16
» Ramon Masifern	1
» Arthur Masriera y Colomer	4
» Francesch Matheu y Fornells	4
» Gabriel Maura	1
» Apeles Mestres	3
» Antoni Molins y Sirera	2
» Joan Monné	1
Armengol de Montsech	1
D. Joan Montserrat y Archs	2
» Francisco Muns	1
† » Pere Nanot Renart	1
» Lluís B. Nadal	3
» Joan Nebot y Casas	1
» Jaume Novellas de Molins	1
» Matheu Obrador y Bennassar	2
» Anicet de Pagés de Puig	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau	1
Pere Pi y Parera	4
D. RAMON PICÓ Y CAMPAMAR	6
†» Felip Pirozzini y Martí	3
†» Félix Pizcueta	2
» Joan Planas y Feliu	2
» *Carles Pons de Ginebreda*	1
» JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA	2
» Joan Pons y Massaveu	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana	2
Dr. Frederich Rahola	1
» Isidro Reventós y Amiguet	3
» Manuel Ribot y Serra	2
» JOAQUIM RIERA Y BERTRAN	12

✝D. Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca..	2
» Joaquim Rubió y Ors.	1
» Frederich Soler..	5
» Ernest Soler de las Casas.	1
E. T. de M	2
✝D. Joseph Taronjí y Cortés.	2
» Therenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reventó.	4
» Sebastiá Trullol y Plana.	1
» Francesch Ubach y Vinyeta	16
» Agustí Valls y Vicens	5
» Pere Antoni Ventalló.	2
» Jascinto Verdaguer.	4
✝D. Joseph Verdú.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» *Pere Ramon Vidal.*	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	12

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
Los Mesthes en Gay Saber.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.
» Marqués de Castellbell.
D. Manuel Farguell.
» Eussebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas.
D. Ferrán de Miró d' Ortaffá
» Ferrán Puig.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Aguiló, Plácit.
Alcayde, Francisco de P.
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Aleu, Antoni de P.
Alió, Francisco.
Almirall, Joan.
Alsina, Ferrán.
Amat, Gervasi.
Amigó de Cabo, Pere.
Arnó y Maristany, Pere.
Andreu y Serra, Ramon.
Arissó, Lluis.
Arolas, Jaume,
Arteman, Miquel.
Arumí, Joaquim.
Arús y Arderiu, Rossendo.
Arús y Boada, Alfons.
Arrau y Miquel Cassimir.
Auléstia, Antoni.
Bach de Portolá, Antoni.
Bagunyá, Jaume.
Balaguer y Merino, Jaume.
Balaguer y Torner, Andreu.
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Baixeras, Ignasi.
Barallat, Celestí.
Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon.
Bartolí, Pau.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel.
Bassegoda, Bonaventura.
Bassols y Prim, Joan.

Basté y Ferrer, Andreu.
Batlle, Llorens.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich.
Bertran, Felip.
Bertran y Rubio, Eduart.
Blanch y Mora, Joan.
Blanch y Piera, Joseph.
Blanch y Romaní, Joseph.
Bonay, Frederich.
Bordas, Frederich.
Borrás, Valentí.
Boter, Francesch de
Bou, Jaume.
Bozzo, Jaume.
Brocá Guillem M.ª de.
Brossa y Sangerman, Victor.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni
Caballé, Joan.
Cabot y Moliné, Ricart.
Cabot y Rovira, Joaquim
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M.ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon, Joan.
Canals, Emili.
Canyellas, Joseph.
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura
Capella, Timoteu.
Carbó, Ferrán.
Cardellach, Cárles.
Carles, Emili.
Carreras y Candi, Francesch.
Carreras, Joseph.
Casades, Miquel.
Casas y Font, Enrich.
Casas y Font, Francisco.
Casas y Rubiol, Melcior.
Cascante, Joseph.
Castellet y Samsó Joseph.
Castellvell, Jaume.
Cavarocas, Florenci.
Cevallos, Ignasi de.
Civil, Pere.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Coll, Lluis.
Coll y Escofet, Pere.
Collasso, Enrich.
Colom, Gabriel.
Colomer y Coll, Francisco
Coma y Xarpell, Antoni
Comas, Enrich.
Comas, Ramon.
Cornet, Magí
Cortada, Gonzalo.
Costa y Camp, Francisco.
Costa y Pujol, Joseph.
Cuadras, Manuel.
Cuadras y Feliu, Antoni.
Cussachs Andreu.
Cutxet, Lluis.
Danés, Joseph.
Daniel, Eussebi.
Delás, Ferrán de.
Doménech, Eduart
Doménech, Lluis.
Durán, Joaquim.
Durán y Bas, Manuel.
Durán y Folguera, Modest
Durán y Ventosa, Ramon.
Elias y Dou, Esteve.
Escuder, Manuel.
Escubós, Albert.
Esquirol y Soler, Miquel.
Estalella, Arthur.
Estanyol, Joseph.
Estassen, Lluis.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Anton M.ª
Fábregas, Francisco.
Falguera, Félix M.ª
Farnés, Sebastiá.
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Vidal, Joseph.
Figuerola, Francisco.
Fina y Girbau, Eussebi.

Fiter é Inglés, Joseph.
Flos y Calcat, Francisco.
Folguera y Durán, Manuel.
Fonolleda, Jaume.
Font, Joan.
Font, Pau.
Font, Victor.
Fontanals, Tomás.
Fontanals, Manuel.
Formiguera, Emili.
Fornells, Ramón.
Franquet y Cortada, Enrich.
Freixas y Freixas, Joan
Fullá, Francisco
Fuster y Domingo, Narcís.
Galí, Pau.
Gallart, Arthur.
Gambús, Joseph.
Garriga, Joseph
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Durán, Just.
Gay, Joaquim.
Gazza Alfred.
Gibert y Riera, Eduart
Giralt, Manuel.
Giralt, Modest.
Girona, Ignasi
Gironés, Mateu
Gispert, Manuel.
Gorchs, Ceferí.
Grifell, Pere
Guilera, Jaume.
Hita y Morros, Felip de
Hita, Felip Miquel de.
Illa, Jaume.
Imbert, Eduart.
Lacambra, Joan.
Lorenzale, Ricart.
Llacuna, Esteve.
Llagostera, Lluis.
Llavallol, Teodor.
Lleó, Modest.
Lligé, Joan.
Llopis, Baldomero.
Llopis, Manuel.
Llorens, Jaume.
Llorens y Riu, Francisco.
Llorens y Riu, Joseph.
Maciá, Eussebi.
Malagrida, Alfons.
Maluquer y Viladot, Joan.
Mallofré, Joseph.
Manonville, Joseph.
Marlés, Gumersindo.
Maristany, Agustí.
Maristany y Olivé, Pere Grau
Marqués, Manuel.
Marsal, Joseph.
Marsillach, Joaquim.
Martí, Juliá.
Martí y Sagristá, Miguel.
Martorell, Bernardí.
Martorell, Joseph.
Mas y Ramis, Domingo.
Maspons, Francisco.
Masriera, Frederich.
Masriera, Joseph.
Masó, Felix G.
Masó y Torrents, Jaume.
Matas y Burgués, Miquel.
Matas y Picanyol, Joseph.
Matheu, Emili.
Matheu y Fornells, Francesch.
Matheu y Fornells, Joaquím.
Milá, Tomás A
Millet, Joan.
Millet, Francisco.
Millet y Millet, Jaume.
Miquel y Badia, Francisco.
Miquelerena, Pelay de
Mirabent, Joseph.
Miret y Serra, Joan.
Mitjans, Juli.
Moliné, Ernest.
Molins y Sirera, Antoni.
Monclús, Joseph.
Montserrat, Joan.
Moragas y Barret, Francesch.
Mundi y Giró, Jaume.
Muntadas, Bernat.

Nadal y Jordana, Felip.
Negre, Pau.
Nicolau, Joaquim.
Noguera y Vila, Lluís.
Nogués y Polo, Lluís.
Nogués y Taulet, Jaume.
Novellas de Molins, Jaume
Obradors, Sebastiá.
Oller, Narcís.
Orriols, Joan B.
Padrals, Arthur.
Palau Gonzalez, Pere.
Parés, Eduart.
Pascual, Anton.
Pascual y Nin, Joan
Pella, Joseph.
Parés, Ramon D.
Permanyer, Joan.
Perpinyá Ferrán.
Perpinyá, Joan.
Pí, Enrich
Pigrau, Carles.
Pin y Soler, Joseph.
Pirozzini, Carles.
Pla y Soler Mají.
Planella, Macari.
Pol y Baralt, Joaquím de
Pons y Massaveu, Joan.
Porcar y Tió, Manuel.
Porta, Oscar.
Prat de la Riba, Enrich.
Prim, Miquel.
Puig y Cadafalch, Joseph.
Puig y Maurí, Ferrán.
Puig y Valls, Narcís.
Puigpiqué, Francisco.
Puigventós, Jaume.
Quintana, Sixt.
Quintas Joseph.
Ravell, Rafael.
Recanyo, Anton.
Renaud-Germain, Emili.
Reventós. Joseph.
Reventós, Isidro.
Reventós y Jener, Joseph.
Riba y Lledó, Francisco.
Ribalta, Miquel.
Ribas y Fargas, Joseph.
Ribas y Serra, Joseph.
Ribot y Clement, Francisco.
Ribot y Serra, Manuel.
Ricart F. de Cordóba, Felip.
Ricart y Caralt, Ramon.
Riera, Enrich.
Riera y Penosa, Jaume.
Riera y Rubió. Emili.
Rigualt, Tomás de A.
Riquer, Alexandre.
Riu, Sebastiá.
Rius, Leopolt.
Ribera, Joaquím.
Robert, Agustí.
Roca, Arthur.
Roca, Joseph M.ª
Roca y Sans, Ramon.
Rocafort, Angel.
Rocamora. Manuel.
Rogent, Elías.
Roger, Martí.
Roger, Miquel.
Roig, Jaume.
Roig y Punyet Joseph.
Romanyá, Francisco.
Rubió y Lluch, Antoni.
Sadó, Pau.
Sagrera, Pere.
Sagnier, Ricart.
Sala, Pere.
Sala, Francisco de P.
Salvat Xivixell, Francisco.
Saudiumenje Magí.
Sanromá, Domingo.
Sans, Ramon.
Sans y Guitart, Pau.
Santaló, Pere.
Sardá Joan.
Seix, Jaume.
Selva y Rubió, Emili.

Sentíes, Miquel.
Serra, Jaume.
Serra y Boniol, Joseph.
Serra y Torroella, Pere.
Serrahima, Maurici.
Serrallés, Pere.
Sert, Domingo.
Sitjar y Coca, Manuel.
Solá, Baldomero.
Soriano, Ramon.
Sunyol, Anton.
Sunyol, Marcelí.
Sunyol, Ramón.
Sunyol y Botey, Esteve.
Tarré, Emili.
Tayá, Joseph.
Tintorer, Francisco M.
Tintorer, Joaquim M.
Tintorer, Lluís M.
Tintorer, Rafel.
Thomás, Avelí.
Thomás y Bigas, Joseph.
Tobella, Francisco X.
Torrent, Lluís.
Torrent, Rafel.
Torrabadella, Manuel.
Torras, César A.
Torres y Vilaró, Ramir.
Torrescassana, Hermenegildo.
Trilla, Vifred.
Tusquets, Joan
Ubach y Vinyeta, Joseph.
Urgelles de Tovar, Agustí.
Uriach, Joseph.
Valls, Agustí.
Valls, Timoteo.
Valls y Pallerolla, Joaquím.
Valls y Vicens, Joseph M.
Valls y Vicens, Agustí.
Vallés y Ribot, Joseph Maria.
Ventosa, Andreu.
Verdaguer, Alvar.
Verdaguer y Callís, Narcís.
Verdú y Puigjaner, Manuel.
Vergés, Francisco de P.
Vergés, Pere Nolasch.
Viader, Lluís.
Vial, Joan.
Vidal, Enrich X.
Vidal, Lluis Marian
Vidal, Maurici.
Vila, Andreu.
Vilanova, Emili.
Vilumara, Ricart.
Vives, Alfred.
Viza y Martí, Joan.
Ward, Benjamí.
Ximeno, Joseph.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

Ferrer, Joan B.

Sant Celoni.

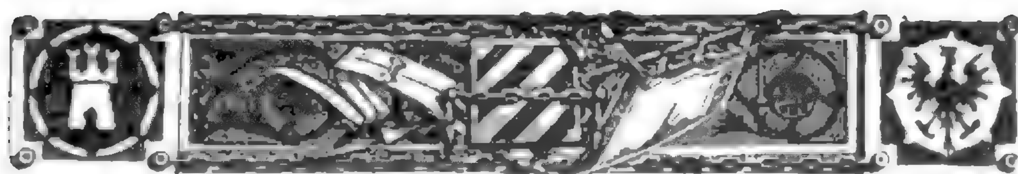
Draper, Miquel.

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Vendrell.

Ramon Vidales, Jaume.

CONSISTORI

DELS

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trovadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs comtats y realmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* en l' any xxxiii de llur restauració, salut.

A fí de donar bon cumpliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 17 de Novembre del any prop-passat, vos convidam á pendre part en los Jochs Florals d' enguany que, en conformitat als Estatuts y bonas costúms establertas, se regirán per lo següent:

CARTELL

Lo primer diumenge de Maig, que s' escau enguany al dia 3, se celebrará la poética festa, en la que serán adjudicats als autors de les tres mellors poesíes que hi obten, los tres premis ordinaris que oferex cada any l'

Excm. Ajuntament de Barcelona, protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

Lo primer premi, que es una *Englantina d' or*, será donat al autor de la mellor poesía sobre fets histórichs ó gestes glorioses de Catalunya, ó bé sobre usatges y costúms de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma de romanç ó llegenda.

De la segona joya, la *Viola d' or y d' argent*, se 'n fará entrega al autor de la mellor poesía lírica, religiosa ó moral.

Lo tercer premi, anomenat d' *honor* y *cortesía*, consistent en una *Flor natural*, s' adjudicará á la mellor composició en vers sobre un tema que 's dexa al bon gust y criteri del autor. Seguint la bella costúm d' antich establerta, lo poeta qui obtinga aquest premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la festa*, entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als guanyadors.

De més á més, lo Consistori ha rebut per adjudicar, en la matexa festa los següents:

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un objecte d' art, ofrena del Exm. é Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona, que s' adjudicará «á la mellor composició en prosa que referesca lo brillant período históricl que determiná l' establiment definitiu dels Comptes de Barcelona en l' antich palau dels Bisbes de la matexa ciutat y la traslació dels prelats barcelonins al lloch que avuy los hi servex de morada.»

Una medalla d' or, oferta per la «Lliga de Catalunya» á la mellor colecció de efémerides de la Historia de Cata-

lunya, contades ab estil popular y forma escayenta per servir d' atractívola lectura.»

Una ploma d' or, oferta per l' il-lustre catalá de França Exm. Sr. D. Justí Pepratx «á la composició poética que retraurá mellor la glorificació de la llengua catalana en la Festa dels Jochs Florals del any 1888, oberta y tancada ab paraulas catalanas pel primer ministre d' Espanya y ocupant lo trono de Reyna dels Jochs Florals la Reyna Regent del Estat espanyol, Comtesa de Barcelona.» Lo senyor Pepratx dexa al Consistori plena llibertat per la adjudicació d' aquest premi.

Un exemplar del Sticlers Hand Atlas, dó de la «Associació Catalanista d' Excursions Científicas», «al autor de la mellor Monografía d' art ó d' historia de la nostra terra

En conformitat als estatuts dels Jochs Florals, podrán concedirse 'ls accéssits y mencions honorífiques que 'ls Mantenedors judiquen merescuts.

Totes les composicions deurán esser rigorosament inédites y estar escrites en antich ó modern catalá d' aquest Principat, de Mallorca y Valencia, ó en qualsevol dels dialectes del mitx jorn de Fransa, ab tal que 'ls autors fassan per manera d' escríureles á semblança del antich provençal ó catalá literari.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del dia de la festa, la propietat de les obres premiades.

Tots los treballs deurán esser remesos en la Secretaría del Consistori (Canuda, 14 segon) avans del mitjdia del 1 d' abril vinent, acompanyats del plech clos que continga 'l nom del autor y duga en lo sobrescrit lo títol y lema de la respectiva composició.

Los plechs que contingan los noms dels autors no premiats se cremarán, com de costum, al acte matex de la festa.

Que 'l Senyor vos done llum d' inspiració pera cantar ab esperit verament catalá *la Pátria, la Fe y l' Amor*, y

á nosaltres discreció en judicar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona al primer día de Janer del any 1891, per los VII Mantenedors: Joan Permanyer, *President*.—Arthur Campion.—Jascinto Torres y Reyetó.—Anton de P. Capmany.—Francisco X. Tobella.—Sebastiá Farnés.—Narcis Verdaguer y Callís, *Secretari*.

CARTELL EXTRAORDINARI

Després de la convocatoria escrita y publicada per aquest Consistori, han sigut oferts los següents premis pera adjudicarse en la festa dels Jochs Florals de Maig vinent:

Un objecte d' art, que ofereix la Excma. Diputació Provincial d' Alacant, al mellor romans basat en un fet gloriós de la historia d' Aragó.

Un objecte d' art, ofrena del Exm. Ajuntament de Reus, á la mellor composició poética, deixant lliure 'l tema, pero declarant preferible la d' assumpto gloriós escaygut á Reus ó en la provincia de Tarragona.

Un objecte d' art, que ofereix la Exma. Diputació Provincial de Tarragona, á la mellor Monografía sobre un fet históricb de la Etat Mitja relatiu á Tarragona.

Un objecte d' art, ofrena del *Centre Escolar Catalanista*, al millor travall científich sobre 'l Regionalisme y Nacionalisme.

Un objecte d' art, ofert per lo *Centre Catalá de Sabadell*, «á la mes genial poesía en pocas estrofas y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo mes pur esperit catalanista, sia propia pera constituir, posada en música, l' Himne Nacional de Catalunya».

A eixos premis son extensives les prescripcions acompanyatories del dessusdit Cartell.

Barcelona 10 de Mars de 1891.—*Lo President*, JOAN J. PERMANYER.—*Lo Secretari*, NARCÍS VERDAGUER Y CALLÍS.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

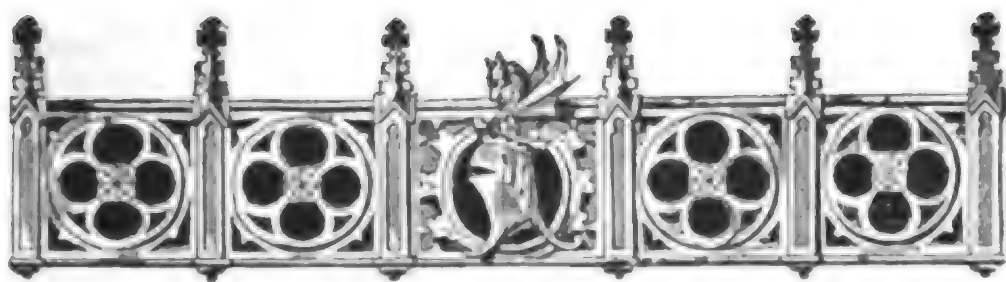
LLISTA DE LES COMPOSICIONS REBUDES EN SECRETARÍA

Número 1.—L' Amor. *Hi ha una vida, etc.*—2. Joguina. *Del llit al cel.*—3. La Historia y la Tradició. *Inseparables.* —4. La vida y la mort. *Et mors ultra non erit.*—5 Un cant. *Vibra igual ab clara aubada.*— 6. Vora mar. *Idili.*— 7. Quadret. *Salve, dimora.*—8 L' esmolet. *¡Adeu!*—9. ¡A lluytar! *Per Deu batalla—l' ermitá li crida, etc.* (Verdaguer). —10. La pau del cor. *Techo pajizo á donde, etc.* (Fr. Lluis de León).—11. La Música. *Psallum nomini Domini Altissimi.* (Ps. 7, v. 18).—12. Lo Roser. *Gloria al Senyor, etc.* (Verdaguer).—13. Al Sol. *Balada.*—14. ¡Qué es trist lo ser pobre! *Lletreta.*—15. Al Lluminar nocturno. *Cuán dulces llegan al alma.* (Cabanyes).— 16. Recort. *¡Pobrets!*—17. La guitarra espantadora. *Lo ser cobart don' vergonya* —18. Lo primer amor. *No s' olvida may* —19. La Primavera. *Causa nostræ letitiæ.*—20. ¡Un ángel més! *Non est mortua.*—21. La Brucatana. *Una cansó més.*—22. Idili. *Chú credesia, que sotto umane forme, etc.*—23. Oda á Lamartine. *Jeune encore.*—24. La rondalla de la boja. *Sense 'l seny, etc.*—25. La meva patria. *¡Visca lliure Catalunya!* (J. Collell Pbre).— 26. Amorosa. *Rossinyol que vas á Fransa, etc.*—27. La Gita-

na. *No me la dirás, etc.*—28. En Bach de Roda. *No 'm matan per ser traydor* —29. L' Oreneta. *Volverán*. (Gustavo A. Becquer).—30. Himne nacional de Catalunya. *Avant.*—31. ¡Ni may! *Ella.*—32. Las llibertats catalanas. *Patria.*—33. Nubolada. *Llum del sol.*—34. A una minyona. *Es aixerida.*—35. Charitas. *Tot un Deu, etc.*—36. La flor del atmetller. *Flort la primera.*—37. Patria. *Qui enfonza é alsa 'ls pobles* (Jascinto Verdaguer).—38. ¡Surge, patria! *Apostols de las reivindicacions,* (Narcís Verdaguer).—39. A ella. *Me va enganyar com à un xino.*—40. Cantich de Moisés. *Fortitudo mea.*—41. Infantesa. *De la mare y per la mare, tot amor.*—42. Mort y vida. *Hoy te he regenerado.* (Fr. Lluis de León).—43. Al Progrés. *Avant.*—44. La tornada.—45 Ripoll. *Pro aris et focis.*—46. La fé catalana. *Qui enfonza ó alsa 'ls pobles.* (Jascinto Verdaguer).—47 Parlament. *¡Mercaders! fora 'l temple.*—48. Patria. *A Barcelona en 1888.*—49. Las tres flors. *Jesús, Joseph y Maria.*—50. Cançó nova. *Cançó vella.*—51. L' hereu Pi. *¡Sacrilegi!*—52. Lletras de marbre. *Ultratomba.*—53. La casa de Deu. *Oberta sempre.*—54. Glorificació de la llengua catalana. *Y ¿qui pot duptar, etc.* (Menendez Pelayo).—55. Venus del camp. *Mater natura.*—56. Himne patriótich. *Deu y patria es nostre lema.*—57. Alerta —58. La locomotora. *Llum, progrés y llibertat.*—59. Catalunya. *Ahir, avuy, demà.*—60. L' esquirol y la tortuga. *Qui siga confrare, etc.*—61. Casoris. *Home casat, burro espatllat* —62. Á Don Quixot.—63. Primavera trista.—64. Caritat. *Hi ha un camí que du al Cel.*—65. Himne nacional de Catalunya. *Germanó.*—66. Vinticinch anys. *Tristesas.*—67. En la Seu. *Domus áurea.*—68. Santa Creu de Maig —69. Pregó. *Per orde del senyor Batlle.*—70. La millor victoria. *Resos poden més que llansas.*—71. La sardana. *Oh, tradicions de la terra.*—72 Himne á la patria. *Vetllém, cantém, lluytém.*—73. La bandera gremial. *Salut, penó del poble.*—74. Lo baixell dels emigrants.—75. L' estihuet de Sant Martí. *Ja ets àvia.*—76. Lluyta del cor. *He perseguit los goigs com la coloma...* (Francesch Pelay Briz).—77. La botiga del fuster. *Pressentiment.*—78. Renaixensa. *¿Qué hi fà, qué hi fa que 'ns vinga d' ardenta ponentada.* (A. Blanch).—79. Excelsior. *Cantichs d' amor.*—80. Recorts. *May més.*—81. Á Barcelona. *Redempció.*—82. Á Tarragona. *¡Vall!*—83.

À la mort de Jesús. *Flor d' amor.*—84. Somni d' amor. *Deliri.*—85. Lo castell de Sant Martí. *Soletat.*—86. Diálech. *No 'm volen per rey coneixer, etc.*—87. Dias de dol. *Pobre patria.*—88. Acció de gracias. *Deléitate en el Señor...*—89. La carretera. *No passará.*—90. La llissó de navegar. *Idili dramatich.*—91. Sol. *Consuela mi destierro.* (Kempis).—92. A curull. *La non, non.*—93. La gratitut. *Virtus.*—94. Lo dia de Nadal. *Cad' any mes pochs.*—95. Lo darrer cónsol. *Moriat, inquit, in patria, etc.* (Cicero).—96. Tres besades. *Petons en la boca, en la galta, etc.*—97. Llágrimas. *¿Qui no plora en esta vida?*—98. Lo darrer dia. *Justicia.*—99. Viatje artístich. *Lo pare y la filla.*—100 Lo pastor discret. *De moralitat y senzilles, etc.*—101 Virolay. *Maig.*—102. La florista. *Compadiula.*—103 La benedicció del auba. *Fé.*—104. Lo cant del or. *Lo rey del mon.*—105. Los ballesters en taula. *Esta batalla fué una de las más nombradas, etc.* (Zurita).—106. Epistola moral. *Si mon œuvre n' es pas un assez bon modèlè...* (La Fontaine).— 107. Celistia. *Las estrelletas, etc.*—108. Lo confessor de Girona.—109. Marina. *Pobret.*—110. Crepúsculs. *Velut Umbra.*—111. Glorificació de la parla catalana en los Jochs Florals de Barcelona de 1888. *No es morta, no la que tants cors alenta.* (Bofarull).—112 Lo Coll de Panissars. *¡Ay del que caygui.*—113. Trégua. *Al descans.*—114. La Creu de Santa Creu. *Damunt d' un' aspra roca, etc.*—115. Finis. *Spes.*—116. La Florista *Amor.*—117. Ritmes d' amor. *Esclats del cor.*—118. La Tyro Catalana. *Ora et labora.*—119. La Catedral de Colonia. *Quan l' ánima está emboyrada.* (Angel Guimerá).—120 O blanco nèu found te!—121. Cantas ausèls.—122. La dona adúltera. *Caritat.*—123 Hivern. *Multa renascentur, etc.* (Horaci).—124. Oda á Jensemin. *Ma plumo es fèble pèr l' escrieuére,* etc.—125. Lou cor. *Es dins lou cor de l' ome...*—126. Página d' amor. *¡Oh esperansas, oh plers...* (F. X. G.)— 127. Lo plany de la fulla. *¿Quién sabe dó vá?*—128. La mort del vell. *Qui manet in Charitate.* .—129. Deliri. *Lo foch crema y abrassa mas entranyas.* (V. Balaguer).—130. La poesía catalana *Renaixensa.*—131. La fe y lo dupte. *La fe salva.*—132. Himne á Catalunya. *Per la vida 's pert la vida.*—133. La camiseta de Jesús. *Ja en la falda, etc.*—134. Renyina. *¡He fet bé!*—135. Lo que no mor. *Forma y fons.*—136. La madras-

tra. *Odi á mort.*—137. La nostra rassa. *Salut.*—138. Lo mendicant. *Quadret.*—139. La nit de Reys. *Fe y Esperansa.*—140. Fantasies religioses. *Jesús, Maria y Joseph.*—141. Caritat. *Lo regne de Deu.*—142. La tapera. *Ampurdanesa*—143. Gelosía. *Amorosa.*—144. Los Jochs Florals de 1888. *Esperansa.*—145. Cant derrer *Viscut he molt sens esser conegut* (Ausias March).—146. Lo derrer dia. D' *alli ha de venir á judicar, etc.*—147. La patria. *Qui l' anyora la comprén.*—148. Escornalbou.—149. La guardiola. *Caritat.*—150. Bon temps *Cubre la tierra el amor.* (Piferrer).—151. Lo primer petó. *Fou el de la mort.*—152. Sant Martí. *Pro patria*—153. Ripoll. *Bressol de la patria.*—154. Nit serena.—155. La Clau. *Mes val giny que forsa.*—156. Cada cosa pel seu temps.—157. Ceguera mortal. *Atrassos.*—158. La queixa d' amor. *¡De la terra al Cel!*—159. Argentona histórica. *Ingenium sibi quod vacuas, etc.*—160. ¡Somniava! *Arribará?*—161. Nouèl. *Lou Segnour Diéu, etc.*—162. Fransc-Catalougne. *¡Ah! se me sabien entendre, etc.* (Mistral).—163. Lou pantai de Maria. *Rosa Mystica.*

ACTA DE LA FESTA

A dos quarts de duas de la tarde del diumenje dia 17 de Maig del any 1891, en la gran sala de contractacions de la Llotja de Barcelona, se celebrá la solemne Festa dels Jochs Florals, que fou la XXXIII de llur restauració. Als sons de la marxa del Rey en Joan, feu sa entrada á la sala y passá á ocupar sos llochs respectius en l' estrado la comitiva oficial que 's componía: del Consistori de Mantenedors; del Excm. Sr. Alcalde Constitucional de la ciutat, D. Joan Coll y Pujol, acompanyat d' alguns senyors Regidors, en representació del Excm. Ajuntament; del Excm. Sr. President de la Diputació Provincial de Barcelona, D. Manuel Planas y Casals, y 'ls diputats provincials D. Joaquim Badía y Andreu, y D. Ramon Duran y Ventosa; del M. Iltre. Dr. Mossen Celestí Ribera, canonge de la Seu, y Mossen Tomás de A. Rigualt, en representació del Excm é Iltm. Sr. Bisbe de la diócessis; del Excm. Sr. Rector de la Universitat literaria,

D. Juliá Cassaña; de representants de les principals Corporacions de Barcelona, y ademés del Excm. é Iltm. Doctor D Joan B. Grau, Bisbe d' Astorga.

A la dreta del estrado prengueren setí la Presidencia y 'l Consistori y á la esquerra les autoritats y representacions, ocupant les restants cadires l' honorable Cos d' Adjunts.

Destinat á la Reyna de la Festa, s' alsava al fons del estrado 'l trono sota bell dosser de flors y ramatges, y á cada banda d' ell hi havia penjades tarjes de dol ahont eran escrits los noms dels poetas, artistas y bons patricis de nostra terra morts en l' any que finava.

En la sala ocupavan llochs de preferencia les ilustres dames que en anys anteriors foren proclamades Reynes de la Festa, omplint lo demés una concurrencia atapahida, composta en gran part de bellíssimes y distingides dames y senyoretes, á qui s' havia fet present, al entrar, d' un artístich pom de flors, com es de consuetut en aquesta Festa.

L' Excm. é Iltm. Sr. Bisbe d' Astorga, á quí l' Excelentíssim Sr. Alcalde cedí la Presidencia, declará oberta la Festa.

Lo President del Consistori D. Joan Permanyer y Ayats encomaná la lectura de son discurs (I) á D. Joaquim Cabot y Rovira, essent en varis indrets rebut ab grans aplausos que esclataren llarchs y unánims al final.

L' infrascrit Secretari llegí la memoria reglamentaria (II), donant compte del veredicte del Consistori.

Y passant á obrir lo plech corresponent á la composició *Lo plany de la fulla* (III), premiada ab la Flor natural (*Amaryllis vitata*) resultá esserne autor D. Jaume Novellas de Molins, quí elegí Reyna de la Festa á la senyoreta Dona Isabel Güell y Lopez. Entre 'ls acorts de la marxa del Rey En Joan y una ovació d' aplausos de la concurrencia passá la Reyna á ocupar son setial.

Llegí la poesía premiada D. Joseph Blanch y Piera, essent coronada sa lectura ab un esclat d' aplausos.

Lo primer accéssit *A Curull* (IV) resultá esser composició de D. Ernest Soler de las Casas, quí passá á recullir de mans de la Reyna la distinció obtinguda.

Del segon accéssit *Cada cosa pel seu temps* (V) va resultarne autora Dona Dolors Moncerdá de Maciá, á la que una Comissió del Consistori aná á cercar y acompanyá, entre picaments de mans,á rebre 'l premi, quedantse al costat de la Reyna com en tals cassos s' acostuma.

La poesía *Lo baixell dels emigrants* (VI) composició de D. Francesch Ubach y Vinyeta, que guanyá lo premi de la englantina d' or fou llegida per D. Lluis Tintorer y Mercader.

Lo mateix D. Francesch Ubach y Vinyeta fou proclamat autor de la poesía *Primavera trista* (VII) guanyadora del primer accéssit.

De la que guanyá 'l segon accéssit *La Bandera gremial* (VIII) ne resultá autor D. Bonaventura Bassegoda

D. Víctor Brossa y Sangerman fou guanyador del ters accéssit ab la poesía *Pregó* (IX)

Passant als plechs corresponents á les poesíes que, aspirant á la Viola d' or y argent, foren distingides pel Consistori resultá:

Autora de *La benedicció del auba* (X) Dona Dolors Moncerdá de Maciá, essent dita composició llegida pel Sr. Blanch y Piera.

De la poesía *Lo darrer dia* (XI), que guanyá 'l primer accéssit, D. Martí Genís y Aguilar, de Vich

Y de la titolada *Ceguera mortal* (XII), distingida ab l' accéssit segon, D Antoni Careta y Vidal.

Resultá autor de la poesía *Escornalbou* (XIII), que guanyá 'l premi ofert per l' Excm Ajuntament de Reus, D. Joseph Martí y Folguera, y llegí la dita composició D. Manuel Rocamora.

Lo premi ofert per l' ilustre catalá de Fransa D. Justí Pepratx, y adjudicát á la poesía *Glorificació de la parla catalana* (XIV), fou entregat á D. Jaume Pomar y Fusté, que 'n resultá autor, y va llegirla.

D. Francisco Carreras y Candi, proclamat autor de la Monografía *Argentona histórica* (XV) guanyadora del premi ofert per la «Associació catalanista d' excursions científicas», no 's presentá á recullirlo.

Y, finalment, s' obrí 'l plech corresponent á la poesía *L' Esquirol y la tortuga* (XVI) distingida ab un premi que acordá instituhir lo Consistori, essentne proclamat guanyador D. Ernest Soler de las Casas, quí, després de recullir lo premi, passá á llegirla, ab tan bona acullida del públich, que per callar los aplausos hagué de repetir la íntegra lectura de la mateixa.

L' infrascrit Secretari passá á donar lectura del Discurs de gracias (XVII) que havia escrit l' ilustre Mantenedor d' enguany, D. Arthur Campion, discurs tot sovint interromput pels aplausos de la concurrencia, que al final dedicá al senyor Campion una entusiasta ovació.

L' Excm. é Iltm. Sr. Bisbe d' Astorga declará closa la Festa ab un discurs molt sobri de paraula, més riquíssim d' entussiasme y bons concells, calurosament aplaudits.

De tot lo que l' infrascrit Secretari ne prengué la present acta en lo lloch y data dessusdits.

NARCÍS VERDAGUER CALLÍS.

I.—DISCURS del President del Consistori, *D. Joan Permanyer y Ayats.*

II.—MEMORIA del Secretari del Consistori *D. Narcis Verdaguer Callis.*

6

EXM. SENYOR:

DAMAS Y CABALLERS:

Aquest lloch de honor, ahont sempre s' hi havia pujat per mérits propis, enguany, Deu m' ho perdoni, l' ocupo jo qui no 'n tinch d' altre que 'l de portar un nom que, encara que modest, recorda fets d' enteresa verament catalana.

Lo honorable Cos de Adjunts, girant los ulls enrera, los ha fixat en lo qui en tal dia com avuy portava, fá trenta un anys, sa veu, al celebrarse per segona vegada en lo present sigle eixa festa; y volent honrarlo després de mort, com l' havía ja honrat en vida, m' ha cridat pera representar lo meu pare.

Tal volta m' haja pres també en compte l' amor intens que bat en mon cor per Catalunya; y encara que ni aixís puch arrivar á deurer la distinció á un mérit propi, perque aquest amor es en mí també hereditari, necessito créurho. D' altra manera ni alé tindría pera dirigirvos, senyors, la paraula.

Creyentho aixis, per altre part ha de serme permés parlar tan sols de Catalunya, contemplantla en son passat, en son present y en son esdevenidor; ¡cuadro exhuberant

de recorts gloriosos, realitats tristas y falagueras esperansas!

En son passat. Al través de la espessa boyra que 'ns amaga las edats que foren, allá en los temps de la misteriosa generació dels pobles, jo hi veig en las valls y montanyas en que avuy, formant ciutats superbas, humils burchs ó escampadas masías, s' hi assentan nostras llars, aplechs d' homes que hi tenían las sevas, y que identificats també ab la terra hi rebían de la naturalesa las mateixas impresions que avuy hi rebem nosaltres. Allá en aquells temps que 's perden derrera dels horisonts á que nostra vista no arriva, lo lacetá que desde sa encontrada contemplava al capvespre l' aspra serra del Monserrat, devant dels marlets y agullas que coronan sa inmensa massa, devia sentir una admiració consemblant á la que al contemplarla sentím nosaltres, y quan se cubría lo Montseny de neu rebia com nosaltres ne rebém avuy sa freda alenada.

Jo no sé ben be quins foren los seus costúms, jo no conech son organisme social y polítich, jo apenas trobo en los menhirs, dólmens y murs ciclópeos, que á sol y serena han sobreviscut á la obra destructora dels sigles, una que altra senyal que 'm mostre los llochs que poblavan, mes aixis y tot me apar que en aquells llochs y en aquells homes hi oviro los informes encontorns de nostra Patria.

Mes tart, quan Roma hi posá sa feixuga planta, en eixas montanyas y valls hi sento ressonar la veu del patriotisme que llensa crits de independencia, y figurantme que 'ls cims y reconalas desde ahont nostres pares, al principi del sigle, abatiren las áligas francesas, son los mateixos punts estratégichs que, guiats per son coneixement del país, escullirían los naturals de aquesta terra en aquell sigle remot pera abatre las áligas romanas, penso, qui sab, si la pedra mitj ensorrada al fons de la vall, sobre la que mortalment ferit per la certera bala de nostres montanyesos caygué exánime l' any vuyt lo granader de

Napoleon, es la mateixa pedra que estimbada, desde dalt del cingle per lo forsut brás del illergeta doná mort esgarrifosa al legionari; y pláume mitg portat per la imaginació, creure que uns y altres esforsos foren impulsats per la mateixa patria.

De aquell temps ne sabem tan sols lo que Roma tingué á bé que 'n sapiguessim, mes sas narracions apassionadas no impedeixen que 's destaquin heróycas las figuras de Indibil y Mandoni, y si las conmocions ab que somohuen aquells capdills, la que avuy es terra catalana no son los moviments característichs del ser que ja te vida propia, per forsa s' ha de convenir, quan ménos, en que son las palpitacions convulsivas ab que durant la gestació dona signes vitals lo ser de que s' espera la existencia.

Es tan fort lo poder de Roma, que arriba al fí á sometre tota la Península y la cohessió que li dona, es sostinguda per los Gots que al ferse Senyors de ella, per medis, qne son avuy y es de temer sian sempre un enigme, portan nova forsa externa pera mantenir unidas las parts que avans vivían separadas: mes al rompres en la batalla de Guadalete lo poder coherent de la Monarquía Goda altra vegada se desfá á bossins la antiga Iberia.

Naix llavors Catalunya y al seu costat los demés reyalmes de la Península; y al saludar en aquest moment sa aparició gloriosa, jo no puch ménos, senyors, de sometre ab tota llealtat á vostre ilustrat criteri una consideració, que no perque lluyte ab corrents de opinió general que fá anys s' admeten sens reparo, deixa de esser més certa.

Estém avesats, gracias als vicis de nostra educació, á creure, quan meditem sobre la vinguda dels alarbs, que 'l mal mes gran de aquell cataclisme fou la destrucció de la unitat ibérica. Y bé ¿Ab quin dret podem y devem jutjar nosaltres avuy que fos un mal lo que si en realitat ho hagués sigut podían remediarlo, no mes que volentho, los qui sentían sos efectes?

May com llavors havían tingut los espanyols necessitat de juntarse Devant de un mateix perill, fent cara al enemich comú, apar que l' instint de la própia conservació devía impulsarlos á unirse, ó, millor dit, á seguir uníts; y no obstant, lo primer efecte de aquell important aconteixement es la separació Tots se preparan á la defensa, mes la reacció que segueix al paroxisme dels primers moments, obra per separat en distints llochs de la Península, formant diferents núcleos de resistencia.

Semblava que tots aquells territoris esperessin que 's desfés lo llás artificial que 'ls apresava pera restablir la seva individualitat perduda, y per molt que 'ls interessés deslliurarse del jou africá que 'ls doblegava, apar que 'ls interesava més recobrar sa antiga personalitat. D' altra manera, en lloch de separarse, haurían estret més los llassos que 'ls unían y baix la base de unió haurían emprés la gloriosa obra de la reconquista.

Jo no puch may deturarme á meditar sobre aquell aconteixement, lo més trascendental de nostra historia, sens que 'm persuadesca, més y més de que la tan enaltida unitat de Espanya pot constituhirse violentment per la forsa, convencionalment per lo cálcul, jamay per moviments espansius y naturals de las parts que, quan se abandonan á sí mateixas, lluny de gravitar vers un centre comú, tendeixen á separarse, com si fossen planetas que, formant part de una mateixa constelació, deguessen móures per órbita diferent é independenta.

Naix llavors Catalunya, y jo recordo de son naixement llegendas y tradicions que m' enardeixen. No sé qué hi ha de cert respecte de Otger Catalon y de sos companys los Barons de la Fama, mes la mateixa incertitut de sa existencia cubreix lo naixement de ma patria d' una misteriosa vaguetat que m' encanta.

De la existencia de Jofre lo Pelós ne tinch noticia segura, y aceptant com á verosímil la explicació, que de referencia a son valor y llealtat se sol donar á las barras de sanch ab que se segellá la nacionalitat catalana, desde

aquell punt la veig crexer y muntar, no sabent que admirar més, si los fets gloriosos que avuy encara cantan ab veu épica los poetas, ó l' organisme admirable de sa constitució interna, vers la qual ara mateix giran los ulls los publicistas, desitjosos de repéndren lo secret per reanimar ab ell las constitucions modernas.

Jo veig desde llavors en lo desé sigle rellampegar en la Catalunya de Borrell II raigs de cultura, tant més explendents quan més foscas son del mon las tenebras.

Jo en lo sigle XI obro lo llibre del Usatges, y á presencia de la munió de costums vivificants y justos que l' integran, miro ab respecte, de una part lo seny y tino práctich del poble que ab sos actes los creava y d' altre la prudencia y dots de govern del princep que volgué sancionarlos.

Observo com axampla las fronteras Ramon Berenguer III, lo victoriós paladí de la Emperatriu d' Alemanya, y com traspassantlas lo seu fill Ramon Berenguer lo Sant, després de conquistar Lleyda y Tortosa, planta lo sagrat signe de la Creu sobre los murs d' Almería.

Veig com unidas las coronas de Aragó y Catalunya, en la testa de Alfons lo Cast, arrela més y més l' esperit cristiá en nostra patria.

Sens que sápiga esplicarme las causas, reflexiono sobre 'ls fets de la vida pública y sobre 'ls fets tal volta més misteriosos de la vida privada de Pere II, de aquell rey que, vencedor en las Navas de Tolosa, ha merescut lo sobrenom de *católich* res no obstant l' haver mort fent armas contra 'l Papa.

Embaladit m' aturo á contemplar la colossal imatge de Jaume, no per admirar sas proesas, sino per admirar com, compenetrantse poble y rey, sentan de una manera definitiva los fonaments de la Constitució Catalana. Digne fou del poble á qui governava aquell rey de atlética figura y nobles aspiracions, que al estendre son bras conquistava regnes, y fou digne de son rey aquell poble que, seguintlo en sas conquistas, aprofitava las horas vagaro-

sas, no per donar las lleys als mars, com usualment sol dirse, sino per recullir las lleys que ab lo moviment etern de sas onas y 'l fer brugit de las tempestas las mars han imposat als homes, á fi de que, recullidas ó recopiladas, pogués éll y los demés pobles millor observarlas y jamay cap d' ells tractés d' imposarshi, oblidant que 'l mateix Emperador Romá, semideu en la terra, no había vacilat en reconéxeho, dient ab senzilla y gráfica frase que avuy encara 's conserva en los Códichs: jo so senyor de la terra; la lley ho es del mar.

Y quan desde D. Jaume, gran y prepotent Catalunya en l' interior se contempla ella mateixa en l' espill claríssim de sas Corts ahont se reflectan sas llibertats ben arreladas, y fá sentir son pes en l' exterior dins lo concert general de las demés nacions d' Europa, jo la veig per entre 'ls regnats de Pere 'l gran, de Pere 'l Ceremoniós, de Jaume II y de Alfons, de aquells reys que sota las naus góticas de nostres temples cenyiren la corona que sos antecessors cenyiren baix las macissas arcadas dels temples románichs, y de Joan I de qui sempre en aquest lloch cal ferne especial memoria; y, de recort en recort, segueixo las crónicas gloriosas fins que al arribar á en Martí l' Humá se condól mon ánima ab gran tristesa.

Al apreciar un fet qualsevol de la Historia no pot ferse pas abstracció dels seus efectes.

La mort d' en Martí, sens successió directa, porta á en Ferrán de Antequera: en Ferrán de Antequera no es més que 'l precursor de 'n Ferrán lo Católich.

Perque, donchs, nos condolem al pensar en la mort del Rey en Martí? Si la unitat d' Espanya fos sentiment que brotés espontáneo en nostres cors, deuríam alegrarnos d' una vicissitut que obrí lo camí á la unió de Catalunya y Aragó ab Castella. Y no obstant tots d' una manera instintiva veyem ab dolor interrompres aquí la nissaga de nostres monarcas.

Altra volta, donchs, ma llealtat m' obliga, encara que

sia anant contra corrent, á cridar vostra atenció sobre lo que la unitat representa.

Pensemhi tots ab lo que semblant contrassentit significa; penseuhi particularment vosaltres, los que no podeu discorrer sobre 'l passat y 'l present de Catalunya sens que us esglaye la sola idea de que 's puga conmoure l' unitat nacional; penseu bé lo que pot significar lo fet de que 'l goig y entussiasme que sentim al repassar las gestas de nostra terra, se converteixi en concirós abatiment á presencia de una mort, cual importancia única consisteix en haver preparat la unió que solidá lo casament dels Reys Cathólichs.

¡Los Reys Cathólichs! full de nostra historia que no m' atrevesch á llegir ab veu alta.

Declamém sempre contra Felip V. Tot nostre odi se concentra en lo rey que en un moment de venjansa, quan no havían pogut apagarse en son pit las resolucions violentas que desperta la guerra, doná lo colp de gracia á la autonomía catalana, y oblidém que Felip V no hauría vensut á no haverlo precedit Felip IV y Felip III qui entregats á la mercé dels seus codiciosos favorescuts Olivares y Lerma havían dessangrat la nació catalana; que aquesta no hauría pogut dessangrarse sense las feridas que vá deixar obertas Felip II en sas llibertats al imposar abans de tot y sobre tot sa voluntat soberana; y que lo cér de la voluntat de aquest Rey se forjá en lo regnat de son pare Cárlos V ab los elements deixats per sos besavis los Reys Cathólichs.

¡Ah senyors! De nou convé fixar la atenció sobre la unitat d' Espanya.

Coincideix ab lo casament dels Reys Cathólichs una tendencia general europea contraria á las llibertats cristianas, que 'ls pobles havían afermat durant la Edat mitjana. Aquesta tendencia trobá bona sahó á Castella. Després de la feble resistencia que poble y magnats feren per salvar unas llibertats que per lo malament que en aque-

lla terra havian sigut fonamentadas, millor deurían considerarse com privilegis, com si se condolguessen de la sort dels altres juntaren per sa part totas las forsas per aterrar las llibertats aragonesas y catalanas.

Si Catalunya y Aragó haguessen seguit separadas de Castella, sos monarcas s' haurían deixat portar ¿qui ho dupta? de las corrents generals que conduhían en aquell temps á tots los reys al absolutisme preconisat per Lutero; mes, posats devant per devant de sos pobles, aquests, ab sa fermetat, haurían salvat quan ménos, los fonaments principals de nostras institucions venerandas.

Contra 'l Rey que tractava de trepitjarlas vencía la potenta veu de Fivaller quan Catalunya vivía sola; contra 'l Rey que las trepitjava hauría vensut, també, la veu viril d' en Clarís, si no hagués estat Catalunya acompanyada y no hagués tingut lo Rey elements estranys per imposarse.

Separats de Castella, á no duptar, s' hauría fet sentir en nostra terra l' influencia; pero no hi ha dupte, tampoch, de que en mitj de tot al apagarse lo foch ardent de nostras llibertats hauría quedat caliu suficient pera que quan se tractá de restaurar en Europa lo govern representatiu, baix lo símbol del sistema parlamentari, hagués pogut novament regenerarse Catalunya baix lo peu, no d' una constitució artificiosa y convencional, sinó d' una constitució verament catalana.

Com més un pensa ab los bens passats, més los mals presents contristan l' ánima.

A mans de Felip V la unitat espanyola vá acabar de estrenyer los nusos que la tenían lligada Desde llavors Catalunya que havía esmersat totas sas forsas en sa darrera tentativa pera salvar sas llibertats, visqué sens esma, alertargada, esclava Fou esclava; y faltada, com l' esclau, d' ideals, privada de tota iniciativa y avesada á fer abstracció de sa existencia, acabá fins per perdre la noció de sa personalitat. Allavors se li digué: la llengua de Castella es la de Espanya; tu ets una part d' Espanya, per lo

tant la de Castella es la teva llengua; y 'ls Cataláns que en sa inmensa majoría no la parlavan ni la entenían, parlantla malament los pochs que la entenían y la parlavan, ho cregueren aixís, sens que 's paressin á esplicarse com podía ser que hi hagués un poble que tingués una llengua y ne parlés un' altra. Se li digué: la teva historia es la historia de la nacionalitat espanyola, de aquella nacionalitat que restaurada per Don Pelayo tingué son bressol en Covadonga, per posarhi lo testimoni del cel se inscrigué en sos calendaris á San Fernando com á Rey d' Espanya, y sense que s' espliqués com era que hagués de anar á buscar son passat en terra forastera, de sas crónicas fins ne perdé la recordansa. Se li digué: lo teu dret no es tal dret, no es més qu' una abigarrada escepció de la llegislació general d' Espanya; y sense adonarsen de que en ell enmotllan sos fills totas sas relacions jurídicas, desde 'l naixement á la mortalla, ella mateixa calificá de dret comú lo de Castella mitj avergonyíntse de perturbarlo. Se li digué, en fí: tu no ets rés y rés has de fer. La direcció dels teus interessos públichs la senyalarém nosaltres: ton dret civil, satélit del nostre, seguirá aquest en sa órbita, y fins las lleys vos las aplicarém nosaltres que no las entenem ni coneixem las costums vostras per podernos fer cárrech dels cassos práctichs en que han de aplicarse. Res has de fer: treballa; y Catalunya treballá sens idea de lo que ella era abatuda y desconcertada.

Prompte vingué un moment en que semblava morta, y en realitat hauría pogut creures que havía mort sí al comensament d' aquest sigle las hosts francesas no haguessen vingut á despertarla.

Al crit de «Independencia» s' alsá novament Catalunya, y ab feréstech coratge, sos fills, aturan aquellas aguerridas legions que de victoria en victoria habían recorregut tota la Europa.

Novament repren llavors, sens que ella mateixa n' hegui esment los contorns de sa individualitat passada; y cuant en temps veniders l' historiador tracti de apreciar

la época fatídica que haurá transcorregut desde Felip V fin· lo dia que torni á recobrar Catalunya sa autonomía, abarcantla de una sola mirada y sens que la impresió dels detalls desvihin lo seu judici, sostindrá, que, á pesar de totas las imposicions y violencias, Catalunya havia conservat sa personalitat en estat latent, y senyalará pera demostrarho la *guerra de l' any vuyt,* tot enardint á sos contemporanis ab lo recort dels fets que en ella més hi ressaltan.

La guerra de l' any vuyt será, sempre, proba irrecusable de la personalitat de Catalunya, per més que sos fills al passar l' últim francés la ratlla deixessin l' arma pera tornar al treball sens donarse compte de lo que aquell fet significava.

Treballant y en só de pau pren novament fesomía propia y característica la individualitat de Catalunya; y los mateixos que li havian dit *treballa*, moguts d' enveja, ó tal volta tement que ab la forsa de sa riquesa, la gran palanca dels temps moderns, pogués algun dia imposarse, mouhen novament los ressorts de la unitat pera empobrirla y exasperarla.

Pero avuy, senyors, no es Catalunya sola la que s' estremeix en la asfixiant atmósfera que 's respira en tot Espanya. Altres territoris, precisament aquells que extenentse desde 'l Mediterrani per lo Pirineu y las costas del Cantábrich se constituhiren en estats independents y autónomos després de la invasió árabe, palpitan ja tots pera desferse del jou que baix lo nom de unitat los empresona.

Tots aquets territoris, avuy, com á principis del segle VIII, se preparan pera la defensa. Allavors á pesar de tenir tots un enemich comú se constituhiren separadament. Are que están units tots palpan sas respectivas forsas y, recordant llur modo d' esser, tractan de reconstituhirse y regenerarse. Allavors cada un d' ells pel seu cantó va procurar deslliurar de la dominació dels Alarbs las comarcas del Centre y del mitj-dia de la Península,

que per sí solas no haurian arrivat á deslliurarsen, y are ¡ells s' han de deslliurar de la dominació avassalladora de aquellas comarcas!

¿Quín será lo resultat final de la evolució que 's prepara? Una espessa boyra he dit nos priva de veurer los temps passats; pel mitj d' aquesta boyra tan més densa quan més lluny son los temps que tractem de registrar s' hi oviran ombras opacas que per deduccions nos deixan mitj compendrer son modo d' esser. Lo temps que está per venir lo separa herméticament de nostra vista mur impenetrable format per los designis de la divina Providencia. Apenas per inducció podém prevéurerne los successos.

No he de romprer jo 'l misteri de lo inconegut, mes al dirigir la vista endevant sé que passarán anys y passarán segles y més segles y 'ls habitants d' aqueix tros de terra seguirán rebent de la Naturalesa impresions consemblantas á las que 'n rebem nosaltres, y avans que nosaltres ne reberen los primers que hi habitaren.

Jo sé que Catalunya existirá; y sens que 's desbordi ma imaginació puch figurarme lo que en temps no llunyans ha d' esser nostra terra.

Si; sense ser visionari jo 'm traslado ab lo pensament al primer ters del sigle que está per venir, y trobant á Catalunya constituhida de molt temps avans de una manera autonómica, y enterament refeta, funcionant ab tota regularitat al costat dels demés territoris de la Península dintre de un sistema regional, obro la historia que en aquell moment s' está escribint dels successos que á sa organisació precediren.

A mitjans del segle passat, diuhen los primers fulls de eixa historia, quan durava encara lo marasme y ensopiment en que després de Felip V havia caygut Catalunya, los fills d' aquesta terra, tal volta á consecuencia del nou desarrollo que prengueren las ciencias y las lletras, comensaren á adonarse de que tenian llengua, de que tenian dret, de que tenian historia, y que aquesta Historia, Dret

y Llengua, circunscrits en territori propi, determinavan una nacionalitat verdadera. Al principi foren aquestas ideas fogueradas de patriotisme, que espantavan als mateixos que las produhian. Crits que s' escapavan de sos cors sense adonarsen y que reprimian dins lo pit tan prest com se 'n apercibian. Deyan en vers moltas vegadas lo que negavan ó quan menos procuravan disfressar en prosa. En Aribau, per exemple, trobantse foraster en las terras de Castella, ahont una enganyosa sort l' havia portat, exclamava

Oh serras desiguals que allá en la *Patria* mia...

Altre dels apóstols d' aquell renaixement qual nom per lo humil ni cal citarlo, dos dias avans de morir en la propia capital d' Espanya plé d' anyoransa suspirava dihent

Sant Tomás de Nadal
n' es ben trista diada
pe'ls fills de Barcelona
qu' están lluny de sa pátria.

Pero aquell estol de Catalans que sentian la Pátria y que 's trobavan fora d' ella sense sortir d' Espanya en quant posavan lo peu fora de Catalunya, aquell estol de bons patricis espantats de sí mateixos feyan mil protestas d' espanyolisme tan bon punt una d' aquellas notas se 'ls hi escapava de l' ánima.

Havian pres part en la vida pública al iniciarse la época constitucional, y, afiliats en un ó en altre dels dos partits que ab bandera desplegada se disputavan la direcció d' Espanya, creyan, de bona fé, que 'l parlamentarisme era font de llibertat, y que aquesta llibertat podia sustituhir las llibertats per las que instintivament suspiravan.

Homes de partit, may pogueren despendrers per complert de sos compromisos. Axís fou que, no entenent be

los crits de Pátria que de sos pits brollavan, se limitaren á dárloshi expansió literaria. Restauraren los Jochs Florals, aquets Jochs que avuy son la festa capdal de nostra terra; y en los volúms anuals d' aquesta festa se troba 'l procés de la nova idea.

En los primers anys tot era encongiments y recels, després van disminuhint las protestas, y més tart entonan los trovadors ab aplauso del públich himnes patriótichs dels que 'n dona bona mostra la musa vigorosa d' en Jaume Collell quan exclama

> Poble que mereix ser lliure
> si no li donan s' ho pren.

Es que á la generació iniciadora del moviment li havía succehit una nova generació, que havent vingut á la vida pública quan los partits políthichs sense ideals ni bandera mostravan sas asquerosas llagas se 'n apartá ab repugnancia.

Aquell jovent, que en la edat que 's viu de la poesía, apagá la set en las fonts literarias que li havia obert la generació precedent, trobá al mateix temps honest y sanitós espargiment seguint en romiatje recreatiu y científich los monuments de nostra terra. Entre las ruinas románicas y góticas de sos antichs monastirs vegé clara la personalitat individual y autónoma de Catalunya; y aquell jovent deslligat de compromisos y convensut de que tenía llengua propia, de que tenía dret y de que tenía historia tregué de aqueixas fundamentals premisas las naturals consecuencias.

Si Catalunya te llengua, digué, no es just ni es convenient ni digne que s' imposi una llengua forastera.

Si Catalunya te historia y aquesta historia representa una personalitat, just es que se li deixi fer vía.

Si Catalunya té dret, y aquest dret está conforme ab son modo de esser, no deuhen sustituhirse las lleys que

' integran per altras lleys nascudas al impuls de necessitats diferentas.

Pero aquell jovent digué més: digué, aqueix dret no pot quedar estacionari, ha de satisfer necessitats novas, y com aquestas necessitats nosaltres som los únichs que podém compéndrelas, nosaltres som los que hem de reformarlo; per reformar lo dret se necessita poder legislatiu: vinga, donchs, lo poder legislatiu que es nostre

Per aplicar lo Dret no basta coneixer la lletra freda de la Lley; es necessari coneixer l' esperit que 'l vivifica y aquest esperit no está en los códichs, sino en las prácticas del mateix poble que li dona vida. Nosaltres som los únichs que 'l podem coneixer: tornéunos lo poder judicial que es nostre.

Tornéunos, digué, la administració de nostres interessos: tornéunos la plenitut de facultats y drets inherents á nostra constitució interna; en una paraula, digué, tornéunos Catalunya, que Catalunya es nostra.

Aquells joves formaren escola y mentres son crit ressonava en altras regions espanyolas, s' agruparen, comunicaren entre sí sas aspiracions, crearen Centres, promogueren meetings y no perderen ocasió de propagar la nova idea.

Tractaren prompte de que del terreno merament especulatiu passés al de la realitat ó práctica, comprenent que pera lograrho debían presentar en forma concreta los principis que habían estudiat y sostingut fins allavors en abstracte.

Al efecte aquells Centres que ara han desaparescut, ó han deixat lo sobrenom de Catalanistas que havían prés quan eran Centres de propaganda, ne formaren un de General; y al comensar l' última década del sigle, congregaren una reunió de delegats de totas las Comarcas, en la que varen formular las bases de la Constitució que ara 'ns regeix, de aquesta Constitució que reservant al Poder Central del Estat espanyol tot quant se refereix á sas relacions ab los demés Estats ó Potencias, aixis en

pau com en guerra, y á las relacions de unas Regions ab altres, conservá á cada una de ellas plena autonomía en lo interior, y deixá que 's manifestin ab son régimen y gobern los carácters distintius de sa personalitat respectiva.

Devant dels obstacles que per tot arreu se 'ls hi creavan sembla que debían defallir, y miracle sobre tot apar que no defallissin devant de la oposició que servintse de la calumnia, de las amenassas y lo que es pitjór del ridícul, los hi feyan los que vivían enfangats en lo llot de la política.

Aconteixements de carácter universal precipitaren la evolució que s' esperava.

La cuestió social, lo problema etern de la humanitat se plantejá llavors ab carácter cosmopolita y amenassador com ja may s' havía presentat en edats passadas. Las massas obreras sense fé,sens esperit de pátria, sens altres ideals que 'ls que naixen del desequilibri de la riquesa, quan aquest passa de límit, ab inflexible lógica demanavan compte als Goberns de aquell desequilibri, exigintli benestar material quan lo benestar que no tenían era 'l de l' ánima.

Los goberns dintre del corromput y corruptor sistema parlamentari, en l' agonía, no oferían altres solucions qne las de la forsa.

Allavors, los elements sans de la societat en totas sas classes giravan esparverats los ulls envers l' Iglesia, que 'ls hi mostrava, no las institucions dels sigles XVI, XVII y XVIII fomentadas per la monarquía, quant apartantse aquesta de sas antigas tradicions havía caygut en brassos del protestantisme, sino las institucions antigas, las que 's fonamentan en la llibertat cristiana; y aquells elements ávits de pau moral y material s' aplegaren en Espanya baix la bandera regional que havía enarbolat Catalunya en la que hi ha escrits los mots de Fé y de Pátria.

Dels avensos de la nova idea ne doná fermansa la

pressa que allavors se davan los que viuhen de la política á afiliarshi, moguts, no per lo remordiment, sino pera poder satisfer al dia del triomf sos sentiments de egoisme, codicia, vanitat ó superbia.

La hora soná al fí; y al arribar á aquest punt per cessar en la lectura de la Historia comensada, no he de acudír al recurs retórich y pueril de que s' han acabat sos fulls, no; no son sos fulls lo que falta, lo que 'ns falta es poder pera llegir en lo llibre del porvenir escrit per la má de Deu si vindrá per vía natural y pacífica ó ab estremituts convulsivas lo dia que s' acosta.

Tancats dins los límits de las imperfectas facultats humanas, consolemnos, donchs, sabent que l' hora de la llibertat es arribada, que prompte los catalàns tornarém á tenir Pátria y que Catalunya de nou deixará escritas ab lletras d' or novas gestas gloriosas en lo llibre de la Historia.

SENYORS:

Perdoneume, Dames y Cavallers, que vinga á trencar vostre dols ensomni. La volada d' inteligencia y de cor de nostre President ha enlayrat vostres esperits fins al cel benavirat hont esboyrades se mostran les glories inmortals y la bella esperansa de la Pátria amadíssima que aquí 'ns aplega.

Emportats pel colp d' ala de son patriotisme, l' hem vista á la venerada Catalunya entrar ab ferma petjada en la terra de promissió que Deu y les lleys de la Historia li tenen assenyalada. Es, de cert, un edem encantador. Solament li falta á vostre goig, pera completarse, que vingan a animar les explendents hermosures d' eix paradís, les canturies alegroyes de la festosa aucellada

Prou que hi vindrán, y ben be que aletejan ja per anarhi á esgranar ses corrandes dolcíssimes á la Fé, á la Pátria y á l' Amor; més ara á mi 'm pertoca, per obligació ineludible, ofegar en mon cor los impulsos d' entussiasme que en ell com en los vostres tant hermosa visió hi desperta, y trencar, més que sia per breus moments, lo somni delitós que nostres ánimes somnían.

Y més me cal vostre perdó, perqué mes paraules, ex-

pressió de la realitat que may va sens espines, han d' arribar com una fredorada ofensiva á vostre enardit entussiasme.

162 composicions han vingut enguany á demanar tanda en la poética lluyta.

Quan lo Consistori, una per una, les hagué examinades, com segador esperansat que troba poch granades les espigues abundants y ufanoses, sentí caygudes les ales del cor.

En aquell munt de poesíes, sols una bona impressió s' hi trobava; la del gran nombre de fills de la terra que mercés á nostre providencial renaixement, coneixen y escriuhen la llengua de nostres pares y de nostre cor de tal manera, que 'ls versos eixits de llurs plomes bastarían pera demostrar la riquesa, la perfecció y l' encarnament vigorós d' una llengua que en vá pretendrán arrancar á nostre poble.

Més aquell maravellós alé d' inspiració sagrada que ab génis tant eminents ha enriquit á nostre jove literatura, portantla á volar per tots los cels d' Europa, á embadalir aquells cors que necessitan per conmoures y admirarse versos com los de Goethe, de Shakespeare, de Victor Hugo, de Milton y del Tasso; aquella volada genial que feu dir al més insigne adversari que té á Espanya la renaixensa catalana, que en igualtat de circunstancies, cap més poble del mon l' havía tinguda, en va 'l Consistori ho cercava entre les composicions subjectes á son veredicte.

¿Es qué 'l geni cansat del suprem esfors, s' ha endormiscat en brassos de la fadiga? ó ¿es qué innecessaria ja la missió tutelar dels Jochs Florals, puix son molts los qui ja tenen un nom admirat y un públich que adelerat busca llurs obres, fora de nostra venerable Institució prodigan les grandioses concepcions que á ella en absolut li negan?

¿Es que la feynadora dalla de la mort ha vingut, per

nostra mala ventura, á fer sega en los rengles atapahits de la porció escullida de nostres escriptors?

Cert es que no ha estat respectuosa ab la gloria de Catalunya sa implacable dalla, y que ferits per ella, hem vist caurer extingintse en son coll sa última corranda d' amor á la Pátria, amadíssims campions del esperit de Catalunya, que eix dia principalment anyorám.

En aquestes fúnebres tarjes cada any hem de llegirhi ab dolor de la nostra ánima noms d' alguns que estavam avesats á veure y á voltes á admirar en la gran festa de nostres lletres, de la que foren admiradors entussiastas, y á voltes ornament insigne.

També aquest any: En Pau Bertran y Bros, lo poeta dolcíssim, lo patriota ardent, que aquí entre nosaltres enlayrá son esperit tot plé de les sanitoses essencies del romaní y de la farigola, que vessá en sos cants inmortals, ressó de les aucellades montserratines.

En Felix Pizcueta, poeta inspirat, paladí de la santa causa en nostra germana Valencia, gloria de nostres Jochs Florals, ánima noble, cor sensible, que 's desfeya en llágrimes al oir de boca d' una pastora aquell cant d' anyorament de nostres populars *Montanyes regalades*.

Mossén Tolrá de Bordas, lo savi traductor y comentador de *La Atlántida*, que contribuhí poderosament á vulgarisar lo coneixement de nostra Renaixensa en les més cultes nacions del vell continent.

N' Anton Puigarí, venerable catalá de Fransa en qui vivía poderós lo sentit de nostra rassa, y l' amor á ses institucions y glories.

En Lleó Fontova, lo gran actor, gloria del teatre catalá, á qui viu admirárem, y á qui la mort ha engrandit encara fins á no quedarnos esperansa de trobarli successor.

En Claudi Lorenzale, en Rossendo Nobas, eminents figures de nostre renaixement artístich

En Félix Camprubí, quina pérdua plora una de les

institucions més genials y benfactores de la Pátria Catalana.

En Joan de Rull y en Narcis Carbó, ornaments de la medicina y de la Cátedra á Catalunya. En Lleandre Serrallach, n' Enrich Manté, n' Ignasi Fontrodona, en Cárles Salvador, Evarist Alomar, entussiástas adjunts y protectors dels Jochs Florals, y finalment aquell espill de patricis, aquell ciutadá de Barcelona que 'ns deixá un etern exemple que imitar, al sacrificar interessos y vida per los que estimava medis de prosperitat y de gloria de son país, en Rius y Taulet, á qui les generacions successives, oblidades dels erros que hage comés y no ohint las murmuracions dels contradictors aixecará un monument de admiració. Aqui, en aquesta festa, hont les rancunies del carrer no entran, li devem un tribut d' agrahiment. Los Jochs Florals li son deutors d' empenyades defenses y de proteccions valioses.

Pero si le pérdua dels que enguany y en anys anteriors hem hagut de veurer en la fúnebre llista de nostres morts, son de sobres per entristir nostres esperits, no n' hi ha prou per esser una explicació del fet de que 'ns planyíam.

No n' hi ha prou, no, gracias á Deu, y per aixó hem de trobarli causa més eficás en lo retrahiment, dels qui ja tenen un nom justament honrat, y dels que vinguts més tart á la vida, y trobant diferentes víes per ahont desfogar la flamerada que en sa inteligencia y en son cor lo patriotisme arbora, se desvían pot ser un xich massa de les glorioses petjades dels progenitors de nostre catalanisme.

Bo es y necessari que la nova idea s' encarrile per les víes que han de fer práctichs nostres ideals; més no podem oblidarnos, si no volem condempnar nostres esforsos á la esterilitat, de que la Poesía que es lo sagrat refugi de les llibertats robades als pobles, es també 'l núvol maravellós que 'ns guiará pel desert que ha de conduhirnos á la terra de promissió.

Cal donchs, honorables Mestres, cal, donchs, joves

enamorats de la pátria catalana, cal que tots portéu vostres pedres per fer més sólits cada dia 'ls fonaments de nostra institució, cal que no deixeu esblaymar la brilladora llántia de nostra poesía, perque d' ella pot dirsé, en bella antítessis:

si apagueu aquesta llántia
la pátria s' enfonsará.

Heus aquí ara 'l veredicte del Consistori:

FLOR NATURAL

De les moltes poesíes que á distinció tant cobejada aspiravan, lo Consistori concedí 'l premi á la que portava 'l número 127, *Lo plany de la fulla,* lema: *¿quién sabe do vá?* de pensaments delicats, d' un sentimentalisme dols y persuassiu, y d' una factura garbosa, de bon llenguatje y rica versificació.

A la poesía *Á curull*, n.º 92, y *Cada cosa pel seu temps,* n.º 156, ha concedit respectivament los accéssits primer y segon, en quant la primera té un notable vigor dramátich, y versos que acusan una ma destre, pero que en certs indrets cauhen en incorreccions y descuyts massa visibles; y la segona, dona escayenta expressió á un assumpto ben pensat, de poch relleu.

Se mencionan *La Florista* n.º 116, lema: *Amor* y *Página d' amor*, n.º 126, quadret de la vida íntima d' un enamorat, en versos lliures, no prou correctes.

ENGLANTINA D' OR

S' ha concedit lo premi á *Lo Baixell dels emigrants*, n.º 74, romanç valent en que ab un relleu, que devegades s' exagera, 's retreu la dolorosa amputació que sofreix la pátria per les emigracións.

Lo primer accéssit á la poesía n.º 63, *La Primavera*

trista, que es llástima decayga en certs indrets, puix l' assumpto es interessant y hábil lo poeta.

Se concedeix lo segon accéssit á *La Bandera gremial,* n.° 73, lema: «¡Salut penó del poble!» que ab molt coneixement y ab bon maneig de versificació, canta ab estil de oda les glories de la bandera dels gremis llastimosament avuy desada.

Perque tracta un tema ben pensat, y de verdader interés, més ab no prou escayenta forma, s' ha adjudicat un tercer accéssit á la poesía *Pregó,* n.° 69, lema: «Per orde del senyor Batlle».

Y 's mencionan les poesíes *Ripoll*, lema: «Bressol de la pátria»; *Sant Martí*, lema: «Pro patria», y *La Brucatana,* lema: «Una cansó més».

VIOLA D' OR Y ARGENT

Premi. Se concedeix á *La benedicció del auba*, número 103, senzilla y enternidora expressió del sentiment religiós del ánima que enamorada segueix l' august sacrifici de la Missa, estojant alguna imatje, verdaderament de preu.

Primer accéssit *Lo darrer dia*, n.° 146, lema: «D' allí ha de venir...» que ab notable forsa imaginativa, y bon gust per dirigirla, descriu l' últim dia de la rassa humana.

Segon accéssit *Ceguera mortal*, n.° 157, lema: «Estramps»; magníficament concebuda, plena de bells pensaments, está perjudicada de cert prosaisme, y d' algunes incorreccions de forma, per abundar en assonants sa versificació lliure.

Se mencionan *La camiseta de Jesús*, n.° 133 y *Lo cant del or,* n.° 104.

PREMIS EXTRAORDINARIS

Premi del Excm. Ajuntament de Reus.—S' adjudica á la poesía n.° 148, *Escornalbou*, artística descripció de

les belleses físiques, y valenta narració dels recorts histórichs del renomenat pich á dalt citat.

Premi del Sr. Justí Pepratx.—Se concedeix á la poesía n.º 111, *Glorificació de la parla catalana;* ben concebuda y encaminada, pero un xich mancada del alt esperit ab que tan bell assumpto devía cantarse.

Premi de la «Associació catalanista d' excursions científicas».—Se concedeix á la Memoria *Argentona histórica*, n.º 159, lema: «quod sibi vacuas», en que lo pertanyent al período prehistórich y antigüetat hi es tractat ab la extensió que permeten la vaguetat y aridés del assumpto.

Lo referent á la edat mitjana es recomanable com á resultat de detinguda investigació, ab freqüents cites de documents obrants en diferents arxius, aixís públichs com particulars donant també proba l' autor d' haver consultat diversos historiadors ó cronistas que de Catalunya tractan.

Per aixó y per la abundant enumeració de documents que deuhen formar lo *Apéndix*, l' autor s' ha fet acreedor al premi que se li adjudica, essent de doldrer que en sa Monografía lo de época moderna hi siga molt deficient, com lo mateix autor ja ho confessa, y que la ortografía siga tant y tant descuydada en tot lo travall.

Ademés lo Consistori, tenint en compte que, contra la costum establerta, no hi hagué enguany ofrena de premi á una poesía humorística, y trobantse ab la que porta 'l n.º 60 *L' esquirol y la tortuga*, lema: Qui sia confrare. . graciosa expressió d un pensament simpátich, acordá instituhir un premi y concedirlo á dita poesía.

Aqui acaba la llista de les composicións distingides, quedant sense adjudicarse los premis següents:

Premi del Excm. Sr. Bisbe de Barcelona.

Premi de la «Lliga de Catalunya».
Premi de la Excma. Diputació de Alicant.
Premi de la Excma. Diputació de Tarragona.
Premi del *Centre Escolar Catalanista*, y
Premi del Centre Catalá de Sabadell.

He dit.

FLOR NATURAL

III. — LO PLANY DE LA FULLA, *de D. Jaume Novellas de Molins.*

IV.—A CURULL, *de D. Ernest Soler de las Casas.*

V.—CADA COSA PEL SEU TEMPS, *de Dona Dolors Moncerdá de Maciá*

LO PLANY DE LA FULLA

¿Quién sabe dó vá?
(Espronceda).

Quan la campana de la hermita, un dia,
de la tarde tocava l' oració,
axí una fulla seca 's condolía,
llensada al peu del temple de María
pél vent de la tardó':

«Ahont vaig, d' ahont vinch; no ho sé. Ho sab tal volta
la mánega revolta
de vents que m' ha empengut fins á eixa serra?
Qui m' ho havía de dir que jo per terra
com la vibra tenía d' arrastrarme;
jo que he nascut tant sols pera enlayrarme
y beure á plens pulmons la flama ardenta
d' eix sol que fou ma vida,
d' eix sol que avuy sols crema y no m' alenta.

¡Pobre de mí! Marcida, abandonada,
m' ha recullit per forsa la ventada
per ferme entre sas mans folla joguina,
y prest m' arremolina
ab altres fullas que no 'm son germanas,
y demunt de sas alas fem la vía
sens nort, sense esperansa y sense guía

¡Pobre de mí, qué trista sort m' espera!
Ja no veuré may més la primavera
ab son explendit róssech de verdura;
demunt ma sepultura
hi escampará floretas tal vegada
quan vinga un' altre anyada,
si cert es que l' amor maymés s' oblida,
puig ella fou ma única estimada
densá que la natura 'm doná vida.

Recordará aquells temps de la infantesa
en que 'm gronxava á un branquilló sospesa,
ab son alé més dols que mel de bresca
y m' adormía ab las cansons melosas
dels verderols, las tortras, las alosas,
boy perfumantme 'l cos de suaus aromas,
despresos de las flors dels prats y comas.

¡Pobre de mí! Tot ha passat, sols manca
la ventada que esventi mas despullas;
soch l' única, tal volta, de las fullas
que tant temps nos juntá una sola branca.
Qué s' han fet más germanas? Ja marcidas,
secas y esgroguehidas
errants deuhen vagar com jo, sens guía,
ó restan enterradas ja per sempre
ó tal volta lo torb en sa follía,
en confús remolí, empeny y atía.

¡Oh jorns de primavera si os anyoro!,
y are molt més que may, puig que are 'm moro.
Lo ventijol suptil me bressolava
en tant que ab sos perfums m' ubriacava;
la pintada cardina
boy espolsant la ploma suau y fina
refilava cansons demunt ma falda;
los papallons d' aletas d' or y blancas
voltejavan las brancas
hont me portá l' amor ab sas dolsuras,
l' auba explendent, vessant de pedrería,
de perlas y brillants mon cos rublía
y á mon entorn tot era llum, bellesa,
¡oh temps benavirats de ma infantesa!

Mas germanas y jo, joguinejavam;
á voltas nos besavam
ó de la fontanella que corría
propera de la soca, nostra mare,
imitavam frisosas l' armonía
tot allargant lo cos pera ampararla
dels raigs del sol que un temps van aixugarla
ó demanant ajuda al ferm brancatge
al aygua 'ns atansavam boy plegadas
per veure en son espill la nostra imatge.

Un dia cap-al-tart, una parella
vingué á fer niu demunt la branca ayrosa
que 'ns sustentava á totas; concirosa
va demanarme un aixapluch la vella.
Vaig oferir mon cos que es quant tenía
per fer de sostre al niu si acás plovía
y ella aceptá y una amistat sincera
feu brollar una nova primavera.

Ab quant d' amor vetllava jo alashoras
á la aucella en son niu rublert de brossa;
al trespuntá á llevant l' aubada rossa
de goig jo tremolava y de ventura
pensant: ¡un altre dia;
y encare tinch companya y companyía!
Las perlas y brillants de la rosada
per mon cos rodolavan ab dolsura
y aprés plegadas queyan
demunt de lo seu cos de fi plomatge,
com l' herbey primerench del pasturatge.

¡Més ay! que poch durá; prest xericaren
los novells en son niu; prompte volaren
deixant lo plomissol en sa niuhada.
La vella abandonada
deixá lo niu també y aixís fugiren
mos companys que tants goigs ab mí 's partiren
no retornant ja més á visitarme
¡ingrats! quan jo ni encare
he pogut un moment d' ells oblidarme.

Després vingué 'l mal temps; llampéchs, tronadas;
lo dia s' escursá, llargas vespradas

plujosas, á las tebias empaytaren;
mas germanas com jo, prest s' aclofaren
tremolant tot lo jorn com una vella;
la flor caygué del tronch, morí l' abella
los aucellets á remadons volaren
vers altres terras ahont lo fret no hi toca
y en tant despareixían, refilava
un cant de comiat sa tendre boca.

Una tarde sentí sospirs y queixas
al costat de la font que suau corría;
sospirs com d' agonía,
amarchs, com l' estimar sense esperansa,
tristos, com lo dolor y l' anyoransa.

Vaig allargar mon cos; gentil donzella
de llávis de rosella,
de satalía 'l front, de mans de fada,
de cellas de vellut, explendent, rossa,
com un somni d' amor jeya en la prada
com rebregat socall que 'l llamp destrossa

Al veure tal visió totas callarem
y aixís parlá la nina
ab veu tendre y melosa
com la veu matinera de l' alosa:

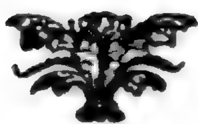
«Adeu, amor, adeu ditxas passadas,
adeu, jorns de ventura,
tot ha finit per mi, de mas despullas
os prego grogas fullas
no 'n feu oblit, junteus totas plegadas
quan la tardó' os empayti
per ferme de mortalla y sepultura.»

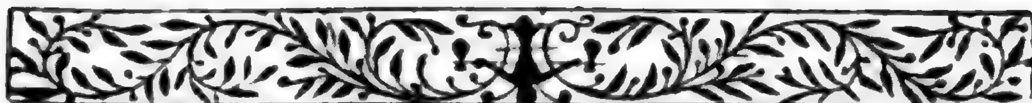
No vaig sentir res més; forta ventada
vingué de la serrada
ab glopadas de neu, com la mort, fredas;
mas germanas ¡pobretas! cóm cridaren;
á mi 'l cor m' arrencaren
flagellant lo meu cos contra 'l brancatge,
volá tot lo fullatge
y totas mas germanas s' escamparen.

Y 'l vent se m' endugué. Fa mes d' un dia
que no 'm deixa un moment sa companyía
ni sols per reposar; la mort m' espera.
Somniant en los temps de primavera
dols será lo morir; ja 'm fuig la vida,
seca y esgroguehida
tal volta trovi aquí, en eix hermitatge
lo terme desitjat de mon viatge.»

Aixís digué la fulla ressecada,
en tant que en las serradas de ponent
se despertá lo torb altre vegada,
furiós, ardit, potent.

Com foll corcer la marxa reprenía
á tomballons pel remolí gegant
y encare que en lo mon tot fá sa vía,
ni la fulla ni 'l vent saben ahont van

Á CURULL

«La non non.»

Una pobre té una filla
y la filla li té 'l cor.
Si li 'n dú d' amor la mare!
Més de pa no n' hi dú un mós.
La filleta es xica, xica;
la mare gronxa 'l bressol.
Canta molt baixet la mare
y la Fam crida molt fort.
La filleta s' esparvera
d' aquells crits que la Fam don.
Si la cançó l' endormisca
la desperta ella ab mal cor.

La non non, filleta meva
La non non.
Quína cançó t' adormiría.
Quína cançó 't faría son.

¡Vés en los pits si re' hi queda!
la Fam crida ab accent ronch.
Y sentintla, la nineta
treu los brassos del bressol,
com qui ab ansia los estira
per cumplí 'l got á una font.

Més la font s' es estroncada
y no raja poch ni molt.
—Esgarrápals, filla meva;
feslos sanch; no tingas cor;
son dolents; no volen darte
ni una gota de llet sols.

La non non, filleta meva
La non non.
Quína cançò t' adormiría.
Quína cançò 't faría son.

No pot dormir la filleta;
no pot dormí' y pert lo plor.
Perdent los sentits la mare
cau erta al peu del bressol,
y desvanida mormola,
baix baixet, una cançò.
Lo bressol, que 's balandreja,
resta fent. «Trop trop, trop, trop.
lo bressol que tè la empenta,
resta grontxantse tot sol.
Poch á poquet va parantse;
la filleta para 'l plor.

La non non, filleta meva...
la non non?...
Ja la cançò l' has ben trobada,
ja l' has trobat la que t' adorm.

¡Pobre mare! fins dormida,
taral-leja la cançò.
Quí somnía lo que 'l mata
no reposa ni quan dorm.
Y lo somni de la mare
son las estroncadas fonts.

Somnía que 's mor la nina;
perque de pá no té un mós.
Y malaheix ab greu ira
á qui deu benehir tothom,
y sanglota y dantse al diable
diu: ¡Costi 'l que costi, or!...

La non non, filleta meva...
la non non?...
Ja la cançò l' has ben trobada;
ja l' has trobat la que t' adorm.

Si ella ha dampnat la sev' ánima,
ja l' ha despertada un só.
En lloch del plor de la nina
sent lo dringar d' un tresor.
A curull lo bressol troba
de lo qu' era sa ambició.
¡Y ma filla!... crida folla,
y abalansantse al bressol,
treu grapats de perlas negras,
rubins com sang, llengots d' or.
Quan sas mans al fons arriban
sa filleta no es en lloch

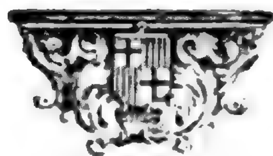
La non non, filleta meva...
la non non?...
Ja la cançò l' has ben trobada,
ja l' has trobat la que t' adorm.

Y es qu' ella va dir al diable:
costi lo que costi, or.
Y l' or li ha costat la filla
per manament del Senyor.
Que la mare 's torna folla,
sas riallas ho diuhen prou;
si no us ho diuhen las riallas,
ja vos ho diu la cançò;
la cançò que canta ella
tot bressolant lo bressol,
mentres pe 'l plor de sa filla
va prenent lo drinch de l' or:

La non non, filleta meva
la non non.
Quína cançò t' adormiría
Quína cançò 't faría son.

. . . .

Lo rector de La Batlloria
d' aqueix cas be 'n parla prou:
Van trobá' una dona, morta
de fam, al peu d' un bressol
ple'á curull de perlas negras,
de rubíns y llengots d' or.

CADA COSA PEL SEU TEMPS

Quan ja ma jovenesa resta enrera,
quan ja blanquejan mos contats cabells,
quan ja del mon conech l' aspre carrera
y de llurs cims los plers y los flagells,

A tu t' he conegut tendre María;
á tu que has despertat mon dormit cor,
que has penetrat en ell com llum del dia
qu' espargeix de la nit ombra y foscor.

Més no ha passat ma vida treballosa;
ha començat ab tu ma joventut;
ha començat en l' hora venturosa
que al passar vora meu, t' he conegut.

Tu flor naixent: jo l' arbre que s' inclina:
més tot això, ma dolsa amor ¿qué hi fá?
á l' eura, res l' aguanta com l' alsina;
com jo t' estim, ningú t' estimará.

¿Qué sab la jovenesa ubriagada
de forsa, d' alegría, d' il-lusions,
que renova cent colps cada jornada
baratant altres tantes ses ficcions,

lo que es l' amor que al fi de nostra vida
s' arrela dins lo plech més fons del cor,
fentne brotar espléndida florida
d' hont creixen sols las neus y la vuydor?

¿Qué fóras tu, d' un jove en la existencia?
de les belleses que 'l voltan, una més.
Pera mi ho serás tot: la llum, la essencia
que no atenua, ni l' ombreja rés.

Ab ell cercant irías afanyosa,
com regnar dia y nit en lo cor seu;
ab mi, ne seré jo qui al fert' ma esposa,
cercará l' essé esclau de un esguart teu.

Qui al veure son avuy desert estatje
transformat á ton pas en paradís,
ha d' agrahirte, fins la dolsa imatje
que permets retenir de ton somrís...

Vina á mon sí, papalloneta blanca
que vius joguinejant als raigs del sol,
vina á parar en eixa nua branca
despullada de flors, ton festiu vol.

Que en cambi de la vida que has de darme,
del goig ab que mon cor has de inundar,
jo lograré que arrivis á estimarme,
que 'ls anys que 't duch, los tingues que oblidar.

Llohant á Deu que ab gracia manifesta
mos ulls ha obert á una crudel vritat,
vinch á treuret del pit la fera aresta
que t' hi clavá ma folla ceguetat.

Per darte possessió de la masia,
hont un trono t' alsava l' amor meu,
ahir vaig durte al despuntar lo dia
á resseguir mes terres de conreu.

Pera guiarnos entre 'ls camps y feixes
hi vingué 'l masover y un meu fillol...
¿Perque ab carmí ton rostre envermelleixes?
la fosca es per la nit, pel jorn lo sol.

¡Quán promptament abdós vareu juntarvos,
sens treva caminant per bosch y prat!
¡Cóm rendits, pujant cingles, al sentarvos,
sens adonáusen, queyau de costat!

¡Cóm per igual la vida vos plahía!
Tu tan sóls disset anys, ell vintidós:
¡Cóm casava ton goig ab s' alegría,
y ab son negre cabell, lo teu tan rós!

Ta mirada que may en mi posavas,
en la seva ficsarse la vegí...
¡ja lliure estás! que com á ell miravas
¡sé ja que may m' hi mirarás á mí!

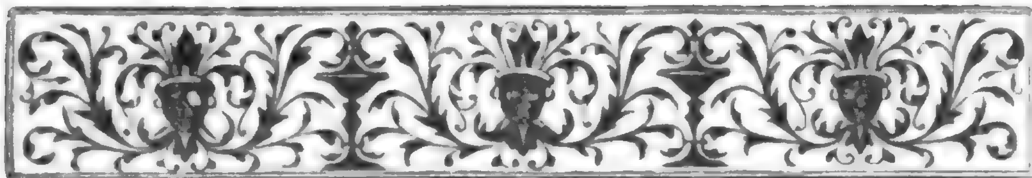
ENGLANTINA

VI.—LO BAIXELL DELS EMIGRANTS, *de Don Francesch Ubach y Vinyeta.*

VII.—PRIMAVERA TRISTA, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

VIII.—LA BANDERA GREMIAL, *de D. Bonaventura Bassegoda.*

IX.—PREGÓ, *de D. Victor Brossa y Sangerman.*

LO BAIXELL DELS EMIGRANTS

Després de tancar la porta,
dintre 'l pou llensa la clau
y ab la dona y la canalla,
deixa 'l poble l' emigrant.
Ni per torná á despedirsen
una volta gira 'l cap;
no haverhi nascut voldría,
serne lluny se li fá tart.
Si deixa algú al cementiri,
diu que al cel ja 's trovarán
y s' endú... sols la miseria
per recort d' hont sigué nat.
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

A la platja ja n' arriba,
nú lo front y peu descals;
la dona, 'l noy de mamella
com un farsell sota 'l brás
y estirantli las faldillas
la noya sumiquejant.
De tanta gent com hi espera
ja n' hi ve fort sobressalt.

—Si en lo baixell no cabessem
em tiro de cap á mar,
que ni 'l sol una altre volta
vuy veurer desd' aquí alsars'!
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

Un xiscle pahorós ressona;
un baixell se va acostant;
sembla un monstre que á dragarlos
de las onas s' aixecás.
Es mes negre que una sutxa,
te 'l cordatje enquitranat
y com de la forca 'ls brassos.
nusos y colrats los pals.
La caixa de mort d' un poble
podría dírsen, de gran,
á la que en vida ja 'l fican,
per colgarlo hont sols Deu sap.
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

Ja la carga es tota á bordo
Deu del Cel, quin estenall
de pellingots y miseria
demunt cuberta escampat!
Taula y llit, homes y donas,
nit y jorn tenen al ras,
en un cubell han de beure
la calderada al donals'.
Y armats axís com piratas,
van per entr' ells passejant
dos llops marins, que may paran
l' un amunt y l' altre avall.
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

Gruny la cábria; llevan anclas;
lo pistó venta sotrach,
ja caminan y ressona
un udol esgarrifant.
De cara tothom á terra,
ni un mocador fan volar:

més punys closos que amenassan,
tants com son y tants n' hi ha.
Fins una pobre gavina
que á la verga 's vol posar,
la esquivan, perque res volen
de la terra d' hont se 'n van.
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

De odi si que se n' emportan,
y un odi fer, inhumá,
qu' enmatzina la conciencia
y posa lo seny malalt.
¡Més, com nó si deixan casa
per rellogarse ab estranys,
fugint de iras y rencúnias
d' una madrastra infernal,
que 'ls fá menyspreu de la mare.
los posa guixots al pá,
tant com guanyan llensa á perdre
y 'ls parla sempre á reganys!
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

Terra la que arribar vejas
lo baixell dels emigrants,
plánylos una mica... pensa
que ni pátria tenen ja!
De la lluyta per la vida
son despulls que 't dú la mar
y d' una nació misérias,
que la sort treu al encant.
De hont surtiren no 'ls preguntes
ni si hi pensan tornar may...
lo llenguatge en que 'n renegan
massa y tot que t' ho dirá!
Ay del que se 'n va los ossos
lluny de la pátria á deixar!

PRIMAVERA TRISTA

I

Primer diumenge d' Abril,
ni may que arribar puguesses
y no veurfam plorar
las mares d' aquesta terra!
Quan oretjos, flors y aucells
fan la vida més alegre,
una lley escrita ab sanch
als pares los fills ve á pendre.
¡Qui 'l vejé may com avuy
lo poble de Martorellas!...
no hi ha casa que al brancal
la tristor no vinga á séurers.
D' onze minyóns de vint anys,
l' Estat darnhi tres ordena:
vol carn per afartá 'l drach
devorador de la guerra,
y eixint de missa major
avuy á plassa 'ls sortejan:
la missa major d' avuy,
missa d' agonía sembla.
Dret allí fa cap tothom,
Senyor Batlle ja s' hi espera,
ab quatre soldats voltant,

lo secretari á ma esquerra,
y á l' ombra del roure antich
hont jugan totas las festas,
avuy no hi cantan aucells,
las mares hi llagrimejan!
Ja fan onze redolins,
los cargolan y 'ls barrejan
d' una barretina al corn
que, perque tothom la veja
dalt una taula sosté
un noyet que no combrega.
Senyor Batlle fa senyal
y 'l repás dels noms comensa;
¡quínas caras, bon Jesús!
las unas blancas com cera,
en no pocas un lluquet
talment s' hi podría encendre:
no manca qui clou los punys,
be hi ha qui fa prometensas,
quina angunia los minyóns,
las mares, que be 's coneixen!
Las ulleras s' ha posat
lo secretari, una lletra
sense deixarse llegeix
quants papers la lley ordena;
tot seguit s' aixuga 'l front
la ploma al mangot refrega
la suca y .. tres redolins
de la barretina treuhen.
Aixís que cridan un nom
un ay dolorós contesta,
al derrer, gemechs y planys
lo cor més dur enterneixen,
fins del roure los aucells
se 'n fugen!... Després segella
lo Batlle 'l paper dels noms,
de tres familias sentencia
que lleva 'l conreu als camps,
los tións de la llar refreda,
á la mare roba 'l fill
y al fill del payral desterra.

Primavera de la llar,
malhaja qui tas flors sega!

II

Negre nit s' ha fet per tot,
en certa casa més negre;
ningú d' ella s' ha allitat,
la porta es encara oberta,
un bailet dorm al pedrís,
un llum de ganxo dins crema
y á sa trémola claror,
boy feta una Magdalena,
lo sarronet del soldat
una pobre mare arregla.
Capmoix, sens gosá dir res,
seu lo minyó propet d' ella
y al un y al altre mirant
l' amo de casa, no acerta
com la mare aconhortar,
del fill com mimbar la pena..
¡del cor dels tres quanta fel,
quanta fel podría esprémers!
Dos camisas qu' hi ha tant sols
ella de la caixa ha tretas
y, per donarla á son fill,
tria la menos dolenta.
—Posa las dos al sarró,
fa 'l pare, que jo ab aquesta
que porto puch ben passar
y ell haurá de menesterlas.
—Y que us prengan ab lo fill
fins la roba de la esquena!
esclama aquest, no será,
guardéulas per vos, guardéulas.
Sab Deu si jeurá mon cos
á no trigar, devall terra
y no cal que á mal borrás
tiréu la vostra pobresa.—
Hi han paraulas que son
punyaladas: ja s' arrenca
lo pare 'ls cabells: al fill

la mare s' arrapa fera,
al plor dels tres, son udol
un gos d' allí prop barreja
y va escorrentse la nit,
y va amargantse la pena,
y á cada sotrach del cor
un gemech l' ánima 'ls llensa.
—No infanta la mare 'ls fills
perque un altre los hi prenga!
—Ni 'ls dona 'l pare per xó
la sanch de sas propias venas!
—Que vaja á matá ó morir
qui trega guanys de la guerra!
—No qui ja paga al senyor
ab las suadas de la feyna!
—No ho mana la lley de Deu!
—Tampoch lo prohisme ho pot veure!
—La ploma cremás un llamp
que posa tals lleys en lletra!
—Si no un llamp un raig d' infern
papé y ploma tornás cendra!. .—
Y acaba primer la nit
que 'l desvari de la febre,
donchs no hi ha dolor més gran
que 'l dels pares que 'l fill perden.

Primavera de la llar,
malhaja qui tas flors sega!

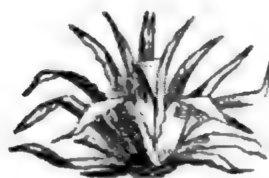
III

Aixís que clareja 'l sol,
quatre soldats se n' enmenan
als tres minyóns que la lley
arrenca de Martorellas.
—¡Adeu!... fan al campanar
y al roure de prop l' iglesia,
'en goigs y afanys son amich
desde 'ls jorns de la infantesa.
—¡Adeu fruyterars y horts;

adeu la Font Castanyera,
á saber qu' hem de tornar
vos diríam á reveurer! ..
Segueixlos no poca gent
planyentse d' havels de perdre;
qui no te rojos los ulls,
l' angoixa 'l cor li rosega
y s' aturan un moment,
en sent á la Creu del terme,
per despedí als desterrats
derrera volta, al peu d' ella.
Las mares los fan petóns
en los que l' ánima hi crema;
encaixan ab los amichs;
dels jayos bons concells reben;
que s' encomanen á Deu
lo bo del Rectó encarrégals
y promesas y germáns
abrassantlos, los hi entregan
qui lo mocador del coll,
qui una flor que cull y besa,
la bossa del tabac' un
y un altre, del pit trahentla,
la medalla del Roser,
perque ab ell vaja la Verge.
En això fan los soldats:
—En marxa—Lo rectó intenta
á las mares contenir
mentre 'ls fills d' allí s' arrencan
tirant petóns ab la má
seguits d' adeus y revéurers;
y corren avall, avall...
travessan la torrentera...
ja enfilan l' altre coster,
vorejant per la pineda,
qu' encare senten los plors
y encare 'ls mocadors veuhen,
ab que 'ls del pla de la Creu
tots á la una 'ls despedeixen.
Quan de vista 'ls han perduts,
una mare cau en terra,
crida l' altre:—¡Cóm viurém
son pare y jo! .. y la tercera,
picantse ab los punys al cap,

esclama ab veu que á las pedras
arribaría á enternir:
—Si també per sos fills resan,
qué demanarán al Cel
aquestos que 'l meu me prenen!...

Primavera de la llar,
malhaja qui tas flors sega!

LA BANDERA GREMIAL

¡Salut, penó del poble!

Com si fugir volguesses d' un poble que 't fa mofa
y oblida qu' ets de *Patria* lo venerant trofeu,
has pres avuy per guarda de ta sedosa estofa
las voltas ennegridas de nostra antiga Seu.

En l' ampla nau del temple, á ran del presbiteri,
pel flam enllumenada de mil y mil brandóns,
arreu l' encens voltante de flayre y de misteri,
t' he vista, com reliquia de grans generacións.

En calma majestuosa, plegada y escayenta,
mostrant las rojas barras del nostre vell escut,
al cor li recordavas, de rassa més valenta,
la llibertat y l' honra, la ciencia y la virtut.

Semblavas ¡santa herencia! vetllar algún cadavre
dels que á tos peus dormían, vilans y cavallers,
y pareixía l' ombra formar de 'n Jaume Fabre
la blanca fumerola vessant dels encensers.

¡Qué sola que 't mirava, magnífica senyera!
y al cor, quínas punyidas, sentint dessobre meu
á un sacerdot retraure en llengua forastera
lo reng capdalt que un día volgué donarte Deu.

Al ourc aquella parla que ab tú tan poch s' hi esqueya
mos polsos bategavan ab batre de martell
y en l' urna envellutada 'hont son cadavre jeya
ab son acer trucava en Berenguer lo *Vell.*

Llavors, tristesa fonda lo cor de fel m' omplía
y seny-torbat jo 't veya frisosa alatejant
ab alateig de fénix que alegre renaixía,
ab majestat superba, ab forsa de gegant.

Y á tos batechs s' obrían á poch á poch las llosas
que tancan las despullas d' aquells faels difunts
que de l' extranjería, com rius en las resclosas,
las renglas empaytavan, los morts deixanthi á munts.

Y mentres tremolavas al goig de renaixensa
com l' au poruga y lassa un colp lo torb passat,
de cada vas mortuori n' eixia sens temensa
la seca calavera d' un menestral honrat.

Ab veu que ressonava com funeral absolta
dels menestrals las ombras parlavan á mon cor,
y son ressó fatídich baixant de l' alta volta,
mon ser tot estremía ab tétrich tremolor.

Dels morts que s' aixecavan las fulminants paraulas
als altres aplegavan en rotllos á ton peu
y 'ls llums tots tremolavan, y 'ls sants en los retaulas
sentint dels antichs gremis la tronadora veu

Com planas mitj perdudas del llibre de la Historia
als morts jo 'ls entenía parlar de sa dissort.
¡Ohíu, donchs, lo que deyan los segles d' alta gloria!
¡Ohíu la veu irada d' un poble que ja ha mort!:

«Salut, bandera santa, joyell de la corona
»que 'l front de nostra pátria perdé ab sas llibertats.
»Salut, penó del poble! Lo *Deu te guard'* te dona
»l' esbart que s' aplegava devall tos plechs sagrats.

»Nosaltres t' enlayrarem damunt de nostras testas
»mostrante al *Feudalisme*, que al véure't, tremolá;
»ab tú matarem odis y esclavituts funestas,
»per tú lo fill del poble fou digne ciutadá.

»Prenente per senyera en nostres fets de guerra,
»anarem á la lluyta tothora ab cor valent;
»si un jorn gent enemiga s' entrava per la terra,
»ben prompte 't desplegavam al toch de *Somatent.*

»Tú 'l flam vares encendre de germandat sagrada,
»la lley de Deu dictares, consol en la dissort,
»per tú l' orfe trobava familia y llar honrada,
»als tristos que ploravan prestavas dols conhort.

»Lo seny enllumenares dels feynadors poch destres,
»y en son mester saberes ben prompte ensinestrals;
»per tú la petja sábia seguían dels bons mestres
»omplint arreu la patria d' hermosas Catedrals!

»Per tú, lo llor cenyiren las eynas del ofici,
»lo mall, la llansadora, l' agulla y lo cisell;
»las mans dispostas sempre de Patria al sacrifici:
»quan reposava l' eyna vetllava lo fusell.

»Per tú, qu' eras lo símbol de llibertat ben noble,
»pogué l' obrer asseure's als banchs del *General;*
»per tú tingué lo poble gobern pel mateix poble,
»per tú santa justicia dictá lo *Bras real.*

»Y al veure xarbotada ta lluhidora seda
»de sang de gent traydora, nostra ciutat cenyint
»ben prompte als murs formares com una humana cleda
»aquella *Coronela*, terror de Felip quint.

»Mes Deu va signar l' hora. Com astre que s' apaga
»ton brill excels perderes, penó triomfador;
»engrillonada y ferma morí nostra nissaga
»y ab ella Catalunya, ferida al mitj del cor.

»¡Senyor de las justicias! Mercés te sían dadas
»ja que morirem dignes, sens perdre nostra fe;
»y no 't veyém ¡oh poble! negante en las onadas
»del mar de llot del vici, sense esperar en ré'.

»¿Ahónt son avuy las mostras de ta escatida ciencia,
»ahónt es l' esperit de patria? ahónt es lo cor valent?
»Capdills de causa estranya te compran la conciencia;
»¡virtuts y llengua á l' hora tú vens al més dihent!

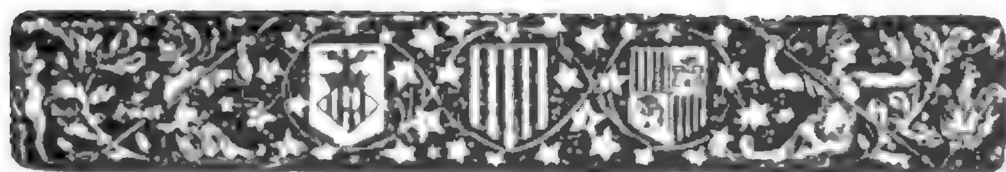
»Y en tant que una madrastra, despreci de la Europa,
»t' ensenya sens vergonya los vicis de son fons,
»del geni de la Industria tú tens d' aná' á la gropa;
»¡sols sabs tirar del carro d' estúpits histrions!»

. . . .
. . . .

Al toch d' una campana mon somni s' esvanía,
flectí 'ls genolls en terra, ma vista humilïant,
la gremial bandera en lo seu lloch seguía...
l' encens en nuvoladas pel temple s' esbandía
y l' Hostia sacrossanta llevava 'l Celebrant.

Diada y festa de Sant Joseph, en la Seu de Barcelona, 1891.

PREGÓ

Per orde del senyor Batlle.

Carrers y plassas va corrent lo nunci;
si la quitxalla lo segueix y guayta,
los grans l' enrotllan, hont sovint s' atura,
ó al peu de llurs portals surten y escoltan.
—Crida de Rey será,—tothom exclama
al sentí 'l primer toch de la trompeta,
y voltat de la gent qu' allí s' ajûnta,
lo nunci cavilós y ab ulls plorosos
llegeix un paper blanch qu' ab odi mira:
—«Al bell punt de mitj jorn, lo batlle ordena,
que á Casa de la Vila per anarse 'n
á servir lo seu Rey, qu' així ho disposa,
sia avuy lo jovent qu' ha entrat en quinta:
lo qui falte á la lley ja sab lo cástich.»—
Se 'n va á un altre cantó, y voltant pel poble
aquest mateix pregó va repetintne;
y prop de son estatge, com fa sempre,
se para per cridá l' última volta:
—«Al bell punt de mitj jorn»...—sa veu se nua
al veure que al portal ha eixit son pare,
y á sos brassos, de cop, com foll se llensa.
Las dotze ja han tocat y fit mirantlo

li diu:—*¡Crida de Rey!* ¡Ha arribat l' hora!
«lo qui falte á la lley ja sab lo cástich:»
pregonant jo mateix aixis ho deya:
Me 'n vaig á serví 'l Rey y fins que torne,
vos sol aquí, tot sol heu de quedarvos!
¡Si al menys la meva mare encar fos viva!—
Y lo minyó tot resolut s' allunya.
Bugoneja la gent omplint la plassa,
tot es aná y vení y bellugadissa,
encaixadas de mans y ulls qu' espurnejan
y llábis tremolosos que no poden,
per més qu' ho volen, confegir paraulas;
y tendres abrassadas y un mitj riure:
aquell mitj-riure de fingida ditxa
trahit per l' amargor qu' al cor afoga..
y entre tant de jovent qu' allí se junta
se senten veus de parla forastera:
crits d' esparvers qu' al dar la falconada,
s' emportarán dels nius á terras llunyas,
d' aquell vol de moixóns la millor tria
Lo nunci fuig plorós de la cridória.
La veu ja s' ha sentit de qui 'ls comanda;
ja arrenglerats los té que l' hora arriba.
Cap-baix y trist es en son lloch lo nunci.
Las mares á llurs fills de lluny aguaytan;
la estimada al promés ja no s' acosta,
qu' aquell home ferreny sembla qu' ho priva
Los minyóns capficats, gech á l' espatlla
y 'l farcellet al coll, deixan la vila
y carretera avall s' allunyan tristos,
potser per no tornar may més á veure
lo rónech campanar qu' entre teuladas,
donantlos l' *Adeu siau* amunt s' enfila
Lo nunci embadalit en lo que 'l volta,
va seguint sol y trist á rerassaga,
veyent á son voltant camps y boscurias:
¡qué bell es á sos ulls tot lo que mira!
Al passar per devant la creu del terme,
cayenthi de genolls resa en veu baixa:
reptantlo 'l fá aixecar, mentres se 'n burla,
lo qui 'ls comanda altiu, y se l' emporta;
y á dalt d' un branquilló un aucell refila
cantant dolsos amors de la niuhada,

cantant la llibertat, cantant ab joya
l' hermosa llum del sol de primavera.

. . . .

L' oreig de la tardó' asseca las fullas
y en los camps lo rostoll fá llit d' espinas
del que fou llit de flors y colorayna.
Un carro al lluny se veu, qu' entre polsina,
segueix pausadament envers lo poble.
Ja hi ha arribat, portant estés lo nunci.
A pés de brassos á son pare 'l duhen,
malalt, esgroguehit, los ulls mitj closos;
sembla talment un descolgat cadávre:
aixís lo llensan als mateixos brassos,
dels que robust avans l' arrebassaren.
Poch jorns després nou nunci fá una crida;
ja no es crida de Rey... es que demana
per caritat qui vulga, en jorn de festa,
la vinya aná á cavar d' un vell y pobre
qu' ha vist morf' á son fill en jas de palla
Lo vell ab trist afany tot ho regira
buscant diners pera pagar l' enterro;
tot es en vá, no troba ni una malla
y com si un llamp l' hagués ferit de sobte
afeixugat, sens forsas, cau á terra:
quedant obert l' últim calaix hont brilla
la medalla d' argent que son fill duya.

VIOLA

X.—LA BENEDICCIÓ DEL AUBA, *de Dona Dolors Moncerdá de Maciá.*

XI. — LO DARRER DIA, *de D. Martí Genís y Aguilar.*

XII.—CEGUERA MORTAL, *de D. Antoni Careta y Vidal.*

LA BENEDICCIÓ DEL AUBA

Fé.

Esquinsant de la nit l' ombra tupida,
parpalleja del jorn lo clar estel,
la ciutat resta encara mitj dormida
baix lo boyrat soptil d' un cendrós vel.

Lo sotraqueig del carro, que á estrabades
per l' empedrat redola carré' avall,
lo cruixit compassat de les petjades
del obrer, que pressat va á son treball,

l' espinguet presumptuós del gall que canta,
lo xarroteig del matiner moixó
y en los cims de l' esglesia sacrosanta
la campana que crida á l' oració,

son los únichs remors que me rodejan,
que m' acompanyan fins al temple sant,
hont quatre vells sos resos mormolejan,
del rosari les denes tot passant

Dos ciris grochs sa llum bellugadissa
estenen per dessobre del altar,
'hont l' august sacrifici de la Missa,
conmós lo sacerdot, va á començar.

Per la fosca l' esglesia embolcallada,
tan sols reb llum la benhaurada creu,
y, de genolls demunt la tosca grada,
ma vista solament ovira á Deu.

Y diu lo sacerdot:—Puig sens meréixeho
culpes y crims, Senyor, borreu del mon,
¡misericordia us prech!...—Y jo 'l segueixo
y al esprit de son reç, mon cor respón;

y recordo ma freda indiferencia,
les voltes mil que á mon bon Deu he ofés,
que, com altre Essaú he venut ma herencia
per rebre un glop de fel ó per no res.

Y del Senyor la gloria, ma mirada
descobra als raigs de son brillant esclat,
omplint los cels, los sols y l' estel-lada,
l' esdevenir, los mons, la eternitat.

Y l' Evangeli ve: sa llum hermosa
difundeix lo ministre ab sacra unció,
y arriba á mí com font maravellosa,
brollant de caritat y de perdó.

Perdó per los creyents que ab fé l' imploran,
pels que incréduls l' ultratjan ab sa fel,
per los que al mon, de nostra carn, carn foren
y esperan nostres prechs per entrá' al cel.

Y com l' espiga al camp sa llevó' esgrana,
l' amor sobrix en mitj d' aquells fulls sants,
l' amor inmaculat que á los homs mana
estimarse uns ab altres, ¡ser germáns!

Y prompte per demunt les baixes testes,
com sol llevant, s' aixeca 'l pa diví,
com entremitj dels carts y les arestes
lo lliri ensatinat s' hi veu florí'.

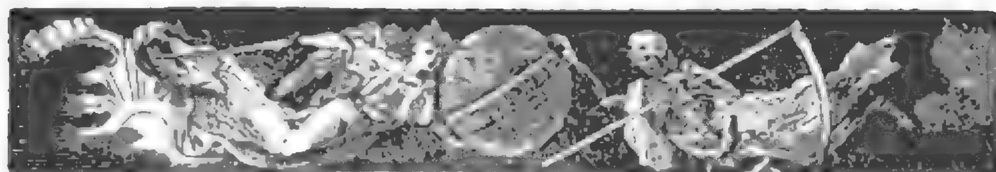
Y puja l' Hostia santa, y lo Calvari
surgir se veu de dins son fondo blanch,
degotant sobre 'l cálzer del sagrari
del Martre del amor la pura sanch.

D' aquella sanch de culpes goridora,
que al brollar transformá la faç del mon,
que mostrá als homs la platja salvadora
'hont centelleja un sol que may se pon.

Y 'ls ulls enlluhernats, la testa en terra,
lo pensament en éxtassis sens fí,
plé 'l cor d' un goig que tots los dols desterra,
lo *benedictus* sant ve sobre mí.

Y al lluny, demunt los pichs de les montanyes,
s' enlayra 'l sol vessant arreu sos dons,
en tant que al fons de ses ruhents entranyes
Deu sa má estén per benehir los mons.

LO DARRER DÍA

D' allí ha de venir á judicar als vius
y als morts.

Arraulit per ensomnis de tristura
deixá 'l meu pensament eix vas d' argila,
creyentme sentir l' ángel del judici
que 'ls morts despertará. L' hora derrera
de la vida dels mons vegí arrivada:
y com tortra espantada fuig dels boscos
que 'l foch y 'l vent abrusan, de la terra
lo baf ofegador deixí; y en l' ayre
gronxantme com que fos lleugera y pura
un' ánima anyorada de la gloria,
trobí en los sins desconeguts del éter
aubaga platxeriosa d' ample vista,
desde 'hont la creació fitava entera

Per tot lo seré espay: d' astres encesos
rodes sens fí los horizonts aclaran
y, més petits los mons, hi giravoltan
reflectant d' eixa nit la llum blavenca
que sos mars brollan en miralls movibles.

Remó espantable, espetegant de sobte,
va fer cruixir com rodolant tronada
lo firmament enter. La inmensa esfera

son ritme etern, d' ahont nasqué 'l temps, atura:
s' esquerda aquell trespol de sols en flamas:
y com d' una fornal ruhentes guspires,
cauhen llengues de foch que les tenebres
abrandan, y com llamps que reblicantse
del univers volguessen trencá 'ls sócols
que de Deu á la veu ja queyan trémols,
los astres tots de cap á cap cremavan.

Rallant la inmensitat, llensa la terra
penós gemech de dol y d' amargura;
qu' ardenta ratxa pels dos pols l' abrasa:
la flama hi pren com munt de llenya seca;
y cruix, y s' estabella, 's deslluriga:
brandant als giravols de la seva órbita,
dels mars la cabellera espumejanta,
de ses montanyes la foguera altíssima.

Volva de llum del més alt cel cayguda,
travessant la vuydor ve cap ab ella
com sageta revent... Es aquell ángel,
heralt de Deu, que als fills del home porta
lo missatje derrer. La terra abrigan
ses ales transparents: los ulls hermosos
de trist esguart al cel atent alsava;
surant de foch y d' aygues entre escumes
la rosseganta túnica; sa destra
guardant per dur als llabis en ser l' hora
clarí agudíssim de llampech sinistre.

Y mentrestant en lo zenit s' acoplan
dels més bonichs estels les llums més clares,
endiumenjantho tot; á les més llunyes
constelacions negant de colors d' auba,
com si un sol espaltit dés un nou día
de blau y d' or, d' una hermosura ignota.

Als cims gloriosos d' eixes baus celestes,
bromes de serafins fentli peana,
aparegué de Deu l' imatje augusta.
Y tot dessota d' ell tremé á sa vista,
les multituts de sers, los sols y estrelles,
les feres del desert, l' aucell dels boscos,

y en lo sí de la terra, vents y roques
bramavan folls, multiplicant sos cráters.

Ja l' ángel sona la botzina aguda,
cridant als vius, y sorollant les cendres
ventades per lo mon segles havía
de la nissaga d' Eva, innumerable
com gra del ayre y com menuda sorra.
Semblan les tombes de la terra obrintse
l' esbull d' un rusch d' abelles espantades;
los ossos s' alsan, y esvarats se buscan
rodant d' assí y d' allá ab frisós deliri
en fantástica dansa, per miracle
tornant á viure, y confegint sos membres.

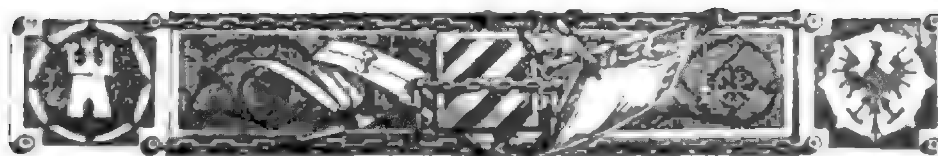
Y ensemps arrivan, com allaut que 's tomba
de sombres febles que ni l' ayre mouhen,
pels cuatre vents á volions les ánimes,
que venen á cercar per abrassarshi
la carn qu' enjondra hi van deixar per morta
quiscuna adalerada son cos frévol:
vuydantse totes les maysons qu' habitan
en l' amagat infern ó l' alta gloria
Y baten entre mitj ses negres ales,
per un voler de Deu als ulls visibles,
les rencoroses hosts qu' á Deu flestoman;
llensant son derrer clam enverinades
la gorja amenassanta y famolenca
badant per engoli' 'ls anyells lletosos
del remat escullit... Mes veig com branda
també 'l diví Pastor certera fona.
Veig que devalla á l' espantada terra
falange ardida de guerrers angélichs
tirantse á la barreja, espasa nua,
per socorre y defendre á la gentada
en jorn de tanta universal angoixa
Ab l' ayre dols del cel, ses ales belles
rossant los fronts l' amor de Deu sembravan:
com si la humanitat á la agonía,
vejés en son capsal, del alt empiri,
al mateix Deu per ángel de la guarda

Creixía 'l terratrémol: gegants singles
cabussantse en la mar les illes fonen

y 'ls continents desjuntan, y 'l planeta,
com madura taronja que 's desgrilla,
cremantse 's mitj parteix y s' escuartera,
y 'n fuig l' ayre y la vida, un ert cadavre
no més restant, qu' en la vuydor sens termes
sempre més rodará, fins qu' una llarga
engranació de segles lo disolgui.

Llavors deixí mon lloch, que al toch del ángel
també 'm trobí altra volta en la carn trista
y al mitj caygut d' aquella espessa gorga.
Y la vista vejé, mitj alelada,
quan d' aquell tró espantós vingué 'l silenci,
que llum desconeguda banyá 'ls rostres;
que les humanes géneres cabían
totes en una vall, com los brins d' herba
en ample prada que l' oreig regala.
Y 'ls pits devategant, y 'ls ulls morintse,
patint de goig, d' amor y de temensa,
allá aplegat lo mon, foses en una
del vell temps y del nou las esperanses;
la veu de tots los cors era una sola;
un sol era 'l suspir de tots los llávis;
y era una l' oració!. . Quan ve á nosaltres
enrevoltat de glasses d' or y purpra,
per una escala d' ángels que sombrejan
son rostre de blanchs lliris hermosíssim
baixant á aquesta vall, Deu viu fet home:
del mon lo Salvador ¦ la llum y vida:
Jesús que morí en creu per rescatarnos!

Gira sos ulls encara humits y dolsos,
hont fosa hi ha la llum de les estrelles,
y enamorat esguarda sa fillada;
deixant pels de l' esquerra sa justicia,
y per ella bessant misericordia.
Nos allargá los amorosos brassos,
mostrant lo seu pit nú sagnant ferida,
com font que convidava 'ls cors á beurer;
y 'l cap jo reclinant sobre sa espatlla,
en suau desmay caygut, això sentía:
—¡Veniu los qu' ab la creu á mi 'm seguiren.
Anem plegats, al regne del meu Pare!

CEGUERA MORTAL

(ESTRAMPS)

¿Ahont vás, mortal que adalerat travessas
lo fadigós camí d' aquesta vida?
¿Te mou lo pler que á dolls assaboreixes?
ó bé l' afany de la mondana gloria?
¿Es qué del or t' incita la fatlera
que honors, y bèns, y goigs, tot ho procura?

Son los delits, ans de lograr, desfici,
y, un cop lograts, abatiment y fástich:
temptant lo cor, la gloria y las riquesas
may satisfán y á greus perills arriscan;
y be saps tu com tot aixó s' acaba
podrintse 'l cos en miserable fossa.

Donchs, si es axís ¿cóm negas altra vida
de benestar y gloria perdurables?
¿Pots creure tu que 'l rey de la natura,
de que son tots los essers tributaris,
haja vingut aqui ab sa inteligencia
per' extingirs com tot alló més infim?

Per la Bellor sospiras y 't daleixes
sempre afanyós, y solzament ne trobas
un trist esclat en monts de vil materia.
Es clam perdut ton clam per la Justicia.
Si aquests amors en lo teu mon no viuhen,
¿hont vas coneixels? d' hont te ve l' aymarlos?

Quan veus morir algú dels qui t' estimas,
quin sentiment n' has de tenir! Jo 't planyo.
Dels meus parents y amichs que no existeixen
ne sento á dins del cor un vuyt terrible,
y axó que sé qu' he de tornarls á veure!
Pero tú, malhaurat! cóm t' aconsolas?

Que 'l teu conhort es la Filosofía
prou vas dïent ¡més ay! no 't puch pas creure
¿Li has vist desfer del mon las injusticias?
¿T' ha tornat may lo be perdut qu' anyoras?
Al ser mortal que clarament rahona,
mortal rahó per viure no li basta.

A tu mateix may t' ha bastat. Confésaho.
Y sino ¿me vols dir quantas vegadas,
trobante sol ab l' ánima afligida,
una oració se t' ha escapat dels llábis
sentinte 'l cor ruixat d' una fé dolça
que tot seguit l' ergull malvat gelava?

L' ergull te diu: «No més al testimoni
de lo que veus y tocas dòna crédit.
Nirvis y sanch es tot lo que dius vida
que 's descompon y multiplica en altras.»
Nirvis, y sanch, y vidas que 's transforman!...
¿Quí ho crea, mou, transforma y multiplica?

No per atzar, sino per' fins altíssims,
han sigut fets la portentosa máquina
del Univers y l' home qu' estudia
las sevas lleys. Naixent y morint géneras,
lo aprés per unas, va creixent ab altras;
pero jamay s' aclarirá 'l misteri.

¿Y es per això que negas l' altra vida?
Llavors orat ó be criminal foras:
orat, en perllongar lo teu martiri,
sols ab l' instint obrant, sense criteri,
y criminal, fent res pels que han de vindre
y fins en propagar la especie tua.

Seria en tú lo viure inconseqüencia
si convicció serena fos lo dupte
que com un cranch s' arrapa á ne 'l teu esser.
Tu vius perqu' en ta negra mar de duptes
encara s' hi rebeja una esperansa.
A malgrat teu, es ella que 't fa viure.

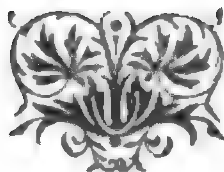
Ella es la nau que al port salvador mena.
Pújahi avans no pugan las onadas
precipitarte al fons que no te eixida.
Al Deu Inmens no vullas amidarlo.
Ell ha fet tot lo xich y gran que 't volta;
mentres que tú, ni saps lo qu' es un átomo.

Del seu amor ets obra predilecta;
desconeixent á tal favor no 't mostres.
Per' redimirt, va pendre carn humana:
clavat en creu y adolorit te mira;
veshi corrents, agenollát conféssal,
plora, humilíat, regenérat... ¡sálvat!

ENDRESSA

Pare y Senyor, que del no res vas traurens,
vullas usar de ta misericordia.
Als qu' encegats per la infernal superbia,
fugen de Tu, feslos venir (¡ets Pare!),
feslos venir, y feslos de Tu dignes.
Y á mi, fins qu' eixiré d' aquest desterro,

dónam lo vol de l' áliga regina,
del selvatge lleó l' altiva forsa,
los cants del rossinyol, l' arpa dels ángels,
las remors del oreig y la tronada,
de terra y Cel colors, llum y armonías,
pera cantar ¡oh Déu! ta omnipotencia.

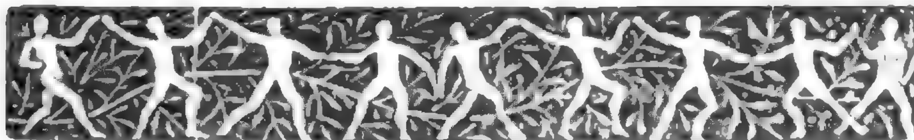
PREMIS EXTRAORDINARIS

XIII. — ESCORNALBOU, *de D. Joseph Martí y Folguera.*

XIV.—GLORIFICACIÓ DE LA PARLA CATALANA, *de D Jaume Pomar y Fusté.*

XV.—ARGENTONA HISTÓRICA, *de D. Francesch Carreras y Candi.*

XVI.—L' ESQUIROL Y LA TORTUGA, *de D. Ernest Soler de las Casas.*

ESCORNALBOU

Allá prop de la Mola,
com grahó de la serra
que sols la tempestat posa en renou,
potent s' hi aixeca y aspre
un gegant de la terra:
lo formidable pich d' Escornalbou.

Pirámide superba
qual aspadada punta
com si en los núvols hi busqués lo cau,
s' enlayra magestuosa
y sembla que s' ajunta,
desitjosa de llum, ab lo cel blau

Degotalls d' aygua pura,
qual netedat convida,
vessa l' altiu gegant per tot arréu;
per regalar als homes
ab tants sobrants de vida
que no li caben dins, á fora 'ls treu.

De vellaners y vinyas
ufanosas garlandas

s' entrellassan als peus del bell gegant;
y pe 'l cap li teixeixen
enflairosidas randas
roures y alzinas que besantse van

Brodan las margenadas
los atapits arbossos
mostrant en cada branca 'l fruyt vermell;
y renglas de maduxas,
que guaytan pe 'ls terrossos,
omplen d' olor lo paradís aquell.

Las fondas barrancadas
al cap-devall s' estimban
com si fossin los fossos d' aquell fort;
per aquellas fondarias
hont may los vents hi minvan
sembla esbargirshi l' ombra dé la mort.

Adalt al cim s' hi axecan
del convent las ruinas
las petjadas dels segles senyalant:
archs y murs y columnas
ja son del temps joguinas
que cauhen pedra á pedra rodolant.

Per las amplas esquerdas
l' erbam ardit s' hi enfila,
guaytan arrels en sostres y trispols;
repren naturalesa
sa possessió tranquila,
y en lloch d' homes hi cantan rossinyols.

Vora de las ruinas,
seguint la margenada,
hi ha despulls de dólmens sa y enllá;
la gran sacerdotissa
aqui alguna vegada
ab la sanch de la víctima 's tacá.

La druídica colla
encara 'm sembla veure

pujant pe 'ls giravolts á poch á poch;
y recorts de batallas
fan aquells llochs retreure,
mostrant un combatent en cada roch.

Allí 'ls alarbs muntaren
deixant al seu derrera
un escampall d' incendi y mortandat.
No arriva ab tanta fúria
quan en tronant carrera
esclata axordadora tempestat.

Allí en aquellas rocas
¡quánts de cops nostres avis
s' hi devían juntar en somatent!
Aquellas fondaladas
¡bé n' han venjat d' agravis,
ferits de mort als invasors rebent!

Altar hont s' hi arressera
l' independencia santa
sembla aquell puig tan aspadat com alt;
á sa falda amorosa
la pátria s' hi decanta,
com la filla á la falda maternal.

¡Y com al cim la vista
s' extén bella y ditxosa!
¡cóm l' ánima s' esplaya en aquell punt!
¡qué terras se dominan!
¡quína llunyaria hermosa!
¡quánta llum y color avall y amunt!

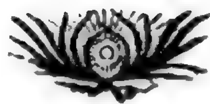
Allá com serp lluhenta,
que fins á mar arriva,
del riu Ebre la rápida corrent;
l' Aragò ab sa planura
sempre blanca y soliva
sens apagar jamay sa set ardent.

S' extén á l' altra banda
lo camp de Tarragona,

y més ellá la conca y 'l Panadés;
la mar d' esquerra á dreta,
tot l' horisó corona,
donant á terra y cel lo mateix bes.

Y als peus del puig altíssim,
aqui un poblet s' hi troba,
y un altre allá, y un altre més enllá;
l' Argentera á la falda,
més avall Vilanova,
y Duas-ayguas ja tocant al pla.

Oh gegant de ma terra,
es aspra ta hermosura,
pero més cada volta me conmou.
Veníu, malalts de l' ánima,
á trobar ditxa pura
aquí dalt al cimal d' Escornalbou.

GLORIFICACIÓ DE LA PARLA CATALANA

EN LOS JOCHS FLORALS DE BARCELONA DE 1888

No es morta, no, la que tants cors alenta:
may morirá la llengua catalana!
(A. de Bofarull.)

Torna á esser gran la terra catalana
com va esserho altre temps quan no hi havía
ni un peix del mar sota 'l mirall de plata,
que impresas no portás demunt l' escata
las rojas barras de la patria mía!
Torna á esser gran la catalana terra
com en temps dels Alfons, Peres y Jaumes,
quan los braus almogávers, llamps de guerra,
guanyavan ceptres d' or, llorers y paumes.
Torna á esser gran ma patria axís com ho era
en mij de sa desgracia, quan tenía
un Joan Fivaller qu' honrás la xía
y la roja gramalla,
y un Pau Clarís valent que ab veu de bronzo
llançás los catalans á la batalla!

Altres jorns arrivaren de tristesa:
de la infernal foguera
serpentejá la flamarada encesa

'hont llançá nostres furs y privilegis
lo botxí Felip quint ple de feresa.
Nostra parla divina,
destronada regina
qu' un temps donava lleys com Sobirana
desde la catalana
y aragonesa terra fins l' hermosa
capital de la Grecia corajosa,
ay pobreta! calçada ab espardenyas
y ab la caputxa honesta
cuberta la graciosa gaya testa;
fugint de las ciutats aná á las penyas
de Girona, de Lleyda y Barcelona.
y alená l' ayre pur de las marinas
de las Balears petxinas,
y ubriagada aspirá 'ls perfums y flayres
del Rosselló, Valencia y Tarragona,
corrandas y cançons llançant als ayres
de quan portava al cap una corona!
Dintre 'l cor ens va encendre l' entussiasme
la música atractiva y melodiosa
de sa veu amorosa,
y tendre y pura donantli una besada
com la que al lliri dona la rosada,
exclamárem: «Oh parla que captivas
los nostres cors filials, oh Mare aymada,
altre trono 't farém á Barcelona
d' argent y d' or, d' encens y mareperlas
y al cap te cenyirém altre corona
de llorers y de flors, diamants y perlas!...»

Y fó axís: cantaren los poetas
y per llurs trobas gayas flors guanyaren:
ab llors lo front altívol ombrejaren
com los olímpichs vencedors atletas.
La flor d' amor, la viola y la englantina
han servit pera fer bella corona
que al cap cenyeix galana
la parla catalana
en la Festa dels Jochs de Barcelona.

Passá ja 'l temps de guerra;
la estrella de la Pau clareja pura
en l' horizont de la espanyola terra.

Lo poble catalá maneja l' eyna·
quan deixa lo trabuch; quan no batalla
de sol á sol traballa
perque sab que la ditxa está en la feyna.
Los seus vapors totas las mars travessan;
núvols de fum llurs fábricas coronan,
la Industria y 'l Comers renom li donan
y tresors y riquesas sobre ell vessan!
Torna á esser gran la terra catalana,
té 'l gérmen de la vida:
si l' haveu vista esclava y esmortida,
pel traball enfortida
miráula avuy com s' alça ja potenta...
Oprimida pot ser, pero es com l' ayre
que si l' estrenyen molt, tot ho reventa!
Com lo Fénix sagrat ha renascuda
de llur mateixa cendra no apagada;
cap al Sol del Progrés ha pres volada;
llur aleteig la terra ha conmoguda!..
L' augusta Reyna hispana
que 'l front cinyeix ab la comtal corona,
vol honorar la terra catalana
obrint la Exposició de Barcelona.
Llavors s' escau la Festa
la Festa de los Jochs y la Poesía,
la Festa de l' aymada renaixensa...
La gran *festa del cor* s' esdevenía
al temps de la gran festa de la pensa!...

Oh jorn d' inmensa y mágica alegría,
de sagrat entussiasme y de victoria
en que d' Espanya la comtal Realesa,
lo Poder, la Noblesa,
y l' Art y lo Saber y la Poesía
coronavan d' amor, llorers y gloria
l' hermós llenguatje de la patria mía!
Oh *bell catalanesch* en qui llurs gestas
escrigueren els Reys; en quí poesías
els enginyosos trobadors cantaren;
en quí la seua fama eternisaren
Desclot y Muntaner, Jordi y Ausías;
ja no quedas vilment fermat als llabis
com fermada quedá la ganiveta...!
Parla de sants y sabis,

llampega clara y neta
avuy la teua aureola;
de la sanció oficial ja fas conquesta,
puig lo primer Ministre
de la Nació Espanyola
diu clar y catalá: *s' obre la Festa!*

Lo nom de la Poesía llorejada
ab la flor del Amor ja se pregona...
quí será que s' assega
sota 'l dosser dels Jochs de Barcelona?
Mirau! lo poeta sacerdot entrega
la simbólica Flor fresca y ufana
á María Cristina.
de la Espanya magnánima Regina,
la honorable Comtesa catalana!
Diadema de brillants llampega hermosa
demunt sa augusta testa:
del Poeta llorejat acompanyada
camina majestuosa
cap al dosser, ja Reina de la Festa,
y com ceptre portant la flor preuhada:
la marxa del Rey Joan toca l' orquesta
y ab llurs notas severas fa harmonía
lo picament de mans que fort ressona,
l' esclat del entussiasme que retrona
dintre 'l Palau flairós de la poesía!

Oh Genis de la Pátria catalana,
cançoners de Valencia la florida,
glosadors de Mallorca condormida
dins las brumeras de la mar llunyana,
fassem vibrar las cordas de la lira,
cantém la cançó hermosa y ben trovada
que l' amor patri inspira,
per nostra parla axís glorificada!...

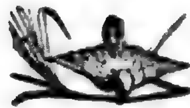
Dexa ja 'l trono la Reina de la Festa
el trono de la Parla catalana;
pero no trigará á pujar modesta
á un altre trono l' augusta Sobirana. .
l' altívol Monserrat! també es un trono
de la Reina dels Angels *Moreneta:*
oferint á eixa Reina Inmaculada

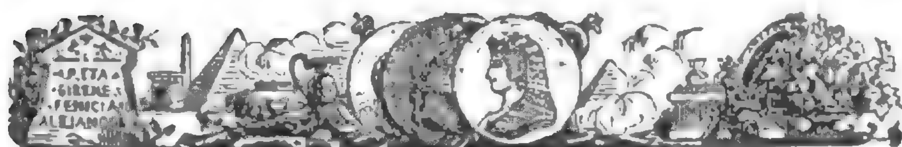
la gaya flor ab cintas enllaçada
qu' us da ab plaher lo sacerdot poeta,
Reina Comptesa honrau lo sagrat temple
de la nostra Patrona,
prova d' amor donau á Barcelona
y de Fé santa lo més alt exemple!

Oh resplandent Estrella
qu' illuminau dos mons ab vostra gloria
senyera d' or y sang us enmantella
y es molt folgada, puix que sota d' ella
Catalunya, Navarra y Vascongadas
caber hi poden, com hi cab Castella!
Castella y Catalunya son germanas:
Obriu las amplas fullas de la Historia
y els Pelays y els Otgers, Ferrants y Jaumes
los llors del Bruch, del dos de Maig las paumes
us dirán que l' Espanya deu sa gloria
aixís als héroes qu' ab el Cit lluytaren,
com als patriotas qu' ab en Prim guanyaren
del lleó d' Hesperia l' última victoria!
Comptesa de la Patria catalana
ja vos feym un palau! de pedrería
un trono us hi alçarém... Prou bé estaría
vora del mar la capital hispana.
Veniu, Reina-Comptesa
sou filla de la Casa per qui daren
nostros avis la sang, per qui perderen
los furs sagrats que sempre defensaren
y qu' ab tinta del côr ells escrigueren!
Veniu! y nostra parla
feu entrar al Palau y á l' Audiencia;
ab ella ha parlat sempre nostra Historia,
las Lleys y la Moral y la Poesía...
no ha sigut rebutjada per la Ciencia
puig li ha donat inestingible gloria
dels Ramons l' eternal Filosofía!

Eixa parla agradosa
al pit de nostres mares aprenguerem;
llurs cançons de bressol ems adormiren;
payrals consells ab ella 'l cor nodriren;
la primera pregaria ab ella férem,
y per llurs santas oracions saberem

invocá 'l nom de Deu y de María!...
ab eixa parla hermosa
pur amor declarám á nostra aymia
y omplintnos d' alegría
ab tendresa hi contesta vergonyosa;
ab eixa parla aymada
diém paraulas d' amor á la fillada,
y en temps d' horrible guerra
quan ofesa la Patria trista plora
al crit de «¡vía fora!»
espaventada s' estremeix la terra!
Lo poble catalá estima llur parla,
y pera sempre ab gloria conservarla
de *Fé*, *Pátria* y *Amor* desplegaría
l' honorada senyera,
y si 'l Fat ho exigés batallaría
lluytant com una fera ..
y encar que sucumbís ab llur prouhesa
l' últim alé valent exalaría
llur Parla benehint en l' agonía
y esquitxant llur senyera ab sang encesa!..

ARGENTONA HISTÓRICA

> Ingenium sibi quod vacuas desumpsit Athenas,
> Et studiis annos septem dedit, insenuitque
> Libris, et curis, statuâ taciturnius exit
> Plerumque, et risu populum quatit, etc.
>
> (Q. Horatii Flacci.—Epistolarum.)

DEDICATORIA

En la albada de ma vida, l' aire, que gemat per les pinedes argentonines. respirava jo en lo breçol, comunicá á mon tendre cors, sa vivificadora sava.

Entrat en la adolescencia, los afalagadors plahers ab que nostres ciutats pretenen encadenar al jovent, no lograren satisfer mes ilusions com exa encisadora poesía, que tú, Argentona, qual nina amorosa, prodigas á qui 't coneix y 't compren.

No es, donchs, estrany, que ja dins la plenitut de la vida, sospire ab anyorança al separarme, per temps, d' aquelles somrisents valls y montanyes, ahir pera mí plenes de dolces esperances, avuy arreu poblades de gratíssims recorts, demá... será lo que Deu vulla.

En la creença de que havia de mostrar á dit lloch l' agrahi-

ment que li dech, no trobí millor manera, que, endreçar mon pobre esforç intelectual, ressucitant y aplegant quelcom de son passat históricн.

Y al veure, en part, començada la realisació de tan espinosa tasca, dedico lo petit treball resultant, al Magnífich Ajuntament d' Argentona, pregantli, puix es genuina representació de la Vila, vulla reebre benevolment esta humil penyora d' eterna gratitut de

L' Autor

I

ARGENTONA EN LA EDAT ANTIGUA

GEOLOGÍA Y PREHISTORIA D' ARGENTONA

En la regió coneguda per la Maresma ó Marina, entre les poblacions de Cabrera, Cabrils, Orrius, La Roca, Dosrius, Canyamars y Mataró, se troba situada Argentona. Part integrant del territori Iluronés abans de la dominaciò romana, al esser reconquistada nostra patria de les mans dels sarrahíns, fou del Comtat de Barcelona; més endevant, d' aquesta Veguería; en lo segle XVIII, del Corregiment de Mataró; y en lo XIX, de la Provincia de Barcelona. Durant lo régimen feudal, lo terme de son Castell de *Sant Vicens,* y per altre nom *Burriach*, arribant del mar al cim de Parpers, estava enclós entre los dels castells de Vilassar, de La Roca, de Dosrius y de Mataró.

Argentona ha sigut obgecte d' estudi per diferents autors, lo qual en ocasions disminuheix la feyna y prepara 'l camí á qui pretén novament historiarlo. Emperó en altres, axó mateix fa que aumente lo treball d' una manera innecessaria, per véurens en lo cas de negar fets assentats y admesos; y com qui nega te de probar, obligan á juntar lo major nombre possible de comprobants, á fi de que la historia seguesca sa verdadera vía.

Entre los estudis sobre Argentona que 'ns proporcionan la feyna á la bestreta, s' hi troba principalment lo de sa part geológica. La ressenya donada per Vinyeta y Bellaserra, feta

tenint en compte anteriors estudis geológichs de Maureta y Thos y Codina, de Franquesa y Sivilla y algún altre, suplirá nostra insuficiencia. Continuarém, donchs, la traducció de lo que crehém més necessari pera donarne alguna idea á nostres llegidors (1).

« La conca hidrográfica d' Argentona, formant part de la del litoral del Est, es, d' ellas, la més important. Está constituída per una massa granítica descomposta en la part superficial fins á una profunditat variable, en alguns llochs cuberta per aluvions quaternaris ó moderns, estant ocupada, una octava part de la matexa, per camps de secá y vinyes, y lo que resta, quasi exclusivament per bosch.

» Es de creure, que abans de formarse les serres que limitan l' horizont d' aquesta zona en les dues meytats de junt al primer y quart quadrant, existían ja les piçarres del últim período silúrich. Al ocorrer l' axecament de la serra á que 'ns referím, perderen sa horizontalitat los filadis silúrichs. No es fácil fixar ab certesa la época geológica en la que tingué lloch la erupció del esmentat granet, que la circunstancia de trobarse los referits filadis, junts á les roques eruptives, en aquella serralada, sense que hi descanse damunt d' ells més qne una lleugera capa de terra vegetal.

» En lo sotsol granítich se presentan roques hipogéniques cubrint les costes del Est, de Montgat á Caldetas, y arribant fins á Argentona y Dosrius. Al estudiar les roques eruptives crida la atenció la varietat de les plutóniques, establintse lo tránsit entre una y altre especie, per gradacions poch sensibles. Lo granet, tipo d' ull de serp, se troba en blochs de distintes mides, y en alguns indrets atravessat per esqueys d' ortesa laminar y quarç eruptiu. Aquesta varietat, axí com lo granet antibólich, del que es fácil trobarne blochs despresos, son empleats com material de construcció en tota la comarca. També 's pot observar altre varietat de granet, formant com una pasta feldespática de coloració verdosa. Per últim, ocupa la superficie d' aquest terrer, una capa de detritus granítich, procehint de la serra, quals roques, al descompondres per la acció del ácit carbónich de la atmósfera, se transforman en

(1) Vinyeta y Bellaserra—Argentona y sus aguas minero-medicinales—pág. 17. (Barcelona 1890).

grosses arenes feldespátiques (sauló) vejentshi, en elles, brillar cristalls de mica negra. De manera que 'l terrer superficial de la comarca es geológicament considerat com quaternari.

»Segons havém indicat, la serra litoral en son estrep del Est es la que ofereix al exterior major quantitat de roques hipogéniques. Lo granet d' aquesta regió presenta comunment los carácters del tint grissench del quarç, y lo vert blavós ó quasi negre de la mica, en la vora Sud del Burriach. Entre Argentona y Cabrera s' hi troban vetes d' esteatita de més d' un metre de gruix, les que antiguament foren obgecte d' explotació. Encara que poch importants los criaderos metalúrgichs que 's forman en les roques hipogéniques d' aquesta provincia, no podém prescindir de ressenyar que 's troban en nostra comarca nius y vetes, pobres é irregulars, de pirita de coure, coures gris y negre, azurita, malaquita y óxits de ferro.»

Passant als temps prehistórichs d' Argentona, devém consignar que les troballes més importants allí realisades, com també les del restant d' aquella Marina, venen extensament recopilades per en Pellicer en sos estudis sobre Iluro (1). Nos limitarém aquí á inventariar breument aquelles de que dona compte referents á Argentona, adreçant á nostres llegidors que desitgen més detalls, á aquell minuciós y notable treball arqueológich.

Se fixa, Pellicer, en la estructura de la vall que en Argentona s' extén dessota la capella de Sant Sebastiá, y apoyantse en la existencia d' «abundantíssims restos de grollera cerámica en terrer palúdich,» diu que «no permeten duptar de la presencia de palafitos en aquell lloch,» y per consegüent manifesta haver existit una població lacustre en época remotíssima, quan la terra, abans de caminar á son acompassat dessecament, y cuberta d' aygues en major extensió que vuy dia, formava un hermós llach en dita vall.

Troballa curiosa fou la d' una sepultura en lo Burriach, qual calavera tenía á sos peus, rara corona d' estany, semblant á les nostres de semprevives, subjectada per tres claus de

(1) Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro, antigua ciudad de la España Tarraconense, región Layetana. (Mataró 1887). Estudi III, nom. 3 y 4.

coure. Segons tota apariencia, fou feta ab motllo y fonent lo metall.

Y en la plana *Bona*, en día de fort ayguat, se posá al descubert estranya caixa de coure, fins aleshores enterrada dins un túmul de terra, y hont se guardavan los ossos barrejats ab cals.

ETIMOLOGÍA DE LA PARAULA ARGENTONA

Qui primer s' ocupa de la etimología d' Argentona fou lo Canonge Francisco Tarafa en lo segle XVI, asseverant sigué fundada Argentona ó *Argenema*, pel rey dels Tartesis, Argantoni, inseguint una manifesta tendencia d' aquells autors, de fer batejar montanyes, fortaleses, pobles ó ciutats, per qualsevol classe de persones y en tot temps. Lo que fa exclamar á Pujades (1) ab las segúents paraulas:

Lo nostre Canonje Tarafa diu en aquest lloch, qu' en aquest temps vivia Argantonio, rey de Tarifa, del qual diu Plini qu' era rey de Tartesia y que visqué cent y vint anys, si be no falta qui diga que visqué mil cent sinquanta anys, y altres que diuhen visqué trescents anys Pero dexat assó á la part, diu lo Canonje Tarafa que ell creu, que la població d Argentona, que tenim entre Badalona y Mataró, sia fundada per aquest Argantonio: mogut quiçá per la semblança del vocable. Lo que jo puch dir es, confessar, que fins vuy no he trobat altra cosa de la fundació d' aquest poble.

Axí tracta esta etimología Esteve de Corbera en lo segle XVII (2): «No sé quín fonament puga tenir la llibertat, que m' apar molt gran, de donar nom de fundació reyal á una petita vila, y pretendre que Argantoni, regnant solament en la Andalusía, fundés pobles á Catalunya, estant al extrém oposat d' Espanya.»

Pellicer diu sobre lo mateix tema (3): «Del nom *Sardi* (del que 'n surt Cerdenya y Cerdanya), teným com reminiscencia

(1) Coronica Universal de Cathalunya.—Llibre I, cap. XXXII.
(2) Cataluña Ilustrada.—Llibre II, cap. VII
(3) Iluro.—Estudi IV, nom. I, pág. 153.

una designació orográfica, *lo torell de Cerdanyola*, prop d' Argentona, la que ensemps nos presenta una sorprenent homonimia ab Arganthoni, famós rey dels Turdetans. Pujades, apoyantse en exa homonimia, afirma que Arganthoni fundá aquell vehí poble de Mataró; nosaltres, que refusám la etimología *Argenti-unda*, fundada en no sabém quines mines de plata, quals partícules algú hauría observat en les aygues que corren al peu de Burriach, veurém, al tractar dels focenses, en quín sentit pogué tenir rahó lo Cronista de Catalunya.» Y més avall, després d' examinar los autors llatins que s' ocupan del rey de Tartesia, afegeix (1): « Aquestes cites, les matexes exageracions, provan quan célebre 's feu en la antiguitat nostre Arganthoni, ni repugna que d' aquest famós cabdill turdetá derivás lo nom d' alguna població, quals excelents condicions topográfiques y climatológiques fossen prou garantía de salubritat. Tal pogué esser Argentona, y en aquest sentit te rahó Pujades al afirmar que Arganthoni la fundá.»

Refusém aquesta etimología que considerám absurda, tota vegada que sos autors sols la basan en la similitut que te lo nom de nostra vila ab lo d' un personatje qual existencia está lluny d' esser incontestable. Reig y Vilardell, al compilar totes les etimologíes de que ha tingut conexement, nos afegeix que també algú ha pretés, fundantse en la existencia de la antigua masía *Argent*, del vehinat de Clará, que d' ella 'n fos derivatiu lo nom del poble, *y com en aquell temps á molts noms se 'ls hi afegia la terminació* ONA, *d' axó jutjan alguns deriva 'l nom d' Argentona* (2). Creu, Reig, haver semblança de veritat un altre orígen etimológich, segons lo qual, un temps visqué *Antoni Argent*, senyor del territori d' Argentona, per haverlo comprat al Soberá, y eix Antoni lo batejá ab son nom. Finalment, llegím en lo propi autor: *Entre las altres versions que corren, ja en boca del poble, ó be anotadas en documents históricks, se diu que 'l nom d' Argentona es corrupció de* AR-GENTE-ONA, *paraulas eúskaras ó vascuences que tenen per significat* ALLÍ GENT BONA.

La etimología menos aventurada de totes les que fins aquí vením relatant, es altre, compilada també per en Reig y Vilar-

(1) Iluro.—Estudi IV, nom. II, pág. 161.
(2) Monografías de Catalunya, vol. I, pág. 178.

dell, la que diu puga venir *d' haver trobat en la riera que passa pel terme d' Argentona alguns grans de plata entre mitj de la sorra, y d' axó ve que 'n diguessin* RIU D' ARGENT *y d' aqui la paraula* ARGENTONA.

Per nosaltres no pot esser més evident que dita paraula arrenca del llatí *argent-um*, qual terminació, variable, s' ha cambiat ab lo sufixo *ona* (tant característich d' algunes poblacions després de la invasió visigota), inseguint les matexes lleys eufóniques á les que Barkino, Tarraco, Betulo, Ausa, etcétera, degueren llur transmutació en Barkinona, Tarracona, Betulona y Ausona (1). Apoya nostra tésis, la circunstancia de donarse generalment lo cas de procehir los noms geográfichs, que en la actualitat trobém convertits en propis, d' accidents comuns ó peculiars á la localitat. Derivats d' aquella radical *argentum*, existiren noms deguts á qualitats de la plata que tenía 'l terrer; axís, lo *Argentarius mons*, de la actual provincia de Cádiç, del que, diu Madoz (2), ne parla Rufo Festo Avieno, fou axí conegut per quant, vist de lluny, semblava cubert de plata, essent estany lo metall que hi lluhía; y l' *Argenteus mons*, en la provincia de Granada, que refereix dit autor venir anomenat per Estrabón, tenía en explotació minas argentíferas; y, finalment, en la *Argentera* (Tarragona) se diu acaban de descubrirse les proves d' haverhi hagut aquesta explotació metalífera en temps remot.

Si Argentona degué ó no son nom á la existencia de tan apreciat mineral en llur terme, no ho sabém, mes quasi ho deduhím per lo que se 'ns diu ha passat en nostre segle. Lo pou de mina, que, ab evident perill pel tranzeunt, permaneix obert dalt la carena damunt l' establiment d' ayguas minerals de Prats, proceheix d' uns treballs de minería en busca de plata, al poch temps abandonats, per extraures en tan poca quantitat, que no pagava les despeses.

(1) Seguím la opinió de Caresmar en sa carta al baró de la Linde. *(Mataró á trozos*, vegis Balaguer, Historia de Catalunya).

(2) Diccionario geográfico, estadístico, histórico de España y sus provincias de Ultramar.—Vol. II, pág. 546 y 547.

ÉPOCA ROMANA — FORTALESES — CARRETERA

Si en temps prehistórich, lo fértil pla que s' extén de Sant Sebastiá á can *Comalada* y á can *Poy* era hermós llach, en la época romana, la actual riera d' Argentona fóra riu mes ó menys cabdalòs. Ho deduhím, no sols per la lley general del acompassat dessecament dels terrenos, sino també per nomenarla com á riu, un document de més de mil anys enrera, lo rescripte de Lluis II lo Balb, del 878, y fins algunes escriptures del segle XI. A nostra generació pertany haver presenciat lo complert axugament d' un de sos més importants tributaris, la riera de Dosrius, hont trenta anys enrera, continuament hi passava bona quantitat d' aygua corrent.

Prova de lo molt poblada que fou esta regió en la época de que parlém, es, los abundants restos de cerámica fina, grollera y de tota mena, que del mar á Parpers, no escasseja en tot est terme. Inútil creyém detallar los llochs hont se 'n troban, tota vegada que es natural axí fos, existint á Cabrera les importants reliquies romanes que han posat de manifest recients excavacions, essent Mataró assiento de la antigua Iluro y trobantse entre mitj d' una y altre Argentona.

Pellicer, judicant obscura á la historia dels castells de nostra Marina, que certs autors atribuhexen á la época feudal, y altres creuhen que provenen dels alarbs, al retrotraurels á la época romana, ho fa, ab la autoritat de texts d' autors llatins. Segons ell, Polibi «assenyala la época y motiu de la fortificació de nostra costa» y Tito Livi, qui «copía y comenta en molts passatjes al historiador grech, y fins li 'n pren llibres enters, no sols testifica, com Plini, la existencia de dits castells y torres, sino que declara haver sigut destinats á contrarrestar les correríes dels indómits naturals, als qui anomena indignament lladres» (1). Y acaba dihent, que, «un escriptor siri ó africá, contemporani de Céssar en ses campanyes contra

(1) Iluro.—est. V, nom. IV, pág. 219. *Multas et altis positas (turres) Hispania habet, quibus et speculis et propugnaculis adversus latrones utuntur.* (Nota de Pellicer.)

'ls fills de Pompey, baxa á més pormenors; assenyala esser exes fortificacions esglaonades, fora de poblat, no cubertes ab teules, sino acabant en terrat y construides en llochs alterosos y ab atalayes pera vigilar de lluny y per tots cantons. Lo mateix que Livi, les declara construides al objecte de contrarrestar les incursions, massa freqüents, dels bárbaros.» Pellicer creu llur orígen deures al cartaginesos, dels qui los romans les adoptaren y generalisaren.

Coincideix ab esta opinió, l' exámen fet per Heribert Barallat (1) dels materials que entran en la construcció de les parets del castell de Burriach, á conseqüencia del qual, declara existir en elles, *trossos de pedra*, *rajolas y fins tegulas romanas*.

D' aquí que pugám afirmar la existencia, en lo cim de Burriach, d' una torra ó fortalesa romana, axí com se sab la incontestable existencia d' altra torra d' igual época, que, ab lo nom de *torraça del Moro* (2), se conserva en la continuació de la serra de Parpers, pel costat de Dosrius, prop del terme d' Argentona, y no lluny del antich castell feudal del Far. Per últim, ¿no hauría pogut esser romana en son orígen la torra de Cogoll, en los límits d' Argentona y Mataró, prop la mar, com tindrém ocasió de veure més avant?

Los més importants restes que serva Argentona de la civilisació de Roma, son les construccions, en part encara en peu, de la carretera que juntava Iluro ab Granollers, passant per La Roca, hont se creu existí un *prœtorium*. Començan estes despulles en lo desayguament d' un camí torrenter á la riera d' Argentona, sota la secular masía de *can Carreras*, al peu de Parpers. Per serra de *Parpers*, *Parapers* ó *Parapario* (3),

(1) Album pintoresch monumental de Catalunya.—1.ª colecció, 1878, nom. 19.

(2) Botlletí de la Associació d' Excursions Catalana.

(3) Del 1073 es la més remota escriptura que 'ns parla de Parapers (*). Es la donació feta per Nevia al Capítul de la Seu de Barcelona, d' uns alous en diferents llochs de la Marina, que limitavan *a parte circi in serra de* PARAPARIO. En lo segle IX aquesta paraula está usada com á nom propi personal en l' acta de dedicació de la iglesia de St. Sadurní de La Roca (**) població del Vallés situada al peu de

(*) Antiquitatis Ecclesie Cathedralis, vol. II (Arxiu de la Catedral de Barcelona.)

(**) Document nom. 54 de Sunyer (Arxiu Corona d' Aragó).

s' entén part del macís de montanyes que limitan esta Marina y la separan del Vallés, qual altura es d' uns 360 metres. En ses estrebacions se forma la riera d' Argentona, riera que fins á son junyent ab la de Dosrius, es també coneguda per de *Pins*, y en segles remots, aquest troç derrer fou conegut per riu de *Meya*, nom servat fins avuy dia per una antiquíssima masía establerta prop de son orígen.

La carretera romana, transformada en mal camí, més que per la inexorable acció del temps, pel abandono en que la dexaren segles atrassats, sols serveix de drecera, ensemps que d' areny á les aygues pluvials. Aquestes aygues, al arreglarsel á gust malmetent lo pla de la carretera, no foren prou potents pera enderrocar del tot moltes de ses robustes obres, que 'ns pervenen com á testimoni d' una passada grandesa.

Los primers restos que 's troban pujant, consistexen en una paret de 40 á 45 metres de llargada, feta de granet y rajola. La circunstancia de tapar ab bocins d' *imbrax* (teula rodona igual á la nostra comú) algunes juntures de les pedres, denota l' haverhi habitacions pel entorn d' aquella vall.

Seccions de cloaques ó clavegueres soterranies, de forma rectangular y grandor variable (ço es, d' una alçada oscilant entre o'40 y o'95 metre), construides á fi de recullir y donar sortida, per sota lo terraplé de la carretera, á les aygues pluvials, se presentan ostensiblement á dreta y esquerra dels marges, allí hont lo camí hi passa fondo. Forman un total de 16, orientades de tota manera, segons convenía per les sinuositats de la montanya. Los bocins de *tegula* é *imbrax* desaparexen d' entre lo material de construcció de les parets, passat lo primer d' estos conductes. Prova axó no haverhi hagut habitacions en aquelles vores, com tampoch se n' hi han construit al present.

Després de contemplar un mur de més de 15 metres de llargaria, aguantat exteriorment per tres contraforts triangulars, s' arriba al hermós pont de pedra, lleugerament encorvat,

Parpers, hont diu que una terra limitava *a circi in orto* PARAPARIO *et eredes suos*. ¿Sería, Parapario, nom propi personal? Es possible, y com á tal similar de *Pellipario*, altre nom propi personal d' aquells segles (***).

(***) Cartoral de S. Cugat (Arx. Cor. Ar.) doc. nom. 760 y altres.

per lo qual se passa á la oposta vessant, guanyant lo torrent de la vall. Forma la llum, un arch de volta de mitj punt (3 metres de diámetre), construit d' una filada de groxuts mahons. Lo trepitj dels animals durant lo temps que s' utilisá aquest camí del Vallés, foradá part de sa macissa volta, precisant ferhi un adob, que desseguida s' evidencía per la diferent color dels nous rajols. Pellicer assenyala aquesta compostura com á pertanyent al segle xvi (1). La extensió del pont ab lo mur de pedra que forma 'l terraplé (hont omplen los buyts de les juntures de les pedres troços de mahó, mes no de teules) es de 19 metres. Está, en son conjunt, tan ben conservat com si fos obra de nostres temps. Per la amplada que te allí hont comença lo terraplé del pont, pot deduhirse la que tindría aquesta vía, ço es, cinch metres y mitg.

Com á última de les obres més importants que subsistexen, podém indicar un ben conservat terraplé format de forta paret de pedra, comptant 60 metres de llargaria. Res s' ha espallat en ell y axí permet comprobar la amplada de la carretera, essent, realment la dita abans, de 5 $^{1}/_{2}$ metres. A més de la cloaca interior, gens malmesa, presenta la particularitat, esta paret, de tenir damunt sa barana unes grans pedres rodones, á manera de fexuchs guardarrodes, en nombre d' onze, totes d' igual disposició, ço es, d' un metre d' altes y separades unes d' altres per la distancia de 2 $^{1}/_{2}$ á 3 metres.

Los restos d' aquest monument romá desaparexen del tot dalt lo coll de Parpers, al enforcar ab la moderna carretera de Mataró á Granollers, enfront la fita que assenyala los 11 kilómetres de aquella Ciutat.

(1) Iluro,—est. VI, nom. I, pág. 131.

II

ARGENTONA EN LA EDAT MITJANA. — SA IMPORTANCIA Y CONSTITUCIÓ

Durant los segles IX, X y XI, pel estudi que tením fet de documents pertanyents á nostra regió, crehém se trobava Argentona en lo pinacle de la sua importancia, essent superior als demés pobles de la anomenada comarca Iluronesa, sens excluirne á la matexa Alarona ó Ciutat Freta d' aleshores, la Mataró de vuy dia. Si no hi haguessem enclós á Mataró, res tindría de particular aquesta superioritat; mes axó 'ns obliga á donar les rahons en que la fundám (1).

Santa María de Ciutat Freta era una parroquia restreta que formava part del extens terme de Mata: es á dir, que Mataró no constituhía terme propi, mes sí sols parroquia. Les altres dues parroquies de Mata eran, Sant Martí de Mata y Sant Andreu de Llavaneres. En cambi Argentona formava terme propi, y si aquest era extens, tota vegada que comprenía part dels actuals de Cabrils y Cabrera, com á parroquia no ho era menys, puix comprenía lo terme d' Orrius, que en lo civil formá part del de La Roca (2).

(1) Lo actual desenrrotllo de Mataró es moderníssim, datant d' un segle tot lo més. En lo *Itinerario descriptivo de las provincias de España*, que en 1816 traduhí y arreglá Cabrerizo y Bascuas del fet pel francés Laborde en 1809, se diu que la població de Mataró, que en aquella fetxa (¿1816?) comptava més de 25 mil ánimas, sols ne tenía de 4 á 5 mil en 1770.

(2) Quan parlém de termes (en lo civil), deu entendrers los dels castells de Mata ó de Sant Vicens.

Comproban la poca importancia de la parroquia de Ciutat Freta y que formá part del terme de Mata, los següents documents: Una escriptura de compra, del any 963, diu: *Miro gratia dei comes et marchio vinditor sum bono filio emtore.., terras et vineas casas et curtes... in pago barchinonense et in maritima. In terminio de Mata et in suas egecencias: de terminio de argentone usque in terminio de torrente malo, et de terminio de duos rios usque in ipsa mare* (1). D' axó ja 'n depenja que en lo terme de Mata s' hi enclogueren Llavaneres y Ciutat Freta

Un pergamí del any 989, que parla, no ja del *terme*, sino de la *vila ó parroquia* de Mata, dona los límits d' aquesta ab les següents paraules: *de oriente in ipso terminio de labandarias, de meridie in undas maris, de occiduo in arenio de valledex, de circio in terminio de durrios* (2). Aquest segón document nos mostra que lo terme de la parroquia de Ciutat Freta, començant hont acabava lo de la de Mata, venía limitat per la riera de Sant Simón ó de Valldeix. Pel costat occidental, tením com á probabilísim, que finiríaen la vertent de *Pendix*, límit del castell de Sant Vicens y terme d' Argentona, y lo *Pendix*, com veurém en lo capítul IV, era la vertent que baxa del turó de *Sardanyola* envers lo mar.

Suposarém que afavoriren lo desenrotllo d' Argentona en aquells segles, primerament, les franqueses de que disfrutaren sos moradors, y en segón lloch, estar allunyats del mar, puix les continues incursions y desembarchs de pirates, no sols sarrahíns procedents del Africa y Balears, sino també dels vaxells normandos que no oblidavan visitar lo Mediterrani, despoblaren nostres viles de la costa.

En lo segle XVII, apagada ja de molt temps la preponderancia d' Argentona sobre Mataró, l' ergull d' aquella sembla viure encara en sos habitants. En 1641, Mataró, pera subvenir á les necessitats de la guerra contra Felip III de Catalunya y IV de Castella, encunyá una moneda de plata, á igual de les més importants poblacions del Principat. Y Argentona, en lo següent any de 1642, nos sorprén ab la encunyació d' altre moneda d' igual pes, metall y model que la mata-

(1) Cartoral de S. Cugat,—fol. 317, nom. 948.
(2) Document nom. 48 del Comte Borrell II (Arx. Cor. Ar.)

ronina, quan dexaren de fer moneda les altres vehines poblacions de la Marina, que segurament no 's consideravan ab lo dret, que per sa passada importancia, creuría tenir Argentona al igualarse ab Mataró.

La tradició, servada en la poesía popular, transpira de vegades la fama que aquest renom y passada importancia fora de la regió se hauría guanyat. En esta conformitat suposém inspirades unes estrofes recullides per en Maspons y Labrós entre los ballets populars de la part baxa de Gerona, comarca de Santa Coloma de Farnés, lloch per cert no gens proper á nostra vila (1).

Tant com tinch, Marieta, 't dó
Argentona y Argentona;
Tant com tinch, Marieta, 't dó
Argentona y Mataró.
Y encara 't vull donar més
Argentona y Argentona;
Y encara 't vull donar més
Argentona y Granollers.
Y si encara no 'n tens prou
Argentona y Argentona;
Y si encara no 'n tens prou
Argentona y 'l Masnou.

Y diu en Maspons, que, *es l' enamorat que vol donar tot lo que té á sa estimada, y va buscant com á gran joyell poblacions importants y ricas, pero fixantse sobre tot y girant sempre son punt de comparació sobre Argentona.*

Passant ara á la constitució d' Argentona, breus haurém d' esser al tractarla en eix lloch, puix tot quant digám, no será més que un petit extracte de lo que més avant relatarém per extens en lo present treball.

Deslliurada, promptement, del jou sarrahí la regió Iluronesa, apar Argentona en lo segle IX ab una iglesia dedicada á Sant Martí, á més de la parroquial de Sant Juliá, que ja la suposám existent, per més que 'ls pochs documents pervinguts no 'ns en parlan fins alguns segles més tart. La parroquia de Sant Juliá tingué com á sufragánea la de Sant Andreu d'

(1) Botlletí de la Associació d' Excursions Catalana.

Orrius, y aquesta, en lo civil, estigué subjecta al Senyor de La Roca fins al segle XIV, en que sos homes se redimiren de sa jurisdicció en 1387. En la Edat moderna, la Rectoría d' Argentona fou unida á la Pabordía del mes de Setembre de la Seu de Barcelona, en 1503; transformada en Vicaría perpétua en 1676; y en nostre segle, després del Concordat, en Rectoría altre vegada, en 1865.

En lo civil, lo terme d' Argentona, per virtut de les franqueses que tenía en los primers segles de nostra nacionalitat, no estigué subjecte al domini dels Senyors del Castell de Sant Vicents ó de Burriach, existint, aquest, sense jurisdicció. En tant era axí, que alguns documents especifican no tenir més terme del de les muralles que 'l voltavan; ó en altres paraules, que fora de sos servidors, gent d'armes, ó de delictes comesos en son recinte, en tots los altres res hi tenían que veure sos Senyors. Les franqueses d' Argentona ignorám en qué consistiren ni de quan dataren, puix la escriptura del 1025 que 'ns parla d' elles (1), sols anomena llur existencia ab estes poch precises paraules: *fevos et franquedas de Sancto Vincencio.*

En lo segle XIV los Senyors de Sant Vicens trobaren medi de comprar al Monarca la omnímoda jurisdicció y mer y mixt imperi, sobre 'l terme, si be sols los possehiren durant alguns anys, puix al poch temps fou redimit pels homes d' Argentona lo mer imperi y la omnímoda jurisdicció, restantli sols lo mixt imperi y jurisdicció civil.

En lo segle XV, un nou Senyor de Burriach intentá exercitar tota la jurisdicció sobre Argentona y son terme, per concessió del Soberá. Mes tampoch tardá á cessar en ella, puix vetllant per sa soberanía, sos moradors, junt ab los de les vehines poblacions, obtenen en 1480, de Ferrán II lo Católich, sa incorporació á la Real Corona.

Inseguint les prescripcions ó capítuls d' aquest privilegi se regí, la vila d' Argentona, durant los segles sucsesius, fins á arribar al XVIII, en lo qual foren perduts, quan lo butxí de Barcelona, cremá, per orde de Felip V, los furs y privilegis de Catalunya. En confirmació del que dihem, pot veures una curiosa provisió de Batlle, feta á derrers del segle XVII (2), hont

(1) **Apéndix,—document nom. I.**
(2) **Apéndix,—document nom. X.**

se fa sa proposta y nombrament, en lo modo y forma que prescrivía lo dit privilegi.

En la matexa Edat mitjana, dins del nostre terme d' Argentona, exerciren jurisdícció especial, en sos homes propis y afocats, lo Prior de Sant Pere de Clará y lo de Sant Marçal del Montseny.

Argentona, en l' orde administratiu, vingué enclós, primerament en lo Comtat, y després en la Veguería, de Barcelona. Suprimida, per Real Cédula de 23 de Juny y 25 de Setembre de 1716, la antiquíssima classificació de veguerías y sotsveguerías, pera dividir á Catalunya en 12 corregiments, Argentona fou comprés en lo de Mataró. Y per últim, quan lo Real Decret de 30 de Novembre de 1833, fraccioná en quatre provincias á nostre Principat y en 11 partits judicials, fou de la de Barcelona y del partit de Mataró.

III

SANT MARTÍ D' ARGENTONA Y SANT MARTÍ DE MATA

Lo document més remot anomenant á Sant Martí d' Argentona, compta la respectable antiguitat de més d' un miler d' anys. Es un rescripte que, en 878, doná á favor del bisbe de Barcelona Frodoí y de sa Iglesia, lo rey de França Lluis II lo Balb. Entre les diferents concessions que se li confirman en ell, hifou la *domum S. Martini ad locum maritimum juxta rivo Argentona cum villaricellos desuper positos, cum terminis et adjacentiis suis* (1). Estes paraules, obrint la porta á un fet ignorat de la historia y esborrat del recort dels homes, com es la indubitable existencia, á Argentona, d' una capella dedicada á Sant Martí, han donat bastant que parlar. Pretenent, alguns autors, conciliar la existencia d' aytal desconeguda capella, ab la iglesia més propera á nostra riera d' Argentona, de les que vuy día conexém consagrades á Sant Martí, s' han fixat ab les dues del antiquíssim terme de Mata, sense altre rahó plausible que la similitut de la advocació, y no estar més que á hora y quart distants de la dita riera montanyes á través.

Lo qui primer s' ocupa de Sant Martí d' Argentona per consequencia d' aquella cita, es l' autor del *Speculum Officialatus* (2), dihent fa referencia á la actual capella de Sant Martí de Mata *(quæ creditur Sancti Martini de Mata Suffragata de Mataró.)*

(1) Florez.—España Sagrada, vol. XXIX, doc. XIII.
(2) Arxiu de la Cat. de Barcelona.

L' autor del *Mataró á troços*, en sa carta 14 glossant lo text del 878, també opina sería la capella que en lo lloch de Mata existeix dedicada á Sant Martí, la de Sant Martí d' Argentona.

Pellicer, referintse á dita escriptura, judica que aytal capella fou una de les del lloch de Mata, mes no la de Sant Martí, puix que diu datar sols del segle XVI, sino la coneguda per Sant Miquel. Ab lo següent rahonament sosté sa hipótesis y tracta d' est assumpto aquell distingit arqueólech (1): «Nos inclinám á creure ocupés lo lloch hont ara hi ha la de Sant Miquel, restaurada en lo segle XIV, la que també té per patró á Sant Martí. Sembla contradir esta opinió, lo dato topográfich que coloca dita iglesia junt á la riera d' Argentona; mes la preposició *iuxta* ó *junt* no deu referirse exclusivament á la iglesia, puix qué ella estava edificada en una altura, en quals vertents se trobavan les masíes depenjants de la matexa, y al peu de les montanyes, baxant per can *Cabanyes*, la citada riera, punt de referencia més conegut. En resúm, aquell dato revela un petit territori, no un sol temple, per lo que quadra perfectament á aquest, lo lloch que los recorts tradicionals li assenyalan.»

No opinant com en Pellicer, nos veurém obligats á posar al corrent á nostres llegidors de les dues capelles de Mata, donant, incidentalment, una lleugera, pero precisa, ressenya.

Sant Miquel, ço es la capella que actualment fa de parroquia á la barriada, está en una estrebació de la serra que separa á Mata de Canyamars, un tant més baxa que Sant Martí, y junt á la masovería coneguda per ca'l *Monjo*. Es petiteta, moderna y actualment té, tocant ab ses parets, lo cementiri pel vehinat. Abans d' entrar en lo temple, endevinará l' observador curiós, que d' ell es també patró Sant Martí, per les ferradures de totes mides clavades á la porta, consuetut catalana de les iglesies dedicades á aytal Sant.

L' altre capella de Mata, coneguda per Sant Martí, está dalt de la predita serra, á uns 12 minuts NO. de Sant Miquel, junt al camí de can *Bruguera* y dins la propietat de can *Flaquer*. També es de construcció moderna (segle XVI) é igualment no hi mancan á sa porta d' entrada les ferradures, sim-

(1) Iluro,—estudi X, nom. I, pág. 378.

bolisme popular pera expressar la tradicional idea de que fou Sant Martí *soldat de á cavall*. Damunt lo altar, barroch y de mal gust, se llegeix la data de 1581. A més de la imatge del Sant titular y de les de María Santíssima, Sant Feliu y Santa Bárbara, n' hi ha una petita de Sant Miquel. No existeix en ella cementiri; mes la abundó d' ossamenta humana de que está rublerta la vinya d' entorn de la capella, y que 'l pagés al conreuarla arrecona piadosament y remet de tant en quant al fossar de Sant Miquel, diu, ab prou eloqüencia, no han mancat enterraments en ses vores. Aquesta es per nosaltres la més antigua d' abdues iglesies, puix la data del 1581 se refereix á la derrera reedificació del temple, no á sa fundació, ja que, es be prou sapigut, havía passat, en lo segle XVI, la devoció á Sant Martí. La tradició del vehinat está d' acort ab lo que dihém. Ella tramet, que en temps remot, aquesta fou la única iglesia existent en moltes hores al entorn; d' aytal manera, que en les festes de precepte lo sant sacrifici de la missa celebrat en ella, era ohit per cristians de tres hores lluny, los qui unían llur intenció á la del sacerdot al qui no veyan, per mitja de senyals convingudes, que, en defecte de campanes, los hi eran fetes de dalt de la carena estant, com lo axecar un penó en l' ayre durant l' acte de la elevació, etc.

Si havíam de colocar en una de les dues capelles de Mata la de que parla lo document del segle IX, optaríam per la de Sant Martí. Pero prescindint d' aytals probabilitats, concretarém la qüestió á examinar en qué 's fundan los autors al establir dita hipótesis.

No podém convenir ab en Pellicer, en que «aquell dato revela un petit territori, no un sol temple,» puix á ésser axí emplearía lo document alguna de les paraules *locus*, *terminus*, etcétera, y may la tan gráfica de *domum*. ¿No está prou clar, pera demostrar que 's tracta d' un edifici dedicat al Sant, la expressió de que, á més de la casa baix la advocació del mateix, dona, al Bisbe, les masíes *damunt* colocades, sos termes y adjacencias? ¿hi hauría necessitat d' especificar tot axó si venía comprés en la paraula *domum*? Tan poch fundat creyém que es aquest argument, com lo de que tractantse del antiquíssim terme de Mata, l' autor del rescripte, pera donar idea de la iglesia de que volía parlar, tingués de buscar com á «punt de

referencia més conegut », un riu que passava á cinch quarts lluny (1).

Los dits autors apar refusan creure, que, existint la iglesia de Sant Martí de Mata, n' hi hagués altre á Argentona, d' aquesta advocació. Y d' aquí tots sos colossals esforços endreçats á lligar dues coses inlligables, pera evitarse la molestia de desentranyar lo lloch hont se pogués trobar la d' Argentona, que ben pochs rastres dexá de sa existencia.

Per de prompte, observarém, que en esta Marina no hi escassejaren les iglesies dedicades á Sant Martí, puix en termes vehíns al d' Argentona, ço es en lo territori limitat per Arenys y Montgat, tením conexement d' haverhi hagut, en los primers segles de la Edat mitjana, les set següents: Sants Martí y Romá, de Montgat; Sant Martí, de Tiana (2); Sant Martí de Tayá;

(1) Lo camí més dret per anar de Sant Martí de Mata á la riera d' Argentona, es lo següent: per la carena 's dirigeix al casal de can *Bruguera* (35 minuts), ço es, lo punt més alt de la serra, que está á 448 metres sobre 'l mar; d' allí passa als turons de can *Cabanyes*, ço es, al cim de les montanyes que limitan la vall d' Argentona, seguint l' antiquíssim camí carreter de Canyamars á Mataró (altres 35 minuts) y se devalla finalment envers la dita riera (25 ó 30 minuts de baxada). Total, 1 hora 35 minuts, atravessantse los límits de Valldeix (Mataró) y de Manyans ó Mayans (Argentona).

(2) Duptavam si estes dues capelles no fossen una sola. En la butlla de confirmació del Papa Urbá II á Sant Cugat del Vallés (any 1098) se cita: *Ecclessia Sancti martini et Sancti Romani de monte gato*. La paraula *ecclessia*, en singular, dexa fora de dubte se tractava d' un temple de doble advocació. Lo que 'ns mou á creure, que, la iglesia de Sant Martí de Tiana, de que parlan altres documents coetanis de la Edat mitjana, era altre diferent. Citarém una escriptura del 1027 (*), puix millor que cap senyala lo lloch aproximat hont se trobava la de Tiana. *In nomine domini; ego ega femina donatrix sum tibi domino deo et sancti cucuphati cenobio... alaudem meum id sunt terras et vineas cultas vel eremis, et oleastros et alios arbores qui infra sunt et ipsa ecclesia qui ibi est fundata sancti martini, qui mihi advenit de genitorum sive per omnes voces. Que est hec omnia in chomitatu barchinona in maretima in parrochia tizana in locum que dicunt munistrol. Que affrontat hec omnia de circi in chacumine moncium qui dicunt cum campo senteges et tizana. De aquilonis in ipso areneo de vila elela. De meridie in undas maris. De occiduo in ipso areneo de cchanalieas.*

(*) Cartoral S. C., fol 312, nom. 937.

Sant Martí, d' Argentona; Sant Martí, de Mata; Sants Miquel y Martí, del propi terme de Mata, y Sant Martí d' Arenys (1). Nos toca aclarir, donchs, com les dues d' Argentona y Mata no foren una sola, ensemps que concloure hont estigué assentada la primera.

Lo privilegi, que en l' any 988, lo rey Lotari concedí al monastir de Sant Cugat del Vallés, regonexentli son domini á diferentes iglesies y llochs de Catalunya, nos parla de la *ecclesiam sancti martini ad argentona cum earum decimis et primiciis* (2). Ab lo qual apreném que esta Capella, durant lo transcurs de un segle, passá del domini de la Seu de Barcelona, al dels monjos benedictins de Sant Cugat. La paraula *ad argentona*, marca clarament esser *á Argentona*, ço es, dintre son terme ó parroquia, y per tant queda ménos subjecte á duptes que la de *juxta rivo Argentona*, del document del segle IX.

Passat lo segle X, las butllas pontificias de confirmació dels bens que possehía Sant Cugat del Vallés en los diferents llochs é iglesies de Catalunya, començant per la butlla del papa Johan, del any 1003 (3), no hi esmentan més á Sant Martí d' Argentona, y en cambi s' hi anomena á Sant Pere de Clará, de que no 'n resan les precedents. La causa d' aytal omissió podría molt bé esser, que, Sant Martí vingués enclós en la permuta, en 996, feta per lo abat Otó, als comtes de Barcelona Ramon y Ermessendis (4), los qui, al cedirle lo *villare teudbert* en la vall del Tordera, confessan rebre en cambi del Abat, *vestros alios alaudis quod vos habetis de sancto cucufate qui sunt infra terminos de mata vel infra terminos* DE

(1) Se parla ja de Sant Martí d' Arenys en 998, en la donació que Ramón y Ermessendis, fan á Ennego, de la vall Oldofret. Allí se diu, que aquesta, era limitada per Orient pel *termine de fisco quod dicunt monte nigro et pertingit usque ad ipsa serra qui est super* ECCLESIAM SANCTI MARTINI *sita super arennios* (**).

(2) Cartoral S. C. fól 3, nom. 3, copiat en la colecció de la Marca Hispánica, fól. 938.

(3) Cartoral S. C. fól. 5, nom. 5.

(4) Cartoral S. C. fól. 323, nom. 964.

(**) Cartoral S. C., fol. 332, nom. 981.

ARGENTONA (1) *vel in terminos de primiliano, vel de villa azari, vel infra terminos de taliano.*

Nos conduhirá á averiguar que la iglesia de Sant Martí estaba en la riba oriental de la riera d' Argentona, ço es, en la d' envers Mataró, les dues escriptures seguents (2):

Kalendas de Desembre de 1053. Miró Balluví, reb en permuta de Guillém Sendret, unes terres d' Argentona, *in loco vocitato* PROPE SANCTI MARTINI, *que afrontat, predicto alodio, de parte orientis, in ipso torrent que vocant cornudels. De meridie in ipso riunculo de rumpi bragas qui discurrit tempore pluviarum; de occaso in rio de argentona. De circi in ipso torrent de malanis* (Malanys, Mayáns, ó Manyans).

VIII idus de Desembre de 1053. Los germans Guanalgot y Guillém, venen á Balluví Miró, un alou d' Argentona PROPE SANCTI MARTINI. *Et affrontat predicto alodio de parte orientis in ipso puio de ciresa* (puig de Cirera). *De meridie in terra de Racolfo sacerdos, in ipsa serra. De occaso in ipso rio de argentona, in aqua de cornudel sive mayans. De circi in ipso puio de Gamiza.*

Les paraules *prope sancti martini* diuen, que en la bonica estensió de terra comprada per Miró Balluví (hont vuy dia hi han las propietats d' en Cabanyes, Castells y Martí de la Pujada), no hi havía nostre capella, més que tampoch ne podía trovarse llunyana, quan n' estava propera d' ella.

Després d' aquestes cites del segle XI, desapareix, Sant Martí, de quants documents havém vist parlant d' Argentona. Lo recort de sa passada existencia y devoció al Sant, lo trobém guspirejant en dues dexes testamentaries de piadosos argentonins. Berenguer Janer, en 1313, recordantse de tots los llochs que en Argentona eran pels faels objecte d' especial

(1) Tres segles després del de que 'ns ocupém, ó siga ja entrat lo XIII, una escriptura hont lo Rey d' Aragó confirma los privilegis dels castells y possessións de Sant Cugat, en l' any 1233 (*), diu no obstant: *Honores et redditus de mathero in divérsis locis positos, cum omnibus eisdem pertinentibus; decimas de argentona et de alela:* document hont en cambi no 's parla de ses possessions á Clará, á les que ignorám si pot ó no fer referencia aquesta cita

(2) Tretes estes cites del Lib. II Antiquit. Eccl. Cathed.

(*) Cartoral S. C. fól. 412, nom. 1201.

veneració, diu (1): *Item dimito altari sancti laurentii et* SANCTI MARTINI *predicte ecclesie constructis, cuilibet, VI denaris. Item dimito capelle sancte Marie de viverio VI denaris. Item dimito sancto michaeli de croso VI denaris. Item dimito capelle sancti michaelis de nesmare VI denaris. Item dimito capelle sancti vincenti de buriac VI denaris. Item dimito candele rotuli sancti juliani VI denaris.* Per més que no siga extraordinari existir, ensemps, una capella y un altar dedicats al propi Sant, sa coexistencia, coincidint ab lo silenci dels documents que ja no parlan més de la primera, sembla assenyalar la desaparició de aquesta, continuantse, la devoció y culto á Sant Martí, dins de la iglesia parroquial y en altar propi.

Al començar lo segle xv, ó bé era molt pobre dit altar, ó bé estaría en mal estat, puix la dexa que fa, en 1405, Jaume de Raymir, va endreçada á ferhi construhir nou retaule (2). *Item, omnia vero alia bona mea et jura universa, dimitto altari sancti martini, constructi in dicta ecclesia de argentona, et quod dicti mei manumissores faciant ibi unum rerataula ad honorem beati martini.*

De aleshores ençá, fins l' altar de Sant Martí trobém desaparescut, á conseqüencia de que noves devocions ocuparen lo lloch de les antigues Sols un recort conserva la iglesia de Sant Juliá, en la petita imatje del Sant Bisbe, colocada damunt la de Sant Domingo, en lo altar barroch d' eix Sant, construit en 1710, junt á la porta que dona al cementiri vell.

Pera acabar de resoldre y fixar la situació de la capella de Sant Martí, examinarém l' escriptura, del 1025 (3), de compra del feu ó franqueses de Sant Vicens, hont al donar los límits de aquest, emplea estes breus, més per nosaltres precises, paraules: *et pergit per valle maiore et exit ad Cernudellos, et pervadit per ipsam serram de supra cireram, sive ad ipso puio qui est super* ECCLESIAM SANCTI CUCUPHATI *qui dicunt Tridillano, necne super ipsas pennas et ipsam Cerdaniolam*

(1) Arxiu particular de la familia Pins, avuy Matheu, á Argentona.

(2) Arxiu particular de la familia Pins, avuy Matheu, á Argentona.

(3) Apéndix, document nom. I.

etc. No es menos precisa la escriptura, feta en 1362, pera dividir los termes dels castells de Sant Vicens y de Mataró (1), en la que, després d' assenyalar les terres del plá, del turó de Cerdanyola y del torrent de Bera, per hont passava la divisoria, al arribar al más Cruanyes, disposa, entre aquest y son celler, s' hi clave un molló, *y aixi lo dit mas de dit Cruanyes sia del terme del Castell de Sant Vicens, y lo saller que es sobre dit mas, entre lo qual es dit Lladoner, y la* Iglesia de S. Culgat, *y tots los masos de Trayá que allí son, sien dels termens de dit Castell de Mataró; y partint de dit Lladoner y anant fins á un marge, que es junt á un camp den Pardal,* etc.

Les dues escriptures concordan al anomenar una *iglesia de Sant Cugat* (y aqui la paraula *de* no pot menys d' indicar pertenencia) en la partió coneguda per Trayá, no necessitant res més pera desenredar l' embull. Pels documents que restan de contractes y confirmació de bens, de nostre famós cenobí benedictí, consta, que á Argentona sols hi havía possehit les dues iglesies de Sant Martí y de Sant Pere de Clará. Com es tan difús lo que sabém ¿no sería fácil que de la de Sant Martí, á partir del segle xi, sols ne restasen runes, y en lloch de conservar lo recort de sa advocació, servás, lo poble, lo de son derrer propietari, lo monastir de Sant Cugat? Del contrari ¿sería de creure que los monjos cambiassen la advocació de Sant Martí per la de Sant Cugat, quan rara vegada havían fet cambis d' advocació? ¿Berenguer Janer, qui en son testament se recordá de quantes capelles existían en lo terme, oblidaría precisament la del lloch del Trayá, á estar conservada en peu?

Sabent que la iglesia anomenada de Sant Cugat, estava en la regió de Trayá, sols resta á comprobar si dins d' aquesta regió hi ha conexement de cap iglesia, y en cás afirmatiu, si concorda la situació topográfica de la que 's coneix, ab los detalls que precedentment consignem. A Trayá, damunt del antich mas *Pardal*, ombrejada per secular alzina, blanquejan les enrunades parets d' una, que fou moderna capella, sots l' advocació de Sant Jaume Apostol. La vinya de son entorn, rublerta d' ossos humans, testifica los molts enterraments verificats, segons remota costum de convertir en cementiri los

(1) Apéndix, document nom. VI.

voltants de les capelles. Lo solar hont si alçan dites runes, está situat junt á la riera d' Argentona, en una petita altura, á vuyt minuts escassos d' aquella. A major altura, ço es, damunt d' ella, s' hi veuhen los *villaricellos de super positos* de que parla lo document del any 878. Per ultim, sa situació en la riba oriental de la riera d' Argentona, propera á la regió descrita al copiar les dues escriptures del sigle XI, cumpleix lo derrer requisit que necessitava reunir pera ajustarse á tots los datos reclamats per la situació de St. Martí d' Argentona.

Del any 1881 datan tan sols les actuals runes. Abans d' aquesta data, allí s' alçá modesta capelleta, que tots bé prou recordém, hont s' hi solía celebrar una funció religiosa, en lo mes de Juliol, lo dia de Sant Jaume Apostol. Ab tal motiu hi havía aplech á *Trayá*, que alguns anys acabava ab balla-des en l' era de can *Pardal*. La construcció de la capella, dolenta y de mal gust, databa tot lo més del segle XVII, y era propietat *pro indiviso*, de les families C... y F..., conservant-hi encara, en nostres últims temps, lo dret d' enterrament.

Be poden calificarse de providencials les circunstancies que mediaren á son enrunament. Cinch ó sis anys feya, que Sant Jaume, per les males qualitats de sa construcció, amenaçava caure en dia de fort vent, segons ho pronosticavan grosses esquerdes en ses parets. Reduhida, ab tal motiu y pel perill subsegüent, la funció religiosa, á un senzill rosari resat de portes enfore, feu minvar rápidament la festa ó aplech, de tal manera, que havía quasi desaparescut del tot en 1881. En aquest estat de inevitable enderrocament si no 's procurava repararla prompte, aguantá alguns anys en peu, fins al 9 de Setembre del precedentment citat. Son derrer copropietari, C... de F..., se feu construir una tomba en lo cementiri de Barcelona; y havent mort la vigilia, anava á esserhi enterrat aquella tarde. Ell rompía la consuetut de les derreres generacións de la familia F..., d' esser sepultats en dita capella.

Eran dos quarts de sis de la tarde d' un dia nubol en que no 's movía una fulla. De sobte, fort terratremol cridá l' atenció envers Sant Jaume, á tots los vehins de Trayá, los qui, assombrats al aclarirse la polsaguera que la voltava, vegeren per terra, pera sempre més, á la modesta capella. Y en aquella mateixa hora de quarts de sis, C... de F... era entrat en lo cemen-

tiri de Barcelona. Muda y eloquent protesta per no haver volgut aquell, confiar lo seu cors, á sa custodia y amparo.

D' aleshores ençá ha quedat en desgracia. Exhumats, dels sepulcres, los restos humans que contenían, deu anys porta d' estar enrunada sense que s' hage començat una reedificació, que s' imposa, per tractarse de lloch, hont desde mil anys enrera, han prestat, los cristians, culto y adoració á Deu Nostre Senyor.

¿Quán començá la moderna dedicació á Sant Jaume de la antigua capella de Sant Martí? No es possible averiguarho, majorment quan la devoció al Sant Apostol no era moderna en Argentona, puig un castlá de Sant Vicens, Vidiá, en 1142, emprén la llavors perillosíssima peregrinació al Sepulcre de Compostela, com tindrém ocasió de repetir més endevant.

IV

CASTELL DE BURRIACH Ó DE SANT VICENS

ETIMOLOGÍA Y LÍMITS

Tanca la vall d' Argentona, per Ponent, una serralada que arrencant de la platja, en lo *Montcabré* (1), entre Cabrera y Vilassar, s' extén fins al Vallés, hont acaba ab lo altarós puig de Sellechs, lo més important dels que limitan esta regió de la Maresma ó Marina. Una de les primeres montanyes de dita serra, altament espadada y rocosa, mostra en son cim les runes d' un castell, sobradament patentisades per rodona y sencera torra, extens recinte amurallat y altes parets, per las que hi blaveja 'l cel entre los marchs de pedra d' alguna que altre finestra. Contemplat de lluny aquest conjunt d' enrunades construccións, ofereix un efecte fantástich. No es d' estranyar que la imaginació dels senzills pagesos, á vegades lo hage convertit en palau de fades y punt de reunió de bruxes y esperits.

Un jorn, animat per la agitada vida dels guerrers y per ses rialles, jochs y narracións de fets d' armes, de cassa y de batalles, era aytal lloch, un de tants poderosos castells ab que 's resguardaren, nostres passats, de les incursións sarrahines, y altre dels ferms puntals hont hi afiansavan son dret al pays, consolidant una nacionalitat reconquistada pam á pam. Avuy

(1) En 1208 se coneix ja eix *collum de monte caprarii*. Document nom. 291 de Pere I. (Arx. Ar.)

restaría del tot abandonat, si no fós per la visita que de quan en quan li fá l' excursionista, possehit del amor á lo que fou, qui busca en ses runes un mitjancer que 'l pose en relació ab lo temps passat, admirant, ensemps, sobreviscan á tantes edats y generacións, aquells murs de pedra que contempla aguantantse primparats al davant seu, y que, ab son mutisme y esquerdades parets, li parlan dretament al cor, per llegirshi en elles tot lo poema de la vida, en lo enganyador de ses grandeses y en lo aterrador de la realitat.

Lo castell de que parlém, se conegué en la Edat Mitjana ab los noms de *Sant Vicens* y de *Burriach*. Actualment lo predomini del segon, arriba á fer oblidar l' altre per complert. ¿Fou, *Burriach*, lo nom indígena del castell, com se creu per molts, ó tal vegada lo nom ab que conexían lo turó? ¿Sería, *Sant Vicens*, lo nom de la capella junt al castell construida per aquells piadosos guerrers, quan en ses glorioses gestes no desanvaynavan les espases sens solicitar l' ajuda de Deu? Poch antichs son los documents pervinguts pera poder aclarir, com voldríam, la obscuritat d' aquest punt.

L' autor del *Mataró á trozos* diu: «*Burriach*, nom d' UNA MONTANYA molt alta en lo terme de Cabrera, ab un castell enrunat en son cim, se compon de la paraula *burna*, cap, y de *orriach*, aspre ó herm, de conseguent equival á cap herm.» Pellicer, al fer seva la opinió del predit escriptor y admetre aquesta etimología (1), afegeix que «burna s' usa també en castellá en sentit extensiu pera indicar lo cim d' una montanya» (2).

Més per extens ha tractat de la present etimología Heribert Barallat (3), de qui transcriurém lo rahonament que dona. *Al parlar d' eix castell, la primera dificultat que 's presenta es la de saber si l' actual nom es lo verdader, ó si al contrari, pot esser corrupció d' algun altre mes primitiu. Inclinaria á creure axó últim, l' anomenarse dit castell* DORERIAC *en la copia impresa d' un privilegi que 'l rey Ferrant II concedí á la vila del* CASTELL Y TERME DE MATARÓ *á 31 de Ju-*

(1) Iluro—estudi II, nom. II, pág. 83.

(2) Iluro—estudi III, nom I, pág 110

(3) Album pintoresch monumental de Catalunya. 1.ª colecció, 1878, nom. 19.

liol de 1480. Si la E *colocada en mitj de las dos* RR *fos, com prudencialment pot suposarse, equivocació d' escriptura, se tindria llavors* DORRIAC, *lo qual probaria esser derivació de* DORRIA, *nom molt estès á Catalunya, trovantse alli mateix á poca distancia lo castell de* DORRIUS, *encara qu' equivocadament se diga avuy Dos rius. Més, considerant que la radical d' eixas paraulas es la silaba* OR *y que la* D *ajuntada no es altre cosa que la preposició* DE, *ab la supresió del apóstrofe devant de la vocal, com ho proban los pobles catalàns d'* ORRIOLS, *d'* ORRIT *y més especialment lo d'* ORRIUS *que 's troba prop de Burriach, se tindria, si això 's confirmés, que son nom verdader seria lo de* CASTELL D' ORRIACH. *Sapigut es també qu' en lo centre de la Peninsula celtibera hi habia la comarca dels* ORRETANS *y que* ORRIA *era una de las principals ciutats. Hi ha qui suposa que la terminació de la paraula tinga significació de* CASTA O LLINATJE *y que l'* ORRI *podria tenir alguna analogia ab la paraula castellana* HORROS, *que significa* HOME LLIURE *ó exempt de prestacions personals. Més, no venint demostrada eixa opinió ab arguments satisfactoris, deu sols consignarse ab caràcter d' inventari. Finalment, en confirmació de lo esmentat, hi ha que la donació feta en 1101 á favor de Baduino d' Orta, dels delmes de Sant Vicens, castell y llochs de Mataró, ab la quarta part dels peixos, plantas, singlas y totas las cosas que d' allí provingan, fou feta—diu l' extracte del document—per Guillém Ramon ó* DORIA *Los que creuhen que l' actual nom es lo verdader, recordan que la radical éuskara* BUR *significa* CAP *y que la terminació del nom significa* MONTANYA.

No podem aceptar cap de dites etimologíes : la primera, per falta de proves ; y la de 'n Barallat per partir d' una base errónea, puig *Burriac* ve escrit en documents del sigle XIV d' una manera fora de dupte; y á més, que anomena *Doria*, y no *Dorca*, al *germá* de Guillém Ramón, que ell creu esser una matexa persona, Guillém Ramon *ó* Doria. Sentim haver de dexar en l' ayre una etimología que confessém trobarnos sense conexements pera resoldre, essent relativament moderns, los documents que 'ns parlan d' eix nom.

La descripció que 'n Barallat dona de les runes d' aques castell, la trobám complerta y nos la fem nostra trametentla íntegra. *L' aspecte general de la construcció indica que las*

actuals ruines, al menys en sa major part, no son las del primitiu castell, trobantse en sos murs trossos d' obras semblants á construccións militars aixecadas en los segles XIII *y* XIV, *com axís mateix detalls arquitectónichs del* XVI. *Ho confirma ademés l' haber trobat trossos de pedra, rajolas y fins tegulas romanas, lo qual probaria que per l' alsament de las actuals parets se aprofitaren restos de construccións anteriors. Dit castell estava dividit en dos parts: una superior y central, colocada al bell cim de la montanya, comprenent la capella, la sala d' armas, las cambras y demés vivendas del senyor: l' altre inferior colocada un poquet més avall y rodejant á la primera, comprenent las sitjas, fossos y estancias de servey. En eix departament inferior hi havia 'l portal d' entrada que donaba á Ponent. Varios forats en las parets de l' entrada, á la mateixa alsada del pis de la porta, ab senyals evidents d' haver servit pera sostenidors de las bigas, indican que hi habia á peu plá de la porta, un sostre ó paviment, essentne lo pis superior una terrasa cenyida de marlets y l' inferior una estancia ahont s' hi baixaria probablemen per una rampa. Avuy aquest lloch está plé de terra fins á l' altura del portal, á consequencia de la descomposició de las rocas per las plujas y demés agents naturals, més en un dels recons que ha respectat la terra, s' hi descubreixen sageteras á l' alsada de l' espatlla d' un home.*

La capella 's veu que té construccións de duas épocas distintas. La divideix un arch en duas meytats, resultant per la obra, que la volta que 'l precedeix es més moderna. En la part S. hi ha la atalaya que mira al cantó de mar, quals parets miden 1 m. 25 cents. Está en lo extrém de la fortalesa unida ab la continuació de las murallas avuy trencadas. La entrada está á l' alsada de 12 pams, essent de creure, que á son temps hi hauria una rampa de terra ó bé una escala llevadissa (com s' acostumava moltas vegadas) que s' aixecaria y serviria al ensemps pera tancarse á dintre. Eixa torre circular es, sens dubte, lo més notable que resta de las ruinas.

Tenen molta nomenada estes runes per sa inmillorable situació dalt de cónich y espedat puig, essent perceptibles á llarga distancia. Ab lo qual, y per trobarse en lloch concorregudíssim de forasters durant los mesos d' estiu, s' atrauen les mirades y voluntat dels aficionats á excursións, essent indup-

tablement de les més visitades de Catalunya, tot y no existirhi cap mena de comoditats pera la ascensió.

Ab lo nom de castell de *Burriach* no 's pot confondre ab cap dels que existiren en Catalunya, puix no sabém n' hi existís altre d' igual nom. Pero no podém dir igualment del de *Sant Vicens*, tota vegada que en lo Panadés, prop del mar, n' hi hagué un així mateix anomenat, entre los de Santa Oliva y de Calders; y també tenim noticia d' una Baronía de Sant Vicens, situada en la comarca del baix Llobregat, tinguda en lo segle XV per Guillém Ramón de Bellera (1). Pellicer creu descubrir, y tal vegada estiga en lo cert, altre nom antich del castell de que parlém, lo de castell de *Cabra* (2). Certament lo *Montcabré* y los pobles de *Cabrils* y *Cabrera*, en ses vores, ajudarían á comprobarho. Més la falta de documents confirmatius priva testificarho en absolut.

Nostre castell resultá antigament trobarse entre los termes dels castells de Mata (que després fou dit Mataró) (3), de

(1) Varia 2 Petri Comestabilis Portugaliæ Gratiarum—Reg. 29. Intruso—Arx. Ara.

(2) Iluro—estudi II, nom. I, pág. 65.

(3) *Mataró* es derivatiu de *Mata*, així com *Cabrera* y *Cabrils* ho son de *Cabra*. Pellicer (*) preten que aytal nom existía de temps remot, com á variant d' una primitiva denominació celta ó éuskara, *Matzará*, ço es, *cap á las vinyas*. La etimología de *mata* tractada magistralment pel erudit filólech Balari (**) es un recomanable model d' estudi toponomástich, provant son orígen del llatí *comatus*, que significa lloch frondós, cubert de bosch y vegetació. Si de *mata*, després n' han derivat *mada*, *matilla* ó *matiella*, y *madella*, *madell*, *maell*, ó *mell* ¿extranyará algú se 'n hage format Mataró?

L' exámen de documents históricha ho comprova. Lo nom *Mataró* no 's llegeix avans del segle XI, y no 'ns atrevim á afirmar anteriorment al XII, per trobarlo en la citada donació de Baduino d' Orta del any 1101. Ab anterioritat á aquella epoca, desapareix la dualitat de noms d' avuy dia, *Mataró* y *Mata*, per no existir més que 'l segon, llegintse uniformement, *terme*, *castell*, ó *torra de Mata*, y en lo terme del castell, les parroquies de Sant Martí, Santa María y Sant Andreu. Les tres cites més modernes comprobant nostre afirmació son dels anys 1073, 1063 y 1042. Es la primera, una donació que Nevia, filla de Senifret y Enguilrade, feu als canonges

(*) Iluro—estudi I nom. IV pag. 53.

(**) Poesía fósil—pág. 1.

Dosrius, de La Roca, y de Vilassar, aquest derrer unit més tart ab lo de Sant Vicens en un sol posseedor ó propietari.

Per falta de datos, no podém donar complets los límits que en la Edat Mitjana tingué lo castell de Burriach; continuarém aquells que 'ns han pervingut de les escriptures publicades en l' apéndix. No conexém la divisoria d' entre los castells de Burriach y Vilassar, per referirse, la majoría dels datos, á la época en que estavan ajuntats. Respecte á la divisoria ab lo de La Roca, sols sabém que lo poble d' Orrius estava enclós en lo terme del castell del Vallés. Lo partió ab lo castell de Dosrius, començava en la propietat del *Spinalb*,

de Barcelona, d' un alou propi, que tenía en esta regió de la Marina, *intra terminos de mata et de argentona et de capraria* (*). Més esplícita que aquesta es la del 1063, hont se tracta d' un conveni entre Bonfill Guillém y son nebot Ramon Beremont, *de ipsa* TURRE DE MATA *cum suos terminos et suas agacencias quod ad* IPSA TURRE *pertinent... Et affrontat ista omnia suprascripta, de oriente, in rivo de torrente malum qui discurrit usque in mare. De merídie, usque in profundum maris. De occiduo, in rivo de argentona qui discurrit tempus pluviarum. De parte denique circi, in ipsa riera qui discurrit per diversis rivis... Et convenit bonefilii et uxori sua iamdictos, ad raimundus iamdictus, et ad filio suo, que comandant ipso* CASTELLANO, *aut ipsos* CASTELLANOS, *qui per bonefilio iamdicto et uxori sua iamdicta erunt tenentes, salva fidelitate de bonefilii iamdicto et uxori sue* (**). La del 1042 es una venda feta per Adaleis, muller de Guillém de Castellvell, á Ramon, fill d' aquest Guillém, de castells, valls y montanyes situats en lo comtat de Barcelona. Entre les terres venudes n' hi han *in marítima, in cunctis que locis, et in Kastrum que dicunt mata, ubi dicunt lavaneres, vel in eius terminis* (* * *).

Cap escriptura del segle XI havem vist parlés del castell de *Materon*, que consignan las del XII, quan per altre part exes modernes no anomenan més al de Mata. Creyem suficients les cites apuntades pera donar l' orígen históricih etimológich del nom Mataró, procehint donques del antiquíssim terme de Mata. Dit castell no fou altre que 'l modernament nomenat de Nofre Arnau, desaparescut del tot en aquest segle.

(*) Antiquit. Eccl. Cathed. vol. II.

(**) Document nom. 281 de Ramon Berenguer I (Arx. Ar.)

(***) Fr. M. Marian Ribera—Tomus secundus de tempore Comitum Barchinonæ ab anno scilicet 1035 usque ad annum 1075. fol. 21. (Arx. Ar.)

dalt la carena de la serra, prop la carretera de Cardedeu, lloch hont finía també lo terme de La Roca; se dirigía á una gran pedra cap á la riera d' Argentona, avallant per lo camí carreter junt al torrent de *Luertet*, fins á son embrancament ab aquest allí hont hi corre aygua. Per altre torrent anava al puig *ça Farnera* y á les planes de son cim, dirigintse pel de *Luertet* á un tercer puig dit *Campa den Moyó*, pera allí trobar la carretera de Cardedeu á Argentona. Passá, la divisoria, arrimada al peu de son marge, baxant per sota lo puig *ça Farnera* al anomenat *Cap Ferrer* ó puig d' en *Fonollet*, d' hont devallá al torrent de la *Romaguera* y riera de Dosrius. Atravessada aquesta, s' en entrá al camp dit *Apart*, envers lo puig *ces Moyols* y al de la *Cugulera*, passant per la planura vulgarment nomenada la *Travessera*, pera adreçarse cap al cim del turó d' en *Martí*, y atravessat altre plá arrivava allí hont fineix lo terme de Dosrius pera continuar lo del castell de Mataró. Prosseguint per dalt de la carena, marxava de puig á puig, fins al del *Tres pins* ó per altre nom *Cornudelles;* passá pel de les *Olivelles* y d' ell, al conegut per d' en *Prima*. Baxant á un torrent, com si 's dirigís envers la riera d' Argentona, torç, de prompte, en ángul bastant recte, envers un puget damunt les terres d' en *Pardal*, y atravessant lo lloch de *Trayá*, feu vía vers lo torrent de *Bera*, y totes aquellas masíes y la capella de Sant Cugat, restavan del terme de Mataró. Per la cresta del turó de *Cerdanyola* arribava á son cim, hont hi havía les forques emblema de jurisdicció senyorial, davallant per l' altra carena envers *Rocas albas* y lo puig de *Pendrer*, pel que baxá al camí de Mataró á Argentona y Granollers. Finalment per terreno d' en *Espanyol* y d' en *Campmajor*, recorrent diferents camps de propietat particular, atravessant les carreteres del *Camí del Mitj* y la de Barcelona, terminava al mar, en lo arenal davant lo camp d' en *Matheu*.

La exposició d' aquesta línea de frontera demostra no esser cert dividís ó fraccionás en dues á la població de *Civitas Fracta*, ni menys que una d' aquestes meytats pertangués al castell de Burriach, com suposa Pellicer (1) quan vol justificar

(1) Iluro—estudi I, nom II, pág. 36.

Pellicer com á fonamont de que *Civitas Fracta* estigué fraccionada entre dos senyors, cita un document del 1064, que, encara que

l' antiga denominació de *Fracta*. No pot esser més clar que lo terme, arrencant del *Cerdanyola* y avans d' expirar en lo mar, passava per un puig de *Pendrer*, de que parla la escriptura del 1362 (1), que es lo *collo de Pendix* de la del 1128 (2) y lo *ipso penditio* de la del 1025 (3). De moment sembla no podía esser altre, aquest lloch orográfich, que la estrebació oriental del turó de *Cerdanyola*, avuy nomenada *lo molí de vent* (4), que suaument se dirigeix envers lo mar. Com es l' únich límit topográfich que en tan detallada escriptura nos pot guiar, puíx en quant als altres son noms de propietaris de terres que de poch servexen al present, axó nos obliga á buscar lo sentit genuí que en la Edat Mitjana tingué la paraula *penditio* ó *pendix*, no exclusiva á aquest coll (5). Los

no diu hont lo trobá, creyém no equivocarnos referintlo á Villanueva (*), per veure concorda la seva traducció, ab lo text original llatí. Argumenta Pellicer: «La part que queya dintre la jurisdicció del Senyor d' Argentona y altres llochs, habitant en lo castell de Burriach, no tenía aquí (Mataró) iglesia parroquial; per axó al tractar de possessións referents á aquest segon senyor, omiteix, lo document del 1064, la parroquia de Santa María y diu solament: En territori d' Argentona... en lo lloch en que té son nom la ciutat fraccionada ó siga Alarona» (**).» La escriptura de Villanueva que porta dit text, es l' acta de consagració del priorat de Sant Marçal del Montseny que copiém en part en lo capitul IX al ressenyar les possessións d' aquest monastir á Argentona. Lo text parla de «tots los alous de la Marina *in loco vocato Argentona ubi cognominatur Civitas Fracta vel Alcrona*, ço es, terres y vinyes en lo plá y en la montanya ab totes ses pertinencies etc.» Com conexém aquestes terres, sabém estigueren situades per Argentona, Cabrera, Vilassar y Premiá, y de les d' Argentona, moltes en las vertents de Parpers. Aquesta cita no pot bastar pera deduirne la divisió d' una ciutat entre dos senyors feudals, majorment existint escriptures contradictories, com les del apéndix I y VI.

(1) Apendix, document nom. VI.

(2) Vegis lo capítul V.

(3) Apendix, document nom. I.

(4) Iluro—estudi III, nom. II, pág. 116.

(5) Entre los molts *Pendix* ó *Pandis* que podríam citar existents en las serras de Catalunya, recordarém los prou coneguts coll de Pandís de las Guillerías, entre Sau y Carós; y la serra de Pendís en los orígens del Llobregat, en la Pobla de Lillet.

(*) Viatje lit.—vol. IV. doc. XXXVI.

(**) Iluro—estudi I, nom. IV, pág. 54.

diccionaris del baix llatí atribuexen á *appendix* ó *appenditium*, lo significat de dependencias de cases y terres ó propietats rurals. Lo qual no semblantnos ajustat al nostre cas, nos precisa examinar algunes altres escriptures catalanes hont s' hi usá dita paraula. En totes se comproba haver tingut en nostra terra distinta aplicació de la que li dona Ducange en son diccionari, mostrántnosla sinónima de lo que vuy dia 'n dihém *pendent* ó rambla. Pera no allargar massa aquesta digressió, nos limitarém á copiar, d' entre les varies cites que tením, les de dos documents que per sí sols ho comprovan. Lo comte de Barcelona fá una donació, en 1067, á Armengol comte d' Urgell y marqués de Balaguer, entre altres coses: *Dono te barbera cum suas terras per fevo, cum edificiis, in summo de col de cabra vel in termino de muntclar et de forés, com les* AQUES PENDUNT *usque a velosel* (1). La segona escriptura, del 991, parla de *Alode qui est in suburbio iamdicta civitatis in locum quem dicunt coscoliola sive in* EIUS APENDICIONE, *vel in* ILLIUS ACCESSU (2).

Per tant, finint lo terme de Burriach en la vertent oriental del Cerdanyola, fent recta vía vers lo mar, malament pogué quedar partida en dues la antiga *Ciutat Freta*. A més de nosaltres, lo académich de la Real Academia de Bones Lletres de Barcelona, Rvnt. P. Eduart Llanas, Pbre., en son discurs d' ingrés de 5 d' Abril de 1891 (pág. 22), exposant algunes rahons, conclou: «Y la Arqueología ha demostrat que la romana Iluro fou veritablement *civitas fracta*, ó ciutat trencada, ço es, partida en parts,» pró may que provingués aital nom d' esser una sola població repartida entre dos senyors.

SENYORS DE BURRIACH É HISTORIA DEL CASTELL

No tením noticias del Castell anteriors al segle XI. Quan apareix en la historia, es ab lo nom de Sant Vicens, tal vegada provinent de la antiquíssima capella dedicada á aquest Sant, existent en son solar, y de la que no sabém res de sa

(1) Document nom. 375 de Ramon Berenguer I (Arx. Ar.)
(2) Cartoral de S. C. fol. 370, nom. 1071.

fundació, sino que existía en 1141. Lo nom Burriach, aplicat actualment al Castell, lo trobém per primera vegada en 1313.

1023.—Entre los castells que possehía la comtesa Ermessendis, empenyorats al comte de Barcelona, se sab haverhi lo de Sant Vicens (1). *In nomine domini. Ego Ermessendis comitissa, impignoratrix sum tibi filio meo Berengario comite. Manifestum est enim quia mitto tibi in pignoras ipsum castrum de Cabrera, et castrum de Besora...*, etc., *et castrum Sancti Vincencii*. Igualment podría referirse aquest castell al de junt á Calders, si no fos per lo que dirém seguidament.

1025.—La comtesa Ermessendis, ab son fill lo comte de Barcelona, Berenguer Ramón I y sa muller Guisla, vènen á Guadalt diferents alous en lo comtat d' Ausona, Vallés y Marina, comprenentse en lo venut, los feus y franqueses de Sant Vicens, dins la parroquia de Sant Juliá d' Argentona (2). En la venda d' apuest territori, exceptuaren los Soberans lo *puig* y *castell* de Sant Vicens, ab tots llurs edificis, que 's reserva per ell y sa posteritat.

1039-1050.—D' un document sense data, sabém, que Guillém Borrell, fill d' Adalaidis, jura feeltat á Ramón y Elisabeth, comtes de Barcelona, pel castell de Sant Vicens, prometent que no 'l *devedaria* á dits Comtes (3).

1101.—Del arxiu particular de casa Moya, hereva, en aquest segle, dels Senyors de Sant Vicens, Heribert Barallat treu la següent nova histórica: *la donació feta en 1101 á favor de Baduino d' Orta dels delmes de Sant Vicens, castell y llochs de Mataró, ab la quarta part dels peixos, plantas, singlas y de totas las cosas que d' allí provingan, fou feta—diu l' extracte del document — per Guillém Ramón ó Doria* (4). Aquest Doria no pot esser altre que Dorca, germá de Guillém Ramón, (los qui eran, *pro indiviso*, senyors de diferents llochs, entre ells de Mataró), y al qui anomena Dorda, en Pellicer (5).

(1) Document nom. 46 de Ramón Berenguer I (Arx. Ar.)

(2) Apéndix, document nom. I.

(3) Feudor. Vicar. Cathal. vol. IV, fol. 88, y document nom 280 del armari de Barcelona (Arx. Ar.)

(4) Album Pintoresch Monumental de Catalunya. — 1.ª colecció, 1878, nom. 19.

(5) Iluro—estudi X, nom. II, pág 397.

Com en Barallat nos conta escrupulosament d' hont treu la seva nova, ço es, d' un extracte ó índex, no de la escriptura original, segurament lo compilador traduhiríe, ab no massa cuidado, al fer l' extracte, la *c* per *i*. Aquesta errada, que á primera vista apar de poca importancia, ha donat lloch á que, fundantse en ella, dit autor pretenga derive *Burriach* de *Dorriach*. Trameterém seguidament les cláusules del testament de Guillém Ramón (2), fet en 1110, que judicám interessant al nostre objecte, y hont, per alguns datos de familia, comprova haverhi altre error ó cambi de *y* en *ó*, al dir lo referit extracte Guillém Ramón ó Doria.

Disposa entre altres legats testamentaris: .....*et ad sanctum vincencium castelli episcopali V, et ad clericos eius similiter per misses, ad sanctam mariam de civitatis fracte V, et ad clericos eius similiter per misses, ad sancti andream de lavaneres V ad dedicacionem, et V per misses Et concedo ad sanctum genesium, pro anima mea, alodium quod habeo in castelet de voltrera..... concedo ad Guillelmum filium meum, kastrum vetulum de marchia, et kastrum de matero cum illorum terminis suis et pertinenciis, et omnes meos fevos et baiulias ut hec omnia habeat ipse Guillelmus filius meus et teneat cum fratre meo Dorcha, sicut ipse Dorcha, frater meus, modo habet mecum; et ut ipse Guillelmus filius meus sit homo fratris mei Dorcha, quandiu frater meus ipse vixerit... et concedo kastrum de matero, cum terminis suis et pertinenciis, ad ermessendis uxorem meam ut teneat eum in vita sua si maritum non acceperit, ad in terram suam reversa non fuerit; et si maritum acceperit..... ipsum kastellum remaneat fratri meo et filiis meis, sicut superius mandavi.*

En son testament no anomena per res lo castell de Sant Vicens, quan parla d' alguns altres que tenía. Al propi temps ne trahém altre interessant observació, que fa entrar en dubtes sobre la exactitut en la aplicació del text de 1101, que 'ns dona en Barallat, al Sant Vicens d' Argentona. Afirma que, á Baduino, li foren donats los DELMES *de Sant Vicens*, no del CASTELL *de Sant Vicens*. Guillém Ramón possehía molt territori en Castellvell extrém de la Marca, y Castellví de Rosanés, lo que representava la major part de la antigua Baronía

(1) Document nom. 129 de Ramón Berenguer III (Arx. Ar.)

de Rosanés, prop Martorell, en qual Baronía vingué enclós Castellbisbal. Precisament no oblida, en sos legats, á la iglesia parroquial de Sant Vicens de Castellbisbal, quan no 's recorda, ni de la de Sant Juliá d' Argentona, ni de la capella de Sant Vicens de Burriach, com sembla deuría fer, á obrar en justicia, si 'ls delmes de Sant Vicens, de que parla la donació de 1101, fossen los del terme d' Argentona. Per tot lo dit, creyém serían los delmes de Castellbisbal: en conseqüencia, Baduino d' Orta no tingué la més petita intervenció, per lo que sabém, en la historia d' Argentona.

Confirman nostra opinió les circunstancies següents: haverse consagrat, en 1051, la iglesia de Sant Vicens de Castellbisbal, dotantla lo Bisbe de Barcelona, ab los delmes que com á Senyor directe li pertocavan; confrontar lo terme de Castellbisbal per Occident ab lo de Castellvell; per últim, saberse que en temps dels comtes Ramón Berenguer I é Isabel (1039-1050), Ramón Guillém possehía lo castell del *Llobregat*, que anomenavan *Bisbal* (1), qui be podría esser pare dels germans Guillém Ramón y Dorca, atesa la costúm del segle XI d' usar los fills, com á segon nom, lo primer dels pares, y perpetualisarse en les families los matexos Sants patrons.

1134.—Ramón de Castellvell, fill d' Ermessendis, prestá jurament de feeltat á Ramón Berenguer IV, pels castells de Odena, Castell Vell Vescomtal de Barcelona, Pontons, Castellvell, Benviure, Far y Sant Vicens (2).

1142.—Era, Guillém de Sant Vicens, Senyor del Castell, y com á tal, entre altres escriptures, firma lo testament de son castlá Vidiá, quan anava á empendre la peregrinació al sepulcre de Sant Jaume de Galicia.

Vidiá de Sant Vicens, germá de Bernat de Centelles, possehí moltes terres en lo Panadés, que dexá á Sant Cugat del Vallés *(totum illum honorem de milione, et de almuzarra, et de toto illo termino castri de olerdola sicut melius predictus vidianus dimisit sancto cucufati)* (3). Interessants á nostre objecte, judicám las següents paraulas de dit testament: *con-*

(1) Feudor. Vicar. Cathal. vol. IV, fol. 63.

(2) Feudor. Vicar. Cathal. vol. IV, fol. 88.

(3) Cartoral de S. C., fol. 137, nom. 447, any 1159; y fol. 135, nom. 440.

cedo sancto petro de clera omnem meum alodium quod abeo et teneo in parrochia sancti iuliani de argentona quod emi de petro fulconis de corbera. Dimito Guillelmo, filio berengarii Guadalli, illa kastellania sancti vincencii et omnes fevos quos teneo per cunctos seniores meos, et fevum quod teneo per berengariam.

Vidiá lega la castlanía á Guillém, fill de Berenguer Guadalt; trobant en Barallat (1), que Berenguer Godallo *(Guadalli)* dotá al benefici de la capella de Sant Vicens.

1162-1172.—Sabém que Pere de Sant Vicens fou senyor del castell del mateix nom. En 1162 casá ab Sanxa de Bell-lloch, aportantli en dot terres á Premiá y Tayá (2). Viudo de Sanxa, en 1169, apar casat ab Anglesa, segons se llegeix en la donació que á 7 de les kalendes de Febrer fa, á la milicia del Temple, del mas Serra d' Argentona, vuy día existent encara ab lo mateix nom. A més d' ell y de sa muller, firman lo document, Berengaria sa mare, son germá Ramón, y *Guillelmi, filii mei, sed qui a parvo etate modo tenetur non potest firmare, sed ego, iamdictus petrus, convenio ut ei hanc cartam firmare faciam, et concedere iamdicte domui ad tempus sue recognicionis* (3).

Contra Pere fou dictada sentencia condemnatoria en 1172 (4), per causa de vexacions y robos comesos, en companyía de son germá Ramón de Cabanyes, dels que 'n foren víctimes los vasalls ú homes propis que á Argentona tenía lo Prior de Sant Marçal del Montseny.

1193-1243.—Guillém de Sant Vicens. Del fill y successor de Pere, tením noticia que en 1193 dona lo castell de Burriach y ses possessions del terme de aquell, als cavallers templaris pera que li guarden y defensen, entregántloshi en paga una quantitat de forment (5).

En 1214, Guillém de Sant Vicens, Guilleuma sa muller y llur fill Berenguer, firman una escriptura de dotalía de la ca-

(1) Memorias de la Associació Catalanista d' Excursions Científicas, vol. III, pág. 17.

(2) Antiquit. Eccl. Cathed., vol. II, fol. 167.

(3) Document nom. 76 d' Anfós I (Arx. Ar.)

(4) Vegis lo capitul IX.

(5) Apéndix, doc. nom. II.

pella de Sant Vicens (1). En 1243, firman altre documen Guillém y Berenguer, ocupant lo lloch de Guilleuma, segurament difunta, Sanxa, muller de Berenguer.

Noves vexacions foren comeses pel Senyor de Sant Vicens contra 'ls homes de Sant Marçal del Montseny, venint obligats á indemnisárloshi los danys, com dirém en lo capítul IX.

Guillém se trobava ab Jaume I á Tortosa, en 1225, quan aquest Rey feu la proposta de pau y treva (2). També prengué part, en 1234, en les Corts celebrades per Jaume I a Tarragona (3); y en 1241, firmá com á testimoni, una escriptura otorgada pel Rey (4)

1251-1278.—Per documents d' Argentona, sabém era Senyor de Burriach en 1251, Berenguer de Sant Vicens. Les noves que dels cavallers Sant Vicens nos suministra la historia, unes se referexen á Senyors de Burriach y altres á Senyors del segon castell de Sant Vicens de junt al de Calders, sense que moltes vegades siga possible saber de quins se tractava. En aquest derrer cas está lo Berenguer de Sant Vicens, quí, á 2 dels idus de Juny de 1278, trobantse sitiant lo castell de Ponts lo Rey En Pere, hi comparegué en sa ajuda, ab dos cavalls y cavallers armats, pel honor que se li concedí en lo castell de Moyá (5).

Barallat nos diu que á 14 de Janer de 1262, Berenguer de Sant Vicens fa donació dels Castells de Burriach y Vilassar, y llurs termes, á son fill Guillém, reservantse emperó l' us del fruyt pera alimentarse, y del lloch de Cabrera, pera dotarne á altres fills seus (6). ¿Arrenca d' aquesta data la separació de la jurisdicció de Cabrera del castell de Sant Vicens?

1285.—Un Berenguer de Sant Vicens, lo dimecres 6 de les kalendes de Març del any 1285, aplegant, lo Rey, en la vila de Darnils, á tots sos feudataris pera combatre al exércit francés, hi comparegué per rahó d' un delme que possehía a Cardedeu. Lo registre que 'ns ho mostra, diu: *Item eadem*

(1) Apéndix, doc. nom III.
(2) Marc. Hisp. Apéndix DII, fol. 1410.
(3) P. Costa, Nobiliario catalán. M. S. del segle XVIII.
(4) Cartoral S. C., fol. 414, nom. 1208.
(5) Feud. Vic. Cathal., vol. IV, fol. 33.
(6) Album Pint. Mon. de Catal., 1.ª colecció, 1878, nom. 19.

die comparuit Bn. de sancto vicencio pro decimo de Cardedol, pro quo debet facere, ut asserit, unam bestiam de exercitu (1).

Segle xiv.—Atribuhím al començ del segle xiv, la nova següent sense data: *Item com en Berenguer sent vicens dona potestat á madona Guillelma de muntcada del castell de Sent Vicens, quis té per lo Sr. rey, la dona tant solament de les parets del dit castell, per ço com diu que lo dit castell no ha terme, et diu quel soler, pus que es engir del dit castell, es alou seu; et en aquella manera que dessus es dita, la dita dòna, dóna la potestat al senyor rey* (2). Aquestes paraules denotan no tenía jurisdicció sobre Argentona lo castell de Burriach, dato que está en consonancia ab lo conegut de ses franqueses.

Guilleuma, senyora de Montcada y de Castellví, viuda del infant Pere d' Aragó, ha esdevingut célebre per la llarga guerra civil promoguda ab lo Bisbe de Vich, guerra anomenada vulgarment dels *nyarros* y *cadells*. Feudatari de Guilleuma lo castell de Burriach, no 's faría estrany á la guerra figurant entre 'ls *cadells*, y per consequencia en pugna ab los homes del castell de Dosrius, del que ja 'ns diu Pellicer figuraba entre 'ls *nyarros* (3), comprovant la opinió de Pellicer la circunstancia d' esser los senyors de Dosrius, feudataris del Prior de Sant Pere de Casserras, suposant que lo célebre monastir Ausetá protegiría les pretensions de son Prelat. ¿Se hauría ensagnat, la comarca Argentonina, ab motiu de la guerra fratricida?

Molt estretes devían esser les relacións entre Berenguer y Guilleuma de Montcada, si ateném á les antigas relacións entre abdues families. Lo pare de Borenguer, Guillém de Sant Vicens, havía administrat lo patrimoni que á Catalunya possehía Gastó, vescomte de Bearn. Com per causa d' aquesta administració li fossen fets cárrechs, en 1294, de comun acort ab l' infant en Pere, senyor de Montcada y Castellví, marit de Na Guilleuma y hereu de Gastó, convenen en subjectarse á la sentencia que dictás lo jurisperit de Barcelona Guillém de

(1) Regestrorum 14, Petri II, pars II; Reg. 57, fol. 206 (Arx. Ar.)
(2) Feud. Vic. Cathal., vol. IV, fol. 88.
(3) Iluro—est. X, nom. III, pág. 407.

Vallseca (1). Pere Costa diu, que eix Guillém figura com á testimoni d' un contracte fet per Guilleuma á les nones de Març de 1301 (2).

No sabém si sería de la mateixa familia, Guillém d' Argentona, militar, també afecte á Guilleuma y al qui aquesta, en 1307, li devía 830 sous barcelonesos (3).

1313—Per primera vegada s' anomena al *Burriach* en los antichs documents, ab aquelles paraules del avans citat testament de Berenguer Janer, *capelle sancti vincentii de buriac.*

1322-1339—En escriptures dels anys 1322 á 1327 se designa á Berenguer de Sant Vicens com á senyor del castell; en una del 1337 firma, Berenguer de Sant Vicens fill de Berenguer de Sant Vicens; y abdos Berenguers, pare y fill, firman junts altre de 1339.

1352—Un Ramon de Sant Vicens, almirall catalá á l' Orient, cau presoner dels genovesos al trasportar á Barcelona lo cors del almirall Pons de Santa Pau, mort á Constantinopla de les ferides rebudes en un combat ab la esquadra genovesa en lo mar de Mármara (4).

Extingida, en 1352, la familia Sant Vicens per mort del últim dels Berenguers, los seus marmessors, Guillém de Sant Vicens canonge de Barcelona, Francesch de Sentmanat, y Pere Marqués senyor del castell de La Roca, venen á Pere de Bosch (ó Desbosch) conseller del Rey y ciutadá de Barcelona, los castells, honors y termes de Sant Vicens y de Vilassar, lo lloch d' Argentona y la torra anomenada Cogoll prop d' aquest lloch. Com lo castell de Sant Vicens se tenía á feu del senyor Rey, aquest percibeix per rahó de lluisme, tres mil sous barcelonesos (5).

1354—Lo Rey atenent los importants serveys que Bosch li presti, en 1r d' Abril de 1354, li atorga lo mer imperi y jurisdicció civil sobre 'l terme d' Argentona, essent lo primer senyor de Sant Vicens qui la estengué més enllá de las murallas del Castell.

(1) Document nom. 374 de Jaume II. Arx. Ar.
(2) Nobiliario catalán. M. S. del segle XVIII.
(3) Document nom. 2390 de Jaume II. Arx. Ar.
(4) Balaguer. Las calles de Barcelona—vol. I. pág. 224.
(5) Apendix, document nom. IV.

1360—Pere de Bosch procurant arrodonir los seus drets senyorials, compra, á carta de gracia, al rey En Pere, á 16 d' Octubre de 1360, lo mer imperi y omnímoda jurisdicció en los castells de Vilassar y de Sant Vicens y en sos termes y parroquies, per la quantitat de dotze mil sous barcelonesos (1). Lo Rey confessa haver fet la venda per la necessitat de diner que tenía, á causa de sa guerra ab Pere de Castella (2).

1361-1362—Cuidadós Pere de Bosch de tot quant pertoca á son territori, á fi d' evitar disputes que, per la confusió dels límits ab los vehins castells,solían tenir frequentment los senyors feudals, proceheix á nova fitació y arreglo de límits y en 1361,per sentencia del Reyal Senat de Catalunya, se rectificaren los del vehí castell de Dosrius; y en lo següent any de 1362 feu lo propi ab los del castell de Mataró (3).

1364—En lo dia 17 de Juliol, Bosch reven per dotze mil sous, lo mer ímperi y omnímoda jurisdicció que á carta de gracia li fou atorgada pel Monarca en 1360, retenint empero lo mitj imperi y jurisdicció civil concedida en 1354 (4). Esta revenda sigué feta á instancia d' alguns homes de dits castells, los qui, á nom dels demés habitants del terme, adelantaren la indicada quantitat. Satisfeta aquesta, dita jurisdicció fou unida á la corona y als successors de Pere en lo comtat de Barcelona, y en nom d' ells, al conexement y decisió del Vicari y Vicaría de la ciutat de Barcelona.

En 10 d' Agost del propi any, Bosch comprá a frá Johan de Casellas prior de Sant Marçal del Montseny, totes les terres que possehía á Argentona, Cabrera, Vilassar y Premiá ab la jurisdicció á elles competent, si bé les hagué de revendre als homes propis de las mateixas, los quals usant del dret de fadiga que 'ls pertocava, reclamaren y obtingueren dita revenda (5).

1367—Al redimirse los pobles subjectes á la jurisdicció de Bosch, y al adelantar alguns homes bons de aquells, les

(1) Liber Patrimonii Regii, vol. IV, fol. 1569

(2) Apendix, document nom. VII.

(3) Apendix, document nom. V y nom. VI.

(4) Lib. Patr. Reg. vol. IV, fol. 1569 y apendix document nom. VII.

(5) Vegis lo capitul IX

quantitats necessaries pera la redenció, fou disposat que tothom, qui en més qui en ménos segons llur posició, contribuís al dit pago. Com n' hi haguessen que refusavan satisfer la quota corresponent, als qui adelantaren la suma total, lo Rey disposa que estos acreedors, pugan usar de tota la jurisdicció que correspongué á Bosch, y al present al Monarca, pera judicar y conexer en les questións y conflictes y crims, suscitats ó comesos, per, ó en dits homes insolvents, permetentloshi erigir forques, per si les haguessen menester, y que d' entre ells elegissen al qui exercís les funcións de Batlle ab complerta independencia dels oficials reals. Aquesta concessió s' otorgá per durant tot lo temps que tardassen en satisfer íntegrament lo que 'ls hi pertocava (1). A conseqüencia d' ella tenim que mentres una part dels habitants d' Argentona, lliures de jurisdicció senyorial, estavan baix la de la corona, altre part dels mateixos quedá sotsmesa á la dels que adelantaren los dotze mil sous, ó millor á la del Batlle per ells nombrat.

1377—Per sentencia real se declara tenir, Guillém d' Argentona, los delmes de Sant Juliá d' Argentona y Sant Andreu d' Orrius, per Pere de Bosch, com á senyor que aquest era del castell de Sant Vicens (2). Pere de Bosch vivía encara en 1385. En Marc d' aquest mateix any, Guillem d' Argentona, vivent també encara, fou cridat pel Rey com hu de los del seu Consell ó Parlament en representació del bráç noble, en la guerra que tenía ab son gendre lo comte d' Ampurias (3).

1394—No sabém durant quan temps exercí la jurisdicció á Argentona la reyna Yolant. Qué durant aquest any la tenía, resulta evident d' un index de pergamins, molts d' ells no pervinguts á nosaltres, y hu dels perduts es lo de que tractém. Diu eix registre: *Escritura hecha en Valencia á 13 de Mayo de 1394 ante Bernardo Metge Essno., que contiene la promesa que la señora Reyna Doña Yolante hizo al señor Rey D. Juan, Primogénito de Aragón, su marido, de que siempre que le pagase 4600 florines de oro, le restituiría las jurisdicciones de los castillos de Cabrera, de Vilassar, de la*

(1) Apendix, document nom. VII.
(2) Lib. Patr. Reg vol. 1569 y apendix document nom. VII.
(3) Sanpere y Miquel. Las damas d' Aragó, pág. 209.

Parra. de Argentona, del castillo de Alanpruñá, del lugar de San Clemente, de la Parra. de S. Cristoval de Coll de Bigues, sitos en la vegueria de Barcelona (1).

1419—A 10 de Janer d' aquest any, pretenent reintegrar á la real corona, lo batlle general Pere Basset, la jurisdicció y certa classe d' imperi que Miquel de Bosch encara possehía, aquest s' hi oposava pretextant que no ho podía fer. Més lo Rey, á 21 de Febrer, autorisa á Basset tire avant en la reintegració, objectant considerava esser suficientment remunerats los serveys en altre temps prestats al Monarca per son antecessor Pere de Bosch y en virtut dels que li foren concedides aquella jurisdicció y atribucións.

Miquel de Bosch porfiant en sa oposició, en 1 de Setembre de 1419, lo rey Anfós evalora en deu mil sous los serveys prestats als seus antecessors per Pere de Bosch, y en virtut dels que, en 1354, obtingué la jurisdicció civil y certa especie d' imperi en les parroquies de Vilassar y Argentona. Negantse á rebre, Miquel, los deu mil sous, depositats, aquestos, en la taula de Barcelona, lo Batlle, per disposició de la reyna María llochtinent general dels Regnes, se incorporá de la jurisdicció espressada, esceptuantne la petita jurisdicció civil, que, en la vicaría de Barcelona y comunament en Catalunya, competía als drets de Castell. En cás d' oposició per part de Bosch, se 'l conminá á pagar la multa de cinch sous. Aquella quantitat pera sa redenció, la pagaren també los vassalls de Vilassar y d' Argentona (2).

Emperó, Bosch, no desistí d' oposarse al cumpliment de dites disposicións y prossegueix questionant. Més per altre sentencia, de 25 d' Octubre de 1419, novament se mana la *incorporatio regie corone et unio civitati Barcinone de castris de Vilassario et de Santo Vincencio, et parrochiis de Vilassar et de Argentona, et iurisdiccione civile et criminali, mero et mixto imperio.*

Passant, la causa, á segona instancia, puix Miquel de Bosch insistía sempre en ses pretensións, en la sentencia donada á 5 de Març de 1428, se torna á declarar, que al senyor

(1) Registre del Armari de Barcelona, sach Jesús, foli 57, nom. 57. (Arx. Ar).
(2) Lib. Patr. Reg vol IV, fol 569.

de Sant Vicens sols li competeix la petita jurisdicció civil annexa als drets de Castell, segons costum de la terra, imposantli la multa de cinch sous en cas d' oposició.

1446-1459—Pere de Bosch, fill y hereu de Miquel, intenta recuperar la jurisdicció qüestionada per son pare sense que li donga lo més petít resultat, á despit de lograr del Batlle general de Catalunya s' obrís nova informació.

1462—1472—Avans d' entrar en aquest período de lluytes catalanes, devém dirigir una petita ullada á la historia. Després de la mort del príncep Cárles de Viana, les injusticies de Joan II y de la reyna Joana, ocasionaren en Catalunya l' esclat de tremenda guerra civil, per la que, durant deu anys, gran part de nostra terra estigué separada de la obediencia de Joan II. Donada la corona catalana, á Enrich IV de Castella, la diplomacia logra que als dos anys reuuncie á ella, essent oferta en 1464, per la Diputació del Principat, á Pere, Condestable de Portugal, net del comte d' Urgell Jaume 'l Desgraciat. Prenent lo comanament de les forces y direcció de la guerra, morí en 1466, sospitantse si enverenat. La lluyta no cedí per ço, y la corona s' entregá á Renat d' Anjou, de la familia real d' Aragó, terminant la guerra en 1472, després de moltes vicissituts y desenganys dels catalans, retornant lo Principat á la obediencia de Joan II, qui disfrutá d' ell en pau pel restant de sa vida.

No permaneix inditerent, Mataró, á aquesta guerra, y dès son principi, aparellantse á la defensa, axeca muralles entorn de la vila Granollers, en 1466, feu grans despeses pera reparar sos murs, aplegar quantitat de pólvora y material de guerra, etc. Lo castell de La Roca, guanyat als enemichs de la causa catalana, després de llarch siti, que durá desde últims del 1462 á Abril de 1463, sempre més s' aguantá feel y en peu de guerra fins al 1472. No es molt lo que sabém d' Argentona, pero aquest poch comprova era adicte á la causa de la terra y no desdigué de la actitut empresa pels pobles vehíns. Son castell de Burriach, abandonat y ruinós en aquest temps, cap servey prestá, puix no cuidaren de repararlo, com implícitament se deduheix no sols del silenci dels documents de aquest período, sino també de la exposició del 1480, al demanar, Argentona y los pobles vehíns, sa incorporació á la Corona Real, puix allí consta que aytal castell, ***herm y enrunat,*** l'

arreglá pera residirhi Pere Joan Ferrer, quí, sabém, l' obtingué després de termenada la guerra.

Les noves pervingudes de fets d' armes de la gent d' Argentona, se referexen als últims anys d' aquesta. Dels primers anys, sols tením noticia de vexacions allí comeses, si be no 'ns diuhen los documents, en qué consistiren aquelles. En 24 de Maig de 1466, lo Batlle, tenint pres y detingut á Berthomeu Cirer per rahó d' alguns pretesos crims, es requerit pel Condestable, que 's trobava á Granollers, á dexarlo en pau, sots pena de doscents florins d' or, en cas contrari (1). A 11 de Juny del propi any, com los jurats y prohoms d' Argentona, Cabrera, Vilassar y Premiá, se quexessen á Pere de que per part del Batlle general de Catalunya los hi fossen comesos certs revenjaments *(euaniamentis)* y perjudicis, y promoguessen querella contra Bernat Ferrer, de la vila de Mataró (de qui no diu lo text quin cárrech tingués), disposa 'l Soberá de Catalunya, que als 6 dies de la entrega de la citació, comparegui Ferrer, per sí ó per procurador, davant sa Real Audiencia, allí hont se trobás dins del Principat, á fi de respondre als cárrechs y apelació interposats, y als demés actes que 's seguirán fins á la sentencia definitiva (2).

De un curiós fet d' armes portat á terme per la gent d' Argentona contra un desembarch de pirates, nos dona compte lo següent document, que trametém íntegre (3):

L infant don Joan, etc. Al amat e feel de la Maiestat del Senyor Rey e nostre, mossen Marti Joan de torrelles Cava-

(1) Comune 3 Petri Comestabilis Portugaliæ, Pars II.—Reg. 14 Intruso fol. 150.

(2) *Petrus, etc. Fideli nostro Bernardo ferrer de Villa Matarone salutem et gratiam. Cum nos velimus cognoscere de causa apellationis ad nos emisse nobisque debite presentate interpositeque pro parte juratorum et proborum hominum parrochiarum de Primiano, de Capraria, de Argentona, et de Vilassario, a certis euaniamentis et preiudicialibus factis per dilectum nostrum baiulum Cathalonie generale adversus et contra dictos juratos et probos homines parrochiarum predictarum causis et rationibus in dicta appellacione et in quadam coram nobis et contra vos oblata*, etc. (Comune 3 Petri Comestabilis Portugaliæ.—Reg. 16 Intruso fol. 12.)

(3) Promiscuum 2 Turbationis Johannis II.—Reg. 62 Intruso, pars II, fol. 99.

ller. Salut e dilecciò. Com haiam entes que en la Costa, prop Badalona, serien arribats e exits en terra cent moros, los quals son stat presos per alguns homens del terme dargentona ó de les circunstancies, e axi stan vuy en dia presos. E nos vullam los dits moros pendre a mans nostres per tal que mils sia vist aquis pertanyen. Per çous donam poder, comettem e manam expressament, que dels dits moros investigueu, e aquells, en nom nostre e per nos, prengau a vostres mans on se vulla sien trobats, els porteu al Castell de la Rocha, e alli los tengau fins altrament sia per nos proveit. Car per nos, vist aquis pertenguen, sera satisfet al dret de qualsevol part mijançant justicia integrament. Manam encara an Luis pou, Capità del Maresme, e al batle de Vilaça, e al sotbatle de Argentona, e a altres qualsevol aquis pertinga e les presents seran presentades, que en la aprehensió del dits moros nous donen empatx, turbacio ó dificultat alguna. Ans aquells vos liuren e liurar façen decontinent, no obstant qualsevol empares. Car per nos sera reservat dret als presoners haverlo en aquells. Dades en la vila de Hostalrich à III dies de Agost en lany de la nativitat de nostre senyor MCCCCLXVII. =Johan.—Dominus primogenitus et Locumtenentis mandavit mihi Roderico Vitali.

Amenaçada, la vila de Apiera, per les tropes de Joan II (26 de Setembre de 1470), hi havia dintre gent d' Argentona defensantla, axí com de les poblacions vehines. Nos ha pervingut la nova per la següent provisió, de la qual trametém lo començament, curiós é interessant: *Infant Don Joan, etc. Als feels de la Maiestat del Senyor Rey e nostres los Batles, Jurats e prohomens de les viles, parroquies e termens de Vilamaior, de Cardedeu, de granolles, de palou jusà e subirà, de Montbuy, de Linas, de plegamans, de Caldes, de barberà de Sant Culgat, de la garriga, de Montmelò, de les franqueses, de santa perpetua, de sant andreu de palomar, de sant genis dorta, de badalona, de Tihana, de Alella, de Tayà, de Vilaçar, de Cabrera, de* Argentona, *de dorrius, de Materò, de premià, e de la Rocha, eaquiscu dells, salut e gracia. Segons informació querelosa davant nostra Serenitat exposada per part dels lochtinent de Capità, Jurats e prohomens de la vila de Apiera, havem entés quascun de vosaltres ó la maior part de vosaltres qui de nostra ordinació e manament per custodia*

e defesa de la dita vila, tenia homens en haveu tramesos en aquella dita vila, etc. (1).

Declinant la guerra a sa fí es quan trobám als habitants d' Argentona aparellantse esforçadament pera resistir als engroxits exércits de Joan II. Fins á 1471 estigueren subgectes á la autoritat del Capitá de Mataró (2). Mes á 10 d' Octubre d' aquest derrer any, transformada en fortalesa la antigua iglesia parroquial, y aparellats sos homens á la defensa, lo llochtinent de Renat d' Anjou, Joan d' Aragó y de Calabria, nombra un Capitá especial pera la vila y novella fortalesa, independentment del Capitá de Mataró, tot lo qual depenja del següent document:

Nos don Joan Darago e de Calabria, etc. Com ara novament á causa de la urgent necessitat de la guerra per los homens habitants en la parroquia e terme de Argentona sia feta adobada e fortificada certa fortalesa en la sglesia de la dita parroquia, la qual sufficientment segons havem entes sia fort per poder se deffendre del poder dels enemichs qui vuy es e en aquella los dits homens se recullen de present ensemps ab alguns bens llurs perque dels dits enemichs, quis diu esser ja entrats en Lobregat depredant e vastant la patria e los feels del dit Sor. Rey, no solament se puguen deffendre, mas encara per llur força e poder a aquells obviar e resistir. E sia cosa sumament necessaria per lo servey de la Regia Maiestat, benefici e repos dels dits homens, e encara de la present Ciutat, provehir de Capitá á la dita fortalesa, qui aquella en nom e per lo Sor. Rey, guart e conserve, e demans e poder dels dits enemichs preserve. E sobre aço humilment per alguns familiars e domestichs del dit Sor. Rey e nostres, e encara per part dels dits homens de argentona siam stats supplicats volguessen la Capitania de la dessus dita fortalesa

(1) Curiæ 2, Loct. Renati de Anjou.—Reg. 46 Intruso, fol. 1.

(2) A 30 d' Agost de 1464, Lluis Pou, fill de Mataró, fou nombrat per lo Condestable En Pere Capitá de Mataró, Sant Iscle de Dosrius, Sant Martí de Teyá, SANT JULIA D' ARGENTONA, Sant Feliu de Cabrera, Sant Genís de Vilassar y Sant Pere de Premiá, per tots los actes de la guerra, ab quantas jurisdiccions, preeminencias, emoluments y drets eran inherents al dit ofici de Capitá. (*)

(*) Exercitum I Petri Comestabilis Portugaliæ.—Reg. 25 Intruso, fol. 113.

acomanar, consentir e atorgar a vos, feel del dit Sor. Rey, Nanthoni Cabanyes de la dita parroquia de Argentona. E nos haventvos per accepte, benignament la dita supplicacio admesa havem. Confiants per ço de la fidelitat, diligencia, industria e probitat, de vos, dit Anthoni Cabanyes, ab tenor de les presents, de nostra certa sciencia, delliberadament e consulta, constituim, cream e ordonam a vos, dessus dit Anthoni Cabanyes, capitá de la fortalesa, parroquia e terme de Argentona, ab tots drets, jurisdictions superioritats, prehe-minencias e prerogatives al dit offici de Capita en actes de guerra, en quansevol manera pertanyents. En axi que durant lo beneplacit del Sor. Rey e nostre daci avant vos dit Anthoni Cabanyes, o qui vos volreu, del qual empero rahonablement se puixa es deia confiar e de culpes e defalliment del qual vos volem siau principalment tengut e obligat e no altre algu, siau Capita de la dita fortalesa de Argentona, parroquia, terme e territoris de aquella, e aquella tengau, regiau, exerciau e administreu be e feelment a honor servey e fidelitat del dit Sor. Rey, guardant, tenint, defensant e conservant aquella, axi fent fer guardes, guaites, fossos e raparos als poblats en aquella, com en tota altra manera necessaria circa la custodia e fortificacio de la dita força, terme e poblats en aquella. E haiau, e reebau, e haver reebre e exigir façau e puschau, tots e quansevols drets, e emoluments al dit offici de Capitania pertanyents e deguts, e que als semblants altres Capitans de guerra han acostumat, deveu e podeu per stil de guerra fer e exercir, exigir, haver e reebre. Cometents a vos e al substituidor o substituidors per vos en e sobre les dites coses deppendents, incidents e emergents de aquelles aquell e semblant poder, auctoritat, ampla facultat, e potestat que altres Capitans han acostumat en actes de guerra exercir. Manant ab lo mateix tenor de les presents, a tots e sengles capitans, gents de guerra, e en special als batle, jurats e o prohomens e altres qualsevulla persones habitants e poblades en la dita parroquia, terme e territori de Argentona, als quals o al qual les presents pervindran e seran presentades: que a vos, dit Anthoni Cabanyes, durant lo dit beneplacit del dit Sor. Rey e nostre, et non nengun altre, hageu, tingueu, reputeu, tracteu per Capita de la dita fortalesa de Argentona, terme e territori de aquella per lo dit Sor. Rey

e a vos de la dita Capitania usar permeteu sens contradictio alguna, e en ço que a Capita e offici de Capitania se pertany, a vos o aqui vos volreu e a tots actes de la guerra, e a vostres manaments e jussions a tota fidelitat de la Reyal Maiestat obeesquen reveresquen e favoresquen eus donen tot Consell, favor, endreça e aiuda que per vos requests seran. Eus responguen e respondre façen de tots los dits drets e emoluments a la dita Capitania deguts e pertanyents segons costum, stil, dret e practica de la guerra e a altres semblants Capitans es acostumat fer. Ne facen lo contrari per quant la gracia del Sor. Rey han cara, e la sua ira, indignacio e pena al reyal e nostre arbitre reservada, no voleu incorrer. En testimoni de les quals coses vos manam fer e spatxar les presents ab lo Reyal segell en lo dors segellades. Dat en Barchenona a deu dies del mes de Octubre en lany de la nativitat de nostre Senyor, MilCCCCLXXI.=Jehan (1).

1474—En les cartes de convocatoria que Joan II, en 11 y 27 de Juliol, dirigeix á sos feudataris pera que acuden á la defensa del Regne, per invasió de tropes franceses, no oblida dirigirne al senyor de Burriach. Més en sa direcció omiteix posar lo nom d' aquest, limitantse á endreçarla al *Dilecto nostro detentori podii et fortalicii Castri de Sent Vicens* (2).

1475—Joan II dona en feu honorat á Pere Joan Ferrer, segons les Constitucións de Catalunya y Usatges de Barcelona, tota la jurisdicció en lo castell de Sant Vicens, prestantli per servitut un parell de capóns anyals. Se disposa en la concessió, que les obres y reparacións del Castell, axí com sa vigilancia y custodia, sigan á cárrech dels homes de les parroquies d' Argentona y Cabrera, los qui s' apleguen al mateix en temps de guerra. Per últim, com Ferrer exposás al Rey que ja possehía la jurísdicció civil y criminal y altres prerogatives, qual documentació se perdé en la passada guerra, lo Monarca li renova la concessió, més sols en lo cás d' haverse tingut en altre temqs, com ell deya, més no del cas contrari (3). Tenim datos per creure que avans no existí tal jurisdicció y que

(1) Exercitum I, Locunt. Renati de Anjou.—Reg. 53 Intruso, fol. 155.

(2) Registre 3415, fol. 14 y 33 (Arx. Ar.)

(3) Lib. Patr. Reg. vol. IV, fol. 1569.

aytals afirmacións serían una estratagema de Ferrer pera adquirirla més fácilment. Nos ho prova un ofici de nombrament de Batlle, del 27 de Mars de 1464, hont consta que lo dit nombrament se feya en conformitat á les disposicións del privilegi Reyal pel que 's regía Argentona en aquesta elecció. Comença així: *Et si omnes ii tres quos probi homines parrochiarum Sancti Juliani de Argentona et sancti Genessii de Vilaçario, vigore quidam privilegii cuiusdam Regii pro eligendo Baiulo, hoc presenti triennio elegerunt nobisque ut quemvis eorum deligeremus presentarunt satis idonei sunt, tamen placint nobis, vos fidelem nostrum Andream gual, unum ex ipsis tribus, in baiulum dictarum parrochiarum sancti Juliani de Argentona et sancti Genesii de Vilasario dotissimum deligere*, etc. (1).

¿Quí era aquest Pere Joan Ferrer, qué després de la guerra civil, apareix com senyor de la Baronía de Burriach? En 1462 fou Gobernador y Capitá General dels Comtats de Rosselló y Cerdanya per Enrich IV de Castella (2). A 25 d' Abril de 1464, en recompensa de sos serveys á la causa catalana, Pere Condestable de Portugal, li doná los bens del rebel Joan ça Bastida, entre los quals era lo terç de la torra de Sant Genís dels Horts (3). En un guiatge que eix Soberá li concedí, en 1465, se manifesta haver patit molt durant lo curs d' aquella guerra (4). A 30 de Mars de 1466, fou nombrat Capitá del exércit preparat pera socorrer á la amenaçada ciutat de Tortosa (5); y de aquest mateix any nos diu Zurita (6), que comandá un estol de naus barcelonines. Y finalment sos nombrosos serveys á la causa catalana los coroná passantse al partit de Joan II, quan la estrella pátria s' eclipsava. Vegis lo que diu aquest document de á derrers del any 1471. *Lo Loctinent*

(1) Varia I Petri Comestabilis Portugaliæ. Oficialum—Reg. 28 Intruso, fol. 29.

(2) Diversorum III Locuntenentid Enrici Regis Castellæ, Joan de Beamunt—Reg. 6 Intruso fol. 14 y 16.

(3) Varia II Petri Comestabilis Portugaliæ: Gratiarum—Reg. 29 Intruso, fól. 6.

(4) Diversorum III Petri Comestabilis Portugaliæ—Reg. 19 Intruso, fol. 55.

(5) Registre 26 Intruso, fol. 49.

(6) Anales de Aragón—lib. 18, cap. VI.

general, etc.—Amats e feels del Senyor Rey. Cove que axi com vosaltres ab molta affectio e virtut sareu en lo temps del repos, que deu mijençant speram, units e ajustats en les consolacions e benefficis, axi siau companyons e participants en les passions, les quals encara que de present se mostren dubtoses e enujoses, speram en deu omnipotent, qui es vera justicia, e apres en la venguda del Senyor Rey e del Senyor Primogenit, ab gran potencia, instaurades les coses e tots dans finiren,e usaren la vera consolacio de aço us diem, per quant mossen Joan çarriera, Bertran darmendaris, Pere Joan farrer, e altres de aquella provincia de Ampurda, cegats de llur propia malicia e avorrints llur honor, han deffallit de la ffidelitat del Senyor Rey volent tornar a menjar aquell boci que altre volta havien vomitat, e per llur propi motiu e letres, se son fets inobedients e rebelles del Senyor Rey e enemichs dels feels a sa Maiestat en aquesta patria, poch recordantse dels benefficis, honor e stats reebuts. Per que reduints vos a memoria vostra ignata ffidelitat e virtut, vos exortam al perseverar, car en breus dies, Deu mijençant, veureu, ab effecta, la virtut dels perseverants haver loch, e la pena en los mals seguir son actor. Signifficant vos que en persona, venint lo cas, no us ffallirem,attenent tostemps a la vigil custodia de aquexa universitat, e cogitar quantes son les arts e stucies dels enemichs, les quals no han loch sino en aquells qui les volen escoltar. Ni doneu fe en llurs fames, car encara que lo Rey don Joan entre en aquestes parts, nos som ab tanta gent en aquesta Ciutat, qui ab nos sta ferma e unida. que no pora res a conseguir de son optat sino lo que a ell voluntariament se volia donar, ans speram, si en aquestes parts se acosta, haura poca voluntat de aturarhi. Dat en Barchinona a XIII de Octubre Any MCCCCLXXI.—Jehan † R. Vitalis.—Als amat e feels del senyor Rey los Capità, Batle, Jurats e Consell de la vila de Granollers.(Sub simili forma kalendario signatura et mandato fuerunt expedite alie littere sequentibus universitatibus directe, videlicet: A sent ffaliu de guixols, Palamós, Torroella de montgri, Castelló dampuries, Paralada, Figueres, Roses, Cadaqués, Llansa, Manresa, Vich, Moya, Sentpedor, Caldes, Mathero (4).

(4) Curiæ IV, Loct. Renati de Anjou.—Reg. 48 Intruso fól. 127.

La justificació que Pere Joan Ferrer, donzell y militar, feu de son deseximent á Renat de Anjou, la trobám especificada en lo document següent, hont se donan altres arguments y consideracions diplomátiques que 'l fá, á més, interessant pera coneixer la época aquesta de nostra historia. *Don Joan darago e de Calabria, en los regnes e terres de Aragó, Cicilia, etc. del Serenissim Senyor Rey, avi e Senyor nostre, Loctinent general. Per quant á XIII del present havem rehebudes unes letres de vos, Pere Joan Ferrer, donzell, domiciliat en la ciutat de Barcelona, del tenor seguent: Al molt Illustre Senyor, lo Senyor don Joan darago, Loctinent general, Senyor molt Illustre. Per quant es degut als cavallers e gentils homens dar raho de llurs actes, maiorment de aquells en que la honra los obliga, per ço he desliberat scriure a vostra Senyoria per mostrar, en aquella, la causa quem porta en desneturar me de la maiestat del Senyor Rey avi vostre, hi posat sia cert esser molt pales e manifest lo quant jo tinch raho de tal servici apartarme encara; per que en sdevenidor algun nom pogues dar carrech, dire lo que ental cars es degut se manifesta; nos ignora, Senyor de molta virtut, la guerra posada en Cathalunya, esser venguda per defencio de les llibertats de aquesta patria, hi que passions de alguns particulars nos haien portats en la destruccio que aquesta terra vuy se trobe, per hont sa saguit mutacions de Sanyories, morts de persones e dans innumerables, e entre los altres es estat lo derrer e molt gran lo perdre del Senyor princep pare vostre, car mort ell se es mostrat clarament esser molta la fi de sa empresa, car ni diligencia de letres, ni particulars persones, ja mes han bastat en poder fer venir, apres mort sua, la maiestat del Senyor Rey avi vostre, ans m' es estat mostrat, per persona digna de fe, que lo Rey de frança vol per assi aquesta terra; de que vehent jo la gran destrucció que sera venir aytal subiugació, he delliberat ans desneturarme del Senyor Rey avi vostre, que dar loch ne consentir en metre a servitut la mia patria, maiorment vist los actes fets contra mossen Johan çarriera e Bertran darmendaris, ab qui Jo son ab stret parentiu, amistat, e liga, los quals son stats, entre molts altres que no car recitar, que per lo semblant ami se sguarden, aquests dos qui derrament se son exequtats: lo un, que vos, senyor, sou ven-*

gut ma armada convocant la terra contra mossen Joan çarriera, Bertran darmendariz, per causa del Comte de Pallars, qui la vila de Blanes tenint en subiugació mossen Johan çarriera, havia en libertat mesa, lo que ses mostrat que si la potencia vos hagués consentit poder nos fer dan, aquell nos fora stat fet atot cumpliment. La altre, que stant en manig ab vostra Senyoria, havent tremes nosaltres, per en Palou, Capità de Banyoles, essent vengut aquell á nostra riquesta per tractar dels fets nostres, lo Comte de Campobaix ha combatut la casa o forsa sua darenys, presa e barricada, e mort un oncle de LXX anys aqui dehien mossen Palou; e per ço, vehent aquests actes de tanta ingratitut de Ffrança, e desdeny, ensemps ab les altres coses demunt dites, he delliberat en tot cars desneturarme del Senyor Rey avi vostre. E per quant sa senyoria es absent, e vos, Senyor, sou açi com a loctinent seu, ab la present me desnetur de qualsevol obligació, de faeltat o altre, si alguna ni havia, en que tengut fos. Retent vos qualsevol Capitanies, donacions, bens, e carrechs, que tengues per la maiestat sua. Volent desta hora avant, en le sguard de sa senyoria esser hagut per persona stranya e en res no subdita. Certifficant à vostre Senyoria com he desliberat tornar á la obediencia del Senyor Rey don Johan, de qui per nostres guerres apart era, e esser amich e inimich, de que sa maiestat haura per amichs e inimichs. E per que en açо male fe non pogues esser imputada, ho intim a vostre Senyoria, com a loctinent del dit Senyor, ab la present letra signada de ma mia, per mitga de gim pere, trompeta. Dada en la vila de Blanes a XI de octubre any Mil CCCCLXXI. De vostra Senyoria servidor Pere Joan ferrer; havem delliberat scriureus la present jatsia del fet degudament e justa sens altre letra poguessem procehir contra vos, bens, personas e armes vostres. Mes per inseguir la clemencia de la maiestat del senyor Rey, vos notifficam, com per leys del principat de Cathalunya, ne menys en pratica, ses mes fins aci que algun natural Cathela se puxe desnaturar de son Rey e Senyor. E per ço es trobat lo nom de innata fidelitat al dit Cathala. E com per dites leys, o en altra manera per us, se admetes desnaturament, lo que fins açi no es stat admes, aquell nos pot fer sens causes veres o degudes, les qualls en vostre letra no son contengudes, e de aquelles

segons ley de spanya, son tengut requerir lo dit Senyor Rey en secret, e hon no fos feta la justicia, ó lo degut per lo dit senyor Rey per tres veus afrontada per Cort, devien sperar si fora dita causa o causes, com fossen justes e veres, lo que no es, ason degut stament tornades, e precehints dits requeriments, ereu e sou tengut restituhir de fet, tot lo que teniu e possehiu en lo Principat de Cathalunya e Senyoria del dit Senyor Rey, en la forma e manera que era en temps de la concessió o adquisició, e exir fora son Principat e senyoria, despulat, ans que desneturar vos poguesseu; e aquesta es la forma servada per los qui han volgut servar forma de desneturar, e per ley ordonada, ne desneturat podien, ne poden offendre ne inimicar la maiestat del Senyor Rey, sens altre offensio. E per ço vos diem ab la present, e manam, vos vullau trastornar a la fidelitat per vos ala maiestat del Senyor Rey prestada, e tant per vostre públich dir en lo Castell Reyall en la present Ciutat, que les coses, per vos, e mossen Johan çarriera, e Bertran darmendariz, fetes eren, se fahien per servey del dit Senyor Rey, vullau aquella servar e tenir. En altre manera vos notifficam que sera procehit contra vos bens, honra, fama, posteritat e armes vostras, segons que lo procurador fischal de la Cort Reyal, ab sa supplicacio devant nos donada, nos supplica e requer; de la qual supplicacio la tenor es sols aquestes paraules. Illustris Locuntenentis. Vulgi opinione famaque orrida et publica a Septem vel octo mensibus citra et ultra etc. inseratur est super in aliis litteris. Si donchs vos, personalment, no comparieu devant nos per donar raho ales coses que per lo dit procurador fischal son preteses contra vos, en la qual vos admetem e en vostres plenes deffenses vos oyrem, si dins sis jorns, apres que les presents vos seran presentades, devant nos allegareu sobre la present, de les quals starem arelacio del portador de aquelles, qui en la Cancellaria del dit Senyor fer aquella verdadera jurat ha. Dada en Barchelona á quinze del mes de Octubre, any de la nativitat de nostre Senyor, Mil CCCC Setante hun.—Vilana Vicarius.—Jean (1).

1480.—Ferrán II lo Católich, qui, com es sapigut no per-

(1) Exercitum I Locuntenentis Renati de Anjou.—Reg. 53 Intruso, fól. 133.

día ocasió de debilitar al feudalisme aumentant les regalíes de la corona, al rebre una diputació de comissionats de les parroquies de Mataró, Argentona, Cabrera, Vilassar y Premiá, composta de Guillém Pere Eroles de Vilassar, Guillem Pere Ballot d' Argentona, Jaume Lull de Llavaneres, y los Síndichs de Mataró, solicitant la concessió d' un privilegi semblant al que Anfós IV atorgá á Mataró en 1419, aculli llurs pretensións accedint á lo per ells demanat. En conseqüencia dits pobles se incorporaren á la Corona y s' agregaren á la ciutat de Barcelona, de la que en avant se 'ls considerá com carrer y part integrant, ab jurament del Rey de no separar may, ni 'l mer y mitx imperi, ni las jurisdiccións civil y criminal, declarant nulas y sense força qualsevols enagenacións, infeudacións, concessións, transferencies, permutes y empenyos contraris al dit privilegi (1). A més s' establí:

Que 'ls batlles fossen nombrats pel Rey cada trieni, elegintlos d' una terna presentada pels jurats y consells del terme, exercint dita autoritat en la forma y manera que es exercida pel Batlle de Barcelona y percibint, en concepte de salari, deu lliures anyals. Sols podrán esser nombrats Batlles los naturals, propietaris y habitants del terme.

Que Argentona puga crear impostos y contribucións territorials, imposar delmes ó redelmes, vintenes y altres tributs que crega realisables, sense llicencia ó provisió Real. Així com establirlos per durant lo temps que estime covenient, amortisarlos y restituirlos una y moltes vegades, vendrels ó arrendarlos. Emperó cada tres anys ne deurá rendir comptes al Batlle General de Catalunya.

Que les persones detingudes ó processades no pugan esser tretes de la vila, exceptuant que ho fossen de regalía.

Traduhirém íntegrament lo párrafo més important pera nosaltres, puix que toca de prop á Argentona y son Castell (2).

«Item com en Pere Joan Ferrer mentres retingué la vila

(1) Pellicer. Iluro—estudi X, pág. 426.

Havent insertat íntegra en Pellicer, la traducció castellana d' aquest document, trametrém sols un extracte de quant en ell interessa á la historia d' Argentona.

(2) Es traducció de la versió castellana donada per en Pellicer.

de Mataró y parroquies d' Argentona, Cabrera, Vilassar y Premiá, hagués fet obres, segons se diu, y reparacións, en un Castell herm anomenat Burriach, en lo qual actualment hi té sa habitació, qual castell de Burriach, se diu esser, ó haver sigut d' en Pere Bosch; y com se valga que en Pere Joan Ferrer hage assegurat concedírseli en propietat pel Sereníssim senyor Rey vostre pare d' inmortal memoria, y pel Batlle general de Catalunya y llochtinent ó regent del dit ofici, certs termes de les parroquies de Cabrera y Vilassar que ha fet assenyalar y encloure en dit Castell, y en los que obtingué tota la jurisdicció civil y criminal, mer y mixt imperi, constituint una Baronía en regla, la que no pot esserli donada, ni quedar per ell dits termes y jurisdicció, en perjudici de les parroquies que confinan y terminan ab lo Castell, retornades ja á vostre Reyal patrimoni íntegrament y sense cap disminució; que per axó los homes de dites parroquies han pagat ab gust les quantitats que s' especifican, á part de que en dits termes s' han embargat terres á dit Pere Joan Ferrer, que deuen esser íntegrament retornades á sos propietaris, puix ab reyal sentencia se sentenciá y declará en temps passat, que dit Castell no tenía més terme que 'l que li assenyalavan ses propies parets; per tant, suplican á la Vostra Altea, que siga de son grat revocar y tenir per revocats y anulats, com ab la present revoca y anula, de certa ciencia y deliberadament, tot establiment, concessió y mercés fetes á En Pere Joan Ferrer y als seus, referents als termes assenyalats á dit Castell, á la Baronía, y á la jurisdicció civil y criminal pel Sereníssim senyor Rey vostre pare, ó per Vos, ó pels Oficials de Vostra Magestat ó d' aquell; quals establiments, limitació y assignació de termes, Baroníes y concessións de jurisdicció civil y criminal y altres qualsevulga provisións, sigan tinguts ó tingudes per tant suficientment expressats, com si aqui estiguessen indicats paraula per paraula; restituint y retornant les coses al punt en que 's trobavan en dits termes y parroquies, y les jurisdiccións, y lo demés relacionat ab dites parroquies y sos particulars, avans de les conmocions y guerra de Catalunya: manant, en conseqüencia, Vostra Senyoría, que En Pere Joan Ferrer tinga de renunciar y faça renuncia, dels dits establiments, gracies y concessións; qual renuncia conste per auténtich document en ofici del Batlle general, á fi d' eterni-

sar sa memoria; provehint y declarant, per major previsió, que En Pere Joan Ferrer no pot tenir dits termes, ni en ells exercirhi cap jurisdicció; ni menys rebre la quantitat de diner per la que foren empenyades dita vila y parroquies, fins que hage renunciat als dits establimenta, concessións y mercés, de la manera que está previngut; declarant á més, puix que 'ls homes de dita vila y parroquies han depositat en lo Banch de Barcelona dos mil florins d' or á servey de Vostra Altea (com dessús s' adverteix) pera que 's destinen á lo que determine vostra Reyal voluntat, y hagen assegurat la carta de cens de mil florins d' or (segons també s' expressa) á Pere Joan Ferrer; ja sense més retart, dites vila y parroquies y les jurisdiccións, vagen al domini y possessió de Vostra Reyal Magestat; y 's cumplesca y tinga efecte y execució, tot lo contingut en los presents capítuls; no impedint, avans tenintles per expressament revocades y de certa ciencia, totas y quiscuna de les provisións, ab qualsevulla expressió de paraules, per fortes y derogatories que fossen, les que sigan aqui tingudes per insertades, no disposantse en cap manera lo contrari —Plau al senyor Rey.»

Ferrán II, al accedir á tot lo solicitat pels pobles quan atorgá est privilegi, los hi exigeix entreguen mil florins d' or á Pere Joan Ferrer. També disposa,que sols paguen una part dels drets de sagell, entregant los habitants de dits termes, mil sous jaquesos á aquest objecte. La incorporació á la Corona Reyal, ço es aquest privilegi, está datat á Toledo, lo 30 de Juliol de 1480.

La historia del castell de Burriach podém dir que fineix ab lo segle xv, acabant sa importancia senyorial, quan comença la Edat Moderna, per virtut del privilegi de Ferrán II. Recobrades les rendes d' Argentona, ço es, delmes, censos y altres drets reals, per la familia Bosch, y restant novament deshabitat y herm lo Castell, al abandono sobrevingué son enrunament; sols la capella, sots l' advocació de Sant Vicens, se mantingué ferma entre les runes y 'ns ha pervingut fins al primer terç del segle xix. Més al present, fins aquesta desaparescuda, devém esperar que dins mitj segle,també les primparades parets que avuy s' enlayran esquerdades com ossamenta del home que passá, haurán vingut á terra, y no més pilots de runa restarán en lo cim de la histórica montanya. Per ço

es convenient se inventarien en totes parts los pochs restes, per sort, existents encara, avans de llur total desaparició.

Podríam continuar alguns datos histórichs d' Argentona, en les vicisituts polítiques de la Epoca Moderna. Més ho dexarém pera altre ocasió, partint de la base general de concretar nostre estudi á la Edat Mitjana, encara que en algun punt especial lo allarguém fins avuy dia.

V

LA TORRA DE COGOLL

No sabém s' hage escrit res á propósit de la torra de Cogoll, que puga servirnos de base al estudi que empreném en lo present capítul. Son nom, *Cucull* ó *Cogoll*, de significat fins al present desconegut, lo recomanám als aficionats á estudis toponomástichs, puix segurament hi trobarán en ell quelcom curiós y nou. D' entre estes dues denominacions ab que ve citada, adoptám la de *Cogoll*, per créurela més catalana y usarse en les últimes escriptures que 'ns en parlan. A Argentona tením, á més, un puig dit en altre temps de la *Cugulera*, en lloch ben distant del de la torra de Cogoll, ja que aquell puig era dalt la serra damunt can *Cabanyes* y can *Martí de la Pujada*, en la partió dels dos castells de Burriach y de Dosrius (1). A Llavaneres, un document del any 1172 nos parla del lloch també anomenat *Cugull* (2).

(1) Apéndix, document nom. V.

(2) Document nom. 185 d'Anfós I (Arx. Ar.). hont diu: *Hoc est translatum fideliter factum a quodam instrumento, per alfavetum diviso, sic se havente. Sit notum cunctis, quod ego, guillelmus de castro vetulo, et uxor mea blaschida, damus tibi berengario lul, et uxori tue ienzane et vestre proieniei atque posteritati, ad meliorandum et bene laborandum, ipsum campum meum de campo maiori, et illum campum de palomeres, et campum meum de* IPSO CUGULLO, *et campum meum de aianrrico, et campum meum de ipsis falgeriis, et campum de podium Calvello cum omnibus eorum terminis et afrontacionibus, et cum introitibus et exitibus eorum, sicut melius habemus in chomitatu barchinone infra terminum castri mei de Materone, in parroechiis sancti andree de lavanneres et sancti vincencii.* Entre las firmas del document hi ha la de *Boneti de Loreda*.

En altres termes de fora la Maresma, sabém de diferents indrets anomenats axi mateix. En la *Valle Ollofredi* existía en 1032 l' *alodium de Cogola* (1). Lo castell de Cugull en lo comtat de Barcelona, estava enclós dins lo terme del de Montclar (2). En lo plá de Barcelona hi teníam una petita regió, cap á Sant Martí ó Sant Andreu, nomenada en lo segle XI del Cucull antich (3). Y pervinguts ab lo mateix nom fins nostres días, subsisteix la quadra de Cugoll en lo partit judicial de Montblanch, lo lloch de Cugolls á Sant Feliu de Pallarols, partit judicial d' Olot, y algún altre similar en las illas Balears.

Certament no es pas molt lo que podém comunicar sobre la torra de Cogoll del terme del castell de Sant Vicens; emperó n' hi ha prou pera fer constar sa indubitable existencia y lo lloch aproximat de son establiment.

Apareix escrita per primera vegada, en una concessió de terres feta per Sant Olaguer y los canonges de Barcelona, á 21 d' Octubre de 1128, qual document comença ab les següents paraules (4):

In dei nomine, ego Ollegarius, dei gratia tarrachonensis archiepiscopus et omnes conventus chanonichorum barchinonensis sedis. Damus vobis ambobus fratribus Raimundo mironis, n roderico, et fratri tuo arnallo, alodium nostre chanonice, separatim positum, quod habemus in parroechias sancte marie civitatis fracte, et sancti martini, et sancti andree de lavandariis, id sunt terras scilicet et vineas et olivarias... Terminatur hec, ab oriente, in rivo qui discurrit iuxta aquas calidas dextarag. Ab occasu, in TURRE DE CUGULLO *et sic eundo in collo de pendix, usque in cacumine montis de cirera A circio, in iamdicto monte, et in terminio castri duorum rivum, et sic eundo in monte alto.* Aquestos límits se re-

(1) Cartoral S. C. fol. 323, nom. 965.

(2) Document nom. 716 d' Anfós I (Arx. Ar.)

(3) Diu lo doc. nom. 94 de Ramón Borrell I del any 1009: *In territorio barchinonense in terminio de ipso cucullo antico;* y lo de nom 389 del propi Soberá: *in termino ipsius cuculi, ad orientalem partem praedicte Barchinone urbis.* (Arx. Ar.)

(4) Eix fragment, copia textual del original existent en lo arxiu de la Catedral de Barcelona, fou publicat pel Rnt. P. Fidel Fita en lo *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. III, pág. 82, de hont lo copia Pellicer en Iluro, estudi X, nom I, pág. 383.

ferexen á una área de terreno abarcant les tres parroquies de Santa María, Sant Martí y Sant Andreu, y per consegüent los de sa part occidental s' escauen esser los matexos de las Civitas Fracta, ab Argentona collindants. Y allí, diu, existirhi la torra de Cogoll, no massa distant de la platja, quan la línea divisoria que comença al mar y fineix dalt de la serra, abans d' arribar á la vertent de Cerdanyola coneguda per *Pendix*, trobava la esmentada torra.

Sapigut aixó, la imaginació de tothom qui coneix aquells voltants de Mataró se fixará en los restos d' antiquíssima y rodona torra, assentats en lo puig damunt la carretera d' Argentona, per sota dels que hi salta lo sobrant de les aygues de Dosrius, y conegut vulgarment pel *molí de vent*. També nosaltres nos hi havém fixat ab carinyo, ja que dit lloch no pot cumplir millor las condicións exigides. Contribueix á donar alguna autoritat á esta creença, la torra que apareix dalt d' un turonet, en un grabat de Mataró en lo segle XVII, reproduhit per en Pellicer (1), la qual vehem ocupant lo lloch de que parlém. Peró, ab greu recança, devém confessar nos faltan proves concluents é indubitables.

Lo segon document testificant la existencia d' una torra en los límits d' Argentona y Mataró, y en lo mateix indret hont se trobava la de Cogoll, sembla marcar sa situació un tant avall y més prop del mar. Es aquell, la divisió dels termes dels castells de Sant Vicens y de Mataró del any 1362 (2), hont se parla d' una torra, sens anomenarla, la que, si bé ve en la mateixa línea de separació dels termes, estava situada entre lo camí públich de Barcelona, y lo mar, prop del camp d' en Guillem Matheu.

En la venda que en 1352 feren los marmesors de Berenguer de Sant Vicens (3) á Pere de Bosch, dels castells de Vilassar y de Burriach ab ses dependencies, hi trobem enclosa la *turri vocata Cogoll que est prope dictum locum de Argentona*. Aquesta escriptura diu clarament á qual dels dos castells pertanyía la torra ficada en sos límits. Com part integrant del terme de Sant Vicens, nos es precís ocuparnos d'

(1) Iluro.—Nueva Iluro, nom. I, pág 443.
(2) Apendix, document nom. VI.
(3) Apéndix, document nom. IV.

ella en aquest lloch, encara que de la manera vaga ab que ho fem. Tal vegada algun dia nous documents aclaresquen lo que, malgrat nostres esforsos, resta en la fosquedat.

¿Sería, en son orígen, una de les torres romanes de que parlám en lo capítul I, situada damunt la vía ó carretera romana al seu embocar en la ciutat de Iluro?

VI

PERSONES ILUSTRES PORTANT LO NOM D' ARGENTONA EN LA EDAT MITJANA

Lo infatigable escorcollador de nobles llinatges, Pere Costa (1), diu esser gran la noblesa y antiguitat d' una familia Argentona, qual escut era: lleó coronat, rampant d' or, ab la llengua enfora, de gules, en camp llís sinople, y tenint una série de triánguls d' or que 'l envoltan. A més cita á un Pere d' Argentona, qui en 1177 servia en les guerres d' Anfós I contra lo Comte de Tolosa (2); y que d' aquest nom n' existiren cavallers domiciliats á Lleyda, habitant molt temps lo castell de Gardeny. Finalment quedá extingida ab un fill capellá, qui disposá de sos bens en fundacións fetes á la iglesia de Lleyda, segons diu constar en l' arxiu de sa Catedral.

1204.—Pere d' Argentona acompanyá en son viatge á Roma, al rey Pere II lo Católich (3).

1229.—Al empendre, Jaume I lo Conqueridor, la conquesta de Mallorca, «lo primer que saltá en terra fou Bernat de Riudemeya (4), que després s' anomená d' Argentona, al

(1) Nobiliario catalán.—M. S. del segle XVIII.

(2) Diu se llegía en lo llibre II gran dels Feus, foli 326.

(3) Pere Tomic.—Conquestas de Cathalunya.—Cap XXXVIII.

(4) La antiquíssima masía de *Riu-de-meya*, solar payral d' aquest guerrer, ha estat fins al present hu dels llochs més delitosos del terme d' Argentona, per la frondositat de ses boscuries, relativa abundancia de caça y gays torrents hont rumorejan los saltants d' aygua, y esta s' embassa en ells, reflexant la verdor de ses exhuberants vores.

qui, per los serveys d' aquesta guerra, premiá lo monarca donantli 'l lloch de Santa Ponça.» En tant se quedaren á Mallorca sos successors, que un Bernat de Ríudemeya, en 1285, fou nombrat síndich de les valls de Banyalbatar Sopena y Bulunyina de dita Illa (1).

1295.—A Pere d' Argentona, ó per altre nom Burdo d' Argentona, Jaume II li encomaná la custodia del castell de la Curia de la ciutat de Barcelona (2)

1309.—Bernat d' Argentona partí en la expedició contra 'ls moros de Granada, formant part del exércit del Rey d' Aragó. Diu l' original hont ho trobám: *Bernardus d' Argentona sit iturus nobiscum in presenti Armata nostra, quam contra Regem Granate facere disposuimus domino annuente* (3). (3 nonas Juny 1309).

1333.—Simon d' Argentona firma ab molts nobles cavallers catalans, un document d' aquest any (4).

1390.—Joan I encarrega la defensa dels llochs de la Veguería de Manresa, Bages y Moyá, á Guillém d' Argentona (5).

1460.—Després que la Cort Principal de Catalunya, reunida á Lleyda, participá no obtenir la llibertat del príncep de Viana, los de Barcelona convocaren á les persones més notables, entre elles Joan d' Argentona, formant part de les del bráç ó estament militar. Durant la guerra de Joan II, la Diputació catalana, á 14 de Juny de 1463, li encomaná la guarda del castell de Cervelló, que aleshores també anomenavan de Sant Vicens, per causa de la Baronía d' aquest nom, en lo Llobregat (6). De la existencia d' una casa y donzells d' Argentona á la qual aquest Joan pertanyé, ne tením perfecte coneixement, entre altres documents, per un ofici ó provisió del Condestable de Portugal, ab data de 30 de Maig de 1466, y endreçada á la Curia del Bisbe de Barcelona, pera que s'

(1) Document nom. 82 d' Anfós II (Arx. Ar.)

(2) Gratiarum II Jacobus II. Reg. 194. fol 144

(3) Commune 36 Jacobi II, Reg. 144. fol. 70.

(4) Cartoral S. C fol. 196, nom. 609.

(5) Feliu de la Peña.—Anales de Cataluña.—vol. II, llib. 13, cap. 20, pág. 324.

(6) Registre 6 Intruso, fól. 104.

inhibís del coneixement d' una causa seguida ab motiu de qüestións hagudas entre Mossen Matheu d' Eroles, rector de Sant Juliá d' Argentona, y lo donzell Joan, puix son conexement era atentatori á la jurisdicció de la regalía En dit ofici se fá constar l' antiguitat dels drets de la casa d' Argentona, ab estes paraules:... *sed dumtaxat super quibusdam assertis novalibus possessionibus seu receptione illarum que ab antiquissimo tempore citra ipsius Joannis dargentona antecessores receperunt; ipseque recepit, recipereque consuevit, et usus est eodem jure, que profecto in hoc nostro Cathalonie principatu prophane sunt: hocque felicis recordationis Regis Aragonum proavi et antecessores nostri, sibi vendicarunt ipsoque utimur ture* (1). Que aquesta casa y donzells d' Argentona, no era la dels senyors de Sant Vicens ó Burriach, ne havém la prova complerta per quant en los segles XIV, XV y XVI fou sempre lo castell de la casa Bosch. Joan d' Argentona tingué la jurisdicció de la parroquia vehina de Sant Feliu de Cabrera, fins al 1460. Més aquella jurisdicció, bastant restreta, no comprenía lo mer imperi (2), ni tampoch la jurisdicció criminal.

(1) Commune 3 Petri Comestabilis Portugaliæ, Pág. II Reg. 14 Intruso, fól. 161.

(2) En la solicitut elevada á 1 de Febrer de 1460, al rey Joan II pels homes de la parroquia de Sant Feliu de Cabrera, á fí de incorporarse á la Reyal corona, se veu com aquella jurisdicció estava separada de la dels senyors de Sant Vicens y també la manera com vingué á mans dels donzells d' Argentona Dirigintse al Soberá li diuen: *vos senyor havets ja lo mer imperi e alta jurisdictio; desigants e afectants, axi com á feels vassalls vostres, que tota altra jurisdictió civil, e encara criminal, baixa e no alta, la qual era detenguda e possehida per lo hereu e successor de la dona na isabel, quondam muller, de mossen arnau fontanals cavaller, senyora de la casa de cabrera, e la qual jurisdictio es, e esta huy, en ma den Joan dargentona, donzell, al qual es stada venuda per mossen Miquel bramona prevere, ara senyor de la dita casa de cabrera, per preu de docentes cinquanta lliures barcheloneses, vinga, sia, e stiga aplicada en ma e poder de vostra senyoría Reyal, e que sia unida e aplicada al mer imperi e alta jurisdictio, la qual vostra senyoría, segons dit es, ha ja en la dita parroquia* etc. (Diversorum 11, Joannis II, Reg. 3371, fol. 24).

VII

PARROQUIA DE SANT JULIÁ

NOVAS REFERENTS AL TEMPLE PARROQUIAL

Abans de ressenyar la parroquia de Sant Juliá, començarém per ocuparnos de la seva iglesia actual. Construcció de la derrera época gótica, s' hi nota tota la influencia del nou estil. Consta de tres naus, una gran central, y dues petites laterals, afectant la forma de creu llatina, pera lo que aquestes començan á un terç de la entrada, y paran al arribar al presbiteri. Al ángul Nort de sa fatxada, s' axeca son quadrat y fexuch campanar, rematant en marlets en escala, constant de 118 palms d' altura, per 12 d' ample en quadro (1). En l' ángul extrém oriental de la Iglesia, damunt la sagristía, s' alça altre més petita torra, consemblant al campanar é igualment enmarletada, coneguda per *lo Comunidor*, desde hont, en dies de forta tempestat, surt, lo sacerdot, á conjurar lo temps.

Aquesta iglesia, edificada en lo propi lloch hont estigueren las precedents, data de principis del segle XVI. En l' any 1515 se contractá sa reedificació, pel preu de deu mil lliures barceloneses, essent constructors de la matexa, Miquel Canut, mestre de casas de Gerona, y lo picapedrer francés Pierris Absolut. Y com á la vila li mancás diner pera pagar esta obra, fou creat un censal de dues centes lliures aplicador á dit ob-

(1) Botlletí de la Associació d' Excursions Catalana.—1883.

jecte (1), Tardá en acabarse vint y quatre anys, segons consta de la inscripció, pintada en lletres gótiques damunt sa porta principal, que conmemora la sua consagració ab estas paraules: *Diumenge, lo dia del Angel Custodi, á XII de Octubre de 1539, la present Iglesia é Campanar foren consagrades.* Havent caigut, en temps passat, lo troç de pedra ó arrebossat hont era pintada la cifra 9 de la data, al adobarho y repintarla, fou posat un 5 equivocadament. Axí passaren anys y anys, fins que, en 1871, á Mossen Francisco Crusellas, rector d' Argentona, li vingué de nou que un temps s' escaygués, la diada del Angel de la Guarda, á 12 de Octubre. Volgué entrar en averiguacions, y aquestes lo conduhiren á saber, que aytal diada se celebrava antiguament lo diumenge després de la octava de Sant Miquel, qual diumenge, en 1535, la lletra dominical demostrá esdevenir lo 10 d' Octubre, y no lo 12, com se llegía en la inscripció. Pera aclarir lo dubte mancántloshi documents, no hi hagué altre medi que buscar la auténtica del acta de consagració dessota l' ara del altar major. Ella los feu veure la equivocació de posar un 5 en lloch del 9 al repintar la data, y á esta circunstancia casual s' es degut pugám avuy donar íntegra aquella acta, que al present prossegueix en son primitiu lloch (2).

† *De Signo Ste. Crucis, anno Millessimo quingentessimo tricessimo nono, die dominicha duodecima mensis octobris: Ego Magister Joannes Miralles Sachrista et Canonicus Ecclesie Urgellensis, Dei et apostolice Sedis gracia Archiepiscopus thesalonicensis, consecravi Ecclesiam et altare hoc, In honorem Sancti Juliani et reliquias Sancte Crucis domini nostri Jhesucristi In eo Inclusi Singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die aniversario Consecrationis huiusmodi ipsam visitantibus Cuadraginta dies de vera indulgencia in forma ecclesie consueta concedens.*

Quaranta quatre anys després de consagrat lo temple, ço es, en 1583, se tractá de construir la sacristía y comunidor. Com lo plech de condicions se conserva copiat en lo llibre d' actes del paborde d' Argentona Mossen Jaume Riera, podém

(1) Document del Arx. Municipal d' Argentona.

(2) *Diario de Barcelona* del 30 de Desembre de 1871. Article titulat *Fecha corregida.*

donar alguns més datos, que ignorám de la iglesia. Que 's construhí després de termenar lo temple, y extra los planos del mateix, es evidentíssim per quant se diu: *Item, que lo dit mestre hage de desfer un speró de la Sglesia, lo que restaria dins de la Sacristia, y la pedra picada quen traura, la puga posá en la mateixa obra que fará y que sia obligat, dit mestre, en tornar areparar lo que desfara de la Sglesia, a despeses sues.* Assenyalant, la contracta, tots los detalls de la edificació en projecte, dona aquestos principals: *Item, se ha de fer dins la Sacristia un Croher de pedra de Mont Johic, ab los capitells y famalets de pedra demont Johic, y clau de pedra demont Johic, y en dita clau hage de fer un bulto de St. Juliá, y en los quatre capitells hage de posar los bultos dels quatre evangelistas.* Com cambían los temps! Mentres vehem, aleshores, als prohóms argentonins, que pera haver inmellorable pedra la envían á cercar al Montjuich, avuy dia, trovém als regidors de Barcelona, ab sas miras posadas en les pedreres d' Argentona, per créurelas de millors condicións que las de sa ciutat (1). Retornant á la obra del comunidor y sacristía, esmentarém com s' encarregá d' ella mestre Joan Salvador, de Mataró, á 25 de Septembre de 1583, pel preu de cent quarante cinch lliures. Se termená á principis de 1589 (2)

Lo derrer cos d' edifici obrat, es la capella del Santíssim Sagrament, construhida en 1673, segons se dedueix d' un decret del visitador Dr. Maura (3).

Dues obres notabilíssimes, que cridan justament la atenció, se conservan en la iglesia de Sant Juliá. La primera y principal es lo riquíssim retaule gótich de son altar major, pintura del segle XVI de inapreciable valor pera la indumen-

(1) La comissió de Foment del Ajuntament de Barcelona, en sessió del 19 de Juny de 1891, acordá, empedrar la meytat del carrer de Ferrán IV d' Aragó, VII de Castella, ab pedra d' Argentona per vía d' ensatg.

(2) Historia del templo parroquial d' Argentona, escrita con arreglo á documentos de varios archivos—per Mossen Francisco Crusellas rector d' Argentona que fou, del any 1862 al 1873. Se guarda, esta obra, manuscrita, en poder del autor, actual Párroco de Santa María de Sans, al qual regraciam per sa exquisita amabilitat en posarla á nostra disposició.

(3) Arxiu parroquial d' Argentona.

taria. Ocupa lo segon lloch, la trona, d' un pur y bonich renaxement, treball de talla del segle XVII digne de figurar en les més riques iglesies. Aquesta trona ofereix la anomalía de no correspondre, sa part inferior, á la riquesa y bon gust de la restant escultura. En una de les visites episcopals está esplicada la causa d' aytal anomalía. Diu la del 1615: *Item per quant sia feta quexa, que per gasto de la trona van fer nova, an fet pagar a la confraria del Roser vuytanta lliures. y no satisfets, no dubten, los qui tenen lo carrech de fer aquella, de intentar en que axi de dita administratió del roser, com de altres administrations de dita iglesia, sels done més quantitats per acabar de pagar lo gasto, exessiu y superfluo, de dita trona; per so, mana dit señor visitador, en pena de excomunicatió, al Rnt. paborde y vicaris y administradors de ditas confrarias y lluminaries que avuy son y per temps serán, que no consenten ni sufren se gaste ningun diner desta hora en avant, tant de la administratio de nostra señora, com de altres cualsevol administrations, sino sera per effecte y obi de las matexas administrations de quiscuna de aquellas respectivament, e manant sots dita pena, als que tenen carrech de fer dita trona, que de qui aldevant no molesten mes á ditas administrations, sino que acaben de pagar aquella dels bens de la universitat, o de allá hont pugan.* Per prohibició del Visitador y no tenint d' hont treure diners pera tant valiosa obra, tingueren d' acabarla ab mes modestia y economía.

La familia Lledó, alias Ruaix, d' Argentona, serva la tradició, d' esser, hu de sos passats, mestre fuster de la Canonja de Barcelona, quí, no sols fabricá la obra susdita, sino que també la balustrada del presbiteri, de gust semblant y també de fusta de talla, que, en 1829, cambiá per la actual de ferro lo Rector de St. Juliá d' Argentona. Diu Mossen Crusellas, de qui ho apreném, que ignora la forsa d' aytal tradició; empero que li confirmá un vellet de cap clar, nomenat Nicolau, al qui, en los derrers anys de sa vida, las autoritats y vehins de la dita vila consultavan en sos dubtes.

També contava, aquest temple parroquial, ab important existencia d' objectes de plata pera usos litúrgichs, segons se veurá per las seguents novas.

En 1725 entraren lladres en la iglesia y rectoría, portant-

sen d' aquella, segons nota coetania que 's conserva original en son arxiu, *Una bacina gran de plata, al mitg de la qual esta gravada una Ntra. Sra. ab una cistelleta al costat.—Unas canadellas y servilleta de plata.=Una calderilla de plata grandeta y gravada.—Las cadenillas del incenser.*

En 1757, mort lo vicari perpetuo Mossen Lluis Sala, se prengué inventari de les joyes de plata que aleshores possehía la Parroquia, ço es: «Cuatre calcers de plata, hu d' ells daurat —Un viril daurat, ab dues mostrançes, la una daurada.—Quatre candeleros de plata,dos grans y dos petits.—Una veracreu ab son peu, de plata daurada.—Una safata de plata, ab un asperger id.—Dues creus de plata daurades,una gran y altre petita.—Dos bordons de plata daurada rematant en forma de pinya.—Una palmatoria y assenyalador, tot de plata.—Uns incensers ab sa barquilla y agafador tot de plata.—Dues vinagreres ab servey, de plata.—Una llauradora, de St. Isidro, de plata.—Una corona de plata per la Mare de Deu del Roser.—Quatre peus de plata, dos grans y dos petits.» Tot ha desaparescut en menys d' un segle, essent dues les époques durant las que se consumá lo despullament de les dites joyes. La primera en 1808, durant la guerra de la Independencia. Invahida Catalunya pels francesos, s' imposaren als pobles crescudes contribucións ó subsidis. Lo partit de Mataró imposá á Argentona les quantitats següents:

«Cent quarteres de blat.—Cent lliures carniceres de carn fresca.—Mil doscentes lliures carniceres de carn salada ó pera salar.—Dues centes cargues de ví.—Deu cargues de vinagre. —Sis centes lliures d' arrós, ó mil dues centes lliures de llegums.—Y dues cargues d' aiguardent.» Esta contribució la tenía de fer efectiva l' Arcalde, dins lo terme de tres dias. Com lo poble, per virtut de les crítiques circunstancies de la época no podía fer lo sacrifici ab la perentorietat que se li exigía, se convingué en entregar part de la plata de la iglesia que representás lo valor de aquella contribució. Lo rebut, que obra original en l' arxiu parroquial d' Argentona, diu així: *Como encargado de la colección de la contribución impuesta á esta Ciudad y Pueblos de su Corregimiento, tengo recibido de la Justicia y Ayuntamiento de Argentona, una Partida de Plata obrada, de peso, segun dicen, trescientas cuarenta onzas, á cuenta del reparto se les a hetxo como corresponde, por la*

contribución entendida, cuya cantidad entregaré al instante á su apoderado. Mataró 8 Julio de 1808.—Salvador Arnó.

Quan lo poble, pagá en metálich la quantitat per la qual havía sigut donada la plata en fiansa, aquesta no fou retornada. Resultant inútils totas las reclamacións, acabada la guerra, á 6 d' Abril de 1814, la questió se portá als tribunals, donant com á resultat lo plet, que las tres centes quaranta unses de plata, d' Arnó, passáren á mans del regidor de Mataró Joan Baró de Solá, y ab ella s' atengueren á necessitats d' aquella ciutat.

Désaparescut gran part del tresor de Sant Juliá, no tardá en quedarse del tot vuyt. A 17 de Març de 1823, l' Arcalde de Argentona rebé l' ofici següent: *Para dar cumplimiento á cierta Real orden y á la que, en su virtud, nos ha comunicado el Gefe Superior de esta Provincia con oficio de 5 del actual, hemos dado comisión al Teniente de la Milicia de Málaga, D Francisco Gutierrez, para que pase á este pueblo á incorporarse de los efectos de valor y alhajas de su iglesia y hermitas y capillas, y papeles importantes que existen en esta población, para sustraerlos de la codicia de un ejército invasor, en el modo que prescribe dicho oficio, para lo cual lleva las instrucciones reservadas: asi que esperamos que al momento de su arribo, le prestará V. todo auxilio que le pida, facilitándole un escribano, y en su defecto el fiel de fechos, para que levante auto de lo que se incorpore, etc. Mataró... etc.—El Alcalde, Félix Diviu.* Davant d' aquest ofici, no tingué reparo Mossen Pau Sanmartí en entregar los únichs joyells que 's conservaban en sa iglesia, ço es, una creu de plata dorada de gran tamanyo, un asperger, dues paus, dues vinagreres, lo peu de la custodia y dos candeleros, de plata. Y fá molt bé constar Mossen Crusellas, que de tants objectes de valor del temps passat, sols restá part de la veracreu, ço es, poch mes de res.

En lo primer terç de aquest segle xix, ço es á 27 de Desembre de 1829, se tancá al culto diví la iglesia parroquial, fins al 22 de Maig de 1830, en que sigué novament benehida y reconciliada. Serví de parroquia durant estos mesos, la capella de Sant Sebastiá, trasladanthi en ella lo Santíssim Sagrament. La causa d' aixó, fou, que barallantse, en lo presbiteri, dos minyons d' uns setse anys d' edat, un d' ells, d' un colp

d' esclop, nafrá lo cap del altre brollantne sanch de la ferida, y en conseqüencia, restá violat lo temple del Senyor, conforme prescriuen les disposicións canóniques.

PARROQUIA DE SANT JULIÁ D' ARGENTONA.

La parroquia de Sant Juliá estigué, y está encara, enclosa, entre las de Sant Feliu de Cabrera, Santa Creu de Cabrils, Sant Sadurní de La Roca, Santa Ignés de Malanyanechs, Sant Esteve del Coll, Sant Iscle de Dosrius, Sant Esteve de Canyamárs y Santa María de Mataró.

Res havem pogut averiguar sobre son orígen. Se limita á dir lo *Speculum Officiliatus*, que aquest no 's troba, creyent siga una de les mes antigues (*non reperitur initium, creditur tamen esse ex antiquioribus*) y que fins 1158 no 'n parlan d' ella les escriptures anomenantla com á parroquial (*Jamque esse parroquialem et sub titulo Sti. Juliani, anno 1158 seu anno 21 Ludovici Junioris, patet ex quodam instrumento donationis cujusdam petiole terræ Confratriæ de Carotitulo in Comitatu Barcinonæ*).

Lo propi llibre 'ns dona la nova d' adquirir, esta parroquia, la Seu de Barcelona ab aplicació á la Prepositura del mes de Setembre, á la que ajuntá lo papa Alexandre VI per butlla de 3 de las nonas de Juliol de 1503 (1). Més se calla la data en que la Seu fiu aytal adquisició, ni diu la manera com la obtingué. La carencia de datos anteriors al segle XVI nos priva de poder dir res d' aquesta parroquia en los segles Medievals.

Fins al primer terç del segle XIX sufraganea de Sant Juliá sigué la iglesia de Sant Andreu d' Orrius. A 20 de Maig de 1579, á conseqüencia de queixes y desavinenses hagudes entre los parroquians d' aquesta sufragánea y lo paborde d' Argentona, firmaren una concordia y capitulacións ab interven-

(1) En lo llibre *Privilegia summorum pontificum legatorum ac aliorum episcoporum ecclesiæ barcinonensis concessa*, fól. 94 (Arxiu de la Catedral) llegirem aquesta butlla, mes no trovanthi res remarcable creguerem de poch interés traslladarla.

ció del Bisbe de Barcelona, Mossen Ramon Trias paborde de la pabordía del mes de Setembre de la Seu de Barcelona y rector de la parroquia d' Argentona d' una part, y los síndichs, obrers, clavari y prohoms de Sant Andreu d' Orrius de part altre. D' una traducció catalana d' esta concordia, guardada en lo arxiu d' Argentona, trameterém les cláusules á nostre concepte més essencials pera coneixer lo modo y forma ab que fou feta (1). *Que attento que en lo terme y suffraganea de Orrius vuy dia hi ha devuyt ó vint cases de Parroquians y aquellas estan ben pobladas de molta gent, y per dits parroquians es estat feta y construida una Esglesia en dit terme, de pochs anys ensá... y dits Parroquians tinguen falta de Ministre, sacerdot ó Vicari... E jatsia que dit Rnt. Rector fins avuy hage tengut compte en la cura y servitut de dita Esglessia suffraganea dita de Orrius si y en tal manera que los Capellans y Vicaris que serveixen dita Esglesia de Argentona, també serveixen y fan la servitut en la dita Esglesia de Orrius; emperó com sia cert que la dita Esglesia diste y estigue apartada de la Esglesia de Argentona, ahont resideixen y continuament estan dits Capellans, una legua ó cerca della, y lo camí desde Argentona á Orrius sia molt fragós de montanyes, Boschs y una Riera, que van per ella passats de dos mil passos, y en Ivern, y temps de pluges, acostuma de passar per dita Riera gran multitut de aygua, y causa que los Capellans de Argentona prenen occasió moltes voltes esser molt tardios y remissos en anar á la dita sufraganea de Orrius, per lo que algunes voltes, per ventura, se serien seguits alguns escandols, y poden seguir altros, y ara mayorment essent, com es, crescut el numero dels Parroquians y de cada dia sia mes creixent y augmentant, y considerant que los fruyts y redditos, que dit Rt. Rector reb y acostuma de rebre de dita Parroquial de Orrius, no son exiguos, ans be son prou sufficients y prou*

(1) *Dotaliarum*, vol. VII, fol. 337, *Instrumentum concordia initæ inter Prepositum mensis Septembris Ecclesie Sti. Juliani de Argentona et Sti. Andree de Orrius eidem annexa ex una, et sindicum clavarium operarios ac Probos homines dicte Ecclesie de Orrius, super deputatione propii Vicarii in dicta Ecclesia et termini de Orrius* (Arxiu de la Curia Eclesiástica de Barcelona).

competents, per les quals coses y altrement, les dites parts, ab tot bon zel, moguts ab vera caritat, han concordat y pactat les coses davall escrites... (1)

Se obligan a donarli las mateixas rendas y censos con tal de que tinga lo Rt. Rector d' Argentona, un Vicari ab residencia à Orrius.

La Pabordía se transformá en Vicaría Perpetua lo 18 de Setembre de 1676. Axí nos dona compte d' aquest cambi, y causas que lo motivaren, Mossen Crusellas «Y com aquestos (los canonjes Pabordes) encarregavan la cura de les ánimes ó direcció de la parroquia, á Vicaris nutuals ó conducticis, que la obtenían per arrendament verificat lo dia de Sant Joan de Juny, d' aqui que lo poble 'ls deya, y ells se firmavan, *Arrendadors.* Lo bisbe d' aquesta Diocessis, Fr. Ildefons de Sotomayor, en sa visita *ad limina Apostolorum,* féu present al Sant Pare los mals efectes que procehían d' exa estranya manera d' administrar la parroquia; y vist lo desagrat ab que la Cort Pontificia rebé esta nova, lo Iltre. Cabildo Catedral de Barcelona, de conformitat ab la constitució del Papa Pio V, *De Vicariis Perpetuis*, elevá esta *Prepositura* á la categoría de *Vicaria Perpétua.*»

La Vicaría Perpetua, fou regentada y administrada per un prevere ó vicari perpétuo, nombrat pels dits Canonjes, ab obligació de mantenirhi un vicari contínuo y un escolá. Durá uns dos segles esta nova forma de regentar á la iglesia, fins que, á conseqüencia del Concordat celebrat á 16 de Mars de 1851 entre Pio IX y lo Gobern Espanyol, y de quedar vacant la parroquia, en 1862, per mort del últim obtentor, Mossen Francisco Crusellas inaugura la actual era dels Rectors, després de guanyar esta plassa per oposicións, lo 14 de Maig de 1865.

En lo segle XVIII los delmes del pá y del vi que prestavan los parroquians d' Argentona, se partían entre los Canonges de Barcelona y lo Comte de Solterra, en la proporció, que fetes 9 parts, 5 tocavan al Capitol y 4 al Comte (2). La colecta

(1) Les obligacións que se citan en lo document no ofereixen cap interés.

(2) Arxiu de la Catedral. Estat de comptes de la colecta del 1798.

tenía lloch y quedava depositada en la casa dita Ça Riera, situada en la plaça del mateix nom.

En 1778 entrá en plet esta parroquia ab la de Santa María de Mataró, plet que no estava resolt encara en 1798. Terminá ab una concordia d' abdúes parts. La causa d' ell fou, que ab lo decurs dels anys s' observava alguna confusió per rahó dels antichs mollóns ó fites divisories dels delmes d' Argentona y Mataró, ocasionant conflictes y altercats diaris. Pera termenar ab estos, acordaren que dos périts reconeguessen les divisories, y ab plens poders arreglessen los mollóns, posantnhi de nous hont fos menester, y assenyalassen á quiscuna parroquia lo territori qne en justicia li pertangués. Los perits devían subjectarse als límits expressats en la sentencia arbitral de 1362 al esser amollonats los castells de Burriach y de Mataró (1). Més al arribar al puig *Pardal*, l' expert nombrat per Mataró pretenía se seguissen unes modernes fites, y 'l d' Argentona, apoyat en lo text de la sentencia arbitral, sostenía que passava per diferent lloch, ço es, pel cim d' unes vehines montanyes. Peró com en la sentencie de 1362 s' hi expressás que l' amollonament se feya sols pera separar los termes dels castells, sens perjudici dels delmes, censos y altres drets que los del hu d' ells deguessen percibir y cobrar dins lo territori del altre, la subsegüent divergencia á que aixó donava lloch, originá lo plet. Altre nota del arxiu de la Catedral diu haver ocasionat altres qüestións los dits delmes, puig refereix que en virtut de sentencia dictada per la Real Audiencia, á 3 de Janer de 1530, Capitul, Párroco y familia Ça Riera, foren amparats en la possessió dels delmes d' Argentona y condemnat á les costes Tomás Soteras, arrendatari de la torra *Descrós*.

A derrers del segle XVIII, alguns parroquians se negavan á pagar lo delme corresponent, ja sia perque deyan satisferlo al beneficiat de Sant Vicens, ja perque altres de les vehines poblacions de Cabrera, Cabrils, Santa Agnés, etc. que tenían terres á Argentona, pretextavan pagarlo á llurs respectives parroquies hont habitavan; ja perque los qui possehían terres en la montanya dita d' en *Cabanyes* y sos voltants, lloch objecte del plet referit, s' escusavan ab motiu d' aquest.

(1) Apendix, document nom. VI.

CAPELLA DE SANT VICENS DE BURRIACH

Totes quantes capelles existiren en temps antich dintre la parroquia d' Argentona, han pervingut, restaurades ó reedificades, fins al nostre segle. A aquest li ha tocat presenciar lo complert enderrocament de dues d' elles, la de Sant Vicens, entre les enrunades parets del secular castell, y la de Sant Jaume de Trayá conforme havem dit al parlar de Sant Martí. En aquest lloch pensám trametre tot quan sabém de les antigues capelles d' Argentona, sens que dediquém lo més petit espay á les existents en diferents cases y propietats particulars del terme parroquial, de moderna fundació, com son les de *can Balançó, can Cabanyes*, Colegi de Monges Franciscanes, *can Gili*, Establiment d' aygua mineral de Prats, *can Peix, can Pins*, y tal vegada alguna altre més, que no recordám.

Desaparescut, en la Edat Moderna, lo castell de Burriach, subsistí sa capella y benefici de Sant Vicens, si be com á sufragánea de la parroquia de Sant Feliu de Cabrera. Esta derrera circunstancia faría no deguessem ocuparnos d' ella, si no fós la capella del castell y sa historia continuadora de la d aquell.

No se sab quan se fundá; empero les noticies mes antigues que d' ella 's tenen, arrencan del segle XII

En 1214, Guillém y Guilleuma de Sant Vicens, donan á Anton, prevere de Sant Vicens, lo delme de ses propietats á Cabrera, Argentona y Vilassar, y alguna possessió que detalla la escriptura (1).

Heribert Barallat, traventles del arxiu de casa Moya, nos comunica les següents noves sobre 'l benefici de Sant Vicens y abandono de la capella (2): *En lo patronat de la casa Moya s' hi consigna, treyentse la noticia d' un index vell, que á l' any 1141, baix lo regnat del rey de Fransa Lluis VII*

(1) Apendix, document nom. III.

(2) Memorias de la Associació Catalanista d' Excursións Científicas, vol. III, 1879

lo jove, lo senyor Berenguer Godallo de Sant Vicens feu una donació y dotació al benifet de la capella de Sant Vicens fundada en lo castell de Burriach. Segui després donantse dit benifet per la casa de Sant Vicens, senyors del Castell, fins a mitjans del segle XIV; *y en los dos darrers per la casa de Copons y sos successors.*

A 4 de Juliol de 1799, á instancia de la senyora donya Maria Lluisa de Copons y de Castellá, y de D.ª Maria Josepa de Copons y de Sarriera, mare y filla, marquesas de Moya, foren units al expressat benifet de Sant Vicens, altres tres incongruos de patronat de las mateixas senyoras, fundats l' un á la iglesia de Sant Genis de Vilassar baix invocació de Ntra. Sra. dels Angels anomenada LA ANTIGA; *l' altre á la capella del castell del mateix lloch baix invocació de la Sma. Trinitat; y l' altre á la parroquial de Rubi baix invocació de la Verge Maria, formant junts ab lo sobredit de Sant Vicens, un sol titol pera 'l possessor.*

En un llibre manuscrit que vaig fulleiar á la parroquia de Cabrera abans de la ascensió al castell, llegi, referent á aquesta capella, lo que segueix «... pero á causa dels notables escandols é irreverencias que 's cometian en la capella en lo dia del aplech, 22 de Janer, fou suprimida per lo M. Iltre. Sr. Vicari General D. Salvador Andreu, ab decret de 20 de Janer de 1836 y trasladada la sagrada imatge y retaule en la iglesia parroquial, ahon se li tributa son degut culto ab numerosissim concurs de faels de tota esta comarca, portant molts ciris y presentallas á honor del Sant.»

Aixó llegit, me vaig afanyar á parlar d' aquesta supressió del culto dalt de la montanya ab lo senyor rector, qui manifestá que, á son entendre, la causa principal d' aquesta supressió fou la primera guerra civil, que motivá que dit lloch fos constantment ocupat per la forsa armada, servint la capella de quartel.

Avuy dia está tan enrunada com los altres recintes del castell Lo visitant pot encara contemplar lo lloch que ocupava la capella per lo fragment de volta de canó de son sostre, y una pintura mural en la paret del altar, imitant un barroch dosser, de pessim gust y execució. Per estos restos se demostra lo molt petita y baxa de sostre que fou. Actualment

dites parets son les escullides pels excursionistes pera deixarhi escrits llurs noms y data de la ascensió, com á recort de la visita á las runas de Burriach.

CAPELLA DE LA MARE DE DEU DEL VIVER

Enclosa dins la bonica finca de la familia Romeu, está la capella del Viver, sots advocació de la Verge María, en lo plá ó riba occidental de la riera d' Argentona y á uns dotze minuts de la vila. Conserva encara romániques ses parets exteriors. Més si aixó no fós suficient pera provar la seva antigüetat, Saura de Pins, en 1270, la anomena entre sos llegats testamentaris. Refereix dit document (1). *Dimito domino deo et sancto Juliano de Argentona, inter clericum et ecclesiam, III solidos. Item domino meo priori sancti Marcial de monte signo, III solidos. Item sancte Marie de viverio, III denarios. Item sancto Laurentio, III denarios.*

Lo rector d' Argentona, Montserrat de Gumila, á 6 de Maig de 1273, establí, á Berenguer de Fornells, lo mas de Santa Maria del Viver, propietat de la Rectoría, mediant cens d' un parell de gallines, delme del quint de sos fruyts, y ab obligació de tenirhi construhida una casa avans de finir lo terme de dos anys, axí com de residirhi ell ó algun de sos fills, avans de deu anys (2).

Joan Vinyals, prevere, oriundo d' Argentona, en 1626 fundá un benefici en la capella del Viver, concedínt lo dret de patronat als hereus del más Vinyals del vehinat de Clará (3).

L' autor de *Mataró á trozos*, en sa carta XIV, diu, que pochs anys enrera de quan ell escrivía aquelles cartes (y com suposa Balaguer, foren escrites á principis del segle XIX, segurament se referirá á derrers del segle XVIII) l' orador que havía prehicat los sermons de Quaresma á Argentona, acostumava fer l' últim d' ells en lo Viver. També refereix que en

(1) Arxiu de *can Pins* á Argentona.
(2) Arxiu parroquial d' Argentona.
(3) Speculum Officialiatus. (Arx. Cat. Barc.)

totes les festes de precepte s' hi celebrava 'l Sant Sacrifici de la Missa.

Argentona en la diada de la Mare de Deu de Setembre celebra la festa del Viver, ab gran aplech de feels que acuden á visitar á María Santíssima, en sa capella. A mes, en la era de can *Romeu* hi han públiques ballades durant la tarde aquella.

CAPELLA DE SANT MIQUEL DEL CRÓS

Existeix una tradició á Argentona que assenyala á Sant Miquel com la més antigua capella del terme. No hi donám cap fonament ni importancia, puix d' un modo incontestable los documents nos parlan primer de la de Sant Martí, encara que axó per sí sol, no proba res.

L' actual temple de Sant Miquel es moderníssim, acabantse sa obra en 1885. Més com á continuador de sos predecessors, ocupa la mateixa superficie y lloch que 'l derrerament enderrocat, no havent pogut allargarlo pel presbiteri, com pretengueren sos reedificadors los vehíns propietaris de la barriada del Crós, per les excessives exigencies del propietari colindant, segons pública veu. Está situat á nou minuts de la riera d' Argentona, en alterosa plana dalt sa vora occidental, á mitja hora escassa del poble d' Argentona y proper á la línea que separa son actual terme del de Cabrera.

Res sabém de la época en que 's fundá, constant la seva existencia en 20 d' Octubre de 1187. En esta data, Guillém de Mora, rector d' Argentona, de acort ab sos parroquians, dona, á Arnau Rispalls, lo camp, que los argentonins regalaren al Rector, situat entre lo camí de Barcelona y castell de Sant Vicens, nomenat más *d' en Verdaguer*. Rispalls venía obligat á prestar certs canons en diner, delmes y primicias, que serviren com á emoluments pel obtentor del benefici de Sant Miquel del Crós (1).

Aquest benefici fou de colació de la Mesa Episcopal de Barcelona, tenintse noticia d' una colació ocorreguda en 1323. Sería un de tants que recaigueren en eclesiástichs residents á

(1) Crusellas.—Historia del templo parroquial de Argentona.

Barcelona ó en altres llochs. Axís, veyém que en 1495, lo possehía Mossen Gabriel Miró rector de Santa María del Pí, de Barcelona; y en 1656, l' Ilustre senyor Pere Joan Atxer Prevere, canonge de la Seu de Barcelona (1).

També se celebra ab molta pompa y solemnitat, la festa del Sant Arcángel titular, en lo 29 de Setembre, y l' aplech motivat per les funcións religioses y profanes que allí tenen lloch, se veu concorregut per colles de gent provinents de Mataró, Cabrera y Argentona, poblacións, les tres, properes á Sant Miquel.

CAPELLA DE SANT SEBASTIÁ

Dalt d' una margenada, tocant ab les últimes cases del carrer Major d' Argentona, y en la carretera de Granollers, está situada la capella de Sant Sebastiá. Es senzilla sa construcció, que segurament data del segle XVII ençá, y artísticament, res ofereix de particular.

Fundat, son benefici, sots la advocació dels Sants Sebastiá é Ignoscents, per Anton Lentisclá en 1532, lo dret de patronat lo retingué la propia familia Lentisclá del veynat de Clará (2).

En aquest mateix capítul tenim ja ressenyat com serví de parroquia al poble, trasladantshi lo Santíssim Sagrament, desde 'l 27 de Desembre de 1829, fins al 22 de Maig de 1830.

Durant les diferents epidemies hagudes en lo present segle XIX, los residents á Argentona hi han celebrat funcions religioses en acció de gracies á Sant Sebastiá, per haverse vist lliurada d' elles aquesta vila.

CAPELLA DE SANT BERTOMEU DE CABANYES

La capella de Sant Bertomeu de Cabanyes, situada dins de l' actual parroquia d' Orrius y ab vistas al Vallés, formá part del terme de la d' Argentona durant lo temps que aquella restá sufragánea de Sant Juliá, çó es, fins lo segle XIX.

(1) Arxiu de la parroquia de Sant Juliá.
(2) Speculum Officialatus.

Res nos ha pervingut de son orígen, que apar molt antich. A 2 de Febrer de 1412, Pere Argent (a) Reymir, del poble d' Orrius, al vendre, á Bertomeu Cardona, lo más Argent y sos drets, consta com un d' aquestos lo patronat de la capella de Sant Bertomeu de Cabanyes. Havém noticia d' una presentació de provisió feta encara en 1751 pels propietaris del más Argent.

En lo segle XVIII se seguía la tradicional costum d' anarhi, ab professó, lo poble d' Orrius, en la diada del Sant Apostol, costum perduda del tot avuy en dia.

VIII

PRIORAT DE SANT PERE DE CLARÁ

Pujant per la riera d' Argentona, á deu minuts amunt de la vila, conflueix ab aquella un important torrent, conegut en lo terme per riera de *Clará*. Procedent de Sellechs y de las vertents y montanyes vehines que forman la vall hont pintorescament s' assenta lo poblet d' Orrius (Orreos segons los antichs documents) (1), es la sola vía rodada ab que sos vehins comunican ab Argentona y la Marina. Pujant pel areny d' aquest torrent, á la meytat, si fá no fá, de son camí, damunt la riba esquerra y á cosa de mitja montanya, existexen restos parlants d' antich temple, á tir de pedra d' una gran y senzilla construcció, magnífica pagesía que la labor de ses finestres demostra datar del segle XVI. Entre una y altre passa lo mal camí carreter, que, arrencant de la riera de Clará, al peu mateix d' estos edificis, enmena á Orrius. Lo temple abandonat, es tot quant queda de un antich priorat depenjant de Sant Cugat del Vallés y consagrat al apostol Sant Pere. En quant á la pagesía, *can March del Priorat*, fou la construcció que substituhí já la monacal de junt al temple, y hont han viscut, y viuen encara, los propietasis d' aquelles terres, desde 'l segle XVII pertanyents á la familia March, si bé en un principi les tenían ab carácter d' arrendataris.

(1) Lo més antich document, del any 974, nos la anomena ab estas paraulas: *Infra terminio de villa* ORREOS. (Cartoral S. C. fol. 34, nom. 106.)

No 'ns es possible posar en clar si la riera de Clará doná nom al priorat de Sant Pere, ó si aquest, al pendre son cognóm del lloch ó quadra hont se construhí, lo doná més endevant á la riera, pero no podém atinar quin significat tindría aytal paraula. Ab lo mateix nom, *Clará, (clerano)* hi hagueren antiguament á Catalunya: un castell en lo comtat de Manresa; dos llochs ó pobles, l' un en territori de Barcelona, cap á la *Torra blanca*, y l' altre en lo comtat d' Urgell: y finalment un riu en lo mateix comtat d' Urgell

Importants restos subsistexen de Sant Pere de Clará. Los més interessants están en la capella, de bones proporcións y singular arquitectura gótica, al present convertida en corral hont s' hi crían barrejats porchs y gallines. Junt á ella poden observarse molts fonaments de parets, ran de terra, que assenyalan la planta de la primitiva mansió hont habitaren los monjos benedictins, molt abans de que 's construís lo gótich temple y l' ayrós casal.

La derrera iglesia ve formada per un recinte gran y rectangular, quasi be quadrat, qual espayós presbiteri estava separat del testant del temple per dos grahons de pedra y una volta en arch apuntat. Als costats del presbiteri, lo grahó inferior forma dos altars, no simétrichs en extensió. Per terra jauen abandonades les tres amples taules de pedra dels altars. La del major estava sostinguda per fexuch y rodó fust, les altres dues per més petita y proporcionada columna rodona de llis capitell y sense base.

Tot respira senzillesa en eix temple, tant les línees generals de construcció, com sos més insignificants detalls. La porta d' entrada, en arch apuntat conforme á les tradicións góthiques, dona ingrés al interior del temple, mitjançant tres grahóns de pedra que s' obren en lo gruix de son ample mur, per trobarse, lo plá terreno d' aquell, molt més baix que l' exterior. Lo portal mira á Llevant y son altar major al Nort. En la part exterior existeix un ninxo que antany contenía severa caxa sepulcral del segle XIII, sense inscripció mortuoria que trametés lo nom de á qui pertanyía lo enterrament. Demostra la indubitable existencia del cementiri colocat derrera les parets del altar major y davant de la porta, les calaveres y ossos de que está rublert lo terrer.

Entre les pedres escampades per terra, la casualitat ó tal

vegada lo cuidado de la familla March, feu no 's perdés una de quadrada, de reduhides dimensións, contenint la petita inscripció, en llatí bárbaro, y carácters grollerament esculpits que en Pellicer no dupta calificar del segle IX (1). Ocupava dues línees, juntes les seves lletres, y sens cap cuydado ni separació d' unes paraules ab altres. Deya axí:

† BAIO QUI ISTO DO-
MO ADIFICABIT

Lo nom Bayo pertany evidentment als segles IX, X y XI, no trobantse usat posteriorment al derrer. La historia catalana parla d' un cabdill Bayo, qui en 874 s' axecá en armes contra lo domini franch. L' últim Bayo que firma documents d' aquells segles, dels que á nosaltres han pervingut, existí en l' any 1003 y diu lo document que 'ns en parla: *ipsum alaudem qui est in macriniano, qui fuit de petrasio, et de teudisclo iudice, sive de* BAIO (2).

Lo Bayo de la lápidapredita, no era l' arquitecte del edifici, com algú creu, puix no s' acostumava perpetuar en la pedra lo nom dels constructors; fou lo fundador del monastir ó priorat tota vegada que en la primera meytat de la Edat Mitjana, s' usaba del verb llatí *edificare* com sinónim de *fundar*. Un exemple nos suministra l' antiquíssim necrológi de Santa Cecilia de Montserrat (3), quan referintse á son primer abat y fundador, lo prévere Cesari, diu: *VIII idus Augusti: obiit Cesarius qui primo fuit archiepiscopus Terracone, secundo vero abbas, qui istam domum* EDIFICAVIT. La inscripció de Bayo es senzilla lápida sepulcral del fundador, y no pedra despresa del antich edifici, com ho demostra prou eloquentment, la creu ab que vá precedida.

S' ha dit si Clará havía pertangut á la orde del Temple. Més no resulta fundat ni comprobat per cap document dels fins avuy dia coneguts. Pot haver donat lloch á aquesta opinió equivocada, un *castrum de Orreis* y unes possessións á *Orrios*, que efectivament havían estat dels templaris, mes que

(1) Iluro.—estudi X, nom. I, pág. 379.
(2) Cartoral S. C. fól. 5, nom. 5.
(3) Viaje lit. á las igl. de Esp. vol VII pág. 162.

no sabém si pugan fer referencia al poble d' Orrius vehí á Clará, ó á algun altre dels llochs de nom consemblant, si be nos inclinám á axó últim.

Pellicer cita la tradició de que, en época llunyana, los monjos de Sant Pere de Clará, al igual que los de Sant Pol y Sant Cugat, moriren degollats (1).

En lo diploma del papa Urbá II á Sant Cugat del Vallés, del any 1098, ve confirmada á aquest convent la possessió de la iglesia de Sant Pere de Clará ab les seguents paraules (2) *Beate siquidem cucuphatis venerabile monasterium cui disponente domino in abbatem preesse cognosceris nos iuxta venerabilium predecessorum nostrorum exemplar sub apostolice sedis protectione specialiter in perpetuum manere sancimus et tam ipsum quam universa ad ipsum pertinentia tibi tuisque legitimis successoribus possidenda regenda ac disponenda firmamus... Ecclesia sancti petri de clerano* Qual confirmació se repeteix en la butlla del papa Calixto II al propi monastir en l' any 1120 (3).

1145.—En lo testament fet per Vidiá de Sant Vicens abans de visitar lo sepulcre de Sant Jaume de Galicia, (4) s' hi llegeix: ***Et concedo sancto petro de clera omnem meum alodium quod habeo et teneo in parrochia sancti iuliani de argentona, qui emerat de petro fulconis de Corbera.***

1314.—Res ha pervingut d' aquest Priorat durant lo segle XIII. En 1314 n' era prior Frá Pere de Cellariis (Cellars ó Cellers), segons consta d' un document del arxiu d' Argentona qual copia tramet íntegra Pellicer (5). Per ell se sab que no estava subjecte al cenobí benedictí de Sant Cugat, sino al monastir cluniacense de Sant Pere de Casserres, qual temple existeix encara en l' actual terme de Roda, damunt lo Ter. Lo monastir de Casserres no era estrany en tenir possessións

(1) Iluro.—Estudi X, nom. I, pág. 380.
(2) Cartoral S· B fol. 7, nom. 7.
(3) Cartoral S C. fol. 135, nom. 440.
(4) Vegis lo capítul IV.
(5) Iluro.—estudi X. nom. 1, pág. 380. En aquest lloch, parlant dels priors de Clará Frá Geralt de Fayno y Frá Pere Mulner, per error d' imprempta se posa, en la obra de Pellicer, los anys de 1319 y 1425, en lloch de 1359 y 1435, segons havém comprobat cuydadosament ab los originals del arxiu parroquial d' Argentona.

pels voltants d' Argentona, puix tenim dit possehía lo domini directe del castell de Dosrius.

1359.—Del document abans citat, y d' altre consemblant del any 1359, se ve en conexement que los priors de Clará, tenían jurisdicció propia en ses pertenencies d' Orrius y Argentona. Comença aquesta escriptura del arxiu de Sant Juliá: *Ego frater Raimundus de Podio Pardinarum Prior Prioratus monasterii Sancti Petri Castri sasarrensis vicensis diocesis ordinis culuniacensis, Procurator generalis venerabilis fratris Geraldi defayno priorii monasterii Sancti Petri de clarano, diocesis barchinonensis, inmediate subjecti dicto monasterio Castri sasarrensis, gratis et ex certa scientia, nomine procuratorio quo supra, absolvo diffinio et remitto et liberam et francham facio, te francischam filiam Guillermi bassa quondam, et Guillerme uxoris ejus viventis, de Parrochia Sancti Andree de Orrius, hominum propriorum solidorum et affocatorum dicti monasterii de clarano...* etc. Es una liberació de servitut ó enfranquiment feta pel preu de 30 sous barcelonesos.

En lo cens general que de sos regnes feu Pere III de Catalunya y IV d' Aragó en 1359, s' hi llegeix (1): *Castell de Sant Vicens d' Argentona ab V fochs d' Orrius del prior de Clará, 81 fochs.* Per consequencia en aquesta data, lo priorat possehía á Argentona cinch masies, ab lo senyoriu en sos habitants.

1413.—L' autor del Speculum Officialatus afirma esser servit, en 1413, per preveres regulars que hi celebravan missa diaria, ab llicencia, pera que, d' acort ab lo Rector d' Argentona, poguessen servir la iglesia de Sant Andreu d' Orrius, y que 'ls diumenges y festivitats anyals pugan celebrar dues misses, una á Clará y altre á Orrius

1435.—Un document d' Argentona indica era servit per frares, si bé no parla que depenjás del monastir de Casserras: *Noverint universi quod Ego frater Petrus Mulnerii Prior monasterii Sancti Petri de Clarano fundati intra parrochiam Sancti Andree de Orrius diocesis Barchinonensis. Gratis et ex certa scientia per me et omnes successores Priores quos-*

(1) Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, vol. XII, pág 15.

cumque in eodem monasterio, absolvo diffinio atque relaxo liberos et franchos facio vos Salvatorem bassa... etc. Es altre liberació de servitut concedida pel prior Frá Pere Tulner.

1465.—Frá Miquel Solá monjo de Montserrat, usant del títol de Prior de Sant Pere de Clará, fou despossehit y expulsat del Priorat per l' ex-prior del monastir de Sant Pere de Casserres, Frá Vicens de Castellbell. Aquest ex-prior de Casserres, del orde de Sant Benet, havía estat anteriorment oydor de comptes de la Generalitat; ademés era guerrer, prenent part activa en la lluyta entre Pere IV de Catalunya y Joan II, á favor del primer. A 9 d'Agost de 1464 li fou conferit lo dificultós carrech de Capitá de les viles de Sant Joan de les Abadesses y de Ripoll, aleshores molt combatudes per les tropes del capdill dels remences, lo donzell Francesch de Verntallat (1). Morí en Juny de 1469 (2). Quexantse, Frá Miquel Solá, de la despossessió al Condestable de Portugal, aquest, en 17 de Desembre de 1465, mana al Batlle de Barcelona, fos reposat en la possessió del Priorat y lo mantingués y defensés contra qualsevol acte de força que se li fes; y si Frá Lluis Balús, qui de fet aleshores lo retenía, oposava rahóns dilatories al cumpliment d' aquella disposició, no li dexás passar mes de sis dies ab elles (3).

1466.—Consequencia de lo abans dit fou que Frá Lluis Balús, intitulantse ja prior de Clará, comparegué davant Pere IV de Catalunya, mostrantli los titols en que fundava ses pretensións. Després d' escoltar novamenr á Miquel Solá, lo Monarca decidí inhibirse de la causa y tramétrela á conexement de la Curia Eclesiástica. Y mentres tant, com Fra Miquel Solá amparantse ab la disposició del 1465, turbás y privás de sa possessió al Prior Balús, Pere mana al Batlle y Sotsbatlle de Catalunya, no permeti se perturbe á Frá Lluis en la possessió del Priorat, ni en la de sos fruyts, rendes y drets (4). Sens dupte lo Monarca catalá obraría diplomáticament al inhibirse, al objecte de no indisposarse ni ab Frá Vi-

(1) Exercitum I Petri Comestabilis Portugaliæ.—Reg. 25 Intruso fol. 97.

(2) Reg. 41 Intruso fol. 133.

(3) Apendix document nom. VIII.

(4) Apendix document nom. IX.

cens de Castellbell, ferm defensor de la sua causa, ni ab los Monjos de Montserrat que durant tota la guerra també li prestaren son valiós auxili.

1518-1526.—Un rector de Vilassar, Joan Llátzer, en 1518 usá del títol de prior de Clará (1), suposant que ab aquell disfrutava de les rendes anexes. Nombrat canonge de la Catedral de Tarragona, prosseguí tenint lo priorat y ses rendes, com ho comprova lo document del 1526 del que 'n copiám esta petita cita:.... *confessus fuit et recognovit Rdo. domino Joanni Lazaro canonico Ecclesie Tarracone Priorique Monasterii Sti. Petri de Clarano diocesis Barchinonensis, se tenere et possidere per dictum priorem et sub dominio et alodio ejusdem totum suum mansum vocatum Amat*, quin mas estava á Santa Ignés de Malanyanes (2).

1558.—Al present any es un Rector de La Roca, Mossen Gaspar de Furno, á qui 's trova en possessió del Priorat (3).

1567.—Diu lo Speculum Officialatus, que Guillém de Cassador bisbe de Barcelona, posant en vigor les disposicions del concili Tridentí, incorpora lo Priorat al Seminari d' Estudians pobres de sa Diócessis. Apoyantse en altre cita del propi Speculum, Mossen Vergés y Mirassó (4) parla en estos matexos anys, d' una incorporació del priorat de Clará, al Colegi d' Estudiants pobres de Lleyda depenjant de la comunitat benedictina.

Segle xvii.—Altre cambi experimentá lo Priorat y ses rendes, puix que passa á la taula capitular dels Canonges de Solsona. Ab fonament creu l' autor de *Speculum* se faría lo traspás á les derreríes del segle precedent, ço es, en l' any 1595 en que s' erigí aquell Bisbat. Arrendávantlo pel preu de 100 lliures anyals, essent los primers arrendataris la familia March de Orrius, los qui seguiren sempre ab ell fins es-

(1) Arxiu parroquial de Vilassar de Dalt, manual d' escriptures dels segles xiv y xv. Degut á la amabilitat de Mossen Más y Domenech prevere á qui rengraciém coralment.

(2) Arxiu parroquial d' Argentona.

(3) Arxiu parroquial de La Roca é igualment degut á la complasencia de Mossen Mas.

(4) Sant Llorens del Munt: son passat, son present y venider. —Cap. XI.

devenirne propietaris (1). Sols eran arrendades les terres y vinyes de la rodalía de Clará, mes no los censos, los que en 1648 administrava lo Rector d' Argentona, en qual arxiu parroquial se conserva una llibreta ab l' estat de las pensións en aquell any recaudades. Porta per títol: *Quadern dels censos reb lo molt Iltre. Capitol de Canonges de Solsona per lo Priorat de Sant Pere de Clará de la Parroquia de Argentona Bisbat de Barcelona.* Per ella dirém que los propietaris aleshores prestant cens al Priorat eran:

De Argentona: Amatller, Ballot, Bonet, Bramona, Buquet, Cabanyas, Camp, Cirés y Janer, Company (a) Llentisclar, Cruanyes, Fornells, Grau, Lladó, Llantisclar, Llobera (a) Gener, Mateu, March de Vall, Moner, Moyo, Novell, Paller y Moner, Polls y Comalada, Portal, Prats, Raymir, Roqueta, Torner, Vinyals.

De Orrius: Alassuet, Altafulla, Juliá, March, Olinas, Prats.

A mes ne percibian: 21 á Vilassar, 12 á Cabrera, 8 á Tay¹, 7 á Mataró y á La Roca, 5 á Premiá, 4 á Vilanova, 2 á Santa Ignés de Malanyanes y á Tarrassa, y hu á Alella, Arenys, Barcelona, Bell-lloch, Cardedeu, Granollers, Olsinellas, Palau y Tiana.

1713.—A conseqüencia d' una gran deshonestetat en aquest any sacrílegament comesa en lo sagrat recinte del temple de Sant Pere de Clará (2), fou retirada la benedicció de la iglesia y per sempre mes abandonada del culto diví. Son decahiment ha acabat en nostre segle vejentla transformada en pestilent corral.

Abans del seu abandono, lo poble d' Orrius hi concurría en tradicional professó y aplech en la diada de Sant Pere.

1771.—Lo derrer dato históricll que tenim de Clará confirma quedar encara dels Canonges de Solsona: *Sia notori: Com Jo, Francisco Frexinals, Ferrer de la Parroquia de Sant Julia de Argentona, Bisbat de Barcelona, com á Procurador Substituit del Ilustre Doctor y canonje Joseph Cap-*

(1) 1626.—*Jacobum march del priorat vicinus sancti andree de orrius dicti termini de argentona* (Arxiu parroquial d' Argentona)

(2) ... *quia dicitur ecclesia fuit polluta, ampliùs in ea non fuit missa celebrata* (Speculum Officialatus.)

devila y Cardona Pre., sindich y Procurador del Molt Illustre Congrés de Canonjes de la Santa Iglesia de la Ciutat de Solsona, com consta... etc. Al qual congrés (per authoritat apostólica) está unit lo Priorat de St. Pere de Clará. . (1).

Després d' aquesta data cessa la historia del Priorat, pera començar la que bé 'n podem dir del escampament de sos restos y despulles, y començ de sa total desaparició. Canibell refereix (2) que dues velles imatges de fusta, de María Santíssima y de Jesús en la creu, quan en l' any 1877, feu una visita á Clará, poch feya havian estat cremades per sos propietaris, á fi de evitar ocasió á irreverencies. Dos góthichs sepulcres de pedra, sense inscripcións, que Canibell y Pellicer descriuen al parlar de Clará, (los que nosaltres anys enrera havíam vist també servint de testos á flors) han estat comprats, junt ab la lápida mortuoria de Bayo, pel preu de trenta pessetas. Já los lleóns que serviren de sócols als sepulcres, se 'ls dugué, segons Canibell, un subjecte de Barcelona. Sols restan avuy dia les taules de pedra, los fusts y capitells que les sosteníen, y un quadro en tela, de mitjá mérit artístich y bastant deteriorat, representant á Sant Pere y suposantse era l' última imatge del Sant Apóstol que s' adorá en lo altar major de Clará.

(1) Arxiu parroquial d' Argentona.

(2) Memorias de la Associació Catalanista d' Excursións Científicas, vol. I, pág. 158.

IX

BATLLÍA Y POSSESSIÓNS DE SANT MARÇAL DEL MONTSENY

Entre les diverses terres citades en 1066 en l' acta de consagració del monastir de Sant Marçal del Montseny, com essent de sa pertinencia hi constan les possessións d' Argentona ab estes paraules (1): *Deinde omne alodium apud maritima in loco vocato Argentona (vel Argenema) ubi cognominatur Civitas fracta vel Alerona, videlicet, terras et vineas, in planis et montuosis. cum omnibus suis pertinenciis, que Otto Vivas et eius uxor noscuntur Sancto Marciali tribuisse, prescripta excomunicatione .. in dote.*

Pera regular la administració d' estes possessións y regir á llurs terratinents, vassalls de Sant Marçal, aquest monastir nombrava un batlle especial ab residencia á Argentona, qui venia á esser com un administrador general y usava de certa jurisdicció, coneguda ab lo nom de *Batllia del Sach*. La circunstancia de recaure, lo nombrament de batlle, en la familia Pins, junt ab la d' havernos facilitat galantment l' actual successor d' aquella antigua familia argentonina, nostre bon amich Francisco Matheu y Mora, tots los documents que forman son curiós arxiu particular, nos permet referir algunes noves d' esta Batllía, jurisdicció y possessións, que d' altre modo no 'ns haurían pervingut

(1) Villanueva. Viatje lit. á las igl. de Esp.—vol. IV. document XXXIV.

Algunes terres de Sant Marçal, en lo segle xiv, estavan en los llochs ó partións coneguts per *Ferregenals* (Freginals, al peu de Parpers), la *Famada*, *Pins*, la *Estrada*, *Luertet*, lo más *Janer* y alguna altre.

Dels dos nombraments de batlles vistos per nosaltres, lo més antich es del 11 d' Agost de 1288, atorgat á Bernat de Pins, pel prior Frá Ramon de Villafedanto. Igualment tinguerem á les mans tres absolucións d' homenatge ó enfranquiments concedits pel prior Fra Arnau de Palauet en 1332, 1342 y 1344, á favor de sos vassalls, Marcusia filla de Francesch Pins, Elicsenda filla de Berenguer Mayol, y Alamanda de Pins.

Los senyors del castell de Sant Vicens, gelosos de que en son terme hi haguessen homes subjectes á altre vassallatge y exents de sa jurisdicció, vexaren ó perturbaren als vassalls de Sant Marçal, per dues diferentes vegades. En 1173, lo Prior y sos homes propis y afocats d' Argentona, mogueren causa á Pere de Sant Vicens senyor de Burriach, y á son germá Ramón de Cabanyes, per rahó del domini directe, alous y servituts que Pere pretenía haver d' ells, resultant bastant atropellats. La sentencia dictada per Ramon, primicer de la Seu de Barcelona, jutge en esta causa, á 2 de les kalendes de Juliol de 1172, fou absolutoria pel monastir y estableix novament que sos homes propis no venían obligats á servir, ni donar menjar, als Senyors de Sant Vicens, ni á llurs families, castláns, soldats ó servidors. Y com Ramon de Cabanyes se 'n hagués portat violentment diverses prendes de subdits del Prior, fou condempnat á retornar tot quant rapinyá, en la especie y manera que estos vassalls jurassen havérloshi estat prés, y á més pagar 25 sexters d' ordi.

A 17 de Janer de 1243. Guillém de Sant Vicens, son fill Berenguer, y Sanxa muller d' aquest, confessan y regonexen á Frá Ramon, prior de Sant Marsal, que no 'ls competía á ells exercir cap classe de domini ó jurisdicció, en les terres, honors, possessións, homes y dones que en alou y domini directe possehía á Argentona aquell prior. Y encare que algunes vegades los Sant Vicens hi feren *chestias*, *tollas* y *forcias*, confessavan sa culpa é injusticia al cométrelas y penedits prometían no reincidir Axó sí, pera millor firmesa del contracte, lo Prior los hi hagué d' entregar vuytanta sous barcelonesos.

Frá Joan de Casellas, prior de Sant Marçal, á 10 d' Agost de 1364, ven perpetuament á Pere de Bosch senyor de Sant Vicens, los alous, censos, agraris, tasques, brassatges, servituts y prestacions, que cobrava y possehía, no sols á Argentona, sí que també á Sant Genís de Vilassar, Cabrera y Premiá, juntament ab tota la senyoría directa, forma y fadiga de trenta dies, homenatges y altres drets que li pertocavan. Se feu esta venda per la quantitat de trenta tres mil sous barcelonesos y ab consentiment del superior dels monjos de Sant Marçal, lo Iltre. Abat de Banyoles.

Lo prior de Sant Marçal al atorgar esta venda á Bosch, no tingué en compte lo dret de fadiga que competía á sos homes propis, alodials y reditaaris, dret concedit en un ajust ó capitulacións fetes ab anterioritat al any 1364. Per lo qual aquestos pretengueren la nulitat d' esta venda, oferintse á pagar lo mateix al nou Senyor. Més com en Bosch no accedís, foren nombrats jutges de la qüestió los doctors Jaume de Vallseca y Guillém de Puig ciutadáns de Barcelona, los quals á 31 d' Octubre de 1364 condemnaren á Bosch á revendre, absoldre y enfranquir als vassalls de Sant Marçal, lo domini directe, tasques, quint, censos, agraris, mals usos, servituts, homenatges, y demés drets de la competencia del Prior, exceptuats alguns pagesos, qui voluntariament quedaren baix lo feu y homenatge d' en Bosch, los noms dels quals venen continuats en la sentencia. Pera lograr esta revenda 'ls hi fou precís satisfer la quantitat de trenta vuyt mil sous barcelonesos.

Bosch apela d' esta sentencia davant la audiencia del infant Don Joan Duch de Gerona. Començada la causa, no esperá sentencia, sens dupte per creure sería contrari á ses pretensións, convenint les dues parts, en acta de 27 de Mars de 1365, en poder de Francisco Ladernosa, que, feta la revenda en la forma predita, los pagesos enfranquits, se comprometían á no sotmetres al domini, alou y senyoriu de cap altre Senyor, per trobarse ses masíes dins los límits dels castells de Sant Vicens y de Vilassar; y que en cas de proclamar algun Senyor alodial, s' haguessen de sotsmetre á son domini, pagántloshi Bosch vint y cinch mil sous. Finalment, en ella Bosch confessa haver rebut los vint y vuyt mil sous, per medi del diposit fet en lo Banch dels ciutadáns de Barcelona Berenguer Bertran y Pere de Puigvert.

APÉNDIX

I

1025. — Los comtes de Barcelona Berenguer I y Guisla, ab sa mare Ermessendis, venen á Guadalt les franqueses de Sant Vicens. *(Feudorum Vicariarum Cathalonie, vol. IV, foli 88, Arx. Ar.)*

In nomine domini. Ego Berengarius gratia dei Marchio, Comes, una cum matre mea Narmessendis, uxorique mea Guilie Comitisse, venditores sumus Guadaldo omnes fevos quos tenes per nobis prescriptis ad tuum proprium alodium emptore, per hunc pactum scripture vendicionis nostre, vendimus tibi sicut predictum est omnes fevos quem tenes vel habere videris, in Comitatu Ausonie vel Barchinone, infra terminos scilicet parrochie sancti Saturnini de ipsa Rocha, et infra terminos sancte Agnetis parrochie, et infra terminos Ville albe, et de Carretulo, et infra terminos scilicet Ville Nove, et infra terminos Laurone et de Cucumis, et infra terminos Vulpiliariis, et infra terminos Messerate, et infra terminos parrochie Sancti Sthephani de ipse collo stavil (¿stanil?) cum ipsos fevos vel franquedas de Sancto Vincencio que sunt infra parrochiam Sancti Juliani Argentone, sicut distat ipsa via, que vadit de predicto collo et pergit per valle maiore, et exit ad Cernudellos, et pervadit per ipsam serram de supra cireram, sive ad ipso puio qui est super ecclesiam sancti Cucuphati qui dicunt Tridillano, necne super ipsas

pinnas et ipsam Cerdaniolam, et sic revertit per ipso pendicio usque ad ipso Arinio qui discurrit ante sancte Marie quem dicunt de Alerone et exit usque ad rippam maris, et infra terminos parrochie sancti ffelicis de Cabrera, sicut distant ipsas arenas de Cabrilios, et usque ad ipsam heram de Miray, sive ad ipso puio de Sadalegs, et infra terminos sancti Andree de Orreos, prescriptas namque ecclesias qui sunt in circuitu de iamdicto Castro sancti Vincencii, qui sunt de prefato fevo, et de sancto Juliano predicto, sanctique Petro clerini (¿clerani?) et sancti Andree Orreos, qui sunt ei subjectas, et sancti ffelici, simul cum subiectis suis ecclesiis idem sancti Cipriani sanctique Johannis, simul tibi vendimus ad tuum alodium quantum habemus vel habere debemus per qualicumque voces vel auctoritates infra supradictos terminos et loca, vel terminos et adfinitates cum ipso fevo quod est in Ausonia, in Infermelles et in eius terminos, et in tignano et in eius terminos, cum ipso censo atque servicio quod inde vobis exire debet, et cum ipso censo atque feuvo quod est in Alella, sic vendimus tibi prenotato Guadaldo, ad tuum alodium franchum inde liberum. Exceptus ipso Castro Sancti Vincencii, cum ipso puio, et omnibus hedificiis eius, quod ad opus nostri reservamus, nostrique posteritatis. Alia prescripta omnia, de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate, ad omnia quecumque exinde facere voluitis, propter precium uncias C auro amorino vel iafarino in rem valentem, quem predicto precio tu nobis dedistis, et nos ex te suscepimus, sicut inter nos convenit, et aput te emptore exinde nichil remansit, et est manifestum, quod si nos venditores, vel aliquis homo vel femina utriusque sexu vel persone, qui hanc carta venditionis fringere vel diminuere voluerit, aut voluerimus, nil hoc valeat aut valeamus, sec prescripta hec omnia tibi in triplo componat aut componamus, et in antea hec venditio firma stabilisque permaneat in euno. Facta ista carta vendicione XV kalendas Januarii anno XC° VIIII° (1).

(1) En una nota marginal d' aquest llibre, se diu que s' ha de corretjir esta equivocada data dels anys del rey Robert, per XVIIII, ço es suprimint la C. Aquest any 19 correspon al 1015, durant lo que vivía encara Ramón Borrell, y no eran comtes de Barcelona, Berenguer y Guilia ó Guisla.

Esta mateixa escriptura copiada en lo volúm VII del llibre *Do-*

Regni Roberti Regis. † Berengarius Comes. Nermessindis Comitisse †. Guilie Comitisse †. Nos qui ista carta vendicio fecimus scribere firmavimus, testesque firmare rogavimus. Raymundus Archilevita †. Sig. Ermemirus levita et sacriste. S†num Guillelmi de montecatheno. Sig. Dalmacius levita.

Sig. Póncii quomeco bonfilii dei et judicis Qui hec scripsit et S. S. S. die et anno quo supra

II

1193. — GUILLÉM DE SANT VICENS ENTREGA LO CASTELL DE BURRIACH Y ALOU D' ARGENTONA, ALS CAVALLERS TEMPLARIS. *(Document nom. 660 d' Anfós I, Arx. Ar. escriptura molt malmesa.)*

Notum sit omnibus hominibus. Quod ego Guillelmus de sancto vincencio trado et mitto in guarda et defensione domus milicie templi.... omnem meum alodium ¿quod habeo? vel habere debeo in comitatu ¿barchinonense? terminum castri mei de sancto Vincencio..... locis. Et laudo..... domus milicie imperpetuum ut habeant et accipiant annuatim..... frumenti ad mensuram granullariis propter guardam et defensionum totius iam dicti allodii in illo..... tenent per me Berengari pontii et Geraldus de ledon et alii heredes..... in parrochia sancti iuliani de argentona. ... dicto Geraldus de ledon quod domus predicta milicie templi deffendat omni tempore a me,iam dictum alodium meum.ubicumque habent vel habere debeant in prefatis locis. Si quis hoc fregerit supra dicto in duplo componat et insuper maneat firmum, Actum est hoc III kalendas Octobris anno Domini MCXCIII. Sig†num Guillelmi de sancto vincencio qui hoc laudo et firmo. Sig†num Guillelmi ¿filius? eius qui hoc laudo et firmo. Sig†num Berengarii Pontii Sig†num Geraldi de ledono. Sig†num Guillelmi baiuli. Sig†num Raimundi de Corron. Sig†num Berengarii.....

taliarum, foli 331 (arxíu de la Curia Eclesiástica de Barcelona), porta la data esmenada, per l' any 29 de Robert, ço es, lo 1025, que nosaltres també crehém exacta, puix aleshores regnavan ja los predits comtes ab sa mare Ermessendis.

III

1214.—GUILLÉM DE SANT VICENS DOTA AL BENEFICI DE LA CAPELLA DE SANT VICENS DEL CASTELL DE BURRIACH. *(Dotaliarum e fundationum ecclesiarum et beneficiorum Civitatis et Diocesis Barcinonensis, vol. VII, fol. 64.—Arx. Curia Eclesiàstica de Barcelona.)*

Hoc est exemplum bene et fideliter Barchinone sumptum a quodam alio exemplo in pergameneo exarato thenoris hujus modi.=Hoc est translatum sumptum fideliter a quodam publico instrumento prout legi poterat, qui in aliquibus locis sive partibus ipsius instrumenti propter ejus vetustatem seu antiquitatem propterque etiam aliqua foramina legi commode non poterat, in quibus locis et foraminibus, est dimissum in hoc translato spatium per mensuram dictionum, quæ legi non poterant, cujus instrumenti thenor est legi poterat talis est. Sit notum cunctis quod Ego Guillermus de Sto. Vincentio et uxor mea Guillerma, et omnes nostri, nos insimul damus Domino Deo et Ecclesiæ Sti. Vincentii in remissionem peccatorum nostrorum et omnium parentum nostrorum et omnium fidelium defunctorum et tibi Antonio Pro., Capellam Sti. Vincentii cum omnibus suis honoribus quod habeo et habere debeo in Committatu Barchinonense in Parrochia sancti Fœlicis de Cappraria et sancti Genesii de Vilasario vel Sancti Juliani de Argentona sive in aliis locis. Prœterea dono etiam tibi Antonio Pro. vel jam dictæ Ecclesiæ, Decimamque possessiones, et etiam de omnes nostras peraliatas ubicumque habeamus vel habere debeamus, scilicet in Parrochia Sti. Genesii de Vilasar et Sti. Fœlicis de Cappraria et Sti. Juliani de Argentona, et insuper damus tibi illam Peraliatam de Cirera quæ est in Parrochia Sti. Genesii de Vilassar, cum illo honore qui ibi est, que tenet Rossello, et illa Peraliata de..... terminatur autem jam dicta Peraliata, ab Oriente de Bernardus de Geronella de Sti. Joannis, a meridie in honore Ermessendis de Partello vel de suos heredes, ab occiduo in via quæ vadit apud Quadrane, a circio in honore de Berengarii..... Damus prœterea nostram una quarteriam frumenti. Autem quæque annum prœterea damus jam dictæ Ecclesiæ,

et sui Presbiteri quartum de pane et vino de illas vineas quæ tibi Antonio Pro. habes a modo. Prœterea damus de omnes laborationes nostras quas nos facimus in istas periliatas vel filiis hominum per nos et ubi nos mittamus laborem, habeat Sti. Vincentii decimam fideliter vel suis habitantibus omni tempore sicut superius scriptum est, sino nostro nostrorumque retento, et damus et offerimus Ecclesiam Sti. Vincentii et laudamus et auctorizamus sicut melius Guadaldus donavit Sti. Vincentii illum domum ubicumque est; vel sicut melius respicitur in suas Cartulas. Prœterea damus illas olivarias et reddimus, quæ sunt nunc, et erunt in manso de Serra, quem vel habemus, et damus, et reddimus medietatem de illas olivarias, quæ sunt in manso de Tortella et in manso de Castellar, pro lantia ad illuminare, et ad servitium sui Pbri. sine nostro nostrorumque retento; Prœterea damus Domino Deo et Sto. Vincentio et sui Pbri. illam vineam quam habemus in Parroquia Sancti Juliani de Argentona in loco vocato Buhigues, simul cum terra, in qua est fundata, cum arboribus de diversis generis, qui ibidem sunt, nec erunt, sine nostro nostrorumque retento, per alodium franchum et liberum, et in tali pacto, ut habeat et teneat pro omni tempore, et sui servientes, sancto Vincentio, damus tibi Antonio Pro. vel tui successores in omnibus vitæ suæ, ut habeas, teneas et possideas, et spletes potenter, et integriter in sana pace sine ulla contradictione ullius hominis et fœminæ, et servias dictam capellam, et facias ibi divinum officium, et obitum tuum, fac etiam voluntatem de medietate de omnibus bonis tuis, quæ acquiesceris Deo donante, salvos tuos debitos persolutos, alia medietas remaneat jam dicto sancto Vincentio, et si potueris habere Ecclesiam quæ fuisset Parroquialis in aliqua occasione, habeas infanum quod presens, siquis hæc fregerit in duplo se componat.. .. Actum est hoc V kalendas Octobris anno Domini millesimo ducentesimo decimo quarto. Sig†num Guillermi Sti. Vincentii. Sig†num Guillermæ uxoris ejus, nos que hæc laudamus et firmamus. Sig†num Berengarii filii ejus. Sig†num Bernardi Sti. Vincentii. Sig†num Pontii de Sancto Vincentio. Sig†num Guillermi de Malorga. Sig†num Guillermi de Argentona. Sig†num Berengarii de..... Sig†num Petri Presbiteri qui hœc scripsit cum lineis enmendatis in linea decima sexta..... etc.

IV

1354.—Registre de la venda, feta en 1352, dels castells de Sant Vicens y de Vilassar, á Pere des Bosch.—*(Reg. 897, fol. 53, Gratiarum Regis Petri III, de an. 1353-54.)*

In Civitate Barchinone, vicesima die Martii anno a nativitate domini Millesimo CCC Quinquagesimo Quarto, fuerunt apposita signum firma et sigillum domini Regis, in quodam instrumento publico, non dum clauso set claudendo ut dicebatur P. fferrarium de conomines notarius Barchinone, vendicionis facte per ffranciscum de sancto minato, P. marquesii cuius est Castrum de Rocha, et Guillelmum de sancto vincencio Canonicum Barchinone, manumissores et executores ultimi testamenti Berengarii de sancto vincencio, militis, quondam, Petro de boscho domini Regis consiliario et Civi barchinóne, et suis, in perpetuum, de Castro et honore de sancto vincencio et de vilassar, cum terminis et pertinenciis eorundem, et de loco de argentona, et turri vocata de Cogoll que est propte dictum locum de argentona, in quibus Castro seu honoris, tenentur aliquem in feudum pro domino Rege. ut continetur in instrumento dicte vendicionis, et firma dicti domini Regis subscripta. Quod quidem instrumentum vendicionis, fuit factum Barchinone, XIX die mensis Julii anno a nativitate domini MCCCL Secundo. Tenor vero signi et firme dicti domini Regis sequitur in hunc modum Signum Petri dei gratia Regis Aragonis etc. Qui predictam vendicionem eorum videlicet que per nobis in feudum tenentur racione dominii laudamus et firmamus. Salvo in omnibus, directo dominio et quovis alio jure vestri et vestrorum. Et salvo etiam, quod per hanc firmam non plus juris vobis dicto emptori adquiratur in contentis in dicto instrumento, quam dictus Berengario de sancto vincencio, et sui predecessores. habuerint in eisdem. Quem siquidem firmam facimus in posse fidelis scriptoris nostri Bn de terri hanc firmam manu propria scribentis, in Civitate Barchinone, XX die Martii anno a nativitate domini MCCCLIIII Et ad robur et firmitatem permissorum omnium habuit instrumento publico sigillum nostrum appendicium jussimus apponere dum ita videlicet.

Bn. de terri mandato Regis facta per consilio domini Regis.

Constat quod per huiusmodi firma habuit dominus Rex, pro tercio sive laudemio, Tres mille solidos barchinonenses, quos non habuit aut recepit actor domini Regis Jacobi, imo habuit eos dominus Rex, seu pro eo Jacobus de faro in solutum per rata eius quod sibi debetur per curiam Regiam, ut patet per dictum domini Regis in registro pecunie registratam, datum barchinone XIII die mensis februarii anno proximo dicto.

V

1361.—Sentencia del Real Senat de Catalunya, assenyalant los límits dels castells de Burriach y de Dosrius. (*Arxiu Parroquial d' Argentona.*)

Pateat universis quod sucitata inter venerabilem Petrum de Boscho civem barchinone dominum Castrorum seu locorum de sancto vincencio vel de burriach et de vilasario sitorum in diocesis barchinone in maritima ex una parte; et venerabilem Berengarium de dorrius domicellum, dominum Castri de dorrius et venerabilem et religiosum fratrem Petrum de matarone priorem monasterii de Casserras dominum superiorem alodiarum et directum eiusdem Castri de dorrius, et alios dominos aliorum Castrorum eiusdem vicinorum ex altera, questione seu controversia racione divisionis seu limitacionis terminorum Castrorum predictorum, dictus venerabilis petrus de boscho seu pars sua post alias commissionum literas super his a Regia celsitudine impetratus et oblatas quarum vigore aliquam diu processum extiterat in premissis obtulit denuo quintodie augusti, anno a nativitate domini Millesimo trecentesimo sexagesimo coram venerabilibus petro ça costa baiulo Cathalonie generali, petro terrem legum doctore et jacobo de vallesicca licenciato in legibus, civibus barchinone quandam regiam commissionis literam papiream et potentem sigillo comuni regie in eius dorso ut prima facie videbatur sigillatam tenoris sequentis. Petrus dei gratia Rex aragonum, valencie, maioricarum, Sardinie, Corsice, Comes

quem barchinone Rosilionis et Ceritanie, ffidelibus nostris petro ça costa consiliario nostro ac baiulo Cathalonie generali nec non petro terrem legum doctori, et Jacobo de vallesicca in legibus licenciato, salutem et gratiam. Divisionem terminorum Castrorum de sancto vincencio et de vilaçar vobis providimus comittendam. Mandantes vobis et cuilibet vestrum, quatenus accedendo personaliter ad castra predicta et terminos eorundem, ac habita per vos summaria informacione de terminis antedictis ipsisque ad occulum visis et recognitis, ac vocatis qui fuerint evocandi, etiam auditis eorum hominibus et defensionibus, nec minus habita per vos et recepta informacione terminorum ipsorum tam per publica instrumenta quam per antiquos homines fide dignos scientes ab antiquo confines terminorum predictorum, usque ad interlocutoriam vel diffinitivam sentenciam omnes in simul vel quilibet vestrum in colligendo negocium huiusmodi procedatis et qui omnes unanimiter profiatis habeatis Et demum ipsos terminos dividatis, ponendo in divisione terminorum predictorum mollons et fitas sive fixurias ad memoriam futurorum ac quequnque alia super premissis faciatis que in eisdem fuerint necessaria seu etiam opportuna, prout vobis et cuilibet vestrum videbitur faciendum. Taliter in his vos et quilibet vestrum habendo quod questio terminorum ipsorum perpetuo sopiatur procedendo tamen in et super his breviter simpliciter sumarie et de plano omnique strepitu judicii quiescente, sola facta veritate attenta, ac solemnitate juris ommissa et maliciis quibuscunque ac diffugiis proculpulsis. Quoniam nos vobis et cuilibet vestrum super his sub forma superius annotata et dependentibus ac emergentibus incidentibusque quomodolibet ex eisdem plenarum huius serie committemus vices nostras ac facultatem omnimodam ¿impertimur? per hanc tamen commissionem nostram non intendimus nec volumus revocare aliquam comissionem seu comissiones de et super predictis per nos vobis factas nec eisdem aliquatenos contravenire nisi quatenus presenti nostre litere adversec .... Datum Barchinone tertia die augusti anno a nativitate Domini Millesimo trecentesimo sexagesimo primo. Cum autem dictus Petrus de boscho peticionem per capitula et posiciones suas in scriptis super pretensione terminorum dictorum castrorum suorum, tam versus partem dicti castri de dorrius

quod versus alias obtulisset, dictique Berengarius de dorrius et frater petrus de matarone prior de casserris domini dicti Castri de dorrius citati, proposuissent de jure suo coram judicibus supradictis et tractu temporis ipsi judices accessissent personaliter ad loca de quorum terminis agebatur et ibi re subierta oculis recepissent cum et ab aliquibus probis hominibus antiquis terminorum castrorum per dictas partes electos, informacione de terminis seu finibus terminorum dictorum Castrorum prestito prius per ipsos probos homines corporaliter juramento quod fideliter pro utrisque parte veritatem quam .... rent dicerent in premissis. Tandem prenominati venerabilis Comissarii seu judices regii de voluntate dictorum partium quas super his ad concordiam reduxerunt, pronuntiarunt in scriptis definitive super premissis inter dictas partes hoc modis: In dei nomine, nos petrus ça costa consiliarius dominus Regis et baiulus Cathalonie et petrus terrem legum doctor et Jacobus de vallesicca in legibus licenciatus, judices ad hec specialiter per celsitudinem regiam deputati visa potestate nobis in comissionibus regiis divisionum terminorum castrorum de sancto vincencio et de vilaçario ex una parte, et Castri de dorrius ex altera, et aliorum castrorum vicinorum atribuita viso quod pro .... informacione super his recepte legitime actitate. Attendentes quod judices ferre debent sentenciam juxta informacionem judicialiter receptam cum . ... concordantem Attendentes in super divisionum terminorum Castrorum de sancto vincentio et de dorrius et informacionem super his receptam concorditer esse factam et partibus .... cere quod juxta jam signata et facta presens feratur sentencia inter eas ad rei presente memoriam habendam in futurium. Considerantes etiam hanc esse justum et racionabile cum quilibet in re sua sit moderator et judex quod dicta fiat divisio cum fexuriis seu mollonibus Cum comunio discordias parent et quod naturale vicium est negligi quod comuniter possidetur et quod quis partem suam corrumpi permittet dum invidet aliene animadvertentes, deinde quod instigante salutis eterne inimicus super talibus questionibus terminorum cum termini divisi non sint, sed utuntur per misone habitantes in terminis castrorum vicinorum statim unus statim alius in scientes que terra est unius termini et que alterius inter vicinos ipsos aliquando insequntur ran-

cores, odia, bella, vulnera, et etiam mortes, et quod ipsa divisione facta cessant omnia dicta mala et seguntur multa bona, visis quod aliis videndis attentis quod aliis attendendis dominum domnus habendo preoculis mentis nostre eiusquem sacro sanctis evangeliis, coram nobis positis ut de vultu dei nostrum prodeat judicium et occuli nostri videant equitatem sedentes more prout cum judicantium in his scriptis concorditer pronunciamus et declaramus divisionum terminorum Castrorum antedictorum de sancto vincencio et de dorrius antedictam esse fiendam in hunc modum: videlicet;quod descendendo de sacraria de dorrius ad manum scilicet dexteram in introduhitu cuiusdam torrentis vocati torrent de la romaguera in quo torrente confrontat ab una parte scilicet versus castrum de durrius honor de na vruera de termino dicti castri de dorrius,ab alia vero parte versus castrum de sancto vincencio confrontant honores den far et de na rovira et in gravo sive intrat dictus torrents in dicta riaria de dorrius; cum reperitus ipsum torrentem dividere terminos castrorum antedictos quod in principio seu introitu ipsius torrentis satis prope ipsam riariam in loco ubi affigi fecimus per terram avall unam stacham sive tros de bruch, ponatur seu fiat unus mollonus in signum quod ipse torrens ibi dividit terminus Castrorum predictorum. Item pronunciamus et declaramus quod recedendo a prope dicta stacha seu fita et ascendendo per ipsum torrentem amunt, in medio ipsius torrentis in loco scilicet, ut per informacionem a nobis receptam seu nobis datam debet esse ut dicitur quedam fita ibi jam ab antiquo posita pro divisione terminorum ipsorum castrorum que..... fita propter impedimentum romagueriorum qui ibi sunt de presenti videri seu inveniri non potest, et affrontat ipsa fita, cum honoribus predictis. In capite scilicet ipsius torrentis in quodam romaguerio qui ibi est, in loco ubi quandam affigi fecimus per terram avall stacham et in ipso loco dicta dicitur esse divisio terminorum castrorum predictorum ponitur sive fiat unus mollonus. Sed quia in loco ubi dictam proxime, fecimus poni seu affigi stacham dicitur esse dicta fita antiqua mandamus quod proxime dictus mollonus ponatur in loco ubi reperiri poterit dicta fita antiqua. Et si reperiri non poterit ponatur sive fiat in loco ipsius ubi proxime dictum afigi fecimus stacham in cresta scilicet ipsius podii seu torrentis.

Quod quem descendendo versus crestam ipsius podii seu capitis ipsius torrentis, versus orientalem partem remañent honores termini dicti castri de dorrius et versus seu circa occidentalem partem remanent honores termini dicti castri de sancto vincencio. Et recedendo á dicto podio seu capiti dictis torrentis, eundo serra a serrà per crestam ipsius podii et per ipsium romaguerium seu romagueria qui ibi sunt ascendendo versus sumitatem ipsius podii, in medio tamen ipsius podii, ans que hom sia in capite ipsius podii, est quedam fexuria antiqua et ibi ab una parte est honor den janer termini dicti castri de sancto vincencio et ab altera est honor den viver termini dicti castri de dorrius,et in isto loco in quo unam fecimus apponi stacham declaramus esse fiendum unum mollonem in signum divisionis terminorum castrorum predictorum. Quod quem etiam ascendendo in capite seu sumitate ipsius podii, sunt ibi due fexurie in duobus videlicet locis et ibi in planicio dicti podii in loco ubi poni fecimus unam stacham pronunciamus deberi fieri unum mollonem. Et quod a parte orientis in loco videlicet ubi stunt dicte fixurie est honor den... termini dicti Castri de dorrius et a parte occidentis est ibi honor den Janer termini de sancto vincencio. Et continuando sive recedendo de dicto, assendendo quem recto tramite ad unum podium altum vocatum cap ferrer, alias nominatum puig den ffonoyllet, in capiti istius podii in loco videlicet ubi pro signo fecimus asporgar et escapsar unum arbós, et poni seu affigi fecimus per terram a avall unam stacham, declaramus esse fiendum alium mollonem. Et quod etiam recedendo de proxime dicto loco eundo versus honorem den terrades est ibi quidam locus ubi poni fecimus quandam stacham, declaramus deberi fieri alium mollonem, quiquem tamen honor den tarrades est de termino castri de dorrius et dictus honor den Janer est de termino castri de sancto vincencio. Itaquod totam crestam istius podii invenimus per informacionem a nobis receptam esse termini dicti castri de sancto vincencio et ita pronunciamus et declaramus quod quem etiam recedendo a dicto loco ubi proxime dictam fecimus poni seu affigi stacham, eundo per sumitatem ipsius podii in cresta ipsius podii prope quodam arbossos qui ibi sunt in loco ubi quandam aliam fecimus poni stacham,pronunciamus et declaramus alium esse fiendum mollonem et in isto

loco ubi dictum proxime declaramus esse fiendum mollonem, a parte videlicet orientis est honor den terrades termini dicti castri de dorrius et a parte occidentis est honor den bramona termini dicti castri de sancto vincencio. Item declaramus juxta informationem a nobis ut predicitur receptam quod recedendo de proxime dicto loco, eundo quem recta via per crestam sive sumitatem ipsius podii seu montanei in loco ubi affrontat ab oriente honores den terrades et den fonollet de termino dicti castri de dorrius, et a parte occidentis affrontat honores den bramona et den janer de termino dicti castri de sancto vincencio, carraria que ibi est remanet et est de termino dicti castri de sancto vincencio, et terminus dicti castri de dorrius venit usque ad marginem qui ibi est; quod quem eundo recto tramite sive via per carrariam que ibi est per quam itur á Cardedeu, ante podium de farners in carraria antiqua, que est carraria inferior, pronunciamus debere fieri alium mollonem, in loco scilicet ubi quandam poni seu affigi fecimus per terram avall stacham, quod quem suptus marginem qui ibi est, est honor den tarrades de dicto termino de dorrius, et supra marginem et carrariam est honor den janer, et quod honor den bramona venit et confrontat cum proxime dicta stacha et cum honore dicti en janer. Item dicimus et pronunciamus quod assendendo per dictam carrariam per quam itur á Cardedeu, que est supra dictum marginem, in sequendo quem marginem ipsum usque ad honorem den pi qui ibi est, qui quem honor est de termino dicti castri de sancto vincencio, in capite scilicet cuiusdam viarany qui ibi est, in quo etiam loco fecimus scindi duos arbossos, declaramus esse fiendum alium mollonem sive fexuriam,et quod recedendo de ipsis arbossos scissis, terminus dicti castri de sancto vincencio assendit per quosdam alios arbossos e bruchs. Et assendendo de ipsis arbossos versus podium vocatum campa den moyo,supra unam roquetam que ibi est, prope quandam matham ibi stantem, in loco ubi quandam fecimus affigi stacham, ponatur seu fiat aliquod mollonus. Declaramus insuper quod recedendo de dicto podio den moyo tornando quem ad ipsum podium de farners ante ipsum podium de farners in loco ubi aliam fecimus affigi seu poni stacham, prope scilicet unum arbós tallat, fiat similiter et ponatur alius mollonus. Rursus etiam declaramus quod assendendo ad ipsum

podium de farners alias vocatum luertet, in sumitate ipsius podii in loco videlicet ubi scindi fecimus pro signo arbossos et bruchs, in cresta ipsius podii, in loco ubi apponi seu affigi fecimus quandam stacham, fiat alius mollonus, in signum divisionis terminorum castrorum prenotatorum, itaquod aygues vessans versus orientem est de termino castri de sancto vincencio et aygues vessants versus meridiem sive occidentem est de termino dicti castri de dorrius. Dicimus inquam quod descendendo de dicto podio luertet quem cresta ipsius podii aygues vessans della, versus honorem den terrades qui est versus occidentem sive meridiem, est de termino castri de dorrius et versus partem orientis, parte sunt honores den spinalb et den pins, est de termino castri de sancto vincencio, et ibi decernimus et declaramus alium esse fiendum mollonem in loco scilicet ubi poni seu affigi fecimus stacham unam. Quod quem sumitas sive planicies que sunt in sumitatem cuiusdam podii vocati ça farnera est de honoribus termini castri de sancto vincencio, e lo so.... est, sive los margens, est seu sunt, de terminis dicti castri de dorrius et versus mansum den spinalb in loco ubi quandam fecimus affigi seu poni stacham declaramus esse fiendum alium mollonem. Quod quem descendendo de dicto podio nominato de farnera versus podium seu torrentem de luertet, in loco ubi unam fecimus ibi afigi stacham,declaramus alium esse ponendum mollonem in signum divisionis terminorum castrorum predictorum. Dicimus etiam et declaramus quod recedendo, a proxime dicta stacha, accedendo at aliam stacham recto tramite, et descendendo etiam recto tramite usquem ad torrentem de luertet predictum, honor den terrades qui ibi est, est de termino dicti castri de sancto vincencio, Quod quem recedendo a dicto torrente, torrent avall, dividuntur ipsi termini de sancto vincencio et de dorrius, usque ad ipsum torrentem de luertet ubi currit aqua hoc modo videlicet: quem id quod remanet versus occidentem est de termino castri de dorrius, et id quod remanet versus orientem, est de termino castri de sancto vincencio, et quod supra ipsum torrentem in loco ubi dicta currit aqua, in carraria que ibi est ubi quandam fecimus afigi stacham, declaramus et pronunciamus alium esse fiendum mollonem. Quod quem recedendo a dicto torrente de luertet seu carraria que est super ipsum torrentem ubi proxime dictam afigi seu

poni fecimus stacham, eundo recte per ipsam carrariam torrent a avall et postea ascendendo a amunt, supra ipsum torrentem, est ibi quedam petra magna, cruce signata, et juxta informationem per nos super divisionum ipsorum terminorum receptam invenimus quem id quod remanet seu est prope ipsam petram versus occidentem est de termino castri de dorrius, et id quod remanet versus orientem est de termino castri de sancto vincencio. Dicimus insuper quod recedendo a dicto loco ubi est dictus lapis cruce signatus et ascendendo a amunt per quosdam honores mansi spinalb versus ad caminum per quod itur de loco de Cardedeu ad locum de Argentona, quiquidem caminus seu via est supra mansum spinalb, est ibi quidam lapis cruce signatus et in isto loco in quo quandam affigi seu poni fecimus stacham, declaramus debere fieri alium mollonem altum et magnum quia et in isto loco invenimus esse divisio terminorum dictorum Castrorum de sancto vincencio et de dorrius. Mandantes etiam quod proxime dictus lapis cruce signatus, remaneat semper in loco ubi nunc est. Et in isto loco ubi dictum,mandamus fieri mollonem,seu dictus est lapis cruce signatus a parte tamen orientis est quidam honor dicti nespinalb, qui est de termino dicti Castri de dorrius, et versus occidentem est similiter alius honor dicti nespinalb, qui est de termino dicti Castri de sancto vincencio. Quod quem invenimus juxta dictam informacionem a nobis ut predicitur super divisione terminorum dictorum castrorum receptam, et per informacionem quam a dicto nespinalb, cujus hodie dictus mansus spinalb est, medio juramento receptam quod ab inde ulterius non protenduntur termini dicti castri de dorrius, in quantum ab ista parte confrontant cum termino dicti castri de sancto vincencio, sed quod ibi incipiat termini Castri de ruppe. Preterea etiam dicimus quod ascendendo per ipsam riariam de dorrius versus partem orientalem, est quidam campus vocatus apart, qui est prope torrentem de mayoles, quiquem campus est de termino Castri de dorrius: et prope dictum torrentem de mayoles est quidam honor petri pols, de termino castri de sancto vincencio,et re subjecta occulis declaramus ibi in loco scilicet ubi stacham declaramus alium deberi fieri mollonem. Quod quem etiam descendendo per ipsum podium quem locum vocatum çes moyols, prope unum lapidem que ibi est, in loco ubi quandam aliam affigi

fecimus seu apponi stacham declaramus quod siat alius mollonus. Item pronunciamus et declaramus quod descendendo de proxime dicto loco seu podio vocato ces moyolls per unum aragallo avall usque ad loco ubi dictas poni seu affigi fecimus stachas recto tramite dividuntur termini dictorum castrorum de dorrius et de sancto vincencio;quod quem etiam dicimus et declaramus quod ascendendo per ipsum locum seu podium vocatum ces mayoles usque ad quandam planiciem que ibi est, in qua etiam sunt plurei arbossos, in loco in quo quandam fecimus affigi stacham, fiat similiter a lius mollonus. Declaramus etiam quod recedendo a loco ubi proxime dictam fecimus afigi stacham eundo quem per unum marginem et per honorem dicti en pols, qui est superius seu a parte superiore dicti marginis, est de terminis dicti castri de sancto vincencio; et pars inferior scilicet aygues vessans dalla subtus dictus marginem est de termino dicti castri de dorrius, quod quem eundo per ipsum marginem den pols usque ad unum arbossium qui ibi est, ubi scindi fecimus unumbruch in signum stache, decluramus alium esse ponendum seu fiendum mollonem. Et recedendo de proxime dicto bruch seu arbossio assedendo per ipsum locum seu podium de ses mayoles usque ad sumitatem podii de la Cugulera,declaramus juxta informacionem super divisionem ipsorum terminorum per nos receptam, quod aygues vessans della versus riariam de dorrius est de termino dicti castri de dorrius,et aygues vessans della dicti podii est de termino dicti Castri de sancto vincencio, quod quem recedendo de dicto podio seu loco nominato ses mayols,antequem homo sit in dicto podio de la Cugulera in loco ubi una afigi fecimus stacham, fiat similiter mollonus alius, ex eo quia aygues vessans daca, dividunt ipsos terminos dictorum Castrorum de dorrius et de sancto vincencio ut est dictum. Et ascendendum per ipsum podium de la Cugulera, prope unum lapidem qui ibi est in loco ubi quandam fecimus affigi stacham, declaramus alium esse fiendum mollonem. Quod quem etiam in sumitate seu medio ipsius podii de la Cugulera in medio videlicet cuiusdam planicici que ibi est in quo loco aliam fecimus affigi stacham et scindi aliquos arbossos, decernimus alium esse ponendum mollonem, itaquod aqua vessans dalla versus dictum castrum de dorrius est de termino dicti castri de durrius, et aygues vessans daca ver-

sus mare seu castrum de sancto vincencio est de termino Castri de sancto vincencio. Quod quem etiam eundo usque ad medium podii ubi incipiunt aque discurri versus castrum de dorrius, eundo etiam versus locus dictum travessera, in quadam planicie que ibi est, seu prope locum dictum torrent de mayans ubi quandam fecimus affigi stacham, declaramus alium esse ponendum mollonem. Est tamen verum quod cum ipsa planicie affrontant honores den castell et den fonoyllet, quiquem honor den fonoyllet cum ipso torrente de mayans, est de termino dicti castri de dorrius; et honor dicti en Castell et aygues vessans dalla versus dictum honorem den Castell est de termino dicti castri de sancto vincencio. Item dicimus et pronunciamus quod recedendo de proxime dicta planicie cum qua affrontant honores den fonollet et den Castell proxime nominati, ascendendo ad dictum podium de marti seu supra torrentem de mayans in altitudine ipsius podii, in loco ubi fecimus sporgar et scapçar unum pi bort, ponatur sive fiat alius mollonus. Item dicimus quod recedendo de dicto podio et eundo per planiciem dicti en castell, que planicies est tota de termino castri de sancto vincencio ut per informacionem per nos super divisione terminorum dictorum Castrorum receptam invenimus usque scilicet ad honorem dicti en fonollet, qui tamen honor den fonollet est de termino castri de dorrius, quod in dicta planicie in locis videlicet duobus ipsius planícies, in quorum locorum altero est un clap de pedres; et in altero in quo iam fecimus affigi stacham unam fiant duo mollones videlicet in quo limitus dictorum locorum unus. Item dicimus et pronunciamus quod recedendo de dicto loco seu planicie proxime dicta et ascendendo per ipsum podium de puig de martí, qui podius est totus de honor et termino castri de sancto vincencio exceptus dicto honor den fonollet, et aygues vessants dalla est de termino castri de dorrius subtus margines usque ad locum ubi est quidam pi, anquidem pi scindi fecimus les branques et in eo circa seu versus la cals, dari tres vel quator sotus, quod in loco ubi est ipsum pi seu prope eum fiat similiter alius mollonus in signum divisionis terminorum prenominatorum de dorrius et de sancto vincencio,quod quem a parte orientis est de termino castri de dorrius et a parte occidentis est de termino castri de sancto vincencio, et quod dicto etiam pi afrontat ab una parte honor

den Castellar de termino castri de dorrius, ab alia parte vero, honor den martí de termino castri predicti de sancto vincencio. Et quod ulterius non protenduntur termini castri de dorrius in quantum ab ista parte affrontat cum dicto Castro de sancto vincencio. Sed quod ibi incipiunt termini castri de matarone volentis quod in altitudine podii de martí in signum divisionis terminorum predictorum fiat alius mollonus per partes predictas seu altera earum si tamen ipse partes vel altera earum hoc facere noluerit. Preterea pronunciamus et declaramus quod de expensis que fient pro edificandis mollonibus seu fexuriis solvat ipse venerabile petrus de boscho duas partes et ipsi venerabile prior et berengarius de dorrius tertiam partem, et inter ipsos venerabilem priorem et berengarium fiat divisio ut ipsi poterunt convenire. Pronunciamus insuper quod si homines de dorrius inter terminos predictos, reperientur nunc vel in futurum aliquas habere terras ultra fexurationes predictas, et inter partem terminorum castri de sancto vincencio, quod sint eorum salvo iure dominorum pro quibus tanebuntur et alio cuius inter sit iure salvo. Et econtra, si homines de sancto vincencio seu de terminis dicti castri de sancto vincencio, habent vel haberent nunc, vel in futurum reperientur aliquas terras habere inter castrum de dorrius, et inter terminos nunc positos et divisos quod sint eorum, salvo iure dominorum pro quibus tanebuntur et alio jure salvo cuius intersit. Et in predictis in quantum in personam dicti venerabili petri de boscho adjudicacionem sapiunt, sibi adjudicamus, et partem alteram ad ista observandum in futurum ut declarata sunt condampnamus. Et econtra in quantum in personam dictorum venerabilis prioris et berengarii de dorrius ad judicationem sapiunt, eis adjudicamus et partem alteram ad ita similiter observandum, ut dicta sunt condampnamus. Lata fuit pre inserta sentencia per dictos venerabiles Comissarios regios et publicata et lecta per dictum venerabilem jacobum de vallesicca de dictorum venerabili concomissariorum eius ac partium voluntate, in scriptis die mercurii vigesima prima die julii anno a nativitate domini Millesimo trecentesimo sexagesimo primo in manso videlicet de bramona nominato,sito in parrochia sancti iuliani de argentona termini dicti castri de sancto vincencio, presentibus dicto venerabilis petro de boscho ex una parte et venerabilis fratre petro

de matarone priore dicti monasterii de Casserris, et berengario de dorrius ex alia, presentibus testibus Raymundo de tous et petro de podiolo portario officii baiulie generalis Cathalonie, et Guillermo roges civibus barchinone, ac me Guillermo oliverii scriptore jurato sub notato infrascripto. Qua sentencia lata et publicata, statim dicti petrus de boscho ex una parte, et frater petrus prior qui supra et Berengarius de dorrius ex altera, laudaverunt, approbaverunt et confirmaverunt expresse, eandem sentenciam et omnia et singula in ea contenta, in manu mei dicti Guillermi oliverii scriptoris jurati qui supra, in loco scilicet et presentibus testibus antedictis. De quibus utraquem dictarum partium petiit sibi fieri publicum instrumentum per notarium infrascriptum. Sig†num mei Guillermi oliverii scriptoris jurati predicti qui de mandato dicti notarii prolationi dicte sententie una cum testibus supradictis interfui Ego petrus terreni legum doctor predictus qui unacum dictis venerabilibus petro ça costa et jacobo de valle sicca predictam sententiam tuli his propria manu me subscribo. Ego Jacobus de valle sicca in legibus licentiatus qui dictam tuli sententiam unacum dictis venerabilibus meis conjudicibus subscribo. Ego petrus ça costa predictus qui una cum dictis venerabilibus petro terreni et Jacobo de vallesicca predictam sentenciam tuli manu mea propria subscribo.

VI

1362.—Divisió dels termes dels castells de Sant Vicens y de Mataró *(copia de la traducció que 's conserva en lo arxiu de la Catedral, prestatge d' Argentona.)*

La divisió feta entre lo terme del Castell de St. Vicens, alias de Borriach, y lo terme del castell de Mataró, treta de un trasllat auténtich de una sentencia Reyal publicada en la Plassa de la vila de Mataró dijous á 17 Febrer de 1362, lo cual trasllat de dita sentencia es en lo Arxiu de la Rectoría de St. Juliá de Argentona (1), divideix de esta manera: So es,

(1) Per mes que crehem passaren per nostres mans tots los pergamins del arxiu parroquial de Argentona no hi trobárem lo trasllat de que 's parla, y que tal vegada s' haurá perdut.

primerament comensant desdel mar ahont comensa la part de dit Castell de Mataró, diuhen y manan los Jutges que feren dita Sentencia, que devant lo camp de Guillém Matheu en lo arenal prop lo Mar se pose un Molló, y pujant al camp de dit Matheu en un herm que á las horas hi habia prop lo dit arenal, só es al cap de dit herm se pose altre Molló, y pujant vers dit camp á la fí de dit herm altre estaca, y pujant per dit camp de dit Matheu fins al Camí públich, que va de Mataró á Barcelona, tres mollons per divisió de dits termens, així que la major part del dit camp den Matheu resta del terme de Mataró, y la altre part xica vers la torra, resta del terme del castell de St. Vicens, y pujant sobre lo dit camí al cap de un marge se pose un molló entre los honors den Cruañyes y den Ballot y després pujant per lo dit honor den Ballot,que resta vers del Castell de St. Vicens fins á un marge gran que allí es, recta línea se pose un molló y després pujant per lo honor nomenat de la Pujada recta línea, fins al Espinalp, en lo honor de Guillem Pons, se pose altre molló, y pujant per lo Espinalp amunt fins al honor den Pou, en lo torrent ó rieral, sota lo marge altre estaca ó molló entre dits termes den Pou y den Pons y pujant per los honors den Estrañy fins al marge del camí públich que vá de Mataró al Cros, y á Vilasar se pose altre molló en lo honor den Estrañy, allí hi ha algunas pedras aficadas prop, y allí de una part es lo camí predit, y de altre lo torrent ó rial predit. Així que lo que resta vers lo solixent, y del castell de Mataró, sia de Mataró, y lo de part de ponent sia del Castell de St. Vicens, y pujant desde dita estaca ó Molló per lo honor den Estrany amunt fins al marge den Verdaguer de la pujada, y en lo cap de dit marge han feta posar altre estaca, y de dita estaca de dit cap de Marge den Verdaguer, anant vers lo Puig prop duas grans oliveras, prop lo honor den Esteve de Argentona altre estaca, y després anant per lo mitg de ditas oliveras, que son de dit Pons, guien á sis canas lluñy devant lo marge de dit Pons han posat altre estaca y anant vers lo dit Puig pujant per la viña de dit Guillém Pons en lo honor de Pere Spañol, sobre lo Camí que va á Argentona y á Granollers en lo cap del Marge alt so es en la viña de Pere Spañol altre estaca ó molló, y partint de la cantonada de dit Camí y de dita viña sobre dit marge, y pujant al cap de munt del Puig posen al-

tre estaca axí que la cresta ó alsada entre lo honor den Spañol y den Campmajor alli se pose molló, y que lo honor den Spañol resta de Mataró y lo den Campmajor resta del Castell de St. vicens y després pujant recta vía en lo cap de dit Puig de pendrer sota la cresta de dit Puig ó alsada, se pose altre estaca, així que la cresta ó alsada resta del castell de Mataró, y de dita estaca devallant,á unas rocas ó á unas grans pedras,que allí son en mitg de aiguas vassants desá vers lo castell de St. Vicens,y aiguas vassants de ella vers lo castell de Mataró se pose un molló en señal de divisió de dits termens, y anant cresta á cresta, després fins á Rocas albas, posa un molló en lo alt de ditas rocas en señal de divisió de termens, y partint del mateix Puig de rocas albas fins al Puig de Cerdeñola, anant recta línea en mitj de dit Puig se posa un Molló y semblantment en lo alt de dit Puig de Cerdeñola prop las forcas que son allí hont hi ha una pedra aficada se posa un molló, axí que ayguas vesants vers lo castell de Mataró, sia de Mataró y ayguas vesans vers lo de St. Vicens, sia de St. Vicents, y després per la alsada del Puig de Cerdanyola, ahont son ditas forcas, devallant per la cresta vers lo torrent de Beras avall en lo mitg de la cual cresta hi ha tres pins, casi junts se pose un molló, y devant de dits tres pins, dret camí fins á un camp junt á la dita cresta se posa un molló, y en lo entrant de dit camp altre molló; si en lo pi que es en dita cresta no sen hi posa, y que dit camp es den Agell y després partint de dita estaca, ó Pí anant per lo mitg de dit camp fins al altre cap ó recó de dit camp en lo cual se posa altre molló y després partint de dit recó de dit camp den Agell, anant vers un pi, travessant un poch de riera que allí es, se posa un molló ahont es dit pi, lo cual pi es un honor den Cruañes. axí que tota la terra que es vers la Riera de Argentona, sia del Terme del castell de St. Vicens, y la que es vers las montañes sia de Mataró y partint de dit Pí, y anant com á vallant dretament fins á un camp que es den Salvador Trayá en lo marge de dit camp se pose altre molló, y partint de dita estaca ó molló y anant dreta vía ó arrellant vers lo Mas den Cruañes fins á un camp que es dels honors de dit mas den Cruañes, en lo mitg de dit camp son unas pedras aficadas, y allá se pose un molló y partint de dita Estaca ó molló y anant fins á un Lladoner tallat sens brancas que es entre dit Más Cruañyes y lo Saller que

es devant dit mas, se pose un molló á dit Lladoner pera dividir dits termens de dit Lladoner y anant y partint fins al dit más, que tots los honors, que son vers la Riera de Argentona y de la part occidental sien del terme del castell de St. Vicens, y los honors, que son vers la part oriental, y vers las montañas, que allí son sien del terme del castell de Mataró, y axí lo dit mas de dit Cruañes sia del terme del Castell de St. Vicens y lo saller que es sobre dit más entre lo cnal es dit Lladoner y la Iglesia de St. Culgat y tots los masos de Trayá que allí son, sien dels termens de dit Castell de Mataró, y partint de dit Lladoner y anant fins á un marge, que es junt á un camp den Pardal en dit marge hi ha una pedra grossa y una alsineta, allí se pose un molló y partint de dita alsineta fins á un pinet que es en un putxet que es en alou del venerable Guillém de Argentona se pose un molló y partint de dit pinet y baxant de dit Putxet á un altre pi que es en honor den Berenguer Ramon de Argentona, se pose altre molló pera dividir sempre aquestos termens, entenent esta divisió en aquest punt que tots los honors que son vers la Riera de Argentona y a la part occidental, sien del terme del castell de St. Vicens, y los honors que son vers las montañas sien del Terme de Mataró y després partint de dit Pi del honor de dit Baranguer Ramon, y anant no á dret camí sino atrevés vers las montanyas altas que allí son prop fins á una alsina que es cerca dels dits Lladoners, que hi ha curá se pose un molló en dita alsina, que es de Bernat Torrent, y partint de dita Alsina baxant á una Riereta, que hi ha un pí del honor de dit Baranguer Ramon de Argentona, se pose un molló, y de dit pi pujant á una montaña anomenada den Prima, en lo pujar de la cual montaña ó Puig hi ha una viña de dit prima y casi al entrar de dita viña hi ha una alsineta, se pose un molló y aprés pujant per dita viña fins al lloch que hi ha un pi ab dos brancas que parteixen del arrel y en dit pi comensa una tanca de dita viña de brancas de Pins se pose un molló ahont es dit pí y aprés partint de dit pí y pujant fins al cap de munt de dit Puig anant per dita tanca de pins arrencats, y continuantla fins al capdemunt de dit puig axí que dita tanca de pins tallats y sechs dividesca dits termens y al cap de munt de dit Puig anant per uns pins tallats hi ha moltas rocas aficadas se pose un molló ahont son ditas rocas, y després par-

tint de ditas rocas y anant dret camí fins á la altra part de dit Puig ahont han fet tallar rama de dos pins se pose un molló en lo lloch de dits dos pins esporgats y anant dret camí fins á una viña de Jaume de Collé que es vers lo capdemunt del Puig anomenat lo puig de las Olivellas prop y antes de la Serra se pose altre molló al capdemunt de dita viña y després pujant al capdemunt de dit Puig ahont hi ha unas pedras blancas se pose un molló y després devallant per dit puig per la part que es en vers dels castells de Dosrius fins á una argilaga y un pi que hi ha unas fitas de pedra aficadas, se pose un molló y després prenent dreta vía, á ma dreta á un puig vers dita part del terme del castell de Dosrius que al cap de munt de dit puig hi ha tres pins en mitg de las pedras ó rocas que allí son y aquest puig es en mitg de altres dos puigs al del mitg se pose un molló en dit lloch dels tres pins, y dit puig se anomena Comudellas (¿Cornudellas?) y després á mitg de dit Puig, ques dita Argilaga, y al mitj del altre puig que son dits tres pins, perque hi ha gran distancia se pose un molló á cada mitg anant sempre dret camí així dividint que vers ponent y vers mitx dia que está vers lo Castell de St. Vicens, sía del terme del Castell de St. Vicens y vers Orient sia de Mataró y després partint de dit Puig de dits tres Pins y devallant per dit Puig y anant per las crestas ó alturas dels Puigs, y anant dret camí de Puig á Puig que vellant ayguas vessants de sá, y de llá vers la part dels termens de dit Castell de Dosrius fins al lloch ahont comensan los termens dels Castells de Dosrius, y de St. Vicens; só es en lo puig, de puig de Martí sota uns marges sía un molló per divisió de dits termens de Mataró y de St. Vicens, que hi ha pedras aficadas que divideixen los honors, que tenen los homens de Mataró y de Sant Vicens, aixi que ayguas vassants vers lo Castell de Mataró, sía de Mataró; y ayguas vassants vers lo Castell de St. Vicens sía de St. Vicens.

VII

1367.—Conflicte, que, per negativa d' alguns homes d' Argentona á pagar llur part aliquota quan redimiren á Bosch la jurisdicció de Sant Vicens, s' originá ab los qui adelantaren la quantitat total, y resolucio recaiguda. *(Gratiarum Petri III —Reg. 913, fol. 144.)*

Pateat universis. Quod Nos Petrus, dei gracia, Rex Aragonum etc. Attendentes dudum eo quia nos propter guerram inter nos et Petrum tunc Regem Castelle vigentem ad quam nos opportebat peccuniam undique procurare qua providere possemus. Equitibus qui stabant continue et ffrontariis Regnorum Aragonum et Valencie et per resistendo conatibus dicti Regis vendideramus cum publico instrumento precio duodecim mille solidorum barchinonenses, interveniente tamen in dicta vendicione Generale instrumento Petro de bosco, olim scriptori porcionis domus nostre cuius erant ac sunt Castra de sancto Vincencio et de Vilassario, sita intra vicariam barchinone et suis perpetuo merum imperium et omminodam aliam iurisdiccionem, cuiuscumque nature aut speciey essent vel fuissent, quam et quod nos habebamus et habere consueveramus et antecessores nostri habuerant et habuere consueverant in dictis castris de sancto Vincencio et de Vilassario, ac parrochiis et terminis ipsorum et tam in personis habitantibus in dictis Castris et parrochiis et terminis quam in aliis extraneis seu privatis, tam de genere militari, quam aliis christianis sarracenis et judeis, et aliis etiam quibuscumque intus dicta Castra, parrochias et terminos delinquentibus, seu qui usque in diem dicte vendicionis delinquissent et delinquerent deinceps tam in caminis publicis quam extra quovis modo, cuiuscumque condicionis, status preheminencie, ac dignitatis existerent, vel etiam undecumque essent, dummodo deliquerent seu delinquissent intus dicta Castra parrochias et terminos eorundem, fuisset pro parte vestri proborum hominum et singularium personarum, tam de paraticus, quam rusticorum dictorum Castrorum de sancto Vincencio et de Vilassario, parrochiarum et terminorum eorun-

dem, tanquam honorem Regii diadematis affectancium humiliter supplicatum Illustre Regine Alionore Carissime consorti ac generali procuratrici, et locum tenenti nostre, quod dictam jurisdiccionem dicto Petro de bosco, ut premittitur venditam redimere, et ad Regiam Coronam, cognicionem, forum, et dominium perpetuum reducere, adunire, et agregare perpetuo dignaretur, potissime cum vos offeretis eidem, per dicta redempcione fienda, solvere de vestro proprio precium superius expressatum, non obstante, quod aliis essetis debitis et oneribus onerati, usque dictos probos homines et singulares personas, vel maiorem vestri partem, seu quia presolvisse, dicte Regine duodecim mille solidos precii supradictos Et ipsam Reginam ut procuratricem et generalem locum tenentem nostram, pre dicto sibi per vos soluto sive tradito precio, luisse et redemisse a dicto Petro de bosco, predictum merum imperium, et predictam quarum jurisdiccionem omnimodam cum suis juribus universis, prout largius per nos fuerant eidem vendita, ut prefertur. Et nichilhominus factis luicione et redempcione predictis, dictam Reginam, nomine nostro jamdicto, predictum merum imperium, et predictam omnimodam aliam jurisdiccionem cuiuscumque nomine aut speciey cum exercicio eiusdem, per nos ut prefertur venditum, et venditam dicto Petro de bosco, et ab eodem redemptum, et redemptam, cumque omnibus et singulis fructibus, emolumentis juribus et pertinenciis suis quibuscumque, que tunc vel postea quandocumque dici nominari vel excogitari possent quovis modo, necnon et omnes et quascumque personas, tam in dictis Castris de Sancto Vincencio et de Vilassario et terminis ac parrochiis eorundem habitantes quam alias extraneas seu privatas et tam de genere militari quam quaslibet alias, cuiuscumque legis, sexus, status, gradus vel condiciones existerent intus dicta Castra, parrochias, terminos delinquentes, seu qui usque tunc delinquerant, et deinceps delinquerent, tam in caminis publicis, quam extra quovis modo, cuiusvis condicionis, status, preheminencias, ac dignitatis, existerent, vel etiam undecumque, dummodo delinquerent intus dicta Castra, parrochias et terminos eorundem adunisse nobis, nostreque Corone et nostrorum in Comitatu barchinone succesorum, et pro nobis et eis vicario et vicarie Civitatis barchinone, nostrique et ipsorum foro, dis-

trictui, cognicioni, examini, decisioni, punicioni et execucioni, et etiam nostri et nostrorum successorum propio et libero dominio et possessioni seu quia adjuncxisse perpetuo et penitus agregasse, prout hec omnia et singula supradicta in quodam privilegio seu publico instrumento inde per dictam Reginam dicto nomine vobis facto per nosque firmato, ac sigillo magestatis nostre sigilloque dicte Regine in pendenti munito, acto in palacio Regali barchinone, scilicet per dictam Reginam XVII de Julii, et per nos ibidem XXIIII die ipsius mensis Julii. anno a Nativitate domini MCCCLXIIII, Regnique nostri XXIX plenius expressantur. Et instrumento per dictam Reginam dicto nomine nostro vobis obtentu dictarum luicionis et redempcionis aliquas gracias, pacta et remissiones concessisse, ac fecisse, ultra privilegium memoratum. Considerantes instrumento, quod soluto sive tradito dicte Regine, per vos dictam maiorem partem, seu quam proborum hominum, et singularium personarum predictarum pretio supradicto, factaque dicta redempcione, et obtentis privilegio, gratiis, et remissionibus prenarratis, ac factis et sustentis per vos racione predictorum plurimis et diversis dampnis, laboribus, sumptibus, missionibus expensis, et interesse licet etiam capitulis pro parte vestra sic fiendis et obtinendis predictis iamdicte Regine oblatis contineretur, quod omnes persone in dictis parrochiis habitantes solverent et contribuerent in predictis partem suam, secundum magis et minus. Attamen nonnulle persone intra limites seu confines Castrorum et parrochiarum predictarum ac dicte jurisdiccionis populate, habitantes, et commorantes contradixerunt et recusarunt, et contradicunt penitus et recusant in quantitate pretii, et aliis predictis vobiscum solvere partem suam, et quod peirus est, vos duxerunt super hiis hucusque per varios et diuturnos lictium amfractus, malicias et difugia faciendo maliciose pro inde fatigari vos amplioribus dampnis, laboribus, sumptibus, expensis et missionibus, ac vexari, non obstante quod nos super isto diversas provisiones duxerimus faciendas. Igitur volentes vos, qui sic fervide pro servicio utilitate et honore nostris, dictum precium, dictosque sumptus, missiones, expensas, et interesse solvistis ac dictos labores ac dampna sustinuistis servare ab eisdem indempnes quatenus hec dictas alias personas in hiis solvere seu coutribuere recusan-

tes tangere dinoscuntur et ne dicte persone videantur comodum de sua malicia reportare set noscant quod sit decens et utile certa redimenda et servanda iura Regia anelare, ac totis viribus iusudare ceterosque subditos nostros ad consimiles redempcionem et conservacionem fiendas exemplis, gratuitis et laudabilibus animare. Tenore presentis publici instrumenti firmiter valituri per nos et nostros gratis et ex certa sciencia et consulte, previa deliberacione, dictum merum imperium et omnimodam jurisdiccionem, cuiuscumque nature sint vel speciey prout nobis in dictis personis inter dictos limites sives confines dictorum Castrorum de sancto Vincencio' et de Vilassario, et parrochiarum predictarum, ac dicte jurisdiccionis, populatis, habitantibus et comorantibus, partem suam in predictis solvere ut predicitur retinentibus ac in bonis ipsarum pertinent, ac pertinere possunt et debent concedimus, damus et assignamus vobis dictis probis hominibus et personis, quem et quod per faciendis redempcione et luicione predictis, dictum precium dictosque sumptus, missiones, expensas et interesse solvistis, ac dictos labores, et dampna sustinuistis ut superius expressatur. Ita quod vos et vestri dictum merum imperium, totamque dictam jurisdiccionem, cum omnibus et singulis fructibus, emolumentis, juribus, et pertinenciis suis, quibuscumque, prout ea omnia ad predictum Petrum de bosco, vigore prenarrate sibi facere vendicionis pertinebant et pertinere poterant et debebant, et ad nos vigore predicte inde facte luicionis et redempcionis melius et plenius pertinent et spectant, ac pertinere possunt et debent in dictis personis renuentibus vel contradicentibus in dictis precio, sumptibus, missionibus, expensis, interesse, laboribus atque dampnis, tam videlicet jam hucusque solutis, fueris et susceptis quam racione vel occasione predictorum fiendis et sustinendis solvere partem suam et bonis ipsorum quibuscumque, ac adversus dictas personas, dictaque bona ipsarum habeatis, teneatis, possideatis, regatis, colligatis, levetis et precipiatis, ac regi, colligi, et levari, et precipi, per quem seu quos malueritis et ad id elegeritis faciatis pure libere et absolute, ac sine obstaculo et contradiccione nostri et nostrorum quorumcumque, tantum et tandiu donec omnes predicte persone in dictis precio, sumptibus, missionibus, expensis, interesse, laboribus, et dampnis per vos jam ut permittitur solu-

tis fueris et sustentis, ac decetero solvendis, fiendis et sustinendis dederint et solverint ac satisfecerint, ad cognicionem et taxacionem, previo juramento duorum proborum hominum per vos vel vestri maiorem et saniorem partem ad id eligendorum, vobis vel cui loco vestri volueritis partem suam, secundum magis et minus integriter et complete, et eciam donec ipse persone solverint, et satisfacerint vobis vel cui volueritis, integriter et complete,omnes missiones, expensas, dampna et interesse, quas et quod ultra predicta, ob culpam maliciam, necligenciam, vel difugia earundem litigando, seu alio, tam in judicio, quam extra judicium fecistis et sustinuistis, ac fecistis, et sustinuistis per predictis vel aliquo eorundem. Volentes ac vobis eciam per speciale pactum concedentes quod vos durantibus concessione, donacione et assignacione predictis, possitis, de anno in annum, vel de termino in terminum, aut de illud tempus, quod vobis videbitur eligere, ponere, ordinare et constituere in baiulum vestrum aliquem probum hominem, quem ad id convocato et congregato inter vos generali consilio super isto magis noveritis fore abtum eique in dicto consilio sagionem vel sagiones, semel et plurimes eligere, constituere et ordinare. Quod siquidem baiulus vester, de et cum consilio alicuius idonée jurisperiti barchinone, per vos vel ipsum baiulum, semel vel plurimis eligendi, dictum merum imperium, dictamque jurísdiccionem per vobis et nomino vestro exerceat, et de eisdem utatur adversus dictas personas cuiusvis legis, sexus, status, gradus, vel condicionis existant, contradicentes vel renuentes partem suam solvere in predictis et bona ipsarum, et de omnibus et singulis terminibus et excessibus per ipsas personas, vel aliquam ipsarum, intus dicta Castra, parrochias et terminos, et tam in caminis vel viis publicis, quam extra, qualitercumque jam commissis, ac decetero committendis inquirat, et de omnibus et singulis casis et questionibus motis et movendis dictas personas, vel ipsarum sigulares, aut bona ipsarum qualitercumque tangentibus cognoscat, ipsasque casis et questiones audiat et decidat, et ipsarum faciat seu fieri faciat execucionem, necnon delatos de criminibus vel excessibus, aut penis corporalibus, vel ad capcionem seu carcerem obligates capiat et captos teneat, seu teneri et custodiri faciat in illa capcione, quam ad id magis elegerit fore tuiciorem et ap-

tam, et delinquentes condempnet et puniat illis penis quibus criminum seu excessium enormitas sive qualitas exposcebat, ac prout sibi fuerit bene visum, et per dictis delinquentibus puniendis ac per dicti meri imperii exercicio, furcas et alia quamvis instrumenta ad id necessaria, erigat et ponat, in illis parte sive partibus, quibus vobis vel eidem fuerit bene visum vel de dictis criminibus seu excessibus, faciat cum dictis delinquentibus vel quibusvis aliis loco ipsorum, illas composiciones, avinencias, transacciones, remissiones, absoluciones, et difiniciones, quas noverit fore fiendas et ut melius sibi videbitur faciendum. Necnon de dictis fructibus, emolumentis, perventibus et juribus vobis, vel cui loco vestri volueritis respondeat integriter et complete, vosque omnes dictos fructus emolumenta, perventus, et jura, satisfactis inde salariis, quod dictis baiulo jurisperito et sagioni, seu sagionibus pro suis laboribus constitueritis et assignaveritis penes vos ut vestra propria retineatis, habeatis, ac vestris usibus et utilitatibus applicetis. Et predicta omnia et singula quod superius vobis casis et racionibus predictis concedimus, mandamus et assignamus in dictis personis contradicentibus, vel renuentibus solvere partem suam, cuiusvis legis, sexus, status, gradus vel condicionis existant, et bonis ipsarum et adversus eas et ea, quas et quod ad hoc cum presenti summitimus et obligamus, habeatis, teneatis et possideatis pacifice et quiete, prout ea omnia et singula predicto Petro de bosco, vigore prenarrate, per nos inde sibi facte vendicionis pertinebant, ac pertinere poterant, et debebant, ac nobis eciam et nostris, vel dicto vicario barchinone, vigore dictarum luicionis et redempcionis, ac privilegii superius enarratus pertineret et pertinere possunt, et debent, et prout melius, plenius, sanius et utilius dici, scribi et intelligi potest ad vestri, comodum et bonum, sanum et sincerum, intellectum. Nec nos vel nostri successores, aut officialis nostris vel ipsorum quicumque, possimus nec possint, durante tempore presentis concesionis, donacionis et assignacionis, vel post, aliquam vel aliquis inquisicionem seu inquisicionis proprio motu, seu ad instanciam alicuius persone facere vel fieri facere, contra dictos baiulios, jurisperitus et sagiones vel alique ipsorum, racione oficiorum, quod vigore presentis concessionis, donacionis et assignacionis eisdem duxeritis comittenda. Nec eciam ipsi baiulus, jurisperi-

tus, aut sagiones teneantur per dictis oficiis assecurare de tenendo tabulam, nec si et prout officiales qui utebantur per dicto Petro de bosco, vigore dicte per nos sibi facte vendicionis facere tenebantur. Volumus eciam, quod predicte renuentes et contradicentes persone, non gaudeant, nec gaudere possint dictis aliis graciis et remissionibus, obtentu dicte luicionis et redempcionis, vobis ut predicitur factis et concessis, donec in predictis omnibus solverint ut prefertur. Et exherimus predicta omnia et singula, que super vobis concedimus, damus, et assignamus, de jure dominio et posse nostro ac dicti vicarii barchinone, eademque omnia et singula, in vestrum, ius, dominium, et posse mittimus et transferimus irrevocabiliter, pleno iure, ad habendum, tenendum et pacifice possidendum, sibi tamen condicionibus et retencionibus infrascriptis. Et nichilhominus cum presenti donamus, et concedimus, vobis plenam et liberam potestatem, possesionem, seu quod omnium et singulorum predictorum, vestra propia auctoritate, et sine fatichaın, rechisicione nostra et alicuius ciencie, judicis, aut alius persone libere apprehendendi quandocumque volueritis, et penes vos licite retinendi. Nos enim constituimus nos interim per vobis et nomine vestro titulo precario, predicta que super vobis concedimus, damus et assignamus possidere, seu quasi donec vos dictam possessionem seu quasi apprehenderitis eorundem, propterea ex causa concessionis, donacionis, et assignacionis haberemus, damus, concedimus et mandamus vobis omnia jura et omnes vices, voces, raciones et acciones reales et personales, utiles et directas, varias sive mixtas, ordinarias et extraordinarias, et alias eciam quascumque nobis competentes et competere debentes et valentes in predictis quod vobis super concedimus, damus et assignamus et contra dictas personas contradicentes, vel recusantes solvere ut prefertur, ac res et bona ipsarum quicumque, quibus juribus, vicibus, vocibus, racionibus et accionibus predictis possitis vos et dictus per vos baiulus eligendus aut alius seu alii quem vel quos volueritis loco vestri, uti et experiri, agendo, defendendo, excipiendo, respondendo et replicando, et omnia alia et singula faciendo in judicio et extrajudicium quecumque et quemadmodum nos vel dictus vicarius barchinone, aut quevis alia persona loco vel nomine nostro, contra dictas personas, res et bona ipsarum ac alia que

super vobis damus et assignamus facere poteramus ante presentem concessionem, donacionem et assignacionem, ac jurium concessionem et nunc et postea quandocumque. Nos itaquod constituimus vos in predictis que vobis concedimus, damus et assignamus, ac cedimus vestros dominos, actores et procuratores ut in rem vestram propriam, ad faciendum inde sub tamen condicionibus et retencionibus inferius declarandis vestre libitum voluntatis. Promittentes in nostra bona fide Regia ac jurantes per dominum deum et eius sancta quator Evangelia corporaliter per nos tacta, quod contra presentem concessionem et assignacionem, aut aliquod de super contentis vel inferius continendis, non veniemus, nec aliquid directe vel indirecte faciemus nec fieri per aliquem vel aliquos faciemus, permittemus, aut consentiemus, nec in eisdem vel aliquo ipsorum vos quibus ipsas concessiones, donaciones, et assignaciones facimus, nec dictum per vos baiulum eligendum, nec aliquas alias quem suis personas loco vestri perturbabimus seu impediemus, aut perturbari, seu impediri faciemus vel permittemus, palam quomodolibet vel occulte de jure seu de facto aliquo modo tam vel eciam racione, immo expresse et ex certa sciencia, renunciamus super predictis omnibus et singulis omnibus legibus, juribus, usaticis, constitucionibus, usibus, consuetudinibus, privilegiis, beneficiis et auxiliis contra predicta, vel aliquod eorundem nullas literas seu provisiones aut mandata proprio nostro motu, seu faciemus, mandabimus, vel fieri mandari seu expediri faciemus, nec eciam permittemus. Quinimo voluemus firmiter et expresse, quod si per nos aut quem seu quospiam, loco vice vel nomine nostro, aliquem littere, provisiones aut mandata propio motu, seu alia contra contenta in huiusmodi instrumento vel aliquod ipsorum facte vel facta fuerint, seu concessa, careant incontinenti ipso facto, quatenus contra contenta in instrumento presenti. vel aliquod ipsorum tangere viderentur viribus et effectu. Quoniam nos eas et ea quo ad hoc nunc per tunc et tunc ut ex nunc habemus et haberi volumus decernimus et jubemus per cassis, irritis atque vanis. Hanc autem concessionem, donacionem et assignacionem tantum modo durare volumus et valere, donec predicte persone contra quas ipsas concessiones, donaciones, et assignaciones vobis super facimus contribuerint et solverint integriter et complete

vobis vel cui loco vestri volueritis ad cognicionem et tacxacionem medio juramento dictorum duorum proborum hominum, per vos vel vestri maiorem et saniorem partem ad id ut predictum est eligendorum, partem suam secundum magis et minus in dictis precio per vos ut prefatur soluto, ac in dictis sumptibus, missionibus, expensis, interesse, laboribus atque dampnis per vos hactenus factis et sustentis, et decetero fiendis et sustinendis, racione, vigore, seu occassione dictarum luicionis et redempcionis, a dicto Petro de bosco ut predicitur factarum, ac dicti privilegii, dictarumque graciarum et remissionum per dictam Reginam vel nos obtentu dicte luicionis vobis facti et concessi, et factarum ac eciam concessarum, et donec etiam ipse persone solverint et satisfecerint integriter et complete vobis, vel cui loco vestri volueritis omnes missiones expensas dampna et interesse quas et que ob culpam, maliciam, necligenciam, vel difugia earumdem litigando seu alias, et tamen in judicio quam extra judicium fecistis et sustinuistis ac feceritis et sustinueritis per predictis vel aliquo eorundem solutis vero et satisfactis vobis ut prefertur per dictas personas vel partem ipsarum integriter et complete omnibus supradictis volumus, intendimus, ac cum presenti retinemus, quod predicte concessio, donacio et assignacio quas super vobis facimus sint eo tunc incontinenti case, irrite atque nulle, et pro cassis irritis ac nullis penitus habeantur, et presentes instrumentum et omnia et singula in eo contenta penitus evanescant et dictum merum imperium, dictamque jurisdiccio, cum suis juribus universis ad nos et nostram Coronam Regiam, ac ad dictum vicarium barchinone prefacte et educantur prout ea omnia et singula melius et plenius ante confeccionem presentis publici instrumenti pertinebant, juxta pleniorem seriem et tenorem privilegii, de non separando predictam a dicta nostra Corona superius enarrati, cui nihil modis et formis per nos in hoc instrumento declaratis nolumus nec intendimus prejudicium aliquid generari. Nos enim cum hoc eodem instrumento quod in parte vicem Epistole volumus obtinere mandamus ex certa sciencia firmiter et expresse, ac sub nostre ire et indignacionis incursu dictis personis contra quas predictas concessiones, donaciones et assignaciones super vobis facimus et cuilibet ipsarum, quod easdem concessiones, donaciones et assignaciones, ut superius conti-

netur, firmas habendo, tenendo et observando, et contra eas non veniendo nec faciendo pareant, obediant, respondeant et attendant juxta modum superius expressatum, vobis in et de omnibus et singulis superius per nos vobis concessis datis et assignatis in, et de quibus, ac prout nobis perere, obedire, respondere et attendere tenebantur et debebant ante concessionem habemus instrumenti. Mandamus insuper districte precipiendo inclito et magnifico infanti Johanni primogenito nostro carissimo nostrorumque Regnorum et terrarum generali Gubernatori, eiusque vices gerentibus ac vicario et subvicario Barchinone, ceterisque universis et singulis oficialibus et subditis nostris presentibus et futuris, quod omnia et singula in hoc instrumento contenta juxta sui pleniorem seriem teneant firmiter et observent et non contraveniant nec contravenire permittant aliqua racione, si iram et indignacionem nostram cupiunt evitare. Quinimo vobis quibus predictas concessionem, donacionem et assignacionem supra facimus, dent et prestent super predictis habendis, tenendis et pacifice possidendis, auxilium, consilium et favorem, si, quando, quociens ac prout a vobis vel vestri pro parte fuerint requisiti. Hec igitur omnia et singula supradicta facimus paciscimur et promittimus et juramus nos dictus Rex vobis dictis probis hominibus et singularibus personis quibus concessionem, donacionem et assignacionem facimus supradictas, necnon et notario infrascripto, tanquam publice persone pro vobis et aliis etiam personis, quarum interesse, intererit, vel potest seu poterit interesse á nobis eadem omnia et singula recipienti et paciscenti, ac legitime stipulanti. Supplentes et tollentes ac pro sublatis haberi jubentes ex nostra Regali preheminencia, et ex nostra Regia plenitudine potestatis omnem defectum siquis sit, vel emerserit, et omnem impedimentum obieccionem et obstaculum, que de quocumque jure, foro, constitucione, usu, usatico, consuetudine, seu privilegio possent premissis per nos vobis concessis datis et assignatis, vel aliquo ipsorum obiti seu apponi, aut quod illis valeant derogare. Et demum ut predicta melius observentur, cum hoc eodem publico instrumento, mandamus dicte Regine Consorti nostra, dictoque infanti primogenito et Gubernatori nostro generali, ut omnia et singula, in hoc instrumento contenta juxta sui pleniorem seriem laudent, approbent atque

firment. Quod est actum Barchinone scilicet in hospicio sive palacio dicte domine Regine bonanati de colle quod nuncupato, Nona die Januarii, unno a Nativitate domini MCCCLX septimo. Regnique dicti domini Regis XXX secundo; visa R.

Signum † Petri dei gratia Regis Aragonis etc. Qui hoc laudamus concedimus, firmamus et juramus. Huicque instrumento sigillum nostrum apponi jussimus in pendenti.

Testis sunt quod presentes fuerunt Johannes eximini de sala nova miles legumque doctor Reges oficium maiori domi. Petrus Guillelmi cathalani miles uxerius armorum et Bernardus de petra pertusia domicellus dicti domini Regis.

Signum. Alionore dei gracia Regine Aragonum etc. Que predicta laudamus, approbamus et firmamus in posse fidelis scriptoris dicti domini Regi et nostri Petri vitalis notarius infrascripti hoc de nostro mandato scribentis barchinone XXII die Januarii anno predicto a nativitate domini MCCCLXVII. Est nichilhominus sigillum nostrum huic instrumento apponi, iussimus in pendenti.

Signum. Petri vitalis dicti domini Regis scriptoris eiusque auctoritate notarius publici per totam terram et dominacionem suam. Qui predictis ut permititur interfuit eique sibi fecit et propria manu clausit.

VIII

1465 —Disposició de Pere IV de Catalunya, Condestable de Portugal, reintegrant en lo Priorat de Clará á Frá Miquel Solá monjo de Montserrat. *(Comune 3 Petri Comestabilis. Portugaliæ. Pars II.— Registre 14 Intruso fól. 40.)*

Petrus etc. Dilectis nostris baiulo et subbaiulo Civitatis Barchinone et aliis quibus infrascripta pertinere quomodolibet disnocantur, salutem et dilectionem. Exposuit coram excellencia nostra, humiliter, dilectus noster frater Michael Solá Monachis et operarius Monasterii beate Marie de Monteserrato ordinis sancti benedicti. Quod licet ipse retroactis temporibus provisus extiterit canonice de Prioratu perpetuo sancti Petri de Clarano, dicti ordinis, assecutusque fuerit posse-

ssionem illius, prout constat quodam publico instrumento de aprehensione possessionis illius coram nobis exhibito et ostenso. Verumtamen, prenominatus frater lichael Solá, a dicta possessione, eum de facto opprimendo, maletractando, et vexando, fuit expulsus, et Prioratus per fratrem Vincencium de Castell bell, quondam priorem Monasterii sancti Petri de caserris, ad evidentissimam facti oppressionem. Cumque divina lege, et secundum statuta sanctorum patrum, ac juxta usaticum Baachinone. Nos, tanquam Rex et princeps, teneamur manutenere oppressum, et ocurrere oppresso, et omnino his oppressionibus, que de facto et sine judicio inferuntur, supplicavit, itaquod nobis dictus frater Michael humiliter ut ex nostra per excellenti et speciali regalia eundem ipsum in sua pristina possessione permissa manutenere dignaremur proculpulso, quovis illatenus impedimento. Nos itaquod jura et regalias exercentes, per observancia divini et humani juris ac usaticorum Barchinone et Constitutionum Cathalonie, vobis et cuilibet vestrum, dicimus, precipimus, et mandamus, scienter et expresse, sub ire et indignacionis nostre incursu ad penam Mille florenorum auri de bonis secus agentis exigendam, et nostris inferendam Erariis, quatinus presentibus lectis, prenominatum fratrem Michaelem in dicta sua primeira possessione restitutum manuteneatis et defendatis contra cuntos vim de facto inferentes, et moto quovis illicito et de facto occupatore seu detentore. Sed si forte, frater ludovicus balus, qui dicitur de facto et oppressive detinetur dictum Prioratum, pretendit raciones aliquas in oppositum habere, cur predicta non procedant et illas voluerit allegare, prefigatis sibi terminum sex dierum, sicuti nos harum serie ad cautela prefigimus eum ad omnes et singulos actus, usque ad exitum inclusive, citando, infra quos dictas raciones coram nobis aut vicecancellario nostro alleget, et illas prosequatur usque ad finalem exitum inclusive. Cauti facere permissorum contrarium quanto gratia nostra vobis cara est, iramque et indignationem, ac dictam penam, cupitis non incurre, in nostra Civitate Vici, XVII Decembris, anno a nativitate domini Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo Quinto. Vilana Vic

IX

1466.—Pere IV de Catalunya, Condestable de Portugal, se inhibeix de conexer en les questions promogudes en lo Priorat de Clará y tramet la causa á la curia eclesiástica.—*(Comune 5 Petri Comestabilis Portugaliœ —Reg. 16 Intruso, pars II, foli 1.)*

Petrus etc. Fidelibus nostris Baiulo et Subbaiulo Barchinone, ceterisque universis et singulis officialibus nostris, et aliis ad quem seu quos spectet et presentes nostre littere fuerint quomodolibet presentate, et locumtenentis eorundem, salutem et gratiam. Rediit nobis in mentem superiori anno ad supplicationem fratris Michaelis sola Monachi et operarii Monasterii beate Marie de Monteserrato nostris patentibus literis vobis mandasse ut eundem fratrem Michaelem sola in sua possessione Prioratus Sancti Petri de clarano ordinis sancti benedicti Barchinonensis diocesis restitutum manuteneretis, et defenderetis contra cuntos, vel si rationes aliquas frater Ludovicus balus habere pretenderet illas coram nobis seu dilecto Consiliario et Vicecancellario nostro Gaspare Vilana juris utriusque doctore allegaturus veniret, ut in dictis nostris litteris datis Vici die XVII Decembris anni Millesimi CCCCmi Sexagesimi quinti ad quas nos referimus plenius continetur. Impresentiarum vero pro parte dicti fratris Ludovici balus dicti Prioratus prioris fuit coram Maiestati nostra expositum querelose. Quod cum ipse iam in civitate Vici coram nobis comparuerit, et de suo iure, titulo ac possessione quam auctoritate ordinaria tenet nobis ostenderit, et eo ac dicto fratre Michaele sola auditis in nostro Concilio, deliberatum fuerit negocium et causam huiusmodi ad Curiam ecclesiasticam pertinere, et nos de eadem minime intromittere debere. Nichilominus tamen dictus frater Michael sola cum dictis nostris litteris subrepticiis et obrepticiis impetratis conatus fuit et conatur dictum fratrem ludovicum balus priorem in suam possessione turbare, ac de eadem privare contra mentem nostram ac seriem dictarum nostrarum litterarum, ac contra formam dicte nostre deliberationis et in jacturam dicti fratris

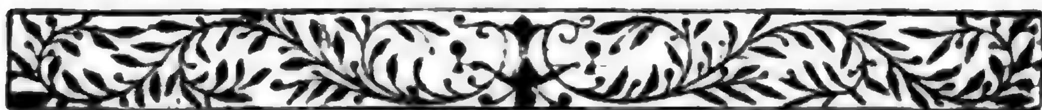
Ludovici balus atque detrimentum non parum. Ob quod pro ipsius parte fuit eidem Maiestati nostre humiliter supplicatum, ut pro observatione dictarum Constitutionum, et executione dicte nostre deliberationis, ac de congruo et salutari justitie remedio infrascripti sibi providere dignaremur. Nos itaquod considerantes quod in nostro concilio deliberatio facta extitit nos non debere intromittere de causa et negocio huiusmodi, eo quod titulum ordinarii et possessionem pacificam quinque vel sex annorum dicti prioratus pars memorati fratris ludovici balus in medium attulit, deduxitque, allegatum titulum dicti sola ac possessionem si qui essent manifeste contra juris doctrinam, immo tantum defacto per non habentem potestatem processisse: propter quod de his articulis pro rebus spiritualibus seu annexis jus dicere hoc esset contra libertates ecclesiasticas, contraque Canonicas sanciones. Eam obrem his et aliis attentis dicta supplicatione benigne admissa vobis propterea de certa sciencia et consulto requirendos requirentes dicimus et districte precipiendo mandamus expresse, sub nostre ire et indignationis incursu subque pena Mille florenorum auri Aragonum, quatenus de predictis minime vos intromittatis, sed dictos litigantes ad Curiam et examen ecclesiasticum eos remittatis, neque permittatis dictum fratrem ludovicum balus in possessione dicti prioratus, fructuum, reddituum, et jurium eiusdem turbari, sed eum in dicta possessione in qua nunc est manuteneatis et conservetis, manuteneri et conservari faciatis dictis prekalendatis nostris litteris non obstantibus, aliisque a nobis litteris seu mandatis minime expectatis sive requisitis, dilationibus et diffugiis cesantibus quibuscumque. Et contrarium non faciatis quavis causa quanto gratia nostra vobis cara est, iramque et indignationem nostram ac penam predictam cupitis evitare. Date in villa Granullariorum die tertio Junii anno a nativitate domini Millesimo CCCCLXVI. —Vilana vic.

X

1647.—Nombrament de Batlle á favor de Bernat Cabanyes, fet segons los privilegis concedits á aquesta població, respectats per Lluis XIV y vigents en lo segle xvii. *(Itinerum Loch. Regis Galliæ, 1645 y 1650.—Reg. 145 Intruso, fol. 180.)*

Nos Ludovicus Quia fidelis regius Bernardus Cabanyes parrochiæ et termini Sancti Juliani de Argentona Vicariæ Barcinonæ, unus extribus personis ad officium Bajuli dicta parrochiæ et termini, concessa Ideo confidentes de fide sufficientia et legalitate tuis dicti Bernardi Cabanyes pro triennio quod currere incepit die carnis privii proxime preteriti et deinde ad regiam et nostram meram et liberam voluntatem tenore presentium de nostra certa scientia deliberate et consulto dictum Baiuli officium tibi dicto Bernardo Cabanyes concedimus committibus et fiducialiter commendamus itaquod tu et alius nemo dictis triennio et legia ac nostra mera et libera voluntate durantibus officium Baiuli prædictum teneas legas et exerceas fideliter legaliter at que bene justiciam et jus dicto submissis officio tribuendo quia et regalias regias manutenendo deffendendo et provitibus uti decet conservando, aliaque omnia et singula faciendo et libere exercendo quæ ad dictum officium eiusque plenum usum et exercicium pertinere quovis modo dignoscatur. Mandantes præterea per præsentem de eiusdem certa sciencia et auctoritate Cancellario Regenti Cancellariam gerentibusque Vicesgeneralis Gubernatoris in dictis Principatu et Comitatibus cœterisque. Demum universis et singulis officialibus et subditis regiis in eisdem constitutis et constituendis et signanter juratis consilio de probis hominibus dictæ parrochiæ et termini ad incursum regie indignationis et iram pænæque mille librarum Barchinonensium regiis inferendarum ærariis, quatenus te dictum Bernardum Cabanyes et neminem alium dictis triennio et regia ac nostra mera et libera voluntate durantibus pro Bajulo prædicto teneant, reputent, honorificent, atque tractent tibique et jussionibus tuis pareant et obediant, parereque et obedire faciant per quos decet subjiciantque oneribus ad

dictum officium spectantibus et ille ad quos spectant in possessionem dicti officii te ponant et immittant possitumque et immissum manuteneant et deffendant viriliter contra cunctos ac.. de salario juribus, luctis et emolumentis prædictis integre tibi respondeant et faciant per quos decet pro ut aliis fieri consuetum est. Verum antequam regimini et exercitio dicti submissis officii jurare teneatis in posse illius ad quem spectet de bene et legaliter de habendo in regimine ipsius officii de idonee assecurare de tenendo tabulam et alia faciendo. Ad quam juxta constituciones Cathaloniæ generales tenearis et sis strictus. Et quod de omnibus compositionibus delictrium et remissionibus pænarum pecuniarum per te et Curiam tuam faciendis habebis exiges et recipies pro iure sigille regiæ Cancellariæ pertinenti ad rationem duorum solidorum Barcinonensium pro qualibet libra eiusdem monetæ quod que? de prœdictis omnibus et singulis introhitibus qui ratione dicti officii quomodolibet intra quolibet octimestre ipsius regiminis tuas pervenerint intra unum mensem etiam consimilem rationem et compotum reddes. De pecuniis juris sigilli ex dictis compositionibus et remissionibus processise et processuris respondere tenearis Protonotariœ Regenti et de ipsis ac etiam de exitu seu distributionibus dictorum introhituum debitorum et opportunas cauthelas ad huiusmodi rationis discutionem necessariam in posse Illustris Magistri Rationalis domus et curiæ regiæ seu illius ad quem spectet ponere et assignare tenearis et finito huiusmodi regimine intra unum mensem etiam consimilem rationem et compotum reddes de his omnibus si quam post novissimum octimestre ad te ratione dicti officii quomodolibet pervenissent quod que receptas integras et non cum deductione demptuum facies refundesque quicquid fuerit regiæ curiæ refundendum. Et quod nihil recipies nisi presente curiæ tuæ scriba introhitum pro interesse curiæ scribente et testifficante quod nisi feceris ex nunc omni salario et commodis dicti officii te privatum censemus. In cuius etc. Datum in campo coram Illerda die trigesima prima mensis May Anno a Nativitate Domini Millesimo sexcentesimo Quadragesimo septimo Regnocumque Regiorum ac Comitatuum iamdictorum quinto.—Louis de Bourbon.

L' ESQUIROL Y LA TORTUGA

«Qui siga confrare
que prenga candela.»
Pob.

No hi ha animal més resolt
que l' esquirol.
No hi ha bestia més feixuga
que la tortuga.

Ab tot y ser barallats,
l' un ab l' altre están lligats.
Salta y brinca l' esquirol;
la tortuga ni 's belluga.
—Si anar poch á poch ja 'm dol
cóm vols que seguirte puga?

No hi ha animal més resolt
que tú, Esquirol.
—No hi ha bestia més feixuga
que vos, Tortuga.

Tirant ab pena, á la fí
ell la porta al peu d' un pí.
Vol pujarhi l' esquirol;
la tortuga ja remuga.
—Si fins caminar me dol,
cóm vols qu' enfilarme puga?

No hi ha animal més resolt
que tú, Esquirol.
—No hi ha bestia més feixuga
que vos, Tortuga.

Sens mirar del altre 'l dany
vol tirarse ella al estany;
més s' hi oposa l' esquirol;
dihent á l' altra que remuga:
—Junt ab qui enfonsarse vol,
cóm vols tú que surar puga?

—No hi ha animal més resolt
que tú, Esquirol.
—No hi ha bestia més feixuga
que vos, Tortuga.

Lo que l' esquirol vol fè'
may ella ho pot trovar bè
ni may convé al esquirol
res del qu' ella pensar puga.
—Qué 't figuras que vas sol?
—Ves que 'm diu qui ni 's belluga!

—No hi ha animal més resolt
que tú, Esquirol.
—No hi ha bestia més feixuga
que vos, Tortuga.

Si un poble no té 'l pensar
d' un altre que 'l vol domar
fá 'l sufrir de 'l esquirol
que 'l lligan ab la tortuga.

Catalunya te aquest dol.
No hi ha qui lliurarla puga?

Catalá qu' ets l' esquirol:
Camina sol!
Si li raca á la tortuga...
¡Llamp se la enduga!

XVII. — DISCURS DE GRACIAS, *de D. Arthur Campion.*

SENYORS:

Es tan viu y arrelat l' amor que sento per la terra navarra, ma patria, y també per tota la terra euskara que, ab estremada repugnancia y tan sols per satisfer á poderosos motius solicitadors de ma voluntat, solch decidirme á sortir de sos confins, semblantme la terra que trepitjo y l' ayre que respiro en altras regions esbarzers y miasmas de luctuosíssim desterro. Mes posada la ma sobre 'l cor y ab bascónica sinceritat manifesto, senyors, y declaro que no bé mos ulls s' esplatjan per la xamosa horta de Lleyda y descobren los cims desiguals de las heróicas serras manresanas, desde 'l fons de mon sér sento una onada de gratitut y fervent entussiasme que sembla dirme que no 'm trobo ja fora de ma patria, y posa en mos trémols llábis las paraulas d' En Pere lo Ceremoniós; «Jo 't saludo, oh Catalunya, terra poblada de llealtat!»

Y ¿cóm sería possible que no aletejés dins de mon ánima lo noble afecte de la gratitut? Jamay, mentres visca, s' esborrará de ma memoria lo recort d' aquells jorns de tribulació que vegeren cambiarse la dolcíssima y sospirada pau en assot mes cruel que la guerra quan per tot

Espanya ressonava atronador lo crit salvatje de Brennus y las bayonetas rojas de sanch de germans se clavavan en lo roure de Guernika y las espuelas de generals sortosos destrossavan lo llibre sant dels nostres Furs! Era la hora afrentosa de la liquidació revolucionaria y quatre provincias espanyolas eran afeixugadas ab las universals culpas com la cabra levítica ab los pecats d' Israel. Inmóvil y desayrada jeya la infelís Euskarria girats los ulls al cel, pensant al ohir lo clamoreig del odi y de la enveja que la pietat del mon ja era fugida! Mes fou per hostatjarse en Catalunya, quin brás magnánim aixecá á Euskarria de la terra sagnanta, sostingué sa decandida testa, rentá sas crudels feridas y las curá ab bálsams adormidors, embolcallá son cos, afadigat per la lluyta y 'l dolor, en la túnica del bon Samaritá y á cau d' orella de la víctima mormorá ab accent mes dols que 'l parrupeig de la tórtora: «¡Germana, germana meva!» Y feu encare més: redressá son cos de gegant y concentrant en son pit l' alé indomable dels defensors de la legalitat foral, l' esperit auster y diamantí de Fivaller, de Clarís y de Casanova, s' encará ab los vencedors dihéntloshi: «atureuvos, la obra de la forsa es inícua. No assessineu lo dret, fentvos indignes de la victoria!» y aqueix crit passá com revifadora alenada sobre las tombas dels que moriren á redós del penó de Santa Eularia! Y jo que no he oblidat ni las angoixas ni 'ls consols, ab l' entussiasme del primer dia avuy esclamo: «¡Benehida sias, Catalunya, terra de la justicia y de la misericordia!»

No hi ha res com l' amor, y al dirvos que estimo á Catalunya, me crech dirho tot. Pero no expressaría bé mos sentiments, fora servil com l' avar quan amaga sa riquesa si volgués afogar la manifestació del entussiasme que enardeix ma sanch, encativa ma inteligencia y enlluherna mos ulls per las glorias y grandesas d' esta ilustre nació catalana.

¿Ahont hi ha un poble que sia més privilegiat per la

Providencia? Lo Pirineu li dona la energía, tenacitat y forsa de las rassas montanyesas, la mar que banya sas hospitalarias costas li porta las civilisacións mediterráneas amostrantli seguidor viarany, per ahont pugan sas naus recorrer la doblada Odisea del comérs y de la guerra. La naturalesa esquerpa en las montanyas, riallera en las planuras, clapejant en las ombrosas vernedas, axecant nevadas cimas, sobre valls delitosas, brodant arenas d' or ab randa d' argent tornant la terra cistell de viroladas floretas, desperta sa imaginació artística ab tots los contrasts, la tenyeix ab tots los colors, la embauma ab tots los perfums, á fi de que tots los estils y genres pugan campirhi, desde el delicat idili que 'l sol daura, fins al llegendari drama ovirat á través de la llum esblaymada per las esllanegadas boyras pirenáycas.

L' acorralament de la rassa primitiva en algunas encontradas, son entrevessament ab las invasoras en altres, la constant infiltració d' estranyas influencias per las amplas vías del mar y de las planuras occidentals y l' ambent natural obrant sobre los elements étnichs son las causas que explican lo desenrotllo admirable de la civilisació catalana y 'l geni realment protéich de Catalunya.

¡Quína diversitat d' aptituts y de tendencias! Lo tremp heroich del martre christiá en lo piadós Fructuós de Tarragona, la renuncia de la ciencia profana en aras de la sagrada y l' ardent amor á la caritat en lo gloriós domínich Ramon de Penyafort, la sátira roenta de Juvenal concentrada en los serventeschs de Bertran del Born, únich poeta del mon que ha cantat los horrors de sas propias guerras; la alegroya narració bocacciana en Pere Joan de Martorell. Un frá Ramon Martí per qui la filología hebraich-christiana s' enlayra al predicament de ciencia perfecta; un Ramon Llull filosoph, poeta, mistich, utopista, theosoph, visionari, resúm portentós del saber de la edat mitja fós al calor del geni personal, inteligencia é imaginació prócers banyadas per la llum suau de

las ideas platónicas; un frá Nicolau Aymerich paladí de la rahó positiva y de la puresa religiosa, carácter aspre y apassionat, personificació de la santa intransigencia católica contra tota mena d' erros; un Roger de Lluria que sagellá fins los peixos del Mediterrani ab las sagnantas barras; un Ramon Sabunde, gegant en quin front reflecteixen las derreras vesllums de la mística mitjeval y las celistias del psicologisme cartessiá; anell d' or, que lliga 'ls noms de Suso y Tauler als de Pascal y Kant; un Arnald de Vilanova, metje insigne, sabi filosoph, esperit enciclopédich, en qui las ciencias d' observació s' enllassan ab las arts endevinatorias, que junta en un sol home al sabi y l' augur, l' agrimensor y l' alquimista, l' esperimentador de laboratori y 'l vident apocalíptich, las nebulositats del *Evangeli Etern* y 'ls Cánons prosáichs del esprit láich y rahonador; un Joan Margarit, creador de las investigacions históricas y geográficas sobre la Espanya primitiva, diplomátich, polítich y guerrer ilustre, deslliurador de la crudel Enriquez y del malvat Ferran, capdill del partit realista, quinas mans sagnantas posaren la primera pedra de la unió castellana-aragonesa, destinada temps á venir en tornar tomba malehida de las llibertats regionals; un Casanova quina ánima pujá al cel demanant justicia, clamant venjansa, empesa per las flamas que abrusan á Barcelona, menys infames que la foguera ahont lo butxí de Castella, cremá las senyeras de Catalunya y las gramallas dels Consellers. Y en la época moderna lo ciclópich poble d' enginyers, fabricants é industrials, que han posat en la cimera del antich paladí catalá, la rojenca fumerola de las fábricas y engastat entre los diamants de la comtal corona los brilladors estels de la llum eléctrica.

D' una part lo polo idealista, los filosops, los místichs, los poetas, los pintors: frá Joseph de l' Esperit Sant, Gallissá, Amat, Bisbe Vidal, Vallcendrera, Balmes, Comella, Verdaguer, Guimerá, Calvet, Fortuny; d'

altre banda lo polo realista, los polítichs,los historiadors, los metjes, los jurisconsults, los observadors de la naturalesa: Muntaner, Desclot, Pujades, Dorca, Fontanella, Isern, Gimbernat, Bolós... centres abdós que ab ritme acompassat, enmenan y atrahuen las caudalosas corrents de la historia catalana. Los legisladors redactan lo *Llibre dels Usatjes*, lo del *Consolat de Mar*, y discuteixen ab seny y gravetat en las lliures y honradas Corts llegant á la posteritat, monuments de sabiduría y prudencia.

Aquí los marxants contan sos beneficis en las *Llotjas*, allá cantan los trovadors en torn del *aymador de la gentilesa* y avergonyeixen los cants de las sirenas en la partenopia cort d' Alfons V; altres jorns, un grapat d' aventurers épichs, fá tremolar al traydor bizantí y al turch inhumá.

De tots los heroismes y grandesas sería exemple esta historia, del art de acumular regnes sens restarne llibertats ne donan compte los conqueridors de Mallorca, Sicilia, Napols y Cerdenya, que sempre saberen contraposar á la monarquía absorvent y unificadora de Castella, la monarquía federativa, foco solar que espargeixen los raigs de la justicia, sobre l' aplech de pobles agermanats. Qui busque lo prototipo del rey cavaller y popular, protector de las franquicias de sa nació, guardador del dret de sos vassalls, fomentador dels elements castissos de sa gent, assí lo té encarnat en la persona del valerós don Jaume, saludat proféticament per l' arquebisbe de Tarragona ab las paraulas *Ecce filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui,* creador de las Corts, organisador dels municipis, escut del Dret indígena, qual corona de Conqueridor texiren los roures de Mallorca y las palmas de Valencia, espant de la moresma per sa llansa y llustre de las lletras pátrias, per son *Llibre de la Sabiesa* y la *Crónica,* tant heróich que *vencer ó morir* era sa divisa y tant dadivós que regalava regnes á Castella. Qui dupte entre la llealtat y la hisenda, evoque la espartana sombra de

Dalmau de Rocabertí, qui encengué en lo braser de Perelada inestingible far de patriotisme. Los pobles que lluytan per sa independencia, recorden á Gerona, la ciutat dels sitis y aquells pera qui l' hora tremenda del extermini sia arribada, aprenguen á vendre molt cara la vida, en lo baluart de Sant Pere y á salvar lo dret, llensant á la cara dels vencedors la inmortal protesta de la martre Barcelona: Que se sápia també—deyan sos concellers —que sent la esclavitut certa y forsosa, en obligació de son cárrech, explican, declaran y protestan devant los presents, y com á testimoni als veniders, de que han executat las derreras exhortacions y esforsos, protestant de tots los mals, runas y desolacions que sobrevingan á nostra comuna pátria, aixís com de la extirpació de tots sos honors y privilegis...

En vá rodan los canons per los desempedrats carrers; en vá esclatan las bombas, tronan los fusells, s' enfonzan las casas, espurneja l' incendi, flestoman y udolan los soldats borbónichs; aquell estrépit, aquell remor y terrabastall de la fi del mon, no lograren apagar lo ressó del pregó de la ciutat, que encara sona, vibra y retomba en lo cor varonil dels bons cataláns.

Perdonaume, senyors, si recordo en aquesta festa de pau y de las bellas lletras, escenas de sanch y de desolació que per bé de tots. més valdría no haguessen ocorregut jamay. Més, desitjós de manifestarvos mos sentiments, me era del tot impossible amagar, que 'l mateix que las venturas vostras me tocan vostres agravis y 'm dolen vostras tristesas. Que est amor y admiració per Catalunya, son lo sol títol que puch alegar en mon propi juhí, pera no sentirme totalment confós per la alta é inmerescuda honra que de vosaltres he rebut. Cóm, sino, m' hauría resolt á assentarme entre l ilustre Consistori de vostres Jochs Florals, que celebra solemnitat culta y patriótica, digne per son esperit, de esta rica, espléndida y excelsa ciutat de Barcelona, *correspondencia grata de*

firmes amistades y en sitio y en belleza única, que la patrocina! No ja mérits personals, exclusivament visibles á vostra cortesía y benvolensa, sino lo que encara 'm dol més, ni la inmerescuda representació d' una gran tradició literaria puch lluhir; que allá á Navarra, encara que no han faltat insignes escriptors, cauhen sas obras sots la jurisdicció de la literatura castellana y fins, sent navarro lo mes gran dels prosistas euskars, fora en mi inescusable fanfarronada anomenarlo entre 'ls vostres d' universal y merescut renom.

La enérgica, concisa, flexible, capdal y armoniosa llengua catalana se mostra als ulls de tothom rublerta de joyas ciselladas per l' art més exquisit. Mentres los altres idiomas neollatins jeyan entumits y agarrotats per las lligaduras de la barbarie, volava 'l vostre ab alas d' áliga pel cel puríssim de la Provenza. La rima, eix inestimable primor de la poesía moderna, embelleix, abans que cap altre, á la literatura provenzal. Emperadors, reys, prínceps, molts d' ells extrangers, la conreuhan y en sos pits abundosos beuhen inspiració Dante y Petrarca. Es tant viva la seva acció social, que iguala als plebeus ab los nobles: la historia 'ns conserva 'l nom de Matilde de Montagnac, que despreciá á quatre prínceps per un senzill trovador, lo terrible Bertran de Born, que ni en la tomba gosá de pau. Vibran las cordas de la fé, de la pátria y del amor. Los trovadors disfrutan la influencia política; acoblats al entorn de la casa de Tolosa, quan desde 'l Nort devalla una nova irrupció de barbres y fa presa en la civilisació del mitjdía, son causa de que mori en los infaustes camps de Muret l' héroe de las Navas; Marcabrú entona la Marsellesa de la edat mitja, y al costat de la fresca *albada* que 'ls refilets del rossinyol acompanyan y junt á la *serena,* coronada d' estrellas, xiula com una serp lo *serventesch* implacable, tancant aquest cel maravellós que enclou dintre d' un arch d' or sembrat de pedrería á Provenza, Catalunya y Valencia, lo sublim erotisme d' Ausias March.

La llengua catalana, la llengua en que cantaren Vidal de Besalú, Cabestany, Guillém de Bergadá, Jordi de Sant Jordi, la que corría ab nerviós, sobri y lluminós estil per las páginas de Muntaner, Desclot, Eximenis y Bernat Metje, la que 'l geni volador de Ramon Llull feu ressonar á Tunis y Sicilia, á Paris y Moscou, com á reyna destronada, després de la catástrofe de 1714, per la pols dels camins l' arrossegan plebeus y toscos poetas. Ab tot, la inefable bondat de Deu, tenía decretat renovar per ella lo miracle de Llatzer. Y la literatura catalana, evocada per la *Oda á la Pátria*, d' Aribau, y atreta per las penetrants y revoltadoras notas del Gayter matinejador, se tragué la son de bronzo, va cenyirse la régia corona y omplí las ombrosas ribas del Llobregat, del Ter, del Francolí, del Segre y del Besós, d' esbarts de cantayres rossinyols que deixaren al mon sorprés y admirat. Avuy aquesta literatura es una espléndida constelació que impera soberanament en lo cel d' Espanya, perque, com diu l' insigne escriptor montanyés Pereda, á ella pertanyen l' únich poeta épich espanyol y l' únich dramaturg contemporani en quinas tragedias espurneja lo númen soberá de Shakespeare. Bé voldría citar los noms dels poetas, dels dramátichs, dels noveladors, dels qüentistas, dels escriptors tots que constituheixen aquest tany y resurrecció gloriosa: pero 'm sento sense alé per empendrer aquesta enumeració homérica. Creyeume, senyors; si no saltan eixos noms de ma ploma, los porto guardats en mon cor.

Res que á eix moviment literari s' assemble presenta ma bella y gloriosa terra, ni vosaltres preteneu honrar en mon nom los mérits d' una literatura M' haveu dispensat l' inoblidable y pregonament agrahit benefici d' elegirme entre tots mos conterranis, á fi de personificar vostras simpatías per Navarra. Los dos pobles pirenáychs se donan las mans en aquest instant: al apretarse se reconeixen y diuhen:—Ja avans estiguerem enllassats. —També han sigut nostres vostres reys: també poblaren gentadas

de vostra rassa nostras vilas y ciutats, y dialectes de vostra llengua se parlaren en las corts de nostres reys y 's redactaren en ellas innombrables documents de nostres arxius y foren verb poétich de nostres trovadors Guillém de Tudela, Joan de Viana y Diego de Valtierra. Invictes guerrers navarros regaren ab llur sanch los camps de Mallorca combatent á las ordres de don Jaume. Un Corbarán de Leth fou senescal de vostres almogávers y 'l degenerat Paleólogo ohí ab lo mateix espant l' *irrinzi* bascónich que 'l *desperta ferro*. També se 'ns comaná la bojería épica de vostras expedicions y ferem reverdir á Orient las llegendarias proesas de Roger de Flor. Nostras llágrimas y las vostras, allá 's confongueren y barrejaren, al caure sobre la tomba del prímpcep don Carles, com las ayguas dels rius catalans y navarros se barrejan y confonen en las corrents del Ebre que portan á Catalunya las besadas de Navarra.

¡Deu fassi de la meva estada entre vosaltres anunci de fraternitat indisoluble! ¡Y si alguna vegada 'ls famolenchs lleons s' abrahonan á la sanch de vostras barras, que las cadenas de nostre escut los empresonen!

HE DIT.

TAULA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

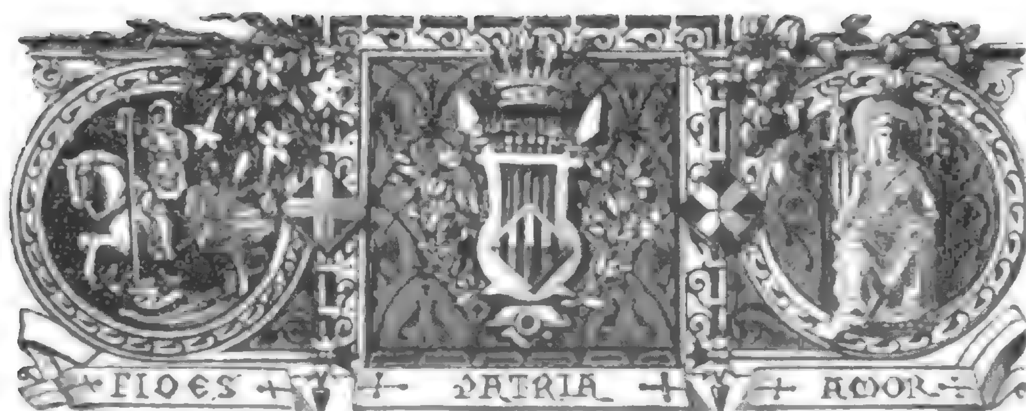
JOCHS FLORALS
DE
BARCELONA

ANY XXXIV DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXCII

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
CARRER DE XUCLÁ, NÚM. 13, BAIXOS
MDCCCXCII

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCXCII

MANTENEDORS

D. Ramón Picó y Campamar, *President.*

D. Joseph M.ª de Pereda.

» Joseph Pin y Soler.

» Pau Font de Rubinat.

» Francisco Alió.

» Narcís Verdaguer y Callís.

» Ernest Moliné y Brasés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONA FRANCISCA BONNEMAISON Y FARRIOLS

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluís Pons y Gallarza.
† » Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Elissea Lluch de Rubió.*

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
† » Lluís Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu
» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. Mariàn Aguiló y Fuster.
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
† D. Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona María Josefa Massanés de Gonzalez*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President.*

D. Terenci Thos y Codina.
† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eussebi Pascual, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President.*

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† D. Gregori Amado Larrosa
† » Narcís Gay.
† » Damás Calvet, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

† D. Antoni de Bofarull, *President.*

† D. Adolf Blanch.
» Geroni Rosselló.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
† » Damás Calvet
» Víctor Gebhart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

† D. Francisco Morera.
» Teodor Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Méndez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
†» Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert
† » Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós
» F. Miquel Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
» Joseph María Arnau.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
† » Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
† » Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D Estanislao Reynals y Rabassa, *President.*

D. Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

†D Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
† D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Ubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés
» Joseph Coroleu.
Mossen Jaume Collell, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

† D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

† D. Lluís Cutchet, *President.*

† D. Antoni de Bofarull.
† » Damás Calvet.
† » Pere de Rosselló
D. Enrich Claudi Girbal
» Joseph Roca y Roca
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara
† » Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino.
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President.*

† D. ADOLF BLANCH.
» FREDERICH SOLER.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.
D. Joseph Coroleu
» JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.
» ANGEL GUIMERÁ, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

† D. DAMÁS CALVET.
† » Narcís Roca.
» ANGEL GUIMERA.
D. Manel Lasarte.
» Joseph Pella y Forgas.
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

MOSSEN JASCINTO VERDAGUER, *President.*

D. RAMON PICÓ Y CAMPANAR
» Francesch Matheu.
» Jascinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» JASCINTO TORRES Y REYETÓ.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader.*
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. Federich Soler *President.*

†D. Manel Angelon.
» Joan B Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President*

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Geroni Rosselló.
D. Marian Aguiló.
» Carles Pirozzini
† » Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manuel Durán y Bas, *President.*

†D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» Joseph Franquesa y Gomis *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

† D. Vicens Wenceslao Querol, *President.*

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Francisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel López de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D. Valentí Almirall, *President.*

D. Francisco Maspons y Labrós
» D. Ramon Picó y Campamar.
» Joseph Ixart y Moragas.
†D. Pau Bertran y Bros.
» Gayetá Cornet y Mas.
» Césser August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr. D. Jaume Collell, *President.*

D. Joseph M.ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernard Torroja.
D. Césser August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas.
» Ramon Enrich Bassegoda.
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D. Marcelí Menendez Pelayo.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Angel Guimerá.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona Maria Cristina d' Habsburg-Lorena.
Reina Regenta d' Espanya, Comtesa de Barcelona.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

D. Angel Guimerá, *President.*

D. Joan J. Permanyer.
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós
D. Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Assumpta Sabé de Brossa.

CONSISTORI DE MDCCCXC

D. Joaquim Rubió y Ors, *President.*

D. Manuel Murguia
» Enrich X. Vidal y Valenciano
» Martí Genís y Aguilar.

D. Joseph Maria Valls y Vicens.
» Bonaventura Bassegoda.
» Sebastiá Farnés, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Lluisa Goldman de Fastenrath.

CONSISTORI DE MDCCCXCI

D. Joan Permanyer, *President.*

D. Arthur Campion.
» Jascinto Torres y Reyetó
» Anton de P. Campmany.

D. Francisco X. Tobella.
» Sebastiá Farnés.
» Narcís Verdaguer y Callís, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Güell y López.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
† » Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
† » Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
† » Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885.*
» Terenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887.*
» Joaquim Riera y Bertran, *proclamat en 11 de Maig en 1890.*
» Jascinto Torres y Reyetó, *proclamat en 11 de Maig de 1890.*
» Joseph Martí y Folguera, *proclamat en 8 de Maig de 1892*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

† D.ª Isabel de Villamartin. 2
» Dolors Moncerdá de Maciá. 2
» D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. 4
† » Thomás Aguiló. 1

D. Ferran Agulló	2
» Miquel Victoriá Amer	1
Excm Sr. D. Víctor Balaguer	1
D. Francisco Bartrina	1
» Ramon E. Bassegoda	1
†» Pau Bertran y Bros	1
†» Adolf Blanch y Cortada	4
†» Francesch Pelay Briz	3
†» Damás Calvet	3
†» Antoni Camps y Fabrés	1
» Emili Coca	1
» Jaume Collell	4
†» Marian Fonts	1
» Thomás Forteza	3
» Joseph Franquesa y Gomis	3
» Martí Genís y Aguilar	2
» Angel Guimerá	4
» Joseph Martí Folguera	3
» Artur Masriera y Colomer	2
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres	2
» Ramon Masifern	1
» Jaume Novellas de Molins	1
» Anicet de Pagés de Puig	1
» Ramón Picó y Campamar	4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	3
Excm. Sr D Albert de Quintana	1
D. Isidro Reventós	1
» Joaquim Riera y Bertran	3
†» Lluís Roca y Florejachs	1
» Geroni Rosselló	3
» Joaquim Rubió y Ors	3
» Frederich Soler	4
» Silvino Thos y Codina	1
» Therenci Thos y Codina	3
» Jascinto Torres y Reyetó	3
» Francesch Ubach y Vinyeta	4
» Jascinto Verdaguer	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria de Bell-lloch	1
† » Josefa Massanés de Gonzalez	1
» Victoria Penya d' Amer	1
D. Antoni Aulestia y Pijoan	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER	2
†D. Joaquim M. Bartrina	1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó	1
†» Pau Bertran y Bros	2
†» ADOLF BLANCH CORTADA	1
†» Antoni de Bofarull	3
» L'abbé Joseph Bonafont	1
†» Antoni Camps y Fabrés	1
Lo Cançoner de Miramar	1
D. Antoni Careta	1
» Francesch Carreras y Candí	3
» JAUME COLLELL	3
» Joseph Coroleu	1
Srs. Coroleu y Pella	1
†D. Salvador Estrada	1
» Joan B. Ferrer	1
» Alvar Font	1
» THOMÁS FORTEZA	2
» Joseph Garriga y Lliró	1
» Joseph Ixart	1
» Víctor Gebhart	1
» Martí Genís y Aguilar	2
†» Joan Guiraud	1
» Víctor Lieutaud	1
» JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA	10
» Francisco Masferrer y Arquimbau	1
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres	1
† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals	1

D. Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Montserrat y Archs	1
» Lluís B. Nadal	3
» Matheu Obrador Bennassar	1
» Narcís Oller	3
» Anicet de Pagés de Puig	2
» Joseph de Palau y Huguet	1
» Pere d' Alcántara Penya	1
» Ramón Picó y Campamar	1
» Jaume Pomar y Fusté	2
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	1
» Joan Pons y Massaveu	3
» Joseph Puig y Cadafalch	1
» Joseph Puig y Cadafalch-Cassimiro Brugués y Escuder	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana	1
D. Jaume Ramon y Vidales	1
» Isidro Reventós	3
» Manel Ribot y Serra	2
» Joaquim Riera y Bertran	6
† » Lluis Roca y Florejachs	2
» Geroni Rosselló	1
» Joaquim Rubió y Ors	4
» Salvador Sampere y Miquel	3
» Frederich Soler	3
» Ernest Soler de las Casas	1
Mossen Joan Segura, Pbre.	1
» Therenci Thos y Codina	3
» Jascinto Torres y Reyetó	2
» Francesch Ubach y Vinyeta	11
Mossen Jascinto Verdaguer	4
D. Eduart Vidal y Valenciano	2
» Gayetá Vidal y Valenciano	3
» Emili Vilanova	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÈSSIT

D.ª María de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá	7
» Victoria Penya d' Amer	6
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille	1
†D. Thomás Aguiló	1
» Ferran Agulló y Vidal	4
» Miquel Victoriá Amer	1
» Víctor Amor	1
† » Joseph d' Argullol y Serra.	1
» Antoni Aulestia y Pijoan	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER	3
» Bonaventura Bassegoda	1
D Ramon E. Bassegoda y Amigó	4
†» Pau Bertrán y Bros	1
†» ADOLF BLANCH Y CORTADA	2
†» Antoni de Bofarull	8
» Antoni Bori y Fontestá	2
†» FRANCESCH PELAY BRIZ	3
» Víctor Brossa y Sangerman	1
†» DAMÁS CALVET	5
† » Antoni Camps y Fabrés	8
» Antoni Careta y Vidal	1
†» Francisco Casas y Amigó	4
» Enrich Castelnau.	1
C de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort	1
D. Emili Coca y Collado	8
» JAUME COLLELL Y BANCELLS	1
» Joseph Coroleu é Inglada	2
» Miquel Costa y Llobera	1
†» Pere Courtais.	1
» Lluis Charrasse	1
†» Salvador Estrada.	1
Un fadrí de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló	2
†» Marian Fonts.	5

✝D. Guillem Forteza	1
» Thomás Forteza	2
» Joseph Franquesa y Gomis	5
» Joseph Franquet y Serra	1
» Arthur Gallard	2
» Martí Genís y Aguilar	2
» Salvador Genís	1
» Angel Guimerá	1
✝» Joan Guiraud	1
Jordi	3
D. Manel Lasarte	1
» Gabriel Llebrés y Quintana	1
» Teodor Llorente	1
» Joseph Martí y Folguera	16
» Ramon Masifern	1
» Arthur Masriera y Colomer	4
» Francesch Matheu y Fornells	4
» Gabriel Maura	1
» Apeles Mestres	3
» Antoni Molins y Sirera	2
» Joan Monné	1
Armengol de Montsech	1
D. Joan Montserrat y Archs	1
» Francisco Muns	2
✝» Pere Nanot Renart	1
» Lluís B. Nadal	1
» Joan Nebot y Casas	3
» Jaume Novellas de Molins	1
» Matheu Obrador y Bennassar	2
» Anicet de Pagés de Puig	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau	1
Pere Pi y Parera	4
D. Ramón Picó y Campamar	6
✝» Felip Pirozzini y Martí	3
✝» Félix Pizcueta	2
» Claudi Planas y Font	1
» Joan Planas y Feliu	2
» *Carles Pons de Ginebreda*	1
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	2
» Joan Pons y Massaveu	1
Excm Sr. D. Albert de Quintana	2
Dr. Frederich Rahola	1
» Isidro Reventós y Amiguet	3
» Manuel Ribot y Serra	2
» Joaquim Riera y Bertran	12

†D. Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLER.	5
» Ernest Soler de las Casas.	1
E. T. de M.	2
†D. Joseph Taronjí y Cortés.	2
» THERENCI THOS Y CODINA.	4
» JASCINTO TORRES Y REYETÓ.	4
» Sebastiá Trullol y Plana.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	16
» Agustí Valls y Vicens.	5
» Pere Antoni Ventalló.	2
» JASCINTO VERDAGUER.	4
†D. Joseph Verdú.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» *Pere Ramon Vidal.*	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	13

ADJUNTS HONORARIS

Excm Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.
» Marqués de Castellbell.
D. Manuel Farguell.
D. Eussebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas
D. Ferrán Puig.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Aguiló, Plácit.
Alcayde, Francisco de P.
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Aleu, Antoni de P.
Alió, Francisco
Almirall, Joan.
Alsina, Ferrán.
Amat, Gervasi.
Amigó de Cabo, Pere.
Andreu y Serra, Ramon.
Arnó y Maristany, Pere.
Arissó, Lluis.
Arolas, Jaume.
Arteman, Miquel.
Arús y Boada, Alfons.
Arrau y Miquel, Cassimir.
Auléstia, Antoni.
Augé, Miquel.
Bach de Portolá, Antoni.
Bagunyá, Jaume.
Balaguer y Merino, Jaume.
Balaguer y Torner, Andreu
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Ballver, Jaume.
Baixeras, Ignasi.
Barallat, Celestí.
Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon.
Bartolí, Joan.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel.
Bassegoda, Bonaventura
Bassols y Prim, Joan.
Basté y Ferrer, Andreu.
Batlle, Llorens.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich,

Bertran, Felip.
Bertran y Rubio, Eduart
Blanch y Mora, Joan.
Blanch y Piera, Joseph.
Blanch y Romaní, Joseph.
Bonay, Frederich.
Bordas, Frederich.
Borrás, Valentí.
Boter, Francesch de
Bou, Jaume.
Bozzo, Jaume.
Bolet y Artigas, Pere.
Brocá, Guillém M.ª de
Brossa y Sangerman, Víctor.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni.
Caballé, Joan.
Cabot y Rovira, Joaquím.
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M.ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon Joan.
Canals, Emili.
Canyellas, Joseph
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura
Capella, Timoteu.
Cardellach, Carles.
Carles, Emili.
Carreras y Candi, Francisco.
Carreras, Joseph.
Casades, Miquel.
Casas y Font, Enrich.
Casas y Font, Francesch.
Casas y Rubiol, Melcior.
Cascante, Joseph.
Castellet y Samsó, Joseph.
Castellvell, Jaume.
Cavarocas, Florenci.
Cevallos, Ignasi de
Civil, Pere.
Cirera, Joseph M.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Coll, Lluis.
Coll y Escofet, Pere.
Collasso, Enrich.
Colom, Gabriel.
Colomer y Coll, Francisco.
Comas, Enrich.
Comas, Ramon.
Cortada, Gonzalo.
Costa y Camp, Francisco.
Cuadras, Manuel.
Cuadras y Feliu, Antoni.
Cutxet, Telm.
Danés, Joseph.
Daniel, Eussebi.
Delás, Ferrán de
Doménech, Eduart.
Doménech, Lluis.
Durán, Joaquím
Durán y Bas, Manuel.
Durán y Folguera, Modest.
Durán y Ventosa, Ramon.
Elías y Dou, Esteve.
Escuder, Manuel.
Escubós, Albert.
Esquirol y Camaló, Miquel.
Estalella, Arthur.
Estanyol, Joseph.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Anton M.ª
Fábregas, Francisco.
Falguera, Félix M.ª
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Vidal, Joseph.
Fina y Girbau, Eussebi.
Fiter é Inglés, Joseph.
Figueras, Francisco de P
Flos y Calcat, Francisco.
Folguera y Durán, Manuel
Fonolleda, Jaume.
Font, Joan.
Font, Pau.
Font, Victor.
Fontanals, Manuel.
Formiguera, Emili.
Fornells, Ramon.

Franquet y Cortada, Enrich.
Freixas y Freixas, Joan.
Fullá, Francisco.
Fuster y Domingo, Narcís.
Galí, Pau.
Gallart, Arthur.
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Durán, Just.
Gay, Joaquím.
Gazza, Alfred.
Gibert y Riera, Eduart.
Giralt, Manuel.
Giralt, Modest.
Girona, Ignasi.
Gispert, Manuel.
Gorchs, Ceferí.
Grifell, Pere.
Guilera, Jaume.
Hita y Morros, Felip de
Hita, Felip Miquel de.
Hill y Feliu, Jaume.
Imbert, Eduart.
Lacambra, Joan
Lorenzale, Ricart
Llacuna, Esteve.
Llagostera, Lluís.
Llavalloll, Teodor.
Lleó, Modest
Lligé, Joan.
Llopis, Baldomero.
Llopis, Manuel.
Llorens. Jaume
Llorens y Riu, Francisco
Llorens y Riu, Joseph.
Maciá, Eussebi.
Malagrida, Alfons
Maluquer y Viladot, Joan.
Mallofré, Joseph.
Manonville, Joseph.
Marlés, Gumersindo.
Maristany, Agustí.
Marqués, Manuel.
Marull, Francisco.
Marsillach, Joaquím.
Martí, Juliá
Martí y Sagristá, Miquel.
Martorell, Bernardí.
Martorell, Joseph.
Mas y Ramis, Domingo.
Maspons, Francisco.
Masriera. Frederich
Masriera, Joseph.
Masó, Félix G
Masó y Torrents, Jaume.
Matas y Burgués, Miquel.
Matas y Picanyol, Joseph
Matheu, Emili.
Matheu y Fornells, Francesch.
Matheu y Fornells, Joaquím.
Milá, Tomás A
Millet, Joan.
Millet y Millet, Jaume.
Miquel y Badia, Francisco.
Miquelerena, Pelay de.
Mirabent, Joseph.
Miret y Serra, Joan.
Mitjans, Juli.
Moliné, Ernest.
Molins y Sirera, Antoni.
Monclús, Joseph.
Montserrat, Joan.
Moragas y Barret, Francesch
Montanyola, Pere.
Mundi y Giró, Jaume.
Muntadas, Bernat
Nicolau, Joaquím.
Noguera y Vila, Lluís.
Nogués y Polo, Lluís.
Nogués y Taulet, Jaume.
Novellas de Molins, Jaume.
Obradors, Sebastiá.
Oller, Narcís.
Orriols, Joan B.
Palau Gonzalez, Pere
Papirer y Portabella, Carles.
Parés, Eduart.
Pascual, Anton.
Pascual y Nin, Joan.

Pella, Joseph.
Perés, Ramon D.
Permanyer, Joan.
Perpinyá, Ferrán.
Perpinyá, Joan.
Pí, Enrich.
Pigrau, Carles.
Pin y Soler, Joseph.
Pirozzini, Carles.
Pla y Soler, Mají.
Planella, Macari.
Pol y Baralt, Joaquím de
Pons y Massaveu, Joan.
Porcar y Tió, Manuel
Porta, Oscar.
Prat de la Riba, Enrich.
Prim Miquel
Puig y Cadafalch, Joseph.
Puig y Maurí, Ferrán.
Puigsanper, Frederich.
Puig y Valls, Narcís.
Puigpiqué, Francisco.
Puigventós. Jaume.
Quintana, Sixt.
Ravell, Rafel.
Recanyo, Anton.
Renaud-Germain, Emili.
Reventós, Joseph.
Reventós, Isidro.
Reventós y Jener, Joseph
Riba y Lledó, Francisco.
Ribalta, Miquel.
Ribas y Fargas, Joseph.
Ribas y Serra, Joseph.
Ribot y Climent, Francisco.
Ribot y Serra, Manuel.
Ricart F. de Córdoba, Felip.
Ricart y Caralt, Ramon.
Riera, Enrich.
Riera y Penosa, Jaume.
Riera y Rubió, Emili.
Rifá y Munt Joseph.
Rigualt, Tomás de A.
Riquer, Alexandre.
Riu, Sebastiá.
Rius, Leopold.
Ribera, Joaquím.
Robert, Agustí.
Roca, Joseph M.ª
Roca y Sans, Ramon.
Rocafort, Angel.
Rocamora, Manuel.
Rogent, Elías.
Roger, Martí.
Roger, Miquel.
Roig, Jaume.
Roig y Punyet, Joseph.
Roig y Cors, Joan.
Romanyá, Francisco.
Rovira, Joan.
Sagnier, Ricart.
Sala, Pere.
Salvat Xivixell, Francisco.
Sandiumenje, Magí.
Sanromá, Domingo.
Sans, Ramon.
Sans y Guitart, Pau.
Santaló, Pere.
Sardá. Joan.
Seix, Jaume.
Selva y Rubió, Emili.
Sentíes, Miquel.
Serra, Jaume.
Serra y Boniol, Joseph.
Serra y Torroella, Pere.
Serra, César.
Serra y Sulé, Joan.
Serrahima, Maurici.
Serrallés, Pere.
Sert, Domingo.
Solá, Baldomero.
Soriano, Ramon.
Sunyol, Anton.
Sunyol, Marcelí.
Sunyol y Botey, Esteve.
Tarré, Emili
Tayá, Joseph.
Tintorer, Francisco M.

Tintorer, Joaquím M.
Tintorer, Lluís M.
Tintorer, Rafel.
Thomás Avelí.
Thomás y Bigas. Joseph.
Tobella, Francisco X.
Torent, Lluís.
Torent, Rafel.
Toldrà, Angel.
Torrabadella, Manuel.
Torras, César A.
Torres y Vilaró, Ramir.
Torrescassana, Hermenegildo.
Trilla, Vifred.
Tusquets, Joan.
Ubach y Vinyeta, Joseph.
Urgellés de Tovar, Agustí.
Valls, Agustí.
Valls, Timoteo.
Valls y Pallerola, Joaquím.
Valls y Vicens, Joseph M.ª
Valls y Vicens, Agustí.
Vallés y Ribot, Joseph M.ª
Verdaguer, Alvar.
Verdaguer y Callís, Narcís.
Verdú y Puigjaner, Manuel.
Vergés, Francisco de P.
Vergés, Pere Nolasch.
Viader, Lluís.
Vidal, Enrich X.
Vidal, Lluís Marian
Vidal, Maurici.
Vila, Andreu.
Vilanova, Emili.
Vilumara, Ricart.
Vives, Alfred.
Viza y Martí, Joan.
Ward, Benjamí.
Ximeno, Joseph.
Yxart, Joseph.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

Ferrer, Joan B.

Sant Celoni.

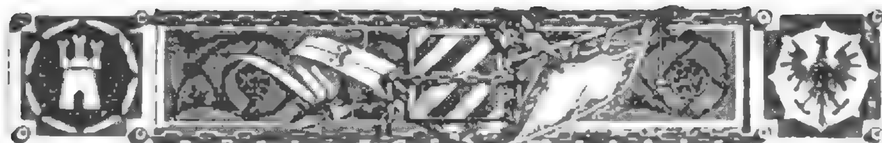
Draper, Miquel.

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Vendrell.

Ramon y Vidales, Jaume.

CONSISTORI

DELS

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trovadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs comtats y realmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* en l' any XXXIV de llur restauració, salut.

A fí de donar bon cumpliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 10 de Desembre del any prop-passat, vos convidem á pendre part en los Jochs Florals d' enguany que, en conformitat als Estatuts y bonas costúms establertas, se regirán per lo següent:

CARTELL

Lo primer diumenge de Maig, que s' escau enguany al dia 1, se celebrará la poética festa, en la que serán adjudicats als autors de las tres mellors poesías que hi obten, los tres premis ordinaris que ofereix cada any l'

Excm. Ajuntament de Barcelona, protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

Lo primer premi, qu' es una *Englantina d' or*, será donat al autor de la mellor poesía sobre fets históricihs ó gestas gloriosas de Catalunya, ó bé sobre usatges y costúms de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma de romans ó llegenda.

De la segona joya, la *Viola d' or y d' argent*, se 'n fará entrega al autor de la mellor poesía lírica, religiosa ó moral.

Lo tercer premi, anomenat d' *honor y cortesía*, consistent en una *Flor natural*, s' adjudicará á la mellor composició en vers sobre un tema que 's deixa al bon gust y criteri del autor. Seguint la bella costúm d' antich establerta, lo poeta qui obtinga aquest premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la festa*, entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als guanyadors.

De més á més lo Consistori ha rebut per adjudicar en la mateixa festa los següents

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un objecte d' art, ofrena del *Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona*, que s' adjudicará «á la mellor composició en prosa que referesca lo brillant período históric que determiná l' establiment definitiu dels Comtes de Barcelona en l' antich palau dels Bisbes de la mateixa ciutat y la traslació dels prelats barcelonins al lloch que avuy los hi serveix de morada.»

Una placa d' argent, ofrena de la *Lliga de Catalunya*,

que s' adjudicará al autor de la mellor biografía d' algún important personatje polítich catalá dels segles XIV ó XV.

Un objecte d' art que ofereix la *Excma. Diputació de Alacant,* al mellor romans basat en un fet gloriós de la historia d' Aragó.

Un objecte d' art, ofert per lo *Centre Catalá de Sabadell* á la més genial poesía en pocas estrofas y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo més pur esperit catalanista, sía propia pera constituhir, posada en música, l' himne nacional de Catalunya.

Cent cinquanta pessetas qu' ofereix la *Associació de propaganda Catalanista*, al mellor trevall que, ab estil de fácil comprensió per nostras classes populars, demostri l' aument que en la riquesa de Catalunya produhiría sa autonomía.

Un objecte d' art, ofrena del *Centre Escolar Catalanista*, al mellor trevall científich sobre 'l Regionalisme y 'l Nacionalisme.

En conformitat als estatuts dels Jochs Florals, podrán concedirse 'ls accéssits y mencions honoríficas que 'ls Mantenedors judiquin merescuts.

Totas las composicions deurán esser rigurosament inéditas y estar escritas en antich ó modern catalá d' aquest Principat, de Mallorca y Valencia, ó en qualsevol dels dialectes del mitjorn de Fransa, ab tal que 'ls autors fassin per manera d' escríurelas á semblansa del antich provensal ó catalá literari.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del día de la festa, la propietat de las obras premiadas.

Tots los trevalls deurán esser remesos á la Secretaría del Consistori (Guardia, 3, primer), avans del mitj día del 1 de Abril vinent, acompanyats del plech clos que continga 'l nom del autor y duga en lo sobrescrit lo títol y lema de la respectiva composició.

Los plechs que contingan los noms dels autors no

premiats, se cremarán, com de costum, al acte mateix de la festa.

Que 'l Senyor vos doni llum d' inspiració per cantar ab esperit verament catalá *la Patria, la Fé* y *l' Amor*, y á nosaltres discreció y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona al primer de Janer del any 1892, per los VII Mantenedors: RAMÓN PICÓ Y CAMPAMAR, *President*. — JOSEPH M.ª DE PEREDA.—JOSEPH PIN Y SOLER.—PAU FONT DE RUBINAT.—FRANCISCO ALIÓ.—NARCÍS VERDAGUER Y CALLIS.—ERNEST MOLINÉ Y BRASÉS, *Secretari*.

CARTELL EXTRAORDINARI

Després de la convocatoria escrita y publicada per aquest Consistori, han sigut oferts pera adjudicarse en la festa dels Jochs Florals del Maig vinent, los següents

PREMIS

Un objecte d' art, que ofereix la Excma. Diputació de Tarragona, á la millor monografía sobre un fet histórich de la Edat Mitja relatiu á Tarragona.

Un brot de violer de plata, ofrena de la Excma. Diputació de Lleyda que deurá adjudicarse á la millor «Memoria sobre las ventatjas polítich-económicas del ferro-carril del Noguera-Pallaresa.»

Cuatrecentas pessetas ó un objecte d' art d' aquest valor, á elecció del autor que resulti premiat, ofrena del Excm. Ajuntament de Reus, á la millor descripció en vers ó en prosa d' un fet gloriós de Catalunya relacionat ab la ciutat de Reus.

Un objecte d' art, que ofereix lo Centre Catalá de Madrid al autor de la millor novela inédita de costúms catalanas.

Un exemplar en dos volúms del Album de la Secció Arqueológica de la Exposició Universal d' aquesta ciutat de 1888, ofrena de la Associació Artístich-Arqueológica barcelonina al autor de la millor monografía histórica ó artística d' un munument de Catalunya.

A eixos premis son extensivas las prescripcions acompanyatorias del esmentat cartell.

Barcelona 30 de Janer de 1892.—*Lo President,* Ramón Picó y Campamar.—*Lo Secretari,* Ernest Moliné y Brasés.

ALTRE CARTELL EXTRAORDINARI

Ab posterioritat á la publicació del cartell s' ha rebut lo següent premi extraordinari:

Un exemplar ricament enquadernat de la obra *Les Arts du Moyen Age et l' époque de la renaissance,* «y altre també ricament enquadernat de la obra *Mœurs, usages et costumes du Moyen Age et de l' époque de la renaissance*», las duas de Paul Lacroix, ofertas per lo Centre Excursionista de Barcelona al autor de la millor monografía d' art ó d' historia de nostra terra.

Per aquest premi se fan extensivas las mateixas prescripcions detalladas en lo primer cartell.

Barcelona 12 de Febrer 1892.—*Lo President,* Ramón Picó y Campamar.—*Lo Secretari,* Ernest Moliné y Brasés.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

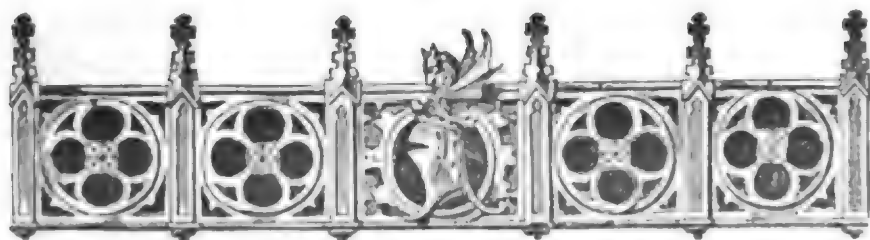
LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN SECRETARÍA

Número 1.—La Comptesa. *Jo no dormo no—ni estich ensopida.* — 2. La soterrada.— *La morta ¿es morta?— La morta viu.*—3. Cant de vida. *Esperansa.*—4. Tots som uns. *Himne catalá nacional.*—5. La Poesía. *Consol de l' ánima.*— 6. Planys d' un cor. *Aquí termina la esperansa.*—7. ¡Plany!. *Hajau dolor de la dolor de mi.* (A. March. Cants de mort V.) —8. Lo crit catalá.—9. L' Ave-María de Gounod. *Fé y amor aviva.*—10. Els Moncadas. *Partim ab tró de guerra com temporal que baixa de la serra, etc.* (Verdaguer).—11. Las Mares. *Visch de recorts visch d' esperansas.*—12. ¡Morta! *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* (Apocalipsis, capítul XIV).—13. Cant d' amor. *¡Oh! jo vull que en tos ulls mon cor s' encengue com papalló en lo llum.* (Rubió).—14. Armonía poética. *Conjur.*—15. La última lletra. *Tisich.*— 16. Monografía de Sant Juliá d' Altura. *Exes engrunes son precioses y cal aprofitarles.* (Colell).—17. Demprés del any. *¡Beneyta sias, oh mare de ma filla!*—18. Anyoransa. *¡Y com mon pit s' aixampla quan tos ayres de nou, Patria, respiro.* (Calvet).—19. Tradició religiosa. *Fides*—20. A l' Isclo sant Ounorat. Nox. *Aveú d' Arange e de souleu.* (E. Negrin).—

21. Lo jay. *¡Verge de Montserrat!*—22. Al voltant de taula. *Intimitats.*—23. Moneda batuda á Tarragona en lo segle XV. *Tot hom de sa obra despen.* (Jafuda, sentencias morals).—24. Moysés. *Quem illa, filia Pharaonis, adobtavit in locum filii, etc.* (Exodo, cap. II vers. 10).—25. L' Aglenya. *De tota flayra y colors.*—26. Amor d' amors. *Ideal.*—27. A las Bellas Arts. *¡Parla!...* (M. Angel).—28. Celistia. *Las estrelletas del cel no paran may de mirar.* (Cansó popular).—29. Himne nacional de Catalunya. *Patria y llibertat.*—30. A Silvia. *Amor.*—31. Ignoscencia. *Los nostres ulls s' han obert, etc.* (Milton).—32. Lo cap de dol. *...Te vas y no conmigo.*—33. Penediment. *Espero en Deu; de Deu espero...*—34. A la Verge de Sant Salvador de Felanix. (Mallorca). *Monstra te esse matrem.*—35. La Patria. *Amo de longo renadivo amo jouiouso e fiero e vivo, etc.* (F. Mistral: Calendau).—36. Pa Moreno. *Deu ne dó.*—37. Via fora. *A las armas, ciutadans...*—38. L' Oronel. *Recorts.*—39. Naixement de la Verge. *Hodie fulcite me floribus.*—40. Atenas catalana. *Cataluña, esmalte de la corona de España.* (Marcillo).—41. Vora mar. *Idili.*—42. Fulla d' album. *¡Salve!*—43. Tradició. *¡Miracle!*—44. Lo rescat del Santíssim Sagrament. 1397.—45. A Barcelona. *Absoltas.*—46. L' Estiuhet de Sant Martí. *Son couchant de pourpre et ses arbres d' or ont le charme par des beautés qui meurent.* (F. Coppée).—47. Los desposoris de María. *Fides.*—48. Pregaria. *Fassis la vostra santa voluntat, etc.*—49. Nit de Reys. *Fé.*—50. Primerenca. *Recorts.*—51. Fí de jorn. *¡Ave Maria!*—52. Bodas de dol.—53. Deliri. *Lo foch crema y abrasa mas entranyas.*—54. Lo día dels morts. ***—55. Monografía histórica de la insigne y reyal Cartoixa de la Scala-Dei. *Estos, Fabio, ¡ay! dolor, que ves agora, etc.*—56. La reyna y la esclava. *Cansó vella.*—57. Lo Tronvirat de la virtut. Fantasía. *Fides spes, charitas.*—58. Lluny! *¡Oh esperansa, oh plers, ilusions puras!*—59. Los dos caballers. *Beguda d' amor ¡terrible beguda!* (Wagner).—60. A Nuria. *Patria.*—61. Enamorament. *Bailet tot nuet que ab l' art y la fletxa, etc.*—62. Dormint. *Visió.*—63. Morta! *Anyorament.*—64 De retorn. *Y ells dos en la vesllum acostadets com trascan.* (Guimerá).—65. Idili. *¡Oh temps ditxós!*—66. Aucells. *Veniu.*—67. Alegoría. *Metamórfosis.*—68. Lo primer llibre.—69. Romiatje á Nuria. *¡Oh*

Mare de Deu de Nuria á vos donám nostre amor. (Goigs de viatje) —70. A les velleses. *Un pare manté vint fills, etc.*—71. La obrera. *Primer de Maig de 19...*—72. Cansó del treball. *Tot escribent jutja lo seu treball pus affanyós que no 'l del cavador.* (Ausias March).—73. La cançó de la padrina. *Quelcom del agre del terrer*—74. Lo timbaler.—75. Himne de Catalunya. *Infirmata est virtus mea.* (Jerem. c. 1, Num.) —76. La Novela del Noy. *Lo deber de tothom consisteix en apoderarse dels cinch duros sense que ningú tinga res que dirhi.*—77. Primavera del cor. *Una y no més.*—78. A Don Quixot. *Ideal.*—79. Aimo qual t' aimo. *Als catalans espanyols.*—80 Mar enfora. *¡Ohissa!*—81. Lluyta eterna. *Qué 'n trech d' anar pel mon á corre cuyta adelarat cridantne avant, avant, etc.* (Terenci Thos y Codina).—82. Oh spes única, crux ave... *In hoc signo vinces.*—83. Flour d' amour. *La femo es l' ange del oustau.*—84. Proche d' un brés. *Que personne dans sa demeure n' obscurcisse ses vetements.*—85. N' Huguet d' Empurias.—86. Lo poeta. *'Ls sufriments; veusaquí 'l corcer que més rápidament vos conduhirá á la perfecció.* (Mestre Eckhard).—87. En lo sorral. *Estos, Fabio, ¡ay dolor! etc.*—88. Materia y esprit. *L' home es una inteligencia servida per órgans...* —89. Floretes. *Semprevives.*—90. Pere Joan Ferrer. *Honor als que algún dia, fills nobles de la terra, etc.*, (Balaguer).—91. A ella. *Esperansa.* —92. La veu de las campanas. *Tocan á morts.*—93. Las cansons de la terra. *Dol.*—94. La primera carta. *Se 'm tornés ploma 'l cor pera dictarla!* (Bertrán y Bros).—95. Una morta. *Beati mortui.*—96. La pabordesa. *Aquesta flor per la Verge, l' altre per vos.*—97. A Catalunya. *Desperta, patria, desperta.*—98. Tempestat. *Flagell de Deu.*—98 bis. Penyora d' amor. *Més ay, aquell mocador será ab mi tota la vida.* (Guimerá).—99. Cobles á Sant Jordi.—100. Fortalesa. *Plena de seny, leigs desigs de mi tall, etc.* (Ausias March).—101. Poblet. *Despullas dels vells segles pel vent arrebassadas, etc.* (Adolf Blanch).—102. Joguina. *Amorosa.*—103. ¡Patria! *Ja es hora.*—104 La Carretera. *No passará.*—105. En la ratlla. *Hic.*—106. Himne catalá. *Visca la patria.*—107. Fábula. *Lo mejor es enemigo de lo bueno.*—108. 1651. *Cantarán á las teuladas los aucells com altres anys.*—109. La Carbonera. *Ditxosa la cera.* (Pop).—110. .*. *A Eularia.*—111. Sol. *Es*

mi vida un erial; flor que toco se deshoja.—112. Cors. *Tots son uns.*—113. D' Arenys á Sant Celoni. *Deu t' ho perdó.*—114. La joya de la Verge. *A son recort donch ma vida.*—115. Ira de rey. *Dies iræ.*—116. Als Catalans. *Llibertat.*—117. Per qué daría 'l Cel. *Gelosia.*—118. Patria. *Ame moun vilage, etc.* (Felix Gras).—119. Cregne rén. *Ah ¡que sias urous quand sias amourous!* (J. Roumaniho).—120. ¡E vivo la pas! *Pax tecum.*—121. Lis escoro d' encuei. A la coupo di troubadour. A ma Prouvenço. *Se la lenga viéu nun la raço moro, etc.*—122. Patria. *¡Catalunya!*—123. A la fortuna. *Destrucció.*—124. Trepitxant rehims. *Cullita d' honra.*—125. Lo tres de Juny del any nou. *Adeu Navarro y Aulet, adeu jovenet Massana..*—126. La rondalla. *Com lo grandiós univers son nostres cases...*—127. Marina. *¡Pobret!*—128. Venus del camp. *Mater natura.*—129. Dos fills de Reus. *Mare de Deu de la Misericordia, pregau per nosaltres.*—130. Castellans de Catalunya. *Patria.*—131. Lo sentiment de la patria.—132. Intima. *Avant.*—133. Del chor estant.—134. Al peu de la creu.—135. La Guardiola. *Caritat, filla del cel.*—136. La cerdana. *A Ceres.*—137. Casoris. *Home casat burro espatllat.*—138. Lletras de marbre. *Amor carnal.*—139. Fides Amor. *Sit nomen Domini benedictum.*—140. La arrepentida. *¡Morta!* 141. Amor per amor. *Resignat.*—142. Llegenda. *Patria.*—143. Acció de gracias. *Mil veces he bendecido á Dios que nos dió el llanto.* (Martinez de la Rosa).—144. Puigcervé. *Allá dalt se 'n vá l' amor.*—145. Mon testament. *Cumplescas.*—146. La coquesa. *¡Festassa!*—147. L' hereu Pi. *Sacrilegi.*—148. La boja de Sabassona. *Venjança.*—149. La clau. *Remordiment.*—150. De Cervelló á Vallirana. *Deu los fassa bons.*—151. L' Arxiduquesa. *La Clemencia.*—152. L' Escó. *Del tirano engañoso, etc.*—153. Los preterits. *Vestrum erit regnum cœli.*—154. Lo Divendres Sant. Poema. *Soletat de Maria.*—155. Joan Fivaller. Apuntes biográfichs. *Vir.*—156. L' últim adeu. *Errant.*—157. Pobre mare. *Crudet.*—158. Per marina.—159. L' anell de nuvia.—160. Poncella d' amor. *¡Oydá!*

ACTA DE LA FESTA

En la tarde del diumenge día 8 de Maig de 1892, se celebrá en la gran sala de contractacions de la Llotja de Barcelona la solemne Festa dels Jochs Florals, que fou la xxxiv de llur restauració. A dos quarts de duas, als sons de la marxa del Rey en Joan, entrá en la sala y passá á ocupar sos llochs corresponents dalt del estrado la comitiva oficial composta del Consistori de Mantenedors, d' una comisió del Excm. Ajuntament d' aquesta ciutat, del Excm. senyor don Nicolau M.ª Ojesto, Gobernador civil de la provincia, d' una comissió de la Excma. Diputació provincial, del M. I. senyor don Francisco de Pol, Vicari general d' aquesta Diócessis y Mossen Tomás de A. Rigualt en representació del Excm. é Ilm. senyor Bisbe, del M. I. senyor Regent de la Audiencia y ademés d' una comissió del Excm. Ajuntament de Reus vinguda expressament á aquesta ciutat per assistir á la Festa. Las comissions d' abdós Ajuntaments anavan precedidas de sos respectius porrers.

Al fons del estrado se destacava 'l trono de la Reyna de la Festa sota un sumptuós dosser, voltat de flors y ramatjes sobre de las quals hi havía duas tarjas endoladas en las que 's llegían los noms d' en Lluis Cutxet, Anton de Bofarull, Damás Calvet, Roumanille, J. Narcis Roca, Pleyan de Porta, Maciá y Bonaplata, Arús y Hernandez Sanahuja. Al mitx del estrado y demunt d' un elegant pedestal s' aixecava 'l busto d' en Anton de Bofarull.

Las damas qu' en anys anteriors han sigut Reynas de la Festa ocupavan llochs preferents, omplint tot lo demés una nombrosa concurrencia composta en gran part de damas y senyoretas que com de costúm foren obsequiadas á l' entrar ab elegants poms de flors.

L' Ilustre senyor Tinent d' Alcalde primer don Domingo Martí Gofau delegat expressament per l' Excelentíssim senyor Alcalde ocupá la presidencia y declará oberta la festa, pronunciant un discurs (I) que fou rebut ab aplausos.

Lo President del Consistori don Ramón Picó y Campamar entregá son discurs (II) á don Joseph Blanch y Piera, qui 'l llegí ab entonació robusta; essent interromput molt sovint ab aplausos que al final foren més nutrits y duraren llarga estona.

Acte seguit lo mateix President del Consistori adelantantse envers al busto d' en Bofarull llegí 'l elogi fúnebre d' aquest patrici (III) y depositá una corona de llorer en lo pedestal. Llarchs y entusiastas aplausos ressonaren en la Sala després d' aquest acte.

L' infrascrit secretari llegí després la Memoria reglamentaria (IV), y procedí á la obertura dels plechs que contenian los noms dels autors de las composicions premiadas en lo següent ordre y forma:

De la flor natural, que consistia en un *Gladeolus vulgaris* ne resultá guanyador don Ramon Masifern per sa coleccioneta de poesías *L' Aglenya* (V). L' autor premiat acompanyat dels senyors Mantenedors don Ramón Picó

y Campamar y don Narcís Verdaguer passá á fer entrega de la flor á la senyoreta donya Francisca Bonnemaison y Farriols qui en mitj de picaments de mans y als acorts de la banda ocupá la cadira presidencial. Feta sa proclamació per l' infrascrit secretari, don Joseph Blanch y Piera llegí algunas poesías de la colecció que foren molt aplaudidas.

Guanyá lo primer accéssit la senyora donya Dolors Moncerdá de Maciá per sa poesía *A les velleses* (VI), y dos senyors mantenedors acompanyaren á dita senyora á rebre 'l premi quedantse al costat de la Reyna, com es costum; del segon accéssit ne resultá guanyador don Claudi Planas y Font per sa poesía *Mar enfora* (VII).

La poesía *Castellans de Catalunya* (VIII), guanyadora de la Englantina d' or, resultá esser de don Joseph Martí y Folguera y fou llegida per don Ferrán Agulló, essent rebuda ab grans aplausos.

Lo primer accéssit de la Englantina fou adjudicat á la poesía *La Comptesa* (IX), que resultá anónima, y 'l segon á *Lo sentiment de patria* (X), de donya Dolors Moncerdá de Maciá.

La Viola d' or y argent que s' adjudicá á la poesía *Penediment* (XI), fou guanyada per don Martí Genís. Llegí la poesía don Ramón Surinyach y fou molt aplaudida.

Del primer accéssit *Dormint* (XII), resultá autor don Emili Coca y Collado y del segon *E vivo la pas* (XIII), don Lluis Charrasse.

Tot seguit y en atenció á que don Joseph Martí y Folguera havía obtingut los tres premis ordinaris que fixan los Estatuts pera obtenir lo títol de Mestre en gay saber, lo president feu sa proclamació en mitj dels entussiastas aplausos de la concurrencia.

Passant als premis extraordinaris s' obrí 'l plech que tancava 'l nom del autor de la poesía *N' Huguet d' Empurias* (XIV), distingida ab lo premi de la Excma. Diputació d' Alicant y resultá esser de don Francesch Ubach y

Vinyeta. Don Manuel Rocamora, llegí la poesía que fou rebuda ab aplausos.

Lo travall histórich *Pere Joan Ferrer* (XV), distingit ab lo premi del Excm. Ajuntament de Reus, sigué de don Francesch Carreras y Candi que 's presentá á recullirlo duhent al pit la banda vermella de regidor de Barcelona, essent saludat per lo públich ab forts picaments de mans.

Seguidament se cremaren los plechs que contenian los noms dels autors de las composicions no premiadas.

Al anunciar don Joaquím Cabot y Rovira qu' anava á llegir lo discurs de gracias escrit pel Mantenedor don Joseph Maria de Pereda, esclatá una salva d' aplausos. Lo senyor Cabot llegí dit discurs (XVI), que fou molt interromput ab mostras d' aprobació y al final aplaudit ab gran entussiasme, obligant al senyor Pereda á presentarse devant del públich.

Eran ja las quatre quan l' Ilustre senyor don Domingo Martí y Gofau declará terminada la Festa, de la qual l' infrascrit secretari ne prengué la present acta en lo lloch y data més amunt expressats.

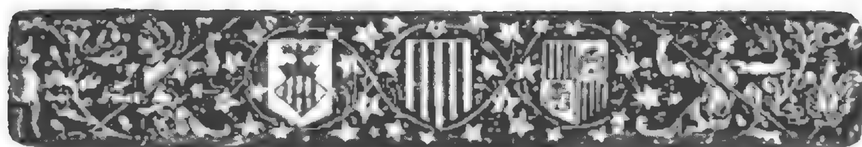
Ernest Moliné y Brasés.

I.—DISCURS del primer tinent d' Alcalde de Barcelona, *D. Domingo Martí Gofau.*

II.—DISCURS del President del Consistori, *D. Ramón Picó y Campamar.*

III.—ELOGI fúnebre de D. Anton de Bofarull, *per D. Ramón Picó y Campamar.*

IV.—MEMORIA del Secretari del Consistori, *D. Ernest Moliné y Brasés.*

SENYORS:

Ciutadans de Barcelona: en nom del Municipi d' aquesta ciutat, que per delegació espressa del primer Arcalde aquí represento, vinch á obrir la tradicional festa dels Jochs Florals que arrencant dels llunyans temps de la edat mitjana, foren ressucitats 34 anys fa per honra y gloria de nostres lletres y renaixença del esperit patri de Catalunya. Permetaume que al obrir la festa salude, en nom de Barcelona, á tots los homens de lletres qui en ella hi pendrán part concorrent á aquest certámen, puig del fons de tot lo meu cor jo os saludo, oh nobles vates, insignes literats de la nostra terra y placia al cel que pera molts anys pugau acomplir la vostra gran, la vostra sagrada missió sobre la terra. Y dich que vostra missió es gran y es sagrada, perque pocas n' hi han que com ella tant ho sían. Lo artista en general y lo de la paraula en particular, es lo sacerdot de la idea qui la espargeix y comunica á tot lo mon. La idea, lo pensament que involucra lo germen de progrés y de civilisació d' un poble, ja sía revelació divina, ja fruyt de las meditacions de sabi filosoph, quedará infecunda, ab vida purament embrionaria, y tal volta per molt temps, si després no ve l' Art ab totas sas múltiples manifestacions, el que fentse senyor

de aquella idea y revestintla de gayes formes, de abstrusa é ininteligible que era tai com havía estat conçebuda y formulada primitivament, queda després clara, penetrant y accesible fins á las inteligencias més rudimentarias. Axi entrant en ellas per la porta del sentiment de lo bell, que es la més franca y oberta que te la inteligencia humana, la idea se 'n ampara, la domina y avassalla, y mentrestant la idea cobra vida y s' estén y propaga per tota la massa social transformantla y empenyentla per son camí. La ciencia, la filosofía, infundexen; l' art, la literatura, difundexen. L' un porta lo germen de la vida, l' altre la propaga mitjançant les belles formes. La lley de la propagació de la vida en lo mon orgánich, y en lo de les idees, es idéntica: axí com ara á la Primavera assistim á la difusió de la vida orgánica y veyém que exa se verifica entre raigs de llum, de color, d' olor y d' armonía, que cada planta dona sa flor y cada flor son aroma, los aucells sos més melódichs cants, milions d' insectes descomponen los raigs del sol en mil variats cambiants ab sas esmaltades ales, y que tot aquest riu d' armonía y cant del himne de la vida, puja com fum de encens fins á posarse als peus del qui n' es son criador, de consemblant manera en la propagació de la vida de la idea s' observa, que encara que en estat embrionari, es eminentment espansiva, lo seu vot es propagarse, y sa propagació se fa mitjanant les belles formes y lo meteix desprendiment de raigs de esplendorosa llum, calor y forsa qual succeheix en lo mon orgánich, puig la lley es idéntica.

L' art en general, y l' art literari en particular, té aquesta missió que cumplir, ja sia en colors, marbre, ó pedra, ja en cants, paraula ó lletra: dona llum, vida y color á la idea, y aquexa se trasmet de home en home y de generació en generació.

¿Y quina es la idea, lo pensament que deu informar vostres obres, oh catalana gent de lletres? Jo veig en vostra bandera tres paraules que involucran lo esperit que

deu inflamarvos: *Patria, Fé y Amor*. Veus aquí en compendi la idea, lo pensament que deu animarvos: fora d' ella sols trobareu esterilitat y desolació. Est lema vos recorda que us deveu á la Patria present y á la futura, y que lo amor, es lo factor pera omplenar de ciutadans una y altra. Eix lema abraça tota la materia del verdader art. Mes al enfront de dit lema veig que se 'n alça un altre que li promou guerra sens pietat, gérmen, no de vida, sinó de mort, que tracta de infiltrarse en la societat y que per tant es antítesis d' aquell. A la *Patria* oposa lo Cosmopolitisme, á la *Fé* lo Ateisme, á la *Amor* lo Naturalisme filosófich que ha engendrat la literatura de aquest nom. Lo segon lema vos presenta al contrari l' home sense patria, ciutadá del Planeta, lluytant sols per la existencia, *strugle for life*, menjantse lo fort al débil, y recordantli que es fill de bestia y que com á bestia deu comportarse y deu acabar. Guerra á mort á aquest lema, oh poetes y escriptors catalans, y defensant lo vostre, que es tradicional, defensareu nostres institucions socials. Si axí ho feu, encara hi haurá honra per les lletres y vida per la societat; mes si us dexeu vénçer ¡ah! llavors sols nos restará un present sens ideal, un passat sens recorts y un pervindre mort d' esperances.

Queda oberta la festa.

SENYOR ECCEL-LENTÍSSIM,

SENYORS:

May es tant viu lo recort dels sers amats que foren y ens dexaren, jamay la seua ausencia es tan sentida y tan plorada com per les festes anyals, quan les families s' aplegan el entorn de l' antiga llar ahont los difunts y ausents dexaren un lloch buyt.

May per nosaltres será tan viu lo recort dels mestres y companys que perderem pera sempre, com ho es avuy al aplegarnos en aquest antich casal ahont cad' any los veyam asseguts entre nosaltres y ahont may més hem de tornarlos veure.

Recordarsen sense pena no es possible; y no més lo provar d' anomenarlos ja 'ns fa venir les llágrimes als ulls... En Milá y Fontanals, En Permanyer, En Cortada, En Pau Valls, En Reynals y Rabassa, En Camps y Fabrés, En Llorens, En Coll y Vehí, En Marian Maspons, En Blanch, En Briz... ¡Qu'es de llarga, senyors, la llista dels mestres qu' hem perdut! ¡Qué son de molts los capdills de l' host catalana qu'hem vist caure!

Y com si no n' hi hagués prou ab aquests y tants al-

tres que 'n perderem—y que no cal que 'ls anomeni, puix massa 'ls recordau,—cad'any, al congregarnos en aquesta sala, hem de llegir en ses parets ennegrides pe'l temps los noms, que hi ha escrit la Mort, d'altres mestres y companys que l'any passat eran ab nosaltres y que no hi son avuy ni hi serán may més.

En Damás Calvet, aquell mestre y company nostre que, com aquells que per sos propis mérits arriban al més alt grau de la milicia començant á servir de soldat ras, d' obrer modest que fou al començar la tasca de sa vida arribá prest, no més per son saber, á catedrátich amat y venerat del jovent que va á nostres escoles; aquell que fou un dels primers apóstols de nostra santa causa y el primer que passant los Pyrineus dugué la bona nova de nostre Renaxement á la Provença, que per boca d' En Mistral va encoratjarnos totduna á seguir avant en nostra empresa; aquell poeta inspirat que va enriquir nostre tresor literari ab tantes y tan preuades joyes, ha mort, y ja may més, may més será ab nosaltres com hi era cad'any per la diada de la festa major de les lletres catalanes.

N' Anton de Bofarull, aquell bon fill de Catalunya, aquell que l' amá sempre ab lo candor de l' infant y á la vegada ab tot l' entussiasme del jove de vint anys; aquell que fou un dels primers que axecaren lo sant estandart de nostra renaxença literaria; aquell de qui pot dirse que, fidel á son llinatge, fou sa vida una vida tota de lluyta y de combat en defensa de sa patria, ha mort y ha mort com moren los bons. Va trobarlo la Mort vestit de totes armes, dret y despert custodiant lo tresor de l' antich Casal d' Aragó; va trobarlo ab l' espasa á la má guardant los llibres sagrats de la Patria, y ab l' espasa á la má va morir lo capdill brau y fidel fins á l' hora darrera de sa vida.

En Lluis Cutxet, aquell catalá tallat d' una peça d' aquell antich llenyam que no 's corca ni 's vincla, y que avuy, per nostre mal, comença á escassejar; aquell fill de

montanya, de seny clar y de cor sá que semblava fet aposta per vestir la gramalla de nostres antichs consellers; aquella ánima tan verament catalana y tan verament lliure perque era cristiana de debó, ha estés les ales y se'n ha pujat al cel hont de segur que al arribarhi li va somriure Santa Eularia, hont de segur va sortirli á l' encuantre nostre Pare l' alt en Jaume d' Aragó pera abraçarlo y ahont de segur que aquell pobre mártir Sant Carles Primogénit li besá la má, no be va véurel, aquella má que va escriure les págines eloqüents de «Catalunya Vindicada.»

Impossible, senyors, recordar los capdills que hem perdut sense plorarlos. Com l' host del Rey en Jaume que devant los murs de la ciutat de Mallorca clamava un jorn á la divina pietat lamentant la mort dels braus Moncadas, aixis avuy nosaltres, creuats que anam á la conquesta d' una nova Jerusalem, hem de plorar també *la separació é departiment de tan grans companyons, la mort de tan grans conseylers, lo decayment de tan grans devant anadors* (1). ¡Qué n' es de trist veure com la Mort va aclarint aquell plech de mestres que tan sabis consells nos daren, y com d' un any á l' altre va estrenyentse y reduhintse aquella abans nombrosa legió de braus y experts capdills que 'ns guiaren al combat tantes vegades allá en los primers anys de nostra jovenesa!... Més, molt més son los qu' hem perdut que no 'ls que 'ns quedan, y encara á n' aquests hem de véurels, per més pena, com allunyats de nosaltres allá, dins lo verger encantat de la santa y pura poesía d' hont no gosan sortir y d' hont nos miran ab recel y ab mitja por, com si temessen per nostra sort y la sort de nostra causa al veure que, sortint del sagrat clos del art d' hont ells no 's gosan moure, lluytam ab ardiment per traure nostra llengua de la regió dels somnis y conquistarli el mon de la realitat y de la vida práctica.

Apar que s' entristexen del pas que donam cap endevant, y apar també que anyoran per nosaltres aquell temps

(1) Crónica de Fr. Pere Marsili.—Cap. XXII.

en que 'ls seguíam lluytant les primeres batalles de nostra renaxença literaria, aquells jorns en que anavam caminant á les palpentes iluminats des-y-ara per les foguerades d' entussiasme que brollavan de llur cor: aquell temps en que 'l nostre viure no era més que 'l constant neguitejar d' un sentiment indefinit, una vaga aspiració, l' anyorament del quelcom desconegut que presentiam y cercavam adelarats y ab ánsia per la regió del art hont les musses nos sonreyan; y al véurens avuy resolts y decidits á concretar nostres intuicions traduhintles en fórmules clares y precises; á definir nostres aspiracions y fixarles en un programa práctich, apar que axó 'ls esglaya y surt d'entre ells una veu—que ix d' un pit massa jove per ésser tan trista y desmayada—que:—Estimau massa, ens diu, estimau massa per tenir prou serenitat; ¿cóm axís dels anyoraments voleu ferne una doctrina, dels somnis que inspira l' entussiasme un obgectiu y de vagues lucubracions poétiques articles de constitucions... que no passarán d' utopies generoses?—(1).

¡Ah, mestres benvolguts, amichs del cor!..... ¿Será, donchs, cert que anam errats? ¿Haurém de tornar arrera per tancarnos ab vosaltres dins lo verger de les Musses amurallat per l' Art y víurehi sempre com á desterrats dins una illa solitaria, lluny d' est mon hont se lluyta y es treballa?...

¡Si fos possible!... ¿Quí no hi tornaría, si possible fos, als jorns llunyans de nostra jovenesa?

¿Quí, si pogués, no hi tornaría á n' aquells jorns en que, guiats per vosaltres, lluytavam les primeres batalles de nostra renaxença literaria?

Viu y ben viu ne guardam lo recort d' aquelles grans diades en que, á la térbola claror d' un crepúscol ple d' encants y de misteri, lluytavam ab vosaltres ovirant, per entre 'l polsim d' or que 'n nostres lluytes axecavam, panorames dilatats y espléndits, boscatjes de llorer hont les

(1) J. Sardá. Prólech á les Poesíes de Adolf Blanch.

fades nos atreyan ab sos cants dolcíssims, castells fantástichs y palaus suntuosos que s' obrian al só de vostres arpes; y estrelles resplandents que, dexant l' altura, s' acostavan á la terra y 'ns sonreyan guaytantnos per entre 'ls lliris blanchs, englantines y violes qu' un oratjol de gloria movía suaument allá lluny, á l' horisó...

¿Quí, si pogués, no hi tornaría á n' aquells temps? Mes ¡ay! han passat ja molts anys desde aleshores, y 'ls anys no passan debades!

Les boyres del crepúscol ja s' han foses; lo sol ix; ja es día clar. Ja no anam adelarats derrera somnis: lo que abans presentíam ja ho veyem ara ben clar y definit; ja sabém ara qu'es alló que anyoravam y sabem ahont hem d'anar per alcançarho.

L'arbre que vosaltres plantareu va reflorir: tot ell s' omplí de flor; no us dongui pena que la flor se torni fruyt; en axó, com en tot, s'ha de complir la lley, y precisament aquest fruyt espera Catalunya que fa tant temps pateix fam y set de justicia.

L'evolució que s'está operant havía de venir: aquí hont som ara necessariament havíam d' arribarhi, y ¡ay de nosaltres, senyors, si no hi haguessim arribat! No arribarhi hauría valgut tant com donar la rahó á n' aquells que al començar vosaltres la noble tasca que nosaltres prosseguím, vos deyan que volíau resucitar una morta; hauría valgut tant com dexar demostrat que Catalunya era un arbre sense sava, un poble sens ánima, un cadavre. Si no hi haguessim arribat, demá, los que vindrán, haurían pogut dir que Catalunya, que nosaltres creyam viva, no fou altra cosa que un fossar per hont passarem nosaltres brillanthi en la nit trista y pahorosa qu'embolcalla'ls pobles morts, ab l'apagat y breu flamejar dels fochs-follets.

Si Calalunya viu, y d' axó no pot ningú dubtarne, si té una ánima tota seua, una personalitat ben definida, lo que començá per ser lo renaxement de sa llengua y 'l re-

viscolar de sa literatura, havía d' acabar per ser una revindicació de la seua personalitat.

Voler que una llengua revisqui sense voler també que revisqui'l poble que la parla, y sense voler que aquest poble visqui en les condicions necessaries per parlarla, es tant com voler que un mort torni á parlar, pero que parli sense moures ni sortir de la tomba hont l'enterraren; y axó, senyors, no pot pas ésser.

La lógica s'imposa: si'l mort ha de parlar, es precís que surti de la tomba; es indispensable tréureli la mortalla y deslliurarlo dels lligams d'aquella trista y freda uniformitat del cementiri.

Ser ó no ser, senyors; heus'aquí la qüestió. Si Catalunya parla, senyal que alena y viu: si viu, es que Deu axís ho vol y ha de ser lliure.

Si ha de parlar penosament per un temps més ó menys breu, cohibida, estreta, amortallada y estesa dins sa tomba, ¿qué n'ha de fer d' axó? ¡Axó no es viure! Més val que acabin de matarla d'un cop y pera sempre, que no tenirla enterrada en vida. Y dich axó, senyors, perque enterrat en vida se troba'l poble que, tenint una llengua feta aposta per ell, una literatura rica y abundosa, y sentint en sos polsos l'aletejar d'una'ánima valenta y decidida y regolfar en son pit la plenitut de vida d' una personalitat propia y poderosa, se troba cohibit, estret y subgectat per la camisa de força d' una uniformitat monstruosa que fa imposibles totes les naturals y expontáneas manifestacions de la vida del seu sér, d' aquell sér obra de Deu y no dels homens.

Y ara, senyors, que no se'ns digui que aquest lloch que inmerescudament ocupo, no es lloch á propósit pera parlar axís; que no se'ns digui que no está bé ni es oportú pendre peu d' una festa literaria com aquesta pera protestar de la freda uniformitat que'ns mata y revindicar la personalitat de Catalunya.

Be ho sé prou y ho sab tothom que al restaurar los Jochs Florals no 's proposaren nostres mestres més que fer literatura. Ells axí ho deyan y no hi ha dubte de que al dirho parlavan ab tota sinceritat. Pero, apart de que per fer la literatura qu' ells volían los fou precís començar per revindicar la personalitat de nostra patria (puix axó feren al restaurar los Jochs Florals per fer reviure nostra llengua), apart d'axó, lo cert es que una vegada començada la tasca qu'ells matexos se donaren, per més que feren per mantenirse dins l' esfera literaria y no sortirne may, may ho lograren. La voluntat prou hi era, pero aquesta voluntat estava en pugna ab lo sentiment y axó feya que sovint sovint lo cor se'ls en anava en frases y conceptes que semblavan volades de la seua ánima que 's neguitejava trobantse estreta dins lo cercle que donantse les mans feyan á son entorn les Musses; massa que's veu, fullejant los primers volums dels Jochs Florals, que la seua ánima no'n tenía prou ab les trobes dels poetes. L'us poétich de la llengua no podía assaciarla, perque á més d'axó, com diu en Milá y Fontanals, *altres coses se desitjavan;* (1) y tot axó altre que 's desitjava no havía de trobarho mentres no passás del fí inmediat, extern, dels Jochs Florals que, com diu lo sabi jurisconsult En Manel Durán y Bas, es lo conreu de les lletres catalanes, de la poesía en primer lloch, tenint per instrument la llengua de nostres avis. Aquexes altres coses que's desitjavan no més havía de trobarles sortint del fí inmediat y volant lluny vers lo fí intern dels Jochs Florals que, com diu lo mateix Durán y Bas, no es altre que formar lo caracter de nostre poble al calor de les tres grans idees escrites en nostre lema (2). Y aquí, senyors, convé fervos notar que la primera d' aquestes tres grans idees escrites en nostre lema es la Patria. Y á n' aquest fí intern, á la Patria, se 'n anava l'ánima de nostres mestres tot sovint, llançantse

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1883.
(2) Id. id: any 1884.

impetuosa més enllá de l'esfera literaria ahont, ab tot y tenirhi espay tan ample, no n'hi havía encara prou per ses poderoses ales.

Veritat es també que, tantost s'adonavan ells d'aquets atreviments, á correcuyta s'afanyavan á atenuarlos ab protestes d'espanyolisme y d'adhessió y respecte al ordre de coses establert... pero l'any vinent hi tornavan.

Y es, senyors, que nostres mestres anaren á la restauració dels Jochs Florals sense darse prou compte de quina era la força que'ls hi empenyía; tant es axís, qu' avuy que pot apreciarse y s'aprecía l'importancia y trascendencia d'aquella restauració, pot ben dirse que'ls que la realisaren foren, per aquest sol fet, més catalans, molt més catalans de lo qu'ells metexos creyan.

Ara's veu ben bé que lo que'ls va moure á restaurar los Jochs Florals més fou set de Patria que no de Poesía; aquesta restauració més aviat fou obra de patricis que no de literats; ells podían buscar l' Art, podían buscar la Poesía; pero per l'esperit que'ls movía axó no era'l fí, sols era un medi; lo fí que l'esperit que 'ls movía 's proposava y's proposa encara avuy, no era altre que la restauració de la Patria catalana

Per axó es que s'agafaren á la Llengua, perque de tots los elements que constituhexen la personalitat d'un poble, la Llengua es el que més l'exteriorisa; per axó es que, en general, tots los que han passat per aquest lloch més hi han vingut á parlar de Patria que no de Literatura; y per axó pot dirse avuy, sense por d'errar, que si la Poesía pot alegrarse de la restauració dels Jochs Florals. més, molt més pot alegrarsen la Patria.

D'aquesta Presidencia pot dirse, y aquí hi ha'ls trenta y tants volums de l'Institució que no'm dexarán mentir, que ha tingut ben poch de cátedra de literatura y que ha tingut en cambi ben molt de cátedra de regionalisme, regionalisme inconscient, es cert, pero á la fí regionalisme que ja s'inicía 'ls primers anys y's va fent de mica en

mica fins arribar á lo que ha arribat avuy. Lo que fou en son començ sols un boyrim, una ténue nebulosa, ja es avuy estrella clara y resplandent en lo cel de nostra patria.

Aquí, en aquets Jochs Florals, se'ns ha ensenyat quelcom més que literatura; aquí hi hem begut á glopades l'aygua fresca y regalada del regionalisme que retorna 'ls morts; aquí se'ns ha ensenyat aquesta religió de patria que avuy té tants de creyents y que demá tindrá mártirs si convé.

Tant es axís, senyors, que ja'l primer any de celebrarse aquesta festa—trenta quatre'n deu fer ara—lo qui fou aleshores president, lo venerable patriarca En Manel Milá y Fontanals, que al cel sía, començá per dir que aquella festa que feyan á la llengua catalana, la feyan *ab un entusiasme barrejat de un poch de tristesa!* (1) ¡Ab un poch de tristesa!... ¡Ah, senyors, dins aquell poch de tristesa y que n'hi havía d'amargura!... ¡Quí no endevina, quí no veu ara tot lo que hi havía amagat dins aquell *poch de tristesa!...* Dins aquell *poch de tristesa* hi havía amagada y comprimida tota aquesta flamarada de regionalisme que tan bon punt ha esclatat s'es feta tan amunt que l'ha vista Navarra, l'han vista Vizcaya y Galicia que hi responen encenent foguerades consemblants en senyal de inteligencia.

Ja aleshores, al celebrar per primera vegada aquesta festa, En Milá y Fontanals no pogué estarse de parlar ab amargura *dels vestits propis de la provincia, de las vellas usansas que 's van perdent, sustituits per una lletja y freda uniformitat...* (2) Ab aquesta *uniformitat* de que nosaltres protestam, los restauradors del Jochs Florals ja hi toparen de cap al aplegarse per primera vegada, y per més que llurs intencions fossin *purament literarias*, com deya En Bofarull, (3) no pogueren estarse de fernos saber

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1859.
(2) Id. id. id.
(4) Id. id. id.

per boca d' en Pons y Fuster, *que la noble y generosa Espanya, ben mirat, no es altra cosa que un robust y magnífich arbre empeltat de ricas y variadas menas... Que l' amor á la llengua es la garantía del nostre sér... Que la vida de la llengua es la vida de la patria* (1).

Y si 'l jovent que s' aplegava á son entorn per escoltarlos los demanava noves d' exa Patria, si desitjós de véurela los deya:—¿Hont es?... Mostráunos exa Patria —En Camps y Fabrés, á qui Deu tinga, nos la mostrava estesa en son sepulcre, dihentnos:—Héusela aquí la Patria, miréusela:

Ja no l' aclaman Senyora;
la Senyora n' es esclaua:
perque llança ays de dolor
la llengua li han arrancada!

y, girantse á nosaltres, nos cridava ab veu enérgica:

¡Fills de la Reyna, axecáula! (2)

. . . .

Lo recort d' aquella Reyna estesa en son sepulcre, lo recort d' aquella Reyna feta esclava, ja may més, may més se 'ns va esborrar de la memoria.

Desde aleshores la vegerem y seguim veyentla encara tal com lo poeta va mostrárnosla: estesa en son sepulcre, feta esclava!... Y aquell crit del poeta, aquell:

¡Fills de la Reyna, axecáula!

sempre més varem sentirlo; ahont se vulla fos, á totes hores sentíam aquell crit ressonar fortment dins nostres cors: ¡Axecáula!... ¡Axecáula!... Y nosaltres, senyors, nosaltres que no sabíam res de la nostra avior; nosaltres qu' eram com á bordets, puix nos havían amagat lo lli-

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1861.
(2) Id. id. any id.

bre de nostra Historia; nosaltres que aleshores tot just entravam á la vida y en sabíam poca cosa de les injusticies y dels crims dels homens, nosaltres nos deyam:—¿Axecarla?... Pero, y axó ¿qué vol dir?... Axecar un mort?... ¿Y es per axó tal volta que vením als Jochs Florals? ¿Per axecar la gent dels sepulcres?... Donchs ¿qué ve á ser axó? ¿Qué es lo que passa aquí?.. Y el Trobador del Montserrat nos cridava ab veu de tró:—*Las provincias se remouhen, las nacionalitats s' alsan;... las llenguas se despertan!...* (1).

Ja fa d' axó una trentena d' anys.

Nosaltres, al sentir aquella veu potent que axí 'ns cridava; nosaltres, lo jovent, nos miravam los uns als altres, sorpresos y gayre be espantats d' aquelles paraules que sentíam, y en veu baxa 'ns deyam:—¿Heu sentit?... ¡Que axequém aquesta morta!... ¡que les provincies se remouhen!... ¡que les nacionalitats s' alçan!. . ¿qué vol dir axó?... ¿Ahont anam?... Fer axó que 'ns aconcellan ¿es possible?... ¿Hi ha dret per ferho?... Prou ha d' havernhí—prosseguíam—quan axís nos hi encoratjan aquets que ja son homens... Pero, y encara que n' hi hagués de dret, ¿quí som, quánts som pera acometre tal empresa?... Y després de tot, ¿no podría ésser que tinguessin quelcom de rahó los que 'ns gobernan?...—*¡Nó!*—nos cridava En Marian Aguiló, l' enamorat de nostra llengua,—*nó,* 'ns deya, *no pot haverhi jamay rahó pera reptar á un poble la defença del seu matern llenguatge, y molt menys si aquest té recorts tan antichs y tan gloriosos com lo catalá, com l' idioma catalá que, com se vulla sía, quatre milions d' espanyols parlám encara!...* (2).

¡Ab quina fé, ab quín entussiasme 'ns parlavan nostres mestres!... y nosaltres al sentirlos:—Tením rahó y som quatre milions—nos deyam;—pero... verdaderament sembla impossible que ab tants com som, hagin pogut

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1862.
(2) Id. id. id.

despossehirnos de la patria!... A la força—pensavam—ha d' haverhi una causa poderosa pera que sía aixís com es... —Per inquirirla, aquesta causa, escampavam la vista á nostre entorn y veyam que la corrent del sigle no anava pas per allá vers hont ens empenyían —¿Y quí será prou fort—ens deyam—per tórcer exa corrent d' idees y sentiments, aquexa torrentada que arrebaça fites, qu' esborra fronteres y que tot ho aplana y anivella? ¿Hi haurá algún principi de justicia, alguna lley que puga oposarse á n' aquesta torrentada?. .—Y aleshores En Therenci Thos nos advertía que *si en l' ordre moral com en lo mon fisich hi ha un element d' unitat, negarne tampoch podrém un altre de varietat* (1); y En Víctor Gebhardt ens parlava d' una escola *que, trepitjant l' ordre admirable de la naturalesa, predicava teorías d' unificació absoluta...* Y 'ns deya que *exas teorías, qu' exos somnis eterns dels poderosos, que exa tendencia á que tot se sacrifique á un accident geográfich quant no á la voluntat de un home ó de un partit,* podían aleshores estar de moda, pero *no es segur*—ens deya—*no es segur que exas ideas sían las millors,* y en prova d' axó ens advertía *que moltas y famosas veus cridavan contra ellas* y que ja aleshores *s' observavan senyals de que 'l mon no las rebía tan de bon grat com llurs autors voldrían...* (2).

¿No heu pensat may, senyors, en l' atenció, en lo neguit ab que 'ls jóvens mariners d' una nau perduda en alta mar deuhen ascoltar lo parer dels náuxers práctichs, quan estenent la vista per l' horisó y escorcollant lo cel ab ses mirades, fan cálculs y congetures del camí qu' han fet, del vent que cal aprofitar y de la vía que més convé seguir per arribar á port? Donchs aixís ascoltavam nosaltres atentament á nostres mestres y assedegada la nostra ánima s' abeurava en sos parlaments y en ses converses. No perdíam ni un sol mot de lo que 'ns deyan y passa-

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1863.
(2) Id. id. any 1865.

vam hores llargues pensanthi y meditantho; la llum, la veritat ens venían sols á ratxes; ençá y enllá veyam clapes de claror térbola... Presentíam, entreveyam quelcom que 's movía dins la fosca, pero no 'n distingíam els contorns... Sabíam ja, perque ells nos ho havían dit, que la llengua es la garantía del nostre sér, que les nacionalitats s' alçavan . qu' eram fills d' una reyna esclava... pero, ¿á qué parlarnos de tot axó en una festa literaria? ¿per qué parlarnos de *les reflecsions greus que sempre aquesta festa seggereix?*... (1) ¿per qué retraure en una festa de poetes los elements d' *unitat* y de *varietat* y dirnos si 'l mon admetía ó no admetía de bon grat les idees d' unificació absoluta? ¿Que té que veure tot axó ab la festa, 'ns preguntavam; y si es que hi té que veure, ¿qué son, qué venen á ser en definitiva 'ls Jochs Florals?

. . . .

Nostres mestres, ó no ho sabían ó no s' arriscavan á respondrens clar... Un d' ells nos deya *haver aprés á l' Historia que 'ls fets literaris no son més que expressió de certas necessitats de la vida dels pobles...* (2). Essent aixís, pensavam, los Jochs Florals, fet literari, serán donchs, l' expressió d' una necessitat de la nostra vida, de la vida de Catalunya... Pero, ¿quína era aquesta? Nosaltres prou sentíam un extrany neguitejar, un viu desitx que tenía quelcom d' anyorament, pero, ¿qu' era lo qu' anyoravam? ¿qué volíam?... Y aquí, nostres mestres, per boca d' En Pau Valls, nos feyan recort de aquell *afortunat vencedor*, que si un día posá 'ls peus dins Catalunya fou perque aquesta, ab tot y esser *tan gelosa de sos drets, sabé respectar la molt controvertible sentencia del Parlament de Casp;* d' aquell rey foraster que, *cenyintse la comtal corona, la privá de tots sos drets, públich y polítich, confonentlos ó millor*, afegía, *absorbint-*

(1) M. Aguilo, *Jochs Florals de Barcelona*, any 1867.
(2) V. Gebhardt, *Id.* *id.*, any 1865.

los dins dels d' un altre poble; y En Pau Valls ens parlava d' axó com d' un *trist succés!...* (1).

Dins la fosca ja hi veyam clarejar l' estrella que cercavam, y aquexa estrella brillava y resplandía com un sol, quan ell meteix nos recordava *aquella admirable federació monárquica feta per lo agrupament dels antichs realmes...* ¿Será possible? ens deyam. ¿Será possible tornarhi? La nostra llengua, la nostra pobre llengua ¿será bona, será apta per ensenyar en les Escoles, pera asseures en la Cúria, entrar als Municipis y als Con-ells?... ¿quí es ella, pobrissola, pera pujar la escala del Palau? ¿Li escaurá 'l vestit de Reyna?... Y aquí, Senyors, l' enamorat d' aquesta llengua, En Marian Aguiló, nos la feya mirar y remirar, y 'ns feya reparar la vermellor aquella de son front, *aquell sech resplandent que en sos polsos conserva encara*, y 'ns deya:—Aquexa vermellor y aquex sech son aquells *que li 'n dexaren la corona de comtesa y les tres corones de regina, de perpetual anomenada, que dugué per espay de tants de segles!...* (2) les dugué, ¿y ara nó? 'ns diguerem, ¿fou Reyna y ara no no es?... Y ¿per qué, per qué no ho es ara? Y al ser aquí, senyors, al ser aquí recordárem y comprenguerem aquella *tristesa* d' En Milá y Fontanals; comprenguerem el perqué, sense voler, se 'ls escapava á nostres mestres lo parlar ab amargura d' aquesta *lletja y freda uniformitat;* comprenguerem el per què de recordarnos lo *trist succés* de la vinguda del primer rey foraster; comprenguerem el per què d'aquell parlarnos de l'antigua federació monárquica y esmentarnos la pérdua de nostres drets; y altra vegada se'ns aparegué aquella Reyna que En Camps y Fabrés un día va mostrarnos; de nou la varem veure estesa en son sepulcre; de nou varem sentir lo poeta creyent que, ab l'ira al cor y les llágrimes als ulls, nos deya:

—Ja no l' aclaman Senyora,

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1866.
(2) *Id.* *id.*, any 1867.

la Senyora n'es esclava;
perque llança ays de dolor
la llengua li han arrencada!

y altre cop nos feu estremir lo crit de:

—¡Fills de la Reyna, axecáula!—

¿Y será un crim l'axecarla? ¡Oh! mestres benvolguts, será un crim lo córrerhi tots á axecar la llengua del nostre cor, la pátria benvolguda? ¿Per què ens ne parlavau, sinó? Perque nosaltres no hi correguessim, devíau no havèrnosla mostrada ni havèrnosen parlat: devíau havernos tingut ignorants de tot. Ara que sabem lo que ha passat á casa nostra, ara que sabem les injusticies de que nostra mare ha sigut víctima, no hi ha per nosaltres més que dos camins: ò ser mals fills, indiferents á sa dissort y dir al vèurela patir: ¡Tant se'ns en dona!... ò ésser bons fills y córrer á salvarla resolts á escampar per ella la sanch de nostres venes. Y nosaltres, de mals fills no volem serho.

Ara que, als sons vibrants de vostres arpes, la Reyna s'es extremida en son sepulcre y reviu y s' alça, ara hem de fugir d'ella esglayats, lo meteix que infants poruchs fugint d'un mort? ¡Jamay! Lo qu'hem de fer es acostárnoshi, enrevoltarla tal com voltaren los apòstols á Jesús ressucitat, y cridar als germans que dubtan y vacilan, y dirlos, com á San Thomás, que la mirin, que la toquin, que posin los dits de ses mans dins les ferides que sos botxins li feren pera que's convensin de que es ella, de que es ella y no un fantasma; y tots á la una jurarli no dexarla may y lluytar sempre fins á guanyarli'l Palau d'hont la tragueren y tornarli la corona que, trepitjant la lley, li varen pendre.

No hi há més, senyors, y ho repetesch: la lògica s'imposa; sér ò no sér.

Si *la consagració literaria es la penyora més segura*

de la vitalitat d' un idioma (1), aquesta consagració nostres mestres ja l' hi han dada á nostra llengua; pero aquesta llengua qu' ells trobaren malaltiça y pobre, y 'ns traspassan avuy ben sana y rica y apta pera tot lo que sía menester, aquesta llengua 'ns diu avuy que pera viure y aguantarse li es necessari l' organisme complet d' una personalitat ben definida. *Llengua y personalitat*, nos diu, *veus aquí dos fets intimament lligats que no poden separarse sense destruhirse un y altre d' arrel* (2). Sense *nacionalitat*, la llengua no pot viure sana y forta; sense una *llengua* propia, la nacionalitat no será may prou vigorosa pera resistir la acomesa dels contraris ni 's trobará en condicions prou favorables pera evitar que l' absorbesca un vehí més poderós. Y aquí está, senyors, lo secret de tots los mals de nostra llengua y la causa de sa trista decadencia; y axó mateix nos diu ben clar lo que cal fer per assegurarli una vida digna, llarga y gloriosa. Lo que cal es no deslligar y menys separar aquests dos conceptes de *llengua* y *nacionalitat*. Si volem que la llengua visqui, es necessari procurarli aquest organisme que reclama. Los que s' afanyaren á fer reviure la llengua de que avuy nos fan hereus, nos posan en lo cas de lluytar pera guanyarli tot quan li es indispensable pera viure l' única vida que pot viure la llengua d' un poble qu' estima 'l seu nom y la seva dignitat.

Voler tenir aquesta llengua tancada dins lo Temple de l' Art, voler que sía únicament la llengua de les Musses, fora tant com voler que visqués una temporada, no més una temporada, com una flor rara y delicada reclosa dins un hivernacle escalfat per artifici; y per axó, senyors, no calía lluytar trenta y tants anys per retornarla. No, no pot éser que nostres mestres vulguin per nostra llengua una vida tan trista y miserable; la vida que ella vol es la

(1) A. Rubió. «Consideracions sobre los moviments regionals literaris d' Espanya.» Revista Catalana, Janer 1892.
(2) Id. id. id. id.

vida del roure poderós que arrela y viu per nostres montanyes, guardat y mantingut pe 'l mateix Deu del cel que li envía raigs de sol y pluges y ventades.

Si avuy algú s' espanta de lo que cal fer pera que nostra llengua visqui aquesta vida, nosaltres no. Y que no 's digui que axó son intents més propis d' un jovent axalabrat que de gent de seny y reposada. Ara fa divuyt anys que un home de gran inteligencia, dirigintse desde aquesta presidencia als poetes, als escriptors, als catalans, los deya:—*Puix tenim llengua, servesca per lo que son fetes* les llengues *Si algú creguès que la nativa parla deu ésser tan sols la llengua dels poetes catalans, entenga que no hi ha poetes d' una patria y d' uns sentiments que se avergonyescan de mostrarse tals com son, y que no tenen solament los trobadors obligacions ab lo be y ab la terra ahont son nats. De tots son: llavors sía nostra llengua de tots y pera tots; sía no tan solameut una amoreta, sinó tota una vida de recte pensar y nobles dalès...* (1).

Pera qus sía aixís com deya en Reynals y Rabassa, pera que la nostra llengua sía tota una vida de recte pensar y nobles dalès y no sols una amoreta que ara's dexa y ara's pren, no en té prou ab l'arpa dels poetes; sino que á més d'axó, com diu lo digne fill del Gayter del Llobregat, li es menester *lo murmuri dels parlaments, la vigorosa alenada de la ciencia, la remor dels combats, l'aroma dels claustres,* puix *tota literatura sens un organisme acabat, sens prosa científica y didáctica, sens producció histórica ó novelesca... y, sobre tot, sens vida política, morirá á la curta ò á la llarga d'anemia, no éssent bastants á regenerarla ni les aygues totes de la font Castália ó de les corrents sagrades del Parnás* (2).

Si tot axó li es necessari á nostra llengua pera que tingui una vida digna, llarga y gloriosa, tot axó volem pera

(1) *Jochs Florals de Barcelona*, any 1871.

(2) A. Rubió. «Consideracions sobre los moviments regionals literaris d'Espanya.» Revista Catalana. Janer de 1892.

que visqui aquesta vida; tot axó. Volém tot lo qu'es nostre; tot allò de que injustament nos han despossehit; tot allò de que, contra dret y rahó, fa temps se 'ns priva. Volem la Patria que'ns han presa.

Abrigats ab l'escut de nostre dret y forts en la justicia de nostra causa, ni lograrán deturarnos los insults, ni'ns farán recular les amenaces: avançarèm sempre ab lo cor net y ab lo front alt, segurs y convençuts de que res hem de malmetre com no sía lo que hage edificat l'error y la injusticia. Si de nostres esforços algú n'ha de patir, no será certament aquella noble Espanya, obra de Deu, sinó aqueix artifici del diable, aqueix enginy fet á posta pera darnos torment, per' estrafernos y escursarnos ò allargarnos segons convinga als sacerdots de la monstruosa Deesa Uniformitat.

Y es inútil, es inútil que aquests sacerdots nos cridin ab tó dogmátich que ab la práctica del principi regionalista aniríam á la destrucció de la unitat nacional, unitat que, com diu un d'ells, *no's contradiu*, y respecte de la qual afirma que *no's pot ni's poguè may suscitar cap controversia* (1).

Respecte d' axó, senyors, ja sabem á què atendrens: coneixem á nostres adversaris, coneixem lo seu llenguatge y sabem ben bé quin valor ha de darse á ses paraules, sobre tot á la paraula *unitat*, que tot sovint emplean. *Unitat nacional*, en boca seua, vol dir, *uniformitat;* y aquesta uniformitat es lo que no voldrian ells que's discutís. ¿Però ab quin dret pretendrán ells que axó no's discuteixi, ells que tot ho discuteixen, ells que tot ho han discutit, que fins han discutit la unitat religiosa, més respectable, de segur, que lo qu'ells volen fer indiscutible?

¿Per ventura han de poder ells discutirho tot y nosaltres res? Discutirèm la uniformitat, vulguin ò nó; y si

(1) F. Romero Robledo.—Discurs llegit lo dia 25 de Febrer de 1886 devant l'Academia de Ciencies Morals y Polítiques de Madrid —Citat per la Revista *La España Regional* corresponent al 10 de Juny del mateix any.

persistian en l'abús que fan de la paraula *unitat* pera daurar ab ella la *uniformitat* y ferla axís més passadora, en aquest cas, si tan nos apuravan, encarantnos ab ells podriam dirlos que ni la *unitat* deuría serho de indiscutible, perque á les afirmacions del Centralisme podríam nosaltres oposarhi un'altra afirmació que val més, ella sola, que totes les seues juntes, la de aquell de qui dirèm, com ara no fa gayre va dirho en Permanyer, qu'es la veu més autorisada de la terra; l' afirmació de Sa Santetat Lleó XIII. Encarantse ab los sectaris de l' unificació absoluta, que s'oposan al restabliment de la seua autonomía no més que perque rompría, segons ells, la unitat nacional, pregunta *si la condició de unitat constituhex pera les nacions un be tan absolut que sens'ell no sía ja possible per elles ni prosperitat ni grandesa, ó tan superior que hage de prevaldre á qualsevol altra.* Y á n'axò, *respon per nosaltres,* diu Lleò XIII, *lo fet de nacions floridíssimes, potents y glorioses que ni tenen ni tingueren may exa mena d'unitat; y responen ademés,* afegeix, *la rahó natural que reconeix que lo que sempre ha de prevaldre en un conflicte es lo be de la justicia, primer fonament de la felicitat y estabilitat dels estats* (1).

(1) «Et si vero oc modo civilis Statûs unitas deficeret, quin in considerationes, quæ intimam rei essentiam attingant, proferendas deveniamus, tamtumque Nos ipsos in eodem solo, quod adversarii obtinent, statuentes, percontamur: an ista civilis unitatis conditio bonum adeo absolutum Nationibus constituere dicenda sit, ut sine illa nec prosperitas, nec amplitudo ipsis esse possit; aut ita excellens, ut cuivis alli bono sit præferenda. Respondet pro nobis factum ipsum: Nationes videlicet florentissimæ, potentes, gloriosæ; quin tamen hanc civilis unitatis, quæ hic adeo expetitur, forman vel unquam habuerint, vel in præsenti habeant. Itemque respondet ipsa ratio naturalis, quæ plane perspicit, in conflictu iustitiæ bonum, utpote præcipuum felicitatis et stabilitatis in quolibet Principatu fundamentum, prævaleat oportere;.... »—LITTERA Sanctissimi D. N. Leonis PP. XIII ad Eminentissimum Cardinalem Marianum Rampolla, Status Secretarium.—ACTA SANCTÆ SEDIS.—Volumen XX.—Romæ Typis Poly-glottæ Officinæ S. C. Propaganda Fide.—MDCCCLXXXVII.

Lo mateix, exactament lo mateix, si tant nos apuravan, podría dir Catalunya:—Si us oposau, podría dir, al restabliment de la meua autonomía, no mes perque, segons vosaltres, l'unitat nacional en patiría, ¿hauría de perdres per axò sol l'Espanya? ¿No hi ha nacions floridíssimes, potents y glorioses ab tot y no tenir exa unitat? Y sobre tot, ¿no diu la rahò natural que lo que ha de prevaldre sempre es lo be de la justicia, primer fonament de la felicitat y estabilitat de les nacions? ¿Y com ha de prevaldre la justicia, podría dir Catalunya, sino se'm torna tot alló de que injustament me despossehiren?—Si necessari fos:—Que se'm torni lo meu, podría dir, y, abans que tot, triunfi la justicia!...

Però no cal alarmarse, senyors; nosaltres no volém rompre l'unitat nacional, ni la podríam rompre en que volguessem. Lo que volem rompre y esmicolar es l'*uniformitat*, axò sí; pero axò no es allò; no confonguem les coses.

A la unitat, com he dit, no la volém trencar ni podríam trencarla en que volguessem, puix, com diu un dels més braus y experts capdills de nostra causa: *aquí á Espanya no existeix verdadera unitat nacional... La nació, en lo concepte de entitat vivent y efectiva, y nó cos d' artifici y aparato de pobles diferents reunits baix un sol centre, certament que no existeix.—No existeix á Espanya verdadera nació* (1).

Malament, donchs, podém rompre una unitat que no existeix; malament podém trossejar una nació que no passa d'ésser una fantasma, una ilusió dels sectaris del centralisme: una ilusió, si, puix per més que ja fa temps, ben molt de temps, que treballan y s'esforçan per arribar á exa *unitat* tal com ells l'han somiada, lo cert es que no hi han arribat ni han d'arribarhi per la senzilla pero po-

(1) J. Pella y Forgas.—De la propaganda para la unión entre España y Portugal.—La España Regional.—9 Febrero 1890.

derosa rahó de que tal unitat es impossible (2). Si no ho fos, ¿no s'hi hauría ja arribat ab tant com han destruit, ab tanta sanch com e·camparen y ab tant com ha tiranisat y tiranisan per establirla? Qu'es desenganyin: l'unitat qu' ells cercan sols será un fet lo día que fassin un fossar de tota Espanya. Mentres no sía axís, mentres Espanya sía un aplech de families y nó una ossera, los uniformistas podrán alterar, peró no destruir, aquell ordre diví hont les nacions xupan la sava que les nodreix y aguanta. Contra les lleys dictades pe'l meteix Deu los uniformistes hi lluytarán debades: podrán prescindirne, podrán anar-les dallant ab Reals Ordres y Decrets; però per més que 'u fassin, aquestes lleys rebrotarán sempre ab nou vigor y serán sempre lleys vives; que aposta perque ho fossin y aposta perque'ls tirans no poguessin esborrarles, les va escriure l' Etern allá hont l'espasa dels conqueridors no arriba may: en la conciencia dels pobles.

D'aquestes lleys també á França'n prescindiren: per igualarho tot apagaren lo foch sagrat de les antigues llars, guillotinaren les petites patries y axecaren una nova nació que, ab l'idea que duyan, necessariament havía d' ésser lo que á la fí va resultarlos, una *cosa;* una cosa com un *Hotel*, ahont tots los que s'hi hostatjan han de trobarshi per força forasters, puix hi viuhen rellogats y lluny de casa. D'aquells aplechs de families qu'eran l'obra acumulada de deu sigles, no'n quedá res, tot va segarho la terrible dalla de la Constituyent que, un cop ho hagué segat, tot va cremarho. D'axò tot just si fa cent anys: les cendres encara son calentes, les runes encara fuman, l' ayre encara'n va plè de l'escalfor d'aquell incendi, y ab

(2) D. Joan Mañé y Flaquer en la segona de les lletres que en 1855 dirigí desde Barcelona al *Messager du Midi*, parla de aquells *que han llevado á su más alto grado la manía de centralizarlo todo en Madrid, y se han esforzado en matar las diferentes nacionalidades provinciales para constituir el fantasma de una imposible unidad española.*—La España Regional, 19 Marzo 1891.

tot y axò si avuy atravessau d'un cap á l'altre aquexa França que la Revolució va convertir en una esplanada inmensa, aposta perque'ls soldats de Bonapart hi fessin l'exercici, si atravessau aquesta França y escoltau atentament hi sentirèu una remor sorda que vé de ben endins semblant al bullir d'una sava poderosa, oculta y comprimida, que revé y forceja per pujar y dilatarse fins á esclatar en rebrots y flors y fruyts: hi sentirèu los batuts del cor de les antigues patries que l'esperit de Deu va retornant y que's remouen lo meteix que les llevors sembrades que s'estovan y's reinflan fins que cruxen y's badan per grillar y nèxer y aparèxer á la llum. Ençá y enllá sentirèu l'esperit local, que brollant d'entre les runes crida les regions á nova vida; y de tal manera reviuen y rebrotan exes patries, que tothom creya mortes pera sempre, que avuy Destouches, mostrant á la Revolució los brots tendres que somriuen guaytant lo sol esplèndit del Mitxdía, pot dirli:—Mirau, madama: es allò que jo deya, y tant val pe'ls literats com pe'ls polítichs: *Chassez le naturel, il revient au galop* (1).

(1) Llegexin los unitaristes los fragments de *Les Origines de la France contemporaine* de Mr. H. Taine, que transcrivim á continuació: procurin fixarse bé en lo que diu lo filosoph francès de les petites pátries y de la seva supressió per la Revolució; no oblidin sobre tot, que qui tal diu es Mr. Taine, y després d'axò que diguin si son ells ò som nosaltres los que anam pe'l bon camí.

«............ le patriotisme local a été tué du premier coup, á l'origine, par la destruction des provinces. Parmi tant de crimes politiques et tous les attentats commis par la Révolution contre la France, celui-ci est un des pires; la Constituante a défait des groupements tout faits et qui étaient l'œuvre accumulée de dix siècles, des noms historiques et puissants dont chacum remuait des milliers de cœurs et associait des milliers de volontés, des centres de collaboration spontanée, des foyers encore chauds de générosité, de zèle et de dévouement, une école pratique de haute éducation politique, un beau théâtre offert aux talents disponibles, une belle carrière ouverte aux ambitions légitime, bref la petite patrie dont le culte instinctif est un premier pas hors de l'égoïsme et un acheminement vers le culte réfléchi de la grande patrie. Découpés par des ciseaux de géomètre

Cal dirho clar, senyors, ben clar y ben alt pera que tothom ho senti. Se'ns vol fer passar per enemichs d'una unitat que no tením, quan precisament nosaltres volem desfernos y lliurarnos de l'uniformitat que'ns es la mort, y sustituhirla per la unitat que'ns ha d'ésser la vida; per aquella unitat viva y verdadera, resultant de l'aplech amorós de pobles diferents.

Cal dirho clar, senyors, ben clar y ben alt pera que tothom ho senti. Se'ns vol fer passar per enemichs d'Espanya, quan lo que volem nosaltres es que Espanya sía, que sía, sí, perque avuy no es; nó, la Espanya feta per Deu, avuy no es. Y sino, mirau si la veyeu; mirau si la sentíu; mirau si sabreu lo que sent, lo que pensa, lo que vol... ¡Ah, senyors! Mirau avuy, mirau demá, mirau demá passat; lo que sempre veurèu es un partit ò altre que comanda, sentirèu lo que diu aquest partit, sabrèu lo que vol y lo que pensa; però may, may sentirèu la veu d'Espanya, may lo que pensa, may lo que sent, may lo que vol la desditxada Espanya!...

Si es que la volèu veure á Espanya, heu d'enfonzar la

et designés par un mon géographique tout neuf, les morceaux de la province ne sont plus que des agglomérations factices d'habitants juxtaposés; ces assemblages humains n'ont pas d'âme. . . . .

. . . .

«Telle est, en abrégé, depuis 1789, l'histoire de la société locale. Aprés les destructions philosophiques de la Révolution et les constructions pratiques du Consulat, elle ne pouvait plus ètre pour ses habitants une petite patrie, un sujet d'orgueil, un objet d'amour et de dévoument; les départéments et les communes sont devenus des hôtels garnis, plus ou moins vastes, tous bâtis sur le même plan et administrés d'aprés le même réglement, aussi passables l'un que l'autre, avec des logements qui, étant plus ou moins bons, sont plus ou moins chers, mais dont les prix, plus ou moins hauts, sont fixés par un tarif uniforme sur tout le territoire, en sorte que les 36,000 hôtels communaux et les 86 hôtels départementaux se valent, et qu'il est indifférent de loger dans celui-ci-plutôt que dans celui là.»

H. Taine —*Les Origines de la France Conetmporaine.*—Tome I.

mirada sigles lluny dins lo passat: allá sí que hi veurèu la mare Espanya, la venerable matrona, asseguda en son sitial de reyna, voltada de ses filles entre les quals ha repartit los seus realmes: allá la veurèu tota gojosa que's complau en contemplarles y en reposar dolçament ses mirades demunt elles, sentintse ditxosa al veure com cada una administra y regeix son patrimoni, fentlo prosperar y créxer...

Avuy, en son sitial de reyna, Espanya ja no hi seu; les seves filles no seuen com abans á son entorn, regint cada una son realme. Y de que axò no sía, no'n té pas la culpa Catalunya, bé ho sap Deu. Catalunya no posá may la mà demunt sa mare pera trèurela del trono y asseures en son lloch y fer á ses germanes tributaries; may va ferho Catalunya. La resplandor del Renaxement no l'havía enlluernada tant que fos capaç d'arrossegar sa propia mare fins al peu de l'ara del Cessarisme y allá sacrificarla; Catalunya fou sempre y, sobre tot, era aleshores massa cristiana pera cometre tal sacrilegi. Qui'l cometé fou un'altra de les filles que caygué un día en la tentació de ferse senyora de les gents; tragué la seua mare de l'alt sitial hont seya, va asseures en son lloch y va dir á ses germanes:— Ja no'm sou germanes; desd'ara'm pagarèu tribut; fondré vostres corones y m'en faré una per cenyir mon front; regirá una sola lley, ma voluntat; no hi haurá més qu'una llengua, la que jo parli.—

Desde aleshores, ni sos propis fills escaparen á son afany de tiranisar; y quan ells se'n quexaren, quan s'atreviren á dirli que obrava contra lley y trepitjava la justicia, aleshores ella, que no havía respectat sa mare, perseguí 'ls seus propis fills y allá, en los camps de Villalar, va degollarlos.

La Justicia, refugiada á l'Aragó, axecá 'l cap esferehida d'aquell crim, y alçá la veu y cridá fort per deturarla; y axò bastá pera que un jorn un botxí vestit de negre, magre, sèch y de cara esblanquehida, escapsás la Justicia á Çaragossa.

Ses germanes Lusitania y Catalunya s' axecaren indignades contra d'ella y l'envestiren. Catalunya, que no havía sofert encara prou en cástich d'haver consentit que l'últim rebrot de la Casa Real d'Aragó, l'infortunat Comte d'Urgell, morís un jorn assessinat á Xátiva, seguí essent tributaria Lusitania, més sortada, va rompre sos grillons y quedá lliure. Cavá un abisme entre ella y sa germana y per no véurela més va embarcarse en ses galeres y trescá ab llibertat la mar amplíssima, preferint més tractar ab pobles desconeguts y ab gents salvatges. . . . . . .

. . . .

¡Oh, Lusitania!.. Quan sento devegades que 'ls migrats polítichs de Madrid lamentan lo teu allunyament y separació y expressan son desitx de que tornis y t'acostis á n'aquella ab qui lluytares, no més pe'l pler d'acabar d' arrodonir axó qu'ells ne diuen unitat nacional, penso y'm dich á mí mateix:—Y ¿còm ha de tornar la Lusitania dins lo sagrat recinte hont seya un jorn prop de sa mare, si sa mare no hi es? Còm ha d'acostarse á n'aquella que ha empobrit y esclavisat á totes ses germanes y fins á sos propis fills? ¿Còm ha d'acostarshi quan, lluny d'estar arrepentida de lo fet, per boca d'un de sos servidors més decidits y entussiastes, en Joan Valera, li ha dit ben clar á Lusitania que si vol tornar á ella ha de ser, no per ser lliure com es ara, sino per viure, com les altres regions, subjecte á sa lley, sotsmesa á sa voluntat y renunciant fins y tot á l'esperança d'alcançar ab lo temps una miqueta de descentralisació (1)? ¿Còm es possible que torni?

(1) Los unitaristas prevén, acertadamente, la perturbación que en la maquinaria política por ellos construida, ha de producir la ingerencia del principio federativo. Un insigne escritor castellano, muy de su raza en materia de organización nacional, ha puesto la señal de peligro con loable franqueza. Oigámosle: «Distamos no »poco de inferir, con la seguridad con que infiere el señor Labra la »natural unión de Portugal y de España en un porvenir má· ó mé»nos cercano. Grandes son las dificultades que habría que vencer »para esto; pero de todos modos, ni creemos ni deseamos que sea

¿Tornará, tal volta, no més pe'l pler d'entregarli son ceptre y sa corona perque'ls trenqui; pe'l pler de darli 'l códich de ses lleys pera que'l cremi; y pe'l pler d' allargarli després lo coll pera que li posi lo jou dels vençuts?..

Follía fora sols pensarsho.

Vindrá la Lusitania quan, lliures ses germanes de la dominació dels unitaristes, puguin darse les mans ab llibertat per fer rodona y girar alegrement al entorn de sa mare Espanya asseguda de nou en son sitial de reyna. Y axò, axò es, senyors, lo que vol Catalunya. Que Espanya sía Espanya en lloch d'ésser, com es ara, una Castella gran que cada día va axamplantse invadint los vehinats y extenentse per casa d'altri. Axò es lo que vol Catalunya: que Espanya torni á ser lo qu'era abans, quan Camöens la cantava dihent d'ella que la engrandían *diferentes nacions rodejades per les ones del Occeá* (1).

Axís la va fer Deu y axís ha d'ésser: sols axís sortirém de l'uniformisme que *es sempre una situació violenta* y

»condición de esa unidad futura, cierta descentralización con que »sueña el señor Labra, y que viene á parar en autonomía. Preferi»ble es seguir siempre separados de Portugal, á romper nuestra uni»dad nacional, ya lograda en todo lo demás que es y se llama Es»paña. La autonomía la queremos para España toda, con Portugal »ó sin Portugal; más no queremos la autonomía para cada región ó »comarca, sino que todas gocen de los mismos fueros, siendo parte »de la soberanía total y única». (a). Arturo Campión: La Unión Ibérica y las Libertades Regionales, la España Regional, 12 Abril de 1890.

(1) «. . . . . a nobre Espanha
. . . .
Com naçôes differentes se engrandece,
Cercadas com as ondas do Oceano:
. . . .

Os Lusiadas.—Cant III.

(a) Juan Valera, *Portugal Contemporáneo, España moderna.* —Febrero.

arribarèm á *la forma regional, expressió de la vida normal, suau y fecunda d'una societat civilisada* (1).

Senyors, ja es hora de que tots los hòmens de seny clar y de cor sá, fassen esment de lo que passa á Espanya; ja es hora de que tots los hòmens de bona voluntat s'hi fixin y's convencin de que estam en ple paganisme, de que'ls del Centre's consideran romans y tractan als demés com á bárbaros nascuts per la servitut y l'esclavatge.

Es precís, senyors, quo tots aquells que creuen que l' home es fet á imatge y semblança de Deu y que Deu es pare de tots, vegin de fer lo possible pera que no hi hage entre nosaltres vencedors y vençuts, senyors y esclaus, homes y coses. ¿Fins á quan han de rodar les rodes de'eix enginy fet aposta per esclafar y trossejar les regions, y tot axó no més pera que, axís esmicolades, pugui millor mastegarles y engolírseles lo Deu Estat?

Axò no pot durar; axò es contrari á totes les lleys divines y humanes, puix *axí com l'home no ha sigut criat pera'l servey absolut d'un altre home, tampoch cap poble ha sigut criat pera'l servey absolut de un altre poble* (2).

Jo'm dirigesch, com ara fa quinze anys En Reynals y Rabassa, no sols als poetes, á tots los catalans me dirigesch, á tots los dich que cal fer un esforç y treure'ls munts de farda, de runes y de llot ab que la torrentada de l'Uniformisme ha cubert l'antigua Iberia: cal trèureho tot y netejarho fins á descubrir lo terrer ferm, la roca viva de les antigues nacionalitats per assentarhi los fonaments de una nova Espanya; puix tot lo que 's provi d'axecar demunt altres fonaments será feyna perduda, tot caurá; y sinó, mirau: nosaltres no som encara vells y be n'hem vist caure de torres y castells, ideats pe'ls legisladors de nostres díes!...

(1) Josep Torras y Bages Pbre.—*La Tradició Catalana*, Introducció.—*Revista Catalana*, febrer, 1892.

(2) F. Romani y Puigdengolas.—*Antigüedad del regionalismo español*.

¿Quín altre remey nos queda, donchs, més que axecar les antigues regions, pilastres necessaries del gran edifici nacional, y posar la Justicia en mitx de totes elles ben alta, demunt un altar que s'alci allá, en lo lloch meteix d'aquell Parlament que, en lloch d'ésser lo clos sagrat voltant l'Arca Santa de les Taules de la Lley, no es més que un llach fangós ahont les passions desenfrenades xisclan y's barallan; semblant á n'aquells gorchs de Carrançá, posats als cims dels Pyrineus, hont se congrían les boyres y nuvolats que assolan les comarques, y ahont les bruxes xisclan y cantan á la claror dels llamps y al espetech dels trons de la tempesta.

Es precís, es necessari, Deu ho vol, que fem tots un esforç pera que Espanya sía un ramell de nacions riques y poderoses en lloch d' ésser com es ara un trist fossar de antigues patries enterrades vives; perque aquestes patries viuen, no son mortes!... ¡Ah! senyors, si realment fossen mortes, ni el nom quedaría ja d'Espanya: si Espanya dona encara de tant en tant senyals de vida, es perque 'l cor de aquestes antigues patries batega encara. No son mortes, viuen: son com aquelles oliveres que comptan sigles d'existencia, que'l vent ha coronat, peró que arrelan ben endins y rebrotan de nou á cada primavera.

L'arbre secular de nostra patria ha reflorit: Catalunya s'es alçada, y prenent sa bandera de la má freda y crispada del conceller Casanova, encara ha tingut força per alçarla amunt, y ha tingut encara prou alè pera llançar un crit de ¡llibertat! que ha fet estremir la mare Espanya, la Espanya pobre y mísera que estesa en terra, ja casi agonejant, ha girat vers ella sos ulls tristos y li ha dit ab veu fosca y apagada:—«¡Oh, filla Catalunya, oh bona filla, sálvat, y sálvam!... ¡Confía en Deu¡ Puix lluytas pe'l »Dret y la Justicia, l'Etern te dará forces: no desmayes!... »Crida ab veu forta á tes germanes y no paris fins que »vegis que s'alçan y que's cridan les unes á les altres com »se cridan y's responen les campanes tocant á sometent!... »¡Oh, filles de mon cor, desplegau al vent vostres senye-

»res glorioses, pujau pe'ls cims més alts y cridauvos y »parlauvos, y totes á la una, ¡en nom de Deu! començau »á lluytar les grans batalles d'una nova reconquista. Ara »com allavors, lluytau ab ardiment, resoltes á guanyar »per Deu los antichs realmes treyentlos de les urpes dels »pagans. Abrahonaushi, feriulos fort; foragitaulos del »nostre clos, del trast que Deu va darme, filles míes; d'ex »tros de terra qu'hauría d'ésser un paradís y que d'ença »qu'ells lo trepitjan es un hermot plè de gram atapahit y »carts que punxan. Encoratja ¡oh, Catalunya! á tes ger»manes, y veniu totes juntes y treyeume d'ex abisme »hont va llançarme lo crim d'una filla... ¡Oh, dissorta»da!... ¡M'es filla y la perdono!... Perdonaula també, que »us es germana!.. A sos fills perseguí tentada per l'infern, »y d'aventurers y mercenaris vils va rodejarse: obrí son »palau á tots los malavinguts ab les lleys y costums de la »terra ahont nasqueren, á tots los sectaris y sofistas, fa»bricadors de lleys y opressors d'ofici, y aquests, ense»nyorits avuy del casal hont ma filla en sa follía va alber»garlos, la tenen ¡ay! opresa y la trepitjan, mentres ella »plora en silenci sa desgracia tan terrible ¡ay de mi! com »merescuda!... Abans que á mí, abans no salveu sa mare, »correu, salvaula á ella!... Perdonaula y llibertaula d'eix »axam d'aventurers que fan estada en son casal y l' opri»mexen lo mateix que vosaltres, filles míes. Perdonaula, »y que aquest perdó nos meresca del bon Deu que tornin »per nosaltres les pures alegríes d'aquells jorns de ditxa »y de grandesa en que vosaltres, erau per mi la corona d' »estrelles resplandents ab que l'Etern m'havía coronada: »aquells jorns en que'l mon escoltava vostres veus gala»nes y pomposes com les notes variades d'un cant dolcís»sim á la orella y grat al cor!... ¿Quán será, quán será »que vostre mare pugui vèureus de nou á son entorn com »un cercle de torres altes y fortíssimes? ¿Quán será que »vostra mare pugui sentir de nou la vostra veu, vostre »parlar, que fa tan temps anyora?... Veniu á mon entorn »¡oh filles míes!... Confegiu la cadena d'or de la Tradició,

»aguantaula ab vostres mans y feu ab ella un cercle sa»grat, que'ns volti com un mur y'ns guardi pera sempre »de nostres opressors. ¡Oh, Catalunya, lluyta ab ardiment... ¡Sálvat, y sálvam!...»

A la veu de sa mare, Catalunya avança resolta. Ahont va y lo que vol tots ho sabem. ¿Quí será, si té cor que al vèurela partir no la seguesca? Nosaltres la seguim y juram no dexarla may, may en la vida, ¡Qui vulla lluytar per la santa causa, que'ns seguesca! ¡Via fora! . . . . . .

. . . .

Y ara, vosaltres, mestres benvolguts, vosaltres que'ns mirau de lluny y ab mitja por, no'n tingueu pena del jovent que parteix y que's fa lluny... Se allunya de vosaltres tal com lo jove Tobías s'allunyá un jorn de son pare á qui tant també vos assemblau vosaltres.

Lo vell pare de Tobías, vivint en cativeri, com vosaltres hi viviu, va mantenirse sempre fidel á la lley de son Deu y al testament de sos pares, com vosaltres vos hi heu sempre mantingut, y gravá en lo cor de son fill l' amor á son Deu y á son llinatge, com ho heu fet ab nosaltres.

Un jorn, cap á ses velleses, parlá á son fill d' un crèdit que tenía, de quelcom que li devía una gent que vivía en terres llunyes... Va darli l'albará hont aquell crèdit seu constava ab tota força, y son fill, lo jove Tobías, va partir acompanyat d'un amich fidel—era un ángel de Deu,—qui ni á la anada ni á la tornada va dexarlo.

Partí: passaren jorns; un monstre, un drach horrible, sortí á l'encontre del jove caminant; encoratjat per l'ángel, Tobías va acomètrel; lo mònstre fou vençut, y heuse aquí que Tobías trobá 'l deutor, cobrá'l crêdit que contra d'ell tenía son vell pare, y allá en aquelles terres llunyes trobá una dona que cativá son cor y va esposarla...

Son vell pare mentrestant, privat de la vista, lo anyorava; y quan plorós prop de la llar, pensava:—Mon fill, mon pobre fill, no tornará may més á la casa de sos pares...—heuse aquí que sa esposa, la mare de Tobías, que

cada jorn pujava al cim més alt per veure si son fill venía, va distingirlo de lluny que ja tornava y corregué vers son marit cridantli:—¡Ja torna!... ¡Ton fill Tobías ja es aquí!

Y Tobías arribá: arribá portant lo que devían á sos pares y ab sa esposa resplandent de bellesa y enjoyada. Son vell pare va abrassarlo, y al besarlo son fill, no bé li tocá'ls ulls, son pare que no hi veya, va recobrar la vista.

Axís també vosaltres, oh mestres benvolguts, obrireu un jorn lo llibre sagrat de la patria y parlareu al jovent d'un crèdit apuntat en los fulls de nostra Historia... y aquest jovent avuy parteix y se'n va lluny pera recobrar lo que deuen á sos pares.

No se'n va sol: ell, com Tobías, té un amich fidel que no'l dexará may: té l'ángel tutelar de nostra terra, aquell que acompanyá á nostres avis en ses glorioses empreses.

També aquest jovent, lo mateix que Tobías, trobará un drach horrible pe'l camí; lluytará ab ell fortes batalles; lo drach será vençut, y aquest jovent vencedor recobrará lo rich tresor que 'us deuen.

Nostra mare Catalunya, des del cim de Montserrat lo veurá tornar un día, y us cridará contenta no bé'l veji:—¡Aquell jovent ja torna, ja es aquí!...—Y'l veurèu arribar ab lo tresor recobrat, ab la suspirada autonomía... Vosaltres correrèu á son encontre; l'abraçarèu, y quan ell vos abraci vos sentirèu rejovenits; lo besarèu, y quan ell vos besi, aleshores vosaltres, com lo pare de Tobías, recobrarèu la vista y veurèu lo sol esplèndit del gran día de nostra llibertat.

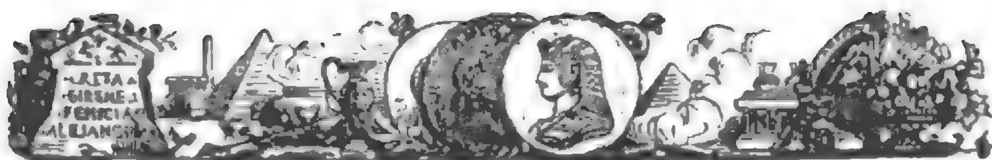
En l' acte de la coronació del busto de D. Antoni de Bofarull, lo Sr. President digué aquestes paraules:

«En nom de la Llengua Catalana que un día, com l' Orfaneta de Menargues, anava pobre y desvalguda de poble en poble y per plasses y carrers fins que ell y els pochs companys que l' ajudaren, ab los Jochs Florals hont l' aculliren, li donaren una llar santa y honrada hont refeta y ennoblida ab l' escalf de la familia trobás més endevant, no un jove enamorat, sino tot un exércit, tot un aixam d' adoradors entussiastes...

En nom de la Patria Catalana que sempre tingué en ell un custodi fidel de sos llibres sagrats, un narrador entussiasta de ses gestes inmortals, un paladí defensor de son nom y la seua honra...

En nom de l' Host Catalanista, en nom del Jovent de Catalunya á quí va donar lo primer aplech de poesíes de trobadors moderns, la primera novela histórica de nostre renaixement y uns Anals ahont pogués llegir y apendre lo que la Historia oficial que se ensenya á les escoles té encárrech de no dir...'

Lo Consistori dels Jochs Florals te avuy l' honra de oferir una corona de llorer á la memoria de N' Anton de Bofarull que ha deixat aquesta vall trista y escura per pasar á més alta y millor vida y ser desde avuy y pera sempre una estrella resplandent en lo cel de nostre patria, ahont ja en brillan tantes que desde açí baix les veyém que fan com una via láctea, com un camí de llum que 'ns guía vers la suspirada terra de promisió.»

SENYORS:

Després del discurs de nostre President, qualsevol consideració qu' us fes sobre la causa que aquí anyalment nos aplega, resultaría deslluhida y més que tot impropia. Acabém d' aplaudir al que ha sapigut fer batre nostre cor parlantnos ab los dictats de la rahó y del patriotisme, conjurantnos á tots al nom sagrat de la pátria aquí festejada, y no tractaré jo, glosant ab veu esblaymada sos conceptes, d' afogar lo sens fí de nobles sentiments y ardents desitjos qu' en vostres pits ha fet neixe.

Ma tasca es ben diferenta. Vos haig de esplicar com han respost los poetas y escriptors de la terra al cartell d' honrosa lluyta que publicarem; ab quina tonada nova han regalat enguany los rossinyols á la captiva, quinas son las tres estrofas qu' han afegit nostres trovadors als poemas de la Pátria, de la Fé y del Amor, cercant inspiració en las deus inestroncables de la nostra terra.

La nota que ara sentireu vos semblará poch agradosa; es trist tan mateix formular un judici franch y seré sobre alló que 'ns inspira ilimitat afecte, mes vos ho diré convensut de que dono una prova pública d' aquest afecte mateix en nom del Consistori.

¡Quín treball més penós per nosaltres ha sigut lo de garbellar entre las 160 composicions tramesas, per trobarne algunas dignas de premi!

Anavam desclohent y llegint los plechs y 'ns cambiavan impresions tristas. La majoría de las poesías eran allargadas d' assumpto y de factura, plenas de llochs comuns y de frases que sab de memoria qualsevol que s' hagi versat en la lectura dels autors catalans, semblant en això á la mal surgida roba d' arlequí que cubreix per desfigurarlas y apropiárselas las nuesas sublims de la vera inspiració dels poetas; llegíam més y molt sovint se 'ns presentava com una mala sombra la que ja s' anomena poesía de certamen, aquella que lluny de cantar ab batements de cor y vols capritxosos del pensament, té per ideal únich que 's dibuixa entre ratllas la de guanyar un premi. No hi descobríam, no, aquell afany d' esmolar la propia imaginació ab la lectura dels bons models, sino 'l desitj inmoderat de fer poesías ab una imaginació que s' han format sos autors mateixos llegint los poetas del día. ¡Quants n' hi ha que 's pensan volar en alas de la fantasía per espays desconeguts y lluminosos, y ben mirat no fan més que muntar lo caball feixuch de la retórica que dona desesperadas voltas dintre d' un petit cercle!

Nos convencerem ben prompte de que en bé de la Institució nó convenía adoptar aquest any en la elecció dels trevalls un criteri massa rigurós, sempre á reserva de cumplir com á bons fent per los Jochs Florals, un cop passada la festa, quelcóm més de lo que'ls nostres Estatuts nos imposan.

Cal dirvos per això, qu' escullirem casi sempre per unanimitat de parers y sense gran discussió las poesías que sentireu llegir y 'ls demés treballs que figuran en lo veredicte. Ademés, ab tota franquesa devém confessarho, nos consolava lo fet de que tots los 160 trevalls enviats responían al fí altíssim que está encomanat als Jochs Florals; en sa gran majoría se sentía la xardor del calíu patriótich de bona mena qu' amagavan, y apart de las pre-

miadas n' hi havía algunas que demostran en son autor prou vigor d' alas pera llensarse per la serena regió de la poesía quan un alé poderós vagi á móure'l.

Estém ben lluny de creure que la malaltía dels Jochs Florals sía de mort, y creyém que are més que may convé deixar ben obert lo gloriós llibre dels anals de las nostras lletras: per avuy sols dech dir en nom del Consistori que corretjida nostra institució, y això no es gayre costós, d' alguns vicis contrets en sa ja llarga vida, pot resplandir y ufanarse com en sos mellors temps. Jo desde aquest lloch proclamo sa vitalitat inestroncable, perque are com may vá més dreta á la finalitat que sos fundadors li donaren.

Es cert que l' arbre dels Jochs Florals no es com lo taronger tot ell rumbejant de la fruyta dolsa qu' ubriaga y adormeix en ideals deliquis; no: lo nostre arbre es com lo Pí de Formentor que 'ns canta lo gran poeta mallorquí: més bell, més poderós, més vert que tots los altres arbres; revincla sas arrels per las penyas y regna sobre la altura alimentantse de llum y de cel; quan las ventadas bramulan, ell riu y canta més fort qu' ellas y espolsa demunt dels nuvols sa real cabellera ¡Los Jochs Florals, *ánima forta* de Catalunya,

veurán caure á sas plantas la mar del mon irada
y sas cansons valentas irán per la ventada
com l'au dels temporals!...

Lo discurs de nostre President que havém aplaudit, es la més clara demostració de mas paraulas.

Veredicte del Consistori:

FLOR NATURAL

De las 56 poesías que aspiravan á aquest premi que 'l Consistori ha concedit á *L'Aglenya* lema: *de tota flayra y color*, que té'l n.º 25; triat aplech de dotze poesías sadollas

de la frescor y sanitosa flayre del camp; algunas d' ellas com la *Nit de Sant Joan, Lo Cassa-nius, La cançó de la rosella* y *Crepúscol,* verament notables per sa escayenta forma, lo sentiment esquisit que las anima y 'l llenguatje propi y ben catalá ab que 's refereix la vida y costums ampurdanesas. Ademés se 'ns feren simpáticas ja de primera impressió perque las vegerem allunyadas del motllo gastat á que avans me refería. Llástima que á voltas quedin deslluhidas tan bellas qüalitats per alguna vaguetat en la expressió.

S' han concedit dos accéssits: lo primer á la poesía del n.º 70, *A les velleses* lema: *un pare manté vint fills y vint fills no mantenen á un pare* (adagi popular), qüadret sentit, ben dibuixat y ab detalls que conmouhen, si be en conjunt de poca volada; lo segon accéssit l' ha obtingut la poesía del n.º 80, *Mar enfora* lema: *¡Ohissa!* ayrosa y ben entesa marinesca ab alguns defectes de composició que descobreixen certa inexperiencia en son autor.

Se mencionan: *Cap de dol* y *Poncella d' amor.*

ENGLANTINA D' OR

De las 50 poesías que 's disputavan aqueix premi s' ha escullit la del n.º 130, *Castellans de Catalunya* de pensament felís, desenrotllada ab sobrietat y valentía, encara que no ab tota la forsa d' imaginació que 's podía desitjar del assumpto.

Han sigut mereixedoras d' accéssits las poesías n.º 1, *La Comtesa* lema: *no estich morta nó, ni estich ensopida;* y n.º 131, *Lo sentiment de patria.* La primera es una hermosa alegoría del passat y 'l present de Catalunya feta al estil de cansó popular. Mes que la novetat del argument ,la fan digne de distinció l' acert ab que está feta y algunas bellas imatjes que la adornan. La segona es ben pensada y d' assumpto interessant, encare que gens nova.

Se menciona honoríficament *La Cerdana.*

VIOLA D' OR Y ARGENT

De las 42 poesías que optavan á aquest premi no ha dubtat gens lo Consistori en concedirlo á la que porta 'l n.° 33, *Penediment* lema: *Crech en Deu, de Deu espero,* acte de contrició del ánima pecadora que salmeja á imitació dels cants bíblichs la vanitat del mon avans tan desitjada y 's condorm á la tébia llum de la esperansa somniant la nova vida. Las imatjes son ben trobadas per més que algunas pequin de conceptuosas; lo vers á voltas resulta aspre y forsat; lo llenguatje es escullit.

També s' han adjudicat dos accéssits. Lo primer á la poesía del n.° 62, *Dormint*, lema: *Visió;* de forma ben trobada y ab alguns rasgos d' inspiració, encare que resulta pobra d' assumpto y poch retocada. Lo segon accéssit s'ha donat al sonet provensal, *E vivo le pas*, lema: *Pax tecum*, senyalada, ab lo n.° 120, que n' ha sigut mereixedor per encloure un pensament trascendental desenrotllat ab bon gust y sobrietat, qüalitats que son certament las més envejables en aquesta classe de composicions.

PREMIS EXTRAORDINARIS

Dotze n' hi havía d' oferts y sols n' hem adjudicats dos. Aquesta falta de concurrencia es deguda tal volta á que molts d' ells han de versar sobre un assumpto que reclama llarch estudi y 'l temps no arriba per compondrel, desde la publicació del cartell á la del veredicte.

Los premis qu' ha concedit lo Consistori son: primer lo de la Excma. Diputació d' Alacant; romans histórich de n.° 35, titulat *N' Huguet d' Empuries*, qüadro viu y animat de las lluytas del feudalisme ab la realesa. La forma es bastant descuydada y s' ha concedit per majoría de vots.

Entre las varias biografías y monografías que han

optat als diferents premis oferts á aquesta mena de trevalls, lo Consistori tant sols n' ha escullit un com á digne de premi. Se tractava d' una biografía que ho es sols per dur en sa portada lo nom d' un personatje históric català; mes examinada ab deteniment, deu donárseli la calificació de trevall históric, més aviat monografía que biografía, ja que 'l personatje á qui 's refereix queda en segon terme y 'l eclipsa la descripció y estudi del element en que 's movía. Per això y per tenir aquest Consistori del Excm. Ajuntament de Reus sancera llibertat en la adjudicació de son premi, s' ha concedit al trevall de referencia titolat: *Pere Joan Ferrer,* lema: *Honor als que alguns días, fills nobles de la terra* etc. (Balaguer), de n.º 90, en que 's presentan gran número de documents interesants, en son doble aspecte históric y literari, del temps de Joan II y de la guerra que sostingué contra Catalunya.

S' ha donat menció honorífica á la monografía *San Juliá de Vilatorta.*

Y ara senyors, permeteume que vos fassi esment dels que foren; perque en aquesta poética festa es llohable consuetut posar la grogueta sempreviva en mitj de la xamosa toya de violas y englantinas que cada any aquí rumbejan com en lo jardí encantat de la poesía.

La mort s' ha mostrat ben crudel ab nosaltres en aquesta darrera anyada. ¡Quants noms estimats y venerables s' han hagut de pintar en aquestas tarjas!

Al cap de tots, com ho era sempre en vida, s' hi llegeix lo de l' Anton de Bofarull y de Brocá, catalá de cor, lo verdader restaurador del Jochs Florals, donchs no s' aturá fins que logrà que fos un fet aquesta idea, segons tots sabem y 'ns digué lo venerable Milá (que al cel sía) en la festa de la vinticinquena; lo que despertá en las generacions que 'l succehiren la afició als estudis histórichs ab la publicació de sa monumental historia de Catalunya, obra en la que gayre bé s' agermanan la exposició senzi-

lla dels fets passats ab sa evocació viventa; son apuntament inventariat, ab lo treball de crítica selecció que las modernas escolas aconsellan; lo narrador de las costums que 's perden, l' aturador dels recorts que fugen, lo novelista, lo filólech, lo poeta... tot ho era en Bofarull, y 'ls Jochs Florals á ell tot ho deuhen; l' acte de son coronament es lo pago d' un deute. Catalá honrat y de bona mena, com diu un altre historiador catalá, sas costums son d' aquellas que 's perden, mes son recort may fugirá de nostra memoria!

També 'ns ha deixat per sempre en Lluis Cutxet, l' home de carácter sancer é independent, *ceretá indomable* que retirat de la trafegosa vida de ciutat, comunicava á sos amichs y companys d' ideas totas las que anavan germinant en son cervell privilegiat. Defensor decidit de nostra industria, publicá diferents trevalls de polémica, escrits ab aquell estil en que domina una gran sinceritat de creencias y una envejable convicció en expressarlas. Fou dels primers y mereix de nosaltres un recort preferent.

En Damás Calvet també ho fou. Mestre en Gay Saber, poeta catalá de gran volada, va comensar sa tasca dintre de nostra festa y d' ella 'n tragué l' encoratjament per fer la obra de sa vida, lo poema *Mallorca cristiana*, que sens dupte quedará junt ab lo seu nom com una constelació irisada de gloria en lo cel de nostre renaixement. Desde la salutació que li dirigí trenta anys enrera lo gran Mistral al acabament de sa poesía endressada als poetas catalans, fins á la entussiasta crítica que feu del poema en Menendez Pelayo, en Calvet cumplí com á bó Fou un dels restauradors de nostre teatre y ha deixat á més de sa obra capdalt, un gran número de poesías totas ellas vessantas d' inspiració y de sinceritat.

De l' altre banda dels Pirineus hem sentit un clam d' angoixa; fins aquí ha arribat lo trist ressó de las campanas. En Roumanille ha mort. Fou lo pare del renaixement de Provensa. Ell recullí la herencia del gran poeta

del poble, d' en Jasmin, y junt ab los fruyts de sa imaginació feconda, los esbargí per sa patria que tota s' omplí de llum y de poesía. Entussiasta de la musa popular, li inspirá ademés d' hermosos versos, qüentos d' incomparable finor y senzillesa.

També s' ha mort en Joseph Narcís Roca, lo propagandista infatigable de la idea regionalista, malgrat sos molts anys y sa poca salut; lo qui en una ocasió sapigué encoratjar lo poble en santa indignació contra los abusos del poder centralista.

En'Rossendo Arús, que tantas probas ha donat de ser bon catalá y bon cultivador de nostra literatura; en Felix Maciá y Bonaplata decidit protector de nostra festa dintre y fora de la casa de la ciutat de Barcelona; en Joseph Pleyan de Porta, l' amant de las antigüetats lleydatanas, y en Bonaventura Hernandez Sanahuja, un dels primers que 's dedicá á investigacions de arqueología práctica y un dels primers fundadors de museos locals, que ha llegat á sa estimada patria.

Tots ells descansin en lo Senyor!

HE DIT.

FLOR NATURAL

V.—L' AGLENYA, *de D. Ramon Masifern.*

VI.—A LES VELLESES, *de Dona Dolors Moncerdá de Maciá.*

VII.—MAR ENFORA, *de D. Claudi Planas y Font.*

L' AGLENYA

De tota flayra y color.

L' AMPURDÁ

Si 'l mon trobéu desert, jo 'n sé un oassis
hont á tot temps hi ha llums, y olors, y cants;
lo primer bes del sol allí se 'n vola,
y 'l mar llatí s' hi bressa al bell devant.

Com un recó de cel bonich el troba
tothom qui ab la franquesa 's don la ma:
qui hi posa 'l peu tan sols una vegada,
los ulls y 'l cor hi deixa enamorat.

ALBADA

Era un jorn de primavera.
L' acompanyava un cel blau
tan seré com la mirada
d' una nena de quinze anys.

L' alosa, tot fent l' aleta,
cel amunt 'nava pujant;
lluhía sobre las fullas
la rosada matinal.

La mar, bon tros lluny, bleixava
en son llit d' alga y coral;
y en cada branca 's gronxían
dos aucells aparellats.....

Del bras ab la prenda meva
seguíam tot costejant;
la campana de l' Hermita
¡tritlla que jritllejarás!

Quan topavam algún marge
alterós y enverdissat,
jo á coll meu l' encamellava
y ab dos bots ja eram á dalt.

Aquí un niu de perdiuhetas,
un de grivias més enllá;
los márges vessant aromas;
las fonts corrent y cantant.....

Un roseret que floría
al bell mitj del caminal
ens va dar totas las rosas
al punt que varem passar.....

En sa rossa cabellera
ni 'n posí dos ó tres rams;
las altres, feta una toya,
damunt son pit tornejat.

¡Y que bé, que bé li esqueyan
aquellas rosas del camp!
á mos ulls se 'm figurava
l' Alegoría del Maig ..

¡Y era un jorn de primavera!
acompanyat d' un cel blau
tan seré com la mirada
d' una nena de quinze anys.

Idili

Prou que 't conech, herbeta
que 't dius marduix;
ja no he de ser més flasca
de des d' avuy.

Ja no has pas d' enganyarme
ab més embulls...
parlant la gent s' entenen;
no, fent embuts

Sempre me diu la mare
qu' he fet de tú;
com es que de mi fujes
tant com pots lluny;

y jo pobreta y trista,
m' aixugo 'ls ulls,
si provo de respondre...
¡m' afoga un nu!...

Si es que ja tens á un altre
lo cor venut
y 't recan las *mil lliuras*
del *dot* que du;

si es que ja no tens llágrimas
á n' els teus ulls
per dol de las mentidas
que m' han perdut. .

parlant la gent s' entenen,
digas: «no 't vull.»
¡Prou que 't conech, herbeta
que 't dius marduix!

Crepúscul

Quan lo sol se 'n va á la posta,
l' enllestida pageseta
deixa las feynas del camp
y á casa llur torna alegre.

Va trescant, trescant pel pla
com una fura lleugera,
cantant cançons del temps vell
que li ensenyá l' avieta.

A una má porta la falç,
la falç de segar herbetas,
á l' altre un ramell de flors
per adornarse al diumenge.

«¡Y que bonica seré
sortint de *missa primera!*»
diu, tot provantse las flors
damunt son pit que li ondeja.

.˙.

A la llinda del portal,
fent petá dolça conversa,
tot un aixám de vehínas
enrondan á l' avieta.

Del cánem cullit al *seu*
fila que fila la vella,
y conta historias passadas
de aquell temps de jovenesa.

De quan ben empolaynada
en las tardes del diumenge,
fresca com un claveller,
y com un Maig riolera,

als bons heréus del seu br..s
feya perdre la xaveta,
tant pel seu bon repunteig
com per la alegre conversa.

*
* *

Lo crepúscul ja s' ha fos;
y un esbart de sombras negres
va devallant, devallant
de las montanyas properas.

Un arch de cent mil colors
en l' horizont viroleja;
y á l' altre banda del mar
va pujant la lluna plena.

Lo toch sant de l' Oració
ressona grave y solemne;
y á vols, cap als verdissers,
se 'n van á joch las aucellas.

S' ajustan be los portals
y cauhen las barre-llevas ..
y baix... tot baix... casa endins
se sent que 'l Rosari resan.

LO CASSA-NIUS

Espitregat baylet
se 'n fuig de casa seva,
se 'n fuig á *cassá nius*
avall de la rivera.
Quan es un bon tros lluny
els ulls gira endarrera,
la Vila ja no veu...
(¡quins salts que fa d' alegre!)
—Aquí no 'ns veurá pas
la mare ni 'l meu mestre:
a estich ple de *sermons*

y d' estiralls d' orella;
que no he nascut per sant,
ni per fixarme ab lletras.
Parlant aixís, tot sol,
arriba á l' albareda:
¡quin be de Deu de nius!
¡quin refilá d' aucellas!
Al cim d' un pollancrer
un niu li fa denteta..
ja 'n puja soca amunt
igual qu' una mustela.
Quan es devant del niu
ja 's torna com la cera:
—¡Qu' es alt, Deu meu! qu' es alt!
y 'ls ulls li llagrimejan...;
Llavors se 'n penedeix
de sos reganys al mestre,
y malaheix als nius,
y pensa en sa mareta!...
. . . .
Al apuntá 'l nou jorn,
campanas somiquejan...
la Vila vesteix dol...
las mares s' escabellan!

LA CANÇÓ DE LA ROSELLA

Tothom me sol preguntar
perque som tan vermelleta;
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Un dia, á punta de sol
una noya 'l pla travessa;
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Porta las trenas al vent
y un acer á la ma dreta;
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Quan es voreta de mi
ab son ga'án s' escometan;
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

—«¡Ingrat, ingrat! ¿qué t' he fet?
que m' hages deixat soleta?
Si jo 't donguí mon amor
¿no fou per ta prometensa?
Orfaneta som quedat
y ab la meva honra malmesa:
no 'm queda cap més remey...
¡perdónam, mareta meva!»—

Quan la noya així ha parlat
lo sol s' amaga depressa...
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Una goteta de sang
ha tacat mas fullas tendres...
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Y encare 'm van preguntant
perque 'n som tan vermelleta;
més ¡ay! que ben clá ho ha dit
la trista Rosella!

FOLLANT

¿Te 'n recordas, vida mía?
encara 'm sembla que hi som:
¡quina gatzara que feyam
boy *follant* los picapolls!

Jo no he vist cosa més rica
des que tinch us de rahó:
de cada gra qu' espremíam
rajava mitj vas de most.

De tan 'en tan ¡quina ullada
que 'm donavas de traydó!
tot replegant la faldilla
xiquet amunt del genoll...

Axís la tasca seguíam
haventhi algú de plantó;
mes. . quan tot solets quedavam
ja mudavan las cançons.

Llavors, tu un gotim prenías
y 'm deyas ¡au, que som sols!
passem, passem lo rosari;
un gra tu y un altre jo.

No tenintne prou encare,
tombavam el samaló,
y ¡vingan xarrups y fora!
fins que 'l cor 'ns deya ¡prou!

¡Alló sí qu' era xarel-lo
d' aquell de Senyó Rector!
d' aquellas dolças xucladas
encare 'm llepo 'ls llembrots.

No 't dich jo si he de llepárme'ls
rossinyolet del meu cor...
que avuy no foras pas mía
sense 'ls xarrups d' aquell most.

EN LA FIRA

—¡De que 'm firas mon amor!
—De 'l que vulgas prenda meva.
—¡Oh, no; que si 'm promets tant...
pot ser que te 'n penedescas!
—Ja pots triar lo més rich
de las *paradas* que vejas:
¿vols un anell de brillants?
—No fa per mi, som pagesa.

—¿T' agrada un brassalet d' or
ó be un collaret de perlas?
—Tampoch aixó fa per mi,
ja no som pas primerenca.
—Y donchs ¡digas lo que 't plau,
que porto la bossa plena!
—Pósat la ma sobre 'l cor
y escóltal, si es que 't batega;
ningú com ell t' ha de dir
lo que més á mi 'm fa pessa.
Y si ell no t' ho diu ben clar,
¡planta 'ls ulls á aquella tenda
hont tanta soga y cordill
part de fora pinjoleya!...
¿De qué 'm tens de firá? ¡ingrat!
¡nou mesos ha qu' ho has de sebre!

L' Estiuhet de Sant Martí

L' *Estiuhet de Sant Martí*
n' es una hermosa quinzena
que brota al cor del hivern
en ma patria Ampurdanesa.

Tot es poétich y hermós,
tot respira goig y festa:
lo prat mustiu reverdeix,
y 'ls aucells cantan alegres.

Al lluny, l' altiu Canigó
lluheix sa nevada vesta;
y un sol de color rosat
esponja la dura gleva.

Llongas espirals de fum
s' alsan de las xemaneyas,
y endins la blavor del cel
apoch-apoch van fonentse.

La florida dels cap-blanchs
y 'ls sembrats que reverdejan,
diuhen que ja es ben aprop
lo gelíu mes de Desembre.

La rosada del matí
tot lo jorn s' aguanta fresca
sobre l' herbeta marjal,
hont pasturan las ovellas.

Van refilant qu' es un gust
reyentinchs y cuheretas,
¡y son manyachs, molt manyachs!
casi ab la ma 's deixan pendre. .

Tot es poétich y hermós,
tot respira goig y festa:
es la rialla del *Hivern*,
¡que tants plors porta al darrera!

La nit de Sant Joan

I

Per la nit de Sant Joan
las noyas ampurdanesas
no provan d' aclucar ull
fins que l' alba se desperta.
Sense poncells han deixat
totas sas clavellineras,
y 'ls penjan de tres en tres
damunt de la *capsalera*.

Dolça nit de Sant Joan
¡qué n' ets de bella!

II

Quan lo primer raig de llum
se 'ls hi aboca á la finestra,
alsan lo cap del coixí
boy mirant la *capsalera.*
Si 'ls tres poncells s' han desclós
l' endemá serán *promesas;*
si no 's badan els poncells
s' han de quedar per *tietas.*

Dolça nit de Sant Joan
¡qué n' ets de bella!

III

Una nena com un sol
tampoch s' es adormideta;
son bleix curt y fatigat
diuhen que 'l mal pot més qu' ella.
Sa mare, al capsal del llit,
mira trista á sa filleta;
cada cop que 'n trau 'ls ulls..
cara avall li van dos perlas.

Dolça nit de Sant Joan
¡qué n' ets de bella!

IV

Ja es tota plena de llum
l' arcova de la donzella,
y un pom de clavells florits
¡quin bo fa en la capsalera!
Quan la nena l' ha ovirat
—¡Ay mare, ja 'n som promesa!
diu, y gira 'ls ulls al cel
fent la mitja rialleta.

Dolça nit de Sant Joan
¡qué n' ets de bella!

V

Tan bon punt cantan las aus
totas las noyas se llevan,
lo pom de clavells al pit
y cap á *missa primera*...
¡Ay que totas no irán pas
avuy á *missa primera!*
¡Ay que totas no irán pas
que hi faltará la més bella!

Dolça nit de Sant Joan
¡qué te n' has tornat de negre!

Na Cinteta

Rodoneta, ben plantada,
d' ullets negres y traydors,
més llesta que cap faluga,
més fina que cap cotó,
n' es la meva prenda hermosa,
na Cinteta del meu cor.

Lo que més me fa denteta
es aquell pas curt y ayrós,
y aquell va y vé de faldillas,
y aquell repich de talons
de la meva prenda hermosa,
na Cinteta del meu cor.

Més, segons ha dit sa mare,
tot lo que l' ú no es pas or:
diu que te la llengua feta
per l' estil dels oriols...
l' estimada prenda hermosa,
na Cinteta del meu cor.

M' ha fet caure aquesta nova
totas las alas del cor:
minyona qu' es llengua llarga
no pot fe al marit ditxós,
¡oh estimada prenda hermosa!
¡oh Cinteta del meu cor.

L' Espigolera

Quan lo camp ja n' es segat
    l' espigolera,
    l' espigolera;
quan lo camp ja n' es segat
l' espigolera se 'n hi ha entrat.

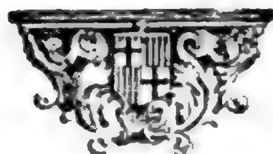
Espiguetas va trobant,
    ja 'n fa una *aglenya*,
    ja 'n fa una *aglenya*;
Espiguetas va trobant,
ja 'n fa una *aglenya* tot cantant.

La du penjadeta al bras
    y va contenta,
    y va contenta;
la du penjadeta al bras
y va contenta cap al mas.

∴

De *costums* y *tradicions*,
y *celatges*, y *cançons*
    de tota mena,
en lo camp del *Ampurdá*
jo hi he anat á espigolá
    aquesta *Aglenya*.

Prenla, donchs, oh amat lector;
jo no sé si fará olor
ampurdanesa ;
sols sí que 't podré jurá'
que no he nat á espigolá
fora de *terma.*

A LES VELLESES...

Un pare manté vint fills,
y vint fills no mantenen un pare.
Adagi popular.

Vora un foch mitj apagat,
provan dos vells d' escalfarse;
baix lo trespol ennegrit,
fan llurs caps dos tofes blanques.

—Joseph; apariém lo llum;
pujém á la nostra cambra;
tal volta trobém allá,
l' escalfor que aquí nos manca.

—¡Pobre Agneta! mes que al cós
lo fret, lo tenim al ánima.
No es, no, la fredor del temps,
¡es la soletat que 'ns glassa!

¡Es la ingratitut dels fills,
que talla mes que una espasa!
D' hont no 's troba grá, ni fruyt,
¡tots los aucells se 'n apartan!

Recórdat de passats anys,
tot eran crits y gaubansa:
los uns, sobre mos genolls,
los altres, sobre ta falda.

A voltes, per tu y per mi,
lo pá nos escassejava;
per ells, les sopes fumant
llurs fondos plats curullavan.

Y á n' aquell li riu lo gech...
y á l' altre li mancan calsas...
Tu y jo bastávam per tots;
¡si fá ó no fá, com ells ara!

Dels d' aquí, sols un instant
la noya s' es arrivada.....
Lo Quim, encar' l' esperém.....
Los de lluny ¡ni duas ratllas!

¡Y á fé, que 'l meu Sant, es Sant
de festa ben senyalada!...
L' hereu no ha pensat may més,
que per ell vaig empenyarme!

—¡Pobrets! no tens pas rahó:
¡Deu sab los afanys que passan!
Lo pobre gran ab cinch fills,
probant sort en terra estranya;

los altres corrent pel mon;
aquí cayent, allá alsantse...
Cadascú pel seu cantó;
tal volta, sens pá, ni casa.

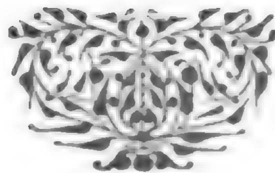
Los d' aquí, ab obligacions...
En Quim, la dona malalta;
que si un any replega 'l vi,
pera remeys, no li abasta.

La Roseta ¡ay bon Jesús!
¡ja cal que 'ls cinch dits li válgan!
¡No hi ha que ferli retrets,
ab sogres y tres quitxalles!

¡Si no fos lo que debém,
los mes richs forem nosaltres!—
feu la muller aixugant,
de sos ulls bullenta llágrima.

L' arraulit vell girá 'ls ulls
entorn sa llar solitaria
y en lo front de sa muller
imprimí tendre besada,

al punt qu' espeternegant,
mancat d' oli va apagarse,
l' únich llum que ab sa claror
los dos vells acompanyava.

MAR ENFORA

Ohíssa!

I

Qui pogués aquesta tarde
mar enfora ab tú vogar;
adormits per la basarda
d' aquest jorn canicular!...
tots dos dintre una barqueta
petiteta,
que llisqués,
com l' ala d' una cerceta,
sens fer estela, ni rés!...

Ohíssa, que vé una onada;
ohíssa, qu' un' altre 'n vá!...
ohíssa..., dolsa estimada...
que bé qu' estaríam... fá?

II

Tan bon punt fossim enfora,
deixaríam de remar;
las onas y 'l vent alhora,
bressaríans sens parar.

La barqueta enjogassada
de l' onada
pel embat,
saltaría esparvillada,
com un xay en llibertat.

Cada salt qu' ella faría,
vinga estrenyens bé la má...
¡Ohíssa, videta mía,
que bé s' hi estaría... fá?

III

Lo sol ja fora á la posta
y 'l veuríam, somrihent,
arruixá 'l mar y la costa,
ab pluja d' or y d' argent.
Allá 'l cel perduda estrella
sa parpella
perlejant,
desclouría, com poncella
que son cálzer va esclatant.

Tos esguarts tú hi fixarías,
jo en tos ulls vinga mirá...
¡Ohíssa, sol de mos días...
que bé qu' estaríam... fá?

IV

En dols somni delectíssim,
tos ulls clourías aprés;
lleu somrís dols y puríssim
marcant lo teu llavi encés:
jo en mos brassos te pendría,
dulsa aymía,
poch á poch
y en tos llavis posaría
un bés, un sol bes de foch ...;

ah, besant ton hermós rostre
al mitj del mar, sols allá,
l' abim sota... 'l cel per sostre...
que bé qu' estaríam... fá?

V

Y després, quan nos trovessim,
y en dols éxtassis d' amor,
passats plahers recordessim,
¡per passats de més dolsor!..
quina tendre melangía
qu' umpliría
'l cor d' abdós,
recordantnos d' aquell día,
¡a passat y tan hermós!...

Nostres esguarts fixaríam
mar enfora sens pará,
y baix, baixet nos diríam
¡qué bé s' hi estava... no fá?

ENGLANTINA

VIII.—CASTELLANS DE CATALUNYA, *de Don Joseph Martí y Folguera.*

IX.—LA COMPTESA, *de autor anónim.*

X.—LO SENTIMEMT DE LA PATRIA, *de Donya Dolors Moncerdá de Maciá.*

CASTELLANS DE CATALUNYA

Patria

A la nit, quan rodolant
cauhen dotze campanadas,
de la tomba hont jau fa temps,
de la tomba 'l baró s' alsa.

Lo vell baró 's palpa 'l pit,
y no hi manca, no, l' espasa;
se palpa al voltant del cap,
y 'l pesant capell no hi manca

Pe 'l claustre del monestir
lo baró mira ab frisansa:
¡quín feréstech callament!
¡quina soletat que espanta!

Las ruinas sa y enllá
mostrant despullas ubagas;
la lluna hi bat de ple á plé
tota trista, tota blanca.

Ix lo baró cap al camp
dut per forsa sobirana:
á un cantó y altre cantó
pega vivas llambregadas.

—¿Qué de la tomba 'm fa alsar?
¿per qué 'l Senyor Déu ho mana?
¿es que dels fers serrahins
ha tornat la inmensa onada?

¿Han tornat los castellans
á esbossinar nostra patria?
Catalunya del meu cor,
los teus fills viuhen encara.»

Y ala! ala! va seguint
lo baró per monts y planas
y reconeix aquells llochs
que petjá tantas vegadas.

Saluda del Montserrat
las crestalludas montanyas,
y, tot vorejant pe 'l riu,
cap á Barcelona baixa.

Ja veu allá lluny la mar
sempre riatllera y blava;
ja passa pe 'l mateix peu
del alt castell de Moncada.

No té prou ulls per mirar
quan á Barcelona entrava;
cada pas que va donant,
una sorpresa 'l sotraga.

Y 'l brau senyor va seguint;
travessa carrers y plassas,
y va cercant son palau
entre mitj de tantas casas.

Ja 'l baró las veu de lluny
sas parets fortas y ombradas;
ja hi corre ab dalit de nin,
ja n' entra á la portalada.

Lo bon baró va pujant;
se 'n va pujant per l' escala;
se posa las mans al pit,
que sembla que 'l cor li esclata.

Quan arriva al cap-demunt,
troba la porta tancada;
la fa retronar trucant
ab lo pomell de l' espasa.

—Oh patges, veniume á obrir;
¿no coneixéu mas petjadas?
so l' amo vell que ha tornat:
plena d' amor porto l' ánima.»

Los servents que l' han obert,
quan lo veuhen tots s' esglayan.
—¿Quí sou, válgans Déu, qui sou,
sinestre y estrany fantasma?»

Lo baró passa de llarch,
travessa cambras y cambras
—¿Hont sou, oh nets del meu cor?
¡qué os ne vull fer d' abrassadas!»

Ja 'l baró troba á sos nets,
ja sent que aquestos li parlan;
¡mes ay, que no parlan, no,
en la llengua catalana!

—¿Vos heu tornat castellans?
¿es castellana ma patria?
¿propia parla no tenîu,
que lloguéu estranya parla?

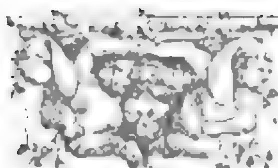
¿De Catalunya 'ls traydors
he de veure en ma nissaga?
¿Oh malehit l' arbre meu
que ha tret bordissencas brancas!

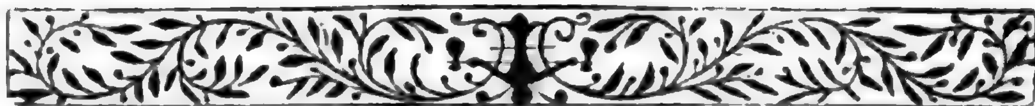
¡Malehit lo meu casal
y malehits tots vosaltres!
¡Axís un llamp enfongués
aquest cau que fou ma casa!

Adéu, nets rebordonits,
doshonradors de mas armas,
castellans de Catalunya,
caragirats de la patria!»

Y 'l baró depressa fuig,
plorant de vergonya y rabia
y corre, corre enutjat
á la tomba altra vegada.

La llosa pesanta cau
al demunt de l' ombra irada.
No s' alsará, no, may mes:
ben mort per sempre es ara.

LA COMPTESA

Jo no dormo, no,
ni estich ensopida!

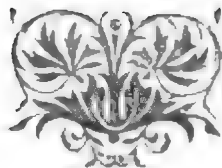
La comptesa viu
boy soleta y trista.
Sola en son casal
hi passa la vida,
plorant son passat
de nits y de días.
Consol de ningú
no 'l té ni 'l tindría
sí no fos de Deu
que sas penas minva.
Si no fos del cel
que l' ampara y guía.
Viu sense 'l marit
que la té aborrida,
la deixá fa temps,
més d' un any y un día,
per anarsen lluny
y en terra enemiga.
Allí l' han fadat,
d' allí res li envía
com no sían dols,
penas y fadigas

Prou ella li ha escrit
    lletras ben sentidas,
ell las ha rebut
    prou las ha llegidas,
prou molla de plors
    més d' una n' hi arriba.
més ni per consol
    resposta li envía.
La pobre se 'n plany
    ne plora la trista.
Sino fossen ells
    los fills que 'n tenía,
¿qué li fora tot
    lo d' aquesta vida?
Deixar aquest mon
    no li racaría.
Més sos quatre infants
    á viure l' obligan.
¿Quatre? no més tres
    aprop d' ella viuhen
que l' un ja no 'l té
    li han venut fa días
á un estrany país;
    ben lluny d' ella 's cría;
no 'l veurá may més
    si Deu no li lliura.
Més los tres que té
    de cor se 'ls estima.
L' un ab ella viu,
    l' altre á la masía,
y l' altre més lluny
    del mar en una illa.
Per donalshi 'l pa,
    va baixá á marina;
deixant son palau
    sas cambras guarnidas
marinera 's fa
    la qu' era regina!
Qu' havía de fer
    si 'l marit la oblida!
Los fa fer tres naus
    de vela llatina,
mercadejant ells
    sa mare enriquían.

Quan rica va ser
    éll nova 'n tenía.
De las terras d' ell
    missatgers arrivan:
li prenen las naus,
    sas velas estripan,
li trencan los rems,
    li tallan las sirgas.
Los fills ¡pobres fills!
    s' esclaman y cridan,
més totas sas naus
    la mar s' engolía.
—Si 'ns roban lo pa
    nos roban la vida
—Ressignáuvos, fills,
    Deu del cel vigila,
lo pa qu' ell nos pren
    vindrá d' altra espiga.

Teixidora 's fa
    deixa la marina
¡Teixidora 's fa
    la qu' era regina,
la que duya al front
    or y pedras finas
la que tants de reys
    esposar volían!
Lo fum del travall
    son cel ennegría
Las telas que tix
    de nou la fan rica.
No para un instant
    de nits ni de días.
Travallant de nou
    la miseria esquiva.
Més ay! de Ponent
    lo torp baixa y xiula!
Ell ho ha sapigut
    li pren las chínas,
li priva 'l travall
    de brassos la lliga.
Sos fills altre cop
    s' esclaman y cridan

—Si tot nos ho pren
    que 'ns prenga la vida.
—Fills meus, no ploreu
    la mare vigila.
Jo no dormo, no,
    ni estich ensopida!

LO SENTIMENT DE LA PATRIA

Lo poblet més lleig del mon,
es sens dubte Vallsacabra;
mal sá, pedregós y herm,
lo soterran dos montanyas

Es un carré estret y llarch,
'hont may la vista s' hi esplaya;
defora, ni prat, ni bosch
sens una font, ni una ubaga.

En Janet, de ca 'n Guillen,
ha tornat d' un llarch viatje;
pobrissó y enamorat.
á peu, ha fet las jornadas.

Lo senyor rector va dir.
—Cosins ¡sens permís no 's casan!
y éll que una cosina vol,
l' ha anat á cercá al Sant Pare.

¡Si n' ha vist de bé de Deu,
per lo curs de son viatje!
¡Si n' ha vist de grans ciutats,
per 'a França y per l' Italia!

Quan al poble es de retorn,
de preguntarli no paran:
tots volen saber, qué hi ha,
darrera de sas montanyas.

En Janet, entussiasmat,
los ho conta, fil per randa,
los boscáms dels Pirineus
sos prats y sas valls gemadas,

Las vilas del Llenguadoch,
la Provença, ab sa mar blava,
las enciseras ciutats,
del Piamont y Toscana,

y com prodigi esplendent,
de son llarch peregrinatje,
Roma, ab sas obras d' art,
ab sos palaus y sos marbres.

—¡Ay, Janet!—diuhen á chor
los companys que l' escoltavan,
- ¡qué xich y lleig deus trovar
lo poblet de Vallsacabra!—

Lo minyó, li apar que sent
com un punyal, que 'l traspassa:
quelcóm del noy, que 'ls amichs
li trovan lletja l' aymada.

¡Ell, may s' havía adonat,
de la lletjor que li parlan!
¡Y tant com l' havía vist
aquell recó de montanyas!

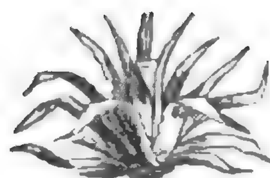
Y 'l pobre Janet, picat,
entorn seu la vista clava.
¡Pera probarlos qu' es bell
daría un ull de la cara!

Mes ¡res val lo seu desitj!
per més que mira y repassa,
sols veu pols y pedregím,
y murs de parets colradas,

y estatjes encofurnats,
y una vía ¡llarga! ¡llarga!
y un camp trist sens horitzó,
sens una flor, sens un arbre!

Més de sobte, alsant los ulls,
s' ompla de goig sa mirada,
y ab més calor del que ha tret,
per narrar son llarch viatje:

Diu: ¡Ay noys he corregut
mitja Fransa y mitja Italia,
més en lloch he vist cap cel
com lo cel de Vallsacabra!

VIOLA

XI.—PENEDIMENT, *de D. Marti Genís y Aguilar.*

XII.—DORMINT, *de D. Emili Coca y Collado.*

XIII.—E VIVO LA PAS!, *de D. Lluís Charrasse.*

PENEDIMENT

Espero en Deu, de Deu espero!

¡Oh Pare; oh Deu, que mon y cel adoran!
deixau reposá un xich aqueix cor meu,
que trasca afeixugat en nit ben negre,
de l' aixarrahida terra per los erms.

Aquí s' está més bé: á l' ombra vostra
que 'ls rostos fa tornar marge florit,
banyat per ayres tebis y llum blava,
com un rassé encantat del paradís

Aquí arrupit, del bofarut que 'm cega
podré servarme, com al niu l' aucell.
De mes passions la tramontana folla
roncant poruga, 'm lleparà los peus.

Com nin, qu' á plech de bras sa mare 'l bressa,
l' escalf del vostre pit mon pit adorm;
esdernegat de mort en la jornada,
lo reposar assi, que n' es de dols!

¡Miráulo aqueix cor meu! Planter de lliris,
me 'l dáreu vos per viurehi regalat.
D' aquell jardí d' amors, tant vert y tendre,
no 'n queda ni un trist rastre: es tot un cart.

Angels hermosos qu' aquell temps baixavan,
jugant ab ma ignocencia y mes virtuts,
com aus sobtades, un matí 'm fugiren,
sentint xiular la serp del meu orgull.

De des ensá, com un anell de ferro,
m' entortulliga y puny tots los sentits,
garfintme y afogantme ab ses set urpes,
lo malehit serpent que porto á dins.

Aquestos ulls que 'm dáreu per mirarvos,
may més s' han sapigut aixecá al cel:
y sens l' esguart dels vostres ulls claríssims,
al mon he vist per llum, lo llamp no més!

Y rossegantme com los cuchs per terra,
voltat de fosca 'l seny engallardit,
la fam del cos mortal sempre empenyentme,
y una set folla en l' ánima sentint;

He hagut d' anar cercant un trist glop d' ayga,
pujant lo pedregós turó dels anys;
perdent ensá y enllá sanch de mes venes;
deixant enrera lo delit d' avans!

Era que vostra lley, Deu meu, tant justa
feu doblegar mon coll al comú jou:
y he hagut d' haber l' almoyna de la vida,
ab lo trevall, que redimeix lo cor.

Cent voltes m' han caygut inerts los brassos,
com lo magall rebot del foguer dur:
¡Oh quina allau feresta es eixa lluyta,
que ni pietat no te per los retuts!

Diu l' esperit—¡Avant!—Y 'l suhor raja,
com un cremant vapor del foch del cap.
Diu l' esperit—¡Avant!—Y l' peu qu' avensa,
arreu troba bihots y relliscalls.

Per una espiga que la terra llevi,
la cuytan á segar qui sab los punys.
Lo vol de corps que 's tira ab un cadavre
no hi va ab més gola per fartars's cad' un!

Cent cops m' he arrapinyat á dalt del single
per abastá un arol de fruytes d' or;
cent cops esgarrinxat de les verdisses,
com un palet he rodolat al fons!

Eixides de per tot, noves gentades
ab les eynes al bras d' un nou enginy,
com d' art d' encantament, fan neixer pobles,
dels pobles vells la génera atuhint.

Y tots aterrissats á sa copdicia,
prenent per inimichs als seus vehins,
com afarams carneres, l' urpa estiran,
y no queda mossech pels més petits!

L' ergull satánich y l' enveja trista
xorollan com uns fuhets á les passions:
y gloria y honra, dignitats y mérits,
tot ho rebregan; l' esperansa y tot!

¡Perdó Deu meu; perdó! també apagada
dins de mí tinch la llum d' eix clar estel:
la llum dels vostres ulls, que 'l mon no anyora,
perque 'l condorm l' alé de la serpent!

Bregant ab l' escumós riu de la vida,
que salta com un poltro desbridat,
avuy me 'n soch vingut aquí á la platja,
per regirá ab lo cor mos dols passats.

No sé si de mos jorns tinch lluny la posta,
mes sento qu' he tombat ja á l' horisó:
mon rostre han cuyt les glasses del novembre,
y jo 'm conech no més per los recorts!

Vos heu promés tornar á n' al que plora,
la pau perduda ab vostre esguart diví:
jo os obro tot lo cor, perque altre volta,
me torni gronxá 'l vent del paradís.

Sento Deu meu, que 'l vostre amor me crida
y entre boyrines d' or l' ánima os veu.
¡Oh, qu' hermosa y gentil es l' esperansa,
esta llántia inmortal del pensament.

DORMINT

Visió.

Allá á Nazaret
n' hi ha una botiga,
niuhet sant d' amor
niuhet de delicia.
Treballa ab afany
Joseph tot lo día,
María prop seu
bressa un nin y fila.
Tot d' una, amorós
á la Verge ovira,
y á Joseph somriu
quan li fa caricias.
—¿Per qué no dormiu
vida de ma vida?
¡dormiu, fillet meu!
¡dormiu, prenda mía!
Deixant de filar
al pit se l' arrima
y al cant més gentil
lo nin s' endormisca.
—Tan punt tanca 'ls ulls
en sa boca xica
floreix un suspir
que als pares contrista.

—¿Per qué sospiréu
reyet de ma vida?
¿potser la cansó
trovéu massa trista?
Com trist tinch el cor
tristesa respira!
Espós, no serréu,
que 'l nin s' endormisca,
paréu un instant
que 's desvetllaría.
No hi valen cansons,
no hi valen caricias,
á cada nou bes
de nou éll sospira!
Tot d' una somriu
y á la Verge ovira
creuhantse en el pit
sas manetas xicas.
María ab esglay
hi ficsa la vista
y acotant lo cap
ab plor las ruixima.
—¿No veyéu espós?
—¡Ja ho veig, ja, María!
—Veniu aprop meu
que 'm sento molt trista!
En aquell bell punt
s' omplí la botiga
d' una resplandor
que 'l sol enfosquía.
¡Quina quietut
al niu de delicia!
¡quin perfum de cel
per tot s' hi respira!
Sols s' ou l' esbatech
d' unas alas finas;
para 'l remoreig,
y la claror minva.
Despertas Jesús
y ab joya somríune,
la Verge ab un bes
li 'n torn la caricia.
Joseph al treball
torna ab melangía;

pren la Verge 'l fus
y fila que fila.
—¿Qu' heu vist, vos, espós?
—¿Qu' heu vist, vos, María?
—Jo un angel molt bell
en mitj la botiga
mostrant una creu
de sanch enrogida.
—Jo un angel com vos
que tot resplandia
mostrant sanguejant
corona d' espinas.
—¡Qué trist tinch el cor!
—¡També, jo, María!
—Quina visió
hem tingut més trista!
per tot veig la creu
que sanch regalima!
—Jo en el front del nin
corona d' espinas.—
Jesús los somriu
fixantlos la vista.
Com més somriu éll
més els dos sospiran!
—¡Dormíu, fillet meu!
dormiu, prenda mía!
y un' altra cansó
li canta molt trista.
Las tortras á l' hort
tan punt l' han sentida
esclatan en plor
y el cant van seguintne.

E VIVO LA PAS!

SOUNET

Pax tecum.

Espinchas-lou, tenès, aquéu paure guerrié
Qu' a 'no cambo de bos e la caro brounsido!...
La pas vau-ti pas miés que la guerro oumicido?
L' óulivié vau-ti pas tóuti li fier lausié?

Atrouvas acò bèn, la tepo ensaunousido,
Li fraire se chaplant sout l' uiau de l' acié,
E li canoun racant la mort à plen góusié?...
...Ah! Cesar, Aleissandre au pas mi flour chóusido.

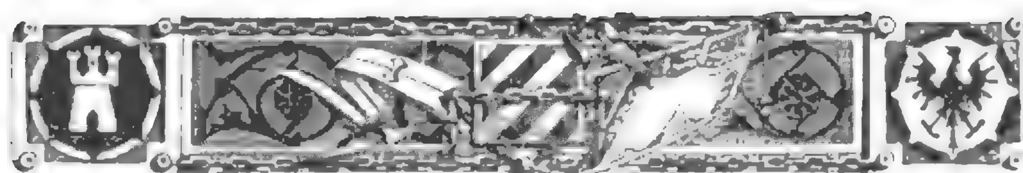
—Aurés tout fa plega, samenarés l' esfrai,
Sarés vincèire, aurés la mita de la terro:
Em' acòl digas-me, de que sarés de mai?

Iéu, vole vèire en pas l' ome qu' un nis espèro,
(Pulèu que de lou saupre en guerro triounflant),
Quand poutouno, au lindau, sa femo e sís enfant.

PREMIS EXTRAORDINARIS

XIV.—N' HUGUET D' AMPURIAS, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

XV.—PERE JOAN FERRER, *de D. Francesch Carreras y Candi.*

N' HUGUET D' EMPURIAS

I

Cada cop que 'n son palau
treu lo cap á la finestra,
torna al punt lo Comte Huguet
afinat com una cera.
Veu d' allí bastir amunt,
amunt, los murs de Figueras,
vila afranquida del Rey
perque, com un gos de presa,
lo guarde dins Castelló
tancat, com al cau la fera.
La corcó prou que la sent
de rebátrershi y desferla,
sens' deixarn' rastre ni pols,
com un erm tota la terra!
Mes al desitg la rahó
li diu «Detente, detente,
»que va tant del Comte al Rey,
»com de Castelló á Figueras...»
y l' Huguet se va fonent
lo mateix que una candela
cap per avall, que no hi ha

pitjor foch que 'l de la febre,
ni forsa que aterri més,
que 'l despit de la impotencia.
—Senyor, los servents li fan,
¿Per qué no fas venî 'ls metges?...
—Massa que 'm sé 'l mal que tinch,
responlos; que vinga 'l mestre
de casas y tape al punt,
tape portals y finestras
de mon palau, desde hont
oviren los ulls Figueras:
que si arrasarla no puch,
al menys no l' haja de veurer!...
—Senyor, en tot Castelló
ni un mestre de casas resta,
que á sou los ha pres el Rey
per las obras de Figueras.
Y quina punxada al cor,
quin volch lo cervell li pega!...
si no hi corren ben segur
que l' han d' aplegar de terra;
y justament allavors
que á la cambra á troval entra
un missatjer, que ha vingut
á caball devorant lleugas
—¿Que 't porta aquí?.. fa rabiós
No es pas l' Infern qui aquí 't mena!...
—Son los Comtes, los Barons,
y 'ls cavallers de la Terra
en armas aixecats tots,
clamant del Rey contra 'ls greuges.
Si volguesses ser ab élls,
signa tot seguit la lletra
del deseiximent.—Ab sanch
y tot de mas propias venas!
respon: ¡Aixó plá, aixó plá!...
y tot seguit la fa estendre.
Al signarla, li vá 'l pols
que romp l' estil y la lletra
—Ma llansa l' estil sigués!
la lletra 'l mur de Figueras!...

II

May l' Empurdá ha vist més gent
las armas contra 'l Rey pendre,
com han juntada 'ls magnats
per dressament de llurs greuges.
Ja han sortit de Castelló
y l' empuritá es qui 'ls mena.
¿Hont anirán que més mal
pugan fé al Rey, que á Figueras?...
De Pallars y del Urgell,
del Cardoné y la maresma,
de totas parts n' han vingut,
que atrau als cans bona presa;
y si 'l caixal y l' unglot
de la xurmassa fameja,
no será no, 'l Comte Huguet
qui l' ature en la desfeta.
¡Pobrissons dels figuerenchs
y quina sort se 'ls hi espera!. .
Ja arriban devora 'ls murs,
ja 'ls enrondan, ja l' emprenan
fins y tot contra 'ls casals,
que 'ls esgalabran y aterran,
sota un diluvi de rochs
y cayrells, que ni boy deixa
home en peu per defensars',
ni aixupluch que l' acullesca
Dret als estreps del caball
fa l' Huguet:—Prepareu teyas
y coltells! no 'm deixeu hom'
ni pedra dessobre pedra,
ni un matoll d' herba á cullir,
ni una set d' aygua per beure:
la tramontana al baixar
puga ventarne las cendras!
L' Abat de Vilabertrán
surt en aïxó de Figueras,
y 'l caball del Comte Huguet
n' aturava per las regnas.
—Frare, ¿qu' es que vols de mí?
li crida. L' Abat contesta:

—Que deixis en pau la gent
que gota de mal no 't feya!
—Serveixen mon enemich.
—Ves ton enemich á ofendre.
—Lliure vull sé en mon Comtat.
—Lliure al vehinatje deixa,
qu' ell no ofen á Castelló
y tú per sas terras entras
Comte Huguet, obra los ulls,
obra los ulls y detenta,
que t' arriscas per hont vas
fins l' ánima y tot á perdre!
Quan no entras lo Rosselló,
als de Besalú mous guerra;
ara al Rey fas mancament,
ara al Bisbe 'ls pactes trencas
y qui manca á lo pactat,
qui al senyor lo que deu nega.
qui de la forsa fa lley
y de lladregar s' engreixa:
ni en aquest ni en l' altre mon
haurá pau! . ¡Enrera, enrera
Comte Huguet, que no es lo Rey;
es Deu qui per mí t' ho ordena!
—Apartat, frare, ¡mal llamp!
ó faig llevarte la llenga .—
Venta estravada al caball,
sens ferli cas l' Abat deixa
y prompta un infern de foch
y un gorch de sanch es Figueras.
Per troféu de son orgull,
las portas n' Huguet se 'n queda:
trent' homes lligats pel coll
al demunt se las carregan,
fent durlas á Castelló
que tothom las puga veure
Mitj camí trovan l' Abat.
—Frare, ves ahont fou Figueras.
y enterra los cans del Rey
que han quedat entre la cendra!
—¡Ay de tú, l' Abat respon,
ay de tú, que la ira tentas
del Cel!... Va l' Huguet rient.
planyentlo lo frare queda.

III

Mal pas ha donat l' Huguet;
¡Valgans Deu, l' orgull com cega!
quan se n' adona ja es tart,
ja es tart per tornar enrera.
Al Boulu la gent del Rey
la dels conjurats desfeya;
cau La Roca y Calabuig
que l' Infant destruhí ordena.
Son pare li ha dit que fes
justicia, ell s' acuyta ferne,
ull per ull y dent per dent,
lloch per lloch, pedra per pedra.
Un enderroch es Munells,
vensuda Rosas s' entrega,
Ullestret y Castelló
son al capdevall de 'n Pere;
dins Castelló sos soldats
presoner á l' Huguet feyan.
Mala sort n' hi ha esdevingut
qu' era del Infant Figueras,
son pare 'l Rey li doná,
cremáli 'l Comte y la febre
de la venjansa, en l' Infant
cent voltas més forta crema.
Ab una corda de llí
al coll, lligadas derrera
las mans, com un malfactor,
y nú 'l front, ja li presentan;
mirantse ab desdeny l' Huguet,
ab rábia l' Infant en Pere.
—¿Qu' es qué fas que de perdó
un sol prech no 'm dirigeixes?
—Es que d' adular no sé
ni 'm tinch d' embrutar la llenga.
—Misericordia clamar
deurias, genolls en terra.
—La fusta del Pirineu
avans que blincarse 's trenca!
—Perxó cal llevarne 'ls grops
que la corcan y malmetan,

—No m' escupis pas, l' Infant
ó 'ls lligams de primer treume.
—Y be que te 'ls treurán prou;
mes així 't cal ma sentencia
sentí avans.—Mátam y eixím
jo d' enutg, tú de baixesa.
¡Matarte! ¿Y per qué? Jo vull
justicia no pas revenja.
Lo que has malmes tórnarás
á bastir, pedra per pedra,
treballant casals y murs
á sou teu, la gent mateixa
que va destruhirne á foch
y sanch, lo lloch de Figueras.
Vares endurten d' allí
las portas?... y donchs, que 't vejan
tornárlashi, qu' es molt just,
y á coll, com dúrtelas feyas.
—¡Mátam, l' Infant!—Aixó may.
Justicia y fora vuy ferte;
mes ull per ull, dent per dent,
que no hi pugas trovar greuge.
. . . .

Tot seguit, quin enfilall
de gent menant bous, carretas
ab quadrats, ferros y enginys,
cap á restaurar Figueras.
Derrera tots va l' Huguet
ab los Barons que 'l serveixen,
las portas á coll portant,
que molt més ab l' afront pesan.
Tot polsós y sagnolent
de peus, mitj camina d' esma,
cara en avall, raig á raig,
lliscant la suor fins terra.
La llenga en lo paladar
agafada, de tant seca,
no diu mot si no es pels ulls,
que lo que 's calla hi llampega.
Trovan l' Abat mitj camí,
y quina mirada 's pegan!
—Si pugués, Comte ajudaus'...

—Pas per ré he de menestéuse.
—Penséu que Jesús per vos,
ab la Creu tres voltas queya!
—Las portas no pesan tant!...
—Cent voltas més l' orgull pesa!!
Pés per pés, deixaréu l' un
en arribant á Figueras;
l' altre... ¡ay de vos, Comte Huguet,
que us pot enfonzar per sempre!

PERE JOAN FERRER

Militar y Senyor del Maresme

(1462 á 1485)

> Honor als que algun dia, fills nobles de la terra
> sas vidas menyspreaban cumplint ab son deber,
> y 'ls veyan sempre promptes á defensar al poble
> lo camp de la batalla, lo temple de las lleys.
> Ho contan las llegendas, ho diuhen las historias,
> ja may en esta terra s' han conegut tirans;
> fou sempre Catalunya la mare carinyosa,
> la patria de las nobles y santas llibertats.
>
> Víctor Balaguer, 1866.

I

La época de Joan II d' Aragó es, de totes les de nostra historia la que més se presta á esser estudiada, no sols per lo qu' es interessant aquell periodo de lluytes en les que hi palpita ab tota sa força, la energía y virilitat del esperit catalá ofés y revoltat per ses llibertats trepitjades, aytambé per la munió de documents que de la matexa nostres arxius están rublerts, permetent seguir totes ses vicissituts pas per pas y profundisar sos més recondits é insignificants detalls. Axó fá, que po-

sant la mira en qualsevol dels personatges qui en ella figuraren y seguint en lo possible ses petjades, de les investigacions ne resulte una monografía quasi sempre interessant y que no podrá menys de veures revestida de detalls afavorits per color y sabor d' época.

La que avuy publicám, filla d' investigacions fetes segons lo patró que s' acaba d' indicar, ressucita del oblit la figura d' un important personatge militar, qual ingerencia, en totes les etapes d' aquella lluyta de deu anys, fou contínua y al final quasi decisiva.

Pere Joan Ferrer, si be no 's pot colocar entre los principals personatges catalans de dita guerra, devém considerarlo dels més sobressurtints de segona fila. Fill de Barcelona y formant en lo estament militar, sa biografía porta lo segell de la época atzarosa en que visqué, sintetisant les derreríes de la Edat Mitja, ço es: l' encombrament de la milicia mercés al favoritisme d' un Monarca desitjós de guanyarse cabdills sens esguart á lo car que á sos pobles costessen los medis empleats; lo desmesurat increment del feudalisme, conseqüencia del fet anterior; y la prompte é immediata cayguda de aqueix, baix lo nou régimen implantat per son fill y successor en la Corona, com si aytal poder, aturant ab lo segle xv, no fos prou potent pera saltar la fonda valla que se li interpolá devant la Edat Moderna.

Ferrer apareix en la historia catalana al mateix temps que comença la lluyta fratricida del Principat ab lo successor d' Anfós II en lo ceptre aragonés. Abans del any 1462 no som afortunats en trobar rastre á ell referent. Del primer d' Abril es una carta de Ferrer, escrita de ma propia ab lletra dolentíssima y plena d' incorreccions, y endreçada als Concellers de Barcelona, desde lo castell de Sant Vicents de Burriach hont se trobava. Es la resposta d' altre per aquestos á ell endreçada, y diu axís:

«Mosenyos molt matchnifichs e de molta providensia: »vista vostra derera lletra satisfer tant virtuosament e iustifi»cada a la mia, no delliber entrar en altre diferensia, nim vull »aturar en complaureus del que demenau si no que pus vos»tras machnifisensias an esert lo bon deu eser tornat en mo»many yo setisfent a vostres prechs so content e axi e fet

»donar al portedor de vostra lletra sens ferli paguar cosa de-»guna ni de guarda ne despesa; restant sempre promte al ma-»nar de vostres machnifisensias: del castell de sant vicens de »buriach lo primer de abril.

»mossenyors daquell en qui manar podeu
† p. j. ferrer.»

La existencia d' exa carta, encara que poch diu son contingut, es signe evident de la inteligencia que hi havía entre Ferrer y los Concellers. Per conseqüencia patentisará la importancia del personatge que historiám, en aquest temps. ¿Qué passava llavors á Catalunya, ó singularment á Barcelona?

II

La agitació que de temps bullía arreu de nostra terra, en Març de 1462 va aumentant d' un modo notable, y puja de terme en lo mes següent. Los remences Verntallat y Serrolí, homens que la historia presenta com de baxa condició, y que la fortuna no afavoreix per un igual (1), fomentavan la agitació entre 'ls pagesos. Constituits en capitosts del moviment, se temían d' ells alguns colps de má, en especial un que Serrolí preparava contra Vich. Los partidaris que Joan II

(1) Serrolí tingué la dissort de caure prompte en mans dels seus contraris, essent condemnat á mort. Emperó Francesch Verntallat, Capitá General de la Montanya per Joan II, finida la guerra fou objecte de grans mercés. A 23 d' Octubre de 1474, eix Soberá, al concedirli moltes poblacions catalanes á perpetuu, lliure y franch alou, l' anomena *noble*. Los llochs obgectes de donació reyal foren: la vall d' Estoles y lo castell de Pujaldor situat en esta vall, Covet, Guiestar, Llorá, Sant Martí de Llemana, Constantins, Santa Cecilia Saserra, Sant Martí *Puiaru olff*, Scalç, Mieres, Sant Miquel de Campmajor, Folgons, Frexá, lo Torn, Sellent, Castellá, Vilana, Stanyol, Uriolf, Vertaill, Sant Martí de Campmajor y Marlant Per més detalls d' eix personatje havém de recomanar lo volúm III de *Bandos y bandoleros en Gerona*, del senyor Chía.

comptava entre les demés classes socials no 's quedan enrera. Lo llegidor podrá formarne fácil concepte per la següent relació del estat intranquil de Barcelona durant lo mes d' Abril.

En la segona quinzena de Març començan les gestions fetes pels Concellers y Diputats envers les universitats catalanes, á fí de tractar de la estracció de la bandera de Barcelona y demés extrems pertocants al somatent general. La reyna Joana, apurant los esforços de sa diplomacia, procura aturar tant com pot un fet que revesteix gravetat inusitada. Mes les cartes dels Concellers als pobles y als poderosos (senyors, militars ó eclesiastichs), no escassejan, de quina correspondencia n' es evident mostra la entaulada exos díes entre Ferrer y la Ciutat.

Devant de la serietat de situació tant anormal y no essent fácil son arreglo sens una directa intervenció del Divinal aussili, los Concellers, dirigintse al Bisbe de Barcelona en data del 3 d' Abril, li pregan vulla instituir alguna devota oració á Deu Nostre Senyor, á la Verge María y á Santa Eularia pera que 'ls placia *dirigir e ben consellar aquest principat e la Ciutat e concells de aquella.*

Lo dissapte 10 d' Abril, les autoritats locals adoptan grans precaucions pera seguretat de Barcelona: ordonan tancar los portals y baxar ses portes caladisses, excepció feta dels de Sant Antoni y Nou, los que, ab bon nombre de guardes, restaren oberts fins hora tarda. Tant era lo que temían un colp de má, que lo día següent, diumenge de Rams, y los dijous y divendres Sants (15 y 16 d' Abril) lo Concell demaná als Concellers, que durant la celebració dels oficis divinals en les iglesies, se compartescan per la Ciutat, en companyía d'alguns oficials, á fí de provehir encontinent en qualsevol desordre que pogués ocorrer.

Com se ha de suposar, tantes precaucions no 's prenían perque sí. Per de prompte, aquell mateix día 10, aparegueren fixats en la porta de la Catedral, uns albarans rublerts d' amenaces contra la Ciutat, obra dels remences y demés partidaris de Joan II. Lo Arquebisbe de Tarragona y alguns familiars seus, vinguts á Barcelona d' una manera cautelosa, soliviantavan los ánimos corrent d' una part á altre y preparant lo moviment, que no arribá á esclatar mercés á les precaucions

preses. Era hu dels principals conspiradors ó promotors, lo conceller de la Ciutat, Francesch Pallares, qual casa servía de punt de reunió als partidaris del Rey, tractanshi en ella, segons llegím en la documentació de la época, *coses concernents granment la destrucció de aquest principat e signant de aquesta Ciutat.*

Lo propi dissapte foren presos lo sabater Perdigó y alguns altres ciutadans, per proferir paraules referents á commocions y tumults.

Lo día 13 d' Abril se maná fortificar, reparar y avituallar lo vehí castell de Montcada, propietat que era de la Ciutat de Barcelona.

En lo 14, tals foren los rumors circulats respecte als actes secrets del incognit Arquebisbe y sos familiars y dels maneigs que portaven, que lo Concell ordinari acordá síen buscats, y cas de trobar al Arquebisbe, li demostren la gran admiració de la Ciutat de que ell estiga amagat, anant de un lloch en altre, ignorant hage causes de no poder entrar y exir á la llum del sol, y exhortantlo se vulga abstenir de tan indegudes práctiques. Quant á sos servidors y doméstichs, ordená síen mesos en presó, ab formació de procés, inquirint *per quina e qual causa lo dit Archabisba amo e mestre lur, e ells, stan amagats* y quin es l' objecte de llurs anades y vingudes per fora y dins Ciutat.

Lo día 19, segona festa de Pasqua, entorn les quatre de la tarda, presentás als portalers del portal Nou, cert home avisantlos com un correu ab lletres pel tresorer reyal Galcerán Oliver, li pregá les hi volgués pendre y portar al dit Oliver al qui ell no havía trobat en la seva torra. *E lo dit home li respos que les gelosies que concorrien en la Ciutat no li venia be pendre les dites letres.* Arribat lo correu al portal Nou, é interrogat pels portalers, alegá que sols enmenava una carta per N' Oliver, mes li respongueren, *que mes ne portave e hon eren les altres letres que volia comenar al home lo qual ell havia pregat les li prengues. E ell no podent occultar la veritat dix que era veritat que lo mestre de muntesa li havia manat en manera alguna no metes dins la Ciutat de Barcelona ans aquelles aportas a la torra del dit mossen Galceran oliver. E no trobant loy les amagas e sotterras sota terra. E que ho notifficas al dit mossen Galceran oliver e li mostras lo*

lloch on les dites lletras haguera jaquides. Enmenat davant los Concellers y escampada per la Ciutat la nova del succés, entraren, aquells, en sospites, acordant que, acompanyat dels portalers, anás lo correu á cercar dites cartes, y las trobaren dessota uns romaguers. Portades á la Ciutat y convocat concell pera resoldre lo procedent, decidíren elegir comissionats qui las descloguessen, ab jurament de guardar lo secret de llur contingut, cas de no afectar al repós de Barcelona. De tot lo succehit ab eix correu ne donaren compte, los Concellers á la Reyna, en una carta, d' hont copiam la present relació. En ella se mostran, encara obedients y sotmesos á la voluntat de la infidiosa Joana.

La Reyna procurá aprofitarse del present fet, comunicantlo, á sa manera, á les demés Ciutats, com á signe de notable desacat é irreverencia. Los Concellers vegérense obligats aleshores á reposar les coses, enviant trasllat de la carta tramesa á Joana, ab data de 5 de Maig, á les universitats de Gerona, Cobliure, Vilafranca de Conflent, Puigcerdá, Berga, Vich, Manresa, Sant Pedor, Igualada, Cervera, Tortosa, Tarragona, Arbós, Vilafranca del Panadés, Granollers, Caldas de Montbuy, Besalú, Camprodón, Olot, Figueras, Moyá y Torroella de Montgrí Com se pot suposar, axó feya crexer la efervescencia de día en día y d' hora en hora, si be se guardavan les apariencies de sumisió y respecte.

Lo 24 d' Abril la gravetat de la situació aumentá en grau estraordinari. Galcerán Burgués, llavors regent la Veguería de Barcelona, reb una carta de la Reyna manantli no prosseguís los processos derrerament incoats á alguns ciutadans, y que li fossen trameses les causes. S' oposá lo Concell, á exa pretensió per contrariar les Constitucions de Catalunya. Mes Burgués, obehint á alguna orde secreta, aquella matexa nit, entre 10 y 11 hores, los dexá en llibertat. Los diputats del General y Consell de Cent, davant lo que consideraren desacato á llur autoritat, decretan la presó de Burgués, y lo día 25 acordan confiscarli los bens y enderrocar sa casa.

Ja no s' esperá més á traure la bandera de Barcelona. Lo día 27 la Ciutat encomana als gremis la extracció de ses respectives banderes en los balcons de les cases gremials, y al día següent, d' acort ab la Diputació, es elegit capitá del sometent lo egregi Huch Roger Comte de Pallars, ensemps que dispo-

san construir en lo port y á tota pressa, deu galeres pera formació d' una armada.

Per declaració d' hu dels presoners, Martí Solzina, conexent ab detalls l' extrem perill en que estigué Barcelona durant la Setmana Santa, y com lo conceller Pallarés hi estava granment complicat, fou decretada sa captura (día 30 d'Abril). Aquesta se verificá recaptadament, á hora tarda del vespre, essent aconduhit á la presó, d' hont ja no 'n devía sortir més ab vida, acompanyat per tots los Concellers y Oficials Reyals.

Havem concretat la ressenya del estat intern de la Capital Catalana al mes d' Abril per esser aquest, lo que podríam dir mès de transició entre la tempestat que amagada amenaçava y son esclat. Continuarla ara sería sortirnos massa de nostre intent.

III

Posats ja en antecedents donarém un petit salt. La guerra entre Catalunya, d' una part, y los remences y sos Reys de l' altra, está definitivament entaulada. Lo Comte de Pallars te assitiats á Gerona, á la Reyna y al príncep Ferrán. Los remences tenen atemordida la montanya y Joan II, desde Aragó, empren la vía de Lleyda ab fort estol de gent.

Fácilment pres lo raval de Gerona, pel sometent barceloní, fou lo centre de la Ciutat, vulgarment conegut per la Força Vella, objecte de molts assalts, mines y escaramuces per part dels sitiadors, no podent may obtenir, una prou grossa aventatja que 'ls hi permetés apoderarse de les Reyals persones, objecte preferent de sos esforços.

En exes alternatives, lo socors que devía venir de França en ajuda dels sitiats de la Força Vella, se concentrá en la frontera promptes á posarse en mohiment. Multitut de gent d' armes de Lluis XI s' aplegan pera envahir lo Rosselló, no sols considerant á eix Comtat Catalá, com lo natural passatge de França á Gerona, si que també havent la mira d' avassallarlo fácilment, comptant ab la gran superioritat numérica de ses tropes, y trobantse, aquell, poch menys que desprovist

de gent y vitualles. Lo plan del Rey de França era dexarhi una bona guarnició ocupant ses viles y castells, tota vegada que Lluis XI lo devía guardar en penyora, junt ab lo vehi comptat de Çerdanya, segons pacte convingut ab Joan II. Regía aleshores abdos comtats, en calitat de Governador y Capitá General, Bernat de Vilamarí, qual opinió á favor d' un ó altre partit no 'ns es prou coneguda.

En lo mès de Juny, los Consols de la capital del Rosselló donan avís al Comte de Pallars dels preparatius que feyan los francesos. Ab data del 19, lo Comte manifesta estar dispost á enviarloshi 500 homens dels que ab ell tenía, comanats per un Capitá digne, ab los qui 's puga be defensar aquella frontera.

Bastant apurats, los de Perpinyá, en lo restant mès de Juny y primera quinzena de Juliol, lo 12 d' aquest derrer mès escriuen dues espresives letres als Concellers de Barcelona. En una d' elles, firmada pels Consols de Perpinyá, entre altres coses los deyen, que si 'ls pervenen noves de grans successos allí esdevinguts, no será d' ells la culpa, puix si no 's veuhen protegits de socors, obrarán segons lo quels sía mès convenient per sa salvació. Esplican *com la nit passada entraren les gents darmes de fransa per la via de Salses é comensaren lo combat a la miga nit e dura fins a Tres horas passat mig jorn*, que era tanta la munió d' enemichs *com tota la plana bellugas de gent darmes*, y que perduda esperança de socors, cansats, los pochs que dins estaven, y sense municions, capitularen, llicenciantlos los francesos ab una canya á la má per mofa. Seguidament les matexes tropes s' apoderaren de *Spira, Ribesaltes, Garrius, sant Ipolit e tot lo jorn ne continuen pendre, car nosaltres no tenim Rossins per obviarlos: siau certs corren tots los altres lochs hoc encara nos venen fins a les portes.* Y axís meteix era, puix en la segona carta, tramesa per l' estament eclesiástich militar y real dels comtats de Rosselló y Cerdanya, manifestan als Concellers, com vehent á un quart de lleuga de Perpinyá gent de cavall francesa, los hi han enviat alguns de cavall y de peu, pera escaramuçar ab ells. En ella s' inculpa de la penuria en que 's troba lo Rosselló, á Barcelona, per quant diuen: *fins asi nons haveu soccorreguts sino de vent car may hic havem vist sino Sinquanta homens qui ych sien entrats.* Finalment, ma-

nifestan son extrem temor de veures assetjats d' hora en hora.

¿Qué feren, davant de noves tant alarmants, los qui dirigían la política de la terra? Encara que d' una manera positiva ho ignoram, fácilment se podrá colegir de la relació que prosseguirem.

Lo 16 de Juliol arribaren á Gerona, pera reforçar los passos de Panissars y Portús, (guardats per dos mil homens que comanava lo Veçcomte de Rocaberti) Simeon Sala y Joan Ferrer ab trenta cinch ginets ó més, portant lo penó de Sant Jordi, y atrapantlos pel camí N' Esplugas, qui sortí més tart que ells de la Capital. ¿Sería est Joan Ferrer lo Pere Joan de qui parlám?

Al día següent vers mitg jorn, partiren, los dessus dits, vers lo Pirineu. Inútils resultaren exos y altres reforços, puix superiors en nombre los francesos, y millor aprovisionats y artillats, forçaren los passos, obligant á retirarse á la host de 'n Rocaberti

A la fí hi fou tramesa gent d' armes catalana en ajuda de Perpinyá, que á despit de sa debilitat, s' aguantava ferma contra 'ls francesos. Emperó no sabém si al retirarse del siti de Gerona lo Comte de Pallars, hi enviá á Pere Joan Ferrer ab algunes tropes, ó bé si en Rocaberti, després d' açabada sa missió y custodia per atravessar lo enemich, lo coll de Panissars, hi destacá part de sos soldats baix lo comandament d' aquell militar. Es lo cert, que á 5 d' Agost, los Diputats de la Generalitat de Catalunya, escriuen una carta á Perpinyá endreçada á Pere Joan Ferrer y felicitantlo pels actes de guerra realisats en lo Rosselló en defensa de la terra. Demánantli ensemps, vulla informarlos en quals condicións están aquells moradors y quina es llur opinió. Prova la confiança y prestigi que Ferrer merexería, quan fou ell lo escullit pera passar á hu dels llochs més perillosos y difícils de Catalunya.

En aquest temps los catalans elegiren per son rey y senyor á Enrich IV de Castella (11 d' Agost). Aceptada, pel Castellá, nostra corona y proclamat á Barcelona com á Soberá (12 de Setembre), no cal dir si aumentaría lo ensanyament de que havían donades proves abdues parts militants.

Pere Joan Ferrer prosseguía en tant perillosa frontera en la que cada día eran majors las dificultats, y hont, ab lo desempenyo del cárrech que se li confiava, aná creixent son

prestigi. Axí, los Diputats de la Generalitat, ab data de 20 d' Octubre, acordan elegirlo Capitá General y Gobernador dels Comdats de Rosselló y Cerdanya, ab sou de mil florins. Emperó manifestan que si Vilamarí desitjás prosseguir exercint dits cárrechs en nom de Catalunya, puga ferho, en qual cas ne conservará la possesió, essent de fet regits per Ferrer, en lo zel ó esforç del qui ells hi tindrían major confiança.

Lo nou portant veus de Capitá General, durant lo més d' Octubre, demana ab urgencia socors, donant compte, lo Bisbe de Vich als demés diputats del General, lo dia primer de Novembre, d' haverli tramés los per ell solicitats. Emperó ignoram quins socors Ferrer solicitava, ni si eran suficients los que li remeté la Generalitat, per més que apar no ho serían atés lo gran perill en que aytal lloch se trobava y los fets que hi esdevingueren.

Pintarán l' estat intern de Perpinyá, axi com les intrigues mogudes contra Ferrer, les tres lletres escrites per Beamunt y Gimenez de Arébalo, llochtinents d' Enrich IV, lo mateix dia en que fou tramés á Pere Joan lo nombrament de Governador, ó portant veus de tal, y Capitá General dels Comdats de Rosselló y Cerdanya (1).

«Al Magnifich e ben amat de la Ma[tat] del Senyor Rey nos»tre S.[or] e bon amich nostre mossen pere joan ferrer Gover»nador e Capita general en los Comdats de Rossello e de »Cerdanya.

»Lo Rey de Castella etc.

»Magnifich Governador be amat de la Ma[tat] del Sor Rey »e bon amich nostre. Dos letres vostres havem reebudes la »derrera per molins correu per les quals particularment no »avisau de tots los sucessos fins en aquella jurnada seguits. »Agrahim vos les bones e prosperes noves e molt comendam »vostra loable virtut e perseverancia en la qual vos pregam e »encarregam vullau continuar e de be en millor perseverar e »haiau ferma fe que molt prest haureu cavalls en tal nombre »que los enemichs poreu be expellir del pays e haver la vic»toria sperada. En los altres caps en special lo que toca a la

(1) Apendix—document nombre I.

»Governacio e carrech a vos accomanat no cureu pus pensar »mas star ab ferma credulitat pus tost vostre honor e exercici »sera augmentat que diminuit e de present manam spachar e »queus sia tramesa la provisio deguda. E ne vos ne assessor »ne los officials dignes e bons sereu remoguts. E deixau lo »dir e lo passionar car de vos sera fet lo testimoni degut. Atte- »neu donchs continuament a prosseguir vostres loables actes »e a avisarnos del que succehira. Dada en Barchinona a »XXVIIII° de Noembre Mil CCCCLXII.»

«Los procuradors e loctinents de la prefata Ma^{tat} del »S.or Rey nostre S.or

»Fray Johan d. B.
»Johannes in legibus Ba.us»

«Als feels de la Maiestat del S.or Rey e bons amichs nos- »tres los sobreposats dels officis de la vila de perpinya.

»Lo Rey de Castella etc.

»Feels de la Matat del S.or Rey etc. Rebuda havem vostra »letra de XXVI de Noembre per la qual e per vostres actes e »encara per la relacio que per letra del Governador havem »comprenem vostra singular e virtuosa affectio mesclada ab »obres vers lo stat de la Matat del S.or Rey nostre S.or e lo »benefici de aquexa sua vila e Comdat de Rossel'o del qual »speram nous fallira condigna retribucio. Agrahim vos ho »quant podem eus pregam vullau axi fins a la fi perseverar »com speram. E per nostra part se fara lo dever e estau ale- »gres que molt prest vos trametrem tal nombre de Cavalls que »compendreu se ha de vosaltres memoria migençant los quals »los perversos enemichs seran postrats. Al quens scriviu de la »Governacio e assessoria e que no vinguen en altres mans »dels qui son vos significam com per quens par cosa digna e »per lo merexer dels possehints e per satisfactio de vosaltres »los fem spatxar les degudes provisions. Havem plaer de la »Embaxada que per part de aquexa vila se fa per aci et per lo »S.or Rey e sian ben venguts: a lurs voluntats bones sera co- »rrespost Entenimentres que los cavalls atteneu usau la per- »severancia e loables vostres actes. Dada en la Ciutat de »Barchinona a XXVIIII° dies de Noembre del any Mil »CCCCLXII.

»Los procuradors e loctinents de la prefata Ma^{tat} del Se-»yor Rey nostre S.^{or}

»Fray Johan d. B.
»Johannis in legibus Ba^{us}»

«Als amats e feels de la Ma^{tat} del Sor Rey nostre S.^{or} e »bons amichs nostres los Consols e Consell de la vila de per-»pinyá.

»Lo Rey de Castella etc.

»Amats e feels de la Ma^{tat} del Sor Rey nostre S.^{or} Ab gran »plaer havem hoyts los actes ensemps ab lo Governador e »Consell per vosaltres fets e virtuosament exequtats de que »certament reportau gloria e en sdevenidor nous fallira con-»digne premi. Pregam e confortam vos a la continua perseve-»rancia car molt prest haúreu tal nombre de Cavalls que los »enemichs poreu facilment prostrar e profligar. E hajau de »aço ferma fe car nostre studi total es en allo. Havem no res-»menys plaer de la Embaxada per vosaltres ordenada será »certament al Sor Rey be accepta significantvos com havem »donat tal orde en la deliuracio de vostres Embaxadors que »eren detenguts que prests los haureu aqui. E serem prest »continuament en fer procurar e obrar coses concernents be-»neffici de aquexa universitat axi in genere com in specie. »Vosaltres obrau lo que sempre haveu acostumat. Dada en »Barchinona a XXVIIII de Noembre Any Mil Quatrecents »LXII.

»Los procuradors e loctinents de la prefata Ma^{tat} del Se-»nyor Rey nostre S.^{or}

»Fray Johan d. B.
»Johannis in legibus Ba^{us}»

Durant los primers dies del Desembre Ferrer obtingué algunes victories y aventatjes del exércit invasor, tals com lo recobrar á Baxas. Beamunt preparava un envio de reforsos á aquella crítica provincia catalana, segons se veu ab les dues letres endrecades ab data del 6, al Gobernador y al Concell de Perpinyá. Eran aquells, unes companyíes de castellans, dies ha acantonades á Tortosa y de les que cap profit ne treya lo Principat, estant allunyades del teatre de la lluyta.

«Lo Rey, etc.

»Magniffich Governador amat e feel del Senyor Rey nostre »Senyor. Reebud havem vostra letra de VI del present e ul»tra les noves que de vos anit haguem les quals molt nos pla»gueren havem vist lo vostre loable exercici la reductio de »Baxas e altres coses e provisions per vos fetes per la reductio »e total repos de tota aqueixa provincia: loam vostra diligen»cia e virtut per la qual podeu sperar certament de la Maies»tat del Senyor Rey condigne retribucio e tal testimoni sera »fet de vos. Pregam vos continueu e persevereu com de vos »speram car nos nous fallirem al mester e veureu ho per obra »venguts los cavalls que de hora en hora speram de Tortosa »dels quals haureu tal nombre que poreu ben reppellir los »enemichs e entendre en llur offensio. Entenirmentres con»fortau a la deguda perseverança los pobles. Dada en Barchi»nona a XI dies de Deembre del any MCCCCLXII.

»Fray Johan d. B.»

(Dirigitur Gubernatori Rossilionis.)

«Lo Rey de Castella, etc.

»Be amats e feels de la Maiestat del Senyor Rey. Reebud »havem vostra letra feta a VI del present a altra nostra res»ponsiva e confortant e exhortant nos per aquella a les pre»fertes e al soccors tant necessaris. Comprenem be la vostra »molta virtud e loable perseverancia de la qual speram re»portareu condigne retribucio e ad aquella vos pregam vu»llau perseverar. Car molt prest haureu tal soccors de cavalls »segons per nos vos es stat profert que sera satisfet a vostres »justs desigs: e de hora en hora speram los de Tortosa dels »quals decontinent haureu nombre sufficient no solament »en deffendreus dels enemichs mes encara per offensio de »aquells. E axi confortau vos bona volla. Dada en Barchi»nona a XI de Deembre any MCCCCLXII.

»Fray Johan d. B »

(Dirigitur Consulibus et consilio ville Perpiniani.)

Alguns dies després, dona volta la roda de la fortuna, fent aumentar d' un modo extraordinari los apuros del Governa-

dor del Rosselló, segons carta per ell escrita als Concellers de Barcelona ab data del 14 de Desembre.

Estava en poder dels francesos lo castell de Perpinyá. Tots los esforços dels de la vila se dirigían á recobrarlo y á eix fi lo tenían estretament sitiat. Es cert que los del castell se trobavan sense queviures, que los certers disparos de bombardes enderrocaren més de sis canes de la muralla y algunes torres; més confiants en lo socors que 'ls preparavan en Llenguadoch, s' aguantan ferms en llurs posicions sens que cap aventatja positiva obtinguessen les tropes den Ferrer.

Per altra part l' ánimo dels perpinyanesos dequeya puig se esdevenía altament penós lo servey de guerra. Cada tres dies venían obligats, ó be á guarnir los murs de la vila, ó be á formar en lo cordó del siti del Castell, ó be á vetllar en les bateríes de bombardes. Ajuntavas á la fatiga una extrema necessitat de diner, no sols per quant tot treball restava paralisat, com també per lo diner esmerçat en rescatar a molts de la vila apresonats dels francesos al ocupar lo Rosselló. Sols per eix darrer concepte se diu havérloshi costat més de vint mil escuts. Los Consols y Concell pera satisfer als soldats llurs pagues, apelan á recursos extraordinaris, com es incautarse dels bacins de plata de les Iglesies, medis que rerultan insuficients, puig la gent assoldejada los amenaça ab retirarse si no cobran llurs atrassos. Per quals rahons Ferrer, prega als Concellers, dongan fe y crehença á quant lo missatger trames á Barcelona ab dita carta explicará, y vullan otorgarli, sens pérdua de temps, socors de diner y gent; puig més aprofitará l' envío d' hu encontinent que de sis ab certa demora.

Tan important lletra venía concebuda ab los termes següents:

«Molt magniffichs e de gran providencia. Senyors del dia »que so arribat en aquesta vila per regir los officis de Gover»nador e capitu general fins la present jornade ab gran sollici»tut he entes e vaccat ab los Consols e Consellers e fet paguar »los acordats tant de cavall com de peu. E en neguna manera »no ses poscut donar orde que aquells sien stats paguats jatsia »los dits Consols e Consell haian feta e mesa tota la diligencia »que en lo mon hi han poguda dar. E per paguar als dits

»acordats serta part se ha tenguda aquesta practicha que ses »recorregut pendre memorial de tots aquells qui tenien pec- »cunies e argent forment vi civades draps calses fustanis e »mes fins pendre los bessins dergent de les Iglesies. E ab tot »asso nos ha poscut donar compliment a la dita pagua. Es sta- »de la causa lo exsorbiment de la moneda qui en dies passats »es stat fet de aquesta vila per los abatiments dels mercaders »e altres persones de aquesta vila en Napols e lo extorsiment »de les peccunies fet per les usures que del dia que fou fet »aquesta vila es romasa del tot buyda de moneda. E mes que »despuys que los ffrancesos son intrats en aquest Comtat se »son paguats pus de vint Milia scuts de rescats per los poblats »de aquesta vila. E mes que tots los dits poblats lexat apart »tot exercici de guany han entes de guardar se dels dits fran- »cesos los quals avuy en dia tenen guorniso a Argiles, Canet, »Apia, Clayra, Salses, Castellnou, e Arribes-altes qui son »lochs molt circunvesins de aquesta vila. E de tres en tres dies »ve a cascun poblat vellar e guaytar nit e die qui en los murs »qui en lo citi del Castell qui en les bombardes de que lo po- »ble es molt opres car cessa tota manera de guany e moltipli- »quen messions e despeses. E per portar a bona conclusió »de haver lo dit Castell del qual havem informacio que stan »molt strets de viures e daltra part ab les dites bombardes se »ha enderrocat pus de sis canes de muralle dalt abays e algu- »nes torres. E hagut aquell aquesta vila tembrie molt poch los »dits francesos e no havent seria total desolacio e depopulacio »de aquesta vila e de aquests Comptats. He desliberat notiffi- »car a vostra senyoria totes aquestes coses. E per aquesta cau- »sa los Consols e consell de aquesta vila e yo havem desliberat »tremetre aqui en ffrançes puigdanluch mercader de la vila »de Perpenya exhibidor de la present al qual segurament po- »deu donar fe e crehensa en tot lo queus dira. E axi placiaus »senyors molt Magniffichs comunicar de aquestes coses ab lo »molt Reverent Senyor don Johan de beamont e ab los Mag- »niffichs mos Senyors de diputats e que los placia molt pres- »tament de donar los aquell seccors que saben havem neces- »sari tant de cavalls com de peccunies. Car mes utilitat »reportara vuy aquesta vila e terra si prestament era succurre- »guda de una cana que de sis si lo seccors se prelonguava car »sertament Mossen Carles dolius qui ab Mossen Peris de pe-

»ralta es anat al Rey de ffrance, sespera de retorn prest ab en »Merimon ab gent darmes. E havem nova serta alguns se »apleguen en lenguadoch per seccorrer al dit Castell. E per »ço es de molt gran necessitat haiam lo seccors molt cuytada-»ment car altrament no pot fellir que aquesta vila e encara »tota aquesta terra no prengue gran destruccio E nos deu »metre en oblit car aquesta vila es constituhida en frontera e »es porta e scut del principat de Catalunya e de tots dans ha »de les primeres. E per ço se deu mes attendre en la custodia »de aquella que en altra part. E axi placiaus Senyors molt »Magniffichs que lo seccors haiam prestament com dit es car »nons es possible dar compliment de pagua als dits acordats. »E ells han desliberat anarsen e axi nos romendrem del tot »destruits e desemparats. E sia la deitat incresade proteccio e »guarde de vostres magniffcencies. Scrita en Perpinya a Qua-»torse de desembre del any MCCCC sexanta dos.

»Qui a las magnificencias de vosaltres mos senyors me »coman. P. J. Farrer.»

En aquest temps s' atravessa una petita letra de Beamunt á Ferrer encaminada á cert fet particular y de índole familiar, que á despit de sa poca importancia la continuam perque 's vegi com Ferrer prosseguía dirigint y gobernant lo Rosselló al acabar lo mes de Desembre, y com apar haver recobrat ja lo Castell de Perpinyá.

«Al magnífich ben amat e feel de la Maat del Sor. Rey »en Pere Joan Ferrer. Capita e portant veus de Governador »general en los Comdats de Rosselló e de Cerdanya.

»Lo Rey, etc.

»Governador: no ignorau quant loablement se sia portat »e ab quanta feeltat mossen Bernat castello un dels Diputats »perque cove sia correspost á sa molta virtut e sana intencio e »molt mes en aquest cas. Ell desija sa muller e fills e familia »qui foren mesos es troben en aqueix castell de Perpinya ab »sos bens e robes isquen de aquell e sien aqui receptats lo »qual nos per lo semblant desijam. Per tant vos manam que »vista la present doneu loch orde e manera la dita sa muller »fills familia e bens ab tota favor possible isquen de aqueix »Castell e receptau los aquí e permeteu vagen on los sia ben

»vist, tractantlos com a coses que nos desijam sien complaguts e ben tractats. E aço no falte per res com tal sia nostra »intencio. Dada en Barchichona a XXVIIII° de Deembre del »any Mil CCCCLXI.

»Fray Johan de B.»

Per altre letra sabém les qüestions y dificultats suscitades en Perpinyá entre alguns de la vila y lo Capitá General, al finalisar l' any 1462.

«Al magnifich be amat e feel de la M^ta^ del Senyor Rey en »Pere joan ferrer donzell Capita e portant veus de Governa»nador general en los Comdats de Rossello e de Cerdanya.

»Lo Rey de Castella etc.

»Governador: vist havem lo tenor de vostra lletra e les »supplicacions requestes pretests lurs e respostes entre vos e »los consols de aquexa vila hinc inde fetes e produhides. Per »ço responent a vostra letra consultoria vos diem que havem »concebut en mig de tals disceptacions en tal saho de temps »que certament foren ben excusades com á poch aprofitables »e creem vos no esser en culpa car havent exequit lo queus es »manat per nos en nom e veu del Senyor Rey e haveu diri»gida e exequida la preheminencia de vostres officis tant de »Capitania quant de portant veus de Governador e no ente»nent a aquella vila ni a sos privilegis preiudicar ni derogar »com ells pretenen lo qual si derogacio alguna hi haura ente»nem tots temps redreçar que veurem lurs privilegis o copies »de aquells portants fe requerir redreç e instauracio. No res»meyns empero vista la condicio del temps e conformant vos »ab aquella vos exercint vostres officis ab molta moderacio »sens empero derogar o preiudicar a la preheminencia Real »vos haureu ab mansuetut e ab amor vers aquexa vila e los »poblats de aquella comportant los e acollint fins al dever E »com a portant veus de Governador no creeu alguzir ni tin»gau en la dita vila. Com a capita empero fareu lo que es per»tanyes al exercici del dit offici e no façau novitat altra per lo »present: stau vos axí fins per nos altrament hi sia provehit »car axi cove stant la condicio del temps. Nos scrivim als dits »consols breu, e fem scriure larch al vicicanceller: siau tots

»una cosa e en bon comport en special a la defensio de aquexa »vila E a la expugnacio dels enemichs sobre los quals totes »les coleres e passions se deuen splecar e foragitarles de vos- »altres e de casa: usau donchs en aço de aquella virtut que en »vos es e havem per vostre loable costum. Dada en Barchi- »nona a VIII de Janer Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan de B.»

Siga perque les dites companyíes castellanes eran les úniques ab que 's comptava pera socorrer á Perpinyá, siga per falta de diner, siga per lo que 's vulla, aquella frontera anava prosseguint abandonada. Y com Lluís XI tenía posades ses mires á la Capital rossellonesa, no era facil tardás en venir lo cataclisme, ja no 's podía deturar més temps sa pérdua. Inútils esdevenían totes les provisións y pericie den Ferrer davant son aislament. Lo 7 de Janer del predit any de 1463, lo Duch de Nemours comanant la gent francesa, lliurá forta batalla ab Ferrer y los seus. Renyida resultá la lluyta morinthi molts combatents, axí d' una com de l' altre part, empero restant victoriosos los de la Ciutat. Lo día seguent, divendres que 'n comptaven vuyt de Janer, l' exércit del Duch torná, aumentat ab més reforços, á combatre la població per diferents cantons. Encara que los catalans batallaren animosament, de poch los valgué puix sucumbint davant lo major nombre, Perpinyá fou entrada pels francesos, morint en l' acció més de tres cents homens dels nostres y passant de mil cinq cents los que hi restaren ferits. Ferrer ab cert nombre de gent, lográ retirarse á altres indrets del Rosselló, com veurem més avant.

Continuarém aquí la carta escrita pels Concellers de Barcelona al llavors rey de Catalunya Enrich IV de Castella, hont se participá la presa de Perpinyá ab son castell, y demés que acabém de consignar precedentment.

«Al molt alt e molt excellent S^or lo S. Rey.

»Molt alt e molt excellent Princep e virtuós Senyor.

»Ab molta congoixa e contristació certifficam vostra gran »S^ia. Com dijous prop passat los ffrancesos donaren una »gran batalla sobre lo camp de la vostra vila de Perpenya la »qual fou gran e molt fort. Com los homens de aquella vir-

»tuosament se deffenessen com a vertaders e feels vassalls de »vostra altesa. E jatsia hi moris molta gent de una part e dal»tre. Empero los de la vila se tingueren fort e restaren en lo »camp ab victoria. Apres lo divendres los dits ffrancesos en »gran multitut tornaren donar altre batalla sobre lo dit camp »molt fort e per moltes parts en tant que deffenents se los de »la vila molt virtuosament foren sobrats darmes e moriren »molts dells en lo camp e specialment circa CCC homens »donor e pus de MD de nafrats. E axi los ffrancesos son en»trats en lo Castell e en la vila la qual crehem havian mesa »a sacho e totalment destruida. La qual cosa es de molt dolre »com fos la maior població apres daquesta vostra Ciutat e »richa e poblade de valent gent. E havem nova certa S. molt »alt los dits ffrancesos prosseguiran stendres per los Comdats »de Rosselló, e de Cerdanya e per tota Cathalunya fins a les »portes de aquesta vostra Ciutat. Car ab los bens e artellaries »que hauran trobats en la dita vila han molta facilitat de fer »molt mal avisant vostra S[ia] que dels dits ffrançesos es cap »per lo Rey de ffrança lo duch de Nemos Comte de la mar»cha. E lo Comte de Bolonya Joaquin roant manitxau de »ffrança ab molts altres capitans del Rey de ffrança. Consider »vostra ex[cia] qual praticha es aquesta star vostra altesa en »aliança ab lo dit Rey e encare tractar de vistes e en lo inte»rim fer una tal novitat matant e destruint los vassalls de »vostra S[ia]. Cosa es S. molt alt de gran admiracio e congoixa. »e vostra ex[cia] ab humil reverencia parlant hi deu molt atten»dre. Aquesta destrucció S. molt alt es pervenguda a causa »de la gent darmes de vostra ex[cia] qui era venguda en Tor»tosa la qual nuncha havem poguda haver per socorrer la »dita vila de Perpenya Certifficants vostra S. no ha stat per »manchament de moneda. Com los sia stade pagade molt »franchament matent nos en sperança de venir e nuncha son »venguts ans com han rebut lo sou son tornats en Arago la »qual cosa ha donat gran desconfort a nosaltres e a tot aquest »vostre principat qui sperave haver de ells deffencio e custo»dia axi com vostra S. havia ordenat. Supplicam adonchs »S. molt alt humilment vostra S[a] sia merce sua vulla proveir »en les dites coses axi en la recuperacio de la dita vila de »Perpenya com en trametre promptament lo complit soccors »per terra e per mar per conservacio de aquesta vostra Ciutat

»e principat. E manar venir forments civades e altres vitua-»'les et salpetre al mes prest que fer se puixe. Altrament »S^or si les coses son molt dilatades certament aquesta vostra »Ciutat e dit principat reebra grans dans e inconvenients e »sera constituit en grandissimo perill. E si lo dit soccors ve »prestament tot se reparera ab la ajude de nostre S. deu. »Supplicants sempre vostra S. sia merce sua vulle attendre »qual art es aquest tenir anones lo dit Rey de ffrança vos-»tra ex^cia effer entrar de part deça la gent darmes e tractar »talment lo dit vostre principat. Sia donchs merce de vostra »alta S^ia provehescha a les dites coses ab gran cuyta com sia »molt necessari. De totes les dites coses e altres particularitats »informara mes largament vostra S^ia misser Matheu berga »portador de aquesta al qual pora dar fe et crehença vostre »gran et potentisima S. la qual nostre S. deu vulla con-»servar etc. Scrita en barchinona a XI de Janer del any »MCCCCLXIII.

»Senyor: Vostres humils servidors etc.»

Després de Barcelona se Conceptuava donchs á Perpinyá la més important població de Catalunya. Era rica, poblada y molt ben artillerada, de manera que ab sa pérdua aumentá considerablement lo nombre de bombardes possehides pels enemichs.

Pera donar compte dels actes de Ferrer en lo Rosselló després de la presa de sa Capital, crehém lo més convenient insertar íntegres algunes letres de les escrites per Beamunt durant lo Janer de 1463, ab les que 's podrán seguir los passos del Governador general d' aquell Comdat, sens necesitat d' afegirhi comentaris. (1)

«Lo Rey, etc.

»Magnífich Governador. Reebuda vostra letra feta en vinça »e vist lo tenor de aquella nos poria dir la congoxa que tenim »e trencament de cor del cas de perpinya e de aquexa pro-

(1) Se conserva tant interessant correspondencia del Llochtinent General d' Enrich IV, en lo arxíu general de la Corona d' Aragó, *Diversorum 3 Locuntenentis Enrici Regis Castellæ Joan de Beamunt*, Registre 6 *Intruso;* y en alguns dels altres registres de la propia época.

»vincia. Pero á la força no sta res: reserves per altre temps »pur som aconsolats vostra persona ab aqueixa companyia »sien salvos volriem pur fosseu de la banda de Ampurda si ja »vostra stada no fos aquí aprofitable. Nos tramettem la maior »part del sforç que trametre deviem en Rossello, en Am- »purda, e per ço volriem vos fosseu ab ells. Pero si veureu la »necessitat e conductio del servey del Senyor Rey requerir »vostra stada en aqueixa provincia ho loam sostenint vila- »franca e lochs altres forts e ques poguessen tenir. Car en »lochs royns e no per tenir no es intencio nostra si perda »temps ni despesa, ans si sera factible se derroquen é les gents »se recullen en los forts per tenir la punya fins lo soccors, lo »qual deu volent no fallira, hi sia. E del sou e pagament vos- »tre e dels que ab vos son es axi que lo passar della per los »diners sera perillos pero aquesta gent e sforç qui va los por- »tara. E sius trobareu deça pendreu aquells sino entre ells e »vos se dara orde com comodament los haiau. Axí confortau »vos ab tots aqueixos. Car deu volent les provisions seran tals »que tot lo fet se instaurara e no dubteu. Vos usau de la vir- »tut acostumada com de vos se confia. Dada en Barchinona »á XIII dies del mes de Janer del any de la nativitat de nos- »tre Senyor Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Al magnifich amat e feel de la Ma[tat] del Sor Rey en Pere »ioan ferrer Capita e portant veus de Governador general en »los Comdats de Rossello e Cerdanya.

«Lo Rey etc.

»Magnifich Governador: Reebuda havem vostra letra feta »en figueres com scrit vos havem apres de la congoxa de la »perdua de Perpinya som consolats de la salvacio de aqueixa »gent ab vostra persona e siau aqui vengut: creem vos hi han »induit dignes respectes. E pus a vos par esser be anar a Cob- »liure a nos e a tot aquest Consell par esser necessari. Axi ho »façau ab los CCC homens e aquells XX cavalls que dieu. E »los altres cavalls poreu dexar a mossen Guerau. Axi pregam »vos axius metau dins Cobliure. E atteneu a derocar lo raval. »E fortificau la vila lo mills que poreu e reparau: aço es re- »mes a vostre arbitre. Lo sou axi per vos e aqueixa gent axi

»de peu com de cavall vos será trames e lo soccors de gent la »qual quant sera aqui entre tots lla on será pus aprofitable e »necessari car dat recapte en lo fet de Cobliure poreu exercut »lo que será pus aprofitable e necessari en altra part: de pre-»sent trametem en johan dargençola per pur vos si alli sereu »no dubtam la vila sera preservada de inconvenient: vos feu »lo que de vos se spera. Confortau aqueixa gent que prest »haureu dines e no dubteu. Dada en Barchinona a XIIII de »Janer del Any Mil CCCCLXIII.

»Fray johan d. B.»

«Al magnifich ben amat e feel de la Maiestat del S.or Rey »nostre S.or en pere joan ferrer Capita e portant veus de »Governador general en los Comdats de Rossello e de Cer-»danya.

»Lo Rey etc.

»Governador: per altres vos havem scrit axi executau si fet »no es de anar a Copliure. E meteu orde en aqueix Castell lo »millor ques puxa e atteneu a la custodia de aquell e de la »vila com de vos se spera: en Argençola voliem trametre pero »cessa pus vos hi sou qui provehireu a tot. La muller e fills »de mossen Berenguer dolms volem nos trametau aci. E per-»que aquests S.ors trameten per los diners e argent de mossen »Berenguer que alli se trobara per que no si perda res e no »fes mala via posantho tot en scrits per inventari. E axi sia »als de la terra que hi trameteu liurat: vos continuant vostra »virtut obrau com de vos se spera. Dada en Barchinona a XV »de Janer Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Al Magnífico e de mi mucho amigo senyor Joan de torres »Capitan de gente darmes por el Rey nuestro Senyor.

»Magnifico Cavallero e de mi mucho amigo: senyor. Por »ser la necessidad tanta e congoxa me conviene dar a vos »priessa en quien sta nuestro reparo. El Governador de Ros-»sellon Pere ioan ferrer es fuera de vinça donde se era retraido »es venido en Ampurla e la gente de los franceses cerca, e los »pueblos stan con mucha congoixa e trabaio. Aqui fazemos »spachar lo mas que podemos sta gente: pidous de mucha

»merced cuyteys vuestra venida que es tant necessaria e non »tardeys senyor por dios: otra miente quando querremos re- »parar non podremos. Dada en Barchinona a XV de Janer »del Any Mil CCCC Sexante tres.

»Fray johan d. B.»

«Lo Rey etc.

»Governador: perque havem sentit que la vila de besalu »sta en gran stretura e necessitat per los enemichs vos manam »que de continent la socorregau de XXXX homens e XX ca- »valls: significantvos que dema parteix de aci Joan de torres »ab bon sforç e continuament provehirem de cavalls lo mes »que puscam e no falte per cosa alguna. Dada en Barchinona »a XVI de Janer Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Joan d. B.»

(Dirigitur Petro Joanni Ferrer Gubernatori Rossilioni.)

«Als feels de la Ma.tat del S.or Rey nostre Senyor los Con- »sols e prohomens de Vilafranca de Conflent.

»Lo Rey etc.

»Feels de la Maat del Sor Rey nostre S.or Reebuda ha- »vem vostra letra e aquella lesta e tot lo contengut en aquella »ve entes e compres loam vostre loable devocio fidelitat e vir- »tuos proposit quant nos es enujos e congoxos lo cas de per- »pinya nous ho poriem dir no per que aquell dins breus dies »no haiam forma de recobrar mas per la presencial reputacio »e perque som certs es a llur despit e ab molta congoxa ho »soporten e encara per los dans que en aquest mig temps sen »segueixen e congoxes a vosaltres. Mas deu volent tot se ins- »taurara e vosaltres feu com aquells que sou fent digna de- »mostracio de la innata vostra fidelitat e sien hi les obres »conformes car molt prest haureu tal esforç que conexereu »deure prevaler la vostra bona iusticia e part. E de present »trametrem esforç en Ampurda e de alli passara lla on sia »mester a vosaltres e en aqueixos Comdats e apres de aquell »ira Joan Ferrandez galindo lo qual indubitadament ve ab »una poderosa e bella companyia mijaçant lo qual tot se apla- »nara ab refactio dels dans passats. Axi confortautvos e stau

»ab animo que en les fortunes se monstra qui es fornit de »constancia e virtut. Dada en barchinona a XVI de Janer »Mil CCCCLXIII.

»Fray Joan d. B.»

«Al magnifich amat e feel de la Ma^tat^ del Sor Rey nostre »Senyor en Pere joan ferrer portant veus de Governador en »los Comdats de Rossello e de Cerdanya.

»Lo Rey etc.

»Governador amat e feel de la Ma^tat^ del Rey nostre S^or^. Per »letra de mossen Guerau de cervello som avisats com ereu »partit per tirar a Cobliure per subvenir a accorer a aquella »necessitat de la qual scrit vos haviem. Responent a letres »vostres la qual anada havem oyt ab plaer fent stima mijan»çant vos aquell castell e vila seran preservats de inconvenient »e axius pregam o façau segons scrit vos haviem. Apres em»pero dat en Cobliure lorde degut e mes aquell Castell e »vila en seguretat poreu tornar a vostra gent que jaquida ha»veu a mossen Guerau e unir vos ab ell e ab aquells qui de »present van los quals vos porten dines per vos e los qui ab »vos son e per lo dit mossen Guerau e feu e obrau lo que de »vos se spera ensemps ab ells accorrent al pus necessari: sig»nificant vos que prest, haureu tal succors e sforç que poreu »en gran part satisfer a vostres desigs. Huy parteixen aquesta »gent de cavall e de peu e apres tantost partira lo Comte e »creem huy sera retornat de Egualada Joan de torres e tantost »partira lo Canonje planella e frare Joan de pinos partiran »de aci ab certa gent de peu per fer la via de la muntanya: »speram en deu que entre tots fareu e obrareu tant que venint »Joan ferrandez galindo haura poch a fer: vosaltres feu en»tanimentres lo acostumat e segons qui sou. Dada en Bar»chinona a XX del Mes de Janer del Any MCCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Al magnifich be amat e feel de la Ma^tat^ del Sor Rey nos»tre S.^or^ en pere joan ferrer donzell, Capita e portant veus de »governador general en los Comdats de Rossello e de Cer»danya.

«Lo Rey etc.

»Governador. Reebuda havem vostra letra e loam vostra »virtut e loable portament e som certs haveu fet feu e fareu »mes del possible e no dexareu res a fer. E axius ne pregam »car lo temps requir tals homens e tanta affectio e virtut. Pro»vehim en tot lo de quens scriviu. Trametem Nargençola ab »los homens segons scrit nos haveu. Lo Comte es ja partit: lo »sou per los vostres sis cavalls degut vos trametem e persona »qui pagara los altres que sen porta diners e aquets que aci »son venguts fem spachar e decontinent los vos remetrem »perque siau mils acompanyat e puxau millor obrar. La gent »que era en Tortosa retorna aci e vuy deuen ja esser en lo »Camp de Tarragona. Confortau vos que ab deu tot se ins»taurara. Dau orde al fet de Copliure que sia preservada de »inconvenient. E feu lo que de vos se spera. Dada en barchi»nona a XXIII de Janer Any Mil CCCCLXIII.

»Fray johan d. B.»

«Al magnifico e mi mucho amigo Sennor Mendoça el »prestamero Capitan de gente darmas por el Rey nuestro »Sennor.

»Magnifico e mi mucho amigo S^or^ por otras vos havemos »scripto vista la necessidat quesiessedes cuytar vuestra venida »con essas gentes. E havemos sentido encomo vos meteys per »essi Comdado de prades. La qual dilacion es infinidamente »nociva al Stado de aqua considerados que los franceses stan »encima de Copliure e dubda se cargaran en Ampurlan. Por »tanto vos pido de mucha merced non tardeys e non seays »causa de la perdicion del que queda. Lo qual seria en tal »caso e causant vuestra dilacion por defecto e causa occasion »e culpa vuestra. Assin S.^or^ por merced cuytat et accelerat »vuestra venida segund por otros vos havemos scripto. Dada »en Barchinona a XXVII dias de Enero del Anno Mil CCC »CLXIII.

»A vuestro mandar presto.

»Fray Johan d. B.»

IV

Després de la presa de Perpinyá la situació del catalans en la Cerdanya, en quin Comtat se reculliren molts dels principals rossellonesos afectes á la terra, esdevingué bastant crítica.

Lo 10 de Janer de 1463, Beamunt escriu als Consols y Veguer de Puigcerdá comunicantloshi la noticia de que lo rebel Damiá dez Callar, Senyor del castell de Llivia, se trobava en aquest, y per tant los deya procurasen ab suma diligencia pendrel y hagut que fós á mans sues, guardarlo be y en lloch segur.

Lo 16 de Janer, los Consols de Puigcerdá en carta tramesa á les autoritats de Barcelona, afirman que Perpinyá *ses perdut per poch socors en lo temps degut;* demanan lo prompte envio d'algunes tropes, *altrament aquesta vila e terra son perdudes,* quexantse de que á sos reiterats prechs en igual sentit, responen sols ab esperances de paraules, mes no de fets. Respecte á dez Callar, participan com desde son castell los comminava á reduhirse á la obediencia de Joan II, amenassantlos, del contrari, en ferloshi guerra y correr sos camps, y fixantloshi com á terme pera decidirse lo dimars primer vinent. A Puigcerdá se deya que dez Callar esperava un reforç de gent francessa vinguda del Rosselló. Al següent día, 17 de Janer, los Consols trameteren dos missatgers á Barcelona, judicant axís més factible rebre lo socors tant demanats y necessari.

Responent, Beamunt, á 19 de Janer, á la predita carta del 16, diu fá lo que pot en favor d' ells, y que *si fins ara a les paraules no sea subseguit lo effecte desijat no es per nostre defecte car certament havem fets los preparatoris deguts e si fins ara ha tardat no fallira lo dit socors. E dema indubitadament parteix lo Egregi Comte de pallars ab gent de peu e de cavall. E apres lo dia seguent partira frare Joan de pinos e lo Canonge planella ab cert numero de gent de peu ultra altres provisions que fetes havem e ultra que Joan*

de torres partira dins tres dies ab lo maior sforç mijançant los quals se verificara lo que scrit vos havem.

En lo 7 de Març de 1463, Ferrer comanava en persona les operacións de la guerra en la Capital Cerdana, puix ab esta data la Diputació del General lo autorisa pera que, d' acort ab los Consols de Puigcerdá, puga assoldejar 150 homens per durant un mes, á rahó de cinq florins á quiscun dels qui portás coraça, y de quatre florins als qui no 'n portassen.

La correspondencia de Beamunt permetrá aquí també donar idea dels passos y fets d' armes de Ferrer durant eix periodo de sa campanya en la frontera de França. Axí donchs insertarém per rigurós orde cronológich lo que 'ns ha sigut posible trobar en lo arxiu de la Corona d' Aragó.

«Al magnifich amat e feel Conseller de la Ma^tat^ del Rey »nostre Sor Pere joan ferrer portant veus de Governador en »Rossello.

»Lo Rey etc.

»Lo loctinent general etc. Magnifich Governador. Reebut »havem vostres letres a les nostres responsives sobre lo fet del »socors queus trametem lo qual sper ja deu esser entrat aqui »e continuament succehint lo temps sera de be en millor e »degudament provehit. A la comissio que demenau pera en»quirir contra rebelles nos par que per lo present se deu cer»car contra los enemichs ab armes e no a processos pero si en »alguns ho requir tant la necessitat sien presos cautament de»gudes informacions e aquelles a nos remeses e facen se per »los ordinaris officials e axi ho poreu vos instar e darhi orde »per nostra part e assegurarse dels bens si mester sera e de tot »siam avisats perque puixam degudament provehir. E vos »continuament atteneu com de vos se spera en profligar e per»seguir los enamichs. Dada en Barchinona a XXI del mes de »Març Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Al magnifich amat e feel Conceller del Rey nostre Senyor »en Pere ioan ferrer portant veus de Governador en lo Ros»sello.

»Lo Rey etc.

»Lo Loctinent general etc. Governador amat e feel de la »prefata Mat^at^. Considerant que en Bartomeu gombert de la »vila de Perpinya tant virilment e animosa e ab tant perill de »la sua persona e detriment e perdua de sos bens e substancia »ha treballat e pugnat contra los enemichs del Senyor Rey »nostre Senyor ab molta voluntat e amor desijam sia favorit e »tractat. E com aquell sia stat pres per la gent francesa e per »rescat haia pagat CCCCXXXXVII scuts e encara promes do- »nar un franch archer nomenat Nicolau de moria lo qual per »vos sta pres en peralada. E ab tot que vos siau cert que lo »merexer del dit bertomeu gembart es digne que maior cosa »li fos atorgada, encara perque sentau quant contentament »haurem de sa endreça, vos pregam e encarregam que façau »donar e liurar lo dit franch arxer al dit Bertomeu e que siau »content del que aquell vos pora e voldra donar. Essent cert »quens en fareu plaer e complacencia molt accepta. Dada en »Barchinona á XXII dies de Març Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Lo Rey etc.

»Lo loctinent etc. Governador amat e feel de la M[tat] del »Rey nostre Sor Reebuda havem vostra letra de IIII del pre- »sent e vist lo contengut en aquella vos responem com fem »nostre sforç e poder vos puxau no solament tenir aqueixa »terra mas offendre los enemichs: pero no podem mes del que »podem: e pur no cessam de treballar e de fet la cosa es en »tals termens que e a vosaltres e a tota la gent de cavall e de »peu que aqui es sera molt prest satisfet. E per ço no doneu »loch degu pastesca ne tant poch aqueixos perpinyanesos car »deu volent tothom sera content: e vos governau e capitaneiau »a tots los que aqui son mentre seran en vostra jurisdicció: e axi »scrivim al Canonje e a frare Joan de pinos vos obeesquem. »E preneu les claus de aqueixa vila e guardaula be car a vos »ne sera demanat compte mentres aqui sereu: e axi ho scri- »vim als Consols de aqueixa vila he ho havem declarat al »embaixador qui aci es lo qual fem aturar perque sen vaie ab »los apuntaments necessaris dels quals se tracta. Vos com dit »es per quant haveu cara la vida no doneu loch home algus

»pertesca ans los sosteniu ab bones e dolces practiques fins »vaia la deguda provisio: e pur si algu volie fer moviment de »partir sia detengut encarcerat e punit: tot aço sie remes á »vostre arbitre havent vos en totes les coses damunt dites com »de vos speram. Dada en Barchinona á VIIII de Abril »Mil CCCCLXIII·

»Fray Joan d. B.»

(Dirigitur Gubernatori Rossilionis et Ceritanie.)

En lletres adreçades pel propi Beamunt al Canonje Planella y á Fra Johan de Pinós, capitans de gents d' armes catalanes, en lo mateix dia 9, los quals se trovaban á la Cerdanya, entre altres coses los hi diu:

«Axi conformau vos ab aquesta nostra intencio, la qual »encara es que mentre aqui sereu tingau per Capita vostre lo »Governador general de Rossello e de Cerdanya en Pere Joan »Ferrer e aquell obeescau: havent vos en totes les coses e ac- »tes ab la virtud acostumada.»

La lletra adreçada al Consols de Puigcerdá estava concebuda en exos termes:

«Lo Rey etc.

»Lo loctinent general etc. Feels de la Ma[tat] del Rey nos- »tre Sor Reebuda havem vostra letra de Cinch de Abril per »la qual nos significau vostres moltes congoixes e mija despe- »racio e volgues deu poguessem satisfer a vostres justs appe- »tits: pur fem lo que podem e siau certs e no dubteu no per- »metrem ni darem loch periscau. E lorde deu volent sera tal »que a les gents de cavall e de peu que aqui son en lo lur sou »sera remediat: e altra aço en los negocis talment provehit »que sera relevament de vostros congoxosos afanys. Axi dau »vos bon animo e sforç e no dubteu. Scrivim de present al »Governador e a altres qui aqui son en deguna manera nos »partesquen per quant han cara la vida; car decontinent »hauran lo recapte degut: per lo qual portar nos havem aci de- »tengut vostre misatge qui encara portara altres dignes apun- »taments. E per quant nos par cosa deguda vos pregam affec-

»tuosament vullau dar e comanar les claus de aqueixa vila al »Magnifich Governador qui la dita vila de present te per lo »S.or Rey e stant ell en ella a ell incumbeix lo carrech: per ço »altra e altra vos ne pregam vos conformeu ab aquesta nostra »voluntat havent ferma esperança que de tant degut e virtuos »portament nous fallira condigna retribucio. Dada en Bar-»chinona a VIIII de Abril Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B »

Als tres dies d' escrites les precedents lletres, tramet, Beamunt, la següent carta á Pere Joan Ferrer, als Consols de Puigcerdá, á fra Joan de Pinós y al Canonje Ramón de Planella:

«Lo Rey de Castella etc.

»Lo Lochtinent general etc. Governador: per dar forma »ab effecte a la satisfactio de totes aqueixes gents soldades que »aqui son axi de cavall com de peu, e finalment al benefici e »repos de aqueixa vila e fer lo que es servey del S.or Rey, es »trames de present per nos e per aquests Consells lo venera-»ble Abbat de sent Benet de bages instruit plenament de nos-»tres e llurs proposits parer e intencio. E per quant ell es »persona tal que lo larch scriure seria superfluo e obrara »molt mes la viva sua veu que la scriptura, lo havem plena-»ment informat. Per tant vos pregam encarregam e manam »que dant fe a tot lo que de nostres parts vos dira confor-»mantvos ab nostre proposit e parer ho vullau quant á vos se »sguarda exequir per obra e effecte com de vos indubitament »confiam. Dada en Barchinona á XII del mes de Abril del »Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

Proseguirem per orde la correspondencia de Beamunt que 'ns ha de donar compte dels fets de Pere Joan Ferrer, mentres continuá governant lo Rosselló y Cerdanya.

«Al magnifich amat e feel conseller de la Maiestat del Se-»nyor Rey nostre S.or en Pere joan ferrer Capita e portant »veus de Governador general en los Comdats de Rossello e de »Cerdanya.

»Lo Rey de Castella etc.

»Lo loctinent general etc. Governador: apres de haver es- »crit a vos e aquexa universitat e al Noble fray Joan de pinos »e al Canonge planella son plegats alguns que venen del S.or »Rey e entre los altres Contreres quim ha portat letres, »les quals e lo que de paraula me ha dit me han dat molta »consolació e repos a mon animo, Copia de la letra que ha »portada lo dit Contreres vos trametem per lo Abbat de sent »benet. E per quant la Matat del S.or Rey a pregaries del Rey »de françą ha prorogada la treva per lo present mes de Abril »e aquella vol esser servada en aqueixos Comdats, e axi nos »volem se execut vos encarregam axi ho fazau publicar e fer »ho notificar als francesos si ja non son avisats. E si aquella »ells vos servaran sials servada: altrament corresponer los per »lo rim mateix. De tot aço vos informara pus larch lo dit »Abbat de sant benet: darli eu fe e atteneu exa terra sia ben »guardada. E siau cert finida aquesta treva e fetes les vistes en »una manera o altra, Rossello e tot aqueix pays vendra e sera »en mans del Rey nostre S.or Axi allegrau vos e feu laors a »deu de tant benefici. Dada en Barchinona a XIIII dies del »mes de Abril Avuy Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Lo Rey etc.

»Lo Lochtinent general etc. Governador: del acte e nova »darerament havem sentit dels francesos Gascons e altres ena- »michs per vosaltres sucuts e presos prop del Castell de Livia »si be letra vostra non havem haguda nos ha succeit en plaer »com pensam maiorment que per mija o excambi de aquells »o dels qui seran de alguna extima se cobraran los presoners »de aqueixa vila. E axius pregam hi doneu obra. Pero per »quant creem ni haura alguns de aqueixos qui presos haveu »que no seran per cambiar o de rescat o de tal importancia »vos pregam que tots aquells que no seran de rescat o de tal »importancia que per ells los nostres se puxen cobrar los nos »trametau aci ols façau ben guardar e serviran en aquestes ga- »leres que deliberam fer armar. Sera cosa digna e a nos de »plaer. Dada en Barchinona a XXI del Mes de Abril del Any »de nostre S.or Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

(Dirigitur Petro ioanni ferrer Gubernatori Rossilionis et Ceritanie.)

«Al magnifich ben amat e feel conseller de la Ma[tat] del »Rey nostre S[or] en pere joan ferrer donzell Capita e portant »veus de governador general en los Comdats de Rosselló e de »Cerdanya.»

«Lo Rey de Castella etc.

»Lo Loctinent general etc. Governador: per quant la ne»cessitat e condictio del temps axi ho requer e los homens »qui en tals necessitats socorren deuen esser affalagats e per »los offcials enamorats e no esser los detrat o defalcat res de »sos guanys que ab tant perill adquirexen vos encaregam e »manam que de persones qualsevol que sien e vinguen en »socors de aqueixa vila de puigcerda e de aqueix Comdat en »special den Joan de cap de pos qui va ab cert nombre de »gent per socorrer e valer no exigiscau quint o dret algu a la »Cort o per dret de Capita a vos en qualsevol manera perti»nent de quinssevol guany de bens e robes de enemichs que »fessen, ans de aquell ab tota plenitut e sens defalcatio los »permetau usar a sa libertat. E no fesseu lo contrari pus »amau lo servey del Rey nostre S[or]. Dada en Barchinona »a XIII de Maig Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

«Don Enrich etc.

»Don Joan de beamunt etc. Al magnifich amat e feel Con»seller del Senyor Rey en Pere ioan ferrer donzell Capita e »Governador en los Comdats de Rossello e de Cerdanya. Sa»lut e dilectio Per quant es molt necessari per lo servey del »dit Senyor Rey e conservatio de aqueixa patria que en los »Castells de Bellver de Querol de Bar e Torra cerdana se »degen recollir tots los homens ab lurs bens e vitualles de tots »los altres Castells e lochs los quals son de llur recollita e los »altres circunvehins a ell propinques qui no son per tenirse »ans darien gran succors e sosteniment de vitualles als ene»michs si hi entraven vos pregam e encarregam tant affectuo»sament e streta quant podem que decontinent vista la present »vos deiats compellir e forçar per tots aquells remeys e forçes

»a vos ben vistes tots los homens e habitants dels dits Castells »e lochs qui son de la recollita dels dits Castells e altres cir»cunvehins qui no son per tenirse ab tots lurs bens e vitualles »dins los dits Castells de Bellver de Querol e de Bar e de To»rra Serdana segons e en la forma e manera que ja era stat »deliberat per lo Consell de aqueixa vila de Puigcerda E en »aço usarets de aquella diligencia e solicitut que de vos se »pertany e lo dit Senyor Rey indubitadament confia de vos. »E encara a maior cautela nos ab aquestes mateixes manam »als poblats dels dits Castells e Lochs qui sien de recollita dels »dits Castells de Bellver Querol e Bar e Torre Serdana o que »tenir nos puxen circumvehins a aquestes que sens dilatio al»guna a sola simpla requesta a ells faedora en los dits Castells »de Bellver Querol e Bar e Torra Cerdana ab lurs families »havers vitualles robes e bens se recullen. E no façen lo con»trari si la gratia del Senyor Rey han cara e sa ira e indigna»tio e pena a nostre arbitre reservada desigen no encorrer. »Dada en Barchinona a XXII de Maig Any de la Nativitat de »nostre Senyor Mil CCCCLX tres.

»Fray Johan d. B.»

«Don Enrich etc.

»Don Joan de beamunt etc. Als magnifich amat e feels »Conseller del Rey nostre Senyor dessus dit en Pere ioan fe»rrer Capitá e portant veus de Governador general en los »Comdats de Rosselló e de Cerdanya e als Consols de la vila »de puigcerda: salut e dilectio Reyal. Com per la Ma[tat] del »dit Rey e S[or] nostre sie a nos manat façam tenir e servar »certa treva o sobresehiment de guerra iuxta les letres del »tenor seguent:—El Rey. Noble Cavallero don Joan de bea»munt: amigo: por algunas cosas que fueron fabladas entrel »Rey de Francia e mi fue acordado que se haya de guardar »treuga e sobresehimiento de guerra en esa Cibdad de Bar»chinona e Principado de Cathalunna por Tres meses que »començaron a XXIII dias de Abril e se acaban a XXIII dias »de Julio. Por ende yo vos ruego que fagades guardar la di»cha treuga e sobresehimiento de guerra fasta al dicho tiem»po. E mirat que se guarde mucho en tal forma que nengun »danno durant aquella se faga por que lo yo tengo assi pro-

»metido e assegurado e de lo contrario hauria grand enoio e »seria forçado castigar a los que lo fiziessen. E desto tenet »vos grand cuydado por amor de mi en lo qual me fareys »servitio e plazer. De Fontrubia a VII dias de Mayo »Anno Mil CCCCLXIII qui vuestro bien desea el Rey: por »mandado del Rey, Alvaro Gomez. Al noble Cavallero don »Joan de beamunt su amigo.—Volents per ço los manamenis »de la Ma^{tat} del Rey nostre Senyor ja dita com es degut ob- »temperar per tenor de les presents vos diem e manam que »la dita treva per tots los Lochs a vostra jurisdiccio sotsmesos »e obedients maneu publicar e aquella per qualsevol perso- »nes de qualsevol condició dignitat e preeminentia sien feels »al dit Rey nostre Senyor maneu e façau tenir e servar. Sig- »nificareu aço no resmenys als qui a la opinio del Illmo Rey »de França o del Rey don Joan adherexen o obeexen en vos- »tra jurisdictio o que a vos pertany existents e als circumve- »hins dels quals cobrada resposta de la observancia de la dita »treva o no observancia quant a ells toca procureu prompta- »ment nos per vostres letres haver avis e relatio: a la qual »darem indubia fe Ne res de aço falte si al servey del Rey »nostre Senyor desijau satisfer. Dada en Barchinona a XXIII »de Maig Any Mil CCCCLX tres.

»Fray Johan d. B.»

«Als feels de la Ma^{tat} del Rey nostre S^{or} los Consols de la »vila de puigcerda.

»Lo Rey de Castella etc.

»Lo loctinent general etc. Feels de la Ma^{tat} del Rey nos- »tre S^{or}. Per nostres patents letres veureu lo que disponem se »faça de les rendes axi Reyals com de altres de persones e »heretats en aquexa vila e territori fins en certa suma. E per- »que a vosaltres sia manifest e dar lo que fer dejau ultra la »instructio que haureu per vostre Embaxador en Mercader »vos remetem lo memorial dins la present interclus. Pregam »e encarregam vos axi sia executat per lo benefici de aquexa »vila e terra. Dada en Barchinona a tres de Juny Mil Quatre- »cents Sexanta tres.

»Fray Joan d. B.»

«Primo sie pres de les rendes de Cerdanya del Monastir de sent Miquel de cuxa discretament compartit entre Abbat e altres officials del dit Monastir..	L ll.
Item del Abbat de sent Marti de Canigo. . .	X ll.
Item del Monastir de Ripoll compresa la pabordia dager.	XXX ll.
Item del Monastir de cornella.	X ll.
Item del Capitol durgell.	X ll.
Item del Abbat de sentes creus..	XX ll.
Item del Abbat de sent Joan de les abbadesses.	X ll.
Item del Ardiaca dandorra.	X ll.
Item del Ardiaca de sardanya.	XX ll.
Item del Ardiaca de prats.	X ll.
Item del Comenador de puig reig..	X ll.
Item la pubilla den Joan dez puig de bagua. .	X ll.
Item de la renda del Comte de foix tanta com es, qui es.	LXX ll.
Item la renda del vesconte devol, qui es. . .	LXXXV ll.
Item del castell de alo.	XV ll.
Item de la renda de mossen marza.	V ll.
Item de mossen ortafa.	XV ll.
Item del rector de sancta eugenia..	XV ll.
Item del rector de all.	X ll.
Item de la pensio de censal que reb alla en Joan citiar de Barchinona.	XXX ll
Item den Bernat rocha draper de pensio de censal.	XV ll.
Item den Joan pons de perpinya.	V ll.
Item del hereter den morera de serrat. . . .	IIII ll.
Item de la muller den servia de serinya altres	IIII ll.
Item de madona aldonsa dargentona.. . . .	XII ll.
Item de mossen falip de ferreres . , . . .	V ll.
Item den Antoni ferrer de Barchinona. . . .	V ll.
Item den Matheu carbonell de livia..	IIII ll. VI ss. VIII d.
Item den sampso de Gerona.	XV ll.
Item de les rendes Reyals tres milia sous. . .	CL ll.»

V

Retornat de Cerdanya á Barcelona, en la segona meitat del any 1463, Pere Joan Ferrer fou designat ab altre cárrech de no menys confiança y perillós que 'l desempenyat per ell en la frontera francesa. Res trovém més eloquent pera donarne explicació complerta com lo document que trascribím, d' una importancia inapreciable pera lo conexement del modo com se arreglavan los pobles pera soportar sols la pesada carga d' aquesta famosa guerra.

«Per proveir á la indemnitat e custodia de les terres e »provinties de Penedes Lobregat e altres circumvehines les »quals, signantment lo dit penedes, son corregudes e dam»neiades per los enemichs del Principat: los poblats en les »dites provincies ço es de la vegueria vella de vilafranca de »panades, e de Lobregat, del territori de Serria, e altres cir»cumvehines qui en les coses davall scrites contribuiran son »contents e han delliberat socorrer se e aiudar en servey del »Sor Rey, utilitat e benavenir de la cosa publica segons forma »dels Capitols seguents a instancia lur ordenats e concordats »per los S^ors^ deputats del General e consell representants lo »Principat de Cathalunya ab intervencio de la Ciutat de Bar»chinona acceptats e signat per lo S^or^ don Joan de Beamunt »Lochtinent del Sor Rey.

»Primerament que sie elegit per lo dit S^or^ don Joan Loch»tinent, en e per Capita de les dites provincies ab tot plen »poder lo honorable en Pere ioan Ferrer donzell ab las ma»nera e preheminencies que es stat elegit Capita en les parts »de Ampurda lo Noble Baro de cruilles.

»Item concorden e offeren los dits poblats en les parts »dessus dites pagar lo sou á Cent rosins per dos mesos e apres »tant com ben vist sera a les persones eletes o elegidores per »les dites provincies en la manera davall scrita.

»Item es concordat que lo dit Capita puxa trametre tantes »vegades com li plaura e sera vist hu e molts Lochtinents ab »gent a cavall e a peu en aquelles parts e Lochs que vist sera

»als dits Capita e Consellers e que los dits Lochtinents haien »fer e executar les coses que comeses los seran a consell de les »persones que per los dits Capita e Consellers dades los seran.

»Item es concordat que los poblats en les dites provincies »puixen elegir hu o dos collidors en cascuna vila o parroquia »qui lo tali per ells faedor per sosteniment dels dits rocins »culle e que en aquests sie donat poder de fer executio promp»ta sens alguna dilacio ne solemnitat acostumada en aquells »qui pagar no volran e que en aquells tals cullidors no pusca »esser feta força nenguna per qualsevulle S[ria] en fer divertir »les pecunies en altres despeses sino en pagament de la gent »asoldejada.

»Item mes es concordat que al dit Capita sien dats dotze »Consellers ço es sis per lo territori de Lobregat e de Barchi»nona e altres sis per la vegueria vella de vilafranca de pene»des, aquells que per los dits prohomens seran ordenats los »quals haien a Consellar los Capitans de Cavall e de peu.

»Item es ordenat que totes les pecunies dels dits tall o talls »vinguen en mans e poder de tres homens elegidors ço es un »per lo Sor Rey e Deputats e los dos per les comunitats e que »aquells tres homens haien a pendre e veure la mostra e »nombre dels rocins e haien a pagar lo sou dels dits rocins. »E los dits tres homens haien a dar compte de les rebudes e »despeses a les dites communitats e no a altri.

»Item es concordat que los dits poblats en les dites pro»vincies e parts puxen elegir tall o talls a sosteniment dels dits »rocins en los quals tall o talls haien a contribuir totes parro»quies e cases dins les dites provincies e o parts poblades a que »les dites pecunies haien a servir a pagament dels dits Cent »rocins e de alguns homens de peu si mester ni haura. Entes »empero que les cases dels Cavallers e gentils homens Ciuta»dans de Barchinona e generosos, no poguen esser tallades ni »forçades a pagar, sino que proceis de expres consentiment »dels senyors de les dites cases, e no en altra manera.

»Item es concordat que les dites coses duren apres los dits »dos mesos tant com volran les universitats de la dita vegueria »vella de vilafranca e Lobregat e territori de Barchinona. »Empero que la maior part de les dites universitats hi hagen »a consentir.

»Item es concordat que cert senyal sie entre ells concertat

»e orde dat per lo Capita general e son tremes per fer aplegar »aquell nombre de gent que sera concordat: la qual gent haia »anar alla hon sera ordenat e delliberat per lo dit Capita e »Consellers sots la pena que imposada sera.

»Item es concordat que los del territori de Barchinona »haien facultat de desistir dels presents Capitols si desistir ne »volran passats los dits dos mesos: empero ques haien acordar »de aço la maior part de les universitats. E per semblant los de »les parroquies de sent boy de sent vicens dels orts de Serria »dorta de sent Andreu e cascuna delles haien semblant facul- »tat de desistir se passats los dits dos mesos de les coses de- »munt dites ab aço que la mes part dels habitadors de cascuna »parroquia hi haien a consentir.

»Item mes es concordat ab expresa voluntat e consentiment »del dit Sor Lochtinent e dels dits Deputats e concell ab inter- »vencio de la Ciutat de Barchinona, que per sdevenidor si tal »temps de guerra com huy es se sdevenia que lo que fan huy »dites universitats per lur defensio no sia tret a consequencia »ni en fer tal concordia e germandat qual huy fan no sien »tengudes dites universitats ne qualsevol de elles hans sien »franques e liberes de tals coses e que per alguna senyoria e »persona no puxen esser forçades en les coses damunt dites les »quals voluntariament fan e no perque hi fossen tenguts axi »que romanguen en la libertat que eren ans de la present »concordia.

»Fray Johan d. B.

»Expeditum apud Civitatem Barchinone die X° mensis »Octobris Millesimo CCCCLXIII.»

Mentres que exa concordia s' establía, Pere Joan Ferrer guerrejava ja per les regions del Llobregat y Panadés, comanant una partida de cent cavalls y major nombre de gent de á peu. Ignoram desde quan s' hi trovaba pro no podia fer molt temps.

La lleva de gent que seguiría á la firma dels antecedents capitols, no crehem se fés fins al vinent mes de Novembre, per quan del mateix se 'n conexen dos curiosos bans que á continuació insertam.

«Die Marti XV° mensis Novembris anno M°CCCCLXIII°:
»Petrus belloch curritor retulit se publicasse cum duabus »tubicitribus per loca solita Civitatis Barchinone infrascrip- »tam preconizationem.

»Ara hoiats queus fa hom asaber de part de molt Egregi »S^or don Joan de beamunt loctinent general del Sor Rey de »Castella etc. Que tots los quí han pres sou sots conducta del »Magnifich Pere joan ferrer Capita sien exits fora la Ciutat e »facen cami daci a migiorn sots pena de perdre les armes e los »cavalls e les persones a merce del S^or loctinent. E guart se »qui guardar se ha. Fray Johan d. B.»

«Die Mercurii XVI mensis Novembris anno M°CCCCLXIII:
»Petrus belloch curritor retulit se publicasse per loca solita »Civitatis Barchinone sequentem preconizationem.

»Ara hoiats queus significa lo S^or don Joan de beamunt »loctinent general del Sor Rey de Castella etc. que tothom qui »seguira ab armes la germendat de penedes ab sou o sensa sou »lo ha per guiat en persona e bens mentre seguiran lo dit »exercit e per un mes apres sia tornat o cessaran de seguir »aquell. Item mes mana lo dit S^or don Joan a tot hom gene- »ralment de qualsevulle condicio qui sia de la vegueria vella »de vilafranca de penades que vuy per tot die haian a seguir »lo molt honorable mossen Pere joan ferrer capita de la dita »germendat, sots pena de la vida e de perdre tots los bens qui »sien alla, sens nenguna amor ni merce, e guart si qui guar- »dar se ha. Fray Johan d. B.»

Lo 25 de Novembre de 1463 los diputats del General disposan, *que lo honorable mossen Pere Joan Ferrer capita qui ab C rosins e molta gent a peu es en Vilafrancha de Penedes vage on es Armendaris.*

En 4 y 5 de Desembre Ferrer manifesta com lluny de dexarse atrapar en la emboscada que sos contraris li prepararen, pogué apoderarse d' En Guerau de Barberá ab tota la gent que á sas ordres duya. No 'ns especifica l' indret del Panadés per hont ell guerrejava al efectuarse eix notable fet d' armes, tant més notable quan lo voltavan nombroses partides, puix tenia damunt, á Vilafranca, les forses juntes del Arquebisbe de Tarragona, Comte de Prades, Baró de la Llacuna y Reque-

sens des Soler. A totes elles mantenia á ratlla en Ferrer desde la vila, ab les honroses surtides que realisava. No cal dir que cumplint tant bé situacions difícils, son valiment fore sempre en aument en lloch de minvar. De tot axó y de haver interceptat correus que li permeteren enterarse dels plans del enemich, n' estavan molt contents los Diputats. Corroborant que en Ferrer los hi mereixía, alta consideració recordarem una lletra de 23 de Novembre, hont al avisarlo del intent de sos contraris, axí com del nombre de tropes qui 'l voltavan, li diuhen: *Savi sou e en tals fets experimentat e axi donau orde lo queus es comes sie be governat.*

De durant los demes dies del any 1463 en que prosseguí Ferrer capitanexant la companyia anomenada *germandat del Panades y Llobregat*, ne havem tres lletres del 11, 23 y 27 de Desembre, del tenor seguent:

»Al Magnifich amat e feel conseller del Sor. Rey en Pere »joan ferrer Capita de la provincia del penades.

»Lo Rey etc.

»Lo Loctinent general etc. Capita: per quant nos som in»formats les letres que Gamez portava son stades perdudes e »apres trobades e obertes e legides, e mal apuntades per lo »legidor, car lla on se diu, havem trames al S.or Rey. Joan »de leaich, han apuntat que diem que havem trames al Rey »Joan, aiustant lo Joan al Rey, car nos scrivint al Sor. Rey »qui es lo Rey de Castella no li havem a dir Joan, mas tra»metem li Joan de leaich del qual en la letra que scriviam al »protonotari ferem mencio. Per tant vos pregam e encarregam »que les dites letres si en vostres mans seran, sino feules cer»car, e aquelles hagudes trameteu en mans de Diputats, e no »en ma mia, perque cessen de parlar, e tolgam materia de »mal dir e mentir als qui han desig de novitats. E Gamez »speres aqui fins aço sia fet. E no falte per res. Dada en Bar»chinona a XI dies del mes de Deembre any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

»Al feel de la Matat del Sor. Rey Capita de la germandat »de penedes e lobregat.

»Lo Rey de Castella etc.

»Lo Lochtinent general etc. Feel de la Ma'at del Sor. Rey. »Per conservatio de aqueixa vila e encara de totes les circuns»tancies circumvehines que son sots aqueixa Baronia vos »diem encarregam e manam que dins aqueixa vila e altres »Lochs e parroquies de defora, sius parra defora se degue fer, »façau fer una crida ab bona pena que tota hora e quant los »qui sots aqueixa baronia son, sentran repicar la Campana de »aqueixa vila se hagen á recolir encontiment dins la dita vila »sens alguna excusatio ne dilatio. E aço per res no falte car »axi cove se faça. Dada en Barchinona a XXIIII dies del mes »de Dehembre del Any Mil CCCCLXIII.

»Fray Johan d. B.»

»Al magnifich amat e feel de la Matat del Sor. Rey en Pere »iohan ferrer donzell Capita strenuu de gent darmes e de »Penades.

»Lo Rey de Castella etc.

»Lo Loctinent general etc. Magnifich Capita amat e feel »del Senyor Rey. Pregamvos encarregam e manam expressa»ment que quant per la muller de mossen Guerau alamany de »cervello vos sera dat cert avis e demanada aiuda siau prest en »trametreli en Guerau de barbara ab XXV rocins per acom»panyarla fins aqui en vilafrancha. E metteu per capita de »Querol Johan solivella exhibidor de les presents, e a santa »perpetua en vallmanya segons lo dit mossen Guerau pus lar»gament vos escriura. E no haia falla. Dada en Barchinona a »XXVII de Deembre MCCCCLXII.

»Fray Johan d. B.»

VI

Lo estat de Catalunya havía cambiat bastant al comensar lo any 1464. La diplomacia de la cort de Joan II pogué apartar de sa causa al rey Enrich, mercés á la entrega d' Estella y sa Merindat, que ab gran disgust de llurs habitants li 'n feu

lo rey de Navarra. Los catalans proclamaren per Soberá á un net del Comte d' Urgell Jaume 'l Desgraciat, Pere, Condestable de Portugal, qui adoptá lo nombre de quart rey del mateix nom. Arribat á la Capital de Catalunya, encontinent posá en perill sa persona en los camps de batalla, prenent la comandació directa de son exercit. Ab ell arribaren gent d' armes y reforços de Portugal.

Desembarcat á Barcelona lo Condestable Rey, escrigué á Ferrer la següent carta:

«Al magnifich amat e feel nostre en Pere ioan ferrer don»zell Capita de gent darmes en les parts de penades.

»Lo Rey Darago de Sicilia etc.

»Amats e feels nostres. A consolacio vostra vos avisam »com hir que comptavem XXI del present mes de Janer á les »VII hores de vespre arribam bon grat a deu ab bon salva»ment á Barchinona: som ben informats de la molta virtut »amor e fealtat vostra e del que per nos fins aci haveu fet e »sostengut de que restam ab molt plaer e en son loch ne se»rem ben recordants. Speram en Deu la nostra venguda dara »fi en breu e bon repos als treballs e congoxes vostres. Pregam »vos per ço ab quanta affectio podem que per nostra amor e »servey vos conforteu useu de la virtut acostumada en guar»dar be aquesta Ciutat e conservar com de vosaltres ferma»ment speram. Successivament e de pas en pas nos feu certs »de tots successos e coses occorrents perque nos deu omnipo»tent mijançant puxam dignament proveir. Significant vos »que en lo cas que mester fos en propia persona irem per a »vosaltres recorre e subvenir e no dubteu. Dada en la nostra »Ciutat de Barchinona XXII dies del mes de Janer del Any »de la Nativitat de nostre Senyor Mil CCCCLXIIII.

» † Rex Petrus.» †

Lletres iguals foren adreçades als Monastirs de Scàla Dei, Santas Creus y Poblet, á les Ciutats de Lleyda, Tortosa, Manresa y Vich, á les viles de Alcover, Çarreal, Ulldecona, Vilaredona, Verdú, Berga, Hostalrich, Ripoll, Torroella de Montgrí, Castelló d' Ampuries, Vilafranca de Penedes, Igualada, Sant Joan çes Abadeses, Besalu, Figueres, Palamors y Sant

Feliu de Guixols; als llochs de Barberá, Sant Pere Dor, Cardedeu y Vilamajor, y als Capitans Pere de Belloch, Guillem Ramon de Peramola alias des Brull, y Baró de Cruilles. Cartes, no iguals, pro consemblants, escrigué als dies següents á alguns altres cabdills de la terra.

Pochs dies més devía estarse Pere Joan Ferrer pel Panadés, guerrejant ab la companyía formada y pagada pels pobles d' aquella provincia junt ab los del Llobregat y plá de Barcelona, per quant la situació esdevenía apremiant en un altre indret. La carta del 31 de Janer nos ne informará plenament.

«Als amats e feels nostres en Pere joan ferrer Capita e al»tres homens darmes e ginetaris que en sa companyia son.

»Lo Rey etc.

»Amats e feels nostres: No ignorau la molta necessitat que »es per lo socors de Cervera per lo qual fem aplegar tota la »mes gent de cavall e de peu que podem. E axi cove vosaltres »ab totes vostres gents a no faltar home siau en lo dit socors »e que decontinent partiau e façau la via de Egualada on »sera don Pedro de portugal Capita e uniu vos ab ell. E per»que pus facilment vos puxau levar havem dat orde e de pre »sent vos es tramesa part dels diners deguts del sou e lo restant »trobareu en Egualada, e no dubteu que nos vos farem pagar »de tot lo queus es degut ultra lo premi que per vostre bon »servir tots merexeu. E no cureu venir ne partir vos algu per »fer nos reverencia car nos forsa serem en part on speram en »deu la ne fareu e pora esser nos hi trobareu. Axi pregam »vos ab quanta affectio podem e stretament manam execu»tant esta nostra voluntat partiau letra vista e attenau al que »es nostre desig· fent vos certs que per la relacio bona que de »tots vosaltres havem axi e millor vos haurem recomanats en »absencia com en presentia eus proseguirem de premis e fa»vors dignes dels qui ab effecte treballen e servexen. E vos »en Pere joan ferrer trametau lo cavall e macip á mossen vi»lademany car es cosa deguda. E siau cert nous tocarem en »los altres ne aço fem per desfer vostra companya, ans aquella »vos volem augmentar. E retreus lo talent de vostre premi e »dar a vostra virtut lo que li pertany. Axi tots virilment feu »lo que es nostre servey e lals dexau a nostra disposicio. Dada

»en Barchinona lo derrer dia del mes de Janer del any Mil »CCCCLXIIII † Rex petrus †.»

Resolt á participar de les penalitats de la guerra, lo nou Soberá dels catalans no volgué permanexer en la inacció. Axí donchs, lo 7 de Febrer capitanejant un exercit, lo trovem en marxa vers les parts d' Urgell. Dit dia passá pel Hospitalet y dormí á Molins de Reig, desde hont escriu espera esser à Igualada lo dijous primer vinent. En la matexa carta participa als Concellers com don Pedro de Portugal y son exércit, ab lo qui tenim conexement s' hi era agregat Pere Joan Ferrer y la *germandat del Panadés* per ell comanada, eren entrats á Cervera, en ocasió en que los enemichs que ocupavan lo *Capcorral*, no haurían encara los reforsos del Arquebisbe de Çaragossa fins passats set ó vuyt dies. Y com ab la arrivada del Arquebisbe lo contingent del exércit de Joan II pujás á cinq ó sis cents cavalls y á vuyt cents ó mil peons, Pere IV pregá á les autoritats de Barcelona li sia enviada gent y vitualles sens perdua de temps, súplica que renova desde Martorell lo 9 de Febrer. En aquest día li arrivaren uns 400 homens facilitats pels oficis y confraries de la Capital, reforç considerat per ell com insuficient atés lo nombre de gent del enemich. Ensemps recomana que los qui surtin en campanya, portin les mes llances llargues que sía posible, y n' hi trametin de la Ciutat fins á tres centes, *perque si havem a fer a peu ab los contraris ab aquelles nos puxam egualar ab ells.*

Havent consentit los Concellers en facilitar més soldats á son Monarca, aquest desde Igualada, los hi escriu á 15 de Febrer, recomanant surti tot seguit la nova gent preparada, ja que *per pus no stam per acometre aquest fet; car encara que la voluntat hi sia molta pur volem ho fer en manera quen haiam honor e sen seguesca lo effecte desijat. E certament si mil e cinch cents homes mes tinguessem ia fora fet..... Post datam: per quens es dit los enemichs nos volen venir aci on nos serem divendres o dissapte prop vinent, volriem aquestes vostres gents se trobassen aci ab nos*

Reunit per Pere IV, tot son exercit á Igualada, aquest se composá de quatre cents cavalls y dos mil infants Lo 23 de Febrer participá als Concellers com les tropes del rey Joan, temeroses de la sua arrivada, abandonaren llurs posicions del

Cap-Corral. Com creguessin que farian la vía del Llobregat, Panadés y territori de Barcelona, encomená se avisen á aquells pobles y llochs indefesos, á fí de que la gent puga recullirse pels forts y castells, hont los sía facil sustraures á la furia dels enemichs.

Lliurada Cervera del perill que la amenassava, y ocupat per gent catalana lo desemparat *Cap-Corral* sens que costás lo menor escampament de sanch, Pere IV, á qui no li havia calgut moures de Igualada, prepará son retorn á Barcelona (4 de Març) á fí de donar nova endreça y distribució á les tropes aplegades al entorn de la Sagarra. Deturá avans á Vilafranca del Panadés ab la mira de aprofitar son pas per aquella provincia molestant als enemichs y reduint á sa obediencia alguns castells y pobles que en sos envolts se tenian pel rey Joan II.

Desde Vilafranca dirigeix la marxa general de la política y de la guerra. Veent que en la montanya los contraris prosperavan hasta el punt de que la important vila de Besalú estava fort amenassada, no duptá en desferse de part de la sua gent y cumplint la promesa que en sa carta del 31 de Janer feu á Ferrer, de que volia augmentar sa companyía de tropa, ne formá una de nova la que posá baix lo comandament de aquell. Ensemps que donar socors á Besalú, li confereix un encarrech de la major importancia, qual era lo de conferenciar y pactar ab los sublevats remences. Es del 13 de Març la següent carta de Pere IV, qui desde Vilafranca manifesta la intenció que acabém de indicar.

«Al noble amat e feel nostre lo baro de cruylles capita de »gent darmes en la provincia dampurda.

»Lo Rey.

»Noble baro amat e feel nostre: nos trametem de present »ab cert numero de Cavalls e cap de aquells lo amat e feel »nostre en pere johan ferrer e aço principalment per socorrer »la vila de bosolu e encara per acorrer lla hon fos mester »en aquexa provincia juxta la exigencia del temps e segons la »necessitat requerra: per ço vos ho notificam e pregam affec- »tuosament e stretament encarregam e manam siau tots dos »una cosa maiorment al que toca tant nostre servey unintvos

»si mester sera ab totes les mes gents de Cavall e de peu que «poreu ab ell, prestant tot auxili favor e aiuda a vos possible »per forma la vila de bosolu sia socorreguda e a altres neces- »sitats daquesta provincia occorregut. E finalment a nos en »tot satisfet segons lo dit Pere johan ferrer de nostra part pus »largament vos referra e pora esser cregut. Conformau vos »donchs per nostre servey ab aquest nostre proposit e intenció. »Dada en vila francha a XIII de Març any MCCCCLXIIII »† Rex petrus. †

Lo dia 17 de Març en lletra escrita per aquest Monarca, desde Barcelona, al Baró de Cruylles y á En Pere Joan Serra, los diu, referintse á la precaria situació de Besalú: *E ja trametem sufficient soccors e gent de cavall ab lo amat nostre Pere joan ferrer per a la salvacio de tot. E es ja per partir, e part ni han partits.* Altre consemblant n' endreça Pere IV als de Besalú. Les ordes donades á Pere Joan Ferrer, tant per lo que toca al socors de Besalú, com per lo que 's refereix á la missió diplomática vers los remences, venen continuades en lo següent memorial:

«Memorial del orde que ha de tenir per manament del »Senyor Rey lo amat e feel nostre Pere ioan ferrer designat »Capita per la Ma[tat] sua de certa gent de cavall per anar en la »provincia de Ampurda e Bisbat de Gerona.

»Primerament que partint del dit Senyor Rey en nom de »deu e de sant Jordi ab la companyia de cavalls que coma- »nada li es tira per ses jornades rahonables fins a la vila de »Hostalrich.

»E essent aplegat sens dilatio alguna prenent de alli la »mes gent de a peu que haver pora tire de trata e sens mora »sino quant la necessitat aporte a la vila de Besolu e ab molta »cautela e axi passant per tots los Lochs e parroquies al dit »Senyor Rey feels e obedients recollint la mes gent de peu e »encara de cavall que pora aiustantlos a sa companyia e en- »cara vitualles quantes posibles li sia conduir dels Lochs on »ne haia aplegue a la dita vila de Besolu e soccorrega ab deu »aquella. E aço faça de trata e ab celeritat ans que los adver- »saris hagen de aço sentiment e li poguessen adversar.

»E si lo Loch temps cas o necessitat ho portara e per mils

»conduir les coses sera expedient tramesa la letra que sen »porta al baro de cruilles si sera factible unirse facen e donen »tal orde se unesquen e conduesquen abdosos per fer algun »fet relevat o fets en servey del Senyor Rey o augment de sa »Corona e repos de aquella provincia. E sia en tot present si »possible sera en Pere joan serra qui en Castello presideix e »altres homens de stat e de honor qui amen lo stat del dit »Senyor.

»E aquella soccorreguda sens pus dilatio salvo que fos de »necessitat o per reductio de algunes viles o Lochs Barons o »cavallers en lo pla o en la muntanya lo qual si loch pogues »haver la reductio par al dit S^{or} seria bo e molt saludable no »solament en fet mas en opinio o en fama on no e fos cosa »longa que sens dilatio nos pogues fer pus sia fet lo per que »va, gire e torne sen a Hostalrich e de alli a la prefata »Ma^{tat} scriva decontinent del que fet haura e dels negocis que »entre mans tendra no partint se de alli fins consultada »la Ex^{cia} del dit S^{or} haia cobrada resposta del que li sera ma- »nat deia fer.

»Stant empero en Hostalrich treballera per totes ses forces »de reduir en verntallat e los Lochs viles Castells e patro- »quies axi de les muntanyes com del pla practicant ab tots e »dant los materia de pratica e orella e exprimir lurs inten- »cions persuadint e animant los per vies exquisides a lur sa- »lut e reductio a la obediencia de la prefata Ma^{tat} Rey e »S^{or} natural de aquests Regnes e pare de la re publica e dels »pobles en special qui es vengut per lur salvatio e repos pre- »ferint los la sua gratia amor e receptio com a fills perduts e »desviats remissio dels errors comeses restitutio e reintegratio »en sa amor e encara de bens e confirmations de lurs privile- »gis e libertats pus humilment e com a subdits vinguen a la »deguda obedientia. E aço tot pot proferir e lo que ab ells »concordara e prometra per lo dit S^{or} sera servat en virtut de »la present instructio e Capitol.

»E de hora en hora consultara de les coses que requiren »consulta soferint ho lo temps e la sao perque de la prefata »Ma^{tat} hagut lo avis e resposta puxa fer lo que li sera per »aquella manat.

»E hauras lo dit Pere ioan ferrer en totes les coses da- »munt dites e negoci prescrit iuxta la conditio del temps ma-

»neig de les faenes e segons la importantia dels negocis ab »molta cura solicitut vigilantia e discretio segons de la sua »molta virtut en negocis comprobada se spera e lo dit Sor Rey »de ell confia indubitadament † Rex Petrus †

»Post signatam: dara en son cas e Loch captada oportu»nitat les letres de creença que sen porta a aquells a qui son »dreçades parlant de part del dit S^or e conduint los vinguen a »ell e que cessen de mes pensar com aquest sia natural S^or e »que es vengut per reembre les vexations e oppresions de »aquest principat e dels altres Regnes a ell pertanyents dig»nament e que no vullen pus esser indiferents mas ques de»claren per bons e leals Cathalans usant en açô largament les »paraules pertinents e acomanades juxta la qualitat del ne»goci e condictio del temps declarant los les coses en quin »stat son e com per gratia de deu omnipotent lo negoci del »dit S^or proceheix prosperament de be en millor. R. vitalis.

»Expeditum apud Barchinona die XVII Marcii Anno a »Nativitate domini Millesimo CCCCLXIIII.»

Les *letres de creença* que Ferrer s' en portá, y de les que nos parla la *Post signatam* derrerament transcrit, foren aquestes:

«Al Noble Amat e feel nostre don Juany de Castre.

»Lo Rey etc.

»Noble amat e feel nostre: per quant nos havem comeses »algunes coses al amat e feel Capita de gent darmes nostre en »pere joan ferrer de les quals de nostra part ha de conferir ab »vos, Vos pregam que donantli fe e creença aquelles vullau »exequir per obra segons de vos confiam. Dada en Vilafranca »de Penedes a XVI de Març Mil CCCCLXIIII. † Rex Pe»trus. †

»*(Sub simili forma fuit scriptum sequentibus.)*

»Al feel nostre en Joan pere de biure donzell.
»Al feel nostre en Guillem de montpalau donzell.
»Al feel nostre en Marti agullana donzell.
»Al amat e feel nostre mossen Pere joan sorts cavaller.
»Al feel nostre en Jofre de biure donzell.

»Al feel nostre en Joan de caramany.
»Al feel nostre en Bernat de avinyo donzell.
»Al feel nostre en Guerau aranyo donzell.
»Al feel nostre en Jacme alamany donzell.
»Al feel nostre en Pere de darnius donzell.
»Al feel nostre en barthomeu alamany doncell.
»Al amat e feel nostre mossen Antoni guillem montayans »cavaller.
»Al amat e feel nostre mossen Phelip de raxach cavaller.
»Al feel nostre en Miquel de canet donzell.
»Al feel nostre en Joan de vallgornera donzell.
»Al feel nostre en Galceran de vilafreser donzell.»

Deturat, Ferrer, en son camí per algunes dificultats reals ó imaginaries, motiva que lo seu Soberá li dirigesca, á derrers de Març, les següents lletres, en les que s' hi retrata sa gran impaciencia per veure socorreguda la vila de Besalú, lo més prompte posible.

«Al amat e feel nostre en Pere joan ferrer Capita de gent »darmes.

»Lo Rey etc.

»Capita: reebuda havem vostra letra e aquella entesa nos »decontinent farem exir tots los qui asi son restats: vos tirau »ab los que aqui son ab molta celeritat e no tardeu en lo »cami car la necessitat de Castello e Besolu ho requer. Dada »en Barchinona a XX dies del mes de Març any Mil »CCCCLXIIII † Rex Petrus. †

«Al amat e feel nostre en Pere joan ferrer capita de gent »darmes.

»Lo Rey etc.

»Capita amat e feel nostre: Scrit vos havem per diverses »letres accelerasseu vostre cami per al soccors principalment »de besolu e creem axi ho haureu executat vista la gran ne- »cessitat. E encara vos ho manam axi se faça. E pur quant se »diria los adversaris son CC de cavall e queus volrien obstar »no passasseu vos diem que creem son fames falses de les

»quals e de tals arts ells se solen aiudar e val lo que pot. E »que be fossen CC com se diu no stigau un punt de executar »car vos sereu a XXXX homens darmes CCXX rocins o mes »altres que son be per ells e molta peonalla que vos mes que »ells poreu haver. E axi volem la haiau e aiusteu de aquexos »lochs com sou instruit. E no dubtam ans speram en deu »omnipotent e en la sua gloriosa mare e mossen sent jordi e »lo dret e la justicia nostra que si a la jornada volran ab vos »e ab los nostres venir sera mala pera ells. Siau donchs vos e »los que ab vos son de bon e veril animo car deu obrant sereu »vencedors e sereu loats de vostra virtut. Dada en Barchinona »a XXX dies del mes de Març Any Mil CCCCLXIIII † Rex »Petrus. †

Lo temps empleat per Pere Joan Ferrer en aquesta comissió no arrivá á dos mesos, tota vegada que en lo 23 de Maig está ja en les provincies de Panadés y Llobregat. En aquesta data Pere IV li confía lo encárrech que 's fará patent del memorial infrascrit.

«Memorial del que per ordinacio del S.or Rey han de executar lo noble don Lorenç de moncada e en Pere ioan ferrer »donzell Conseller del Senyor Rey e en Bertran de gilida »donzell ab la gent darmes e peu que ab ells seran.

»Primerament que dema de mati lo dit Pere ioan ferrer »ab tota aquella gent de cavall y de peu que lo S.or Rey li dona »e comana partesca e tire a Egualada on trobera los dits don »Lorenç que ha carrech dels homens darmes e lo dit Bertran »qui a carrech dels ginets e peons. E tots tres ab les dites »gents partiran ab les vitualles de Cervera e aquelles acompanyaran fins a Montmaneu o en Loch segur del qual a »Cervera se puxen facilment conduir. E aquelles dexades ab »tota la dita gent sen tornaran fent la via de Thous e aquell »cremaran e de aqui tiraran e correran sancta Coloma. E »apres tornarsen han a Egualada e de alli avisaran lo dit »S. R. del que fet sera. E si cavalls ha venguts a sancta Coloma ne quina companya e si son scampats o stan alli o en »altra part.

»E lo S. R. hagut avis dispondra segons li parra. Entre »tant ells nos moguen de Agualada. † Rex Petrus. †

»Expeditum apud villam Apiarie die XXIII Maii M°
»CCCCLXIIII.»

Finit lo cumpliment d' aquesta missió lo 22 de Juny, trovantse aquell Soberá en la vila de Cervera, disposa que Joan de Branches, Pere Joan Ferrer y Miquel Sayol, ab una bona part del exercit real, fessin la via de Tarroja per requerir los de la vila se reduissen á sa autoritat. Arribats davant sos murs, per un trompeta foren requerits vinguessin á obediencia de la terra. Mes los de dins, *qui eren molt enduraits e obstinats, tiraren ab balestes e çarabatanes al dit trompeta e a nostres gents e començaren ferir de aquelles cridant e invocant lo nomd el Rey Joan e de cardona e dient paraules iniurioses.* Despres de hagut petit coloqui entre los capitans del exercit, en lo que los parers no eren iguals, com alguns creyan no devía combatirse y ho feyen *attes que no havien manament de nos de combatre per aquella volta, e altes que no havien scales ne altres artelleries necessaries maiorment que la vila es molt fort e ben murada e fossada de fos e contra fos. Finalment vist que la nostra gent stava molt animosa a donar lo dit combat e que envides se podia retenir ans tota via se empenyia vers la muralla en lo nom de deu e de sent jordi fonch deliberat combatre. E ordenades les batalles axi com se pertanyia molt valentment e animosa fonch donat lo assalt e entrada per força darmes la dita vila e donada a saccomano. E per gracia de deu en la dita entrada no ha mort sino dos homens, ço es un de cascona part. Es ver que ni ha de nafrats fins en quinze de nombre.*

Perduda la ciutat de Lleyda, Cervera quedava en molt perill: per ço Pere IV no la desampara de gent ans disposa s' hi quedin com á capitans, Pere Joan Ferrer y Bertran d' Armendariz. Ab exa comanda proseguian lo 29 de Juliol, de quina data tenim una llarga y poch curiosa carta de aquell Monarca, de la que 'n donam lo següent retall, puix pinta en cert modo lo estat intern de Cervera:

«Sosteniu vos com a homens e confortau vos virilment e »aiudauvos com a homens usats. E qualsevol sospitosos tra- »heu de aqui e executau e sera mester e pecau pus tost en mes »fer en quant als sospitosos que no erreu en poch executar e

»en esser remisos e massa piadosos: estranyeu vos ab los Paers »e altres que conexereu esser leals. E hagut vostre Consell e »colloqui ab los Paers si a ells parra los jueus los quals e los »conversos nos tenim per sospitosos e tals los reputam los »expelliu e de lurs bens prenent ab memorial e inventari com »a prestats vos porien servir e aiudar en aquesta necessitat per »lo pagament de aquexa gent.»

Lo dia primer de Setembre del any 1464, lo Condestable Rey envia á Cervera cent infants y alguns cavalls baix lo comandament de Jaumot de Copons, á la par que nombra Capita de dita vila á N' Huch de Copons. Axis ho comunica á sos paers y ensemps los hi diu: *E per quant en Pere joan ferrer e joan darmendaez son molt necessaris aci en nostre servey cove vinguen a nos per acompanyarnos en coses concernents nostre servey los scrivim e manam vinguen a nos: pregam vos ho haiau a be car tot es benefici vostre* (1).

De l' any 1464 ne sabém com Pere IV premiá los serveis de Ferrer á la causa catalana fentli mercé dels bens que foren del diputat rebel Joan Ça Bastida, alies Hostalrich, y ab ells lo terç de la torra de Sant Genís de Horta. La familia d' en Bastida estant á Barcelona, s' aprofita del termini fixat pel Condestable á les mullers y fills dels desertors y enemichs de la terra, pera partir dels llochs subjectes á sa obediencia. Y axí, obtingut lo salconduyt necesari en data de 25 de Juliol, partí de la Ciutat Na Catarina Joana, muller d' en Bastida, ab ses dues filles, les dides d' aquestes, una esclava negre y tres dones servidores, y escoltades per quatre ciutadans de Barcelona, segurament á cavall, y ab cinch homens á peu pera conduhir les adzembles. Li fou prohibit, en lo guiatze que se li lliurá portarsen joyes de valor, lletres en que se donás compte de mohiments de tropes y altres noves de la guerra, y diner, mes que lo necessari pel viatje que emprenían vers Manresa y frontera de Joan II.

(1) En lo registre. *Exercitum I Petri Comestabilis Portugaliæ* hont ve copiada dita carta, s' hi llegeix la nota marginal *non fuit expedita sub hac forma.* També cal observar que aqui s' anomena á Armendariz, Joan, y en la carta del 29 de Juliol, Bertran, no sabent si 's tracta dels dos cosins ó si hi ha error de nom.

Quan á 5 de Febrer de 1468, lo Infant Joan, Llochtinent de Reyner d' Anjou, confirmá á Pere Joan Ferrer y á sos successors, la predita donació enumera los bens d' aquell, y diu ésser á Barcelona un palau en lo carrer de Mercaders *(hospicio cum introitibus et exitibus;)* diferents molins prop del Portal Nou; á Sant Genís d' Horta una torra ab moltas terras, vinyas, casas, etc., y molts censals morts y altres rendes que percibía del General de Catalunya, de la Ciutat de Barcelona, del Comte de Prades, del Comte de Cardona y de diferents altres persones de ¡Catalunya, Aragó y Mallorca.

VII

Lo día 18 d' Abril del any de 1465, lo estament militar elegeix á Pere Joan Ferrer en diputat de la Generalitat de Catalunya, per durant la absencia ó impediment d' en Artal de Claramunt (1).

En lo Maig del 1465, Pere IV assitiava á La Bisbal del Ampurdá, siti laboriós, tant pels molts recursos dels sitiats, quan per les bones condicións de la fortalesa. Pera apoderarsen y donar l' assalt definitiu, esperava un reforç de gent que devían menarli sos capitans, Pere Joan Ferrer y lo navarro Armendariz. Per carta del síndich de Barcelona Joan Matheu, data de 2 de Juny, qui 's trobava ab lo Rey en aytal siti, sabém esser llur arribada al camp sitiador en aquest dia, puix relata: *Vuy es entrat Armandaris ab Pere Johan Ferrer ab tots los de Cavall.* Be li vingué aquest reforç al Condestable Rey. Als tres dies, lo dimecres 5 de Juny, se lliurá fort y decisiu combat ab escampament de sanch per abdues parts, essent los sitiats mesos en gran derrota. A l' endemá entrats á parlament ab lo Condestable, fou convingut rendir al día següent, 7 de Juny, aquella plaça, segons ho manifesta Pere IV als Consellers de Barcelona, en carta firmada de son propi puny y custodiada en nostre arxiu municipal.

(1) Vegis l' apendix, document nombre III.

No sabém com fou ni á que obeí, que sobtadament dexés Ferrer la sella del cavall per la cuberta de la nau.

Felíu de la Peña dona á compendre que á derrers del 1465 tindría lo comanament d' un estol de naus tramés en socors de Mahó, qual població assitiavan los maliorquins partidaris de Joan II, á les ordes de Nicolau Carrós y Francesch Burgués.

A primers de Janer de 1466 lo propi autor explica que havent arribat á Barcelona Pere IV, ordená á Ferrer, qui aleshores tenía vint vaxells á son cárrech, partís en socors de Amposta assitiada per l' exércit enemich comanat pel rey Joan II, en persona, qui dessitjava apoderarse de Tortosa y demés castells y llochs forts de les vores del Ebre. Arribat davant la Ampolla, pera que lo socors fos més eficaç, los de Tortosa li enviaren tres naus, una d' elles de grandor estraordinari, ab molta artilleria y mil homens de guarnició. Ab grans treballs arribá lo socors á Amposta, logrant ab ell dilatar no caigués á mans de son tenaç sitiador fins al 21 de Juny vinent.

La guerra al Sud de Catalunya, no esdevenía gens favorable á Pere IV. Com Joan II hi concentrás molta tropa, los catalans se veyan obligats á trametrehi gent pera resistirlos.

Trovantse á Vich Pere IV lo 3o de Març del any 1466, desde hont dirigeix y organisa lo armament d' una esquadra conduidora d' algún socors pera la ciutat de Tortosa, nombra en capitá de aquella y de la gent embarcada, á Pere Joan Ferrer *ab les superioritats preeminencias drets e emoluments al dit offici de Capita deguts o pertanyents.* Ensemps li dona les instruccions que en lo vinent memorial se copiarán integrament:

«Primo que aplegat que sia lo dit Capita á Barchinona do »extrema e gran pressa de la expedicio de la dita armada axi »de homens com de Navilis fustes vitualles com de totes altres »coses necessaries.

»Mes dara obra prompta que sien amprats axi homens de »honor com tota altra manera de gents que en aquests socors »sien aptes e puguen anar attes maiorment que lo dit S^or^ atorga »guiatge e longament a tots los qui iran armats exceptant ne »les coses en tals guiatges de armada exceptar acostumats, du-

»rador mentres staran en lo viatge e per sis mesos apres e dels »qui iran haia de haver nomina lo dit pere joan ferrer e aque»lla mostren al dit S.or Rey en sa fe adverar qui hi sera stat »realment a causa que lo guiatge sia a aquells servat e sien »creades de la gent Conestablies de XXXX o L homens cas»cuna, preposant a cascuna de aquelles un home de honor.

»Fet aço arrebatadament e ab gran pressa la mes ques puga »tots los qui hauran anar se recullen e les Naus e armada se »pertesquen en lo nom de deu per forma lo dit soccors si pos»sible es e a deu sera accepte se fes aquestes festes prenent »part per principi de la setmana sancta algun dia.

»E jatsia aquest soccors sia ordenat principalment per Tor»tosa y tal es la intencio del dit S.or se socorrega Maho de »tornada. E si fos vist hagut sobre aço consell dels del Con»cell Real resident en barchinona partint la armada de la »platja de Barchinona degues passar per Maho e fet alli lo »degut ab promptitut e sens perdicio de temps se tir tantost a »Tortosa, faças axi, e si sera vist deure primer tirar a Tortosa, »com es lo parer del dit S.or e partint de alli fet lo soccors que »vaia a Maho per semblant sia fet lo que millor sera vist e de»lliberat. Attenas empero tota via e principalment al soccors »fet de Tortosa per la qual aquesta despesa se fa. E encara al »qual fet volem mes sia mirat com mes vaia en aquell en »nostre servey e benefici de la patria e libertat universal.

»E essent deu permetent e obrant a la Ampolla havent »primer provehit o lançat home en terra e haguda lengua de »la Ciutat e de la dispositio, e plegades les adzembles e gent »vist la cosa no haver contrari o tal que prevaler pogues des»carregades les vitualles e treta la gent sien en lo nom de deu »portades e conduides a la dita Ciutat servat lorde que cove.

»Si empero hi arribassen cavalls en contrari per obstar e »per les nostres gents no si pogues obviar stigas la armada en »jolit o sobre lo ferro sobre la Empolla, e dalli avisaran lo »dit S.or del stament de les coses e del que haguessen mester »a fer se pogues per lo dit S.or Pero entretant vista la disposi»cio per les vies e lochs apparents possibles e mes facils apar»tantse maiorment la gent contraria e obstacle facen traguen »en terra lo soccors lo qual deu permettent fet tiren a Maho »si fet no fos. E apres a Barcelona.

»Carregaran empero les lanes olis e altres coses que alli »per a Barchinona carregar se poran.

»E per que poria esser en aquest viatge e discorrent les »mars encontrassen alguns Navilis, aquells regonexeran e sis »vol sien de Cathalans Portugueses Venecians Genoveses Cas»tellans o qualsevol nacions que portassen robes de infels o »enemichs aquelles com a coses confiscades e de bona guerra »los leven e sien conservades e conduides a Barchinona a la »dispositio de dit S.or pagats los nolits si sera vist se degen pa»gar los quils portaven.

»E si tals Navilis qui per la dita armada se encontraran ni »haura alguns de Franceses e Castellans que sien obedients e »de la part dels Cavallers e Genoveses e Napoletans o subdits »del Rey Ferrando aquells pendran e portaran a Barchinona »ab totes les robes en aquells existents sens diminucio de »aquells ó ab lo menor dan ques pora a disposicio e orde del »S.or Rey qui madurament veura que de aquell sera faedor.

»E sia attes tota via que en aquest maneig e apparell per »partir se serven cauteles degudes e secretament se faça lo que »fer se dega. E sino pochs no ¿no? sapien la forma del que se »ha de fer.

»E hauras lo dit pere joan ferrer en lo negoci dessus dit e »coses dependents de aquell ab aquelles pratiques discrecio e »prudencia que dell la M^tat del S.or Rey indubitadament con»fia. † Rex Petrus. †

»Expeditum apud Civitatem Vici die XXX mensis Marcii »Anno Millesimo CCCCLXVI.»

Lo dijous 3 d' Abril lo Rey escriu á Ferrer dientli: *Com ha informacio que en lo fet de la armada de Tortosa se proceeix lentament. Perquel prega e encarrega hi vulla entendre e dar tal orde que lo negoci haia presta expedicio.*

Lo dissapte 5 d' Abril li escriu *novament pera que done orde se armen les mes fustes ques puga on pugen Tres mil homens per lo soccors de Tortosa.*

Lo dilluns 14 d' Abril en altra lletra li recomana que: *perque nostre S.or dirigescha aquella armada o soccors de Tortosa lo prega faça confessar e combregar tots los qui ab ell muntaran en aquella armada.*

Lo 28 d' Abril desde Manresa li escriu novament responent á una lletra de Ferrer, *excusantse que ell no pot a present supplir al que demana dels CCC homens. Pero que ell e*

los Deputats e lo Concell real aqui nescriu hi donen la millor manera que poran.

Lo 3o d' Abril li ordona *partescha descontinent ab la armada*, y lo 3 de Maig escriu *al Capita de Tortosa confortant lo e avisantlo que lo soccors es partit.*

Lo Dietari de la Diputació en la Jornada del dimecres 3o d' Abril nos diu:

Aquest die se perlongaren de la plaia de la mar de Barchinona, aquelles IIII Naus armades, dos bergantins, una galiota e Nou lenys grossos carregats de forment ab Mil combatents, de les quals fustes fonch capita lo honorable en Pere iohan ferrer ciutada de Barchinona. E anaven per socorrer la ciutat de Tortosa, la qual stava grans dies ha asetiada per lo Rey Johan e per los seus. E apres devien anar socorrer la vila de Maho qui stava per semblant asetiada per los mallorquins qui eren de la voluntat del dit Rey Johan, e per los homens de la vila de Ciutadella quils eren molt enemichs.

Les empreses de Tortosa y Mahó foren portades á terme, ab poca felicitat. Abans de la primera quinzena de Maig (y segons nostre compte segurament lo dia 11) Ferrer estigué de retorn á Barcelona, comunicant tot seguit á Pere IV, qui aleshores se trobava á Manresa, lo resultat de la expedició, ço es la insuficiencia del socors trames á Tortosa, ates la magnitut del perill en que 's trobava. A 15 de Maig lo Rey escriu als Consellers provehint en lo que Ferrer li deya y recomanant aprontar, al menys dos cents homens mes de refresch, pera altre armada que fará novament aquella via. Disposa, davant tanta necesitat y penuria de diner, se procure haver algunes de les joyes que possehexen les iglesies, pera amonedar son or y axi atendre á les despeses; joyes que mes avant, finida la guerra, serán be prou reposades.

Igualment lo 31 de Maig escriu Pere IV al Portant veus de Governador de Catalunya y als procuradors de Tortosa. A aquell li diu que *per quant la armada deu tornar a Tortosa e axi es intencio del S. Rey que faça fer una crida que dins tres hores si algu sera exit de les fustes haia a tornar dins aquelles e aço sots pena de la vida: per vigor de la qual executara aquell qui trobara contrafaent fent lo penjar.* Als dits procuradors los hi comunica lo *poch fruyt que la armada*

fins al dia present fet ha en vosaltres. En ella declara *que si diners e forma haguessem haguda de soccorrer per terra ab poder de cavalls aqueixa Ciutat se fora fet;* que la armada al sortir de Barcelona feu la via de Mahó, y despres de *feta alguna digressio, es en aqueixes mars applegada,* dexant de sortir *son effecte, e sens fruyt es tornada sab deu perque.* Los aconsola y conforta ab paraules molt cristianes y 'ls diu que *si be aqueixa armada se desfes forma hi ha de ferne altra maior,* puig Deu volent creu millorarán los temps ja que espera *en los Rey de Anglaterra nostre molt car e molt amat frare, en nostre molt cosingerma mossen de Charloys e altres aiudes que aci callam per causa de brevitat. Cogitat daltra part les forces del adversari quant son exinanides: vell poch amat e de aiudes destituit, lo Regne del qual als humans durable no appar. Daquiavant sia remes tot al omnipotent.*

Lo 2 de Juny ordona al Veguer de Barcelona *que no consenta partir de alli nenguda fusta o navili que primer no li haia scrit qual de aquelles se aturara a causa del soccors.* A mes expedí tres lletres als effectes següents:

«Primo al portant, veus de Governador en Cathalunya »com lo S.or Rey sta en admiratio com no ha executat son »manament de haver feta crida que dins Tres hores de les »fustes de la armada se haguessen a recullir en aquelles. E »encara que haia cessat de fer aquella per consell ni dellibe»ratio del Concell real: car lo dit concell no ha a veure sobre »les de les delliberations del dit S. e que lo dit S. pren aço a »molestia: del que per aquesta vegada la por scusat pero que »daquiavant que per delliberatio de Concell real ni per altri »stigue de executar la delliberatio sua sino privar li ha de son »offici. Axi que executa tota via en fer fer la crida.

»Altra al Bisbe de Vich e als del Concell real que per letra »del portant veus de Governador es lo S. Rey informat com »delliberatio del dit Concell ha cessat de fer la crida que li »manava fer, ço es que lo dit portant veus fes crida que los »acordats de les fustes de la armada que fossen fora de aque»lles dins tres hores se haguessen a recollir sots pena de la »vida: del que lo dit S. sta en admiratio. E que daciavant en »les delliberations del dit S. no vullen sobreseure ans aque»lles facen executar.

»A Pere ioan ferrer Capita, com ja ha proveit hi encara hi »proveira scrivint al Portant veus de Governador e concell »real que tota via los hi face tornar.»

En carta que Pere IV tramet al capitá de Miravet mossen Ça-Cirera, en data de 4 de Juny, li manifesta *que si lo soccors de Tortosa no ha haut loch no fallira Deu volent altra e altra armada, per ço li notifica que stiga ab bon animo e ferm*. En altra del 8 als procuradors de Tortosa 'ls diu *que quant en lo mon al S. Rey sia possible fara de Naus Galeres Calaveres e de altres fustes sien soccorreguts;* á Pere de Bell-lloch, capitá de Tortosa, altre *quasi semblant, e pregant lo conforte aquell poble de Tortosa, car lo S. Rey treballara la armada sia reforçada.*

Lo plan que lo rey Pere tenía pera soccorrer á Tortosa y que avans de realisarse lo sorprengué la mort, ve manifestat en la carta que lo 4 de Juny dirigeix als Consellers y Consell de Cent de Barcelona. Per ferse be dit soccors, diu haverse de formar dos exércits en combinació un per mar y altre per terra, formant lo primer *Naus Calaveres galeres e altres fustes per conduir vitualles* y lo segon, sis mil peons y quatre cents cavalls. Emperó que ates lo estat del pais, falta de cavalls y altres causes, s' ha de limitar al de mar, «en lo qual si »deu nos prestas plena sanitat nons detendriem muntar per»sonalment per lo molt que va en aquella tan fidelissima e »affectatissima Ciutat membre tant precipuo de aquest prin»cipat, obgectant que no es de menor memoria digna Tortosa »que Leyda Cervera Besolu e altres a les quals subvenir la »persona e stat havem expost e proposat qualsevol perills a la »nostra salut. Per que es feta en nos determenada cenclusió »en aquest soccors factible de mar en lo qual si podrem ab la »aiuda de deu irem, e per ço cove dos galeres sien armades »la una de les quals sera Sant Carles de la qual nos prenem »carrech de armar a nostra costa, si be vivim com los corps »ans tenguen la ploma negra. Laltra arme aqueixa Ciutat »que may en tota sa virtut y Noblesa no ha mancat. Mes que »la Nau den prats novament barada sia en aquest soccors: de »les altres qui stades hi son sien preparades les necessaries e »no res superfluo com lo fet stiga en galeres e fustes petites, »e les naus no sien necessaries sino per assegurar e portar les

»vitualles sien donchs detengudes totes les fustes manques e »elegides les approfitables e que poran anar. Nos entenem ab »la aiuda de deu haver un gran nombre de gentils homens e »altra gent en manera tal que la maior part desta armada se »fara sens sou ab la sola messio e axi a vosaltres resta poch »treball. Sera e ira hi un Conseller lo quius parexera pus »apte, de Capitá general: no disposem a present de altre que »de nos mateix si a deu sera plasent, tant tenim a cor aquest »negoci per lo molt quey va. Lo que convendra a la despesa »faedora se pagara de Tortosa: pero per aquest entretant ates »lur credit a present nos es en esser par a nos sia presa una »bona part del argent de Sanctes Creus e aquella Custodia »antigua que dona hun Comte durgell de gloriosa recordatio »nostre progenitor a la gloriosa verge de Monserrat e altres si »mes ni haura axi en la Seu com altres parroquies Sglesies e »Monastirs e aquell sia mes tantost a la Seca e de aquella »moneda sera supplit. E per seguretat de les Sglesies aqui lo »dit argent pertany volem los deputats hi facen cara del que »a nos resta del General haver a causa de les Cinquanta mi»lia lliures fins per Tortosa sia satisfet e reintegrat.»

Tant per lo que resulta d' aquesta carta, com per lo que després se dirá. Ferrer acabá de navegar ab la derrera y poch afortunada espedició del mes de Maig.

Lo 30 de Juny es elegit, Ferrer, diputat de la Generalitat de Catalunya en lloch de Joan de Corbera (1). Pren part en les delliberacions dels dies 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 y 9 de Juliol y portá la representació de la vila de Puigcerdá com se pot veure en la acta de la sentada del dia 4. En la del 6 de Juliol se 'ns manifesta que *fou feta conclusio et deliberacio ab vots passats per via de scrutini, que los honorables en Pere Johan Ferrer, e Johan darmendariz, donzells, sien capitans, abdosos ensemps, generals, en la provincia de Empurda, ço es, de Gerona avant, fins a la frontera de Rossello.*

Del 10 al 15 de Juliol partí vers les terres de sa Capitania, tota vegada que en la sentada del dia 10 representá á Puigcerdá en Joan Sitjar y que de la del 15 per amunt consta portar la representació de Pere Joan Ferrer, Mossen Bernat Tu-

(1) **Apendix, document nombre III.**

rell cavaller, y quan aquest no hi era present, Mossen Antich Ferrer.

Aqueix mossen Antich, era parent de Pere Joan Ferrer, abdós de noble familia catalana si be que presumim no posseian bens quantiosos. Nos induheix á nostra presunció lo següent relat que extrayem de la obra de Chia, *Bandos y bandoleros en Gerona*. En la suplica del fiscal que instruí causa contra alguns catalans en 1471, com se dirá, esmenta que avans de la guerra, era pobre, menesterós y que per efecte d' ella fou ascendit al carrech de capita y obtingué la propietat d' una opulenta heretat de valor 40.000 florins (la de 'n Bastida) situada á Catalunya. Tant mossen Antich, com mossen Pere Joan, eren parents del Abat de Montserrat Fra Pere Anton Ferrer, mort en 1470, y de qui diu Serra y Postius *(Historia de Nuestra Señora de Monserrate*—1747) que *era noble, docto, politico y de grande expedicion*. Y per tant essent parent del Abat Ferrer, ho era dels nebots de aquest, Pere y Bernat Ferrer, abdos militars, (1) havent obtingut lo primer lo comandament ó capitania dels llochs y fortaleses del Abadiat de Montserrat durant la época que historiém.

Combatent Ferrer pel Ampurdá y per tant absent de les juntes de la Generalitat, arribá la célebre jornada del 30 de Juliol en la que fou elegit pels diputats rey de Catalunya Reyner d' Anjou (2). Trasladarém la acta de sa elecció que no per esser curta dexam de considerarla notabilíssima.

Pus a nostre Senyor Deu es stat plasent apellar al seu Regne lo Ilustrisimo Senyor Rey en Pere de loable recordació no lexant progenia alguna del Seu coro legittimament descendent, deu esser demanat e clamat decontinent per Rey e Senyor lo Ilustrisimo Senyor Rey de Sicilia Rey reyner vulgarment apellat. Axi perque justicia ho vol, com perque la sua altesa es virtuosissima, e te ja fill primogenit home valaros timorat e de molta virtut e seny decorat, ja insiguit

(1) Apendix, document nombre III.

(2) *René d' Anjou*, axí anomenat en França y Provença, en los documents catalans del segle XV ve anomenat ab les dues variants de *Reyner* y de *Renat*. Nos inclinám á adoptar la primera en nostre concepte més conforme ab lo nom provençal y per tant ab l' origen de la llengua catalana.

de fill mascle de edat de XVIII anys o circa molt bella creatura. E lo dit Senyor Rey te la terra specialment prohença molt vehina a aquest principat de Cathalunya abundosa e farta de moltes coses specialment de forments dels quals lo dit principat e seyaladement la Ciutat de Barchinona molt sovint afreture e per altres deguts motius qui a bocha per les dites persones eletes seran referits.

Y fou procehit a votar sobre aquell e axi discorreguts los vots publicament dits e recitats per quascu del dit consell, e aquells en scrits redigits, concordaren Quaranta e vuyt del dit consell en comuna opinio que lo dit pensament era stat be e degudament fet, que ells eren daquell parer. E covenia esser prestament exequtat per utilitat e benavenir de la cosa publica del dit principat. E axi fou conclos e deliberat com en lo dit pensament es contengut.

Les altres empero persones del dit consell no deniaren del dit parer sino en quant semblave a ells, que ans de fer eleccio o deliberacio del dit Senyor Rey deuse esser sabut en pertinent manera si la sua Senyoria acceptaria e qual potencia tenia.

Lo dit die a XXX del dit mes de Juliol los honorables Consellers e consell de C jurats de la Ciutat de Barchinona consentiren a la dita deliberacio e pensament haut per les persones eletes, ço es que sia elegit per nostre Rey e Senyor lo dit Illustrisimo Senyor Rey de Sicilia vulgarment appellat Reyner.

En los subsegüents mesos d' Agost y Setembre, Ferrer prosseguí exercint sa capitanía de guerra del Ampurdá, hont la situació dels catalans empitjorava. Joana Enriquez, la intrépida muller de Joan II, va en persona y ab noves forses á dita regió, assitiant la fortaleza de Sant Pere Pescador á primers d' Octubre. Precisava que 'ls de Barcelona tampoch se descuydessen. Los diputats, en sessió de 6 d' Octubre, acordan trametrehi reforç de gent comanats per Bertran d' Armendariz. Dit acort refereix com Ferrer no se 'n era pas mogut, y está transcrit ab les següents paraules:

Per tots concordablement fou feta delliberacio e conclusio que sens revocacio de la Capitania den Pere Johan ferrer e

Johan darmendariz, sie creat Capita, lo Noble Bertran darmendariz, no solament de la provincia dempurda ans encare de tot lo bisbat de Gerona, axi empero que ell sol governe e capitaneig la gent darmes e genetaris que de present sen mene, e que ensemps ab los dits Pere Johan ferrer, e Johan darmendariz, e ell sol sens ells, haie tal potestat qual ells han dins los limits de lur Capitania ab aço empero que lo dit Bertran preste semblants secrament e homenatje quals ha prestats per la Capitania de lobreguat e de altres parts.

Tot lo restant del any 1466 y primers mesos del 1467, no consta haverse mogut per res, Ferrer, del Ampurdá. En aquest temps li son fets grans carrechs inculpantlo de expedir un nombre excessiu de salconduyts, d' una manera improcedent y que afavoria les mires dels contraris. Veges en quina forma hi provehexen los diputats del General en sessió de 23 de Març de 1467.

Ytem per ço com lo dia present per letra e altrament es fet avis que los honorables en Pere Johan ferrer e Johan darmendariz Capitans generals en la provincia dempurda, han fets e fan Salvosconduyts per mija dels quals la Ciutat de Gerona e altres terres dels inimichs se son provehits e proveexen de vitualles per aquest sguard los deputats e consell concordablement fan deliberacio e conclusio que los dits dos capitans sien citats a venir personalment dins deu dies continuos apres la presentacio de la citatoria e que los dits capitans haien partir del loch on seran dins tres dies apres la dita presentacio, e que sie provehit en aquelles parts que deciavant no sien servats salconduyt lurs ne de qualsevol altres particulars Capitans daquella provincia, ans sien haguts per revocats axi com ara de present los dits deputats e consell los revocam provehints que si los dits tres jorns los dits dos capitans no eren partits per venir que ara per lavors ells e tots loctinents sotacapitans generals per ells força elegits o elegidors sien haguts per revocats axi com ara los revoquen ab tota eficacia.

Amarch resultaria per Ferrer aquest acort de la Generalitat de Catalunya, sancionat en lo mateix dia pel Concell or-

dinari de Barcelona, puix quasi no 's pot donar major censura á sos actes. Arribá á Barcelona en lo entremitj del díes 4 y 8 d' Abril (1). En la acta de la sessió dels Diputats celebrada lo día 8 y en la que hi fou present, no consta hi respongués als cárrechs imputats durant sa absencia, de qual qüestió ja no 's torna á parlar en cap de les subsegüents sessions. Segurament resolta fora de consell y d' una manera favorable á Ferrer, de nou apareix absent de Barcelona lo 17 d' Abril, de l' acta de qüal sessió sembla depenjarne sería retornat al Ampurdá, tota vegada que hi llegím: *que la bombarda grosa demanada per los honorables missatgers de la Ciutat de Barchinona esser tramessa als Capitans del S. Rey qui derrerament son partits per anar en Empurda no sie prestada ne tramesa en manera alguna* (2).

En lo vinent mes de Maig arriba al Ampurdá lo infant primogenit Joan, Llochtinent General de Reyner, ab un exércit de francesos é italians. Suposam que Ferrer, per rahó de son cárrech, li prestaría homenatge posantse á ses ordres, axí com sabém ho feren los capitans de gent d' armes y los possehidors ó comanadors de forces y castells en aquell territori.

VIII

En l' any 1467 Joan II forma 'l propósit d' envahir lo Vallés y assitiar á Barcelona. Comandant personalment un nombrós exércit, y vehent los Concellers de Barcelona, com s' aparellava pera anar dret á Granollers, donan avís als Jurats d' aquesta vila, en data de 16 de Febrer, pera que 's guarden y defensen, prometentlos la inmediata ajuda de Bofillo de Judice y Bertran d' Armendariz, los qui tenían ordre de baxar del Ampurdá ab les tropes de son comandament.

(1) En la acta de la sessió del día 4 d' Abril lo representá Mossen Antich Ferrer, prova de que no estava present. En cambi en la del 8 son nom ve continuat en la llista dels assistents á la sessió.

(2) En los subsegüents consells de la Diputació, Ferrer torna á esser representat per Antich y per Turell, segons tenim dit abans. Axó demostrará sa absencia de la Ciutat.

Lo día següent, 17 de Febrer, Joan II, (qui desde Sant Cugat del Vallés havía partit á Sabadell, hont per alguns partidaris seus li 'n foren obertes les portes de la vila amparantse d' ella sens combat) se trobava senyor de Montmoló y d' altres poblacions del Vallés que no havían ni muralles ni castells Lo propi día, una esquadra de vuyt vaxells del rey Joan, en sa majoría genovesos, apareix á les guaytes de Montjuich ab intent de bloquejar per mar á la Capital Catalana.

Arribats los reforços de Bofillo y Armendariz, lo Rey Joan empren forsosa retirada á Sant Cugat ab sos sis cents cavalls, hont se fortifica, esperant d' un moment al altre la arribada de son fill bastart, lo Maestre de Calatrava, ab altres dos cents cavalls més. En exa disposició estava lo primer de Març, dampnificant á Barcelona, ja trencantli l' aygua de la cequia y privantla de molre, ja per altres víes y maneres.

Suposam que, en aquesta época, los catalans perderen á Granollers, per més que positivament s' ignora la manera com lo fet succehí. A Pere Joan Ferrer li pertoca, en Juliol de 1467, la empresa de retornar á obediencia de Catalunya á la dita vila la qual estretament tenía assitiada. Com les forces de que disposava fossen insuficients pera cobrarla, amurallada com era la vila y segurament ben guarnida, los Concellers de Barcelona li trameten un reforç de gent comanat per mossen Bell-lloch. En lo dimars 3 d' Agost, Ferrer havía trobat medi de que alguns de la vila li franquegessen lo portal y aquell mateix día, al arribar lo dit Bell-lloch, á son camp, lo veu ja ensenyorit de Granollers.

Una vegada dins la vila, tractá de posarhi ordre. Alguns habitants de Granollers, segurament los partidaris del rey Joan II, organisadors de la sua defensa y tal vegada causants de sa perdua, foren empresonats y portats á Barcelona y entregats pera sa guarda y custodia á Bofillo de Judice. Sis foren los empresonats y entre ells, tres dels jurats de la vila. Llurs convehins treballavan activament pera obtenir sa llibertat trametent al Primogenit dos missatgers pera que los volgués deslliurar de la presó. Sos esforços no van seguits de prompte y favorable éxit, puig en la derrera deçena d' Agost res havían obtingut Pera formar criteri d' aytals negociacions, en les que la ciutat de Barcelona no dexá de prestarhi sa valiosa cooperació, trasladarem una carta escrita pels Concellers, als missatgers de la Ciutat en lo camp del Llochtinent de Reyner.

«Als molt honorables e molt savis Senyors los Missatgers de la Ciutat de Barchinona al Ilustrisimo S. Primogenit tramesos.

Molt honorables e molt savis Senyors: lo lochtinent de Batle e en Miquel Ripoll notari de la vila de Granollers van al S. Primogenit per alguns procehiments contra ells e altres de la dita vila fets per en Pere Joan farrer. Per quant la dita vila de Granollers es carrer de Barchinona, e son com uns Ciutedans nostres vos pregam los dessus dits haiats per ben recomenats donantlos tota aquella endreça e aiuda que poreu ab lo dit Senyor Primogenit, com molt e molt desijem apertissimament coneguen la intercessio vostre haverlos aproffitat. E sia Senyors molt honorables e savis Senyors la divinitat vostre guarda. Scrita en Barchinona a XIIII de Agost del any MCCCCLXVII.

Los Consellers de Barchinona a vostre honor apparellats.»

Lo vuyt existent entre los mesos d' Agost y Novembre, no havém pogut omplenarlo.

Estém en lo Novembre del any 1467. Endreçada principalment la guerra al Ampurdá y Gironés, ja que Joan II tractava d' incomunicar los catalans ab Provença y França, apleganse en dites regions molta gent d' armes d' abdues parts. Fort combat hagueren lo 21 á Vilademar. Allí hi fou pres un convoy compost de dues centes besties de carga, custodiat per 80 homens d' armes y 320 soldats de cavall, y comanat pel jove príncep Ferran, qui degué no haver caygut a mans del enemich, als esforços de son fidel cavaller Rodrich de Rebolledo. Comanavan l' exércit de Catalunya qui realisá tant important aprehensió, los capitans extrangers Comtes de Vademont y de Campobasso, junt ab los catalans Pere Joan Ferrer, mossen Leva y algún altre.

A últims d' aquell any y principis del següent de 1468, lo Primogénit Llochtinent assitía al Castell d' Ampuries. Com la guerra en l' Ampurdá no minvava, retenía ab ell la majoría dels capitans catalans. Per tant suposam que Ferrer no 's mogué d' aquella provincia durant dit temps. Era que talment allí estava la gran part de son exércit, per quant haventse llençat forces enemigues en la regió del Llobregat, damnificantla moltíssim, los Diputats del General se veuhen

en lo cas de trametre un missatger al Primogénit, pera *solicitar la sua altesa que trameta nombre de gent a cavall fins en Cent pagues per custodia de la provincia de lobreguat.* Lo qual segurament no haurian fet á tenirne de disponible en altre lloch.

IX

Pera trobar rastre dels passos de nostre militar es precís adelantarse á principis del següent any de 1469. En la sessió del dimars 28 de Març celebrada per los Diputats junt ab los Concellers *e las Sis e VIII persones eletes en lo fet de la subvencio de cavalls. Considerants que per lo illustre Johan mossenyor lochtinent general de la Maiestat del Senyor Rey en los fets de la guerra ha deliberat strenyer la Ciutat de Gerona qui en molta penuria de vitualles es constituhida metent guarnicions de gent cathalana, per ço tots concordablement fan deliberacio e conclusio que de las CC pagues acustumades sostenir de les dites pecunies de la subvencio lo honorable mossen Pere johan ferrer capita, ab la gent darmes qui ab ell es, e altra qui ja es en Ampurda fins en nombre de LXXX pagues vage alla e per servey del Senyor Rey e honor del principat acistesquen e treballen en la habicio de Gerona per totes lurs forces, segons sera ordonat per lo dit illustre Johan mossenyor. E que en les parts deça resten CXX pagues entre aquells qui son ab lo Noble Bertran darmendariz e ab en Guerau de berbera, e Martorell, e a Manresa a fi se puixen guardar les dites encontrades.*

Per tant Ferrer se 'n partí dret al siti de Gerona, hont hi arribará á principis d' Abril, y del que, com podrém deduhir per lo que segueix, no se 'n mouría fins al Juny, ço es, fins desprès d' entrada la tant cobdiciada *Força vella.*

En lo Març de 1469, Gerona estava arreu voltada de tropes catalanes. Era aleshores llochtinent general de Reyner d' Anjou, per absencia del Primogenit Duch de Lorena, lo Comte d' Arcourt, gendre del Soberá de Provença, qui guerrejava en l' Ampurdá desde algun temps enrera.

Lo reforç de Ferrer ab la gent de sa comanda en lo siti de Gerona, eran part d' una concentració general de forces al entorn de la Ciutat, pera posarhi estret siti. Veges per la següent carta com lo Llochtinent interí, prepara un moviment de la gent d' aquelles terres. Es cert que no diu per hont se disposa lo mohiment pero ja se sobreten que era devers Gerona.

«Lo compte de harecurd Capita e loctinent general.

»Amats consellers del Senyor Rey e nostres bons amichs. »Nos havem rebudes vostres letres tocants lo bon avisament »que nos feu dels Enemichs e vist la copia de la letra del Ca»nonge planella e vistes totes les altres letres que nos scriviu »tocants aquesta materia, e vos ho agrahim molt. Nos hi do»nam lo millor recapte que possible nos es e dubtant de »aquestes coses haviem ja tremes Luys de Canollon vers »mossenyor de dunoys per fer entrar la gent darmes, lo qual »nos ha scrit era molt prest per venir, e decontinent loy ha»vem tornat trametre per fer los cuytar, e no obstant aquest »hi trametem en aquesta hora un correu volant per fer los »apropincar e avisant los de tot lo fet: daltra part fem aci de »part deça metre totes nostres gents en armes, e per lo sem»blant gents de peu de les viles e universitats e hi farem tot »lo que anos sera de fer, e mes. Molt vos pregam vosaltres de »part della vos vullau preparar en conduhir aquelles gents »que poreu. Be tenim per dit que tot haura bon compliment »e ells no guosaren venir tanta diligencia si fa de mes no pot »per tot. De les novelles quen haureu tots jorns nos avisau »promptament. Nos ne scrivim per tots los lochs sien prepa»rats. E lo sant spirit sie en vostra guarda. Scrita a Roses lo »primer de Abril any MCCCCLXVIIII° + elois.»

Arribá al camp contra Gerona lo Síndich de la ciutat de Barcelona, en lo dimecres 31 de Maig del 1469, quan s' estavan ultimant les condicions d' entrega de la plaça. Dona interessantíssims detalls del final del siti, la present carta adreçada als Consellers, gráfica pintura de lo que passava en lo camp, que esperám será llegida ab gust. En ella s' hi posa de relleu lo notable paper que en los afers de la guerra hi representá nostre Pere Joan Ferrer.

«Molt magnifichs e de gran providencia mossenyors: Vuy »que es dimecres a les VIIII° hores de matí, som arribat ab »la Magestat del Senyor Primogenit, lo qual he trobat en »Consell ab los qui tractan per Gerona, ço es lo abbat samso, »mossen Margarit e Nascales e en llur companyia era micer »Taravau: e es veritat mossenyors que lo dit Senyor Primo- »genit perque era hora de anar á dinar, ho ha remes per sa »part a micer Palomides e anan Pere Johan Ferrer e a mossen »çarriera e al prothonotari, car los altres de son Consell son »a Castello, e que al depres dinar lin fessen relacio. E feta »per mi reverencia a sa Senyoria e dites les recomendacions »acostumades per part de vostres savieses, li doni la Letra de »crehença, e lesta per sa senyoria la dita letra, decontinent li »expliqui la creença segons forma de mes struccions, callant »me lo fet de la provisio de les vitualles quant era en lo que »havía sguart á la Ciutat per la molta provisio de vitualles, »la qual es en aquest camp no obmatent la provisio la qual »vostres savieses ensemps ab mossenyors de diputats havian »feta, axi en lo maresma com encara en Valles e en altres »lochs, passant per tots los caps molt stesament: es veritat que »en lo meu explicar ja los tremesos per Gerona sen foren »anats. E sa senyoria me respos, quant en lo primer cap qui »havia sguart en la molta alegria e consolacio que tots los »poblats en aqueixa Ciutat havian presa de la sua Beneven- »turada vengude, que era cosa de que trobava gran pler, e »que ell ho creya be, e que ell no havia perdut temps e que »ell manava una bella enbaxada al Rey Johan. En lo segon »cap qui havia sguart á la provisio de les vitualles, que per »lo semblant y trobava gran pler. En laltre cap la gent darmes »tractas be los pagesos, si cars era passas per aqueixes parts, »me respos que fins vuy no era home quis pogues clamar de »les gents darmes, car ells pagaven planament, e que no dub- »tassem que sa senyoría hi provehiria mes avant mosse- »nyors demanava de Consell per qual part passaria la gent »darmes, e es veritat que jo li consellava que la passas »per osona, e daqui la via de cardona e degolada, car si se- »nyoría havia voluntat de anar a vilafrancha tambe hi poria »anar, dient a sa senyoria que mes valia que la gent darmes »passas per terres de enemics que no dels amichs, e que pas- »sant per Valles no podia res gonyar, e passant per los ene-

»michs molts lochs se darian: e es veritat que la gent darmes »quey eran troben pler de passar per Valles, e mes rahons hi »feyen alguns catalans quey eran que no los francesos. En lo »fet de Bofill me respos, que vuy Pere Johan Ferrer li havia »tremes un cavall. La letra de Johan mossenyor no le po»guda dar per que ell se es. ... ffrança. Eretornant sa senyoria »me demana de noves dels enemichs e per mi li fou respost, »mostrant sa senyoria star molt alegre e contenta de vostres »savieses, e axi me parti de sa senyoria, em ani a dinar ab lo »prothonotari. Lo qual tenia la capitulacio la qual micer Ta»ravau havia ordonada, e al depres dinar los demunt dits se »son ajustats tots en una cambra de la posada del Senyor »Primogenit e jo hi som stat present e vista la capitulacio »demanen moltes coses: del que concordaran vostres savieses »ne seran certificades. La nostra gent se passeia prop lo vall »de Gerona que nagu nols diu res e moltes dones de Gerona »han vengudes comprar vuy vitualles en lo camp. Los de»munt dits han estat en consell fins ara que son VI hores »passat mig jorn e an ordonada certa forma de capitulacio: »veritat es que lo Senyor Primogenit nols ha volgut atorgar »certas coses demanaven. E axi los de Gerona sen son tornats »sus ara en Gerona per referir ho als de Gerona e an proro»gades les treves fins dema a mig jorn: crech fermement les »coses vindran a bona perfeccio. Es ver que los Capitans dels »francesos hi voldrian donar lo salt sens bombardes, sino ab »certes cerebatanes tenen. De la gent darmes que es aci se diu »son circa de D lances sens la gent que son á la muntanya e »mes quen venen. Jo mossenyors he deliberat axi stesament »avisar ne vostres savieses per consolacio vostre: quant Ge»rona sera donada, jous ne avisare per correu volant: micer »taravau me havia pregat jo volgues scriure aqui a alguna »persona que digues a son cunyat fill den servello que decon»tinent vingues per amanarsen sa filla, que caminas de nit e »de dia, e ell ma dit que realment se donaran. Jo mossenyors »non he volgut fer res daço: dich per vostre consolacio. Al»tres coses nom occorren mossenyors de que..... certificar »vostres savieses sino que lo sant sperit sia en vostre proteccio »e guarda. Scrita en lo camp contra Gerona a XXXI de Maig »MCCCCLXVIIII°.

»Als manaments de vostres savieses aparellat Johan ma»theu sindich.»

A la present carta hi anavan intercloses unes quantes ratlles d' última hora, en un paperet escrites, predehint la prompte rendició de Gerona, ab exos termens:

«La nit passada lo Senyor primogenit hague nova que los »enemichs eran en les montanyes de D rossins: empero no »sen fa cas car palomides ma dit que DC lances hic ha sens »IIm que ne arribaren air ab certa part de la artelleria: fins »ara que son las VI hores de mati no sa res innovat. Lo pre»sent correu parteix vuy que es lo jorn de corporis christ á »VI hores de mati: placieus darli IIII Reyals. Jo mossenyors »crech fermament que vuy los de Gerona se daran: la hora »quen seran donats jous avisare per correu volant strant a »barchinona lo primer die de juny. Jo li he donats II Reyals »dauli altres II Reyals: si fa bon servey placieus haverli qual»que sguart.»

La carta de aqueix mateix dia donant compte de la rendició de Gerona que promet escriure lo sindich Matheu, s' ha perdut y vuy dia no existeix en lo arxiu del municipi de Barcelona. En cambi lo Dietari nos la supleix perfectament, puix en lo dia 2 de Juny llegim:

«Lo dit dia vench nova certa en la present Ciutat com la »Ciutat de Gerona sera dada a la magestat del senyor primo»genit, e lo dit dia de dijous lo dit senyor intra dins la dita »Ciutat de Gerona.

»E mes lo dit jorn de divendres los honorables Consellers »per la dita bona nova feren crida que fossen fetes alimaries »en la present Ciutat, lo dia present e dos jorns apres, e foren »fetes les dites alimaries en la present Ciutat tres jorns fa»hents jochs e entremesos de die e de nit ab luminaria molt »gran, e contrameçes de grandissima alegria: deu per la sua »merce nos do continuada victoria e bona alegria: e encare »fou feta professo per la dita Ciutat e foren ampaliats los car»res per hon la dita professo passa.»

Si important fou la presa de Gerona, no ho resultaren menys los fets que en la montanya esdevingueren, demostratius del prosper estat en que entrava la guerra, per Reyner

d' Anjou, seguidament de la tornada del Primogenit Duch de Lorena, de la cort de son parent y futur consogre, lo rey Lluís XI de França. No podem resistir la tentació de publicar íntegra la següent carta, que ho demostra cumplidament.

«Mossenyors molt magnifichs e de molt gran providencia: »la present es ab cuyta sols per fer sertes aconpliment vostres »savieses com lo fet de la muntanya ha conclusio. Mosse»nyors la feyna va en aquesta manera: que mossen xatmar »ses reduhit ab besulu ab serta forma de capitulació cobrant »son fill e son frare labat lo qual ere en prohença: e axi ma»teix ses reduyt Mossen bach de Rocha bruna ab totes ses »forçes hi aquest mossen bach sens capitulacio deguna: he »mes berthomeu alemany: tots aquets han prestada la fideli»tat al senyor primogenit per procuradors lurs e li han scrit »com a vesalls: aquests mossenyors son los que comprenen »tota la muntanya e son una cosa ab en verntallat lo qual »sertament fara lo que ells han fet: dau mossenyors tota la »muntanya reduida a la obediencia del senyor primogenit e »repos perpetual en aquesta provinsia pus aquesta ha con»clusio e aquests senyors qui deuen esser açi dema: de tot »prest mossenyor delibera de partir e nosaltres farem se»guons lo temps mostrara: per lo correu vos scrivi ayr larga»ment mossenyors que les vitualles sobreseguessen com aci »ha gran mercat e per ço he donat horde que nalberich pus »ere açi haje venudes les farines pus ague exaugat lo pa: avi»sant vos sia prou desavançat no si pot mes fer daquiavant: »mossenyors no tinch alre a dir a vostres grans savieses sino »que hordeneu de mi lo que plaent vos sie: feta de Gerona a »X de juny.

»A la ordinatio de vostres grans savieses prest pere buçot »e miquel dez pla.»

En una segona carta que los matexos escriuen lo propi dia 10 de Juny, diuent que *«de la reduccio de les muntanyes, la qual mossenyors apres de haver agude gerona nos podia mes gonyar majorment ab tanta bona voluntat com tots ho han manegat e les grans gracias que del senyor primogenit han obtengudes de que tots resten infinidament contents» «la partida del senyor primogenit sestreny: creu se tirara la*

volta de vich: pero mossenyors dema sen sentra la veritat de tot ser e nosaltres deliberarem que sera de fer, car tots aquests senyors de la muntanya quis son ara reduits deuen esser dema asi.»

Lo 15 de Juny fou donada ordre de partida d' una part de les tropes del Primogenit en direcció del Vallés, atenent mes al consell dels militars catalans que al atinat parer del Sindich de Barcelona. Ho relata altra carta de Buçot y dez Plá, en la que contan: *«sa Senyoria ha volgut nosaltres e mossen de muntfort e molts altres catalans siam tirats primers per esser millor alliviats.» «Sus ara mig jorn pasat som arribats aci* (al castell de La Roca del Vallés) *on mossenyor lo Primogenit ha volgut les peraçem lo qual deu arribar demati per adinar se aci no sabent sa Senyoria si tirara la volta de aqui o si tirara la volta de vich.»*

Donám per terminada la relació de la intervenció de Ferrer en lo siti y presa de Gerona, ab la marxa definitiva del Primogenit y tot son exercit, en busca del enemich vers altres regions mes infestades.

Lo diumenge 1 d' Octubre 1469, lo Primogenit Llochtinent escriu una carta als Diputats de la Generalitat *com ha rebuda una letra de pere joan ferrer conquerint se com la gent que tenia en Gerona stave molt freturosa de diners* y los hi encomana li sia trames lo sou degut pera poguerlos pagar. D' aqui prodríam depenjarne que no 's mogué d' aquella provincia durant exos mesos.

X

Altre salt de prop d' un any devém donar prosseguint la biografía de Ferrer, puix fins lo mes de Maig del 1470 no 'sabém sino que en exa época se trobava al límit del Vallés y Llobregat, regions en alt grau amenaçades dels enemichs.

Trobantse á Tarrasa lo 8 de Maig, y atenent á la justicia dels clams axecats per sos habitadors, als qui era gravosíssim prestar tots sols lo servey de guayta y vigilancia essent axís que calía també contribuirhi á les parroquies vehines, majorment estant sense recursos pel molt temps que hi devían aténdrehi,

demana als Concellers provehescan síen compelits prestárloshi ajuda les circunvehines parroquies.

S' expressava Ferrer ab los termes següents:

«Molt magnífichs mos senyors, e de gran providencia: per »que les coses de la Ciutat jo e quada hu que de aqui sie es »obligat en la endreça e benefici de aquesta vostra vila, e des»liberat escriureus per avisar vostres saviesses com en aquests »de aquesta vila es fet un gran preiudici: que ells sols agen »aver carech de tenir bades e escoltes per tota la terra car per »no haver facultat deguna per star en la frontera hon estan »hi tot temps son estats son tant destruhits que es piatat veure »la lur misseria. E per ço no podent ells sostenir de tenir pus »aquestes bades e escoltes me son venguts a dir que de aqui »avant non tendran si les altres parroquies ordonades per lo »Sor Primogenit segons apar per provissio no contribuexen »en la despessa e tal de aquells lo de quem par demanen molta »raho car semblem que pus ells son guardats per causa de »aquests que sie tambe degut que per lo semblant hi paguen. »He per quant es deguda cosa vostres saviesses hi provehes»quen e hi facen cara com ha homens de la ciutat vos ne vol»gut avissar e encara vos deman de gracia de part mia los hi »vulau endreçar. E coman me ales saviesses de vosaltres: de »Tarraça a VIII de Maig.

»daquel en qui ordenar podeu

»† p j. ferrer †.»

Una carta de Joan Pons de Papiol, Capitá de la vila de Tarrasa, feta á 6 de Juny de 1470. nos diu que *jacobo galeoto capita general e pere johan ferrer ab sa companyia han estat en la vila de Terraça entorn de un mes e mig de que mossenyors som avisats per lo dit capita general com lo capita de la guarda ab sa gent darmes se volen venir attendar aci en terraça perque los pobles de la dita vila e terme estan congoxats en moltes maneres quen a aquest any pessat se han meniades totes les civades e ferratges e beguts los vins e are que tota la gent darmes hage a venir aci son venguts los poblats dels dits vila e terme clamantse a mi pregant me jo degues scriure a vostres reverencies.* . etc. En lo restant de la carta, fentse eco lo capitá Papiol, d' aquestes quexes,

puix temían perdre la llevor sembrada axí com altres anys los succehí, les comunica als Concellers instantlos hi vullan proveirhi.

Fins á derrers del any 1470, no podem esmentar fet algun de nostre personatje.

En continuu moviment, Ferrer, qual calia á un militar en actiu servey, passava d' un costat al altre, segons ho requerissen les necessitats de la guerra. Hont lo perill era major y la lluyta mes empenyada, allí l' hi trobam present. Ocupada soptadament, Cadaquers, per les tropes de Joan II y assitiant á dita forsa lo Comte de Campobasso capita general de Catalunya, entre los capitans que secundan les operacions d'aquell siti devem afegirhi nostre héroe.

Laborioses esdevingueren aytals operacions. Comensades al Setembre, fins á finir l' any 1470 no se cobrá la plassa, precisant que per diferentes vegades s' hi trametessen nous reforsos y provisions.

Al morir á Barcelona d' un atach de feridura, En Joan, Duch de Lorena, Llochtinent y Primogenit de Reyner d' Anjou (16 de Desembre de 1470), los Consellers se donan pressa á comunicar la trista nova á sa familia, á les principals poblacions catalanes y als més importants capdills de la terra, essent del nombre de aquests En Pere Joan Ferrer. Al respondre ab altra carta sumament afectuosa, manifesta sa esperansa de veure rendida la plassa assitiada avans d' un mes. La carta era del 18 de Desembre y Cadaquers no havent esperansa de socors, se reté lo 29 del propi mes y any, cumplintse sobradáment aquells vaticinis.

Les dues lletres que 's creuharen en la present ocasió son les següents:

«Al molt magnifich e honorable mossen Pere johan farrer »cavaller.

»Mossen molt magnifich e honorable. A deu es stat pla»sent lo S. Primogenit li ha retuda la anima. Cosa la qual ab »molta dolor vos scrivim. Es molt necessari tots tinguam lo »servey de la Maiestat del S. Rey en lanimo, com la saviesa »vostra no ignore. Per que placia a vos que aquella animosi»tat e molta voluntat que tota hora en vos son stades en lo »servey del dit S. e de la terra vullats ara mostrar com de vos

»confiam. Refferint nos a les ordinacions e provisions que entre lo Comte de Campobasso loctinent en los fets de la guerra e vosaltres seran fetes, e son pertanyents. Scrita en Bar»chinona a XVI de Desembre del any MCCCCLXX.

»Los Consellers de Barchinona prests a vostre honor.»

«Molt magnifichs mossenyors e de gran providencia: una »vostra letra e rebuda de vostra saviesa sobre la mort del se»nyor primogenit lo qual es causa de tanta dolor á tots y nom »par degun remey sia bastant per a tanta congoxa: pero vist »que la... que sen la deu mostrar en la ora que lo cars es ma»ior jous avis com satisfent al que ordenau de tenir los ani»mos esforsats que yo e aquests catalans que asi som delliberam »am maior esforç e volentat fer tota cosa que sia en servisi de »la terra e stat del senyor rey hi axi estau reposats que nos»altres haurem sens dupte degu aquesta plassa car per un »home que havem pres de las gualeras que anave en la forsa »ab lletres trobam ells al pus fort no tenir vida que ames de »un mes hi axi ho per huna via o altre conexereu ques fara »lo degut: e perque la dolor non consent mes dir sols per »darvos alguna raho vos fas aquesta pocha lletra comenanme »sempre a la saviesa de vosaltres: del camp contra cadaquers »a XVIII de dehembre.

»Daquell en qui ordenar podeu: p. j. ferrer.»

Lo emblema ó destintiu heraldich usat per nostre militar en lo segell anular ab que los cavallers o personatjes importants del segle XV acostumavan tancar lo sobrescrit de llurs cartes privades, sabem quin fou en aquest any de 1470, mercés á haverse casualment conservat lo bocí de cera hont aná imprés en la carta per ell escrita en lo 8 de Maig. Era vuytavat y en lo centre una creu de dobla aspa ab brassos desiguals, ostentava en son extrem superior una margaridoya de vuyt fulles.

Altre curiositat resultará continuar lo sou que percibia Ferrer en lo any 1468, consignat en un dels registres per nosaltres fullejats. Lo stipendi que li donavan com á Capitá era de cinch lliures per dia al que devia ajuntarshi lo de una lliura y mitja, per figurar també son nom en la llista de les pagues que en lo mateix temps se satisfeyen als homes d'armes y ginetaris de la terra.

Després de la pressa de Cadaquers prosseguiría Ferrer pel Ampurdá y Gironés en los dos primers mesos del 1471, ja que en la primera meytat del de Març lo trovam á Gerona, desde hont se disposava á passar á Barcelona, ab encárrech de realisar algunes comissions ó actes polítichs, portant, á més la veu del llavors capitá de Gerona, mossen Joan Ça-Riera. Aquest escrigué pels Concellers la següent lletra, que donará mostra d' una amistat estreta regnant entre abdós personatges:

Molt magnifichs e savis senyors: pere joan ferrer es stat asi ab lo qual he comunicat dalgunes faenes concernents servici de la Magestat del Senyor Rey, Placieus darli fe e crehença en tot lo que de ma part vos dira. De gerona a XIII de març: prest a quant volreu: seriera.

En aquest any proseguía Ferrer essent diputat de la Generalitat de Catalunya. Al nombrar exa Corporació al Bisbe de Gerona per embaxador tramés á Reyner, á primers de Juny, foren elegides sis persones de la matexa pera que d' acort ab les elegidores pel Concell de la Ciutat, donessin al Embaixador les instruccions necesaries. Una de las sis fou Pere Joan Ferrer. Lo qual donará á entendre que per aquest temps residiría á Barcelona y per tant allunyat del teatre de la guerra.

No durá molt la quietut de Pere Joan d' estar en un mateix lloch. A mitjans de Juny en la sentada haguda pels diputats del General en data del 17 ó 18, se parla de la absencia de Ferrer y de la derogació del encarrech que se li conferí pochs dies avans per causa d' aquella. Ho trovém consignat ab los següents termes:

«Legida al present concell la resposta feta per lo S. bisbe »de Gerona qui es stat elegit en Embaixedor per a la M[at] del »S. Rey. Tots concordablement fan delliberacio e conclusio »que les VI persones en los dies passats eletes en lo fet de la »dita embaixade haien lo mateix carrech qui ja circa aço los »era stat dat e sestrenguen en e de totes les dites coses per lo »dit S. Bisbe demanades e altres dependents e emergents de»lles manejant ho ab gran sollicitut segons lo negoci requer »tot ab referir. E per quant lo honorable en Pere Johan Fe»rrer donzell que era un de les dites VI persones es ara ab-

»sent de la present Ciutat de Barchinona. Per ço volen e »delliberen que durant la absencia del dit Pere iohan farrer »en loch seu entrevinga en les dites coses lo honorable...

XI

Farém un petit paréntesis en la historia den Ferrer tota vegada que perdudes noves sues tenim de saltar fins á l' últim trimestre del 1471. Escorcollarém y compilarém alguns documents interessants per la marxa de la política catalana després de la mort del Primogenit, que si no aclarexen del tot posarán en antecedents al llegidor pera compendre la conducta especial y trascendentalíssima del personatge á qui historiam y d' altres companyons seus (1).

Dexant d' existir lo Infant Joan Duch de Lorena, y radicant per dret propi l' ofici de Governador General de Catalunya en la persona del primogenit ó hereu de la Corona, passá á son fill Nicolau, net del aleshores Rey dels catalans rebelats, Reyner d' Anjou. Ab aqueix cárrech hi anava comprés tot poder, exceptat lo de tenir corts y fer processos de Regalía, pera lo qual era ja necessari fos constituit pel Soberá en Llochtinent General.

Considerant *ipso facto* Governador General á Nicolau, los Concellers de Barcelona li trameten, l' endemá de la mort de son Pare, ço es lo 17 de Desembre, al qui fou sempre son secretari particular, En Pere Badía, á fí de que l' accepte per secretari tota vegada que reunía condicions immillorables.

Lo 28 de Desembre los Concellers llençan una indirecta

(1) Mentres tenfam entregat est treball al jurat calificador del Consistori dels Jochs Florals, publicá, lo Sr. Chía, en lo mes d' Abril últim, son terç volum de *Bandos y bandoleros en Gerona*, notabilíssim per més d' un concepte, hont s' enumeran alguns fets dels que aquí continuam, tant referents á Reyner d' Anjou, com á Pere Joan Ferrer en 1471. Al remarcar la simultaneytat d' abdues publicacions, faré notar que convergexen en tot lo essencial.

al net de Reyner, qui comptaría l' edat de vint y tres anys, demanantli: *li placia dispondres per los medis que lin sien plasents en triunphar de sos inimichs en aquests Regnes y terres.*

Acordaren los diputats trametre un missatger á Reyner *tant per visitar la sua Real persona e encara lo Ill.*[mo] *don Nicholau net seu ara primogenit e Governador general quant per informar lur S.*[ia] *de les coses necessaries de part deça segons sera dat en instruccions.* Lo Concell ordinari de la Ciutat lo 2 de Janer de 1471, determiná prorogar aquell acort *fins sia sabuda o sentida la forma que lo dit S.*[or] *haura presa la nova del obit de son fill, maxime attes que sens molt tardar la dita nova sera sabuda.*

Un mes aprés lo 23 de Janer de 1471, los Concellers escriuen á Reyner á sa muller, y á Nicolau, recomanant en totes tres cartes, la vinguda del primer á Catalunya, y en son defecte, la del príncep Nicolau.

En les primeres cartes després de la mort del Duch de Lorena, ni Reyner ni son net s' oferexen á venir personalment al Principat. Es cert que aleshores ni los afers de Lorena, ab les qüestions ab lo turbulent Duch de Borgonya, los ho haurían permés. Emperó davant la instancia dels Concellers de Barcelona, lo diplomátich Reyner los hi escriu, á 24 de Febrer, donantlos grans esperances, mes sens prometre res concretament. Vegis en quins termes ho feya:

«Lo Rey.

»Amats e feels Concellers nostres. Reebudes havem vostres »letres de XXIII de Janer per les quals e per lo spectable e »amat conseller nostre lo Comte de Campobasso entenem lo »gran desig en que vosaltres e aqueys pobles fidelissimos vas»salls nostres stan de nos e quant fruyt faria aqui nostra pre»sencia: don comprenem la gran amor lur vers nos e vostra. »E siau certs no es menor vers vosaltres e ells la nostra: ne lo »desig de esser aqui entre vosaltres. Speram en nostre Senyor »deu les coses pendran tal conclusio e endreça que en breu se »pora satisfer al nostre desig e vostre. Provehim entretant de »cap e de totes altres coses necessaries quant possible nos es e »nos pert temps en res que fer se puxa, segons per lo dit

»Comte poreu particularment entendre. Vosaltres continua»ment feu e obrau com loablement haveu acostumat e nos »plenament confiam. Dada en lo nostre Castell de Angiers a »XXIIII dies del mes de febrer de lany de la nativitat Mil »CCCCLXXI.

»Rene.» †

Entre la carta dels Concellers y la predita resposta de Reyner aqueix havía tramés á son majordom Tomás de Senaç en embaxador á Catalunya presentantse, lo 4 de Febrer, davant lo Concell de la Ciutat, ab encárrech de manifestarli, (á lo que sembla per la contestació dels Concellers) trobarse dispost á venir ab un reforç de llances comanades per Mossen Guiana. La carta que, á 9 de Febrer de 1471, es escrita al d' Anjou per conseqüencia d' aytal embaxada, demostra la satisfacció dels representants de la ciutat de Barcelona; mes no descuydan pregarli vinga lo més prompte possible.

En lo mateix mes de Febrer arribá Pere Fusiller embaxador del Rey de França, ab cartes de Lluis XI participant als Diputats y als Concellers lo casament de Nicolau ab sa filla Anna. Y tota vegada que ell aymará com á propis los fills que tingan los casats de nou, promet mirar ab empenyo les cosas llurs y enviar grans socors de tropes en la Pasqua més prop vinent. De temps estava concertat eix matrimoni. Lo 8 de Maig de 1468 se parla d' haver donat lo Rey de França, sa filla primogenita al hereu de la casa d' Anjou, llavors conegut per Marqués del Pont.

En aquest temps, lo Rey de Aragó, tracta d' aprontar nous exércits á fí de donar major impuls á la guerra, y estatueix una concordia ab aragonesos y valencians per rahó de la qual estos se comprometen á facilitarli gran socors de gent. Axó sabut pels Concellers ho participan á Reyner y á Nicolau en data de 8 de Març, condolentse de que á despit de la defensa aparellada pera resistir á Joan II, tot llur «*treball es poch si la Magestat del dit Senyor o vostra excelencia no son de part deça.*» «*Car no dubtam que venint vostra real persona* (Nicolau) *axi per lo molt amor que lo christianisimo Rey de ffrança porte vers aquella com en altre manera vindra ab tal sforç que prestament triumfara del inimich.*» «*E si per cars vostra venguda se havia differir que placia a la excelencia*

vostra donar obre que per lo entretant vingue de part de ça algun nombre de gent.

Del 24 de Març de 1471 es la següent carta escrita desde Angers per Reyner als Concellers de Barcelona, y rebuda per aquexos lo 1 de Maig. Comença axí:

«Lo Rey.

»Amats Consellers e feels nostres. Nos havem fet Capita »general en la mar lo magnifich amat e feel Conseller nostre »fra Carles de torrelles e li havem manat ferli liurar en Pro»vença certs balaners e fustes per principiar alguna armada. »Entenem en breu deu volent tornar en lo dit pays de Pro»vença e reforçar e endreçar quant possible sia la dita armada. »E de alli desijam molt anar aqui e per mar si possible era »per visitar contentar e alegrar de nostra presencia a vosaltres »e aqueys nostres fidelissimos pobles que tant ha nos demanan »tant ha nos desijen e tants treballs e affanys per nos conti»nuament passen en los quals nos cascun die pensam e nunca »nos cauran de la memoría.»

En la carta que, desde Bennes, escriu Nicolau als Concellers, ab data de 26 de Març de 1471 y arrivada á Barcelona lo 8 de Maig, hi llegím:

«Lo desig que tenim de anar en persona en aquex princi»pat acompanyats de gran poixança es tant e axi gran que »maior no poria. Significantvos que sabuda la nova del tres»pas del Ilustrissimo Senyor nostre car pare de inmortal re»cordacio volguem preparar nostra partida. Empero delibe»rant lo dit Senyor rey pare nostre contra burgunya fer la »guerra en la qual nos assenyaladament servir lo podiem nos »volgue retenir e axi nos ha fins aci retengut oferint nos que »obtengut per ell lo fi de aquella ab tal poder aqui nos trame»trie decontinent que en molt poch temps no solament lo res»tant de Cathalunya mes encara los Realmes de Arago e de »Valencia e altres apres benaventurats progresos a nos per»tanyents recobrariem. E que si grans occupacions no hi obs»taven en persona hi iria: e axi continuament en aquesta »oferta nos conforte. Per quant tenim sperança axi com per »altres scrit vos havem que totes coses de part de ça seran en

»breu al seu pler reduydes, e de continent se dara orde en la »partida nostra en la forma que lo nostre cor no menys dels »vostres desige.»

Com se veu, la diplomacia del jove Nicolau no desdeya de la de son avi ni de la del seu sogre. En tant bona escola n'havía de sortir mestre. Empero á tot axó, la opinió pública comensava á esselshi contraria, conceptuant que miravan ab gens d' interés las cosas de Catalunya. Es una mostra expressiva de la corrent que s' obría pas y que á la fí portá al regonexement de Joan II, lo següent fragment d' una carta escrita pels Concellers á Reyner, lo 20 d' Abril de 1471, quan encara no 'ls hi havían pervingut las de fetxa 24 y 26 de Març.

«Nons permeten la innata fidelitat e fervent amor que vers »lo servey de lá Magestat vostra portam no supplicar multi»plicadament per la beneventurada venguda de vostra real »persona maiorment com a ull vejam cuasi infinits desserveys »e dans qui de la absencia sorteixen. E no solament diem aço »per les grans turbacions quis segueixen per no poderse be »ministrar la justicia vostra real persona absent mes encara »per quant les maiors armes de que usen los inimichs son re»traure los animos no solament dels desijants venir a obe»diencia de la gran altesa vostra mes encara dels vostres ja »fidelissimos vassalls divulgant fames de no esser ja mes com»plits lurs desigs en la visio de vostra real persona esna suit »que seran regits per capitans poch amants deu no servants li»bertats ni ministrants justicia. Cosa la qual met aquells en »alguna disidencia.»

En esta carta acaban instantlo novament á que vingue en nostra terra, ó en tot cars lo princep Nicolau. Igualment en lo mateix dia escriuhen una segona carta al net primogenit inspirada en consemblants ideas

Contents y enganyats los Concellers de Barcelona davant la carta del Soberá de Provença, de 24 de Març, li responen á 3 de Maig de 1471, mostrant llur esperansa per lo molt que de sa arrivada s' obtindrá en quant pertany á la reducció y pacificació de Catalunya.

Com Reyner ni tenía intent de passar ell en persona á

nostre Principat, ni menys de dexarhi venir á Nicolau doná entrada en lo camp de sa diplomacia á altre segón net. Nos referím á un fill bastart del Duch de Lorena, anomenat Joan com son pare, qui en aquest temps, desde lo castell de Tarascó y ab data de 13 de Març de 1471, escriu als Concellers dihéntloshi com frá Carles de Torrelles los informará de la causa de sa vinguda á Barcelona.

Ja han parlat los historiadors de quant mal fou rebut pels catalans, lo nombrament d' un Bastart pera exercir carrech de la importancia del de Llochtinent General. D' una manera molt freda, se doná compte d' esta nova en la acta del Concell de la Ciutát del 15 de Maig.

E mes legida al dit Conçell una letra del Ill^e bastart de Calabria net del S. Rey intitulantse loctinent general de la sua M^at qui ha scrit deu venir molt prest de part deça. E feta proposiçió per los dits deputats que es de fer sobre la dita loctinençia attes que es cosa que tant compren. Já dirém més avant com se portaren les autoritats de la terra davant los poders d' esta lloctinencia que tant comprenía.

En una segona carta del Bastart de Calabria feta á Tarascó lo 30 del següent mes d' Abril, manifesta aparellarse pera anar á la Capital Catalana, esperant per ferho algun més socors de gent y diner, socors que li esdevindría laboriós de reunir, atés lo temps que transcorregué en aytals preparatius. Haventli aquell pervingut prossegueix la interrompuda marxa y escriu desde Peanas lo 30 de Maig; lo 5 de Juny se trovaba á Perpinyá y arrivá á Barcelona lo 12 del propi mes.

Lo nombrament de Joan de Calabria com á Lloctinent General de Reyner á Catalunya fou espedit pel d' Anjou á la Muntrea lo 5 d' Abril de 1471, y entregat pel propi Bastart als Concellers de Barcelona després de sa arrivada á nostra Capital, ensemps que ab altra carta de Nicolau sobre 'l mateix objecte feta lo dia 2 de Maig desde Aquisgran. Del contrari no 's compendría com los correus portadors de abdós lletres de dates tan diverses, arrivassen á Barcelona lo mateix dia y se fessen avinents á mans dels Concellers lo 14 de Juny, ço es al dia subsegüent de la vinguda de Joan de Calabria. Trameterem lo contingut d' aytals lletres.

«Lo Rey.

»Amats Consellers e feels nostres. Nos tramettem aqui »Lochtinent general nostre lo Illustre don Joan de Calabria »fill natural del Illustrisimo don Joan Primogenit nostre de »inmortal memoria per presidir en aqueys Regnes e terras »fins que nos o nostre Primogenit hi siam. Lo que havem »sperança en nostre Senyor deu que sera en breu E iatsia tal »pes sia soberch per a ses forçes, empero confiam primera- »ment del auxili divinal e apres de la prudencia e virtut vos- »tra e de tots los cathalans fidelissimos nostres vassalls e de »la amor gran vostra e lur vers nos, del concell e govern que »assignat li havem e de la bona condicio sua qui nos dona »sperança que son obrar sera tal ques fara be amar de vosal- »tres e de tots los altres cathalans e fara honor a la casa don »devalla. Pregamvos quant mes carament podem que aquell »vosaltres vullau per amor nostra volenterosament reebre e »obeir lo com a nos propi e ensemps ab ell obrar per poder »en la endreça e prosecucio de aquexa empresa com be e loa- »blement haveu acostumat e es la ferma confiança. Dada en »La Muntrea a Cinch dies del mes de Abril del any de la na- »tivitat de nostre Senyor MCCCCLXXI.

»Rene † »

«Lo primogenito et loct. etc.

»Amati et fideli Consellieri del Segnor Re et nostri: ha- »vemo ricevuto vostre ultime littere datum a barchinona a »VIII de martio per le quale intendemo la calda volunta ha- »veti daver presto dalla la persona de la dicta Maiesta o nos- »tra, et intertanto qualche aiuto per ben intertenerse contra »lo nemico fin a la decta venuta: e cosa che declara lamor et »singular fe et affection haveti al stato de la prefata Maiesta »et riposo di aquella patria, el che non con minor volunta »noi desideramo, ma a tutte cose bipogna tempo gia per altre »ve dixemo che durante la guerra de borgogna per non lassar »la Maiesta del gran Re nera difficile posserse personalmente »transferire dalla. La qual guerra speramo sia circa loccaso et »fine, concludendose in pace con honor et dignita de essa »Maiesta senza piu effusion de sangue. El che facto speramo »circa lo facto di quella impresa se dara tal expedition che

»voy et noi ne saremo contenti, come piu amplamente »appreso ve potremo scrivere. Interim come doveti haver »inteso li mandiamo Lo bastardo nostro fratello, et se farano »daltre cose che saran possibile concernente el ben vostro et »della patria et stato del Segnor Re et nostro. Confortandove »a star de bono animo et a perseverar ne loptimo vostro pro»posito come sempre haveti costumato. E come desto havemo »vicina e la festa a questa vigilia con exaltacion et commodo »de tutti li bon Servidori tra quali reputamo voi non esser li »mediocri. Datum a la villa de Ahan II° Maii MCCCCLXXI.

»Nicolai ✝»

Avans de la arrivada á Barcelona del Bastart de Calabria y de les dues precedents cartes, los Concellers, á 22 de Maig, novament solicitavan á Reyner la sua prompte vinguda. En ella hi trovam altre pintura del estat intern de decaiment de la causa representada per Reyner, en les següents ratlles:

»Excelentisimo e victoriosisimo Senyor.

»Occasionant la guerra aquesta vostra Ciutat ses feta me»nor en populacio, e fora molt mes diminuida sino per quant »nosaltres o a instancia nostra los Governador capitans e al»tres officials de la Maiestat V. tots havents per cert la conser»vacio de aquesta Ciutat esser lo mayor servey que fer poden »a la vostra real corona ab leys prohibitories e penals han re»tenguts los qui anarsen volien dels quals alguns per no esser »acostumats de les graveses que per causa de la guerra vuy »maiors son exeregides volen sercar parts mes liberas. E altres »qui per esser mes de voluntat adherents als inimichs se »transferrien si licit los era habitar ab aquells. E tals com »aquetts son molts dels conversos.»

Una postdata de la carta del infant Nicolau datada á Aquisgran lo 7 de Maig de 1471 y arrivada lo 3 de Juny á Barcelona, parla de les gestions de Joan II pera treure partidaris á Reyner.

«Post datam. E aximateix sabem que lo dit Rey ferrando ha »tramesos serts homens seus aqui sots color de algunes coses »de be per conmoure aqueixos pobles. E axi en quant a vos»altres (Concellers) tenim complida sperança.»

Com se pot colegir, en aquest temps la diplomacia jugava en gran escala. Joan II, qui tenía donades proves de conexer aquesta art, la estremava tant com podía, fiant més en ella, lo acabament de la guerra, que en la forsa de les armes. Los fets nos dirán com no s' equivocá y en cambi quan s' enganyavan los de Calabria y Lorena al judicar produhent la per ells empleada.

Arrivat, lo Bastart á Barcelona, suscitárense grans dificultats per causa dels poders atorgats pel vell Reyner á son Llochtinent á Catalunya. Y tals foren aquelles, que lo Concell de la Ciutat no dubta en imposarli condicions encara que encubertas ab capa de conveni, mitjançant les quals Joan de Calabria no degués usar d' algunes de les atribucions ab que anava facultat pel qui 's deya Soberá de nostre Principat. Dexém que ho expliqui lo següent retall de l' acta de la sessió del 19 de Juny.

«Lo dit die de Dimecres a XVIIII° de Juny del any Mil »CCCCLXXI Aiustats los honorables Consellers e concell »de XXXII e XVI persones en aço per lo Concell de Cent »Jurats eletes en lo verger de la casa del concell de la dita »Ciutat de Barchinona. Aqui fonch feta relacio al concell axi »aiustat per les dites VIII persones per los dits Advocats de »les coses per ells ab les dites persones per lo Ill. don Joan »en aço destinades entre los quals son stades manejades mol»tes coses empero signantment que jatsia en la potestat dona»da per la M^tat del S. Rey al dit Ill. don Johan Darago e de »Calabria sien les clausules deius scrites ço es clausula que »puscha tenir corts. Empero es manejat entre los dessus dits »que lo dit S. don Johan prometa de no usar de dita clausula »e poder sens consentiment e voluntat de la Ciutat.—Item per »semblant que promete de no usar de la potestat de convocar »hosts ne calvacades.—Item que no usera de la potestat de »suspendre constitucions privilegis usatges e libertats de la »terra e de la Ciutat.—Item que no usera de la potestat de »imposar novells talls o victigals sens lo consentiment dessus »dit—Item que en la clausula de guiar en deutes privilegiats »sia dit per lo dit S. don Johan que sien servades les constitu»cions privilegis e libertats de la patria e de la Ciutat. Attes »que en la potestat del Senyor Rey es declarada assats sa in»tençió.»

Davant esta actitut dels barcelonins, lo Bastart de Calabria no dubta en jurar á Barcelona, com de fet jurá, (19 de Juny) que may usaría dels cinch extrems continguts en la predita relació, sens exprés consentiment ó beneplacit de la Ciutat. Després de lo qual, cesat tot motiu de discordia per vulneració de privilegis, lo Llochtinent, al següent dia 20 de Juny, *denant laltar maior de la Seu agenollat sobre un coxi de brocat posant les mans sobre lo missal e sobre la vera creu. . feu la dita jura per la dita loctinencia segons es acustumat.*

Reyner, en lloch d' aturar lo retrocés que sa causa experimentava fent un derrer esforç y personantse, ell ó son llegitim net, en lo teatre de la lluyta, omplenant lo reiterat desitj de sos partidaris, se limita á escriure consignant altres promeses de les que segurament poch cas ne ferian los catalans, essent exa y no altre la política que inspirava á son net. Vegis en quina forma Nicolau torna á donar seguretats d' una vinguda que no devía may realisarse, lo 16 de Juny de 1471, desde la ciutat de París.

«Be amats Consellers e feels de la Maiestat del Senyor Rey »e nostre. Tant per la informacio que del magnifich Capita »Bofillo de judice haguda havem, com encare per lo que ha»vem vist en dos letres de vosaltros Consellers per ell mateix »a nos aportades conexem clarament esser en extrem necessari »que o la prefata maiestat o nos prest siam aqui en persona. »La qual cosa no crehem per vosaltres sia mes que per nos »desijada. Notificant vos que per subvenir e ab effecte promp»tament seccorrer a la dita necessitat, parteixen ara en aquest »punt ensemps ab mossen de nosjants, lo Canceller nostre, »e lo dit Capita bofillo, per obtenir decontinent conclusio de »monsenyor Lo Rey de françe en certes coses que per la pre»fata Maiestat e per nos li son trameses. E siau certs que nos»tra ferma delliberacio es (repetint ço que per unes altres le»tres vos havem significat) no solament fundre e alienar los »propris bens e altres senyories nostres per aqueixa empresa, »mes encare metre hi nostra persona. La qual cosa speram »en deu sera molt prest per vosaltres coneguda. Car pus per »temps de un any es feta la treva, ara en aquesta vegada sera »integrament donat orde en totes coses. E en aço no façau »dubte. Entretant no cureu sino de conservar en bon stament

»la cosa publica, treballant en tot be e util de aquella. Car ab »la aiuda de deu e del glorios sant jordi sera relevada prest »del treball en que de present se trobe. Dada en la Ciutat de »Paris a XVI de juny Mil CCCCLXXI. Post datum: molt »prest deu volent sereu informats daltres novelles per les »quals totalment restaran quietades les pençes vostres. Datum »ut supra.

»Nicolai. † »

Lo propi cotreu qui portá la carta de Nicolau als Concellers de Barcelona en lo día 6 de Juliol, ne dugué una de Reyner responsiva á la dels Concellers de 20 d' Abril y escrita pel vell Soberá de Provença desde son castell d' Angers lo 17 de Juny de 1471. Reyner explica com lo Rey de França *envie home propi ab puxança de liurar e retre nos totes les places de les muntanyes a ell obedients. E nos tremattem plen poder a Boffillo de Judice qui es alla de acceptar pendre e retenir aquelles per nos e en nom nostre, e van decontinent. Avisanos mes avant que es feta treva entre lo dit Serenisimo e christianisimo Rey e lo Duch de Borgunya fins al primer dia de Maig primer vinent. Nos speram lo dit mosse de nogent que deu esser ab nos per tota aquesta setmana ben spatchat del dit christianissimo Rey, vengut que sia encontinent vos avisarem de nostra partida.*

Los Concellers responen á les cartes precedents, lo 10 de Juliol de 1471, reiterant á Reyner llur desitj de que vingués ara que la ocasió era oportuna *attes lo lonch intermedi han pres los fets de Burgunya.* Igualment consignan altre tant en la carta á Nicolau. Consideraban la arrivada del Bastart com un remey petit, si es que no ho tenían com á agravant del mal, puix d' ella sols ne resa la carta á Nicolau, ahont ni demostran satisfacció, ni hi prodigan paraula alguna d' alabansa. Se limitan á dir estes curtes paraules: *Interin es arribat lo Ilustre don Johan frare vostre loctinent de nostron Rey e Senyor.* Menos já no 's pot dir.

Lo 20 de Juliol de 1471 se determinan á trametre lo Síndich de Barcelona á Reyner. En la carta de crehença á ell entregada, los Concellers manifestan: *E som certs excelentisimo Senyor que per les coses per lo dit Sindich a la Magestat V. explicadores coneixera la gran altesa vostra com sta*

en extrema necesitat vostra reyal persona esser de part deça per absencia de la qual en si es totalment destruit aquest vostre principat. E per tant excelentisimo Senyor altre e altre e per multiplicades vegades humilment supplicam a la gran altesa vostre que li plaçia usar de clemencia vers aquets vostres fidelissimos pobles los quals sens culpa e sens impulç dels enemichs en lur fidelissima sperança pereixen si per la presencia de vostra real persona no son ajudats. Forts nos semblan los termes al present empleats y de gravetat son contingut, puix no dubtan en fer constar que de la absencia de Reyner n' esdevindrá la completa perdúa de Catalunya, ço es la victoria de Joan II. Notable sería lo cambi que s' operava en la opinió, ó mellor dit, entre los defensors de la causa de la terra. La desconfiansa general de les promeses del d' Anjou se retrata en les quasi imperatives paraules *altre e altre e per multiplicades vegades* etc.

Pochs díes aprés d' escrita la precedent carta, ço es lo 25 de Juliol de 1471, ne reben, los Concellers, una de Reyner del 8 del propi mes donantlos compte de un reforç de llanças tramés pel Rey de França, y del plan que ha format de trovarse ab Nicolau á Provensa per tot lo Agost prop vinent, desde hont se proposava pasar á Barcelona. Sa copia textual es com segueix:

«Lo Rey.

»Amats e feels Consellers nostres. Derrament vos havem »scrit que tornat mosse de nogent vos avisariem de nostra »partida E axi ara vos avisam que vengut ell e Boffillo de ju»dice havem entesa la aiuda que de present en cert nos fa de »doscentes lances lo serenisimo e christianisimo Rey de françа »ço es de cent que ya son entre Rossello e aqui en Cathalunya »sues ab deu que novament ni tramet e de altres cent de la »sua ordenança: les quals staran fermes e nos mouran de nos»tre servey. E nos treballam en haberne per altra via la qual »ara no fretura exprimir altres cent lances de les quals nos es »dada ya bona sperança. Va de present a son Ducat de Lo»renne lo Ilustrisimo Primogenit net carissimo com a fill nos»tre per spacharse del tot e dar orde prestament en lo que ne»cessari occorre en manera ques vol trobar ensemps ab nos per

»tot lo mes de Agost primer vinent en Provença aon nos deu »volent per tot lo dit mes sens fallir entenem esser. E dat orde »ab summa diligencia al que alla per aquexa empresa ferse »necessari occorre nos forsa per mar e ell per terra volent deu »farem aquexa via. Pregam vos per ço affectuosament que do»neu e façau fer quant a vosaltres sia tota diligencia que totes »les naus stiguen prestes e en orde per al dit temps en manera »que nos ensemps ab daltres quen entenem haver ne pugam »fer algun bon fruyt per lo Stat nostre e be e repos vostre e »de tots aqueys fidelissimos pobles per los quals defendre e »aiudar siau cert no stalviarem de treballs ne perills nostra »persona ni bens ni res que haiam conexent la gran fidelitat »virtut e amor de tals vassalls. E sforçau vos entretant iuxta »nostre molt loable costum en fer tot lo possible car nos men»tre sperit tingam nunca vos fallirem. Lo pendre de les mun»tanyes com scrit vos havem sta en ma nostra. Avisam vos ne »de tot per consolacio vostra. Dada en lo nostre Castell de »Angiers a VIII dies del mes de Juliol del any de la nativitat »de nostre Senyor Mil CCCCLXXI.

»Rene. ┼ »

En exa ocasió arrivá á la cort de Joan II, Joan de Janly, conseller y representant del Duch de Borgonya y de Brabant, qui, com es sapigut era enemich del Rey de França y de son parent Reyner d' Anjou. Lo 23 d' Agost desde Vilafranca del Panadés, demana als Concellers salconduyt pera entrar á Barcelona per ell y sa comitiva, composta d' un heralt ó rey d' armes y set homens més, tots ab sos respectius cavalls, á fi de comunicarlos certes coses. Los de la Ciutat d' acort ab lo Lloctinent y son Consell, determinan denegarli lo salconduyt solicitat. No dubtam veure en aqueix missatger, passant á terres obedients á Joan II, y ab son interés d' entrar á Barcelona, una ingerencia de la diplomacia estrangera en las lluytas de Catalunya, hont lo Duch de Borgonya pretendría aumentar les dificultats á sos enemichs. Per altre part la desconfiança dels de la Ciutat denegantli la entrada demostrará no esser aventurada la hipótesis que sustentam.

Los Concellers escriuhen á Reyner després de negat eix permís, dientli: *Sins sforçavem en esplicar a la Maiestat vostra quant quiscun jorn augmenten les necessitats de esser*

la real persona vostra de part de ça, e com essent hic aquella totes les mes serien encontinent reposades duptariem esser tediosos a la gran altesa vostra a la qual tant frequentadament semblants coses son stades scrites replicades e per diverses vies exposades. Empero elegints en scriure esser importuns que callant esser duptosos de incorrer en specia alguna de culpa.

Es del 3 de Setembre de 1471 altra carta dels Concellers al Soberá de Provença hont expressan:

«Excelentisimo e victoriosisimo Senyor. La gran voluntat »e subiran desig que nosaltres fidelissimos pobles de la Ma»gestat vostra tenim en contemplar e occularment fruyr de »vostra real presencia nos obiecten continuadament a la me»moria aquellas letras de la gran altesa vostra a XXV de juliol »prop passat rebudes per les quals la Magestat vostra per cle»mencia sua nos done integra confiança e assats propinqua »certitud de sa prompte partida per a les parts de ça. Cosa en »la qual sta lo total nostre repos. Car iatsia excelentisimo Se»nyor axi per los inimichs com per altres coses aquests vostres »Regnes e terres fluctuen trantollats algun tant per la fortuna. »Empero com lo boreas en poch instant clariffique los ayres »expeelint totes nubulositats axi vostra real persona venint cla»riffiquera aquests seus fidelissimos vassalls, triumphant del »inimich e matent nosaltres en lo repos tant desijat.»

Igualment suplican en lo mateix día á la muller de Reyner que si ella, segons en sa correspondencia manifestá, sempre ha intercedit ab son espós, en pró de sa vinguda á Catalunya, hi vulla intercedir al present perque la tal vinguda sía un fet. També fou escrit al infant Nicolau en consemblant manera.

En lo 12 de Setembre de 1471, se trameté altre carta pels Concellers á Reyner pregantli lo mateix.

En cambi durant eix temps Reyner obra, sens lo menor dissimulo, de molt diferent manera de quant promet. No sols en lo mes d' Agost dexaren de ajuntarse ell y son net Nicolau en Provença, sino que fins al Novembre no sabém de sa arrivada á eix Comtat, prosseguint Nicolau en la Lorena, desde hont alegava en la carta que, datada á Nancy, escriu als Con-

cellers en lo dit mes de Novembre, que sos queffers lo han detingut mes del que pensava en lo dit Ducat. Y ni tan sols parla d' anar á Catalunya passant ell á Provença, sino que Reyner, de Provença retrocedeix á Lorena, hont reb, en lo Desembre del propi any, á una embaxada catalana tramesa pera participarli quan apurada era la situació de sos partidaris á Catalunya, y com progressava en sa empresa Joan II. Se veurá la subrepticia manera com Reyner segueix fingint en sos proposits y com alega allunyarse de la terra hont havía promés tantes vegades anar, precisament lo que l' hauria degut fer sortir de sa apatía, ço es lo mal aspecte de sa causa á derrers del any 1471. Ab la copia d' exa carta posarém fí al present nombre destinat á donar á conexer la diplomacia del llavors Rey dels Catalans que no acatavan á Joan II, al dexarse escapar de les mans un regne que durant la vida de son fill Joan Duch de Lorena, s' havía vist quasi del tot reduit á sa obediencia.

«Lo Rey,

»Venerables Egregi Nobles magnifichs amats e feels nos»tres. Reebudes havem vostres letres e oyts volenters vostres »Ambaxadors en quant nos han volgut dir e explicar de part »vostra. Havem los respost segons per ells mes larch vos sera »scrit. Veem les congoxes grans en que a causa de la rabellió »seguida en Ampurda e en altres parts circunvehines a aque»xa Ciutat constituits son. Les quals congoxes nos havem per »propries. Havem sabut apres la desaventura de don Denis de »Jacobo galeotto e de la gent a peu; de tot sia loat nostre Se»nyor deu. Nos com ya vos havem scrit veniem ab deliberacio »de anar per mar a que tant tost com aci arribats fossem ab la »Nau den Angles den Setanti e algunes altres que nos ne ha»guerem aci armades. Mes per la mutació de les coses que »trobat havem nos ha convengut sobreceure per entendre en »lo prest e maior soccors vostre e de aqueys nostres fidelissi»mos pobles, havem tremes prestament persona propia al »Illustrisimo Primogenit. Lo Serenisimo Rey de frança nos »fa aiuda de doscentes lances: la gent darmes de Mila es ya »arribada aci e la fem tirar prestament aquexa via ab Boffillo »de Judice: provehim d' altra part en fer en aquestes parts e

»de lenguadoch prestament fins en Cent lances les quals conduhira ab tota diligencia lo Noble e amat Conseller e Camarlench nostre don Gaspar cossa que ab la gent de frança sera be potencia ab la aiuda de nostre Senyor deu per propulsar los enemichs e metre a tots vosaltres en repos e traure de tals congoxes. Daltre part fem per a nostra anada tot preparatori e provisió posible. E res no desijam tant al present com esser aqui ab vosaltres per aconsolarvos de nostra presencia, e traureus de totes congoxes. Faent vos certs que hi volem mettre la persona vida e los bens e quant tengam tant en frança com en aquestes parts de Prohença mes per la amor gran que naturalment vos aportam e la molta fidelitat e amor que en vosaltres e aqueixos fidelissimos pobles que en nos speren conexem que per nenguna altra cosa. E axi sforçau e confortau vos e confortau a tot hom que prestament ab la aiuda de nostre Senyor deu sereu ben soccorreguts e mesos en bon repos. Scrivim vos ya del dia de nostra partida e apres arribats que fom en Lio de tot lo que occorria. Som stats avisats que les letres son stades preses per los enemichs e axi per passar pus facilment fem aquesta sola e al loctinent general nostre una altra: comunicarla heu aquius semblara Dada en la Ciutat de Ays a dotze de Deembre del any Mil CCCCLXXI.

»Rene †.»

Ab tot quant portem expressat, no en vá se veu tocaría á son fí la present guerra en lo proper any de 1472. Altre cosa no podía sucsehir, puix contra la voluntat dels catalans fore pretensió ridícula creure se pogués aguantar una lluyta que tants y tants sacrificis los costava prosseguir.

XII

Reprením la biografía de Pere Joan Ferrer en Agost de 1471. Durant aquest mes lo suposam en inteligencias ab Joan II pera reduirse á sa obediencia. Y com es ben sapigut quan generós se mostrá lo Rey de Aragó en otorgar mercés,

que á ell poch li costavan, Ferrer procurá tréuren lo major partit possible, considerant son pas de molta valua, puix no en vá havía militat durant mes de nou anys en primera fila dins la causa que abandonava. La concesió reyal y per tant les negociacións se feren secretament, fingint, Ferrer, servir á Reyner durant mes y mitj ó dos al menys, quan realment estava compromés d' una manera solemne ab son adversari. Implícitament nos ho diu la concesió de la penyora otorgada per Joan II, á 30 d' Agost de 1471, de una bona part de la regió del Maresme enclouenthi la vila de Mataró, ab quants censos y deutes los acreedors rebelles percibían en dit territori. Vista era la antigua afició de Ferrer á aquella hermosa costa catalana. La primera vegada que 'ls documents nos parlan d' ell es fent estada al llavors poch menys que abandonat castell de Sant Vicens ó de Burriach, solar pertanyent á la familia dez Bosch, que residía en lo vehí castell de Vilaçar y la que be podía haverli venut ó alienat tant aspre cimal ab lo ruinós edifici que 'l coronava y lo corona vuy día encara.

Atrasemnos una mica pera donar alguns antecedents relatíus á la conjura de Gerona. En lo mes d' Abril de 1471 en quina época alguns del Ampurdá y Gironés estavan en tractes ab Joan II, Ferrer era adicte á la causa que representava Reyner. No d' altre modo s' esplica lo que sabém per Chía (Bandos y Bandoleros en Gerona) ço es que participá als diputats la nova de que les galeres de Joan II se comunicavan ab los ampurdanesos, especialment ab certs vehíns de Torroella de Montgrí. En aquella obra se donan interessants precedents de la traició de Ça-Riera y companys seus, de la que n' extraurém lo més pertinent á nostre objecte.

Lo Comte de Pallars es qui primer descubreix al Bastart de Calabria, la conjura tramada, y aquest al contestarli en 12 de Juliol, aparenta donar al fet poca importancia. Emperó lluny d' abandonarse á una cega confiança, d' algun temps avans excluí de la nómina d' havers mensuals á Bertran d' Armendariz, Joan Ça-Riera, Pere Joan Ferrer, Ramón Planella y Joan d' Armendariz, los qui acudiren en quexa d' aital novitat á la Diputació. Aquesta respongué ambiguament, afirmant que ningú ordená semblant exclusió, tractantse sols de suspendre lo pagament dels havers com á mida general á

fí de posar orde en la administració del impost de cavalls. No en vá, donchs, los Concellers de Barcelona escrivían á Reyner cartes tan apremiants com la del 20 de Juliol, en quina data ja serían conegudes en la Ciutat exes maquinacións.

A derrers de Juliol se suposa que Ça-Riera intentá apoderarse de Palamors y Margarit, de Torroella.

Lo 2 d' Agost, lo Bastart Llochtinent, dexant en part de dissimular lo desconexement de la traició tramada, enviá missatjers á Armendariz y á Ça-Riera. Los de aquest ultim foren Gaspar Vilana, Joan d' Argentona, Pere Ferrer donzell, Antich Ferrer agutzir reyal, exos derrers, com sabém, parents de Pere Joan Ferrer. Los diputats de la Generalitat en sessió del 8 d' Agost tenen noticia com *lo die present son passades quatre galeas dels inimichs fahents la via de la costa de levant en les quals se diu esser lo mestre de Muntesa e que van per cets maneigs ques diria se tenen qui serien en gran desservey de la Mtat del S. Rey e irreparable dan daquest principat.*

A mitjans d' Agost, Huch Roger venint de son Comdat de Pallars comanant una host de més de tres cents peons y sobre d' uns quaranta de cavall s' apoderá de Blanes hont sabém s' hi trovaba lo dia 21. Mentrestant Bertrán d' Armendariz desde Palafolls y Joan de Ça-Riera desde Hostalrich, s' aparellavan pera atacar en son temps á les tropes del Comte de Pallars. Lo qual realisaren un mes aprés, en que estant aquest absent de Blanes, fou esta vila fortivolment ocupada y escalada per ells, causant tal novitat molta sensació en Barcelona.

Los Diputats de la Generalitat de Catalunya, á petició del Llochtinent de Reyner, acordaren, lo 17 de Setembre, recobrar á Blanes armant cent homes per quince dies. Emperó al passar l' acort al Concell de la Ciutat per sa ratificació, aquest acordá suplicar al Bastart de Calabria *que ans les coses se rompen de fet vulla trametre a la dita vila de Blanes per saber les coses com pasen e com stan no aturant se empero per aço la delliberacio en lo real, concell segons se diu feta.* (Concell del 18 de Setembre de 1471.)

Lo dimecres á la tarde y lo següent dijous (23 de Setembre) de bon matí, fou convocat Concell de Cent jurats. Hi concorregué lo Llochtinent ab tot son sequit, y oberta la

sentada denunciá *com ell personalment havia delliberat anar la via de Blanes de la qual vila se eren dites moltes coses de duptosos significats e es causa de sa anada. Car era vist esser gran servey a la Mtat del S. Rey aquella vila star reposada e confirmada a la sua obediencia. E per quant ell parlava en lengua françesa e duptave fos ben entes volgue que por lo egregi Comte de Pallars ell present fossen manifestades al dit Concell dues o tres coses.* Aquestes foren que hu dels Concellers lo acompanyás pera consellarlo y que la Ciutat contribuís ab cent peons y vint adzembles per portar artillería, en la host que s' anava á formar. A tot lo qual accedí lo Concell de Cent, designant pera acompanyarlo, al conceller segon Guillém Oliver.

Ni la host s' arrivá á formar, ni Blanes torná á mans del Llochtinent, prosseguint en les de Ça-Riera y demés companys iniciats en lo mohiment en favor de Joan II, mohiment que d' un jorn á l' altre tenía d' esclatar.

Avans de la presa de Blanes nos parla Chia. de que alguns dels amichs de Ça-Riera tractavan en llunyanes terres d' alevoses e interessades negociacions. De aquí donchs que, conclós lo pacte, Joan II otorgás grans mercés als que 's preparavan á acatar sa autoritat, y que entre elles n' hi hagués una en favor de Pere Joan Ferrer, feta en Çaragossa lo 30 d' Agost. En ella anomena á Ferrer, conceller y capitá seu (1).

Durant lo Setembre fou universalment sapigut per Catalunya que un fet d' alta trascendencia s' estava preparant. La diplomacia podía volguerse aprofitar del escampament d' exos rumors pera aumentar lo decahiment en los ánimos dels catalans al esclatar la conspiració, procurant d' esta manera repercutís y respongués arreu del Principat. Que en lo avans dit més se conexía y parlava de la defeccio d' alguns capdills, clarament ho comprova, una carta del Capitá dels castells de Celma y Pontons (2) situats en la frontera del Panades entre La Llacuna y Santas Creus, qui 's mostra ben informat de la conspiració dels de Gerona, essent axi que 's trovaba en lloch tan llunyá y distant. Que responía la defecció, tant com á la sola ambició dels Capitans, al nou estat de

(1) Vegis l' appendix document nombre IV

(2) Apendix, document nombre V.

coses, no es pas difícil conexerho, no sols per lo que á la absencia de Reyner y son net Nicolau atanyía, sino pel evident cansanci del pays, que mancat d' entusiasme no podía estar dispost á sufrir més tant continuades penalitats y excessos com les provinents de nou anys de guerra, ab seguides entrades de companyíes forasteres, cabdills sortits de diferents indrets d' Europa: castellans, aragonesos, navarros, gascons, francesos, portuguesos, tudeschs, prohençals, italians y borgonyesos. Tots venían á satisfer en los catalans llurs odis, set d' aventures y desitj d' acumular riqueses, y com la terra que trepitjavan no 'ls merexía cap consideració, era tractada militarment á igual que á un pays conquistat. A la conducta, en apariencia indiferent, de Reyner y al cansanci dels pobles ajúnteshi altre tercera causa: la veu general escampada pel Principat de que Lluis XI volía á Catalunya per ell, veu testimoniada per lo arrivo de capitans y llances franceses.

Suposa Chia que Ça-Riera y Taravau començaren los trevalls de reconexement del rey Joan II, á poch de haver mort lo Duch de Lorena, fundantse, no sols en la paulatina emancipació de Gerona de la obediencia dels diputats y del Llochtinent, si que també en la Real cédula que Joan II espedeix desde Çaragossa, lo 23 de Juny de 1471, en favor de Ça-Riera, nombrantlo Capitá general á guerra y á justicia de la ciutat, força y vegueria de Gerona, Ampurdá y Vescomtat de Cabrera, ab carta blanca pera atorgar qualsevols gracies a pobles y particulars que 's sometessin á sa obediencia. Relata com ja á 21 de Juny, Francesch Margarit, altre dels iniciadors del mohiment, fou nombrat pel propi Monarca veguer de Gerona y Besalú. Y per últim nos dona conexement de un conveni secret, de data del 30 d' Agost, celebrat entre Joan Ça-Riera, Bertrán d' Armendariz y Bertrán Margarit lo vell, germá del Bisbe de Gerona Margarit, pel que aquestos militars en nom propi y en lo d' altres cavallers de la terra, se comprometen á entregar á Gerona y totes les fortaleses y castells de son comandament, al rey Joan II.

La defecció y colp de má no podían pas estar millor preparats. Tots los convinguts en lo mohiment en favor de Joan II fomentaren les ja començades disensions entre Ça-Riera y les autoritats de Barcelona ab motiu de les rendes y jurisdicció d' alguns llochs del Vescomtat de Cabrera.

A primers d' Octubre, lo bisbe Margarit oncle de Ça-Riera, aparenta intervenir en aquelles á pretext de procurar un arreglo entre abdues parts disputants. Lo dia 6 escriu una carta, rebuda pels Concellers lo dia 8, convocantlos pel dimars primer vinent á una conferencia celebradora á Hostalrich, á fí de venir á concordia son nebot ab lo Llochtinent de Reyner, y en representació d' aquest sos delegats Jacobo Galeotto y lo Comte d' Iscle. Lo Bisbe manifestava que ell, Ça Riera y tots quants á aquest pugan aconsellar, acudirían á la entrevista d' Hostalrich, pregant que ab los predits representants del Infant Bastart hi vagen un Conceller y un Diputat, tots ab plens poders d' obra á fí de resoldre lo més depressa possible les questions suscitades, evitant prolixitats y consultes.

La anterior carta coincidía ab lo avenç de les tropes de Joan II y ab grans precaucions adoptades á Barcelona, hont lo dia 5 d' Octubre s' aparedaren los portals de la Ciutat, exceptats los de Sant Antoni y Portal Nou. Emperó temerosos de lo que no podian evitar, no descuydan d' acudir á la projectada entrevista, si be modificant las condicions de dia y lloch com se veurá ab la següent cita del Dietari de la Diputació:

«Dimecres 9 d' Octubre.—Aquest die hora de tercia parti »ren de Barchinona lo Egrigi mossen Johan de torrelles »Comte discle e portant veus de Governador de Cathalunya, »e lo magnifich Jacobo galeoto capita general del Senyor Rey, »tremesos per part del Senyor loctinent, mossen Bartomeu »quintana conseller terç lany present de la ciutat de Barchi- »nona per part de la dita ciutat, e lo Reverend frare Miquel »sampso deputat del General de Cathalunya per part del dit »General e del consell representants lo principat de Catha- »lunya, per anar al castell de sent pol qui es della la vila de »Matero, on devien esser mossen Johan çariera Capita de la »ciutat de Gerona, Bertran darmendaris navarro, Pere iohan »ferrer, e altres capitans de gent darmes per conferir e comu- »nicar de algunes diferencies qui eren suscitades entre ells en »aquests dies prop passats. Entre los quals devia esser lo Bis- »be de Gerona.

La entrevista del dijous 10 d' Octubre no tingué efecte per tant com arrivats á Mataró los emisaris de Barcelona, hagueren nova de que Ça-Riera havía partit d' aquells llochs vers Hostalrich. Y axí lo propi dia 10 retornárense á la Ciutat. Emperó en aquell mateix jorn *lo Reverent Abbat de Ripoll, mossen Jacme carbo, e mossen Johan bernat de marimon foren elegits per lo Senyor loctinent e son consell, ensemps ab los Consellers de Barchinona e deputats per tornar la via de Matero e de sent Pot. per veure e sentir que volien ne demanaven Bertran darmendaris mossen Johan çariera, Pere iohan ferrer e altres capitans, qui scoltaven e havien capitolaiat e contractat ab lo Rey Johan inimich del Principat de Cathalunya.*

Ab exa segona cita del propi Dietari resulta conexerse fins á la evidencia la defecció de Ferrer, y sos companys Lo empenyo dels de Barcelona en concorre á la junta dona mostra de la importancia d' aytal fet, que ja venía de temps ocupant y preocupant la opinió pública y segurament comentantse en diversos sentits. Lo Bastart Llochtinent, es natural volgués deturar lo dany y dilatarlo, puix no daltre modo s' esplica pretengués algun resultat d' exes conferencies, per forsa infructuoses si aquells estavan compromesos ó convinguts. Molt temeria del estat general y opinió pública, quant mantingue la pretensió de que en converses no 's parlás en bon sentit del Rey de Aragó. A aquest objecte, lo propi dijous 10 d' Octubre, ensemps que 'ls nous missatgers acudian á les preteses vistes, se pregoná pels carrers de Barcelona, que sots inconmutable pena de mort ningú gosás *dir ne parlar res qui fos en favor del Rey Johan.*

Cas d' efectuarse, la entrevista del 10 no doná resultat per la causa de Reyner. Sens perdua de temps, lo Bisbe de Gerona, Ferrer y demés companys, redactan y firman important carta colectiva de fetxa 11 d' Octubre, la que lo trompeta Gim Pere porta als Concellers de Barcelona, junt ab altres, endreçades al Lloctinent, hont se desexian de la causa de Reyner. Arrivaren á mans dels interessats lo diumenge 13 d' Octubre.

En la carta als Concellers expressan les causes que 'ls induexen á aytal resolució, ço es: la ruina del Principat després de deu anys de guerres; la mort del derrer emprenedor de la causa catalana, lo primogenit Duch de Lorena, qui no era

estat sustituhit per altre; lo desitj d' arrivar á port després de tanta tempestat, cosa actualment factible tan sols tornant á la obediencia de Joan II; y acaban per invitar als Concellers á adherirse á llur actitut pera donar pau y repós á la postrada patria. Lo document está concebut en exos termes:

»Molt magnifichs e honorables Senyors los Consellers de »la insigna ciutat de Barcelona.

»No ignorau lo stat e esser de aquesta nostra provincia de »Cathalunya qui concussada per nostres particulars passions »per guerra de deu anys es ia venguda aprop del derrer exter»mini hoc e no resmenys per diverses mutacions de Senyo»ries seguint pus tots les passions de aquells qui mes han vol»gut poder en la cosa publica que la raho. Liurats a diverses »nations e Senyories, som stats sots prenda oprobi e derisio a »totes gents e nations Castellans portuguesos francesos gas»cons Tudeschs prohensals ytalians e a totes altres lengues e »pobles qui sobre nosaltres es son pasents e apres nos han »oprobiosament tractats com moltes de elles dites nacions nos »fossen infestissimes e exosses e en la nostra preclara natio »han volgut exercir les veniances de les iniuries e dans que »de la dita nostra preclara natio per lo passat havien rebudes »De que ia nos han conduhits a la ultima pobretat violats »perduts e dicipats tots los privilegis e glorioses nostres passa»des libertats e polluhits e sedats en nosaltres tots los drets »divinals e humanals. E apres saguida darrerament la mort »de la gloriosa memoria del S.or quondam don Johan jatsia »sots nom e titol de primogenit del Illmo S.or son pare pero »en veritat ultim emprenador de aquesta empresa mirant nos»tres passades calamitats e ben considerat apres la longitut de »sa mort lo progres de nostres princeps pare e fill que per re»yal experiencia nos han mostrat havernos abandonats com »de llurs alteses exceptades moltes letres de confort de variats »effectes e molt frustrades de veritat de les coses promeses als »non havem hagut en spay de XI mesos nos ha convengut »pensar e imaginar a qual port apres tanta fortuna haviem arri»bat e com per diverses vies haiam explorades les intentions »de aquels qui en nom Reyal nos son estats assignats per pre»sidents e de aquels qui en nom de aquexa Ciutat han presu»mit vendicarse esser ells e tenir lo stat en ells no havem tro-

»bat sino tota perversa fi e desigs e caseu per si desigar »lansar nos a qualqua novella S.^{ria} per la qual ells poguessen »augmentar llurs condicions e exercir e continuar llurs pas»sions e en quis fes la final perdicio del restant nostro be e »gloria. E per tant desigants apres tanta tempestat e ruina per »venir a algun port de salut ab lo qual se pogues donar pau »repos e tranquillitat al afflicte e ia exinanit poble e tornassem »a les primeres nostres libertats nom e gloria no havem vist »cami negu saludable sino tornar al S.^{or} que nostre S.^{or} deu »en lo passat nos havia donat e del qual nosaltres per divinal »permissio erem stats segreguats. E jatsia aiam hagut al da»vant la guerra que fins assi entre nosaltres es stada pero no »resmenys havem hagut recort e longua experiencia de la sua »molta virtut e clemencia quins ha donada tota seguretat e »pus tot sperar en la sua acostumada benignitat e clemencia »e restituhir a nostra patria pau tranquilitat repos e la sua »acostumada gloria e libertats que venint en mans e poder de »Rey o princep qui hagues a subiuguar nostra patria e provin»cia e privarnos de nostra acostumada gloria e libertat. E per »tant desigants aquest be comu qui perfetament nos pot acon»seguir sens pau e aquesta ab concordia entre nosaltres nos »ha aparegut fer vos sabedos de aquesta nostra voluntat qui »es segons la raho e evident nostra necessitat tornar a la obe»diencia del Sor Rey don Johan havents per ferm que sens »que atal port no pervenguam no podem aconseguir la pau »qui es lo sol e unich be de aquesta nostra patria. E apres la »intimacio de nostres desigs e delliberations vos volem pre»guar encarreguar e suplicar que deduides al devant de vos»tres penses totes les coses demunt dites e altres moltes que »per vostra discretio poreu ymaginar e pensar qui ab longua »scriptura explicar nos porien per les quals veureu aquest »esser unich nostron be e repos depossada tota rancor e des»fiansa vos vullau aderir ab nostra deliberatio qui es no se»gons la passio mes segons la raho, e necessitat del publich. »Car essent conformes en unio e una voluntat donam a la »postrada patria pau e repos e les coses comunes e particulars »ne han valer mes e les libertats e privilegis altrament aiudats »e favorits avisantvos que si deliberareu aderir vos ab nostra »voluntat e deliberacio volrem anar ab vosaltros units e pro»seguirem tots vostres interessos comuns e particulars els pre-

»ferrem als nostres. E si volreu persistir en vostra obduracio »e pertinacia non pot seguir per als qui en ella perseveraran »sino tot mal oprobi e ruhina lo que a nosaltres per la molta »amor e affectio queus portam tant a la patria com als parti- »culars de vosaltres nons poria esser cosa mes dolorosa. E si »algú de vosaltres ha desidencia al dit Rey e Senyor a qui »tant tots havem feta la guerra qui ha esser sola causa de »apartar vos de nostra delliberatio com la comuna utilitat qui »de aquella sortex sia atots assats manifesta vos volem signifi- »car sperimentam en lo dit Rey e Senyor tanta amor e affec- »tio en nosaltres en special a aquexa insigna Ciutat que no »menys nos ame que si tostemps lo haguessem servit ne res- »tant desige que augmentar e prosperar aquest seu principat e »aquexa insigna Ciutat qui en sa Corona Reyal sol esser una »de les pus fulgents e resplendents pedres per la qual amor e »affecctio noy ha gracia a vosaltres necessaria qui de se Ma- »gestat ab seguretat nos puxe sperar. Abrassau donchs la gra- »cia que nostre S.or deu nos fa e preniu la pau e repos de la »patria e la restitutio de nostra gloria. E ahon a que deu no »vulla lo contrari fos per vosaltres delliberat la present sia a »nosaltres scusa e justificacio e vostra perdicio sia a vostron »peril e carrech. En Blanes a XI de octubre any Mil »CCCCLXXI.

»A vostre honor aparellats
»lo bisbe de gerona †
»joan seriera †
»bertran darmendàryz †
»p. j. ferrer †
»jaume alamany †
»bernat margarit †
»bernat de Sinisterra † »

Davant d' exa carta, los Concellers, á despit de anarlos adreçada á ells sols, la llegiren publicament en lo concell ordinari de la Ciutat que 's celebrá á l' endemá de rebuda, (14 d' Octubre) *affi que la malvestat de aquells per tot lo mon sia sabuda.*

Manifesta Ferrer en son cartell de deseximent, íntegrament publicat per nosaltres en lo volum dels Jochs Florals del any

1891, (1) esser obligació dels gentils homes y cavallers donar rahó dels actes en que la honra los obliga y axí esplica haver per causa de desneturarse de Reyner, no sols la apatía del Provençal per Catalunya, si també lo manifest propósit del Rey de França qui pretenia cobrar per sí la nostra terra. Com enumeració de la desastrosa política d' exos derrers mesos, esmenta los actes fets contra Ça-Riera, Armendariz y Palou d' Arenys.

Lo Lloctinent de Reyner sespon á la precedent carta de Ferrer ab altre fetxada lo 15 d' Octubre, hont nega als catalans poguerse desneturar de sos Reys, segons lleys del principat, d' hont los hi pervé lo nom de innata fidelitat propi de tot catalá. A mes que com desneturament no 's pot fer sens causes fonamentades y exes no venen espresades, de quines causes *segons ley de spanya son tengut requerir lo dit Senyor Rey en secret, e hon no fos feta la justicia o lo degut per lo dit senyor Rey, per tres veus afrontada per Cort devien sperar si fora dita causa o causes com fossen justes e veres, lo que no es, a son degut stament tornades: e precehints dits requeriments ereu e sou tengut restituhir de fet tot lo que teniu e possehiu en lo Principat de Cathalunya e Senyoria del dit Senyor Rey en la forma e manera que era en temps de la concessio o adquisicio e exir fora son Principat e senyoria despulat ans que desneturar vos poguesseu.* Y com diu que axó ho dexa de practicar, conmina á Ferrer á retornar á la fidelitat de Reyner, del contrari procehirá contra sos bens, fama y honra segons te requerit lo procurador fiscal. Finalment li concedeix sis dias de temps pera comparexer davant dit procurador, á respondre de les acusacións ó inculpacións de que es objecte.

Aquell mateix dia 15, refereix Chia que lo Lloctinent convocá en son palau, una junta magna dels tres estaments y de tots los gremis de la Ciutat, hont feu donar compte dels cartells de deseximent á ell tramesos, resolent la assamblea, fos procehit contra d' ells com á baras y traidors.

Per Barcelona 's deya, y no anavan enganyats, que Joan II prometé honors y diners al firmants de la carta del 11 d' Octubre, y que en una de les capitulacións entre ells establer-

(1) *Argentona histórica*, nombre IV.

tes y jurades, lo Rey *los prometia que fins los hagues dat compliment de la dita peccunia, la qual savia de partir entrells en certa manera, que lo dit mossen johan çariera sagues a retenir la ciutat de Gerona, vila e castell Dostalrich, sent celoni e blanes, e Armendaris Palafolls s sent Pol, e axi de les altres forces que los dits traydors tenien. E mes volgueren e axis diu fonch continuat en la capitulacio, que durant lo temps daquest empanyorament lo dit Rey Johan jura e prometes que no entraria en Gerona ne Ampurda, si donchs no venia tot sol ab un page. E aço duras tant fins los dessus dits traydors complidament fossen pagats de lurs Tres milia argenteos, e que lavors li haguessen a restituhir la dita Ciutat e altres forces dessus dites* (1).

Després de tramesa la carta colectiva á les autoritats de Barcelona, los conjurats de Gerona, ab data del 13, escriuen á Sant Felíu de Guixols, Figueres y Peralada pera que estes poblacións los secundessin, axí com ho feren Gerona, Blanes y algunes altres.

Temerosos los Concellers de la ressonancia que arreu de Catalunya lo fet predit pogués tenir, puix en la Ciutat s' assegurava que *molts d' altres se voltarian ab ells*, lo 14 d' Octubre, trameten moltes cartes manifestant com per tota la Ciutat y pobles vehíns regnava lo mateix esperit de fidelitat envers Reyner d' Anjou. Sabém ne foren trameses á les viles de Sant Feliu de Guixols, Palamors, Tossa, Cadaquers, Llançá, Torroella de Montgrí, Castelló d' Ampuries, Roses, Peralada, Palafurgell, Lloret y Pals, totes elles, com se veu, del Ampurdá y Gironés, llochs hont justament temían s' hi fes sentir més la influencia dels personatjes *desexits*. També ne foren enviades á molts capitans adictes á la terra, nobles y senyors de castells.

Si tingué ó no ressó á Catalunya lo acte que explicam 'ns ho dirán los fets subsegüents. Segons lo Dietari de la Diputació, lo 17 d' Octubre de 1471 *se rete la vila de Sabadell al Rey don Johan sens colp ne costada*. Lo 12 de Novembre *se rete la vila de Palamors sense alguna força o destret sino*

(1) Exa cita del Dietari de la Diputació vé mutilada per borrats coetanis. Mes ab algun cuidado crehem haver reintegrat lo text á son primitiu estat, que es lo per nosaltres interessant.

voluntariament, a les gents darmes del Rey en Johan. Lo 29 de Novembre *se rete la vila de Granollers sens colp ne costa,* y á primers de Desembre quasi tot l' Ampurdá regonexía á Joan II, excepció feta de Cadaquers, Roses, Castelló, Figueres, Peralada y Torruella.

Si fou general la veu correguda en favor de Joan II y respongueren tot seguit al pronunciament de Blanes bastants dels pobles de la terra, acabará de confirmarho aquest fragment del acta del concell de Barcelona hagut lo 5 de Novembre, hont al tractar de millor defensar les muralles de mar, se descriu lo perill que ofereix aquell accessible indret accesible pel molt recular de les aygues, ab estes paraules: *com les marines ó ribatges de la plage daquesta Ciutat ço es de spero a spero no stan en assats deffencio car son uberts e sens murada alguna e los inimichs los quals per la malesa del bisbe de Gerona e de mossen çarriera e altres complices lurs han presa gran audaçia es han tirads molts pagesos, porien facilment fer empresa axi ab les galeas com ab bergantins leuts e altres fustes metenthi un gran nombre de pagesos e altres pehons e desembarchar entre los dits sperons fer gran dan á la present Ciutat.* Quasi be igual torna á llegirse en la sentada del endemá, 6 de Novembre, hont parlant del mateix, s' expressa: *Com a ells Consellers eren vinguts molts dels poblats en aquesta Ciutat dients com a ells paria la marina daquesta Ciutat estar molt mal custodita e sens deffencio Car los inimichs qui vuy tenen a lur favor quasi tots los pagesos habitanis en les parroquies foranes porien metre ab les galeas e molts leuts un gran nombre de pehons en terra en dita marina los quals a força darmes porien entrar la Ciutat e fer un tant gran dan que força no seria per reparar.*

Prosseguintse á Barcelona la causa contra los firmants de la carta de deseximent del 10 d' Octubre, se publica la sentencia á 15 de Novembre de 1471, per la qual son declarats baras y traidors.

Lo 19 de Novembre se feren importants preson, dins las Ciutat, de gent declarada sospitosa, los qui, embarcaren confinats á Provença. Foren entre exos, personatjes que tant se significaren en pró de la causa catalana com Frá Antoni Pere Ferrer abat de Montserrat, Antich Ferrer germá seu, Frá Antoni Alamany abat de Sant Cugat del Vallés, Pere Joan Serra,

Melxior Mates, etc: La circunstancia d' incluirse entre los sospitosos á los dos primers, parents de Pere Joan Ferrer, ajudará á esplicar lo trascendental pas donat per aquest.

Mostrarán lo temor que dins Barcelona se sentía en exos dos derrers mesos del any 1471, axí com les precaucións preses contra l' enemich, los dos fets següents de que tením noticia. En atenció á *que les bardisses moltes qui son en diverses propietats circumvehines de aquesta Ciutat fan gran dan als poblats en aquella par quant los inimichs venen cuberts per dites bardices e fan gran dan als poblats en persones e bens. E speres ne faran maiors si noy es provehit,* lo concell ordinari de la Ciutat acordá en sessió del diumenge 10 de Novembre *que totes lęs dites bardisses salvat e exceptat cloendes dels orts sien tallades en la forma o praticha seguent ço es que sia feta una crida que los terratinents o senyors de les propietats per tota la seguent setmana haie haver tallades les dites bardisses de qualsevol specia sien exceptat empero les cloendes dels orts.*

A mes lo Concell ordinari de la Ciutat lo 4 de Desembre de 1471 acordá *que totes les torres de la murada que sien closes ço es aquella de sanct pau aquella del portal de Sanct Saver aquelles del portal nou e aquella appellada de sanct Johan que es prop lespero de levant e les altres quantes ni ha de semblants a totes parts closes per molts e bons respectes sien obertes en la part vers la Ciutat les altres parts romanents en la forma que sestan* axí com *que tots los ponts dels portals qui stan tencats, ço es aquell de Joncheres dels tallers de sant pau de sant daniel e altres sien tots trencats fins a les parets del mur affi que per aquells los inimichs no puschen venir à peu de mur.*

Tot axó junt ab un servey de bades, guaytes, obres d' amullarament del asperó de Llevant y distribució de capitaníes ab cárrech de diferents trossos de muralles.

Dictada, com havém dit, pena de mort á Ferrer, Ça-Riera, Armendariz y altres, per virtut de la referida sentencia (15 de Novembre) y no podentlos haver per trovarse ab lo exercit de Joan II, los de la Ciutat la executaren en llurs estátues en data de 23 de Novembre. Donarém la curiosíssima narració que del fet nos tramet lo Dietari de la Diputació:

«Dissabte a XXIII.—Aquest die III hores passat mig jorn »fonch feta una crida publica ab trompes e ab tabals de part »del Senyor loctinent, la qual primer fonch publicada en les »scales del palau reyal maior de Barchinona, e apres per les »altres places e lochs publichs de la dita ciutat, contenent en »efecte com lo dit Senyor loctinent publicava per bares e per »traydors mossen Johan çarriera batlle general de Cathalunya, »bertran darmendaris navarro, e en Pere iohan ferrer donzell »domiciliat en Barchinona. E manava les statues o semblan»ces de aquells esser rossegades per tota la present ciutat, e »apres esser peniats a la cort del vaguer cap avall, fins les per»sones de aquells se puixen haver e esser executades perso»nalment e de fet, promatent ab la dita crida a qualsevol »persona qui aportera viu e metra en poder del dit Senyor »loctinent algu dels dessus dits, e encara mossen Johan »margarit bisbe de Gerona, mossen Bernat margarit germa »del dit bisbe, mossen jacme alamany, en Bernat de senes»terra, en Palou darenys, e. miser Jacme taravau convers, ço »es per quascu dells dos milia florins, e sils mataran e porte»ran los caps, per quascu cap Mil florins; e si porteran en »ribot de la Valloria D florins, e si porteran lo seu cap CCL »florins: ffaent lo dit Senyor loctinent ara per lavors remissio »general a qualsevol persona qui aquells o algu de aquells »mort o pres metra en mans de la senyoria, encara que fos »enemich o rebetle. Manant en lo endemig les semblances de »aquells com a traydors publichs esser pintades e possades »en IIII parts de la ciutat, ço es a la plaça de sent Jacme, en »loge, al Portal nou, e al portal de sent Anthoni. Ab comi»nacio que sots pena de la vida algu no gosas raura o ensuizar »alguna de aquelles. E que dequi avant los successors de »aquells fins a la terça o quarta generacio no pusquen suc»cehir en les heretats lurs com lo dit senyor les se haia con»fiscades. Mes avant mana lo dit Senyor ab pena de la vida, »que quascu qui sabes bens o robes lurs los hagues a denun»ciar al capita de la guardia dins XV dies. E feta aquesta »crida tantost isqueren del palau reyal Mossen Johan ramon »pons, Nuch de copons, e mossen Anthoni de vilatorta cava»ller, algutzirs del Senyor rey a cavall ab mes de CCC fadrins »qui anaven primers a peu cridant «muyren les traydors, »muyren los traydors,» e tantost apres venien III besties de

»bast qui quascuna rossagava pels peus una statua o ymage »daluda plena de borra feta a ymage e semblança, ço es la »primera de mossen johan çarriera, la segona de Bertran dar»mendaris, e la terça den Pere iohan Ferrer, e havien los »meses sengles grans bosses al coll per reduir a memoria »als miradors con los dits traydors havien feta la dita traycio, »e venuda la patria per diners, e a quascu materen una ban»dera ab senyal de lurs armes rossagant. E axi rossagant fo»ren portats per tota la ciutat. E apres aquestes statues foren »penjades a la cort del vaguer de Barchinona.

No tardém en veure á Ferrer ajuntarse al exércit comanat pel propi rey Joan. A finals de Novembre aquest posá novament siti á Barcelona. Una escaramusa entre los més esforsats capitans de la Ciutat y l' exércit sitiador junt á la torra Baldovina (prop Santa Coloma de Gramanet), se convertí en forta batalla restant lo camp per les tropes de Joan II. Los sitiats hi perderen molta gent, contantse entre los presoners los aguerrits capdills Don Dionis de Portugal, lo milanés Jacobo Galeotto, Menaut d' Aguerre, Graciá d' Aguerre y varios altres de menos nota.

Pere Joan Ferrer, qui per primera vegada combatía contra sos antichs companys d' armes, no quedá enrera en la lluyta, resultantne ferit en l' anca, d' un tret de sarabatana. Se conexían ab eix nom á Catalunya, á unes primitives armes de foch ab forqueta, consemblants al arcabús (1). La circunstancia de veurel caure de cavall donaría lloch á creure, á los que fugitius entraren en la Ciutat, havía mort en dita acció, circulant aquest fals rumor per dins Barcelona.

XIII

Entrem en lo darrer any d' aquesta guerra catalana, lo de 1472. Si be en fets d' armes, mercé als molts reforsos de França, se mostrá desigual, puig no tot foren llors pel Rey d' Aragó, en cambi crexent sempre lo mohiment de la opinió

(1) Apendix, document nombre VI.

pública contra Reyner y los francesos y en favor d' aquell Soberá, á despit de la obstinació de Barcelona, portá la desitjada pau ab lo difinitiu regnat de Joan II, en totes les provincies del Principat.

Lo 26 de Març de 1472, Roses s' entrega voluntariament al Rey de Navarra, y en cambi lo 4 d' Abril son exércit es vensut en lo siti que tenía posat á Peralada. Lo 13 de Juny Vich imita á Roses y seguexen entregantse Manresa lo dia 17 y Castelló d' Ampuries lo 20 del propi mes.

Tot y esser lo Maresma una de les més faels regions á la causa catalana, no s' arredrá Pere Joan Ferrer, y á primers d' Agost, curat de sa ferida del combat de la torra Baldovina, se dirigeix ab alguna gent á Mataró á fí d' apoderarse de la vila y rebre com á senyor, los homenatges á aquells pagesos. Mes no contava ab la forta oposició que sos moradors li farían; axí es que á despit de la gent que ab ell duya no pogué lograr son propósit. Refusat pels mataronins, merces al armament de que disposavan y á les obres de defesa de la vila, no insistí en ses pretensions d' entrar en ella.

Dirigintse Ferrer, á Argentona després del fracás de Mataró, prengué per forsa d' armes la fortalesa hont se recullian y defensavan los de aquesta parroquia.

Esta fortalesa no era altre que la iglesia parroquial fortificada per manament del Llochtinent de Reyner desde lo 10 d' Octubre de 1471.

Mes alguns pagesos d' aquells entorns, als qui no plahía veures subjectes á una jurisdicció feudal, s' oposan á les pretensions de Ferrer, aplegantse pera combátrel. Davant tot lo que suposám no li restaría, á nostre militar, altre remey que 'l de retirarse de son senyoriu, dexant, pera millors temps, rebre lo tant desitjat homenatje. Relata lo fet predit Martí Joan de Torrelles, senyor de La Roca del Vallés, en carta que á 6 d' Agost de 1472, escriu als Concellers donántloshi noves d' aquells entorns ab exes paraules:

«Molt magnifichs mosseyors: le letre he rebude de vostres »providencias en le qual me regraciau los meus avisos perque »mosseyors pensar podeu que ab suma diligencia trabal per »lo utill de aquexe insigne ciutat. E si res aci io sabre per »manaster de vostres avisos totes io sos lexades ho fare e axi

»podeu astar ab perfeta confiansa. Mosseyors ja veheud com »ìo astich asi al mix del foch e so en treve per no poderme »avitualar. E per quant ma manca so que el portador vos »dira al qual dereu crehensa vos prech que io sia socorregut »del general per no poder pagar aquella si noy tengues dues »no vos ne pregara peri vos prech ab los Senyors de deputats »dar tal ordre io pugue haver aquella aiude: noves vos avis »com en P. iohan farrer era anat a mataro per pendre los ho»menatges e als pagesos hanli refesat ab artelerias e armes: »aprés es vengut argentona e als prese la force: los pagesos se »son aplagats: no sera sino tot mal per en P. johan farrer: »altre per lo present no se: escrita al castell de la rocha a VI »de agost.

»mosseyors del qui es prest al manor vostro torrelles.

»mosseyors: per persones fiades he sabut apres haver ascrit »a vostres magnificencies com dones meten letres dins bor»salons en los cabells: feuhi tanir alment e trobereu que »es axi.»

Lo 17 d' Octubre de 1472 vingueren á concordia Barcelona y Joan II per virtut d' honrosos capitòls concedits pel Soberá als qui persistían rebelats á sa autoritat, termenantse en consequencia tan llarga guerra. Ara donchs sens negun empatx, pot dirigirse, Ferrer, á ses terres del Maresma. Ja instalat en lo castell de Burriach, no tarda en qüestionar grantment ab los vassalls sobre algunes prestacións de serveys que estos creyan indegudes. En la resolució de les reclamacións per dits subdits interposades, era d' esperar se 'n portessin ells la pitjor part, puix á la desventatja de haverse mantingut rebelles al Rey d' Aragó fins al darrer moment, s' hi ajuntava la dissort de regirse la Vegueria de Barcelona per Bernat Turell, lo mateix á qui havem vist representar á Ferrer, en 1466, en les sessions dels diputats de la Generalitat, quan ell se trovava absent de Barcelona. Ab la amistat que aquest fet implica regnar entre abdós personatges, judiquis de la influencia de Ferrer dins les esferes gubernamentals, influencia que llavors, ara y sempre, pot y podrá molt pera decantar la balansa de la justicia. Mes com per regla general qui qüestiona no sol dormir, los vassalls tractaren d' assegurar la recta administració de aquella buscant ampar en los

Concellers de Barcelona sempre promptes á abogar en favor dels pobles oprimits, majorment si eran carrer de la Ciutat y si llur vexació la consideravan atentatoria á ses llibertats y privilegis, com succehía en lo cas present, per quant Mataró era considerada part integrant de la Ciutat desde 18 de Febrer de 1425, en quina data, Baltasar de Gualbes delegat de Barcelona, prengué possessió solemne del castell y terme de Mataró com á carrer de aquella: *per concessio del Senyor Rey et per raho de carreratge fou presa la dita possessio.*

Encontinent de possessionarse del Maresma, Pere Joan Ferrer comensá á reconstruir ó mellorar lo castell enclós en sa baronia, obligant á pendre part en les obres als seus vassalls. Pertocá á quiscun habitant emplear dos jornals per més. No crehentse obligats á aquest trevall ne protestan al Rey y ensemps acuden als Concellers de Barcelona impetrant son ampar y mediació á fí de que Joan II los administrés plena justicia. Igualment se quexaren de mals tractes rebuts de Ferrer.

A principis del any 1473 y segurament en lo mes de Març (1), lo Soberá proveeix en sentit favorable á les pretensións dels homes del Maresma, manant *esser sobresegut en les obres e guarda del castell de Moncabrer, á les quals obres e guarda los dits homens pretenen no esser tenguts.*

Esta resolució contrariava á Ferrer, y axí trevallá pera revocarla Ho prova sa carta del 24 de Març de 1473, al expressar haver escrit ab anterioritat á aquella data, á Joan II, y al trametre un missatger á Barcelona á fí de disculparse, dels carrechs que ell creu infundats, pro segurament ab la mira de guanyar la voluntat dels Concellers. La carta de referencies es la que insertám:

«Mossenyos molt magnifichs e de gran providencia: dos »lletres e rebut de la magestat del senyor rey, a las quals yo »he respost complidement, e serien reportat que vostras sa»viesas aurien fetes venir las tals lletres a preguaries de alguns »de mos vasalls hi posar si exis yo cregua bon fi vos hi acon»duits encara ma paregut fos estat mes rahonable vostras sa»viesas maguesen tremes o escrit car posat la disposició de

(1) Apendix, document nombre VII.

»mon mal non consenta poder e nar yo us aguera dat tal raho »que conegue reu los quins parlen van en lo que dien mes »malisiosament que vertadera: e teniu cregut yo que per ser »fill de aquexa siutat, hi per lo benefisi que a causa mia, e »daltres, a aconseguit repos que sens cooperasio vostras savie»sas aguera en totes coses per aiudadors e no per contraris, »maiorment que aquexa siutat no ha acostumat, sino migana»ment, portarse entre los subdits e vesalls del senyor rey; he »per quant sian fets serts quan pocha raho tenen mos vesalls »de mi clamarse e delliberat esciiureus de la obra de que us »ha fet tant cars que yo nols do la congoxa que es dit car de »XV o vint jorns los ve en aiudarme una veguada; perque »mirau vostras saviesas com es cosa fort; perque ajudarme a »fer casa per estar yo com non tingua deguda en la terra mia, »quinas sobres son tant grans: del que es dit quels met en »sitga vos dich quen tot mon castell ni en tota ma terra non »ha deguna; ver es que per quant los de mataro falliren a un »aiust que yo fiu fer per manar la gent que lo senyor rey ma»via manat fes, perque totes las peroquies hi foren e los de »mataro no vingueren ne intremateren algu fent me estar com »a bestia tot lo dia, los fiu metre en una casa en la berbecana »de mon castell arestats; e axi jous aure a grasia que si de mis »diu res que indegut sia men aviseu, car posat la conexensa »de me coses sesguart al senyor rey a mi plaura per ser fill de »aquexa siutat dar la tal rao a vostras saviesas que aureu raho »de contentarvos: e comenantme engrasia de aquelles: del cas»tell de cabrera a XXIIII de mars; placieus dar fe e crehensa »al magnifich mossen fransi torrent.

»Daquell en qui manar podeu P. johan ferrer.»

A consequencia del influxo y gestions de Ferrer, lo Rey *revoca lo effecte de la primera comissio quant toca a la guarda e obres de dit castell, provehint aquell* (Pere Joan Ferrer) *esser restituhit en possessio de les dites obres e guarda, segons aquestes coses mes largament se contenen en les dites provisions.*

Cambiats los papers, la disposisió revocatoria havía de desplaure als qui creyan vexats llurs privilegis. Novament los vassalls recorren al Soberá, amparats pels Concellers de Barcelona, *pretenents la dita provisio ultima esser contra justi-*

cia e en gran prejudici llur. Y com lo Rey y sa Cort residian accidentalment á Perpinyá, rebé encarrech de treballar les qüestions lo Sindinch de la Ciutat habitant en la capital del Rosselló.

No resultaren infructuoses estes gestions puix Joan II, lo 17 de Juny de 1473, escriu al Governador General de Catalunya (plassa que desempenyava Mossen Requesens des Soler ab caracter interí, á fí de que mentres s'estudia detingudament la qüestió fallantse ab estricte justicia *(sens comport algú)* no porti á efecte y dongui per no publicada *la ultima provisio á instancia del dit mossen Pere Joan expedita manant ell tornar en possessio de les obres e guarda del dit castell* y dexant les coses en lo esser en que estavan avans d' aytal disposició.

Vigilants, los Concellers, mentres la causa anava seguint, escriuhen tres lletres á la Cort, que prosseguía á Perpinyá, les tres ab data de 20 d' Agost de 1473, una al Rey, altre al Vicicanceller, y la tercera al Sindich de la Ciutat. Al Sindich pregantli fes avinent al Rey, en cas y lloch oportú, la carta enclosa, interessantse per la justicia de la qüestió en alló que vege esser necessari. Al Rey en súplica de que dongue crehensa á quan lo Sindich dirá y que *los dits homens vassalls de la vostra altesa sien mesos en lo repos desijat.* Y al Vicicanceller li recomanan la justicia del cas present, lo qual manifestan fer, no pas *perque duptem en lo vostre acustumat exercici, mas perque no sian vists callants consentir a les coses que tot orde e termens de justicia apart posats se volen alguns e molts per sforçar, e no es posible lo mon en composicio de tals e tants errors se puxe sostenir.*

Ignoram si hi fou ó no dictada sentencia definitiva en aquest any de 1473 ó en el següent de 1474, encara que 'ns atrevim á creure que no, tota vegada que mes avant tornarém á parlar de les matexes, ó d' altres consemblants, qüestions. Per falta de datos nos vegém obligats á suspéndreles, relatant alguns renomats fets d' armes esdevinguts en lo entremitj y en los que hi prengué Ferrer part activa.

XIV

Reconegut Joan II per Rey y Senyor de tots los catalans, la guerra se concentra en lo Rosselló, puix Lluis XI se negá á abandonar eix comptat hont de temps hi tenía posades ses ambicioses mires. La guerra cambiá per complert d' aspecte, passant de civil á nacional. Les ventatjes que guanyaren los catalans durant l' any 1473, se perderen en lo de 1474. Joan II, á despit de sos anys, decideix des son principi, animar ab sa presencia al exercit que allí batallava, partint vers aquelles parts, segons alguns autors, lo 29 de Desembre de 1472, retornantne á derrers de Juliol de 1473.

Pere Joan Ferrer va per segona vegada á la ciutat de Perpinyá hont l' esperavan les amargures d' un siti llarch, estret y per abdues parts valerosament sostingut. La concessió Reyal del 1475 (1), en un preambul manifesta esplícitament la presencia d' aquell en dit siti, enumerant grafichs detalls de les penalitats sofrides per falta de viures, pels valents defensors de Catalunya. Aquesta es una de les mes honroses fulles afegides als molts serveys de Ferrer en pro de la patria.

Que Pere Joan no aná desseguida al Rosselló es evident, tota vegada que durant les qüestions ab sos vassalls, en l' any 1473, se veu no estar fora de Barcelona ó del Maresma. En cambi, del document de 27 de Setembre de 1474, ne depenja sa absencia, puix en lloch d' esser ell qui contestés á unes reclamacions de la Ciutat, ho fa son procurador general. Empero d' esta y altres conjectures no 's pot fixar la data exacta de sa anada á la guerra del Rosselló. Per tant pendrém lo fil de les vicisituts de Perpinyá desde que á mitjans del any 1474 Joan II fíu us del *Princeps namque*, intentant, ab eix suprem y derrer esforç, acopiar lo major nombre de combatents en son envahit Comdat sens que li donás lo resultat que 's pensava.

Davant la inutilitat de aquesta primera vegada de publicar lo usatge *Princeps namque* y avans de repetirlo, trovantse

(1) Apendix, document nombre IX.

malalt de febres tercianes, envia als Concellers de Barcelona, en data de 6 de Juliol de 1474, la següent carta.

«Don Johan per la gracia de deu Rey darago de Na»varra de Sicilia de Valencia de Mallorqua de Cerde»nya e de Córcega, comte de Barchinona, duch de Atenes »e de Neopotria e encara comte de Rossello e de Cerda»nya. Als amats e feels nostres los consellers e prohomens »de la Ciutat de Barchinona salut e dilectio Jatsia que per »altres letres nostres haiam manat al amat nostre lo veguer de »la present Ciutat de Barchinona que ab totes les gents dins »la vegueria a ell acomanada habitants de qualque condicio »fossen qui haguessen edat de poder combatre anas vers les »parts de Rossello per ayudar nos contra gran multitut de »gents stranyes que per les dites parts son entrades e han »damnejat presos e combatuts molts lochs viles e forces dels »dits comdats e per lo dit veguer e cort siats stats requests per »vigor del dit usatge *princeps namque* que anassets a les parts »sobredites de Rossello. Aço empero no havets curar fer o »complir per la qual cosa nos prenem gran carrech e desho»nor e nostra terra es en no poch treball e perill. Car les dites »gents son ja entrades e continuament entren e han pres lo »loch de Ceret e de canet e altres dels dits comtats. E com per »indisposicio de nostra reyal persona hayam diputat a fer la »dita convocacio del dit *princeps namque* lo noble e spectable »conseller nostre mossen requesens de soler portant veus de »nostre general governador en lo principat de Cathalunya lo »qual en persona nostra es partit per obviar a les dites gents »stranyes e debellar aquelles e gitar les de nostra terra. Per ço »per vigor del dit usatge, sens preiudici de les dites requestes »vos requerim e monestam e expressament vos diem e manam »que encontinent e sense tota triga e falla anets a les dites »parts per socorrer al dit governador en persona nostra con»tra les dites gents stranyes. En altra manera procehirem con»tra vos e los vostres bens segons forma del dit usatge. Sabents »que no sta be a sotsmes que en tant obs e tant gran necessi»tat a son princep e senyor defallega. Datum en barchinona a »VI dies de Juliol any Mil CCCCLXXIIII.

»† Rex Joannes †.»

Pera saber quina era exa entrada de gent francesa que tanta ansietat donava al Monarca Aragonés, possehim una interessant carta dels Consols de Perpinyá als Concellers de Barcelona, del 19 de Juny de 1474, rebuda per estos lo 26 de Juny y que dona detalls interessants de aquest succés:

«Molt magnifichs senyors e de molta providencia: laltre »jorn vos scrivim per en Bernat ros e ja mes resposta no ha»vem haguda: tenim ho a molta maravella que si de les con»guxes e necessitats nostres per amor de nosaltres sentir nos »volieu, fer ho devieu per lo servici de la M^tat del S. R. que »maior esser no podia com star aquesta terra en repos tots sos »Regnes o terres sens conguxa nenguna stigueren, mostrau »trobau pler en la destruccio nostre la qual destrohida nons »hireu molt luny. Ja mes de vosaltres no havem hoit dir que »en los fets nostres ab calor nenguna moguts vos sian, de que »stam molt admirats. Ab aquesta avisam vostres savieses com »dimarts (15 de Juny) aposentaren se a Salses e a sanct ypo»lit, dimecres apia vilalonga, sancta Maria la mar, e Torrelles »donant vista dells pres del pont de la pedra: diyous a Clayra »e a Canet e al larch de la ribera: divendres a vilarnau, e vin»gueren ab lurs batalles fins a les caves de baioles: dissapte »anaren a sanct Cebria e a la Tona e fins a les portes delna, »cremant afogant e talant, e aqui scaramussaren: fou pres lo »paveter del Rey de françe: delliberen no partir fins hagen »dit elne, e trametre gent per la frontera denpurda per haver »Ceret e altres forces quey son, perque nengu intrar ne hixir »hi puga: son circa D.^t lanses e sinch milia arxes porten dos »bombardes e artilleria menuda. Totes aquestes noves e ne»cessitats de aquesta terra vos dihem, pregant vos tant affec»tadament com podem per lo servici del dit senyor Rey e »beniffici nostre e de vosaltres e del restant del principat vu»llau fer mes de poder per trametrens gents de peu e de cavall »per treurey aquests inimichs e aço sens triga nenguna, com »de la tarda molts inconvenients seguir se poden, los quals »no serien nengun beniffici de vosaltres: la Embaxada es de»tenguda a Lio e dihen ja mes los lixaran venir fins la guerra »sia finida. E no mes senyors sino que la Trinitat increada »sia garda de vosaltres: de perpinya a XVIIII° de Juny any »Mil CCCCLXXIIII.

»Senyors: de les despeses que fetes havem fins assi, hun »Rey hi haguera menester e de qui avant no podem mes.

»A vostra honor aparellats Los Consols de perpinya.»

A despit dels bons desitjos del Rey, més d' un mes passaren los rossellonesos sens haver socors algun. No d' altre manera haurían escrit esta següent carta á 24 de Juliol.

«Magnifichs e de molt gran providencia senyors los Consellers de la Ciutat de barchinona.

»Molt Magnifichs e de gran providencia Senyors: per les »grans necessitats, pobreses, conguxes e perills en que nosaltres, e los poblats en aquesta vila, som posats, e per molt »scrit haiam james havem vist sino papers havem delliberat »trametre a la Maiestat del Senyor Rey e al Senyor Rey de »Sicilia e a vostres grans providencies mossen Johan Anthoni »grimau lo qual vos explicará certes coses. Placiaus voler lo »hoyr e dar li fe e creença com si per nosaltres propris dit era »a vostres grans providencies. Supplicant la Trinitat increada »vos tinga en sa garda. De Perpenya a XXIII de Juliol any »Mil CCCCLXX quatre.

»A vostra honor apparellats los Consols de Perpenya.»

Novament publicat en lo mes de Juliol l' usatge *princeps namque*, Joan II dirigeix cartes de convocatoria á sos feudataris en dates de 11 y 27 del predit mes. Entre elles no hi falta la endreçada á Pere Joan Ferrer, puix per rahó de possehir lo castell de Sant Vicents ó Burriach fore considerat feudatari del Rey. La á ell tramesa portá per endreça *Dilecto nostro detentori podii et fortalicii Castri de Sent Vicens.* ¿Fou á consequencia d' estes convocatories que 's decidí á entrar novament en campanya?

En axó, lo princep Ferrán desde Segovia, determina passar á Aragó y Catalunya, partint per Alcalá cap á Guadalajara arrivanthi lo dilluns 1 d' Agost, reprenent lo viatje lo dia 3, emperó no passá de Lleyda hont se trovava lo 22 de Setembre. Preocupat pels assumptos de Castella, lo 11 de Novembre era ja á Saragossa, hont permanexé aquest mes y part del Desembre.

Falt de recursos Joan II, procura que la Infanta sa filla se

presenti al Concell de Cent de Barcelona pera impetrar algun socors. A despit de la penuria en que la Ciutat se trobava, cumplí tan be lo encarrech de son Pare, que lográ del Concell acordés un nou sacrifici per vía de prestech. Axí ho escrihuen los Concellers al Rey en data de 27 de Novembre de 1474.

Lo princep Ferran escriu lo 7 de Desembre desde la Capital d' Aragó aparentant no oblidarse de la guerra de Catalunya, puix deya: *Nos perque veem la molta necessitat qui es en los comdats de Rosselló e de cerdanya par la entrada dels francesos e ara maiorment per la perdua de la Ciutat inferior de Elna treballam aci en aquesta Cort nit e dia ab summa diligencia e sollicitut se faça lo mes numero de gent de cavall que fer se puixa e creem prest aço ab auxili divinal obtenir pregam vos per ço* (als Consellers) *exortam e encarregam quant mes podem que en tot lo que a vosaltres tocara aqui entengau per lo semblant se faça algun bon numero de gent de caval per resistir los dits francesos e socorrer la vila de perpenya e força vella de Elna.* En aquella data Elna estava ja en mans dels francesos. Lo 5 de Desembre, desprès de terrible combat, derrer esfors dels sitiats, capitulá ab pacte de quedar en llibertat, Guillém Ramon de Centellas, lo capitá napolitá Pisa, ab tota la gent d' armes y bagatges, restant presoners Bernat d' Olms governador del Rosselló, Bernat Voló y Ramon Blanca, á los qui decapitaren pochs dies desprès en lo fosso.

En data de 19 de Desembre, escriuhen los Concellers á Joan II exposantli haverse fet la crida del impost de 20 sous per foch durant un any, á fí de subvenir á les necessitats d' aquella guerra; y al ensemps li recomanan sía de sa mercé *qui axi los Aragonesos com los Valencians per vostres letras sien sollicitats.*

Entrém ara en l' any 1475, any de la definiva perdua de Perpinyá y de tot lo Rosselló, per falta d' auxilis. Comensarém donant la següent carta Real hont se veu la apurada situació del exércit de Joan II y lo avenç dels francesos fins dins del Ampurdá.

«Lo Rey.

»Prohomens amats e feels nostres. Perque vejau quanta

»mes diligencia prestan los enemichs en ço que han a fer que »nosaltres, vos certificam com ja son a vilabertran CC lances »e Cinch milia archers e speran CCC altres lances, e mes Ar»chers, fan tot lo dan que poden. Siau certs segons la floxa »provisió que deça se fa, correran e pendran tot aquest Am»purda. Nos ja podeu considerar quina provisio podem de »aci fer no tenint de que pagar gent alguna. Perqueus pre»gam e encarregam quant podem treballeu se trameta tantost »la mes gent que esser puga, e sino podeu venir tots plegats »vingan ara qnatre, ara cinch, e deu com haver se poran que »axi com vindran faran gran servey. E perque a Castello »dampuries ni deça nos troben bombarders, ne tiradors d' »artelleria, es necessari façau cerquar aqui, e quants sen tro»baran feu sien pagats de lo del sou de la gent, car ja veeu »quant son mester, e trameteulos decontinent aci. Prestant »en tot la diligencia que la ocorrent necessitat requir e de »vosaltres confiam. Datum en Gerona primer de janer »MCCCCLXXV.

»† Rex joannes †»

Joan II intentava mudar les corts á Gerona, á lo que s' hi oposan los Concellers de Barcelona. Sobre axó escriu una carta molt curiosa, puix se veu que en la terminació d' aytals corts cifrava lo Rey la seva esperança en subvenir á les necessitats de la guerra, després de no haberli donat cap resultat lo esforç suprém de publicar lo *princeps namque* ó somatent general.

«Lo Rey.

»Amats e feels nostres. Informats som que les trenta per»sones representants la cort considerat quan seria expedient »al benefici e repos de la re publica de aquest principat de »Cathalunya, e a la deffensio de la patria donar conclusio a »la cort del dit principat son contents tots consentir en mudar »la dita cort a la present Ciutat de gerona ahon speram en »nostre senyor deu en pochs dies donariam conclusio. Ex»ceptat aqueixa Ciutat la qual segons havem entes no vol »consentir en la dita mutacio es cosa de que som molt admi»rats que vosaltres que sumament deveu desijar lo repos e »pacificació de aquest principat hi doneu torb e vullau per

»complaure vostres voluntats se perda tot aquesta terra e pro»vincia de ampurda. La qual ço que deu no vulla perdentse »no starieu a repos en vostres cases: es cosa que prenim ab »molt enuig e molestia e deveu pensar que nos en tant pro»vecta edat nos metem en treballs e perills per guardar e »deffensar aquest principat e terra dels enemichs qui aquella »se volen ocupar: vosaltres per ço en tal disposicio de temps »deveu nos ayudar e no star en primors. E per aço nos de »present screvim a la Illustre Infanta nostra cara filla treballe »ab vosaltres per nostre gran servey siau contents de la dita »mutacio. Pregam vos per ço e encarregam ab quanta amor e »voluntat podem, que en la dita mutacio puix veeu se fa a »bona intencio per gran endreça e benefici de aquest princi»pat e defensio de aquesta terra consentiau e doneu vostre »assentiment. Car mayor servey de present nons podeu fer e »en totes coses que sian benefici e endreça de aqueixa Ciutat »ne serem be recordants. E en cas que vosaltres o aqueixa »Ciutat no vulla consentir en lo dit acte, ço que no creem, »vos certificam nos farem fer la dita mutació e proseguirem »aci la dita cort no obstant lo dit dissentiment. E axi feu per »manera no doneu vosaltres storp a tant gran benefici com »de aquesta mutació se spera seguir. Com en lo contrari pen»driem gran molestia e enuig. Datum en gerona a VII de »janer any MCCCCLXXV.

»† Rex joannes †»

Reconegut y jurat per Rey de Castella lo primogenit d' Aragó, Ferran, promet ajudar als catalans entrant en guerra ab França per la frontera de Guipúzcoa y Vizcaya, usant d'exes paraules: «E en altra cosa no entenem sino en preparar gens »darmes pera trametre de les parts della e axi mateix en rom»pre e fer la guerra per les fronteres de aquests nostres Reg»nes de guipuzcua e de vizcaya e aço sera exequtat ab tota »promptitut sens falla alguna. Entretant comendant molt la »bona oferta feta per la cort de Mil de cavall vos pregam e »encarregam ab tota affeccio e voluntat doneu grandissima »diligencia en que la dita gent se expedexca ab grant celeritat »perque conserveu tant com poreu. Car nos tenim ferma con»fiança en nostre Senyor tot lo perdut se cobrara e lo Rey de »francia sentira penitençia de ses perverses e iniques obres.

»Dada en Segovia a VIIII de Janero del Anyo MCCCCLXXV.
« † Yo el Rey.» †

Lo nou Rey de Castella y de Leó procurá comprometre als magnats del Regne, á ajudar á son Pare y á Catalunya en la recuperació de les terres perdudes del Rosselló y Ampurdá. Malhauradament no passaren de promeses, puix encara que hi aná lo capitá Mudarra ab una companyía seva, crehem ho feu per son compte y rahó, ignorant quan y de quina manera se traslladá á Perpinyá. Cara pagá lo Principat la intervenció de Mudarra, ja que més tart havía de tenir perturbats al comtat d' Ausona, al Vallés y en part al Urgell, ab ses depredacions, pretextant reclamar certa paga no percebuda. Dels Reys y magnats de Castella se 'n guarda curiosa carta en que prometen l' envío de socors, que ulteriors lletres dirán com no s' efectuá.

«El R. y la Reyna de Castille y de Leyon Principes Da»ragon.

»Muy Illustre Infanta nuestra muy cara e muy amada ar»mana: considerades les nacessidades del stado del R. nuestro »S. y padre en les partes de Rossellon y de Empurdan y as»senyaladament considerado el periclo de la vila de Perpinyan »y de tantos cavalleros fidelissimos vasallos e affectados servi»dores y criados de sa altesa y nuestros qui dentro aquella se »fallen per causa de la giente ffrancessa que la dicha villa e pro»vincies de Rossellon e de ampurdan tienen apresses travayan»do dellas zotmater a la obediencia y S.ia del R. de ffrancia »muchas veses havemos tenido conseyo con los perlados y gran»des destos nuestros Regnos que aqui se fallen, e praticando »con aquellos de los remedios que por el dicho Sor Rey y por »su mandado son stados scritos y fallados todos los dichos gran»des muy aparaiados par a qualquere cosa que por nosotros »les fuesse mandado y complisse no solo la restauracion de la »dicha vila de Perpinyan e de los que en ella stan con tanto »periglo de sus vidas mas ahon pera racobrar lo que el dicho »Rey de ffrancia tiene occupado havemos deliberado tener »hoy conseio en el qual son stados presentes todos los perla»dos y grandes que en el pie desta carta van scritos de sus »propies manos e mochos otros cavalleros. E despues de ha-

»ver proposado adaquellos por uno de los doctores de nuestro »conseio desto negocio del dicho S.or R. e el periglo de la di»cha villa de Perpinyan todos concordes e sin descrepancia »alguna allende de otras provisiones que por otras vias han »paracido se devian faser para constituhir en echa Ciudad al R. »de ffrancia ha desistir de la empresa de Rossellon delibera»ron que deviemos enbiar al dicho S.or R. tal numero de »gente darmas que no solo foesse sufficiente pera rasistir a las »foersas de los anamigos mas a perpolsar aquellos de los con»dades de Rossellon y Cerdanya y cobrar lo que en ellos tie»nen occupado offreciendo nos quada uno dellos ya en per»sona e embiar la gente de sus cases que por nosotros foese »ordenado comendado remetiendolo a nuestra determinacion. »Si las parablas que quada uno dicho y la affeccion que de»mostro assi por servir a vosotros como por sublevar el dicho »S.or R. de tantos trabaios como en tal adat sostiene y abon »par a delibrar la dicha villa de Parpinyan e los qui en ella »stan de tanto periglo e angustia oviessemos scrivir requerria »mas longa scriptura que fazer. Deliberamos pero plasendo a »nuestro S.or la echequcion desta determinacion sera tal e tan »presta que conecereys haver scrido de mucha efficacia po»nendo esta deliberacion en affecto esta noche ordenaremos »los grandes que queremos vayan por Capitanes y la giente »que quada uno havera de llavar o embiar y luego mayana lo »faremos notifficar a los presentes y embiaremos menssatgeros »a los absentos e que son en estas Comarques mas vesines al »Reyno de Aragon. E sin intermission alguna faremos que »los capitanes e la gente darmes que passaran de IIm lances »sin sperar los unos a los otros fagan su camino par adonde »stoviese el dicho S. R. en lo qual se dara tal e tanta diligen»cia que seran mas presto del que poriays pensar en essas par»tes. E por quanto el soccorro deste principado ha desser el »qui principalment ha de aiudar de sostener la dicha villa de »Parpinyan que no viengua en manos de los anamigos para »deffender la provincia de Empurdan. Entre tanto que lega »esto nuestro soccorro vos rogamos muy affectuosamente que »esta nuestra carta comuniqueys a les XXXVI persones re»presentantes la Corte desse principado y con summa diligen»cia travageys que dicho S. R. seya soccorrido de la mas »gente de cavallo y de pie que faser se poediere a lo menos

»que seya tanto que basta para conservar y deffender la dicha »villa de Parpinyan e provincia dampurdan fasta que nuestra »giente legue con la qual plasiendo a nuestro S. se cobrara »todo lo que dicho R. de ffrancia tiene occupado: resebit por »ende armana muy cara plazer y consolacion con esta delibe»racion el affecto de la qual sin dudo alguno vereys muy »presto por la obra confortat los animos de los fieles vassallos »affectados y boenos servidores excitat aquellos el servicio del »dicho S. R. y a la deffencion de su stado qui ya cercano es »el tiempo de la pacifficacion de aquell y de la retribucion de »aquellos qui bien haveran servido y por que mas cierto »seays de lo que scriviemos vos roego y mandamento nuestro »los dichos perlades y grandes que se tallaron en el dicho con»seio firmaron sos nombres en el pie desta carta E seya muy »Illustre Infanta nuestra muy cara y muy amada armana la »sancta Trinidad vuestra continua proteccion. Datum en Se»govia a XVII de Janero Anyo Mil CCCCLXXV. Yo el R.— »yo la Reyna.—toletanus archiepiscopus.—El conde don En»rique.—Petrus cardinalis Sancte Marie.—Lalmirante.—El »Conde de Luna.—El duque merques vezcomde daltamira.— »el duque delburquerque.—Episcopus Alalensis.—El conde »de trivinyo.—El conde de benavente.—don ffernando de »Castilla.»

Per aquest temps Joan II trevallava pera expelir d' enemichs algunes forses y llochs del Ampurdá, desde les que molestavan als pobles vehins ab ses corregudes. Com creya esser aleshores la ocasió més oportuna, tota vegada que sols hi restavan pochs homens de guarnició, demana als Concellers de Barcelona, li prestin una bombarda de les *mayans* que té la ciutat y axí mateix que siga tramés En Ferran *ab los instruments que ha mester perque pogues assi obrar algunes pesses de artellaria.* Datava la carta del 10 de Janer de 1475. Los Concellers no les hi remeteren, perque sols dues bombardes quedavan á la Ciutat y sense elles restaria desamparada la seva platxa y port.

Un important fet d' armes esdevingut al Rosselló y favorable als catalans succehí en la segona quinzena de Janer y motivá esta altre lletra de Joan II dantne compte.

«Lo Rey.

»Amats e feels nostres. Ara en aquest punt havem hagut »nova e letres de perpenya com nostre senyor deu ha plagut »dar victoria a la gent nostra que tenim en Perpinya: han pe»leat ab los francesos e han los pres Cent lançes les millors »que tenien e CC adzembles ab les quals devien anar per »metre una recua en Perpenya. Ha estat aquest acte tan divi»nal e tant be peleat que un sols home viu ni mort no ha es»capat: tots los han mesos dins la vila: entre los quals son un »capita nomenat Hector de golas. E altre Capita nomenat »Spollares qui era capita de IIII^{m} archers: sien fetes gracies »a nostre senyor deu, e vosaltres fareune fer gracies a deu per »les esglesies, e Monestírs de aqueixa Ciutat. E cuytau ara ab »gran cuyta que sian ara aiudats que ara es temps de aiudar »puix deu per sa bondat nos aiuda. Datum en Gerona a XXVI »de Janer any Mil CCCCLXXV.

» † Rex joannes. † »

En dues cartes del Sindich de Barcelona trameses á Joan II ab encarrech d' arreglar algunes petites diferencies sobre l' envio de les bombardes *mayans*, y sobre la anada del Conceller en cap á Gerona, se donan detalls de lo succehit á Perpinyá en estos dies, que crehem valen la pena d' ocupárnosen concretant lo mes que siga posible.

Es la primera carta del 25 de Janer de 1475. Lo Síndich era arrivat á Gerona la vigilia, dimars 24, á les cinch hores de la tarde. En aquell moment Joan II estava en concell tractant dels secors de Perpinyá, ab lo Bisbe de Gerona Margarit, Mossen Rebolledo *lo vell*, Mossen Margarit, Mossen Ça-Riera y alguns altres personatges que no 's citan en la carta. Acabat aquell, tingué lo Síndich sa primera entrevista ab lo Soberá y al donarne compte als Concellers refereix: *E a la conclusio de mon rahonament li digui que jo trobaria pler saber de sa senyoria qual resposta havia feta a vosaltres mossenyors: sa magestat ma respos molt alegrament dient que la causa perque ell demana vostres saviesses era per haver consell en quina manera poguera socorrer perpinya: empero que vista vostra letra ell havia deliberat tremetre aqui lo Bisbe de Gerona per dir a vosaltres mossenyors e al consell de la diputacio la forma que volia tenir en socorrer la vila de perpinya,*

e que la sua intencio era haver tots los Rossins que pogues e XII^m o XIII^m homens de peu e axi faria dit socors. E per mi li fou replicat dient li nom paria haver forma e allegant li moltes rahons: per que la conclusio sua fou que pus lo vicicanciller e lo abat ribes venian que ell faria sobreseura la anada del Bisbe, e que jo me speras, e que vinguts ells veuria que dirian.

En la segona carta del Síndich, del dijous 26 de Janer, se relatan fets y detalls de la guerra de Perpinyá.

«Jhs.

»Molt magnífichs e de gran providencia mossenyors. Ja »per dues altres vos he scrit a compliment: la present es sols »per dir vos com lo dia present que es dijous a tres hores »apres mig jorn la magestat del Senyor Rey ha rebut un cor»reu de perpinya ab una letra de un Consol de perpinya lo »qual dien vilanova. Lo qual scriu al Senyor Rey com air »que era jorn de sant pau, a les X hores ans de mig jorn vin»gueran Cent lanses de francessos deuant lo Castell de per»pinya, les quals exien de Euna e anaven a Canet, e per be»lla gala volgueran se mostrar deuant perpinya. E los de per»pinya ab molt animo son exits e an ferit bravament sobre »ells en tal manera que entre morts e presos los han desbara»tats a tots que nagu non ha campat: e en dita letra fa mencio »com han presos dos grans capitans del Rey de Ffrança, ço »es Hector de golart e lo pollares ques diu era capita de V^m »arxes, e molta gent de honor de casa del dit Rey de ffrança: »es bonissima nova, e deus mostre miracle gran en voller »prosperar lo stat de la M. del Senyor R. considerant que sa »senyoria havia licenciats los de perpinya, e ja havian capitu»lajat, e lo poble es stat lo qui nou ha volgut: e apres lo Sen»yor Rey los scrivi non fessen res, car ell los socorreria, e axi »ells se son tenguts e fan actes de Romans e dignes de me»moria. E los qui venen de perpinya compten que en Ros»sello no havia mes de CCC lanses, de les quals ara han per»dudes Cent, e que tots los arxes sen eran anats, e la artelleria »sen havian portada a narbona: mes avant a nit passada de »nit hi anaran L de cavalls e CC lacayos ab XXXX adzem»bles de forment e moltes altres vitualles les quals fermament »cregut entraren en perpinya anit passada. Daltre part lo sen-

»yor arcabisbe vench anit de Rossello e ha reduhits L de ca»vall dels enemichs: e ja en empurda los enemichs no tenen »sino Vilabertran. E per tantes bones noves ma aparegut per »consolacio vostre e de aqueixa Ciutat, e encare perque pu»gau dir aquesta tant bona nova a la Ilustrísima Senyora In»fanta, e scriureu al Senyor Rey de Castella, fer lo present »correu, lo qual parteix de aci a IIII hores apres mig jorn: »ha esser dema que sera divendres a VIIII° hores de mati »aqui: essent hi placieus dar li XXIIII sous. Altres coses »nom occorren de que affretur avisar vostres savieses sino »que lo sant sperit sia en vostra guarda. Lo Senyor Rey en »aquesta hora ha fet fer te deum laudamus e jo he legida la »letra es venguda. Scrita en Gerona ab cuyta a XXVI de Ja»ner MCCCCLXXV.

»A la ordinario e manament vostre prest.

»Lo vostre sindich.»

En esta carta 's veu lo estat prosper á Joan II dels afers del Rosselló al finir lo mes de Janer del any 1475. Axó esplica la carta del Rey als Concellers tentant de fer un esforç suprem després que já donava la guerra pochs menys que per perduda. Y al objecte d' acostarse més al teatre d' aquella y poder subvenir millor á ses necessitats y dictar ab oportunitat les ordes pertanyents, se traslladá á Castelló d' Ampuries lo 28 de Janer. Axís ho dona á entendre lo Síndich en carta del 27 de Janer al dir: *Dema que sera dissapte crech lo Senyor Rey partira per a Castello segons se diu.*

Ja instalat á Castelló Joan II vol cobrar tot quant restava als francesos en Ampurda. Havent menester alguna més artillería novament escriu als Concellers la següent lletra, tornant á fer la demanda. (1)

(1) Lo estat pecuniari de's Reys, tant de Castella com d' Aragó, en la última meytat del sigle xv, distava molt d' esser lo que pertocava á sa gerarquía. Sapiguda es la extrema necessitat d' Enrich IV y com los Reys Católichs pera acrecentar son poderíu hagueren d' atacar al feudalisme. De Joan II dirém que una carta de Galçeran Bertran, qui fou enviat á Castelló pels Concellers de Barcelona, en data de 3 d' Abril de 1475, manifesta: *Nom vull obmetre una cosa que quan pense en la necessitat del S. Rey qui es lo pus pobre home de tots sos Regnes nom maravell de cosa neguna.*

«Lo Rey.

»Prohomens amats e feels nostres. Per quant vilabertran e »aquests altres castellots rebelles stan a gran carrech nostre e »fan lo mal e dan que poden, vos encarregam decontinent nos »trametau una de les mayans fins a Roses car tantost que »haiau pres los dits castellots vos farem trametre la dita ma»yans en bon recapte aqui. En lo qual nos fareu gran servey. »Datum en Castello a VIII de Febrer MCCCCLXXV.

»† Rex Joannes †.»

Lo 15 de Febrer lo concell ordinari de la ciutat de Barcelona deliberá que la següent proposició passi al concell de Cent jurats celebrador en lo mateix dia.

«Com les XXXVI persones ab consentiment de aquesta »Ciutat dat per los Sindichs ab conclusio de la XXIIII[a] han »feta oferta a la M.[t] del S. Rey per soccorrer la vila de Per»penya que stave en la tribulaçio que tots sabieu. E per haver »dites XII[m] lliures han fet imposit de III sous per foch paga»dor en lo mes de Janer primer vinent, e axi quiscun any tant »com dureran los censals deius scrits. Sobre lo qual imposit »sien venuts censals morts affor de X[m] per mil o mes ab obli»gacio special del dit dret e missio entre mans. La Ciutat de »Barchinona ha acceptat offert manlevar III[m] lliures obligan»thi lo dit imposit de VI[m] fogollers ço es dels seus e daltres »qui li han esser donats de la vagueria batlia o de les circun»ferencies fins al dit nombre dels dit VI[m] fochs.»

Lo Concell de Cent acordá respecte á eix fet:

«Lo dit e present Concell havent per bones les dites coses »fa conclusio e delliberacio que sia fet e fermat en la forma »acostumada Sindicat ample e bastant al Clavari de la present »Ciutat de poder vendre censal o censals fins a compliment »de les dites III[m] lliures al dit for de X[m] per mil, ffahent »obligacio special del dit imposit dels dits III sous per foch »dels dits VI[m] fogolers e general obligacio del bens de la Ciu»tat. E no res menys per haver mes promptament les dites »III[m] lliures axi com la necessitat de la vila de perpenya re»quer puixe lo dit Clavari manlevar aquelles ab aquell me-

»nor interes que puxe pus no es excedescha ne pos dos mesos »e fins sien trobades per les vendes dels dits censals segons »millor se pora ab los dits prestadors concordar. E mes haie »poder lo dit Clavari de e sobre dites coses e quiscuna de »aquelles fer e fermar qualsevol carta o cartes de vendes e al- »tres contractes ab totes aquelles clausules neccesaries e oppor- »tunes a tota utilitat dels ab qui contractara. Mes puixa lo dit »Clavari reebre lo dit imposit dels dits VI^{m} fogalers, e fer les »exequcions neccesaries e de les peccunies dels dits fogolers »procehints pach les pensions dels dits censals e tots altres »accesoris. E lo que restera quiscun any lo dit Clavari sia »tengut convertir, e haie esser convertit en lucuo dels dits »censals, e no puixe esser convertit ne divertit en qualsevol »altres usus. E de aço lo dit Clavari en nom dels honorables »Concellers e del present Concell haie sentencia de vet per si »e per lo present concell de no convertir en altres coses lo dit »dret ne consentir o dar en qualsevol manera loch sia proro- »gat ni cullit si no tant e ten longament fins los dits censals »sien luits ab tot effecte, e aquells luits lo dit dret per si ma- »teix sia haut per tolt e levat.»

Be 's pot veure com Barcelona feya un esforç pecuniari pera poder deslliurar de francesos lo Rosselló y Ampurdá.

Lo 17 de Febrer de 1475, los Concellers reben la següent carta de Joan II.

«Lo Rey.

»Prohomens amats e feels nostres. Nos trametem aqui lo »venerable Bisbe durgell ensemps ab dos alres qui ara son »arribats de perpenya per los quals sereu plenament avisats »del stament de penpenya. E com no es cosa de mes poder »se comportar. Es per tant necessari e aixi vos ho encarregam »e manam decontinent sens alguna dilacio façau exequtar e »metre per obra tot lo que per lo dit bisbe vos sera de nostra »part dit e explicat. Donantli fe com a nostra propia persona. »Car en altra manera nos poria remediar en aquest cas en lo »qual com sabeu consiste tot nostre stat. Datum en Castello a »XIII de Febrer MCCCCLXXV.

»† Rex joannes †.»

En los acorts presos pel concell ordinari de la Ciutat de Barcelona tingut lo propi dia 17 de Febrer hi ha lo de *que lo Senyor Rey sia complagut ço es que li sien prestades les dues bombardes empero ab bones fermances les quals si al temps dites bombardes no seran tornades puixen facilment esser exequtades de pagar la stima segons les ordinacions per la dita Ciutat sobre dites coses fetes.*

Mentres los de Barcelona manllevan tres mil lliures pera socorrer á las necessitats de la guerra, Joan II estava en los majors apuros. Vegis sino, qué 's llegeix en la carta que desde Castelló d' Ampuries escriu als Concellers, lo 20 de Febrer de 1475.

Nos speram de hora en ora la gualera ab que nos be una bona summa de peccunies la tarda de la qual ha donat a nos e a nostre stat molt gran dan. E no havem pogut paguar lo sou a la gent darmes que tenim en la vila de perpenya que sta molt streta y de viures y de peccunies. E ja la gent darmes no poguent ho mes comportar stan per venir sen, e si sen venien seria abandonar aquella vila. E per conseguent metrela en mans dels enemichs. Esplica á més, les gestions fetes ab alguns comerciants pera procurarse diner y davant sa inutilitat les providencies dictades pera obligarlos al prestech que voluntariament refusaren, donántloshi empero fermes fiances.

Perpinyá empitjorava notablement en lo mes de Febrer. Los francesos hi abocan nous exercits, y les tropes de Joan II qui dins sos murs estavan, resultan trovarse faltes de llur paga y sense esser socorregudes ab nova gent. Lo socors promés pels castellans, (segons deya la carta de 17 de Janer) un mes aprés, ni tan sols era aplegat á Calatayut. Axis ho manifesta la reyna Isabel, escribint als Concellers desde Segovia lo 19 de Febrer, narrant com han partit ja de son Regne los cavallers *sens sperar los uns als altres, e creem dins breus dies seran a Calatayut e de alli sens dilatar partran per alla hon sera la Ma[t] del R. mon senyor e pare e per fer e executar tot lo que sa senyoria manara.*

No estaba prou en lo cert, la muller de Ferran lo Católich, puix á primers de Març los tals socors no s' havían mogut de Castella, si 'ns ateném á la declaració feta per son espós, desde Medina del Camp, lo 6 del predit mes. «E axius »pregam e encarregam lo continueu e no canseu per la por-

»cio a vosaltres contingent de servir al dit senyor Rey e de »soccorrer aquella vila de perpinya perque sostenir se puixa »entre tant que lo nostre socors ira: en lo qual ab suma dili»gencia e solicitud entenem e si fins aci no es anat nous ne »maravilleu. Car aquestos regnes havem trobat tan desbara»tats e les rendes reals tan dissipades per lo regiment de nos»tre predecessor que mes fer no havem pogut. Pero ara gracies »a nostre senyor les coses van ja per tal orde que molt facil»ment e presta sera la gent darmes desempatchada.»

Mentres esta carta del Rey de Castella estava en camí, la necesitat de Perpinyá era apremiant, per estrenyer més, los francesos, de día en día son siti. Los Concellers, al escriure novament al dit Soberá (9 de Març de 1475) li exposan la extremada necesitat de la capital del Rosselló, hont sols hi entraren unes poques vitualles per quant moltes de les trameses vingueren á mans del enemich. *E si per la S. V.* (deyan los Concellers al Rey Ferran) *no es soccorregut aquest principat maiorment estant en la incomposicio en que vuy sta no es per dar orde en dits affers ans no solament la dita vila mes encare tot aquest principat sta en gran perill de perir.* Per lo que li demanan dongue cuyta en la venguda del socors en tantes lletres promés.

Perpinyá ja més aguantarse no podía. Assitiats sos defensors per un nombrós exércit, falts de socors y de viures, arrivaren al derrer extrem. Mancant lo blat y pá, se menjavan les mules, cavalls, rates y altres animals, fins al punt que los més de carn humana s' arrivaren á alimentar y alguns ne periren de fam. En mitj de tanta tribulació y horror se distinjía, Ferrer. fent proesas de valor, acudint allí hont mes gran era lo perill y animant ab l' exemple á tots sos companys d' armes.

Lo diumenge 12 de Març, lo Síndich escríu als Concellers de Barcelona desde Castelló d' Ampuries, participant com Joan II no ha volgut donarli audiencia en aquella hora «per »quant estava per haver consell sobre lo fet de perpinya. E lo »Senyor Rey ha hagudes letres de perpinya com la vila ha »pres partit ab los ffrancessos que si dema que sera diluns a »quatre hores lo Senyor Rey nols havia socorreguts, que ells »se donen salvant les persones e bens, e que cascu sen pugue

»anar ab llurs cavalls e armes: e diuse que la artellerie se pert, »e axi haiau perpinya per ara per perdut, que es malisima »nova: deu ne sia loat de tot: quant en socorrer lo no sen «parla.» «Beus dich mossenyors que som arribat en hora molt »indisposta per la molta congoxa lo S.or R. te de la perdua de »perpinya.»

Tal com anunciava lo Síndich de Barcelona se cumplí. Perpinyá encara seguí aguantantse alguns dies més, y lo 16 de Març de 1475, segons diuhen los historiadors, caygué en mans dels francesos. Ja no fou Joan II quí la recobrás, per mes que en lo restant de sa vida no s' olvidá d' aytal empresa

XV

Procurarém donar ab quatre exemples, algunes mostres del caracter de Ferrer, les que evidenciarán fora ell violent ó absolut. Consistexen en varies qüestions hagudes ab Barcelona y lleugerament referides en los documents de nostre apendix que 's citarán.

Finida la guerra de Catalunya ab Joan II, Ferrer s' apoderá indegudament d' una sarabatana y sos arreus que estavan en poder d' hu de sos vassalls. En lo context d' esta reclamació s' hi entreveu la injusticia que Pere Joan escometría (1).

Lo procurador general de Ferrer exigí lo pago de certs cárrechs ó drets imposats á Mataró, á un pescador ciutedá de Barcelona. Com aquest, segons privilegis de la Ciutat, estava exent de tributar allí ni en altre lloch fora de la Capital, se qüestioná ab los Concellers en Setembre de 1474 (2).

Percibía Ferrer, un dret de castellatge per quiscum cap de bestiar passant, ó transitant, dins del terme de sa extensa Baronia. Axó suscitá altercats entre éll y Barcelona, puix que lo pago de aital dret exigit á hu de sos ciutedans, se conside-

(1) Apendix, document nombre VI.
(2) Id. id. id. VIII.

raba atentatori á llurs llibertats y privilegis. Aytals qüestions se suscitaren en Març de 1476, no havent elles gran importancia, com tampoch les dues lletres que 'n donan compte (1). Emperó farém observar per lo que convinga, que en la carta escrita pel *Batlle de la vila e terme del castell de Mataro*, se dona á Pere Joan Ferrer, lo títol de: *Senyor del Castell de Sant Vicens de Burriach e de Mataro e altres baronies del Maresme.*

Per últim en lo següent any de 1477, los homes de les parroquies subjectes á la autoritat del Baró del Maresma, se negaren á satisfer lo dret de fogatge als cullidors del mateix. Entre varies rahons alegavan la de *que mossen Pere Joan no voll que paguen lo que per mi* (parla lo cullidor Pere Roca en una carta als Concellers de Barcelona) *per part de vostres Savieses los es estat demanat, e aço diu que los dipputats li deu mes gran cantitat que jo nols deman* (2).

Sentats exos antecedents, proseguim historiant al militar de fí de la Edat Mitjana. Ferrer se valgué del nou y derrer servey prestat al Rey d' Aragó en Perpinyá, pera utilisarlo en benefici propi aumentant son preponderiu senyorial del Maresma. Dos mesos aprés de tornar del Rosselló, ço es lo 27 de Maig de 1475, firma, Joan II, la escriptura de concessió de la jurisdicció civil y criminal y altres prerogatives de que Ferrer assegurava esser en altre temps decorat lo castell de Sant Vicens de Burriach, segons certs títols desaparescuts durant les passades turbulencies. Algún reparo tindría, lo Monarca Aragonés, en concedirli, quan fa constar que no ho atorga en cas contrari: *jurisdictionem civilem et criminalem esse concessam et aliis prerrogativis esse fulctum sed carte et tituli in belli tempestate ut asseritis amissi sunt sive ergo ita sit sive non* (3). Al ensemps, considerant als habitants de Cabrera y d' Argentona com los més vehins, amparats y socorreguts pel castell de Sant Vicens de Burriach, disposa tingan de recullirshi en temps de guerra y hagen carrech de les obres y reparos, vigilancia y custodia del mateix, segons hi venien obligats en la legislació de Catalunya aquells qui son de recullida d' un castell.

(1) Cartas Comunas Originals 1476. (Arx. Mun. Barc.)
(2) Apendix, document nombre XI.
(3) » » » IX.

En lo any de 1476 comensaren á qüestionar ab Ferrer los habitants de Maresma qui no s' avingueren á les noves concessions jurisdiccionals otorgadas pel Rey en favor del seu Senyor.

Del 13 d' Octubre de 1476 son dues cartes escrites pels Concellers de Barcelona, una á la Infanta Joana reina de Sicilia, Jerusalem y Hungría filla de Joan II y Lloctinent General del seu pare, y la segona al sindich Mas. Per elles se veu com los Concellers de Barcelona desde son principi intercedexen per los homens del Maresma en «*la qüestió que es principiada entre los prohomens de les dites vila e parroquias desijants esser mantengudes en lur natural S^a real de una part, e lo magnifich Pere Johan Ferrer de la part altre*», Qual intercessió era motivada «*per lo interes quen toca a aquesta ciutat*», puix ja sabém com á la vila de Mataró y parroquies del Maresma les consideravan part integrant de Barcelona, essent, com eran, lliures de domini feudal.

Allí 's veu com trevallavan, los homens del Maresma, en pró de la causa comensada, puix no d' altre manera considerarían *destrouits lexants lurs cases e faent despeses per hostaleries*, ab lo que se sobrentendrá que d' algún temps ja durava entre ells la brega (1).

Es del 12 de Novembre una segona carta dels Concellers á la Infanta reiterantli la recomanació de la dita causa la qual es del tenor següent:

«A la Sere.^ma e vir.^ma S.^a R.^a de Sicilia daça far Infanta »Darago filla e Loctinent general del S. R.

»Ser.^ma e vir.^ma S.^a Los dies passats suplicam á V. M.^t fos »de merce sua haver per recomanada e fer expedir la justicia »de una causa quis mena entre les universitats e singulars »persones de Matero e de altres parroquies a aquella adhe»rents de una part E lo magnifich mossen pere joan ferrer »de la part altre. La qual causa ultra lo interes de les dites »parroquies concernex granment lo servey e interes de la co»rona real e del patrimoni daquella Car les dites parroquies »pretenen no deuen esser separades de la dita Corona. E de »la separacio sis fahia seria privat de diversos emoluments

(1) Apendix, document nombre X.

»quen venien a la Ballia general en que ha gran interes aquesta »ciutat Per quant lo S. R. los dits emoluments ha obligats e »mesos entre mans ab jurament de no alienar cosa alguna del »dit patrimoni e ab decret irritant e anullant tot lo que fos »fet en contrari. E per quant Se.^ma^ S.^a^ sentim que dita causa »se diferex en gran dan de les dites parroquies qui en son cas »son carrer de aquesta ciutat e los singulars han anar per hos»taleries a grans despeses e destruccio de aquelles. E lo inte»res e Mt de la Corona real per esser lassia justicia menada »per dilacions ne resporta no poch carrech. Per tant quant »mes humilment podem suplicam a la m.^t^ v. vos sia plasent »fer tractar la dita causa ab promptitut com es pertanyent de »les causes havent sguart al patrimoni de la Corona Real no »permetent que los subdits e vassalls de la M.^t^ real los quals »per lur innata fidelitat ab lurs propris diners se eren ja reu»nits e tornats á la dita Corona sien en derogacio de la justi»cia de aquella separats e mal tractats. Aço S.^a^ sera gran ser»vey de nostre S. Deu e de la prefata M.^t^ e la justicia haura »son degut. E aquesta ciutat ho acceptara a gracia e merce a »la S.^a^ V. La qual placia a la sancta trinitat tenir en sa con»tinuada proteccio e guarda. De Barchinona a XII de noem»bre any MCCCCLXXVI.

»De la Sere.^ma^ S.^a^ V. humils servidors.

»Los Concelles de Barchinona.»

Al oposarse, los homes de Mataró, Argentona, Cabrera, Vilaçar y Premiá, á les concesions atorgades á Ferrer, temerosos que 'l genit irascible de aquest lo compelís á escometre violencies y vexacions de que ells ne fossen víctimes, demanan y obtenen de Joan II esser admesos baix sa protecció, custodia y salvaguardia, de quin acte s' en feu lo pregó y notificació corresponents Mes no 'ls lliurá de lo que tant se temían. Per quina rahó, davant la quexa del poch valor que doná, Ferrer, á la reyal salvaguarda baix la que foren posats los pobles puix atropellá á llurs habitants sens lo menor esguart á aquella, desde Tortosa, y en data de 25 d' Abril de 1477, mana á Bertomeu des Vern obri informació dels fets ocorreguts, y convenientment tancada y sellada la hi trameti, finida que siga, pera disposar lo procedent (1).

(1) Apendix document nombre XII.

La sentencia se publicá en la vila de Cervera per la Infanta D.ª Joana Llochtinent del seu Pare. Encara que no 'ns es pervinguda, la podém suposar favorable als interessos dels vassalls, puix presenciá lo acte de sa promulgació lo Síndich de aquexos y en cambi no hi assistí cap representant de Ferrer. Per quin motiu dit Síndich hagué á pagar la part de salari corresponent á aquest, ço es, dotse lliures deu sous al Relator de la causa, sis lliures quatre sous als Concellers ó tribunal, y sis lliures al notari per la mitat del procés original (1). Demanat á Ferrer lo reintegro d' estes quantitats s' hi negá rodonament, per lo que Joan II á 25 d' Abril de 1477, ordena á Bertomeu des Vern regent la cancellería, l' obligui á satisferla (2). Mes ni axís obtingué res de Ferrer, á qui 's veu no farían massa efecte los manaments reyals. Per consegüent li escriu una lletra (17 de Juny de 1477) en la que, historiant una mica lo ocorregut desde la promulgació de la sentencia, ordena al Síndich de les parroquies á ell subjectes, retinga lo total import de sa bestreta, de les quantitats que lo Clavari de Mataró acostuma satisfer á Pere Joan. Igualment ordena en la propia carta, que estant en perill de perdició certa quantitat de blat procehidora d' un redelme que s' imposaren los vehins de la parroquia d' Argentona á fí de pagar á Ferrer certa suma pecuniaria, lo Síndich y Jurats de aquella, hagen potestat de vendrela al millor preu posible y son producte depositin en la taula de Barcelona (3).

Apelá d' exa salvaguarda lo Baró del Maresma: y á despit de que en la sentencia reyal dada en Cervera per la Infanta Joana fallant sobre la apelació interposta, se deya *haver be e degudament provehit en la dita salvaguarda e informacio reebedora* (4) poch temps aprés *la dita magestat reyal importunada per algunes persones sens oyr la part mana remoure la dita salvaguarda e sobreseure en dita informacio.* Efectivament d' una manera clara y expressa lo Rey ho manifesta en la disposició de 15 de Desembre de 1477 inserta en lo apendix (5), ordenant á Andreu de Peguera mestre racional

(1) Apendix document nombre XIV.
(2) » » » XV.
(3) » » » XIV.
(4) » » » XVI.
(5) » » » XV.

de la Curia, al donzell Joan d' Argentona regent la Batllía General de Catalunya, á Pere Baucells llochtinent de racional, á Bertomeu Serra doctor en lleys y als demés oficials de la Batllía General y procuradors del fisch, que: havent manat, per consequencia de certes quexes dels homes del Maresma contra Ferrer, obrir informació testifical trovantse á Estella lo 28 de Juliol de 1476, sobre d' uns articles tramesos per S. M. y d' altres que aquells hi volgueren afegir, al present, per deguts respectes, delibera y ordona que d' allí en avant de cap manera proceheixin á aquella, donant per revocades y nules totes disposicions dictades en sentit contrari. Colp mortal fou aqueix pels habitants del Maresma als qui tant de trevalls pera apartar un jou odiós, s' estrellavan sempre y á despit de la justicia, davant la poderosa influencia de nostre personatje. Desanimats y tascant lo fré imposat com fa lo cavall sauvatje á qui 's tracta de domar, aguardan la mort de son decrepit Soberá, pera comensar, ab majors brius si cap, llurs reivindicacións davant lo nou Monarca del qui tenían esperansa de rebren la justicia procehidora, no obtinguda malgrat tants esforços.

Efectivament: finá l' octogenari rey Joan á las set del matí del 19 de Janer de 1479. Tot seguit se renovan les questions aplassades, ja que no acabades, per la disposició del 15 de Desembre de 1477. Aparexen sintetisats exos nous trevalls, dels habitants del Maresma, practicats axí que expirá lo Rey d' Aragó, en una carta de Ferrán II feta á Cáceres lo 16 de Març de 1479 y adreçada á Pere Joan Ferrer son canceller. A despit de la llunyana distancia á que estavan de llur Soberá, no escasejaren l' envío de correus y comissionats, sens parar en les despeses que los hi ocasionaría y exposantli continuadament, que del dia en que son difunt Pare doná en penyora aquelles parroquies á Ferrer, fins á la present jornada, los ha causat grandíssimos dans *sols per haver aquells allegat dit empenyorament esser stat fet contra lurs privilegis e constitucions de Cathalunya.* Demanávenli remediás los prejuhis que 'ls ocasioná lo penyorament llur, axí com les opresions y mal tractes rebuts de Pere Joan. Mes Ferrán II havent proposit de passar á Catalunya, dexá per alesshores judicar aquest y altres disentiments, é interí, en la esmentada data de 16 de Març, ordena á Ferrer, no executi,

ni ho consenti de sos oficials, lo menor *dan vexacio extorssio novitats imposicio de talls ni maltractaments alguns als homens de les dites parroquies ni a algu de aquells* (1). Ab tal disposició estos no 's conceptuaren curats ni satisfets, proseguint les negociacions, trevalls y embaxades, sens treva ni repós. La exacerbació contra son Senyor anant sempre crexent, ara arrivá al punt de véuresels dispostos á jugar tot per tot. Ne havém conexement per la carta que á 23 de Març de 1479 escriuhen los Concellers de Barcelona al Sindich en la Cort Reyal, lo notari Joan Matheu, quan diu: «Si los homens de »mathero recorreran a vos per coses qui hagen sguart a pri»vilegis, donats los tota endressa: de altres differencies qui »sien entre ells non curets: basta entenats en deffensio dels »privilegis que tochan aquesta Ciutat.»

Lo dimecres 1 de Setembre de 1479, entra á Barcelona Ferrán lo Católich, partintne 23 dies aprés. A despit de temps tant perentori, atés los molts é importants assumptos tractats y resolts durant aquell, s' ocupá de les questions del Maresma. En vista de que les Parroquies foren empenyades per son Pare, en 1471, per la forta suma de vint y cinch mil florins d' or, y no essent factible ni just que tant de diner se pagás, lo Rey proposá com á transacció entregar á Ferrer una suma més reduhída, comisionant son arreglo á micer Joan Pages cavaller y vicicanciller, y á mossen Pere Vaca, *los quals foren de parer que la dita quantitat en lo dit empenyorament contenguda se devia moderar a deu milia florins*, havent consentit Ferrer á exa reducció. Per consequencia lo Monarca disposa que deguin pagar sis mil florins les parroquies del Maresma y los restants quatre mil sien satisfets del peculi Reyal. En previsió á la Pragmática que estava preparant y pera beneficiar á Ferrer, lo Rey Católich estatuia: *E per ço provehim que de la dita quantia per neguna provisio per nos feta ni faedora no pogués esser a menor quantitat reduhida e que aquella se hagues a pagar no obstant qualsevol pragmática per nos feta e fahedora.* (2)

La Pragmática Sancció á que 's refereix lo párrafo prece-

(1) Apendix, document nombre XVI.
(2) » » » XVII.

dent y de quins efectes vol garantir los drets y penyora de Pere Joan Ferrer, no tardá en dictarse. Fou ella de trascendental importancia, sobre tot per reduir lo poderíu feudal acrescentant ab les dádives de Joan II envers sos partidaris al acabar la guerra civil. Se disposava, que tots los castells, llochs y jurisdiccións alienats, excepció feta dels fruits percebuts, fossen restituhits integrament en lo estat en que 's trobessen, *no obstant qualsevol vendicions empenyoraments donacions gracies alienacions de aquells fetes en lo temps de la turbacio de Cathalunya exceptat aquelles que verdaderament reyal e no ficta ne simulada foren fetes per atguna puantitat de peccunia reyalment pagada e reebuda per la cort* (1).

De passada reivindicarem en favor de la Ciutat y de sos Concellers, la honra de haverse degut en gran part á sos esforsos. la publicació de tant justa, util y necesaria Pragmática que lo Rey de Aragó repugnava promulgar, per la gran oposició que directa ó indirecta li feyan los interessats, molts d' ells poderosos familars de Nostres Monarcas. Los Concellers veyan y palpavan quan de dany ocasionaren al Principat, la creació y mutació de tants senyoríus, jurisdiccións y baroníes, molts d' ells nascuts després de la pau de Catalunya. Vivint encara Joan II, á 22 de Juliol de 1478, ja era en ells preocupació constant, puix en carta escrita al Infant Primogénit aleshores Rey de Castella, li deyan:

«Aquest V. principat potenmo e victomo Senyor sta destituhit de totes aquelles coses les quals fan grans e conserven »los Regnes e senyories humanes. Ço es de unitat de pau de »concordia e justicia. E es ple de divisions bandositats dis»cordies e injusticies. La qual cosa sens difficultat pot esser »mostrada á la excellencia vostra la qual no ignora que no »pot haver unitat pau ni concordia en Regne o altra comu»nitat en los quals los huns dels particulars se occupen contra »tota disposició de justicia los bens dels altres. E violentment »sens redupte de reprencio se fan grans tenints subpeditats e »anants medicants los vertaders Senyors de dits bens sens es»ser dat loch a iusta recuperacio de aquells. Les provincies »de Empurda, de Valles, del Maresme e de Panades totes se

(1) Aqueix document nombre XVII.

»perden per bandositats, les quals en aquelles se causen per »esser tot Baronies unes detingudes en preiudici dels vertaders senyors e altres fetes e ceparades del patrimoni Reyal. »Lo qual no obstant aquesta vostra Ciutat continuadament »treballa en conservar e tornar á loch. Aquell empero ja es »totalment exinanit de la qual cosa aquesta vostra Ciutat in»finidament se dol vehent que ja la corona Reyal en aquest »Principat no te sino les vies e strades e aquelles no segures »e lo seu nom no es temut o venerat. Ans tots aquells del »stat Reyal son tractats com si eren pelegrins. E no son de»ffensats sino los vassalls e familiars de Barons, ço que en »temps de justicia era tot en contrari. Havies sperance Senyor »que ab la conclusió de la Cort tot fos tornat al degut sta»ment. Empero speriencia ha mostrat que ni ab trentasisena »ni ab quarantasinquena, ni per altra forma tal conclusio de »Cort no ses poguda obtenir. E no es maravella Senyor com »aquells qui han arrestituir sien los qui lo dit fí han acon»sentir e son molt mes disposts e demenar que lo general los »sia dat en patrimoni que no en merce en repos la terra »aquesta V. Ciutat Senyor ha fet lo ultim de potencia que dita »conclusio de cort fos obtenguda e encara no cessa del treball. »Empero les cosses passades li tollen tota sperance de les sde»venidores. La Mt del S. R. per mitja del Remo Patriarcha »Archabisbe de Tarragona havia dada sperança de la venguda »de V. Reyal persona. Placia a nostre Senyor deu axi ho dis»pongue car seria no solament finar la Cort mas totalment »metre en repos aquest V. principat lo qual es prest en gran »tribulacio. Lo noble mossen Requesens de soler portant »veus de la S. vostra en aquest Principat molt zelant lo servey »del S. R. e de V. altesa e molt amador del be de aquest vos»tre principat va a la Mt V. molt es be certificat de tot lo sta»ment de aquest V. principat, e serem molt aconsolats de »totes dites coses do plena informacio a la celsitut V. Car te»nim firmissima confiança que per la relacio de aquell cone»xara V. gran altesa nosaltres de dites coses esser vertaders »zeladors. Suplicants humilment á la Mt V. sia de merce sua »obrir los ulls de se clemencia vers aquest seu principat. E »donar orde per los medis que plasents li seran en preservar »aquell de tanta perdicio, a la qual sta preparat. E placia a »la santa Trinitat tingua en continua proteccio e guarda V.

»Reyal persona ab continuats increments del Stat. De bar»chinona a XXII de Juliol any Mil CCCCLXXVIII.

»De la Serema S. V. humils servidors.

»Los consellers de Barchinona.»

Per lo fragment de la carta que escrigueren los Concellers á Ferrán II, á 23 de Març de 1479, se veurá quan se resistía, aquest, á dictar disposicions restablint á Catalunya en lo estat en que 's trobava avans de les lluytes de son Pare, axí com quant porfiá Barcelona per obtenir esta solució que creya de justicia y convenient als interessos públichs y privats.

«Al molt alt e molt excellent Senyor lo Senyor Rey.

»Molt alt e molt excellent Senyor.

»Per altra feta a XX del present havem scrit e respost a »vostra altesa del que fins en aquella hora era necessari: ha»vem rebuda apres una letra de vostra M.t feta en Casseres »á VI del present en lo qual vehem com en quascu dels caps »que ha suplicat vostra M.t lo nostre Sindich V. altesa mostra »tenir voluntat fer hi lo redres necessari: pero senyor hague»rens feta la M.t vostra singular gracia que de tantes coses »que suplicam pus son de justicia alguna per vostra excellen»cia nos fos atorgada. E vertaderament tota la nostra sperance »es en la celsitut V. pero no podem entendre que es la causa »que te V. M.t en atorgar nos les coses per nos suplicades e »demenades. Car quant a la justicia no te dupte algu que son »coses justes perque nosaltres no suplicam que vostra M.t nos »do son patrimoni ni coses que sien a diminucio de aquell ni »preiudici de persona alguna ni demanam Castells ni forces. »Mes volem ques fassa justicia e que vos siau Rey e senyor »que liberament pugau fer aquella, e lo qui te occupat lo vos»tre que ho torne e restituescha: e no crega V. M.t que en fer »aço hi haia difficultat alguna que Nosaltres sols, dich sola »aquesta Ciutat, volent ho la M.t V. hi dara complit recapte, »e crega V. altesa a nosaltres qui no tenim occupada la roba V. »ni de persona que vischa que la triga destrohex aquesta »feyna, e tot cessa si V. altesa hi fa provisio prompte que ab »lo voler de la M.t V. e ab lo desig que aquesta Ciutat e molts »e altres tenen en lo servey de V. M.t totes coses son molt fa»cils. No sabem com pot comportar la celsitut vostra sols una

»hora que nengu qui tinga la roba de V. patrimoni no sia »decontinent vengut e haia restituhit tot quant te en mans de »vostra altesa ne sabem com pot comportar la excellencia V. »que lo general que vuy es tant opolent e qui no paga a nengu »haia star axi occupat en mans de X o XII persones, e que nos »sapia ne vulla entendre hon van aquestes peccunies. Les »quals en lo temps passat e quan les coses eren en orde se »despenien en fer servey a llurs Reys e Senyors, e ab aquells »se son fets tant assenyelats e singulars actes. E si les perso»nes qui aço occupen e los bens de sglesies hospitals e coses »pies e de tants vassalls vostres occupats tenen fessen algun »servey a la M.t V. encara fora alguna cosa. Mas segons que »manifestament se veu no miren molt la necessitat de vostra »altesa. E si per ventura V. M.t dupte que redressades aques»coses nos pensaria pus en lo servey de la corona vostra nos »do nengu entenent que havent V. M.t per comanada aquesta »Ciutat ella bastara en conduir totes coses, e cregu la celsitut »vostra que en aquesta Ciutat sta tot, e per la gran devocio »e amor quens porta portara les coses de tal forma que »V. M.t sera servida: crega vostra altesa a aquesta Ciutat qui »per tant de temps ha comportat tants greuges e sobergaries »perque tot se hagues a composar per provisio de la M.t V. e »sia certa que lo qui va millor al be e augment de la excellen»cia vostra es aquesta Ciutat. Car tots los altres del maior al »menor son persones apassionades e plenes de intercessors, e »no pensen sino en tractes e intelligencies pera posarvos en »necessitat que par á nosaltres que les practicas de altres Reg»nes son ja assi introduides.»

En aquest final se aludeix evidentment al regne de Castella y á sos turbulents magnats.

A primers d' Octubre del 1479 lo Regent la Batllía General de Catalunya Joan d' Argentona, havía comensat á exigir lo cumpliment de la Pragmática encautantse de bens procehidors del Reyal patrimoni y d' altres. Los habitants de les parroquies del Maresma, creyent que dita disposició podía compendrels, oferiren al Rey dos mil florins pera reincorporarse al Reyal Patrimoni. Mes axí com ells no aceptaren lo arreglo de Pages y de Vaca, tampoch hagué resultat la seva proposta, començant altres qüestions y deliberacions quin curs segui-

rem, en lo possible, ajudats per algunes lletres conservades en lo arxiu Municipal de Barcelona.

Dues n'hi ha portant la data del 23 de Desembre de 1479. La primera escrita á Toledo pel Síndich de Barcelona Joan Matheu als Concellers, diéntloshi com en dit día, que era dilluns, al matí «lo S. R. es partit per a la cassa de mont, e de»mati jo som stat ab Arinyo (lo Secretari del Rey Católich) »pera saber la resposta de tots los dits fets: e ell me ha respos »que lo depus dinar micer Alfonso e ell lam farien. E com es »vengut lo depus dinar, envers les III hores, jo som stat ab »los dits micer Alfonso e Arinyo e ells man feta la resposta »per part del S. R. en tots los fets quim restaven per anego»ciar»....... «Quant en la recuperacio de les borges martorell »e matero que me han dit que lo S. R. hi vol mes deliberar e »algu ma dit que forsa lo S. R. ho fera pendre en poder de »alguns officials e no del balle general e tant se valra: empero »encara nous puch dir de cert: empero teniu vos o perque »nagu non sente a fi non torben.»

La segona la escriuhen al Síndich los Concellers, dientli entre altres coses, lo que segueix: «Los homens de Matero »tornen a la M[t] del S. Rey sobra llur fet per lo qual sostenen »grans dans. Tocha molt interesser en aquesta Ciutat per »moltas occasions haiats los per recomenats en llur bon de»sempatxament. E sapiats que nosaltres axi en scrits com de »parauula fem continuada instancia al batlle general que cobra »lo fet de Matero, e ell respon que sta en consulta. E que »spera la resposta del S. Rey. E per ço vos suplicarets al dit »S. per part de aquesta Ciutat que sia de merçe sua manar al »dit Batle general que en tot cas cobra les dites coses juxta la »pracmatica e la declaracio de aquella.»

No donaren apetescut resultat tants bons desitjos y mediació, puix lo Rey, en aquest temps, intentá sobrescir exes qüestions. Vegis lo fragment de la carta que aquells escriuhen al Síndich en 4 de Janer de 1480.

«Ja per altres vos havem scrit molt largament sobra la re»cuperació del patrimoni deduit vos lo fet de les borges de »Martorell e de Matero del qual lo S. havia scrit fos sobre-

»segut en la recuperacio. E encara lo fet de mossen Cavallaria »sobre les rendes de tortosa encarregantvos suplicassets lo dit »Senyor li plagues fer cobrar universalment tot lo dit seu pa- »trimoni. Apres havem vista una letra quens ha mostrada lo »batle general ab que lo dit S. encara mana sobresseure en la »recuperacio de dites coses. E sabets be en quant tocha lo fet »de Matero quant interers hi te aquesta Ciutat. Nosaltres ne »scrivim al dit Senyor suplicant a sa gran altesa sia de merce »sua manar que com la pracmatica e la declaracio de aquella »son universal axi la exequció sia universal e noy haia ex- »cepcio de personas, car no es sens derogacio de la dita prac- »matica. E per ço presentarets la letra á la celsitud sua con- »tinuant les supplicacions que sia de merce sua manar tot sia »cobrat juxta dita pracmatica e la declaracio Remetent los »medis a la discrecio vostra.

De anades y vingudes á la Cort Reyal per una y altre part parlan los Concellers al Síndich, en 23 de Febrer de 1480. Alli 's véu la actitut resolta dels pagesos del Maresma prete- rint abandonar sos pobles ans que restar subjugats á Ferrer, tementse 'n algun fort conflicte. Aytambé 's dexa entreveure les negociacions seguides, depenjantne esser resolta la rein- corporació de aquelles parroquies á la Reyal Corona y estri- bant solament sa execució, de la suma de diner que havían de pagar á Pere Joan.

«Del fet de Mathero havem vist en la resposta lo Senyor »Rey vos ha feta. E encara lome qui aqui es per mossen Pere »Johan farrer dient que aquell no te poder. E dubtam que la »justicia sia assats favorida: lome de Mathero va aqui potaçen »los privilegis En quant pugats traballau que llur justicia »no obfuscaba ni vagen axi destruhintse per hostals. Car vist »es esser gran consciencia. E encare que mossen çarriera e »mossen Pere Johan farrer sien stats los primers qui han mes »llurs fets en ma del Senyor Rey, per ço no es vist que los »pagesos hagen esser apartats de la Corona Reyal contra dis- »posició de llurs privilegis, ni seria servey del Senyor Rey »que aquells fossen destruhits e lexants llurs cases anassen »tribulant per lo mon. La qual cosa farien segons dien avans »que no tollerarien esser sots senyoria del dit mossen Pere

»Johan. E qui aquells hou, e considera les coses que contra »aquells fetes no son vists clamarse debades segons dell se»rets be informat. Be som certs que quan rebrets la pressent »mossen Pere Johan sera aqui arribat. Som de opinio que »volra intrar en tochar quantitat dels homens. Los quals ans »se meiarien les mans que no li darien I diner. Empero cre»hem se contentaran del partit que vos en vostres letres ha»vets tochat, ço es de donar los Mil florins al Senyor Rey. E »per ço prosseguits dit partit, e exirets ne bon maneiador. »Car laltre nol acabariets james.»

Altre carta dels Concellers al Síndich feta á 29 de Març de 1480 conté un fragment referintse á les negociacións entaulades que com se veu tocan rápidament á son fí, per cert gens desfavorable pels vassalls del Baró del Maresma.

«Los homens de Matero com vingueren de aqui foren ab »Nosaltres, e son molt contents dels treballs vos havets meses »per ells, e continuadament matets, e son certs que sino per »vos e intercessio de aquesta Ciutat ells eren del tot perduts »e destrouits. Comptaren vos lo maneig de la Mt Reyal qui »volia pagassen dos milia florins, e com ells venien per con»sultar llurs principals ara sen tornen aqui ab conclusio se»gons dien que treballen ab lo dit Senyor puxen passar ab »menys quantitat, sino que traguen lo millor partit los sia »possible segons per ells vos sera refferit. Pregam vos los em»parets e quels tragats aquell millor partit que porets. Tot »remetent ho a la discrecio vostra.»

Finalment mercés á la valiosa intervenció del habil síndich Matheu, se resolen en principi tan llargues qüestions, com nos ho manifestan los Concellers lo 10 d' Abril de 1480, en la carta que escriuhen á aquell, dientli:

«Del fet de matero e de la juncte de mossen Pere Johan »Farrer la qual diets en diverses de dites letres se es congoxat »per quant lo Senyor Rey ha tallat a IIm florins com ell en»tengues haverne Xm ço es VIm dels homens e IIIIm del do»natiu lo home qui era vengut assi per consultar sobre los »IIm florins es partit dessi ab tal comissio en tota aquella ma-

»nera que conexets esser util dels dits homens a servey del »Senyor Rey: per dit hom haurets hagudes letres nostres axi »dressades al S. Rey com a vos ab translat de aquella del dit »Senyor. Avisats nos qual operacio hauran feta. Car moltes »coses hi veurets.»

A 28 d' Abril de 1480 lo arreglo quedá conclós en la forma següent: Ferrer rebría la quantitat de vuyt mil florins mijançant la qual ne fos axecada tota penyora. De dita suma ne pagaria cinch mil florins lo Rey, y los restants tres mil los homens del Maresma, dos mil tot seguit y mil per creació de censal á favor de Pere Joan. Aquest prosseguirá en la possessió ó quasi possessió de les parroquies fins haver cobrat los dos mil florins y tenir creat censal á fur de vint mil per mil (1).

Aquesta conponenda final, está detalladament relatada en les dues lletres seguents dels Concellers de Barcelona, abdues fetes lo 28 de Juny de 1480.

«Al molt Magnifich e de gran providencia mossen Gaspar »de rinyo Conseller e Secretari del Senyor Rey.

»Mossen Molt Magnifich e de gran providencia: per quant »la Magestat del Senyor Rey ab letra de XII de Maig prop »passat nos encarrega que donassem orde los homens de ma»tero acceptassen lo partit de donar III^{m} florins a mossen »pere johan farrer en aiuda de aquells VIII^{m} florins sa gran »altesa ha conduhit prenga per lo empenyorament de la dita »e altres parroquies. Nosaltres havem donat orde al dit ne»goci en tal forma que los dits homens trameten aqui llurs »Sindichs ab potestat e apuntament que lo Senyor Rey sia »servit segons la ordinacio de sa M.^{t} Es veritat que per mes »facil pratica e claresa dels privilegis que ja en lo temps que »de llurs pecunies se remeren e tornaren a la corona obten»gueren, ha mester e entenen suplicar lo dit Senyor que li »placia otorgar los algunes gracies de coses totes redunden a »servey del dit Senyor e de sa Reyal corona. Les quals dits »Sindichs sen porten e nosaltres les havem vistes e en algu»nes parts limades. Placieus haver los per recomenats donant

(1) Apendix, document nombre XVII.

»los orde en haver audiencia de la M[t] e en obtenir dites co»ses. Les quals considerades moltes coses no son de gran »stima. E les dites parroquies ne seran molt e molt aconsola»des. E considerada la gran voluntat tenen vers la corona e »per tornar en aquella se empenyoren e sostenen tants dans e »excessius treballs digne cosa es que sien en dites coses com»plaguts. Maiorment com tot redunda en servey del dit Se»nyor. E axí pregam la Magnificencia vostra als dits homens »en obtenir dites coses y en totes altres sia propicia. Çar sens »V. endressa no es possible fossen endressats. E sobre totes »coses pregam la Mag[cia] V. que li placia procurar e endressar »la venguda del dit Senyor en aquest principat ffahent certa »la M[t] sua que si en aquesta stiuada sa Reyal persona no es »assi tot pereix sens remey que donar no si pot. E deu pensar »sa gran altesa quant carrech redundara a la celsitut sua si »negligeix donar forma en la preservacio de tant principat e »de tanta Ciutat com son aquests. E perint aquells quant ser»vey ne redundara a la Senyoria sua Maiorment considerada »la temporada tant nuvulosa. Tot vos placia vos sia comanat. »De Barchinona a XXVIII de Juny any Mil CCCCLXXX.

»Los Consellers de barchinona etc »

«Al molt alt e molt excellent S. Lo Senyor Rey.

» Iolt alt e molt Excellent Senyor.

»Ab la letra de la Magestat V. feta en Toledo a XII del »mes de Maig prop passat entre les altres coses significant nos »V. gran altesa com mossen Pere johan farrer per lo empe»nyorament de matero e altres parroquies havia en tot cas »haver VIII[m] florins, e que vostra celsitut deliberava del do»natiu de la Cort pagarne los V[m] e que los homens ab tot que »solament ne havian offert II[m] quen pagassen III.[m] Ço es los »II[m] de present de comptants e per los Mil assegurassen cen»sal a raho de XX[m] per mil al dit mossen pere johan farrer »offerint V. M[t] tornar a les dites parroquies los prop dits Mil »florins del donatiu de la Cort encarregano a nosaltres treba»llassem en donar orde que dites parroquies acceptassen dit »partit e serien encontinent restituhits a la corona Reyal se»gons en dita letra mes stesament es expressat. Nosaltres Se»nyor molt excellent sempre desijoses en totes coses fer lo que »cumple al servey de la celsitut vostra encontinent mes en »execucio les ordinacions de V. gran altesa ffahent nos venir

»los prohomens de dites parroquies e animant aquells en fer »storç per tornar a libertat ço es a la Reyal corona per la qual »aconseguir no pot quantitat alguna esser massa. Lo fi es stat »Senyor que ells tremeten llurs Sindichs a la Sa V. ab tal po- »testat e apuntament que la celsitut V. sera sens dupte servi- »da. Es veritat Senyor molt excellent que dites parroquies »jatsia en lo temps que primerament ab llurs peccunies fo- »ren tornat a la corona Reyal obtenguessen diverses privilegis »tots consernents lo servey de la dita corona. Empero pratica »los ha mostrat que per clasificacio e conservacio de aquells »han mester algunes gracies de les quals dits Sindichs supli- »caran la Mt V.: han nos mostrat lo que desigen e es vist »tot haver sguart al servey de V. gran altesa e repos de dites »parroquies. E per ço: Suplicam S. a V. gran altesa sia de »merçe sua que attes tant amor de tornar a la Sia e Reyal co- »rona inssta les dites parroquies que no dupten empenyorar »se e sostenir tants dans fahents extrem de potencia la Mt V. »los atorch per llur consolacio les coses de que supliquen com »totes redunden al servey de la Mt V. Nosaltres Senyor molt »alt e molt excellent voltants los animos en pensar la disposi- »cio en que aquesta vostra Ciutat et tot lo principat stan, e »considerats que los homens per los quals en aquesta V. Ciu- »tat solien esser fets actes de honor venen a mendicar, los »mercaders cessen de tot negoci, e los pobles sen van per no »poder hic viure: stam en grandissimes congoxes maiorment »com lo mal sia en augment e no pot haver per forma alguna »Remey sino per presencia de V. Reyal persona: e per ço sabut »per tots com V. Mt ab sa letra ha manifestada la sua bene- »venturada partida de aqui per venir de part deça tots nos »som summament alegrats havents firmissima confiança que »la presencia de la Sia V. sera complit repos e redreç de tots. »E per tant postrats devant la Magestat V. suplicam a aquella »sia de merce sua exequtar dita sua beneventurada venguda »affi aquesta vostra Ciutat e lo principat no vinguen a total »extermini e destruccio. E placia a la Sancta Trinitat conser- »var vostra Reyal persona ab continuats increments del stat. »De Barchinona a XXVIII de Juny any Mil CCCCLXXX.

»Senyor

»Vostres humils vassalls e subdits qui besants vostres mans »e peu humilment se recomanen en V. gracia e merce:

»Los Consellers de Barchinona.»

D' aquestes resultes no tardá donchs en esser un fet real la copdiciada emancipació del territori empenyorat á Ferrer en 1471, quals laborioses gestions havem seguit pas per pas de la mellor manera posible. Lo 31 de Juliol de 1480 otorgá Ferran II les gracies per les que intercediren los Concellers en les dues lletres precedents, mitjançant les que revertiren dites parroquies á la Reyal Corona. En elles lo Rey hi feu algunes modificacions, no moltes, ni de gran importancia. Com aquest curiós document es ja conegut y publicat (1), no crehem del cas continuarlo. Tan sols donarém compte com en lo capítol atanyent á la penyora de Pere Joan Ferrer, s' ordona que tot seguit que sigan depositats en la taula de Barcelona los dos mil florins d' or y assegurat lo censal de mil, se dongui per lliure e ingresat al Patrimoni Reyal totes les parroquies penyorades. Lo 13 d' Agost del propi any de 1480, firma, Ferrer, la ápoque declarantse pagat dels tres mil florins y per tant finexen sos drets senyorials y juridiccionals en la baronía del Maresma.

En lo propi any de 1480, los Concellers resultan intervenir en altre reclamació contra Ferrer: la dels hereus de Joan Ça-Bastida respecte cert censal que acreditaban de la Ciutat. Se recordará com á son temps relatarem una gracia otorgada á Ferrer en 1464, dels bens pertanyents al diputat Bastida, adicte á Joan II. La següent carta nos explica com aytals bens foren retornats á excepció del censal de que era objecte al present.

«Al molt Magnifich mossen Pere johan farrer Cavaller.

»Mossen molt Magnifich e de gran providencia: per los »hereus de mossen johan çabastida nos es feta gran instancia »los fassam girar en lo capbreu lo censal comprat per lo dit »mossen johan sobre la Ciutat e en lo temps de les turbacions »fou girat en nom vostre. E axi sta vuy. Nosaltres mossen »molt magnifich certs som que considerada la Capitulacio de

(1) Les concessions ó privilegis de Ferran lo Catolich de que aqui 's parla, foren traduhides á la llengua castellana per Pellicer y Pages en *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro*, página 426. Pot consultarse l' original en llengua catalana, en lo Registre 3545 foli 133 del Arxiu de la Corona d' Aragó.

»Barchinona e la pratica que axi per diputat com per altres »ne es stada servada. E considerat que ja per vos es restituida »lo restant de la heretat del dit mossen bestida simpliciter »deuriem fer dit girament. Empero a cautela havem deliberat »fer la present a la Magnificencia vostra pregantvos quant »mes affectadament podem queus sia plasent intrar hiç sobre »dit fet comunicar ab Nosaltres. E si per ventura vos no po»diets venir donats ne carrech a la persona queus plaura affi »que fer lo degut no prenga dilacio. Lo sant spirit sia vostra »endressa. De Barchinona lo primer de Juliol any Mil »CCCCLXXX.

»Los Consellers de Barchinona al honor de vostra Magni»ficencia apparellats.»

Ferrer, se trobava absent de la Ciutat en la época en que esta carta li fou adreçada.

XVI

Poquísima cosa resta á afegir á quant tenim relatat sobre Pere Joan Ferrer. Més per poch que siga, hi destinarém unes quantes ratlles. A despit de sos altercats ab los pagesos del Maresma, y de la malevolensa que estos li tindrían, com natural consequencia de aquells, no perdé sa afició á residir, qui sab si habitualment, en lo castell de Sant Vicents de Burriach. Es casual: la primera y última nova d' ell nos lo presenta habitant en lo que 's veu era son lloch predilecte, ja que la carta del 1485 que insertarém, declara residir en aquell alterós cim. Molt gust demostrá en escullir dita punta roquerosa y aspedada, plena, com está, d' encants naturals y desde hont no se sap que admirar més, si la inmensitat del mar espumejant á sos peus y mostrant en dies serens les puntes de Mallorca, ó los molts y variats ordres de montanyes que arreu cubrexen la catalana terra del Pirineu al Ebre, tenint á son entorn la verdor de les pinedes y vinyars característichs de nostra costa de Llevant, fertil y poblada.

En 1485 los Concellers de Barcelona, abogant en favor d' un habitant de Cabrera, qui sembla resultar atropellat pel propietari del Castell, li escriuhen:

«Al molt magnifich mossen Pere joan ferrer Cavaller e »Ciutada de Barchinona.

» Mossen molt magnifich. Entes havem que entrat en »aqueix vostre Castell per visitar a vos mestre Arnau Barber »de cabrera aquell vos haurieu detengut pretenent esser vos »tengut e obligat en algunes coses. De que si axi es ne restam »en molta admiracio. Considerants que vos no ignorau que »per gracia de deu en aquesta terra es lo Illmo S. Infant loch- »tinent de la Mt de nostre Rey e Senyor e altres officials de- »vant los quals los vassalls de la sua S. poden han e deuen »demanar lur justicia e a algu no es licit ne permes pendres »aquella maiorment vos qui sou tan notable ciutada e haveu »pres sou de aquella. Per ço quant mes podem pregam la »magnificencia V. vos placia si dit mestre Arnau no haureu »lexat anar que aquell delliureu e violentment nol detingau »en alguna manera e si de res vos sera tengut denant algu de »dits officials li ho demaneu per lo qual vos sera administra- »da la justicia. Altrement mossen vos fem cert que per quant »nosaltres no podem fallir a la ajuda e deffencio del dit mes- »tre arnau com a Ciutada que es de aquesta Ciutat covendria »a nosaltres provehirhi per tots aquells remeys e miians que »porem de justicia e aquesta Ciutat en semblants coses ho ha »acustumat. Ço quens seria molt anujos per sguart de la mag- »nificencia vostra la qual tenim per les virtuts sues en stima »de un principal e bon Ciuteda de la dita Ciutat. La qual »desije lo be e honor de la gran magnificencia V. E sia la di- »vinitat vostra guarda. De Barchinona a XV de Març any »Mil CCCCLXXXV.

»Los Consellers de Barchinona al honor vostre aparellats.»

Es veritat que en lo escrit tramés no 's menta lo nom del castell hont residía Pere Joan. Emperó la circunstancia de donarse per prou sapigut ab les paraules *en aqueix vostre Castell*, la de que sols un n' hi havem vist possehir, y final-

ment lo esser comesa la vexació en un habitant de Cabrera, no ns permet dubtar se tractava del de Sant Vicens de Burriach, que s' enlayra al cim de la montanya hont s' assenta aquesta població del Maresma.

D' aqui en avant finexen los arxius de facilitarnos altres noves referents a Pere Joan Ferrer. Y axí, malgrat nostra voluntat, tenim de dexar sense acabar la present biografía, en la que de vegades nos havém permés relatar per menut fets historichs que ab ella tingueren alguna relació y dels quals ne possebíam datos aclaratius.

APÉNDIX

I

1462.—29 DE NOVEMBRE.—NOMBRAMENT FET PER JOAN DE BEAMUNT EN FAVOR DE PERE JOAN FERRER, DE GOVERNADOR Y CAPITÁ GENERAL EN LOS COMDATS DE ROSSELLÓ Y CERDANYA.

Enricis dei gracia Rex Castelle legionis etc.

Nos Joannes de beamunt prior sancti joannis hierosolomitani et joannes ximenez de Arebalo Oratores procuratores et locuntenentes Ill^mi domini Regis predicti. Quanto Nobis ut procuratoribus et locuntenentibus predictis est cordi propensius universis ministrari justiciam et vigilare de terris et locis hoc in principatu existentibus et presertim his qui in confinibus dicti principatus seu Comitatus Rossilionis et Ceritanie positi sunt haberi custodiam: tanto curare debemus attencius administracioni justicie et dictarum villarum et locorum custodie viros statuere et proficere qui computi sint in sincera erga Maiestatem Regiam fidelitate jugiter servili ac ipsius cultores justicie et hac tempestate dictarum villarum et locorum custodes per vigiles comprobati atque rebus in bellicis experti. Cumque tali ministerio ac officio dignum vos dilectum et fidelem dicte Regie Ma^tis Petrum Joannem Ferrer domicellum experimentu cognitum in maioribus senciamus. Confisi nichilominus ad plenum de vestris fide solicitudine et legatitate ac animi probitate in aliis magis arduis negociis rerum experiencia edocente lauda-

biliter comprobatis. Et aliis habito respectu ut certo scimus quarum ultro maxima cum instancia ad dictum officium regendum et gubernandum per universitatem ville perpiniani seu illorum maiorem partem accersitus fuistis. Presentium tenore vos eundem petrum joannem ferrer Gubernatorem seu vicesgerentem gubernatoris generalis ac etiam Capitaneum generalem in Comitatibus Rossilionis et Ceritanie predictis et in onmibus et singulis Civitatibus Villis Terris Castris et locis districtibusque dictorum Comitatuum cum mero et mixto imperio ac beraca justicie ac omnimoda gladii potestate. Ceterisque jurisdictionibus omnibus prerogativis honoribus et oneribus ipsis Gubernationis et Capitanie Generalibus officiis et illorum exercicio incumbentibus donec Ma[ti] domini Regis predicti placuerit facimus creamus et presentibus ordinamus prestito prius per vos ad sancta dei quatuor Evangelia solemni et debito et in similibus solito prestari juramento Et de bone et fideliter exercendis seu regendis officiis supradictis ad honorem et statum prefate Regie Ma[tis] et beneficium reipublice submissorum dictis officiis necnon de tenendo et observando Regalias franquesias privilegia Constitutiones Cathalonie et usatica Barchinone et dictorum Comitatuum et omnia alia et singula que Gubernator seu vicesgerens Gubernatoris generalis et Capitaneus generalis in huiusmodi Comitatibus jurare tenetur. Et prout et quem ad modum per precessores vel predecessores vestros solitum fuit jurari. Itaquod vos dictus Petrus joannes ferrer ut Gubernator seu vicesgerens Gubernatoris generalis ac ut Capitaneus generalis in Comitatibus predictis presideatis ante quoscunque officiales in dictis Comitatibus. Et omnia et singula faciatis et exerceatis que ad dicta officia melius pertinent et spectant et exerceri solita fuerant hucusque habeatisque et recipiatis omnia illa salaria graciam ordinariam emolumenta et lucra ratione dictorum officiorum et uniuscuiusque ipsorum que dicti precessores seu predecessores in dictis Gubernationis et Capitanie generalibus officiis melius et plenius solitis fuerunt recipere et habere. Et sub eisdem aut commodioribus immunitatibus gratia ordinaria atque prerogativis. Quibusvis propterea officialibus et subditis dicte Regie Maiestatis et presertim procuratori Regio vicariis Rossilionis Confluentis et Vallespirii baiuloque et

Consulibus ville perpiniani Dicimus iniungimus et mandamus firmiter et expresse Prelatisque Religiosis et eclesiasticis personis Baronibus Militibus et eorum locuntenentibus Ceterisque universis et singulis officialibus et universitatibus et subditis prelibate Regie Ma^tis quibuscunque infra dictus Comitatus Rossilionis et Ceritanie vel in illis de gentibus vel illuc declinantibus cuiusvis status gradus preheminencie legis secte aut conditionis existant tam presentibus quam futuris sub Regie gracie obtentu et debito fidelitatis quibus Regie Maiestati predicte stricti sunt quatenus ab hinc in antea vos dictum Petrum joannem ferrer per Gubernatore seu gerenti vices Gubernatoris generalis necnon per Capitaneo generali prefato in Comitatibus predictis Rossilionis et Ceritanie habentes tenentes et reputantes iussionibus et mandatis vestris cum efficacia pareant vobisque respondeant plenimode suo casu de salariis iuribus graciis ordinariis emolumentis et sdevenimentis honoribus preheminenciis lucris et prerogativis predictis et aliis omnibus et singulis de quibus dictis precessoribus vel predecessoribus in huiusmodi gubernationis et Capitanie generalibus officiis parere et obedire fuerunt soliti atque debent. Et contrarium non faciant quavis causa. In quorum testimonium presentes fieri jussimus anulo nostri dicti Joannis de beamunt cum alium impromptu non habeamus in dorso munitus. Datum in Civitate Barchinone die XXVIIII° Novembris Anno Millesimo CCCCLXII^o.

Fay Johan d. B.
Joannes in legibus ba^us.

II

1463.—28 de Novembre.—Beamunt dona explicacions á Pere Joan Ferrer dels procehiments fets contra en Pere y en Bernat Ferrer parents seus.

Al magnifich amat e feel Conseller del Senyor Rey en Pere ioan ferrer Capita.

Lo Rey.

Lo Lochtinent general etc. Capita. Reebudes havem dues vostres letres la una per los fets de Pere ferrer e de Bernad fer-

rer maravellant vos dels procehiments per nos fets: al qual responent vos diem queus deveu mes maravellar com tant havem pogut durar los actes per ells en tant preiuhi de la dignitat reyal e iniuria nostra attentats e com ara tant lentament havem proceit. E nols bastava lo que fins aci se han aforçat no attenent al guiatge e fe per nos atorgats e decebent e burlant nos en tantes maneres que ara fiants del guiatge de aquexa armada o per lur solita usança havien dexat manat que no fos may dat lo official duray ans fos guardat be en lo Castell ne per official ne per persona que hi anas e si be nos personalment hi anassem. E axi fonch dit e respost al Algutzir qui hi es anat. E sino que lo dit official se lança del mur es mes en mans del dit Algutzir sen fora tornat ab les mans buydes e ab tot aço lo li volgueren levar cometent resistencia los del dit Pere ferrer. Si aço vos paren obres de comportar siau vos jutge e veiau encara si a infringidors de guiatge e cometedors de tals desordens e menyspresadors de la dignitat reyal encara e apres del guiatge a ells atorgat los deu esser servat res. Ara loeu den que havem sguart e reverencia al Abbat son oncle e al que mereix mossen Antich e encara al que vos valeu que nos hi haguerem fet e fariem un tal senyal que serie memoria e exemple en sdevenidor. Al altre fet del home informauvos hen que es e si sera axi que sia guiat no li sera en res defalcat de son dret ans vos sera satisfet. Dada en Barchinona a XXVIII de Noembre Any Mil CCCCLXIII. Fray Johan d. B.

III

1465.—18 d' Abril.—1466.—30 de Juny.—Actes de les sessions del General d' hont ne resulta elegit diputat Pere Joan Ferrer.

18 Abril 1466.—Congregades per la causa devall scrita les persones infra nominades del stament militars entreveninits en lo consell de la deputacio e aiustats en la casa del general hagut entre ells coloqui e rahonament, elegiren concordablement: Ço es lo Noble Johan ramon de josa senyor de les Ciges durant la absencia e impediment del Noble mossen Guerau de servello: Mossen Johan colom cavaller en

loch de mossen Johan lull qui era stat mes en loch de mossen Bestida enemich, e no ha volgut acceptar d' entrevenir en lo concell. Mossen Ffranci torres cavaller durant lo impediment de mossen vilademany de Governacio: mossen Pere sariera per mossen burgues enemich: y mossen Ffelix de rexach per mossen lor, enemich: mossen Bernat ffiveller cavaller per mossen Johan sampso: Johan de corbera donzell durant lo impediment den Bernat de guimera vaguer: Johan dez papiol donzell per en Pere benet splugues defunt: Pere Johan ferrer donzell durant la absencia o impediment den Artal de claramunt: Johan despilles donzell durant la absencia o impediment den Ffranci de santmenat: mossen bernat citjar caveller per mossen Luis divorra enemich: Johan dez papiol hun dels oydors de comptes, e en loch del S. comte de Pallars.

30 Juny 1466.—Die lune XXX mensis junii Anno predicto a nativitate domini Millessimo CCCC°¡Sexagesimo Sexto.

Los magnifichs e honorables senyors del stament militar ajustats en la casa de la deputacio en lo consistori dels molts Reverents e magnifichs Senyors deputats, elegiren les persones seguents per entrevenir en lo consell, ço es, en loch del Noble don ffrancesch de pinos ara inimich Mossen arnau de floxa. E en loch e per absencia o impediment del honorable en Bernat de guimera donzell lo honorable en Galseran dez papiol donzell. E en loch den Johan de corbera lo honorable en Pere Johan ferrer donzell.

IV

1471.—30 d' Agost.—Joan II cedeix en penyora, al que ja anomena capitá seu, Pere Joan Ferrer, la vila de Mataró y altres terres del Maresma, axi com los credits possehits pels rebelles en aquells llochs.

Joannes etc. Reverendis venerabilibus dilectis Consiliariis et fidelibus nostris quibusvis Archiepiscopis Episcopis et prelatis et eorum officialium et vicariis generalibus. Necnon gerentivices nostri generalis gubernatoris in principatu Catha-

lonie vicario barchinone et vallensis et aliis universis et singulis officialibus tam nostris quam aliis ad aliis ad quos spectet. Salutem et dilectionem. Die presenti et subscripto impignoravimus Magnifico dilecto consiliario et capitaneo nostro Petro joanni ferrer militi villa de Mataro et aliis terris maritimis dedimus que et concessimus eidem Petro joanni ferrer omnia debita et censualia que creditores nobis tunc inobedientes habent et recipiunt in et super dictis terris ut in provisionibus super eis expeditis lacius cerni potest. Ideo pro observacione premissorum vos dictos Reverendos venerabiles Archiepiscopos Episcopos officiales et personas Ecclesiasticas requirimus monemus et attente ortamur officialibus vero et subditis nostris dicimus precipimus et jubemus expresse et de certa sciencia ad nostre gracie et amorio obtentum penamquem duorum mille florenorum auri nostris inferendam Erariis ut graciam et donationem antedictam tenentes et inviolabiliter observantes adversos dictum Petrum joannem ferrer et dictos eius vassallos et seu obligatos in dictis censualibus et creditis nullatenus procedatis seu procedere presumatis sed eos absolutos et liberos habeatis a solucione dictorum censualium et eorum pensionum. Nec secus agatur aut predicta facere differatis quanto vos Ecclesiastice persone nobis morem gerere officiales vero et subditi nostri graciam nostram caram habetis et dictam penam cupitis evitare Sic enim pro observacione rerum per nos promissorum et juratum dupimus esse faciendum omni obstaculo quiescente inhibentes quibusvis officialibus nostris et abdicantes eis omne posse contrarium faciendi cum nullitatis decreto et decernimus irritum et inane omne id quod fuerit in contrarium factum. Datum in Civitate nostra Cesaraugusta die Tricesimo augusti Anno a nativitate domini Millesimo CCCCLXX° primo.

Rex Joannes †.

V

1471.—30 de Setembre.—Carta del Capitá dels castells de Selma y Pontons, per la que 's veu com se sabia, per Catalunya, y en lo mes de Setembre, la defeccio de Ça-Riera. Armendariz y segurament també la de Ferrer, encara que aquesta no hi ve esmentat

Molt honorables e magnifichs Senyors: la present no es per pus sino per avisar vostres senyories com lo Rey don Johan antra disapte ales dues hores part mitg jorn en Cervera som certs com son en nombre de D cens de caval entra los eregonesos, e los catalans: som avisat com dijous sera en golade, e tira la volta de valles per tirar alempurda. Empero som avisat com vol venir a sitiarme: segons pens tirara la via del empurda per quant han consert segons se diu que mossen çarriera los dona Gerona e algunes altres forses en lanpurda, e Bertran darmendarez en les que te. Dequeus fas avis de les coses que jo sent aci en aquestes parts per quant stich enugat si en tal manera pasa lo fet de mossen Çariera, e de Bartran darmendazis vullau me avisar: e no pus: scrita en lo castell de celma a XXX del mes de setembre.

Lo qui es humil servidor de vostres senyories guillem goloffre capita del castell de celma e del castell de pontons.

VI

1473.—27 d' Abril.—Reclamació que fan los Concellers de Barcelona á Pere Joan Ferrer, d' una çarabatana per aquest indegudament retinguda.

Al molt magnifich e de gran providencia mossen Pere Johan farrer cavaller.

Mossen molt magnifich: avisats som com vos hauriets dat orde es venguda en la ma vostra una Sarabatana de ferro ensapada ab tres mascles forqueta pern e cascho de ferro les quals tenien en Salvador matheu e en Pere march en la casa del dit Salvador assegurada a aquesta Ciutat esser en cert

terme ja passat restituida. Es degut la Ciutat cobre les sues coses per queus pregam quant mes affectadament podem nos trametats dita Sarabatana ab sos arreus car en altre forma convendria exequtar dits Salvador e Pere march cosa la qual no desijam fer sino en cas no puixam fer alre. E nons par la humanitat vostra deverho sostenir pus de la dita çarabatana de la Ciutat no tenits titol. Lo sanct spirit sia vostre proteccio. De Barchinona a XXVII de Abril del any MCCCCLXXIII.

Los Consellers de Barchinona a la honor vostre apparellats.

VII

1473.—17 de Juny.—Joan II escriu al Governador de Catalunya pera que falli ab estricte justicia y sens tenir en compte anteriors recomanacions, les questions que eran entre Ferrer y los habitants de sa Baronia del Maresme.

Lo Rey.

Governador: en los passats dies a supplicacio dels concelles de aquexa ciutat e dels homens poblats en les parroquies del maresme fou per Nos feta comissio sobre certs caps e differencies entre ells e lo magnifich e amat nostre mossen pere joan ferrer a vos, segons es contengut en la dita comissio. Entre les quals coses manavem esser sobresegut en les obres e guarda del castell de moncabrer á les quals obres e guarda los dits homens pretenen no esser tenguts. Apres a instancias del dit mossen pere joan ferrer es stada e manada de nostra cancelleria una letra ab la qual per alguns respectes en aquella contenguts se revoca lo effecte de la primera comissio quant toca á la guarda e obres del dit castell, provehint aquell esser restituhit en possessio de les dites obres e guarda, segons aquestes coses mes largament se contenen en les dites provisions a les quals nos referim. Empero atesa la gran instancia a nos ara de present feta per lo sindich de aquexa ciutat de part dels dits consellers feta, e les supplicacions a nos donades per los poblats en les dites perroquies pretenents la dita provissio ultima esser contra justicia e en gran prejudici llur, havem per ço delliberat per lo degut de la justicia ab matura deliberacio provehir sobre lo dit negoci en forma que en

aquell sia feta la iusticia mera sens comport algu affi que los consellers de aquexa ciutat e cascuna de les parts nons hagen mes a molestar sobre dit negoci. E perque en lo entretant en virtut de la dita provisio ultimament expedita no se innovas cosa alguna per vos, havem delliberat fer la present encarragant e manant vos stretament que en virtut de la dita ultima provisio a instancia del dit mossen pere johan expedita manant ell tornar en possessio de les obres e guarda del dit castell per vos no sia provehit ne evantat, ans hi sobreseureu, dexantho star en lo punt en que era ans de esser impetrada la dita provisio ultima fins a tant haiau de nos manament en contrari. E si cosa alguna havieu evantada aquella torneu a loch. E guardau vos de fer lo contrari per quant teniu la gracia nostra cara com aquesta sia nostra ferma e delliberada voluntat de procehir en lo dit negoci. E lo contrari si era de part nostra scrit seria inadvertencia. Datum en perpinya a XVII de juny any mil CCCCLXXIII.

VIII

1474.—27 DE SETEMBRE.—QUESTIO HAGUDA ENTRE LOS CONCELLERS DE BARCELONA Y LO PROCURADOR GENERAL DEN PERE JOAN FERRER SENYOR DE LES BARONIES DEL MARESMA PER HAVER EXIGIT CERT PAGO INDEGUT, Á UN PESCADOR CIUTADÁ DE BARCELONA.

Molt honorables e savis mossenyors. Barthomeu terres procuredor general del magnifich Senyor mossen Pere Johan Ferrer cavaller, S.or de les Baronies del Maresma. S.—Sapiau com vuy que comptam XXVII del mes de setembre del any present, e deius scrit, per en Pere Macia alias oliu pascador ciuteda de aquexa Ciutat havem rebude una vostre letre del tenor següent.—Al molt magnifich e de gran providencia mossen Pere johan ferrer e o asson procuredor en loch de Matero. Mossen molt magnifich, e o vos son honorable procuredor. Los dies passats vos fahem una letra pregant vos tornassets lo lahut e les robes en johan macia alias oliu pescador ciuteda de aquesta ciutat qui ab dit lahut tornant en aquesta Ciutat per contrari temps ere aqui arribat e a instancia dels prohomens de aquex loch ere retengut, pretenents dits prohomens

devia pegar certs carrechs aqui imposats, a que responiem en dite letra. Perque lo dit johan macia ja page assi los carrechs de aquesta Ciutat, e no es tingut ni seria permes esser forssat a pegar en carrechs de qualsevol altres lochs, com fos contre e en preiudici de les libertats e privilegis a aquesta Ciutat e a sos Ciutedans atorgades segons en dite altre nostre letre es mes largament expressat. Tenim gran maravella que per lo dit johan nos es refferit havets denegade fer dite restitutio, e axi poch havem cobrade nostre resposte. Si vos magnifich mossen Pere Johan no fossets nat Ciuteda de aquesta Ciutat pensarem ignorancie de dites libertats ser causa de dites coses. Ara venim a dubtar vos hi sapiats, majorment com los Ciutedans de aquesta Ciutat ultre los privilegis de la ffranquesa dessus dite han privilegi que no son tenguts placitar fore aquesta Ciutat. Per causa del qual privilegi lo dit Johan ha fermat de dret devant lo veguer de Barchinona, a tot dret que sia tengut als dits prohomens de aquex loch, e es los notifichat. E ab tot axo sta privat del seu. Pregam per ço a vos dit magnifich mossen Pere Joan Ferrer quant mes effectadament podem, e per semblant a vos honorable son procurador queus placia no desijar axi manifestament aquesta Ciutat e sas libertats preiudicar, mes que restituhiats al dit johan massia o aqui ell volra lo dit seu lehut e ses robes, e reputar vos ho ha aquesta Ciutat a molt asenyalat pler Car en altre terma no es possible a nosaltres callar ans forsadament nos convindria provehir en los... de nostres libertats, e no dubteu que axi sera executat ço que per contemplacio a la magnificencia de vos mossen pere johan pendriem a gran molestia. Sia la sancta Trinitat vostra endressa. De barchinona a XXIIII de setembre Any Mil CCCCLXXIIII. Los concellers de Barchinona a vostre honor prests.—La qual letre ab aquella honor e reverencia ques pertany per nos rebude decontinent dite letre als jurats e prohomens de aqueste vila e terma mostran, dels quals segons demunt se reffer es tot lo interes del que per vosaltres a instancia del dit massia es demenat. E los dits jurats lo contengut en dite letre vehent a nos resposta donarem que per lo semblant grans dies ha del contengut en dite letre per lo batle de dite vostre Ciutat los era ja stat scrit, al qual sens trige responguerem. E axi per lo semblant a vosaltres responem, e dinem que lo dit Pere Macia alias oliu la hora que ell

ve pescar assi ell fa sa habitacio assi, e sta, un mes, dos mesos assi, pescant e fahent son levar, e lo peix que la sort li dona ven assi axi be com un altre singular de aquesta universitat e acustuma pegar los drets assi. E axi que lo dit Massia deu ara e es tengut pagar lo que li es demanat de dits drets imposats en aquesta universitat axi com ha acustumat. Car es vist eren un altre singular de le dite universitat. E majorment que ha la sort assi entre ells de les coses que li es fete demande qui serien dites per ells dits prohomens, o singulars lurs tremeses en aquexa Ciutat. E encare de les tres parts del peix lo dit Massia pren assi non va la mige part assi ans va ha Granulles e a Vich e alla de hont lo comprador avans li ve. E mes dinen los dits prohomens que ells no entenen fer preiuy nengu ales libertats atorgades en aquexa Ciutat ne la intentio de nosaltres no es aquella mes volem se perar a la deffensio de lur libertats e privilegis car aquell Senyor qui a vosaltres ha dats vostres privilegis e libertats, e aells per lo semblant. Empero nosaltres en asso en nom, e per part del dit mossen Pere johan vos offerim fer star atota raho qui de dret sia los dits prohomes. Certifficant vos ab la present de la intentio e bona voluntat lo dit Senyor mossen Pere johan te en aquexa Ciutat. E vosaltres podeu esser mes que certs que no menys cares te ell les libertats e privilegis de aquexa Ciutat feu vosaltres. E sia la sancta Trinitat en Custodia e protectio vostre. Datum en la vila de Matero a XXVII del mes de setembre any Mil CCCC setante e quotre.

Del qui a vosaltres molt se comane Barthomeu terres procuredor general del dit S.or mossen Pere johan ferrer.

IX

1475.—27 de Maig.—Concessió de la jurisdicció civil y criminal, alta y baxa del castell de Burriach, adjudicantseli com á terme Argentona y Cabrera, en favor de Pere Joan Ferrer, y á feu honorat.

Nos Joannes etc. Vos magnificus et dilectus consiliarius noster Petrus Joannes ferrer miles varia et multa servicia et in comotionibus Cathalonie et in bello quod cum francorum Rege gerimus nostre Maiestati prestitistis et singula per vos

fortiter facta memorare vellemus longum id esse non tamen volumus ea preterire que per vos novissime in servicio nostro perpiniani gesta sunt cum enim eam villam gallorum magnus exercitus obssidione vallasset in quam vos cum fratre et aliis armatis ultro pro servicio nostro vos inclusistis unus ex Capitaneis nostris magno studio et cura circa ipsius ville custodiam incubuistis ubi enim maius periculum erat ubi menia hostium machinis solo equata erant ubi hostes impetum faciebant illuc vos accurrebatis et presto aderatis defendebatisque ac plebem apud quam gracia plurimum valebat et alios armatos ad defensionem attendebatis factumque est ut cum talibus defensoribus per longuam obsidionis moram ingravescente fame cum iam diu panis defuisset equis mulis muribus et aliis animalibus insolitis consumptis plures carne humane vescerentur in tantamque matrem et debilitatem per famem aliqui venerunt ut ad pericula currentes deficientibus viribus caderent ubi vos tanta virtute experimenta dedistis ut magnam inde laudem et gloriam vobis perpetribus pro his et aliis que pro nostro servicio gessistis volentes vos in aliqualem eorum compensam munere aliquo donare ad presens graciam infrascriptam multo minorem certe quam servicia vostra meriantur concedere statuimus imposterum tamen servicia vostra remuneraturi cum teneatis vos idem petrus joannes ferrarii certis titulis castrum sancti vincentii sive de burriach cum eius termino et territorio quod satis insigne est in Cathalonia vosque etiam magno studio et impensis municius et forcius fecistis est enim in quodam collis sive podii satis alti sumitate positum undique preceps et circuncisum credidistisque tali castro jurisdiccionem civilem et criminalem esse concessam et aliis prerogativis esse fulctum sed carte et tituli in belli tempestate ut asseritis amissi sunt sive ergo ita sit sive non. Tenore presentis privilegii imperpetuum valituri deliberateque et consulto per nos et omnes herederes et successores nostros damus donamus et concedimus stabilimus et liberaliter elargimur vobis eidem petro joanni vestrisque heredibus et successoribus in feudum tamen honoratum et ad propiam naturam pheudi honorati juxta constituciones Cathalonie et usaticos Barchinone omnem jurisdiccionem Civilem et criminalem altam et baxiam merum et mixtum imperium et aliam quancun-

quem que nos gubernator noster generalis eius vices gerens vicarius Barchinone et alii officiales nostri hactenus exercuerunt et exercere potuerunt ac exercemus et exercere possumus valemus et debemus intra dictum castrum et in toto podio in quo Castrum ipsum positum diximus super hominibus et feminis cuiusvis legis status et condicionis fuerint ibidem sistentibus declinantibus contrahentibus et delinquentibus seu quasi aut aliis moram trahentibus hanc autem donacionem et in pheudum honoratum concessionem et stabilimentum de dicta jurisdiccione Civili et criminali mero et mixto imperio et alia quacunque et exercicio eorundem prout superius est expressum exceptis criminibus lese Maiestatis et false monete et usaticorum Barchinone nostram propiam personam tangencium quorum processum regaliam iam aliis regie dignitati reservatam nobis et eidem regie Maiestati hic expressius reservamus facimus et facere intendimus pure et libere et sicut melius dici potest et intelligi ad vestri et vestrorum bonum sanum et sincerum intellectum. Itaquod dicta jurisdiccione vos et vestri utamini et uti possitis et dictos delinquentes et criminosos punire et castigare eosque componere et remittere prout vobis et vestris melius visum fuerit faciendum fructusque et emolumenta inde proveniencia vestris utilitatibus applicare omnîaque et singula facere que nos aut dictus noster gubernator generalis vicarius et alii officiales predicti uti et exercere consuevimus et consueverunt absque appellacione reclamacione suplicacione et recursu qui ab inde ad nos seu officiales nostros minime habeatur aut haberi possit. Et ut de ipsis jurisdiccione civili et criminali mero et mixto imperio omnibus innotescat possitis et valeatis vos et dicti vestri heredes et succesores pro exercicio predictorum et ut delinquentes puniantur erigere et erigi facere et plantari vestri et successorum vestrorum propia auctoritate et ex licencia quam vobis et eis conferimus cum presenti cuandocunque volueritis et ubicunque in dictis Castro et colle furcas medias furcas perticas custella et alia quelibet signa dictum merum et mixtum imperium et jurisdiccionem criminalem denotancia illaque mutare et reficere ex lignis seu lapidibus prout vobis et eis fuerit bene visum et in illis culpabilis et alios quoscunque delinquentes punire prout alii habentes jurisdiccionem criminalem merum et mixtum imperium in Cathalonia possunt et consueverunt

facere et exercere vos vero per recognicione dicti feudi et successores vestri teneamini nobis seu successoribus nostris seu baiulo generali Cathalonie amus singulis in presenti et simili die dare unum par caponum sive cirothecarum et nullam aliam servitutem aut prestacionem facere teneamini: insuper volentes vobis graciam maiorem facere attendentes parroquias de argentona et de cabrera vicinas et propinquas esse dicto Castro sancti Vicencii volumus providemus et ordinamus tenere eiusdem privilegii cunctis temporibus valituri quod vicini et habitatores dictarum perrochiarum teneantur et sint stricti imperpetuum tempore guerre recolligere se cum eorum personis et bonis intra dictum Castrum et non alibi et sint exinde de recollecta dicti Castri sintque obligati operibus vigiliis et custodie Castri eiusdem prout et quemadmodum alii obligantur qui sunt de recollecta alicuius Castri in Cathalonia. Quare Serenissimo Regi Castelle et legionis ac Sicilie etc. primogenito nostro carissimo in omnibus que regnis et terris nostris generali gubernatori postquam felices dies nostros indubitato successori dicimus sub paterne benediccionis obtentu eius vero gerentivices Vicario Barchinone ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris ad quos spectet et cuilibet eorum dicimus precipimus et jubemus sub nostre ire et indignacionis incursu penaquem florenorum auri aragonum trium Mille nostris inferendorum erariis quod privilegium graciam concessionem in feudum honoratum stabilimentum et ordinacionem ac provisiones nostras huiusmodi et omnia et singula in presenti carta nostra contenta ad unquem teneat et inviolabiliter observent et faciant per quos deceat observari et non contrafaciant vel veniant aut contrafieri per aliquem paciantur racione aliqua sive causa per quanto dictus Illustrisimus Rex Primogenitus noster nobis obedire et paternam benediccionem obtinere officiales vero nostri predicti graciam nostram caram habent iramque et indignacionem ac penam predictam cupiunt evitare. In cuius rei testimonium presentem fieri jussimus nostri comuni sigillo inpendenti munitum. Datum Barchinone die XXVII° Madii Anno a nativitate domini M° CCCCLXX quinto. Regnique nostri Navarre anno L° aliorum vero regnorum XVIII.

Rex Joannes †.

X

1476.—13 d' Octubre —Letres endreçades pels Concellers á la Infanta Joana Lloctinent de Joan II, y al Sindich Mas, advogant en favor de les parroquies del Maresma.

A la S.ª Infanta.

Ill.ma e vir.ma S.ª: aquesta ciutat axi per lo servey del S. R. com per lo interes de si matexa la qual tots los emoluments de la ballia general te obligats per certs contractes ab lo dit S. fets diverses vegades ha suplicat á la Real m.t fos de merce sua cobrar a son real patrimoni les coses de aquell separades e alienades en preiudici del dit patrimoni e dels dits contractes entre les quals coses son la vila e parroquia de Mataro e altres de la contribucio de aquella. Les quals suplicacions hans continuades a la prefata M.t los Sindichs de aquesta ciutat com devant aquella son stats en les vistes. Som avisats que la qüestio que es principiada entre los prohomens de les dites vila e parroquia desijants esser mantengudes en lur natural S.ª real de una part e lo magnifich mossen Pere Joan Ferrer de la part altre es per la ex.cia del dit S.or remesa a la S.ia V. som certs que en les coses havents sguart al dit patrimoni de mes hi son nostres suplicacions. Empero encara per lo servey del dit S. e per lo interes quen tooa a aquesta ciutat quant mes humilment podem suplicam a V. gran altesa que li placia donar orde e manar sobre dites coses la justicia sia digestament vista e desempetxada a fi que lo patrimoni de la corona real e lo interes daquesta ciutat sien en sa integritat conservats. E lo subdits e vassalls de aquella poblats en dites vila e parroquies injustament ne sien vexats ne destrouits lexants lurs cases e fahents despeses per hostaleries. En aço S. V. ex.cia fara lo servey de la prefata M.t e aquesta ciutat vos ho haura a molt singular gracia e merce. Suplicants a la sancta trinitat V. real persona tinga en sa continua proteccio e guarda. De Barchinona a XIII de octubre any MCCCCLXXVI.

A micer Arnau dez mas sindich.

Mossen molt honorable e molt savi: ja la saviesa vostra es

plenament informada com aquesta ciutat diverses vegades ha suplicat á la M.t real li plagues tornar e conservar en son real patrimoni les viles de matero e les altres parroquies que totes son de una contribucio e encara generalment totes altres coses del dit patrimoni qui son stades de aquell separades e alienades en preiudici de la Corona e dels contractes que aquesta ciutat te ab special obligacio dels emoluments de la Ballia general e los Sindichs com en les vistes son stats ab la dita m.t dites suplicacions li han continuades per special instruccio e manament havien daquesta ciutat. Som avisats que la causa dels homens de la dita vila de Matero e de mossen Pere Joan Ferrer la qual ha sguart a les coses de que aquesta ciutat ha suplicat es remesa per lo S. R. a la S. Infanta. E per aquesta occasio los homens de dites vila e parroquies van aqui: pregamvos que per lo interes de aquesta ciutat los abrassets els donets tota endressa que pusquats affi la justicia sia expeditament vista e lo patrimoni sobre les sues coses e los contractes de la ciutat no sien preiudicats maiorment com aquest sia lo servey de la m.t real e conservacio de son credit e los pobres vassalls qui ab lurs substancies se son reduits a la corona real atorgant los lo S. R. privilegi e privilegis de no poder esser separats de aquella e en cas los separassen son fets carrer de Barchinona e altres coses los son atorgades no sien axi dessabuts e forsats de anar rodants per andrets destrouints lurs persones e bens a gran desservey de la m.t real. De les altres coses de les quals vos havem a respondre sobre lo fet de la cort molt prest ne haurets resposta segons la conclusio que fara lo consell de XXIIII. Barchinona a XIII de octubre any MCCCCLXXVI.

XI

1477.—18 d' Abril.—Los pobles de la baronia del Maresma, refusan pagar lo dret de fogatxe que 'ls hi era assignat pertocarloshi.

Molt honorables e savis senyors. La causa de la present si es per avisar vostres grans savieses, de aço si es com lo Senyor en borrada e lo Senyor en Robio e jo trobant

nos en aquestes terres de Matero e de aquestes parroquies de mossen Pere johan ferrer per fer los pagar lo que per ells es degut e per dites parroquies per raho del ffogatge, nos han detenguts assi ab bones paraules deint que ells farien tot lo que per ells posible fos per pagar les cantitats per mi demanades. E axi estant Senyors molt honorables per ells me son estats fets certs contraris ço es lo primer que ells haurien certa concordia ab lo Senyor en bosch los quals hauria passats a LXXX les quals jols ne deman CL lliures e axi que seria molta la differencia la qual si passaven per tal pacta la qual perlant ab tota honor del Senyor en bosch ell no podia fer com si en aquells que jo dich e per aço han de pagar. E daltra part ells diuen e aquesta es pus fort que mossen Pere johan no voll que paguen lo que per mi per part de vostres Savieses los es estat demanat e aço diu que los dipputats li deu mes gran cantitat que jo nols deman. E axi Senyors molt Magniffics vist jo aquestes coses e altres les quals obten enpagat aquestes coses he desliberat tremetre a vostres Savieses lo Senyor en Robio qui pus largament aple ne informara vostres Senyories per ço com ells hi deuen tremetre serts homens de totes aquestes parroquies. E axi que vegen e hordonen vostres savieses lo que plasent lurs sia ja que ordonaran jo que voleu que fassam car jo no he pus affer sino lo que vostres Savieses me manaran. E no pus per la present sols me recoman en gracia e merce de vostres savieses. De Argentona a XVIII de Abril de LXXVII°

D. V. S. humil servidor Pere rocha. (1)

(1) Per una carta escrita pels Concellers de Barcelona als jurats e prohoms de les viles y parroquies de Vilaçar, Cabrera, Argentona, Mataró y Llavaneres, en data de 1 de Juny de 1476, sabém acabavan de conferir á Pere Roca l' encárrech de percibir lo fogatge pertocant á aquells pobles, y que prop d' un any més tart no havía pogut fer ingresar encara en lo erari públich. Al ensemps que los Concellers, los diputats del General, ab data de 12 de Juny del propi 1467, hi trameten també un hom en sa delegació y al propi objecte.

21 D' ABRIL.—RESPOSTA DONADA Á LES PRETENSIONS DELS HABITANTS DEL MARESMA PELS CONCELLERS DE BARCELONA.

«Al molt honorable lo senyer en Rocha.
»Senyer en Rocha: los homans de matero son stats asi en»semps ab en Robio: mostren tenir gran congoxa per la V. »stada aqui. Han obtengut de nosaltres per ells Argentona »Cabrera e Vilassar que donants ells per tot Maig XL lliures, »e tota la resta fins a migant Juliol vosaltres nols feçats con»goxes ni messions Pregamvos axi ho compliats Car axi los »ho havem atorgat. De Barchinona a XXI de Abril any Mil »CCCCLXXVII.
»Los Consellers de Barchinona.»

XII

1477.—25 D' ABRIL.—LO REY OBRE INFORMACIÓ DE LES VEXACIONS DE QUE 'S QUEXAN LOS HOMES DE LES PARROQUIES SUBJECTES Á FERRER Y POSADES BAIX LA REAL SALVAGUARDA.

Joannes etc. Magnifico et dilecto consiliario nostro ac Cancelleriam nostram regenti Bartholomeo de vermo salutem et dilectionem. Superioribus diebus cum provisione nostra sub nostris posuimus protectione custodia et salvaguarda villam et parrochias de Matero Argentona Premia Cabrera Vilaçar et homines earundem cum omnibus bonis suis facto preconio et eius notificacione juxta morem quibus ita se habentibus ut querelis dictorum hominum et de ductis in supplicacione coram nobis per eosdem homines humiliter exhibita intelleximus petrus joannes ferrer miles quibus dicta villa et parrochie fuerunt per nos impignorate, timore dei et correctione nostra postpositis in eam audaciam preripuit ut dictam nostram salvaguardam et protectionem non dubitabitur violare homines dictarum ville et parrochiarum vexando personas et bona occupando et capiendo ledendo et graviter opprimendo quod si ita est inciditur in penas usaticorum adversus violatores protectionem usarum statutas et venit graviter puniendus et quoniam volumus super his

vendite informari et ut decet providere dictis hominibus nostre Maiestati humiliter supplicantibus de fide et pericia vestra confidentes dicimus comittimus et mandamus vobis quod vice nostra et in personam nostram de predicta violacione dicte salvaguardie nostre informacionem recipiatis atquem informacionem ipsam postquam recepta fuerit clausam et sigillatam ad nos remittetis ut ea per nos visa procedere possimus juxta usum praticam et stilum dictorum usaticorum et prout invenerint esse faciendum. Nos enim vobis super predictis et ex eis deppendentibus et emergentibus voces et vices nostras plenarie comittimus cum presenti. Datum Dertuse die XXV aprilis anno a nativitate domini MCCCCLXXVII.

Rex Joannes.

XIII

1477.—25 d' Abril.—Disposició de Joan II en favor dels habitants del Maresma vassalls de Ferrer, á fí de que aquest los satisfagui la part de despeses fetas en lo plet seguit entre ells, y al ensemps que 's vengui una quantitat de blat depositada.

Hominum ville et parrochiarum de Matero, argentona et aliarum.

Joannes etc. Magnifico et dilecto consiliario nostro Bartholomeo de vermo Cancellariam nostram Regenti Salutem et dilectionem; ut intelleximus exposicione cum querela nostre Maiestati facta pro parte hominum ville et parrochiarum de Matero argentona Premia corbera (Cabrera) et Vilaçar per Serenissimam Reginam filiam nostram carissimam ut locumtenentis generalem nostram in presenti principatu et ex comissione nostra fuit lata sentencia seu declaracio in causa vertente inter magnificum et dilectum nostrum petrum joannem ferrer ex una, et dictos homines parte ex altera, cuius declaracionis salarium et expensas processus dicto petro joanni solvere pertinens et pertinentes isdem homines solvere habuerunt et id quod solverunt non potuerunt ex dicto petro joanne ullomodo hactenus recuperare. Suplicato

itaquod super is a magestate nostra justicie remedio providere, volumus dicimus commitamus et mandamus vobis quod incontinenti presentibus vobis presentatis compellatis dictum petrum joannem ad solvendum dictas expensas et partem salarii sibi contingentes hominibus predictis qui eas solverunt et hoc per execucionem bonorum permitam et expeditam et aliis justicie remediis et omni mora et consulta reiectis, cum ita jus suadentet nos inducat ut amplius differri nos paciamur preterea superioribus diebus cum provisionibus nostris et ex causis in illis contentis prohibimus procedi ad execucionem illius redeami quem dicti homines metu ut fertur coacti sibi imposuerant, exquo redecimo est quarta pars tunc collecta et reposita in quadam domo, quod triticum et granum corrumpitut et perit cotidiecimi sit eius generis ut servando servari non possit. Propterea volumus et nobis expresse mandamus scienter et expresse quod incontinenti dictum frumentum et granum commodius quo fieri possit vendi faciatis, et precium quod ex eo procedet in tabula depositorum Civitatis Barchinone deponi faciatis ad soltam nostram. Nos enim vobis in et super predictis omnibus et singulis et super dependentibus et emergentibus ex eisdem incidentibus et connexis ad eis annexis voces et vices nostras plenarie comittimus cum presenti. Datum Dertuse die XXV mensis aprilis Anno a nativitate domini MCCCCLXXVII.

† Rex Joannes †

XIV

1477.—17 de Juny.—Segona disposició de Joan II dictada al mateix fi que la precedent per no haverse executat aquella.

Don Joan etc. Als magnifich amat conseller e feels nostres mossen pere joan ferrer cavaller e als procurador e altres officials seus al qual, o als quals les presents pervendran e seran presentades o les coses deius scrites se pertanyeran en alguna manera salut e dilectio. Per les coses davant nostra maiestat ab una supplicatio humilment dediudes per part de les uni-

versitats e singulars de les vila e parroquies de Mataro Argentona Cabrera Vilasar e Premia entre les altres coses havem novament entes: Com en lo acte de la publicacio e promulgacio de sentencia e declaracio en los proppassats dies dada e promulgada en la vila de Cervera per la Illustrissima dona Joana Reyna de Sicilia de Jherusalem e de Hungria filla nostra carisima e loctinent general foren bestretes per lo sindich de les dites universitats per la meytat del salari a vos pagar pertanyent al relador de la causa dotze lliures deu solidos de una part e de altra part per la meytat del salari a vostra part pertanyent pagar als consellers de la dita causa sis lliures quatre solidos. E mes avant bestrague al notari per la meytat del original proces de la predita causa a vos pertanyent pagar sis lliures les quals quantitats per la forma, e rahons predites bestretes lo dit sindich vol haver e recobrar axi com es de raho e justicia supplicant nos aquelles li deguessem fer restituir e pagar de vostres bens o al menys donar licencia e facultat, e permissio al clavari de la dita vila de Matero que de aquelles quantitats e pensions que en nom de la dita universitat a vos es tengut, e acostuma respondre e pagar, se retinga de aquelles vers si tanta quantitat com prenen suma les dites bestretes. E no resmenys com en la parroquia de Argentona stiga en perill de perdicio certa quantitat de forment e altre gra aiustat e procehit de cert redelme entre ells imposat a ops de pagar a vos certa quantitat, en lo qual redelme per nos ab nostres provisions es stat manat sobreseure han supplicat que fos de nostra merce voler proveir manar e cometre a alguna persona fiada que aquell dit gra vena e les peccunies procehidores dequell depos en la taula dels deposits de la present Ciutat a solta dels jutges de la causa. E nos considerades les coses predites procehir de molta equitat e justicia vos diem e manam expressament, e de nostra certa sciencia sots incorriment de la nostra ira e indignacio e pena de dos milia florins dor que encontinent restituhiau e pagueu als sindichs de les universitats predites les dites quantitats per la part vostra com dit es bestretas, en altra manera ab aquestes mateixes manam sots la pena predita al clavari de la dita universitat de matero que de les pensions que a vos acostuma pagar e respondre se retingua vers si tanta quantitat com les dites bestretes pugen. E mes avant per expedicio de les presents qua-

ranta cinch solidos. E no resmenys cometem e manam ab les presents sots la susdita pena an Bertomeu febrer jurat e sindich de la parroquia dargentona en la qual segons se diu sta conservat lo dit forment e gra del redelme que attes que es cosa ques pot consumir e perdre que aquell mijançant mesura haia e prenga a mans sues e alli vena o si vist li sera segurament portar faça en la present Ciutat per vendre al millor for que puixa. E lo preu e pecunies procehidores de aquell depose en la taula dels deposits de la present Ciutat per conservacio del dret de quiscuna de les parts, e fins per nos altrament justicia mijançant hi sia provehit a solta del magnifich e amat conseller e vicari nostre micer Joan pages cavaller, e doctor en cascun dret. Car nos en e sobre les dites coses al dit Bertomeu febrer donam e cometem nostres veus ab tenor de les presents. Per les quals a vos diem e manam sots la mateixa pena que en e circa les dites coses no empacheu o perturbeu, o empachar o perturbar permetau lo dit Bertomeu febrer ans per aquell lexeu liberament exequtar lo que per nos dessus li es comes, guardant vos de fer, e permetre esser fet lo contrari, per lo quant la gracia nostra haveu cara, e la ira e indignacio e pena dessus aposada desijau no incorrer. Datum en barchilona a XVII de Juny en lany de la nativitat de nostre Senyor Mil CCCCLXXVII.

Pages vicarius.

XV

1477.—15 de Desembre.—Ordinació del Rey perque se sobresehesca en la informació testifical oberta contra Ferrer per exaccions comesas en sos vassalls.

Joannes etc. Magnificis et dilectis nostris Andree de pagaria magistro racionali curie nostre ac Joanni dargentona domicello Regenti baiuliam generalem in Cathalonie principatu necnon petro bancells locumtenentis in dicto magistro racionalis officio ac bartholomeo serra legum doctori ac aliis assidentibus dicte baiulie generalis ac aliis quibuscunque judicibus et comissariis ad infrascripta delegati ac eciam advocato et procuratori fisci nostri seu eorum officia Regen-

tibus. Salutem et dileccionem. Memoria habemus diebus antea exactis ad supplicacionem nostri fisci ac eciam nonnullorum hominum ville et parrochiarum de Matarone de argentona, de vilasar de capraria et de premiano pretendencium se oppressos et maletractatos per magnificum et dilectum Consiliarium nostrum petrum joannem ferrer militem tenentem et possidentem titulo impignoramenti per nos eidem certo precio facti eiusmodi villam et parrochias et illarum omnimodam jurisdictionem seu merum et mixtum imperium inter cetera vobis dicto magistro racionali ac in vestri a civitate barchinona absencia vestro locumtenentis memorato et vobis dicto Regenti baiuliam generalem comisisse et mandasse sub certa pena quod super articulis quod vobis se orsum clausos et sigillatos mittebamus et aliis quos homines ipsi superaddere vellent testes et informacionem reciperetur et inquireretur, et si qui forte a deponendo se substrahere vellent per imposicionem penarum et earum exequcionem aliisque remedii et rogeretur ipsamque informacionem postquam recepta et perfecta foret ad nos clausam et sigillatam remitteretur ut ea per nos visa vobis rescribere et providere valeremus secundum rei exhigenciam et inveniremus jure faciendum quidque in his procederetur de et cum consilio vestri eiusdem bartholomei serra aut alterius ex assidentibus baiulie supradicte prout ec et alia in dictis letris ad quas nos refferimus lacius continetur que date fuerunt in villa stelle die vicesimo octavo mensis julii anno a nativitate domini Millesimo CCCC°LXX° sexto proxime dimisso. Cumquem certis obtimis respectibus mentem nostram digne moventibus delliberaverimus quod ab inde in antea in ipsa testium recepcione et seu inquisicione et aliis ad ipsius fisci nostri instanciam nullatenus procedatur neque amodo in ea aliquid atemptetur vobis propterea et vestrum cuique quatenus ad unum quemquem vestrum spectet dicimus et inhibendo mandamus de certa nostra sciencia delliberate et consulto sub ire et indignacionis nostre incursu ac ad penam trium florenorum auri aragonum de bonis eius vestrum qui contrafecerit irremissibiliter exhigendam et nostris inferendam erariis quatenus ad ipsius fisci nostri instanciam in ipsa recepcione testium seu inquisicione super memoratis articulis et addicionibus vigore preambule comissionis et

literarum precalendatarum quas quo ad hoc tollimus et revocamus ac per revocatis et nullis haberi volumus nullatenus procedatur neque decetero aliquid atemptetur. Contrarium faciende aut aliter attentandi tollentes vobis et cuique vestrum omnimodam potestatem ac decernentes irritum et inane siquid et quicquid in adversum fuerit per vos attentatum. Datum barchinone die XV° decembris anno a nativitate domini Millesimo CCCC°LXXVII°.

Rex Joannes †

XVI

1479.—16 de Març.—Carta de Ferran II d' Aragó á Pere Joan Ferrer intimantlo á no maltractar als habitants de les parroquies á ell penyorades per son pare Joan II.

Al magnifich e amat conseller nostre mossen pere joan ferrer Cavaller.

Lo Rey.

Magnifich e amat conseller nostre. Per part dels homens de les parroquies de Matero Argentona Cabrera Vilassar, e Premia les quals vos teniu segons se diu per empenyorament a vos fet per lo Serenissimo Senyor Rey pare, e Senyor nostre que deus haia, nos son stades deduhides diverses coses axi en scrits com de paraula y entre les altres que vos del dia queus fou fet dit Empenyorament fins a la present jornada haurieu donats, e procurats grandisimos dans contra los dits homens sols per haver aquells allegat dit empenyorament esser stat fet contra lurs privilegis e constitucions de Cathalunya. E encara per vos los serien stats moguts molts plets senyaladament hu sobre les obres de hun castell a les quals fou vist per justicia ells no eren tenguts. E no resmenys haurieu exhigides grans quantitats de composicions e dad a mort a un sindich de aquelles. Per les quals coses e querelles fetes al dit Serenissimo S. pare nostre fou per aquell provehit ab deliberacio de son sacre consell en tres coses. Primo en metre salvaguarda Real en les dites parrochies. Segundo los dona licencia ques poguessen ajustar. Tercio fos presa informacio

deles dites oppressions e mort. E es dit que opugnant vos que dita salvaguarda nos podia metre ne dita informacio reebre fou declarat ab sentencia reyal dada en Cervera per la Serenissima reyna de napols nostra carissima germana tunch loctinent general lo dit S.or Rey pare nostre haver be e degudament provehit en la dita salvaguarda e informacio reebedora. Empero poch temps apres segons se afferma la dita magestat reyal importunada per algunes persones sens oyr la part mana remoure la dita salvaguarda e sobreseure en dita informacio. E per ço los dits homens temense no sien per vos continuades les dites oppressions e maltractes no han duptat ab descent de lurs persones e despeses de bens per la molta distancia del loch ahon de present som era (ara?) metre persones propries per haver e obtenir remey oportu e saludable axi en los prejuhis que pretenen los es stat fet en dit empenyorament com encara en les dites oppressions e malts tractaments. E ab tot nos com a Rey e senyor siam tenguts remediar en tals coses, e algu de dret e justicia no pot deteriorar la cosa empenyorada. Empero pus deus volent nos molt prest havem a anar a aquexes parts. E ab nostra presencia entenem provehir en lo redreç e repos de aqueix principat havem delliberat per lo present no fer en aço altra provisio sols vos encarregam e manam ab la present sots obtencio de nostra gracia e amor e encorriment de penes a nostre arbitre reservades que vos no façau ni permetau esser fet per vostres officials o ministres dan vexacio extorssio novitats imposicio de talls ni maltractaments alguns als homens de les dites parroquies ni a algu de aquells. Ans la tenuta e possessio vostra e tractament dels dits vassalls fins que nos haiam en tot provehit sia sens molestia de aquells e per los termens deguts e justs. Car si lo contrari fahieu e nostre manament transgredieu vos certifficam ho pendriem a tanta molestia, e encara a maior que si la salvaguarda tornavem, e aquella per vos fos violada E perque de vos tenim crehença que stimareu e guardareu tant e mes nostre manament en no fer novitat alguna que si en les dites perroquies fos posada salvaguarda. Nos havemos vos de aquesta manera que volem mes ab letra manar vos ho com a obedient vassall que si ab imposicio de salvaguarda vos haviem prohibir los dits maltractaments e novitats. E axi haureu vos en aquestes coses en manera que los dits homens no haian

recorrer a nos ab causa justa. Car no poria passar sens deguda provissio. E observant dit nostre manament fareu a nos molt acepte servey e a vos mateix util en reportareu bon renom. Datum en la vila de Caceres a XVI de març del any de la nativitat de nostre Senyor Mil CCCCLXXVIIII. Yo el Rey.

XVII

1480.—28 d' Abril.—Carta de Ferran II hont se relatan los diferents arreglos arbitrats entre Pere Joan Ferrer y sos vassalls, á fí d' incorporar lo empenyorat territori del Marésma, á la Real Corona.

Don ferrando etc. Als illustre infant don enrrich duch de Sogorb Compte de anpuries nostre molt car e amat cosi e lochtinent general e als nobles magnifichs e amats consellers nostres lo portant veus de nostre general Governador Balle general en lo pincipat de Catalunya e son loctinent Veguer o batle de la Ciutat de barchelona e altres qualsevol officials e subdits nostres al qual o als quals les presents pervendran e pertanguen les coses davall scrites e loctinents de aquells salut e dileccio. Lo Serenissimo Senyor Rey pare nostre de inmortal memoria attenent e considerant que per lo magnifich amat conseller nostre mossen pere joan ferrer cavaller ab altres cavallers e gentils homens del principat de Cathalunya en lo temps de les comocions del dit principat se dona orde vinguesen en mans e obediencia de la dita Maiestat la Ciutat de Gerona provincia de Ampurda e altres molts locs villes forces e castells del dit principat de hon se sigui total recuperacio al patrimoni del dit Senyor Rey del principat de cathalunya e recuperacio de la Ciutat de barchinona a obediencia e fidelitat de la Maiestat e nostra havent consideracio al tan gran benefici per causa del dit mossen pere johan ferrer a sa Maiestat seguit e a les despeses e danys per lo dit mossen pere joan per causa de fer lo dit servey a ell seguides volent li aquelles satisfer en alguna manera e los dits tan grans e relevats serveys a sa Maiestat remunerar li empenyora e per titol de empenyorament li mes entre mans les parroquies de Matero Vilaçar Argentona Premia e Cabrera

en lo maresme situades per preu de vint e cinch Milia florins dor en or les quals tingues tant e tan longuament fins la dita quantitat li fos satisfeta e pagada reyalment e de fet segons en lo dit empenyorament e capitulacio de aquell al qual e a la qual nos referim e volem aquell e aquell esser aci haguts per inserts la qual e totes e sengles coses en aquella contengudes per nos foren fermades e jurades mes largament se conte. E apres pervenguts per la divina gracia a la succesio de los Regnes de Arago entenents nos en la recuperacio de nostre reyal patrimoni lo dit mossen pere joan ferrer molt liberament posa lo dit negoci en mans e poder nostre e per nos fonch comes als noble magnifichs e amats consellers nostres micer joan pages cavaller e vicicanceller nostre e mossen pere vaca los quals foren de parer que la dita quantitat en lo dit empenyorament contenguda se devia moderar a deu milia florins. E per ço provehim que de la dita quantitat per neguna provisio per nos feta ni faedora no pogues esser a menor quantitat reduhida e que aquella se hagues a pagar no obstant qualsevol pragmatica per nos feta e fahedora e que les dites parroquies per esser reduhides e tornades al nostre reyal patrimoni devia pagar los Sis milia florins dor en or e que nos li pagassem los quatre milia. E apres fonch per nos feta pragmatica sanccio en e ab la qual fonch disposat e proveyt que los castells villes e lochs jurisdiccions Civils e criminals en qualsevol manera alienats exceptats los fruyts reebuts sien restituydes en lo estat que seran trobades en lo temps de la restitucio no obstants qualsevol vendicions empenyoraments donacions gracies alienacions de aquells fetes en lo temps de la turbacio de Cathalunya exceptat aquelles que verdaderament reyal e no ficta ne simulada foren fetes per alguna quantitat de peccunia reyalment pagada e reebuda per la cort les quals no volguem esser compreses en la dita restitucio fins a tant que les dites quantitats fossen estades pagades e per cognicio de les quals coses deputam les tretze persones retenint a nos la declaracio fahedora. Segons en la dita pragmatica mes largament es contengut. En virtut de la qual dita pragmatica los vehins e habitadors de les dites parroquies feta per ells a nos offerta de dos milia florins dor per raho del dit empenyorament nos han suplicat fos merce nostra proveyr e manar que no obstant lo dit enpenyorament les dites terres devie esser restituydes al dit nostre patrimoni. E

nos havent consideratio als dits tan grans serveys e a les despeses que lo dit mossen pere joan ferrer feu per fer aquelles de les quals se sigui grandissim benefici a nos e al estat nostre e recuperacio de tantes terres Ciutats castells viles e lochs a la obediencia del dit Senyor Rey e nostra e recuperacio del dit nostre reyal patrimoni lo cual lo dit mossen pere joan feu ab grans despeses de sa propia instancia fetes segons en lo dit temps al dit Senyor Rey e a nos fonch cert e indubitat E encara los dits Deu milia florins dor als quals la quantidat del dit empenyorament era estada reduhida ab voluntat e consentiment del dit mossen pero joan ferrer, la qual per fernos servey a pregaries nostres hi volgue condescendre car sens sa voluntat fer nos podia per utilitat de les dites perroquies reduhi e torna a vuyt milia florins dor en or paguadors en aquesta manera es a saber tres milia florins dor en or per los pagesos homens e universitats de les dites perroquies los dos milia florins dor en or decontinent decomptats e dels Mil florins dor en or a compliment dels dits tres milia florins li haguen a fermar e crear censal sobre les dites parroquies e universitats a rabo o for de vint milia per mil ab carta de gracia de poder luyr e quitar aquell per lo dit preu. E los dits Cinch Milia florins a compliment dels dits vuyt milia pagadors per nostra Magestat del primer donatiu nos fahedor per la cort del principat de Cathalunya o de les doscentes milia lliures del censal a nos pertanyent sobre lo general de aqueix dit principat la paga e solucio dels quals Cinch milia florins li havem assegurat ab nostre cartell de la present data per nostra Maiestat fet. E per ço declarant ab tenor de la present e de nostra certa sciencia e consultament lo dit empenyorament no esser compres en les dites pragmatiques en quan anullen los empenyoraments de bens nostres patrimonials fets sense peccunia realment e vera sens alguna ficcio pagada ans havent aquell per los respectes damunt dits com si fos fet de peccunies comptants reyalment al dit Serenissimo Senyor Rey pare nostre de inmortal memoria verament e no ficcta pagades a vos dit Illustrisim infant nostre molt car cosi e loctinent general intimant les dites coses diem e a vosaltres officials nostres diem e manam scientment e expressa sots obteniment de nostra gracia e amor e incorriment de nostra ira e indignacio e pena de tresmilia florins dor a nostres cofrens aplicadors que al dit mossen pere joan

ferrer no priveu de la possessio o casi que te de les dites parroquies en virtut del dit empenyorament ans lo tingau e mantingau en aquella fins e tro a tant los dits Dos milia florins dor en or li sien realment e de fet pagats e satisfets per los dits pagesos e prohomens e universitats de Matero e altres en lo dit empenyorament compreses e li hagen validament e sufficient obligats e carregats a censal a raho de vint milia per mil com dit es los restants Mil florins dor a compliment dels dits tres milia florins dor en or que en los dits vuyt milia florins per nos ab voluntat e expres consentiment del dit mossen pere joan ferrer com dit es tachats en virtut del dit empenyorament li deuen esser pagats: volents e declarants que lo dit empenyorament fins a la dita quantitat dels dits tres milia florins carregats sobre les dites parroquies de Matero e per los dits pagesos pagadors tinga e valega no obstants dita pragmatica per nos feta ne qualsevol altres fetes per los Reys predecesors nostres axi en tal manera que sia agut per ferm e valedor segons disposicio de dites pragmatiques e que contra aquell nos puixa dir ni allegar que los dits tres milia florins d' or no foren en peccunia numerada realment e de fet al dit Senyor Rey pare nostre e a nos prestats com vullam que si en tant e mes reputats segons los serveys per lo dit mossen pere joan fets com si reyalment e de fet fossen prestats e que si per los dits homens e per lo nostre fisch fos dit o allegat alguna excepcio contra lo dit empenyorament e que de la tal allegacio no sia aguda raho en juhi o fora juhi e lo dit mossen pere joan haia dret e accio integra e complida a tota la altra quantitat per la qual lo dit loch fonch per lo dit Senyor Rey e per nos primitivament empenyorat per la qual en lo dit cas lo dit mossen pere joan puixa retenir les dites parroquies fins que de aquelles sia pagat integrament no haguda raho de les dites reducions axi com si fetes no fossen e guardau vos actentament de fer lo contrari per quant vos dit Illustrisim infant nostre molt car e molt amat cosi e loctinent general nos desijau complaure e vosaltres dits officials nostres la gracia nostra haveu cara e la pena damunt dita desijau evitar car nos a maior cautela vos ne levam tot poder de fer lo contrarii ab decret de nullitat. Datum en la Ciutat de Toledo a XXVIII de Abril del any de la nativitat de nostre Senyor Mil CCCCLXXX.

Yo el Rey.

XVI.—DISCURS DE GRACIAS, *de D. Joseph M.ª de Pereda.*

SENYORS:

Arribat l' instant de darvos las gracias en nom del Consistori aquí present y fixa ma consideració en los mereixements d' autoritat y prestigi que deuhen adornar á la persona en qui hagi recaygut tan senyalada comanda, no sabria pas per ahont comensar ara, si no considerés que en la esfera dels sentiments hi ha quelcom sempre que supleix al millor títul en aquesta mena d' empresas. En efecte: jo, modest soldat de filas en los escampats estols de las lletras espanyolas, no puch ostentar en aquest lloch d' honor, al que m' heu brindat ab major benevolencia que justicia, l' aureola y nomenada dels capitants insignes, ni 'ls llors de triomf de las grans batallas. Més, en cambi, porto dins del cor, hont arrela, se nodreix, creix y s' aixampla més cada dia, un tribut d' adhessió y amor á vostres usos y costums, á vostras lletras regionals y á tot lo que hi ha de venerable y exemplar en vostre esperit, indestructiblement aferrat á las cosas de la terra, á la *pátria xica.*

Jo sento per la meva, aixuplugada al amparo de las montanyas alterosas de Cantabria, orejada per flayrosos ventijols d' una primavera eterna y avesada á arreglarse

las galas de sa hermosura compensadora de sa pobresa, á la remor del mar més brau de tots los que baten los durs penyals de las costas espanyolas, lo mateix amor que sentíu vosaltres per la vostra, més gran, més rica, més ilustre, pero no més bella. Soch dels qui veuhen en lo poble—(eixa massa tan dúctil pera tot lo bo quan lo diable no l' adultera y endureix masegantla)—lo guardador fidel de las sagradas tradicions, del llenguatje fresch y pintoresch, del colorit indígena y segell genial de la rassa, del sabor pur de la terra mare; soch dels qui, sens respecte á las lleys forsosas del contínuo bullir de las ideas, causa de la marxa incessant dels successos, pateixen en lo més sensible del cor á cada cosa que muda de nom en sa encontrada; á cada lloch d' ella que varía de forma ó de destí; á cada paraula de son llenguatje popular, á cada prenda de son vestuari clássich, á cada nota de sas baladas castissas que 's puleix, se transforma y á la fí 's deixata y pert pel mar insuls y descolorit del parlar, del vestir y del cantar de *tot arreu;* soch, per fí, dels qui pretenen que, ja que no es possible ni tan sols lícit en lo sentit de molts, oposarse á la torrentada nivelladora que avansa per arrebassarho tot, donguin las lletras y l' art segur refugi á eixas cosas tan dignas d' ésser salvadas, á fí de que jamay s' enfonzin per molt que pugi la maror de la tempesta que mouhen sens parar las insaciables ansias dels homes.

En aquest sentit, soch regionalista com vosaltres, y en la justa proporció, cómplice vostre també del delicte de lesa pátria comú, atribuhit als quí, com nosaltres, viuhen enamorats de la regió nativa, per los *hospicians de la pátria gran.* Perque es un fet notori que, per aquestos seudo-patriotas, vosaltres, que ab rich llinatge é ilustres casals, en lo mon de las lletras travalléu incansables per aumentar lo heretat y embellir lo adquirit y, com vosaltres los naturals d' altras regions de cabal consemblant al de la vostra y fins los qui com jo, de més humil llinatje, portan al llibre la llum y l' oreig y 'ls pa-

noramas y la manera d' ésser de la gent, tot lo que hi ha en fí de més car y sensible en la terra nativa pel cor dels seus fills; tots, per un igual, travallém segons ells pel rebaixament y la ruína de las lletras nacionals y fins relaixém los vincles de la unitat espanyola. ¡Brava manera d' enténdre 'l patriotisme! Tant se valdría dir que un cos se debilita aixís que 's fortifica cascún de sos membres, ó que res val un tresor si no están totas sas monedas enmotlladas ab un sol encuny; tant se valdría creure, venint al nostre cas, que 'l sol escalfa ab igual intensitat per totas las comarcas espanyolas; que, per ésser una mateixa la sanch que portan los naturals de totas ellas, iguals son també 'ls temperaments, las inclinacions y las costúms dels homes de tot arreu; que llevan iguals fruyts los plans ressechs d' Andalusía que las humidas y frondosas campinyas del Nort; que arrela y creix també en las áridas estepas castellanas lo roure dur dels monts cantábrichs ó 'l faig gegantí del abrupte Canigó; que 's semblan de res vostras alegres *sardanas* al *cante flamenco,* al *zorcico* vascongat ó á las baladas de ma terra; que la llengua nacional se modula d' igual manera en totas las comarcas espanyolas; que, entre ellas, no n' hi ha ab un dialecte peculiar y alguna, com la vostra, ab rica llengua propia, de coneguda y antiga avior, y una literatura explendent y de cada dia més vigorosa, filla llegítima d' aqueixa llengua, y per rahó d' aquesta cultura escepcional, una riquesa en totas las esferas de la especulació humana.

Entench, donchs, per regió en aquest cas, no 'l tros de terra que senyala pera sos usos especials la ma arbitraria de la geodesía oficial, sino la comarca que partionan y afitan las lleys de la naturalesa, sabias é inmutables; y entench per millora y enriquiment d' aquesta comarca, no sols lo foment y prosperitat de la materia tributable per l' erari públich, si no també (y no secundariament) lo cultiu y l' engrandiment de lo que, en la mateixa naturalesa de la regió, es patrimoni perdurable

de la inteligencia y del cor del poeta y del artista. Y entenentho aixís, declaro que no 'm cab al cap la idea de que 'l trevallar en lo sentit indicat conduheixi al empobriment del caudal de la patria comuna en l' ordre literari ni en cap dels imaginables.

¡La unitat de la patria! ¡Si que fora una bona unitat si no tingués altra solidés, altres vincles de cohessió que la voluntat d' uns quants homens que tingan l' ofici de gobernarnos, y 'l prestigi d' unas quantas cláusulas estampadas en un llibre ab lo rétol de *Lleys del Estat!*

Apurant aquesta materia, aviat tornaría á veures que 'ls més grans y complexos idealismes no son, al cap d' avall, altra cosa que irradiacions del coneixement que 's te y se sent d' una realitat petita. Forgueu un poch en lo cervell y en lo cor del soldat que dona sa sanch per la independencia y la llibertat de la patria, y no hi trobareu, á bon segur, per móvils de son ardiment y sa bravesa, simbolismes complicats ni abstraccions subtils, sino la imatge fidelíssima de tot lo que coneix y sent y estima: la familia, la llar, lo panorama de sa vall, l' honrat travall de cada día, la festa dels diumenges, lo só de las campanas de sa iglesia, sos companys de goigs y de fadigas... en un mot, la terra nativa entera y verdadera. Prou sab que hi ha quelcom més alt y extens ab lo nom de patria y que això está representat per aquella bandera que 'l guía y que es de tots los qui com ell combaten per defendrela; pero això, en lo sentit de la realitat, li es desconegut, tan que, pera representarsho en la imaginació, hi gira 'ls ulls del seu cor, y, allavors, veu y adora la creu del campanar descollant sobre las rónegas casetas de son llogaret. Per ell alguna cosa aixís y moltas cosas aixís deuhen ésser la patria y la bandera d' aquesta patria. Y això es en efecte.

Lluny d' ella y fora de la llar paterna, se manifestan á cada pas aquets sentiments d' amor á la patria xica. Espanyols son tots los comarcans d' Espanya que viuhen dins la metrópoli, y, no obstant, hi ha en ella punts de

concentració regionalista que s' intitulan «Centre Catalá,» «Centre Asturiá,» «Centre Vascongat,» «Centre Gallego,» etcétera, etc. ¿Y qué son en definitiva aquets centres? Senzills pretextos de reunirse 'ls naturals de las respectivas regions per conversar, per recomptarse y per parlar á tota hora de la gent y de las cosas de la terra; es á dir, pera fer més comportable la anyoransa de la patria xica, Lluny de la gran, que 'l patriotisme nacional s' exalta més encara, l' amor á la regió nadiva creix també y s' ageganta, y lo que entre propis era simple centre d' esbarjo, entre estranys arriba á esser institució d' amparo mútuo, benéfich y fraternal.

Heus aquí, per acabar, un exemple que vos toca molt de prop á vosaltres. Viu y palpitant está encara en la memoria dels que ja tením cabells blanchs lo recort d' aquella epopeya nacional portada á gloriós fí en terra africana, perque aytal esfors reclamava l' honra de la bandera espanyola als descendents dels incansables batalladors que, durant sigles y sigles, lluytaren per la reconquista de la independencia de la patria. Be pot dirse que tota Espanya passá l' estret de Gibraltar en aquella solemne ocasió: los uns ab las armas, los altras ab lo cor y 'l pensament. Catalunya, que ja tenía copiós contingent de soldats en l' exércit expedicionari, volgué, pogué y sapigué distingirse en aquest esclat formidable de ver patriotisme *espanyol*. Armá á despesas sevas un galán estol de catalans; y, equipats «á la catalana» de la espardenya á la barretina, los enviá á *terra de moros* á batres ab ells per la gloria y l' honor de la patria espanyola, que era també la llur. No era pas empresa fácil senyalarse per valent entre aquella munió de soldats valerosos; y, no obstant un día esdevingué en que 'l pit, la abnegació y l' heroisme, ja prou acreditats, de la legió catalana, arribá á lo sublim. Fou quan un dels capdills del exércit, també catalá, signant als legionaris lo punt de més perill en la desesperada brega, los arengá en vostra llengua: la llen-

gua de tots ells. La arenga, aixís, caygué en lo cor d' aquells héroes com lo foch demunt la pólvora.

Pochs, ben pochs d' ells tornaren vius de la batalla després del triomf. Al presentar aquells restos gloriosos lo capitá que 'ls manava al capdill catalá, que 'ls saludava ab respecte, fins després d' haver sigut ell llur exemple y llur guía en la sagnosa jornada, li digué aquellas paraulas memorables que per mí no han tingut semblant en llèngua d' héroe llegendari: *encare 'n quedan per una altra vegada.*

¿Hi há, ni pot haverhi res més hermosament espanyol que aquets fets y aquestas ditas, originats no obstant, d' un moviment íntim y generós del esperit regionalista?

Donchs bé, y valga això de coronament substancial de mos propósits: pretendre que aquest noble sentiment, que s' imposa al cor humá en tots los actes de la vida social, no 's reflexi al ménos en las lletras y en las arts, es lo que á mí 'm sembla delicte, no sols de lesa pátria, sino de lesa cultura, de lesa familia, de lesa humanitat.

Totas las reflexions procedents que han de semblarvos, y en efecte son trivials en extrém, se m' han escapat de la ploma, no com arguments en contra dels que usa 'l centralisme perfidiós, sino com exposició breu y sumaria del meu modo de veure y de sentir en aquest plet, tan somogut á darrera hora, y únich títul que m' aventuro á exhibir en disculpa de mon atreviment al aceptar lo lloch ab que se m' es brindat en aquest Consistori y l' encárrech de regraciarvos en son nom pel reals y lluhiment que haveu donat ab vostre concurs á aquesta solemnitat tradicional de las Lletras Catalanas.

Deu, donchs, per ofert lo present tribut, gentil regina d' aquest torneig de paladins del Gay-Saber, digníssimas autoritats y corporacions, hermosas damas y tots quants honrau ab vostra presencia, aquest lloch ab nobilíssim sentiment d' amor, á las festas civilisadoras de la inteligencia y de la pau.

Y cumplert ja aquest deber, permeteume tots que utilisi la favorable ocasió ab que la sort me brinda en aquest instant, per primera y potser única volta de ma vida, pera satisfer un dels més vius dalés del meu cor: lo de saludar fraternal y carinyosament en vosaltres, y en nom també de las Lletras montanyesas y de tots mos conterranis noblement envejosos de vostra prosperitat, lo renaixement gloriós de vostra literatura riquíssima, á la gran ciutat, regina del Mediterrani, empori de cultura y de las arts industrials y al poble tot de Catalunya, al poble artista, per excelencia inteligent y travallador, honra y gloria d' Espanya.

HE DIT.

TAULA

ERRADA NOTABLE

En la plana 83 ratlla 31 diu: *De las 56 poesías que aspiravan á aquest premi que 'l Consistori...* y deu dir: *56 poesías aspiravan á aquest premi que 'l Consistori* ..

